

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

RİZE FESTİVALLERİ ÜZERİNE
HALKBİLİMSEL BİR İNCELEME

YASİN KIRILMIŞ

2502120349

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ABDULKADİR EMEKSİZ

İSTANBUL-2020

ÖZ
RİZE FESTİVALLERİ ÜZERİNE HALKBİLİMSEL BİR
İNCELEME
YASİN KIRILMIŞ

Dönemi, yapıldığı yeri, içeriği belli ve herkesin katılımına açık organizasyonlar olarak tanımlanabilecek olan festivaller; eğlence, giyim-kuşam, yeme-içme, müzik, dans vb. pek çok kültürel ögeyi içinde barındırmaktadır. İlkel dönemlerden günümüze toplumsal gelişmeyle birlikte ayinlerden festivale uzanan çizgide çeşitli dönüşüm ve değişimler yaşayan festivaller ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel pek çok unsurun dâhil olmasıyla çok katmanlı bir boyut kazanmıştır.

Yaşam izlerinin milattan önceki dönemlere kadar götürüldüğü Rize’de Kimmerler, İskitler, Partlar, Pontuslar, Rumlar, Sasanlar, Ermeniler, Lazlar, Türkler vb. çok farklı toplulukların hüküm sürdüğü bilinmektedir. Çeşitli kültürlere ait izlerin görüldüğü festival mekânı Rize, çalışmamızda tarihî, coğrafi, kültürel ve sosyal dokusuyla ele alınmıştır. Adlandırmadaki farklılıklar göz önünde bulundurularak bayram, şölen, toy, şenlik, karnaval ve festival kavramları analiz edilmiştir. Aynı bölümde mitolojik devirlerden günümüze dünya halk kültürlerinde, Türk kültüründe ve Türkiye’de bu kavramların çeşitli kullanım özellikleri incelenmiş, kavramla ilgili tasnif denemeleri değerlendirilmiştir.

Rize’de gerçekleştirilen yayla festivallerinin arka planında yaylacılık kültürü olduğu, ilk festivallerin yaylacılık faaliyetleri çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Bu bağlamda yayla kültürü ve yaylacılık faaliyetlerine değinilmiş, daha sonra Rize’de gerçekleştirilen festivallerin yapısal analizi yapılmıştır. Festivallerde katılımcıların sahip olduğu düşünce kadar anlam kazanan işlev, elde ettiğimiz verilerden hareketle Rize festivallerinde ekonomik, siyasal, toplumsal, psikolojik ve kültürel olarak beş başlıkta toplanarak çözümlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rize, halkbilimi, festival, şenlik, yayla şenliği, festivallerin yapısal analizi, festivallerin işlevsel analizi.

ABSTRACT
A FOLKLORIC ANALYSIS ON RIZE FESTIVALS
YASİN KIRILMIŞ

Festivals that can be defined as organizations of which period, place, and content are certain, and are open to public participation; contains many cultural elements such as entertainment, apparel, catering, music, dance, etc. Along with the social development from primitive times to the present, the festivals, which have experienced various transformations and changes in the line from rituals to the festival, have gained a multi-layered dimension with the inclusion of many economic, political, social and cultural elements.

In Rize, where traces of life were taken until the times before Christ, it is known that very different societies prevailed such as the Cimmerians, the Scythians, the Parties, the Pontus, the Greeks, the Sasans, the Armenians, the Lazs, the Turks, etc. Rize, which is the festival venue where traces of various cultures are seen, was dealt with in our study with its historical, geographical, cultural, and social fabric. After that, considering the differences in nomenclature, the concepts of holiday, feast, banquet, festivity, carnival, and festival were analyzed. In the same section, from the mythological era to the present day in world folk cultures, the Turkish culture and Turkey were examined various operating features of these concepts, grading trials related to the concept were evaluated.

It is seen that there is a culture of transhumance on the background of the tableland festivals held in Rize, and the first festivals are shaped within the framework of transhumance activities. In this context, tableland culture and transhumance activities were mentioned, and then structural analysis of the festivals held in Rize was made. The function, which gained meaning as much as the thought of the participants in the festivals, was gathered and analyzed under five headings as economically, politically, socially, psychologically, and culturally in Rize festivals based on the data we obtained.

Key words: Rize, folklore, festival, festivity, tableland festival, structural analysis of festivals, functional analysis of festivals.

ÖN SÖZ

Rize adının kaynağı ile ilgili çok çeşitli rivayetler olması bölgedeki toplulukların bu coğrafyaya sahip olma arzusunu göstermektedir. Uzun süre koloniler halinde yaşamın olduğu bölgede birçok devletin hâkimiyet kurduğu görülmektedir. Kaynaklarda Türk kavimlerinden Kimmerler, İskitler ve Kıpçakların da Rize dolaylarına yerleştiği, bir müddet sonra da yörenin diğer unsurlarına karıştığı ifade edilmektedir. Çok çeşitli toplulukların yaşadığı bilinen Rize, Osmanlıların bölgeyi fethinden sonra Türkleştirilmiştir. Kendine özgü coğrafi yapısı, iklimi ve farklı etnik yapısıyla Rize, çok çeşitli kültürel değerleri içinde barındırmaktadır. Bu açıdan çalışmamızda Rize, bilinen en eski dönemlerden günümüze tarihi gelişim çizgisinde ele alınmış, bu coğrafyaya yerleşen, hâkimiyet kuran ve kültürel değerlerini yansıtan topluluklar hakkında bilgiler verilmiştir.

Ayinden, tören, bayram, şenlik, karnaval ve festivallere evrilen süreçte yaşanan değişimde, yapı olarak karmaşık ve değişken özelliklere sahip olan festivaller eğlence biçimini ifade etmenin yanı sıra topluma ait kültürel pek çok ögeyi barındırması ve yansıtması bakımından önem kazanmıştır. Bu bağlamda Rize yayla festivalleri, arka planındaki yaylacılık kültürü ve yayla eğlenceleri ile birlikte ele alındığında bir topluma ait pek çok kültürel kodu barındırdığı görülmüştür.

Araştırmalarımız neticesinde Rize yaylaları ile ilgili çeşitli disiplinlere ait çalışmaların olduğu, fakat halkbilimsel açıdan bir çalışmanın yapılmadığı, Rize festivalleri ve yayla şenlikleri ile ilgili ise kaynaklardaki birkaç satırlık bilgiden öte bir şey bulunmadığı görülmüştür. Rize festivalleri ile ilgili tespit ettiğimiz bu eksiklik çalışmamızın çıkış noktasını oluşturmuştur.

Çalışmamızda geçmişten günümüze tarihi-coğrafi özellikleri ve sosyal-kültürel dokusuyla Rize ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Kültürel incelemeler ve şenlik, karnaval, festival kavramlarının analizi adlı ikinci bölümünde kavramsal analizle birlikte mitolojik devirlerden günümüze dünya halklarında, Türk kültüründe ve günümüz Türkiye'sinde şenlik, karnaval, festival kavramları ele alınmış ve tasnif denemelerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde Rize festivalleri, Türk eğlence kültürü incelemeleri çerçevesinde oluşturulan yapısal analiz kalıplarına göre incelenmiş, etkinlikler; adlandırma, zaman, süre, mekân ve eğlence unsurları bakımından festival komiteleri, organizasyon heyetleri, katılımcılarla yapılan görüşmeler, saha araştırmaları ve gözlemler neticesinde elde edilen veriler ışığında değerlendirilmiştir. Günümüzde çok katmanlı bir boyut kazanan festivaller, çeşitli işlevsel özelliklerle organizasyon heyetleri, katılımcılar ve etkinliğin gerçekleştiği yere katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda Rize’de gerçekleştirilen festivallerin temelde eğlence işlevi taşımakla birlikte katılımcıları sayısınca açık ve gizil pek çok işlevlere sahip olduğu görülmektedir.

Çalışmamızda başlangıçtan günümüze Rize festivalleri, taşıdıkları yöre kültürüne ait izlerle beraber yapısal ve işlevsel özellikleri yönüyle analiz edilmiştir. Böylelikle çalışmamızla birlikte Rize festivalleri ilk kez müstakil olarak değerlendirilmiş ve bilimsel bir bakış açısıyla ele alınmış olmaktadır.

Uzun ve yorucu bir sürecin ürünü olan bu çalışmada çok sayıda insanın yardımı, desteği, yol göstericiliği ve katkısı bulunmaktadır. Tek tek isimlerini sayamayacağım yerel yöneticiler, festival komiteleri ve organizasyon görevlilerinin hepsine ayrı ayrı teşekkürü ödenmesi gereken zevkli bir borç bilirim. Çalışmanın başlangıcında danışmanlığımı üstlenerek konunun tespiti, çalışma çerçevesinin oluşması ve bazı kaynaklara ulaşmamda her zaman yardımcı olan Doç. Dr. Ferhat Aslan’a; sonrasında tez danışmanlığımı kabul ederek bilgi, tecrübe ve fikirleriyle yol gösteren, çok yoğun iş yükü arasında tezin her satırını büyük bir titizlikle okuyup değerlendiren, eleştirileriyle eksiklerimi gösterip çalışmanın tamamlanmasını sağlayan Prof. Dr. Abdulkadir Emeksiz’e çok teşekkür ediyorum. Ayrıca maddi manevi varlığıyla her zaman yanımda olan ve beni destekleyen eşim Semra Kırılmış’a, çalışmalarım dolayısıyla kendilerini ihmal etmiş olmanın pişmanlığını her zaman hissettiğim en değerli varlıklarım kızım Zeynep Selma ve oğlum Ali’ye, dualarıyla her zaman yanımda olan tüm aileme sonsuz teşekkür ediyorum.

İstanbul -2020
Yasin KIRILMIŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİ, COĞRAFİ, KÜLTÜREL VE SOSYAL DOKUSUYLA RİZE

1.1. Rize'nin Tarihi.....	5
1.1.1. Rize Adının Kaynağı.....	6
1.1.2. Başlangıçtan Osmanlı Devleti'ne Kadar Rize Tarihi.....	8
1.1.3. Osmanlı Döneminde Rize.....	13
1.1.4. Cumhuriyet Döneminde Rize	16
1.1.5. Rize'deki İlk Türkler ve Türk Kültürü	23
1.2. Rize'nin Coğrafyası, İklimi, Bitki Örtüsüve Nüfus Yapısı.....	30
1.3. Rize'nin Kültürel Yapısı	35
1.3.1. Rize'de Geçiş Dönemleri	35
1.3.2. Rize'de Geleneksel El Sanatları.....	39
1.3.3. Rize'de Geleneksel Mimari	45
1.3.4. Rize'de Halk Mutfağı	48
1.3.5. Rize'de Halk Müziği ve Halk Dansları	49
1.3.6. Rize'de Yöresel Kıyafetler	51
1.3.7. Rize'de Atmaca Kültürü	52
1.4. Rize'nin Ekonomik ve Ticari Hayatı	53
1.4.1. Rize'de Tarım ve Hayvancılık	54
1.4.2. Rize'de Sanayi.....	56
1.4.3. Rize'de Yer Altı Kaynakları	57
1.4.4. Rize'de Turizm.....	58

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL İNCELEMELER VE BAYRAM, KARNAVAL, ŞENLİK, FESTİVAL KAVRAMININ ANALİZİ

2.1. Mitolojik Devirlerden Günümüze Dünya Halk Kültüründe Bayram, Karnaval, Festival Kavramı	69
2.2. Türk Kültüründe Bayram, Toy, Tören ve Şenlik Kavramı	94
2.3. Türkiye’de Bayram, Tören, Şenlik, Festival Kavramı ve Tasnif Denemeleri	113

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RİZE FESTİVALLERİNİN YAPISAL ANALİZİ

3.1. Rize’de Yayla Kültürü ve Yaylacılık	135
3.1.1. Rize Yaylaları ve Genel Özellikleri	138
3.1.2. Geleneksel Yayla Göçleri	148
3.1.3. Geleneksel Yayla Hayatı	154
3.2. Rize Festivalleri	158
3.2.1. Vartavar/Vartevor/Vartivor Şenliği	159
3.2.2. Hodoç (Ot Biçme) Şenliği	169
3.2.3. Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği	172
3.2.4. Uluslararası Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali	179
3.2.5. Fındıklı Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali	189
3.2.6. Çamlıhemşin Ayder Kültür Sanat ve Doğa Festivali	200
3.2.7. Çağrankaya Yayla Şenliği	214
3.2.8. Uluslararası Ovit Yayla Şenlikleri	219
3.2.9. Ardeşen –Yeniyol (Oce) Kültür Şenliği	241
3.2.10. Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği	250
3.2.11. Anzer Bal ve Turizm Festivali	260
3.2.12. İkizdere Dağ Horozu Şenliği	263
3.2.13. Movri Yayla Festivali	270
3.2.14. Uluslararası Ovit Kar Festivali	273
3.2.15. Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali	281
3.2.16. Tozköy Likapa Festivali	287
3.2.17. Yeşil Yayla Kültür, Sanat ve Çevre Festivali	291

3.2.18. Çamlıhemşin Ayder Kar Festivali (Ayder Kardan Adam Şenliği)	302
3.2.19. Fırtına Rafting Şenliği	311
3.2.20. Homeze Yayla Şenliği	317
3.2.21. Petranboard Şenlikleri	320
3.2.22. İyidere Hamsi Beraberliği (Hamsi Şöleni)	332
3.2.23. Laz Ralli Tahta Araba Yarışları	339
3.2.24. Formulaz Tahta Araba Şenlikleri	349
3.2.25. Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali	358
3.2.26. Çağrankaya Kar Yürüyüşü	367
3.2.27. Kabahor (Gölyayla) Kayak Şenliği	383
3.2.28. Çayeli Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği Festivali.....	388
3.2.29. Koçdüzü Yayla Festivali.....	394
3.2.30. Uluslararası Pastacılar Festivali.....	397
3.2.31. Hamsi Festivali.....	407
3.2.32. Didingola / Eğrisu Yayla Şenliği.....	418
3.2.33. Hemşin Kültür Sanat ve Tulum Festivali / Su Sporları Şenliği.....	425
3.2.34. Der pazarı Pide ve Turizm Festivali.....	432
3.2.35. Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali	438

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RİZE FESTİVALLERİNİN İŞLEVSEL ANALİZİ

4.1. Ekonomik İşlevler.....	454
4.2. Siyasal İşlevler	472
4.3. Toplumsal / Sosyal İşlevler	479
4.4. Sosyo-Psikolojik İşlevler	486
4.5. Kültürel İşlevler.....	488
4.5.1. Kültür Tanımları	489
4.5.2. Kültür ile İlgili Sınıflandırmalar	490
4.5.3. Kültürel İşlevler ve Rize Festivalleri.....	496
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	511
KAYNAKÇA	524
Elektronik Kaynaklar.....	558
Sözlü Kaynaklar.....	568

EKLER	572
EK -1: Derepazarı Pidesi Mahreç İşareti	572
EK-2: Rize Festivalleri Genel Bilgi Tablosu	579
ÖZGEÇMİŞ	580

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Rize ili ve komşuları siyasi haritası.	31
Tablo 2: 2018 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemine göre şehrin nüfus dağılımı	33
Tablo 3: Yıllara göre Rize'nin nüfus değişimi grafiği.	34
Tablo 4: Yıllara göre Rize'nin nüfus artış hızı.	34
Tablo 5: Öne çıkan Rize yaylaları ile ilgili genel bilgi tablosu.....	147
Tablo 6: Vartevor Şenliği genel bilgi tablosu.	159
Tablo 7: Hodoç Şenliği genel bilgi tablosu.....	170
Tablo 8: Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği genel bilgi tablosu.	172
Tablo 9: Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali genel bilgi tablosu.	179
Tablo 10: Fındıklı Belediyesi Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali genel bilgi tablosu.	189
Tablo 11: Çamlıhemşin Ayder Kültür Sanat ve Doğa Festivali genel bilgi tablosu.	200
Tablo 12: Çağrankaya Yayla Şenliği genel bilgi tablosu.....	214
Tablo 13: Uluslararası Ovit Yayla Şenlikleri genel bilgi tablosu.	219
Tablo 14: Yeniyol (Oce) Kültür Şenliği genel bilgi tablosu.	241
Tablo 15: Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği genel bilgi tablosu.	251
Tablo 16: Anzer Bal ve Turizm Festivali genel bilgi tablosu.	260
Tablo 17: İkizdere Dağ Horozu Şenliği genel bilgi tablosu.....	263
Tablo 18: Movri Yayla Festivali genel bilgi tablosu.	270
Tablo 19: Uluslararası Ovit Kar Festivali genel bilgi tablosu.....	273
Tablo 20: Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali genel bilgi tablosu.....	281
Tablo 21: Tozköy Likapa Festivali genel bilgi tablosu.....	287
Tablo 22: Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali genel bilgi tablosu.	291
Tablo 23: Ayder Kar Festivali genel bilgi tablosu.	302
Tablo 24: Rafting Şenliği genel bilgi tablosu.	311
Tablo 25: Homeze Yayla Şenliği genel bilgi tablosu.....	318
Tablo 26: Petranboard Şenlikleri genel bilgi tablosu.	320
Tablo 27: İyidere Hamsi Şöleni genel bilgi tablosu.....	333
Tablo 28: Laz Ralli Tahta Araba Yarışları genel bilgi tablosu.	339

Tablo 29: Formulaz Tahta Araba Şenlikleri genel bilgi tablosu.	349
Tablo 30: Yıllara göre Formulaz yarışlarında dereceye giren ve ödül alan yarışmacılar.	354
Tablo 31: Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali genel bilgi tablosu.	358
Tablo 32: Çağrankaya Kar Yürüyüşü genel bilgi tablosu.	367
Tablo 33: Kabahor (Gölyayla) Kayak Şenliği genel bilgi tablosu.	383
Tablo 34: Çayeli Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği Festivali genel bilgi tablosu. .	388
Tablo 35: Koçdüzü Yayla Festivali genel bilgi tablosu.	394
Tablo 36: Pastacılar Festivali genel bilgi tablosu.	398
Tablo 37: Hamsi Festivali genel bilgi tablosu.	407
Tablo 38: Didingola-Eğrisu Yayla Şenliği genel bilgi tablosu.	418
Tablo 39: Hemşin Kültür Sanat ve Tulum Festivali/ Su Sporları Şenliği genel bilgi tablosu.	425
Tablo 40: Der pazarı Pide ve Turizm Festivali genel bilgi tablosu.	432
Tablo 41: Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali genel bilgi tablosu.	438

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Nayla/Serender.	47
Fotoğraf 2: Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği'nde eğlenenler.	173
Fotoğraf 3: Akdere Köyü Dönme Dolap Şenliğinde horon edenler.	177
Fotoğraf 4: 1978 yılında ilk kez gerçekleştirilen festival öncesi hazırlık çalışmaları ile festival sonrası Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın katılımına dair yerel gazete Zümrüt Rize'den iki haber.	180
Fotoğraf 5: 1978 yılında ilki gerçekleştirilen festivalin geçit töreninden bir görüntü.	182
Fotoğraf 6: 2010 ve 2013 yıllarına ait iki afiş.	184
Fotoğraf 7: 5. Çay ve Yaz Sporları Şenliği çay demleme yarışması afişi.	185
Fotoğraf 8: 30. Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali kortej yürüyüşünden görüntü.	186
Fotoğraf 9: 2018 yılı Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali, Çay Demleme ve Sunum Yarışması afişi.	188
Fotoğraf 10: Festival afişi.	191
Fotoğraf 11: Geleneksel tulum eşliğinde gerçekleştirilen ve renkli görüntülere sahne olan festival kortej yürüyüşü.	193
Fotoğraf 12: 2019 yılı Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali program akışı.	194
Fotoğraf 13: Atmaca güzellik yarışmasına katılan sahibinin elinde bir atmaca.	196
Fotoğraf 14: LazTaka yarışmalarında kullanılan takalar ve yarışma afişi.	197
Fotoğraf 15: Festivalde gerçekleştirilen halk konserlerinden bir görüntü.	199
Fotoğraf 16: Farklı yıllara ait festival afişleri	201
Fotoğraf 17: Boğa güreşlerinin yapıldığı alanın genel görüntüsü.	203
Fotoğraf 18: Yöresel kıyafetlerle güzellik yarışmasına katılan çocuklar.	204
Fotoğraf 19: Boğa güreşlerinden bir enstantane.	206
Fotoğraf 20: Güreşlerde şampiyonluk kazanmış boğa ve sahibi.	209
Fotoğraf 21: Festival etkinliklerinde horon oynayan katılımcılar.	212
Fotoğraf 22: Çağrankaya Yayla Şenliklerinde geleneksel oyunları oynayan çocuklar.	216
Fotoğraf 23: Çağrankaya yaylasından bir görüntü.	217

Fotoğraf 24: Şenlik alanından genel bir görüntü.	221
Fotoğraf 25: 1998 yılı Ovit Yayla Şenlikleri için Ekşioğlu Vakfı'nın aile dergisinden yaptığı davet.....	222
Fotoğraf 26: 20. Ovit Yayla Şenlikleri afişi.....	225
Fotoğraf 27: Ekşioğlu Vakfı Aylık Aile Dergisinde yayınlanan 2008 yılı Ovit Yayla Şenlikleri davetiyesi ve program duyurusu.....	227
Fotoğraf 28: Yolun trafiğe kapatılarak iftar sofralarının kurulduğu 2014 yılı Ovit şenlikleri.....	229
Fotoğraf 29: Ovit Yayla Şenliklerinde kavurma ve sütlaç yapmak için özel olarak hazırlanan kazanların kurulum işlemleri.....	231
Fotoğraf 30: Türk bayraklarıyla Ovit Yayla Şenliklerine katılanlar.....	233
Fotoğraf 31: Ovit Yayla Şenlikleri Rize yerel gazetelerinde festival adlandırmasıyla haber yapılmaktadır.....	238
Fotoğraf 32: Katılımcı gözlemci olarak yer aldığımız 2016 yılı 18. Ovit Yayla Şenliklerinden bir kesit.	239
Fotoğraf 33: Şenlik komitesi toplantısından bir görüntü.	243
Fotoğraf 34: Deniz Gezmiş'in yakın arkadaşı Cihan Alptekin'in köyü Oca'de şenlik pankartları da protest duruşlarını yansıtmaktadır.....	245
Fotoğraf 35: Şenliklerin ilk yıllarına ait bir görüntü.	247
Fotoğraf 36: Şenliklerde sahne alan köy çocuklarının gösterilerinden bir kesit.....	249
Fotoğraf 37: 18. Uluslararası Dağcılık ve Turizm Şenliği afişi.....	252
Fotoğraf 38: 2016 yılı Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği yürüyüş rotası ile kamp alanlarının krokisi.....	254
Fotoğraf 39: Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği'nde Kaçkar Dağları'nda göl kıyısına kurulan kamp alanından bir görüntü.	256
Fotoğraf 40: 2016 yılındaki şenliğe Kosova Prizren'den katılan dağcılar.....	257
Fotoğraf 41: 2016 yılı Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği veda yemeği ve kapanış programından sonra toplu fotoğraf.....	259
Fotoğraf 42: Anzer Ballıköy	261
Fotoğraf 43: İkizdere Seslikaya köyünde fotoğraflanan Dağ Horozu	264
Fotoğraf 44: Dağ Horozu Şenliği tanıtım afişi.....	265

Fotoğraf 45: Fotoğraf makinesi ve dürbünleriyle Dağ Horozu gözleyen katılımcılar.	266
Fotoğraf 46: 15. Dağ Horozu Şenliği program akışı.....	269
Fotoğraf 47: Movri Yayla Şenliklerinden bir görüntü	271
Fotoğraf 48: Ovit Kar Festivali sahne afişi.	275
Fotoğraf 49: Festivalde yapılan Ovit 2015 figürü önünde poz veren katılımcılar ...	277
Fotoğraf 50: Ovit Kar Festivali'nde horon oynayan katılımcılar.....	279
Fotoğraf 51: Çeşitli figürlerin yapıldığı Ovit Kar Festivali etkinlikleri.....	280
Fotoğraf 52: Sağda kazanlarda geleneksel usulle termon yapan ve mısır pişiren Derbet köylüleri solda termon tatlısı.....	282
Fotoğraf 53: Geleneksel Termon Festivali davetiyesi.	283
Fotoğraf 54: Festival etkinliklerinden geleneksel odun kesme ve yöresel Laz böreği yapma yarışmaları	284
Fotoğraf 55: Festival alanı ve horon oynayan katılımcılar.	286
Fotoğraf 56: Dalında olgunlaşmış toplamaya hazır likapa meyvesi.	288
Fotoğraf 57: Likapa Festival afişi	290
Fotoğraf 58: Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali afişi.....	293
Fotoğraf 59: Festivalin “Kadın Sahnesi” etkinliğinden bir görüntü.	294
Fotoğraf 60: Festival kortej yürüyüşü.	295
Fotoğraf 61: Festival etkinliklerinden “Geri Dönüşüm Atölyesi” ve çocuk ritim grubu.	297
Fotoğraf 62: Festival program akışı.	298
Fotoğraf 63: Festival etkinliklerinden bir sahne Apso-Zanat köyünde destan dinletisi.	300
Fotoğraf 64: Ayder Kar Festivali afişi.	303
Fotoğraf 65: Festivalde kardan Atatürk figürü yapan katılımcılar.....	305
Fotoğraf 66: Biathlon Türkiye Şampiyonası Ayder Kar Festivali etkinlikleri ile eş zamanlı Ayder'de gerçekleştirilmektedir.....	307
Fotoğraf 67: Festival alanından bir görüntü.....	308
Fotoğraf 68: Şambrelle kayan festival katılımcıları.....	310
Fotoğraf 69: Rafting Şenliği ücretsiz halk inişleri etkinliğinden bir sahne.	313
Fotoğraf 70: Şenlik broşürü ve program akışı.....	315

Fotoğraf 71: Yöresel sanatçıların seslendirdiği türkülerle geleneksel halk dansı horon eden katılımcılar.....	316
Fotoğraf 72: Homeze Yaylası genel görüntüsü.....	319
Fotoğraf 73: Petranboard Şenliklerinin farklı yıllara ait afişleri.....	321
Fotoğraf 74: Yarışma için başlangıç çizgisinde toplanan katılımcılar.....	323
Fotoğraf 75: (Y)Üzme tahtasıyla şenliklere katılan petranlı kayakçı.	325
Fotoğraf 76: Petran köyde (y)üzme tahta ile kayak yapan köylüler.	327
Fotoğraf 77: Yarışmada dereceye girenlere ödülleri verilmektedir.	330
Fotoğraf 78: Petranboard Şenliğinde atma türküsü söyleyen ustalar ve onları yakından dinleyen protokol üyeleri.	331
Fotoğraf 79: Rize Valisi (ortada) ve İyidere Belediye Başkanı (solda) festival için mangalda hamsi pişirirken.	333
Fotoğraf 80: Rize Valisi 11. Hamsi Beraberliğinde açılış konuşması yaparken.....	335
Fotoğraf 81: Hamsi Şöleninde yapılan yöresel yemek yarışması duyurusu.	337
Fotoğraf 82: Laz Tahta Araba Yarışları afişleri.....	340
Fotoğraf 83: MEKADER tarafından hazırlanan yarışma davetiyesi	342
Fotoğraf 84: Başlangıç noktasında bekleyen kadın yarışmacılar.....	344
Fotoğraf 85: Çocuklar kategorisi yarışlarından bir görüntü.....	346
Fotoğraf 86: Büyükler kategorisi yarışlarından bir görüntü.	348
Fotoğraf 87: Solda Formulaz afişi, sağda ise elindeki xaşattule ile yarışların başlangıcını işaret eden görevli.....	350
Fotoğraf 88: Yöresel kıl çorap ve kara lastik giymiş yarışmacılar.	352
Fotoğraf 89: Solda Karadeniz insanının mizah anlayışını yansıtan bir tabela, sağda tahta arabaya binen şenlik katılımcısı iki kardeş Ali ve Zeynep Selma.....	355
Fotoğraf 90: Formulaz Tahta Araba Yarışları'nda derece alan yarışmacılara ödülleri protokol üyeleri tarafından verilmiştir.	357
Fotoğraf 91: Farklı yıllarda hazırlanan Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali afişleri.....	359
Fotoğraf 92: Katılımcı ülkelerin yöresel müzik ve kıyafetleriyle gerçekleştirdiği festival kortej yürüyüşü.....	361
Fotoğraf 93: Festival etkinliklerinden sıcak çay içme yarışması.	362
Fotoğraf 94: 10. Uluslararası Tulum ve Müzik festivali afişi.....	364

Fotoğraf 95: Sahnede performanslarını sergileyen bir halk dansı grubu.	366
Fotoğraf 96: Çağrankaya Kar Yürüyüşü afişi.	368
Fotoğraf 97: Çağrankaya Kar Yürüyüşü etkinliğinin organizasyon ekibi.	370
Fotoğraf 98: Çağrankaya Kar Yürüyüşü katılımcıları yaylaya girmektedir.	371
Fotoğraf 99: Rize eski Belediye Başkanı Ekrem Orhon adına düzenlenen 9. Çağrankaya Kar Yürüyüşü'nde Ekrem Orhon'un kızı Cayhan Orhon Dervişoğlu da yürüyüşe katılmış ve Ekrem Orhon'u anlatan bir sunum yapmıştır.	373
Fotoğraf 100: Çağrankaya Kar Yürüyüşü etkinliğinde gece konaklanan yaylaların görünüşü.....	375
Fotoğraf 101: Çağrankaya Yaylası'nda katılımcılar gece horon, meşale ve havai fişek gösterileriyle eğlenmektedir.....	378
Fotoğraf 102: Ülkede yaşanan terör olaylarına karşı katılımcıların terörü lanetleyen protesto yürüyüşü.	381
Fotoğraf 103: Şenliğe katılan protokol üyeleri ve vatandaşlar geleneksel (y)üzme tahtası ile.	384
Fotoğraf 104: Şenliğe katılan protokol üyeleri (y)üzme tahta ile kayak yaparken. .	386
Fotoğraf 105: Geleneksel (y)üzme tahtası ile kayak yapan vatandaşlar	387
Fotoğraf 106: 2016 ve 2019 yıllarına ait iki farklı adlandırmanın olduğu iki afiş...	389
Fotoğraf 107: Kamp alanında toplu fotoğraf çektiren katılımcılar.	390
Fotoğraf 108: Etkinlik katılımcılarının zirve fotoğrafı.	392
Fotoğraf 109: Etkinlik açılışında katılımcıların toplu fotoğrafı.....	393
Fotoğraf 110: Koçdüzü Yayla Şenliği'nde horon oynayan katılımcılar.	395
Fotoğraf 111: Farklı yıllara ait Koçdüzü Yayla Festivali afişleri.	396
Fotoğraf 112: II. Uluslararası Pastacılar Festivali kortej yürüyüşünden bir görüntü.	398
Fotoğraf 113: Festival kortej yürüyüşünden sonra açılışı yapılan pastane şükran kütüğü.....	401
Fotoğraf 114: Tarihi kemerli taş köprü üzerinde tarihi köprü figürlü pasta kesimiyle festival açılışı gerçekleştirilmiştir.	403
Fotoğraf 115: Festival sonunda gerçekleştirilen ve herkesin katılabildiği pasta savaşı.	405
Fotoğraf 116: 1.Hamsi Festivali afişi.....	409

Fotoğraf 117: Festival açılışı protokol üyelerinin sahneden ağ atışıyla gerçekleştirilmektedir.....	411
Fotoğraf 118: Festival alanında yörenin maddi kültür unsurlarından oluşturulmuş kültür köşesi.	412
Fotoğraf 119: Festival katılımcılarına ikram edilmek için görevliler tarafından hazırlanan hamsiler ve hamsi almak için sıraya girmiş katılımcılar.	414
Fotoğraf 120: Alana getirilen hamsi maskotu küçükler kadar büyüklerin de ilgi odağıydı.....	415
Fotoğraf 121: Rize’de atma türkü söyleme geleneğinin önemli iki ustası Osman Efendioğlu ve çırağı Ahmet Çakar sahnede atma türkü icrasında.	417
Fotoğraf 122: Didingola Yayla Şenliği davetiyesi.....	420
Fotoğraf 123: Geleneksel tören kıyafeti “Kupni” ile şenliğe katılan köylü kadınları	422
Fotoğraf 124: 3. Didingola-Eğrisu Yayla Şenlikleri’nde geleneksel “Kire” oyunu oynayan bir grup.	424
Fotoğraf 125: Hemşin Kültür Sanat ve Tulum Festivali tanıtım afişleri.	426
Fotoğraf 126: Festivalde yer alan etkinliklerden yöresel halk dansı horon icrası....	428
Fotoğraf 127: Festivalde kano yarışları öncesi horon eden yarışçılar.....	429
Fotoğraf 128: Tulum ustası Remzi Bekâr’a festivalde gerçekleştirdiği icra sonrası plaket takdim edilirken.....	431
Fotoğraf 129: Der pazarı Pide ve Turizm Festivali davetiyesi.....	433
Fotoğraf 130: Der pazarı Pide ve Turizm Festivali afişleri.....	435
Fotoğraf 131: Der pazarı Pide ve Turizm Festivali protokol üyelerinin pide kesim merasimi.....	436
Fotoğraf 132: 2018 ve 2019 yılı Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali afişleri ..	440
Fotoğraf 133: Festival etkinlikleri kapsamında gerçekleştirilen açık hava film gösterimi.....	442
Fotoğraf 134: Festival ödül töreni ve kapanış programı.	444
Fotoğraf 135: Festival kapsamında gerçekleşen film izleme, söyleşi ve imza günü etkinliği.	446
Fotoğraf 136: Ovit Yayla Şenliklerinde kurulan tezgâhlardan görüntüler.....	459

Fotoğraf 137: Tahta araba yarışlarının ana sponsoru Red Bull yarış alanının hemen her yerinde reklamlarıyla yer almaktadır.	461
Fotoğraf 138: Dönemin Maliye Bakanı Mehmet Şimşek 7 Ağustos 2010 tarihinde 15. Ovit Yayla Şenlikleri'nde vatandaşlara hitap ederken.....	477
Fotoğraf 139: Yenyol (Oce) Şenliği güncel toplumsal konulara gönderme yapan pankartlarla dikkat çekmektedir.	484

KISALTMALAR LİSTESİ

a.ç.	: Aynı çalışma
a.e.	: Aynı eser
a.g.	: Aynı görüşme
a.g.ç.	: Adı geçen çalışma
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.g.	: Adı geçen görüşme
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.m.	: Aynı makale
a.y.	: Aynı yayın
AB	: Avrupa Birliği
AKMB	: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
AKDTYK	: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
ANAP	: Anavatan Partisi
AÜ	: Ankara Üniversitesi
bk.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
bs.	: Basım, baskı
C	: Cilt
°C	: Derece santigrat
CIOFF	: International Council of Organizations of Folklore Festivals and Folk Arts
CISAC	: International Confederation of Societies of Authors and Composers
ÇADOSK	: Çamlıhemşin Doğa Sporları Kulübü
ÇAYDOSK	: Çayeli Doğa Sporları Kulübü
ÇAYKUR	: Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü
çev.	: Çeviren
DOKADAK	: Doğu Karadeniz Doğa Sporları Turizm İhtisas Kulübü
DOKAP	: Doğu Karadeniz Projesi
drl.	: Derleyen
DSİ	: Devlet Su İşleri

ed.	: Editör
ha	: Hektar
haz.	: Hazırlayan/lar
Hz.	: Hazret/hazreti
İSAM	: İslâm Araştırmaları Merkezi
İSMEP	: İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi
KDRK	: Kaçkar Dağcılık Rafting Kayak Spor İhtisas Kulübü
kg	: Kilogram
km	: Kilometre
km²	: Kilometre kare
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MEKADER	: Mekaleskirit Köyleri Eğitim, Kültür, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
mm	: Milimetre
MÖ	: Milattan Önce
MTA	: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
MS	: Milattan Sonra
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
RIKADER	: Rize Kadın Eğitim Kültür Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
S	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayısı
s.n.y.	: Sayfa numarası yok
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
t.y.	: Basım tarihi yok
TAFED	: Türkiye Aşçılar Federasyonu
TAVAK	: Türk – Avrupa Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

TL	: Türk Lirası
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesaire
yay. haz.	: Yayına Hazırlayan/lar
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Belirlemiş olduğumuz bir çalışma konusuyla doktora programına başlamış olmakla birlikte, özellikle bulunduğumuz şehir ile ilgili bir çalışma yapma düşüncesi Rize ile ilgili neler yapılabilir konusu üzerine yoğunlaşmamıza yol açtı. Taramalarda Rize yayla şenlikleri ve festivalleri konusunda henüz halkbilimi araştırmacıları tarafından bir çalışma ortaya konulmadığını fark ettik. Hatta şunu ifade edebiliriz ki çeşitli disiplinlerde festivallerle ilgili pek çok tez çalışması olmasına rağmen halkbilimi araştırmacılarının festivaller konusunda yaptığı müstakil çalışmalar da henüz bir elin parmaklarını geçmeyecek kadardı. Rize özelinde ise yalnızca bilim insanlarının değil kültür ile ilgili amatör olarak çalışma yapan araştırmacı ve kültür meraklılarının ilgisi de henüz festivallere yönelmemiştir. Bu bağlamda yörenin eğlence, giyim-kuşam, yeme-içme, müzik, dans başta olmak üzere pek çok kültürel değerinin yer aldığı yayla şenlikleri ve festivaller üzerine çalışmalarımızı yoğunlaştırdığımızda üzerinde çalışılabilecek malzemenin var olduğunu tespit etmemizle birlikte tez konusu da netleşmiş oldu.

Sosyal bilimlerin pek çok konusunda olduğu gibi çalışmamızda da karnaval, festival, şenlik kavramlarının adlandırmasında ve tasnifinde bir kavram karmaşasının olduğu görülmektedir. Bu bağlamda biz günümüzde kullanılan şenlik ve festival kavramları arasında belirgin bir fark olmadığını, etkinliklerinin adlandırmasını festival veya şenlik olarak yapanların da herhangi bir kritere göre adlandırma yapmadıklarını tespit etmiş bulunmaktayız. Hatta şenlik adlandırmasıyla başlatılan kimi etkinliklerin birkaç yıl sonra festivale dönüştüğü bazen de her iki adlandırmanın birlikte kullanıldığı görülmektedir. Aralarında belirgin bir fark olmaması ve adlandırmaların festivale doğru evrilmesi gibi sebeplerle çalışmamızda tüm etkinlikleri festival olarak adlandırma yoluna gittik. Fakat çalışmada, incelediğimiz etkinliklerin adlandırmasını organizasyon komitelerinin etkinliklerine vermiş olduğu adlandırmaları esas alarak yaptık. Rize festivallerini sıralarken kronolojik olarak etkinliğin başlangıç tarihini göz önüne alarak bir sıralama takip ettik.

Festivaller; çok katmanlı yapıları, kültüre dair pek çok veriyi barındırmaları ve farklı disiplinlere ait materyal içermesi yönüyle sosyoloji, psikoloji, antropoloji, etnoloji, tarih, halkbilimi, edebiyat, müzik, güzel sanatlar, iktisat, işletme, ekonomi, turizm, uluslararası ilişkiler, halkla ilişkiler, reklamcılık, gastronomi gibi birçok alanın ilgisini çekmektedir. Çalışmamızda farklı alanların bakış açılarını görme adına festivaller diğer disiplinlerin konuya yaklaşımları dikkate alınarak da incelenmiş, ele alınmıştır.

İlkel dönemlerden itibaren toplumsal değişim ve dönüşümlerle birlikte insanın doğayı kavrama ve anlamlandırmaya yönelik ayinlerle başlayan ritüelistik davranış örüntüleri tören, bayram, karnaval, şenlik, festival vb. içerik ve adlandırmalarla süregelmiştir. Çalışmamızın konusunu başlangıçtan günümüze tespit edilebilen Rize festivallerinin yapısal ve işlevsel analizi oluşturmaktadır. Bu bağlamda festivallerin mekânı olan Rize; tarihi, coğrafyası ve sosyo-kültürel özellikleriyle incelenmiş, daha sonra tören, bayram, karnaval, şenlik, festival uygulamalarının kavramsal analizi ve tasnif çalışmaları ele alınmış, dünya halk kültürleri ve Türk kültürü bağlamında konu kavramsal çerçevesiyle değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ana eksenini oluşturan günümüz Rize festivallerinin bir kısmının temelinde yayla kültürü ve yaylacılık gelenekleri olduğu görülmektedir. Dolayısıyla festival etkinlikleri merkezli yaylacılık kültürünün ele alınması çalışma alanı içerisinde yer almaktadır. 90'lı yıllara kadar güçlü bir şekilde devam eden yayla şenlikleri son dönemde eski canlılığında olmasa da güncellenerek varlığını devam ettirmektedir. Bu bağlamda yaylalarda organize edilen festivaller kültürel arka planlarıyla çalışma içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir.

Yaylalarda, köylerde, ilçe ve kent merkezinde gerçekleştirilen günümüz Rize festivalleri; hazırlık çalışmaları, icra ortamları ve sonuçları itibarıyla araştırılmıştır. Yerel yöneticiler, organizasyon heyetleri, görevliler ve katılımcılarla yapılan görüşmeler, saha araştırmaları, gözlemler vb. çalışmalar eşliğinde yapısal ve işlevsel özellikleriyle ele alınmıştır. Çalışmaların çıktıları sonuç bölümünde ayrıntılı olarak işlenmiştir.

Rize festivallerini halkbilimsel açıdan inceleme amacımız, bugüne kadar bilimsel bir bakış açısıyla yaklaşılmamış olan, yöre kültürüne ait birçok unsuru barındıran bu etkinliklerle ilgili yazılı, sözlü ve elektronik kaynaklardan malzemelerin derlenmesi ve verilerin kayıt altına alınmasıdır. Ayrıca sosyo-ekonomik ve toplumsal hayattaki gelişmeler neticesinde değişim-dönüşüme uğrayan ve unutulmaya yüz tutan bir kısım kültürel değerlerin tespit edilerek derlenmesi çalışmamızın bir başka amacını oluşturmaktadır. Asıl amaç ise çeşitli kaynaklardan derlenen festival malzemesinde yer alan kültürel unsurlarının belirlenmesi ve festivallerin yapısal-işlevsel özelliklerinin ortaya konulmasıdır.

Araştırmanın kapsamını tarihi arka planıyla birlikte Rize festivalleri oluşturmaktadır. Bu cümleden olarak Rize; tarihi, coğrafyası, sosyo-kültürel yapısı ile ele alınarak festivallerin bağlamsal çerçevesi hakkında bilgi verilmiştir. Kavramsal çerçevede tören, bayram, karnaval, şenlik ve festivallerin ele alındığı ikinci bölümde dünya halk kültüründe ve Türk kültüründe bu kavramların karşıladığı anlamlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca günümüz Türkiye'sinde festivaller ve festivalleri sınıflandırma çalışmalarına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde Rize festivalleri yapısal özellikleri bakımından tahlil edilmiştir. Burada festivallerin temelini oluşturan yaylacılık geleneği ele alınarak festivaller tarihsel ve zihinsel arka planları ile ortaya konulmuştur. Daha sonra yerel yöneticiler, dernek çalışanları, organizasyon görevlileri, festival komiteleri ve katılımcılarla yapılan görüşmeler, yazılı, sözlü ve elektronik kaynakların taranması yoluyla elde edilen bilgiler ışığında adlandırma, zaman ve süre, mekân, eğlence üst başlıklarıyla Rize festivallerinin yapısal analizi yapılmıştır.

Bu festivaller dördüncü bölümde işlevsel yönleriyle ele alınmıştır. Burada yerel yöneticiler, siyasiler, organizasyon heyetleri, yerel halk, yöre esnafı ve katılımcılar noktasından festivallerin işlevleri ortaya konulmuştur. Sonuç bölümünde, ele alınan tüm verilerin işlenmesiyle elde edilen sonuçlar ortaya konulmuştur.

Çalışma yönteminin ilk adımını İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Taksim Atatürk Kitaplığı, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Rize Üniversitesi Kütüphanesi, İSAM Kütüphanesinde yaptığımız Rize ile ilgili kaynak

taramaları oluşturmaktadır. Burada Rize, yayla kültürü ve festivallerle ilgili tez çalışmaları, diğer yazılı kaynaklar ve arama motorları yardımıyla internet veri tabanında “şölen, toy, bayram, karnaval, şenlik, festival” kavramları taranarak konuyla ilgili malzemeler toplanmıştır. Elde edilen malzemeler tanım ve tasnif çerçevesinde kavramsal çözümleme yoluyla değerlendirilmiştir. Aynı zamanda sözlü kaynak olarak adlandırdığımız, yerel yönetimler, organizasyon heyetleri ve ilgili kişilerle halkbilimi araştırma yöntemlerinden olan “alan araştırması”, “gözlem”, “görüşme (mülakat)” yöntemleri kullanılarak festivallerle ilgili yazılı kaynaklarda yer almayan pek çok malzeme derlenmiştir. Derlenen bu malzemeler deşifre edilerek Rize festivallerinin yapısal analizleri ortaya konulmuştur. Yapısal özellikleriyle tespit edilen festivaller, “İşlevsel Halkbilimi Kuramı” bakış açısıyla ele alınarak işlevleri yönüyle de değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİ, COĞRAFİ, KÜLTÜREL VE SOSYAL DOKUSUYLA RİZE

Yaşanılan coğrafyanın insan varlığını biçimlendirdiği, ulus kültürünün oluşumunu şekillendiren en önemli unsurlardan biri olduğu kabul edilmektedir. Yaşam alanları olan konutlar, giyim-kuşam şekilleri, yetiştirilen ürünler, yemek çeşitleri, eğlence biçimleri vb. kültürel özellikler; toprak çeşitleri, yüzey şekilleri, iklim özellikleri, bitki türleri ve bitkilerin yetişmesi de yine yaşanılan coğrafyaya göre şekillenmektedir. Bir anlamda insanın mekânı, mekânın insanı şekillendirmesi ile insanın doğayla her alandaki etkileşiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan kültürel ve sosyal doku, beşerî faaliyetlerin bir ürünüdür. Bu bölümde Rize festivallerinin zihinsel arka planını oluşturan yörenin tarihi, coğrafyası, kültürel yapısı, ekonomik ve ticari hayatı ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

1.1. Rize'nin Tarihi

Yazılı tarih öncesine dair elde veri bulunmayan Rize'de MÖ II. binin başlarında tarım ve hayvancılıkla geçinen, toprağa bağlı toplulukların varlığı bilinmektedir. Rize tarihi ile ilgili doğrudan bilgiler ise MÖ VII. yüzyıla Ege'de yaşayan Miletoslu denizcilerin yöreye yaptıkları seferlerle başlamaktadır. Hem coğrafi yapı hem de bu bölgede yaşayan halkların başka kültürlerden etkilenmeyen yapısı nedeniyle Rize yabancı kültürlerden ve istilalardan uzun süre korunmuştur. Pontus Krallığı dönemine kadar koloniler halinde varlığını devam ettiren bölge daha sonra Partlar, Romalılar, Bizanslılar, Sasanlar, Araplar, Selçuklular, Osmanlılar tarafından hâkimiyet altına alınmıştır.¹

¹ “Rize”, **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, İstanbul, Anadolu Yayıncılık, 1983, s. 6352-6356.

1.1.1. Rize Adının Kaynağı

Doğu Karadeniz Bölgesi içerisinde yer alan Rize ili, batıda Trabzon'un Of, güneyde Erzurum'un İspir, doğuda Artvin'in Yusufeli ve Arhavi ilçeleri, kuzeyde ise Karadeniz ile çevrelenmektedir. Günümüz Rize şehri Taşlıdere, Çiftekavak ve Kale derelerinin denize döküldüğü sahil şeridi ve bunların ardında kademeli yükselen sırtlar üzerinde, kuzey rüzgârlarına karşı nispeten korunaklı olan Fener burnunun doğusunda bir liman kenti olarak kurulmuş ve zamanla bütün sahile yayılmıştır.² Bugün Rize şehir merkezi, sahildeki bu sınırlı alanın yetersizliği nedeniyle denizin doldurulmasıyla elde edilen alanda genişletilmiştir.

Rize adı, kaynaklarda Rhisos,³ İrizios,⁴ Rhizaion,⁵ Rhiza,⁶ Rhizus, Rhition, Riela, Riso, Risso, Risum, Rhizaion⁷ olarak geçmektedir. İsminin Lazlar tarafından verildiği ve bu ismin insanların toplandığı yer anlamına geldiği,⁸ şehrin kurulduğu yere işaretle Rumca “Dağ Eteği” manasına “Rhizo”dan yahut vaktiyle bölgede pirinç yetiştirildiği için Yunanca “Rhizios”tan⁹ geldiği de belirtilmektedir. Bu ismin Hellen dilindeki “dağın dibi, eteği” anlamlarına gelen Riza/Rizè sözcüğünden ya da Gürcü dilinde “süt” anlamına gelen Rdze'den¹⁰ geldiği aktarılmaktadır.

“Rize kasabasının şark cihetinde bulunan derenin zaten etrafında pirinç ekilmekte olduğundan pirinç manasına olan İriziyos nâmı mezkûr dereye verilüb,

² Özhan Öztürk, **Antikçağdan Günümüze Karadeniz'in Etnik ve Siyasi Tarihi Pontus**, 2. bs., Ankara, Genesis Kitap, 2012, s. 740.; İdris Bostan, “Rize,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 35, İstanbul, TDV Yayınları, 2008, s. 147.

³ Turgut Günay, **Rize İli Ağzıları: İnceleme-Metinler-Sözlük**, 2. bs., Ankara, TDK. Yayınları, 2003, s. 20.

⁴ P. Minas Bıjškyan, **Karadeniz Kıyıları Tarihi ve Coğrafyası**, çev.: Hrand D. Andreasyan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1969, s. 61.

⁵ Mehmet Bilgin, **Sürmene Tarihi**, İstanbul, Damla Ofset, 1990, s. 75.

⁶ Abdullah Taymaz, **Yeşil Rize ve İli**, Ankara, Doğu Matbaası, 1950, s. 11-12.

⁷ Haşım Karpuz, **Rize**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, s. 1.; Bayram Arif Köse, “Ortaçağda Rize ve Çevresinin Tarihi Coğrafyası Hakkında Bir Değerlendirme”, **History Studies**, Volume 6, Issue 4, July 2014, s. 74-75.; Bilge Umar, **Türkiye'deki Tarihsel Adlar**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2.bs. 1993, s. 689.; Bilge Umar, **Karadeniz Kappadokia'sı (Pontus)**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2.bs., 2000, s. 142.

⁸ Murat Arslan, **Arrianus'un Karadeniz Seyahati (Arrianı Periplus Ponti Euxini)**, İstanbul, Odin Yayıncılık, 2005, s. 66.

⁹ “Rize”, **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6352.

¹⁰ Bilge Umar, **Karadeniz Kappadokia'sı (Pontus)**, s. 142.

kasaba da bu isme nisbet oldu”¹¹ şeklindeki görüşlerin aksine Erzincan’ın eski adının Erez olduğu gibi Rize adının da ikiz ad olarak Erıza/Erez olduğu, baştaki “E” sesinin yutulmasıyla Erıza/Rıza/Rize şekline dönüştüğü¹² de belirtilmektedir.

Dalmaçya Körfezinde Rhizon, Girit’te Rhizenia, Gedrosia’da Rhizana, Magnesia’da Rhizus kentlerine adını veren Yunanca Riza, Rizi, Rizos kelimesinin Lazca karşılığı Rizeni, Rizini olan kent adının bu haliyle Lazcada anlamlı bir karşılığının olmadığı belirtilmektedir. Tzan dilinin mirasçısı Megrelcede de Risini (tümsek) anlamına geldiği fakat Gürcistan’da bu adlı bir yerleşim yeri tespit edilemediği belirtilerek yerel bir isimlendirmede ısrar edilecekse İri-Zeni (birden fazla düzlüğün bir aradaki varlığı) adının daha uygun olacağı işaret edilmektedir.¹³ Yöre halkı arasında da çok yakın zamanlara kadar Rize’den “İrize” şeklinde söz edildiği, halkın bu söyleyişi benimseyip kullandığı aktarılmaktadır.¹⁴

Halk arasındaki anlatılarda yüzyıllar önce yöreye gelen bir grup insan tarafından Karadeniz’in hırçın dalgalarına göğüs geren dağların yamacında bir kent kurulmuş adına da “dağ altı” anlamında Rize denilmiştir.¹⁵ Başka bir anlatıda Farsça “asma çubuğu” anlamındaki “Rez” isminden Rize olduğu dile getirilmektedir. Halk arasında, bir zamanlar burada güzelliği, zenginliği ve yardımseverliğiyle herkesin sevgisini, beğenisini kazanmış Raziye adlı bir kadının yaşadığı, bu kadının günün birinde sevdiği Ali Reis’i, Karadeniz’in hırçın dalgalarında yitirdiği, o günden sonra yamaçtaki ormana yaptırdığı köşke çekildiği, her gün Ali Reis’in yolunu gözleyerek onun dönmesini beklediği, acısını gözyaşlarıyla ve türkülerle dindirmeye çalıştığı, Raziye pencerede görünmez, türküler duyulmaz olunca köylülerin köşke koşarak onu aradığı fakat bir mektuptan başka bir şey bulamadığı, mektupta bütün mal varlığını yoksullara bıraktığının yazılı olduğu, yıllar sonra bu köşkün çevresinde bir

¹¹ Şâkir Şevket, **Trabzon Tarihi**, haz.: İsmail Hacıfettahoğlu, İstanbul, Kurtuba Kitap, 2013, s. 96.

¹² Fahrettin Kırzioğlu, “Milli Tarihimizde Rize Bölgesi,” konferans metni, Rize, 19 Aralık 1986. (çevrimiçi) <http://biriz.biz/rize/rizetarihi.htm>, 19 Ocak 2020.

¹³ Özhan Öztürk, **a.g.e.**, s. 740-741.

¹⁴ Ali Taşpınar, **Rize Tarihi**, İstanbul, Şan Matbaacılık, 2004, s. 24.

¹⁵ “Rize”, **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6423.

kent kurulduğu, adına da Raziye ya da Roza denildiği ve bu adın zamanla Rize'ye dönüştüğü¹⁶ anlatılmaktadır.

Kaynaklarda ve halk anlatılarında yer alan bilgiler dikkate alındığında Rize adının kaynağı ile ilgili Rum, Yunan, Mergel, Hellen, Fars, Gürcü, Laz, Türk milletlerine ait çok geniş yelpazede bir adlandırma olduğu görülmektedir. Özellikle Karadeniz Bölgesi'nin siyasi ve etnik yapısı göz önünde bulundurulduğunda kent adının kimler tarafından verildiği, hangi dilden geldiği büyük önem arz etmektedir. Adlandırma aynı zamanda aidiyet de bildirmiş olacağından her etnik grup şehrin adlandırmasını kendine dayandırmak istemektedir. Ülke için çok büyük zenginlik kaynağı olabilecek bir durum, olumsuz düşünceler etrafında örgüldendiğinde ayrıştırıcı, ötekileştirici ve bölücü bir hal alabilmektedir. Bu cümleden olarak özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi'nin ülkeyi yönetenler ve dış etkenlerin (son zamanların meşhur ifadesiyle dış güçlerin) her zaman hassasiyet gösterdiği bir coğrafya olmuştur.

1.1.2. Başlangıçtan Osmanlı Devleti'ne Kadar Rize Tarihi

Bazı kaynaklarda¹⁷ Karadeniz'e ilk yerleşenlerin Hz. Nuh'un oğullarından ve Türklerin ilk atası kabul edilen Yafes'in neslinden olduğu ve Karadeniz'e Yafes'in torununa atfen Askanaz veya Aşkenaz denildiği belirtilmektedir.¹⁸ Bundan dolayı

¹⁶ Makbule Sarıkaya, **Milli Mücadele Döneminde Rize**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2004, s. 4-5.

¹⁷ İbrahim Telliöglü, "Tarih Boyunca Karadeniz" ve "Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Türkler" adlı eserlerinde Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi ile ilgili yabancı ve Türk bilim insanlarınca yazılan kitaplar, hazırlanan makaleler ile sempozyumlarda sunulan bildiriler hakkında detaylı olarak bilgi vermiştir. Konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk.: İbrahim Telliöglü, **Tarih Boyunca Karadeniz**, Trabzon, Serander Yayınları, 2015, s. 13-32.; İbrahim Telliöglü, **Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler**, Trabzon, Serander Yayınları, 2007, s. XLII-LXVII.; Ayrıca Adem Işık, Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi adlı çalışmasında, Grek ve Roma kaynakları, epigrafi, kazı raporları, monografiler ve çeşitli seyahatnamelerden hareketle Antik Çağlarda Karadeniz Bölgesinde kurulan Pontus Aexeinos, Bithynia, Paphlagonia, Pontus, Kolhkhis'in tarihi ve coğrafyası, halkları, siyasi olayları, sosyo-kültürel ve ekonomik hayatı, din ve inançları ile ilgili bilgiler aktarmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk.: Adem Işık, **Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.

¹⁸ Bayram Arif Köse, **a.g.m.**, s. 74.

Rize bölgesinde Askaros adının hâlâ gür akan bir çayda yaşaması “Anadolu’da yaşayan en eski Oğuzca coğrafya hâtırası”¹⁹ olarak değerlendirilmektedir. Karadeniz Bölgesi’ne ilk olarak MÖ 3. bin ile 2. bin yılları arasında gelip yerleşenlerin Oğuzların öncü kollarından “Gas/Kas” ve “Gud/Gutiler”²⁰ olduğu da ifade edilmektedir.

Rize’nin Çamlıhemşin ilçesine bağlı Dikkaya köyü sınırları içerisinde bulunan antik dönemlere ait tunç baltalar MÖ 10. yüzyıllardan beri bu bölgede yerleşmenin olduğunu göstermektedir.²¹ Ancak elde, bölge tarihini aydınlatacak daha fazla bir şeyin olmaması Rize’nin tarih öncesi dönemlerinin bilinmesini güçleştirmektedir. Orta ve Doğu Karadeniz sahil şeridinde yer yer iç kısımlara doğru 35 km girilerek yapılan çalışmalarda prehistoryayı aydınlatacak tek bir ize rastlanılmadığı²² da belirtilmektedir.

Rize limanının kuruluşunun MÖ 6. yüzyıla kadar indirebileceği şehrin ise MS 6. yüzyıldan sonra bir kale ve yerleşme yeri olarak karşımıza çıktığı dile getirilmektedir.²³ Bölge tarihi için ulaşılabilen ilk yazılı bilgi ise MÖ 8. yüzyıla ait Urartu yazıtlarında geçen Qulha/Kolkhis adıdır. Kuzey Doğu Anadolu’da yer alan Kolhis bölgesinin sınırları ile ilgili kaynaklarda değişik rivayetler yer almaktadır. Kuzeyde Kafkas dağları, batıda Karadeniz, doğuda İberia ile çevrili olan Kolhis bölgesinin batı sınırı konusunda net ifadeler olmamakla birlikte zaman zaman Rize ve Trabzon’u da kapsadığı²⁴ belirtilmektedir.

¹⁹ Fahrettin Kırzioğlu, **Rize ve Dolaylarında Bilinmeyen Tarih Gerçekleri**, Rize Hoytur Derneği Yayını, S 2, Ankara, Emel Matbaacılık, 1992, s.n.y.

²⁰ Vecihe Hatipoğlu, “Türk Tarihinin Başlangıcı” **Türkoloji Dergisi VIII**, Ankara Üniversitesi Yayınevi, 1979, s. 29.; Vecihe Hatipoğlu, “Anadolu’nun Kuzeyindeki Gaslar”, **Cumhuriyet Gazetesi**, İstanbul, 10 Mart 1984, s. 2.; Haluk Tarcan, “Tarihte İlk Oğuz Göçü”, **Cumhuriyet Gazetesi**, İstanbul, 21 Şubat 1984, s. 2.

²¹ Süleyman Özkan, Mustafa Çakır, “Rize’de Bulunmuş Olan Tunç Baltalar”, **Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, S 15, 2000, s. 87, 91.

²² Kılıç Kökten, “Kuzey-Doğu Anadolu Prehistoryasında Bayburt Çevresinin Yeri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C 3, S 5, 1945, s. 478.

²³ Haşim Karpuz, **a.g.e.**, s. 1.

²⁴ Özhan Öztürk, **a.g.e.**, s. 711.; Bayram Arif Köse, **a.g.m.**, s. 71-72.

Kaynaklarda bu dönemlerde Rize civarında Moskoi/Moskoki, Tubal/Tubaren, Mossinoikoiler, Bechireler; Bechireler'in batısında Macrokehaleosler; Çayeli bölgesinden doğuya Pazar bölgesi ve Fırtına Deresi'ne kadar olan bölgede Ekekheirieler; Ardeşen, Arhavi ve Hopa bölgesinde Byzerler; Byzerlerin doğusunda Batum bölgesinde Kolkhklar; İkizdere'de ise Heptakomentler'in yaşadığı ifade edilmektedir.²⁵ Rize civarındaki bu çok topluluklu yapılaşmalar bölgenin uzun süren koloni geçmişinin bir anlamda izahını da göstermektedir.

Türk veya Türklerle akraba toplulukların Doğu Karadeniz Bölgesi'nde görüldüğü ana kadar bu bölgede kayda değer bir kültür ve medeniyet hareketinin olmadığını ifade eden kaynaklara göre Kimmerler²⁶ ve İskitlerden²⁷ önce bu coğrafyada yaşadığı bilinen Gaşkaların varlığını bu döneme kadar getirmek de pek mümkün gözükmemektedir. Bu sebeple Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki ilk Türk

²⁵ Ayrıntılı bilgi için bk.: Mehmet Bilgin, **Doğu Karadeniz Tarih-Kültür-İnsan**, 3. bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2010, s. 19-56.; Bayram Arif Köse, **a.g.m.**; Orhan Naci Ak, **Rize Tarihi**, Rize, Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü Yayınları, 2000.; Makbule Sarıkaya, **a.g.e.**; Hacı Ahmet Özdemir, "Rize'nin Tarihi", **1. Rize Sempozyumu**, Rize Valiliği Yayınları, 2006.; "Rize", **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6352.; Fatma Yılmaz, "Osmanlı Öncesi Dönemde Rize ve Çevresinde Türklük İzleri", Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2010.

²⁶ Kimmerlerin tarihi kimliği ile ilgili kaynaklarda çeşitli adlandırmalar vardır. Arap kaynaklarında Gumari, Gomer, Kimal, Gimal, Gimial ya da Kimmel; Ermeni kaynaklarında Kamir, Gamr, Gimir, Gomer; Asur kaynaklarında Gimirri; Grek kaynaklarında Kimmer; Tevrat'ta Gomer olarak adlandırılır. İbrahim Tellioglu, **Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler**, s.16-17.; Zeki Velidi Togan, Prokopius'tan rivayetle Kimmerlerin arasında Bulgar Türklerinin atalarının yaşadığı veya bunların tamamıyla Bulgarların ataları olduğuna dair esaslı deliller olduğunu belirtmektedir. Zeki Velidi Togan, **Umumî Türk Tarihine Giriş I**, 3.bs., İstanbul, Enderun Kitabevi, 1981, s. 34.; Kimmerlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Rene Grousset, **Bozkır İmparatorluğu**, çev.: M. Reşat Uzmen, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 3.bs., 2000.; M. Taner Tarhan, "Eski Anadolu Tarihinde Kimmerler" (çevirimiçi) www.academia.edu/16702818/Eski_Anadolu_Tarihinde_Kimmerler _Prof.Dr._M.Taner_Tarhan, 03 Ocak 2016.; Bahaeddin Ögel, **Türk Mitolojisi I**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1993.; M. Taner Tarhan "Ön Asya Dünyasında İlk Türkler: Kimmerler ve İskitler" **Türkler Ansiklopedisi**, C 1, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 904-921.

²⁷ İskitlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: İlhami Durmuş, **İskitler (Sakalar)**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1993.; Ekrem Memiş, **İskitlerin Tarihi**, Ankara, Altınpost Yayınları, 2000.; Abdülhaluk Çay, İlhami Durmuş, "İskitler" **Türkler Ansiklopedisi**, C 1, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 861-903.; M. Taner Tarhan "Ön Asya Dünyasında İlk Türkler: Kimmerler ve İskitler" **Türkler Ansiklopedisi**, C 1, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 904-921.; Igor Vasilyevich P'yankov, "Sakalar" **Türkler Ansiklopedisi**, C 1, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 922-939.; İlhami Durmuş, "İskitlerin Kimliği" **Türkler Ansiklopedisi**, C 1, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 940-955.

yerleşimlerinde belirgin bir topluluktan söz etmek mümkün olmadığı gibi bölgedeki ilk yerleşimin Türklerle başladığını söylemek de mümkün değildir.²⁸

Kimmerlerle büyük oranda kültür benzerliği olan ve Kimmerleri takip ederek MÖ 7. yüzyıllarda Anadolu'ya gelen İskitlerin Altay ırkından ve Türkistan kökenli olduğuna dair görüş en çok kabul görendir. Yunanlıların bu bölgeye koloni kurmalarından önce Anadolu'da Doğu Karadeniz'in bir kısmını da içine alan geniş bir hâkimiyet sahası kurdukları ve bu hâkimiyetlerini yirmi sekiz yıl devam ettirdikleri²⁹ de ifade edilmektedir.

İskitlerden sonra Doğu Karadeniz Bölgesi'ne yerleşen diğer bir Türk boyu Kıpçaklardır.³⁰ Gürcü kaynakları MÖ 330'lu yıllarda Hazar Denizi'nden bu bölgeye kadar olan sahaya Kıpçak Türklerinin hâkim olduğunu yazmaktadır. Kimmerler, İskitler, Kıpçaklar ile bölgeye yerleşen diğer Türk kavimleri Bunturkiler, Hazarlar, Halaçlar, Afşarlar, Yazgurların, Makedonyalı İskender'den çok önceleri Doğu Karadeniz Bölgesi'ni de içine alan bölgeye gelip yerleştikleri ve bir süre varlıklarını devam ettirdikten sonra yöreye yerleşen diğer unsurlara karıştıkları³¹ dile getirilmektedir.

Rize, MÖ 6. yüzyılda kısa bir süre Perslerin egemenliğine girerek Pont Satraplığına bağlanmıştır. MÖ 5. yüzyıldan milattan sonrası döneme uzanan süreçte

²⁸ İbrahim Tellioglu, **Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler**, Trabzon, Serander Yayınları, 2. bs., 2007, s. 8-9.

²⁹ Bayram Arif Köse, **a.g.m.**, s. 71-72.; Ali Taşpınar, **a.g.e.**, s. 34.; İdris Bostan, **a.g.m.**, s. 147-148., İbrahim Tellioglu, **Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler**, s. 33.

³⁰ Fahrettin Kırzioğlu, Yukarı-Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar adlı eserinin birinci bölümünde MÖ VIII.- MS VI. yüzyılları arasında Türk millî destanlarda, Gürcü tarihinde, Kafkaslara ait kaynaklarda ve coğrafyada Kıpçaklarla ilgili olarak verileri değerlendirerek ilk Kıpçakların bölgedeki varlığını, ikinci bölümde Kür ve Çoruk boylarında Selçuklu fetihleri ve Doğu'dan son Kıpçaklar'ın Karadeniz'in kuzeyine gelişlerini (XI. yy.), üçüncü bölümde Son Kıpçaklar'ın Kür ve Çoruk Boyları'na Gelişleri (1118-1195), Ortodoks-Kıpçak Atabekler Hükümetini (1267-1578) ayrıntılı olarak ele almaktadır. Artvin-Rize ve Karadeniz Bölgesi'nde adları bilinen Oğuz boyları, Kimmerler ve Sakaların Doğu Anadolu'ya göçleri, İslamıktan önceleri bilinen coğrafya adlarında Türk izleri ve bölgedeki Türk yerleşimiyle ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk.: Fahrettin Kırzioğlu, **Yukarı-Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar**, Ankara, AKDTYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.

³¹ Konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk.: İbrahim Tellioglu, **Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler**, s. 33-44, 206.; Fahrettin Kırzioğlu, **Yukarı Kür ve Çoruk Boylarında Kıpçaklar**, s. 14-30.

Karadeniz'in kuzey ve güney bölgelerinde çok fazla Yunan ve Grek kolonisi varlığını devam ettirmiştir. MÖ 180'de aslen Pers-İran menşeli fakat daha sonra Grek ve Hellen kültüründen etkilenerek Hellenleşen Pontos Krallığının³² hâkimiyetine giren Rize, bir asır sonra güneyindeki yaylalarda görülen Orta Asya kökenli Partların, Pontos Devleti ile çatışmalarına sahne olmuştur. MÖ 60'lı yıllarda Pontos Krallığının ortadan kalkmasıyla bölgede, Roma İmparatorluğu, Sâsânîler ile onları destekleyen Ermeni ve Gürcü mücadeleleri yer almaktadır. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla bölgede Bizans dönemi başlamıştır.³³

Hız. Osman'ın hilâfeti esnasında Ermenistan'ı fetheden Müslümanlar (646) Rize'yi de vergiye bağlamıştır. Fakat çok geçmeden şehir tekrar Bizans'ın eline geçmiştir (653). Emevîler döneminde bölgeye yeniden gelen Müslüman ordularına karşı Bizans'ın yardımına gelen Hazarlar, Rize çevresini korumaya çalışmış fakat daha sonra Emevî orduları Rize'yi zapt etmiştir (737). Malazgirt zaferinin (1071) ardından bir süre Dânişmendîlilerin kontrolünde kalan Rize (1098), sonrasında Bizanslılar tarafından yeniden ele geçirilse de Sultan Melikşah döneminde (1072-1092) Çoruh vadisinden Trabzon'a kadar bütün sahil bölgesi Türk hâkimiyetine katılmıştır.³⁴ 1204 yılında 4. Haçlı Seferi'nde Latinlerin İstanbul'a girip Doğu Roma yönetimini ele geçirmesiyle Komnenos hanedanı mensubu Aleksios ve David, Gürcü Kraliçe Tamara'nın yardımı ile Trabzon'da bağımsız bir Trabzon Rum Devleti (1204-1461) kurmayı başarmışlardır. Aleksios ve David kardeşlerin kurduğu bu devletin sınırları Sinop'tan Artvin'e kadar bütün sahili içine almıştır. Grek kültürüne sahip olan Komnenos mensupları kendilerini Doğu Roma'nın varisi gördüklerinden

³² MÖ III. yüzyıl ile MS IV. yüzyıllarda hüküm süren Pontos Krallığı temelde Orta ve Batı Karadeniz'in iç bölgelerinde kurulduktan sonra doğuya doğru yayılmıştır. Pontos Krallığı ifadesi MS II. yüzyılda Roma'da çokça kullanılmış ve XVIII. yüzyılda da Avrupa tarih yazıcılığı akımıyla gelenekselleşmiştir diyebiliriz çünkü daha öncesinde MÖ 80'lerdeki kayıtlarda Pontos Kralı değil de Kapadokia Kralı olarak geçmektedir. Pontos (Pontos) Krallığı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Mehmet Tezcan, **Klasik ve Ortaçağ Dönemlerinde Karadeniz ve Kafkasya**, Trabzon, Serander Yayınları, 2012, s.82-127.; Mehmet Bilgin, **Post Modern Pontusçuluk**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2007.

³³ İdris Bostan, **a.g.m.**, s. 147.

³⁴ Makbule Sarıkaya, **a.g.e.**, s. 5-16.

Romalı unvanını kullanmayı tercih etmişlerdir.³⁵ Osmanlı Devleti'nin 1461 yılında Trabzon'u alıp bölgedeki Komnenos hâkimiyetine son vermesinden sonra da bütün bölge Türk hâkimiyetine girmiştir.³⁶

Osmanlıların Karadeniz'e gelmesine kadar bölgede kolonilerden itibaren çeşitli toplulukların hâkimiyet mücadeleleri dikkat çekicidir. Kısa süreli hâkimiyetler bölge arazisinin yerleşime elverişli olmaması ve yörenin stratejik olarak öne çıkan bir konumu olmamasıyla ilişkilendirilebilir.

1.1.3. Osmanlı Döneminde Rize

Trabzon'un fethinden sonra Of'un, Rize'nin veya Atina'nın fethi diye ayrı ayrı bir fethin söz konusu olmadığı Arhavi kazası dâhil, Kise Kalesi'ne kadar olan bütün bölgenin 1461 tarihinde Osmanlılara tabi olduğu³⁷ belirtilmekle birlikte Rize'nin, Trabzon'un fethini takip eden ay içerisinde Osmanlı topraklarına katıldığını³⁸ ifade eden araştırmacılar da vardır.

Osmanlı fethi öncesi Rize bölgesinde Venedikliler, Cenevizliler, Rumlar, Ermeniler, Ortodoks Lazlar, Hristiyan Türkler ve Müslüman Çepni Türkmenleri bulunmaktadır. Fetihle birlikte Fatih zamanında Rize'de yapılan iskânda ise 1461-1465 yılları arasında önce Çorum, Amasya, Tokat ve Samsun bölgelerinden sonra da Karaman'ın fethinden sonra bu bölgeden gelen Türk aileler Rize'ye yerleştirilmiştir. Yavuz Sultan Selim zamanında ise hem bölgenin fethi tamamlanmış hem de Türkleşme ve İslamlaşmasını sağlayan iki büyük iskân hareketi yapılmıştır. Yavuz Sultan Selim, Trabzon Sancak Beyliği sırasında Şah İsmail'den kaçarak Trabzon'a sığınan Akkoyunlu Türkmenlerini bu coğrafyaya yerleştirmiştir.³⁹

³⁵ Fatih Aksoy, "Osmanlı Öncesi Dönemde Trabzon Şehri", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2009, s. 54-57.

³⁶ İbrahim Tellioğlu, **Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler**, s. 114.

³⁷ Orhan Naci Ak, "Rize'nin Yönetim Tarihi", **1. Rize Sempozyumu**, Rize Valiliği Yayınları 2006, Rize, s. 38.

³⁸ Ali Taşpınar, **a.g.e.**, s. 91.

³⁹ İdris Bostan, **a.g.m.**, s. 148.; Orhan Naci Ak, **a.g.e.**, s. 50.

1486-1583 yılları arasındaki çeşitli tahrir defteri kayıtlarında Rize yönetiminin nahiye, kaza, kasaba ve vilayet olarak adlandırıldığı görülmektedir.⁴⁰ Rize'nin nüfus yapısıyla ilgili 1486 yılına ait ilk bilgilerden şehir halkının tamamının Hristiyanlardan oluştuğu, Müslüman olarak sadece kale muhafızları bulunduğu ve toplam nüfusun da 1100 civarında olduğu görülmektedir. 16. yüzyıl başlarında şehirde bir hareketlilikle birlikte nüfusun 1600 civarlarına arttığı, bunların içinde sadece iki hanenin Müslüman olduğu bilinmektedir. Şehirde var oldukları ilk kez 1583 yılında tespit edilen yirmi altı hanelik Müslüman grubun Câmî-i Şerif mahallesinde oturduğu, salih, mütedeyyin fakat fakir oldukları için şehirli sınıfına alınarak vergiden muaf tutulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 1486-1584 yılları arasında Rize kazasının toplam nüfusunun 30.393'ten 39.000'e çıktığı görülmektedir.⁴¹

Tarihi, coğrafi ve ekonomik olarak önemli bir konumu bulunmayan Rize'nin, Osmanlıların bölgeyi fethiyle de bu durumu değişmemiştir. Müslüman nüfusun olmadığı Rize'ye girişilen iskân hareketleriyle zamanla Türkmenlerin yerleştirildiği görülmektedir.

17. ve 18. yüzyıllarda yaşanan Celâlî isyanlarına benzer bazı olayların Rize'de de yaşandığı görülmektedir. Etrafına silahlı gruplar toplayan güç sahibi ağaların, birbirleriyle olan mücadeleleri, bağımsız bir yönetim kurma çabaları, devlet tahsildarlarını bölgeye yaklaştırmamaları, borcunu ödemeyenlerin topraklarına el koymaları ve ölenlerin mallarını müsadere etmeleri gibi yollarla halka zulüm ederek bölgede asayişin bozulmasına sebep oldukları bilinmektedir. Tuzcuoğlu Memiş Ağa, Tuzcuoğlu Memiş Ağa'nın damadı Kalcıoğlu Osman Bey ile oğlu Ahmet Ağa'nın ayaklanması, Tuzcuoğlu Tahir, Abdülkadir ve Abdülaziz'in ayaklanması, Ekşioğlu İbrahim ve oğullarının ayaklanması, Pir oğlu Hacı Ali ayaklanması Rize'deki ayaklanmaların belli başlılarındandır.⁴²

⁴⁰ İdris Bostan, **XV. ve XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002, s. 34-35.

⁴¹ İdris Bostan, **a.g.m.**, s. 149.; İdris Bostan, **a.g.e.**, s. 212-216

⁴² Özhan Öztürk, **a.g.e.**, s.744-748.; Makbule Sarıkaya, **a.g.e.**, s.14-16.; İhsan Topaloğlu, **Rus İşgalinde Rize**, Trabzon, 1997, s. 23.; İdris Bostan, **a.g.m.**, s. 148.

Devlet otoritesinin zayıfladığı dönemlerde özellikle Rize yöresi gibi merkezden uzak yerleşimlerde otoriteye başkaldırma olayları sıklıkla görülmüştür. Karadeniz insanının tabiatı itibariyle fevri olması, bu tarz oluşumlara müsait yapıda olması ve merkezi yapının zayıflaması vb. nedenle isyan olayları Osmanlının son dönemlerinde daha sık görülmüştür.

19. yüzyıl başlarında Rize, bir tepe üzerinde ev ve dükkânları bulunan, kalesi ve limanı olan bir şehir olarak tarif edilmektedir. Bahçelerinde çok güzel limon ve portakal ile her yerde tanınan Rize keneviri yetiştirildiğinden bahsedilmektedir.⁴³ 1843-1844'te Rize'ye gelen Alman botanikçi **Karl Koch**⁴⁴ da 300 ailenin yaşadığını, sahilde dükkân, iş yeri ve birkaç kahvenin bulunduğunu, keten ticareti yapıldığını anlatmaktadır. Şehirde düzenli, güzel meyve bahçelerinin olduğunu, caddelerin taş kaplı, evlerin dükkân ve ticarethanelerden ayrı bahçe içinde geniş ve tek katlı, alt kısımlarının taş, üst kısımların ise tahtadan yapıldığını kaydetmektedir.

Bölgenin arazi yapısı ve iklimi itibariyle ülkenin en iyi kenevirinin yetiştigi ve işlendiği Rize, bu dönemde ülkenin dört bir tarafına gönderdiği keten ve kenevirleriyle tanınmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde Trabzon sancağına bağlı bir kaza merkezi olan Rize, 1867'de Osmanlı vilâyet teşkilâtında yapılan değişiklikte de eski durumunu korumuştur. 1869 yılında ise belediye ile yönetilmeye başlanmıştır. Berlin Antlaşması (1878) ile Batum'un Ruslara bırakılması üzerine Lazistan sancağının merkezi haline gelmiştir.⁴⁵ Ekim 1914'te İtilaf Devletlerine karşı resmen savaşa dâhil olan Osmanlı Devleti, doğu cephesinde Ruslarla çarpışmıştır. Önce Erzurum'u düşüren Ruslar daha sonra Karadeniz sahilini ablukaya alarak yardım gelmesini engellemiş ve Osmanlı limanlarını yoğun bir bombardmana tutarak büyük ölçüde tahrip etmiştir. Ruslar Pazar, Çayeli ve 8 Mart 1916'da kent merkezinin doğusuna

⁴³ P. Minas Bıjışkyan, **a.g.e.**, s. 61.

⁴⁴ Muzaffer Arıcı, **Rize Prof. Dr. Karl Koch'un 1843-44 yıllarındaki Seyahatnamesinin Rize Bölümü**, İstanbul, Odak Ofset, 1991, s. 7-9.

⁴⁵ İdris Bostan, **a.g.m.**, s. 148-151.

asker çıkarıp aynı gün Rize’yi işgal etmiştir. 1917 Devrimi ile Rus Çarlığı’nın yıkılması sonucu gelen Ekim Devrimi ile Ruslar savaşa tek taraflı olarak son verip Türk tarafına ateşkes teklifinde bulunmuştur. Bu teklif 21 Kasım 1917’de Türk tarafınca kabul edilmiştir.⁴⁶

Coğrafyanın her türlü gelişmeye kapalı olması, güneyinin geçilmesi güç dağlarla çevrili olması, kara yolu ile ulaşımın zor olması, yalnız kısıtlı deniz ulaşımına açık olması ile Rize’nin, her dönemde kendi imkânları ile yaşayan küçük bir liman şehri özelliğini devam ettirdiği görülmektedir.

1.1.4. Cumhuriyet Döneminde Rize

Batum’un Rus işgaline uğramasıyla Lazistan Sancağı merkezi Rize’ye alınmış, Of ve Hopa dâhil geniş bir bölge, merkezi Rize olan Lazistan Sancağına bağlanmasıyla bölge hem Lazistan hem de Rize adıyla anılmaya başlanmıştır. Bu ikilikten doğan karışıklıkların özellikle resmi yazışmalarda büyük sıkıntılar oluşturmasıyla ve yöre halkının ağırlıklı olarak Rize adını kullanmasıyla 1923 yılında Meclis’te yapılan görüşmelerde sancak adının Rize olması kararlaştırılmıştır.⁴⁷ Günümüzde de Lazların daha çok Rize’nin Çayeli’nden sonra Artvin’e kadar olan bölgelerinde yoğunluk kazandığı görülmektedir. Dolayısıyla Rize’de yaşayan vatandaşların Lazistan adını benimsemeleri bugün bakıldığında da pek kabul edecekleri bir durum gibi görülmemektedir.

23 Nisan 1920’de kurulan birinci dönem Büyük Millet Meclisi’nde Lazistan Sancağı’nı Abidin (Atak) Bey, İbrahim Şevki Bey, Esat (Özgün) Bey, Necati (Memişoğlu) Efendi, Ziya Hurşit Bey ve Osmanlı Meclis-i Mebusan’ından gelen Osman Nuri (Özgen) Bey;⁴⁸ 11 Ağustos 1923’te toplanan ikinci dönem mecliste ise

⁴⁶ Özhan Öztürk, **a.g.e.**, s. 748-749.; Haşim Karpuz, **a.g.e.**, s. 12-13.

⁴⁷ Sinan Başaran, “Cumhuriyet Dönemi Rize İdare Tarihi”, **Türkiye İdare Dergisi**, S 486, 2018, s. 51-52.

⁴⁸ “Rize”, **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6362.

Rize'yi Esat (Özoğuz) Bey, Ekrem (Rize) Bey, Ali (Zırh) Bey, Ahmed Fuad (Bulca) Bey, Hasan Cavid (Belûl) Bey ve Rauf Bey temsil etmiştir.⁴⁹

Türkiye Cumhuriyeti'nde 20 Nisan 1924 tarihli kanun ile sancak teşkilatları kaldırılıp yerine vilayetlerin kurulmasının kararlaştırılması ile Lazistan sancağı yerine Rize vilayeti kurulmuş, Lazistan sancağına bağlı olan Atina ve Hopa kazaları Rize vilayetine bağlanmış, aynı düzenleme ile Mapavri, Kuraiseba ve Karadere nahiyeleri vilayet merkez kazasına, Hemşin ve Ardeşen nahiyeleri Atina kazasına, Viçe, Arhavi ve Kemalpaşa nahiyeleri Hopa kazasına bağlanmıştır.⁵⁰ 1928 yılında Atina'nın ismi Pazar olarak değiştirilmiş, 1929 yılında İyidere, 1930 yılında Gündoğdu nahiyeleri kurulmuştur.⁵¹ TBMM 1933 yılında Artvin ve Rize gibi geliri giderini karşılamayan ve gelişmeye açık olmayan bazı vilayetleri birleştirme kararı almıştır. Çoruh adıyla yeni kurulan vilayet merkezi, durumu daha iyi olduğu için yüzölçümü 8.830 km² olan Rize seçilmiştir. Vilayet, merkez kaza olan Rize dışında Hopa, Pazar, Artvin, Borçka ve Şavşat olmak üzere 5 kaza, 18 nahiye ve 510 köyden oluşturulmuştur.⁵²

Bu yeni yapılanmada Artvin, Borçka ve Şavşat'ın, Rize'ye uzak kalmaları sebebiyle bölge halkı resmi işlemlerinde zorluklar yaşamaya başlamış, Artvin'de zaten zayıf olan ticari ve sosyal hayat iyice gerilemeye, halk daha da fakirleşmeye başlamış, Artvin halkının yoğun baskıları ve vilayetlerin birleştirilmesiyle beklenen faydadan çok sıkıntıların olması sebebiyle 4 Ocak 1936 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan kararla vilayet Rize ve Çoruh (Artvin) adıyla tekrardan iki ayrı vilayete ayrılmıştır. Bu son ayrılma iki vilayetin birleşmeden önceki eski sınırlarına göre yapılmadığı için önceden Rize'nin kazası olan Hopa'nın Çoruh'a bırakılmasıyla

⁴⁹ A.e, s. 6362.

⁵⁰ Mesut Çapa, "Rize'nin Yakın Tarihine Bir Bakış (1923-1950)" **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, S 20, 2016, s. 295.

⁵¹ İsmail Özdoğan, "Rize (Merkez İlçe) Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yapısı (1923-1960)", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2004, s. 55.

⁵² Sinan Başaran, **a.g.m.**, s. 53-54.

öncesinde 4.590 km² olan Rize'nin yüzölçümü bu paylaşımın ardından 3.515 km²'ye gerilemiştir. Böylece Rize'ye bağlı nahiye sayısı 7'ye, köy sayısı 271'e düşmüştür.⁵³

Önce düşman işgali gibi zaruri bir durumdan, daha sonra ise sosyo-ekonomik şartlar gereği idari yapıdaki değişiklikler yörenin gelişimine beklenen katkıyı sağlamadığı için tekrardan bir düzenleme ihtiyacı doğduğu görülmektedir. Bölgenin idari yapılanmasındaki değişikliklerden ziyade ticari ve ekonomik olarak gelişmelere, istihdamı artıracak kalıcı yatırımlara, ekonomik kalkınma modellerine ihtiyacı olduğu muhakkaktır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında idari yapılanmayla yeni bir şekil almaya çalışan Rize'de halk üzerinde egemen olmaya çalışan zorbalara varlığı da söz konusudur. Yeni kurulan Cumhuriyet hükümeti, devlet düzeninin ve otoritesinin kurulması, halkın zorbalara karşı korunması, refah, mutluluk ve güvenliğinin sağlanmasına öncelik vererek tedbirler almıştır. Ancak, kökü çok eskiye dayanan bu olumsuzluk ve zorbalıkları kısa sürede kaldırmak mümkün olmadığı gibi bunlarla mücadelede eden ve bölgede devlet otoritesini sağlamaya çalışan valilerin de zaman zaman icraatlarında yetersiz kaldıkları ve merkezden sert bir şekilde ikaz edildikleri görülmektedir.⁵⁴

Milli Mücadelenin kazanılmasında büyük yararlıklar gösteren ve Mustafa Kemal Paşa'ya bağlılıklarını her fırsatta dile getiren Rizeliler 1923 yılının başlarında Rize Livası İdare Meclisi'nde, Paşa'ya hemşehrilik teklifinde bulunulmasını kararlaştırmışlardır. Mustafa Kemal Paşa, Rize İdare Meclisi üyelerinden Hüseyin Bey ve arkadaşlarının bu teklifini “memnuniyetle” kabul ettiğini hemşehrilerine bildirmiştir.⁵⁵ 17-18 Eylül 1924 tarihinde Mustafa Kemal (Atatürk) ilk kez Rize'yi ziyaret etmiştir.⁵⁶ Mustafa Kemal Paşa'nın Rize'yi ziyareti halkta büyük bir sevinç

⁵³ A.m., s. 54-55.

⁵⁴ Mesut Çapa, a.g.m., s. 296.

⁵⁵ A.m., s. 294.

⁵⁶ A.m., s. 294.; “Rize”, Yurt Ansiklopedisi, C 9, s. 6362.

yarattığı, Paşa'nın gelişi dolayısıyla şehirde büyük hazırlıklar yapıldığı görülmektedir.

15 Mart 1925'te Rize'nin ilk kütüphanesi hizmete açılmıştır.⁵⁷ 1931 yılında Vali Ekrem Bey'in teşviki ve tüccardan Şevket Bey'in katkılarıyla Rize'de bir matbaa kurularak resmî vilayet gazetesi olan Rize, bu matbaada basılmaya başlanmıştır. Rize vilayet gazetesi, 1930'lu yılları ve Rize'nin eğitim, kültür hayatını yansıtmaları açısından önemli bir yerel kaynak niteliği taşımaktadır. Yine Ekrem Bey tarafından Rize'yi Erzurum'a bağlayıp iç bölgelerle ulaşım sorununu çözecek aynı zamanda Rize'de ticari hayatın gelişmesine katkı sağlayacak Rize-Erzurum yolu yapım çalışmaları 29 Mayıs 1931 günü Değirmendere Köprüsü başında başlatılmıştır.⁵⁸ Yine Ekrem Bey tarafından dönemin bir başka önemli kültür değeri olan Rize Halkevi 24 Haziran 1932 günü açılmıştır.⁵⁹ Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren geçmişten gelen bir takım eksikliklerin giderilmesi adına Rize'de eğitim, kültür ve alt yapı çalışmalarına ağırlık verildiği görülmektedir.

Rize'de 1920'li yıllardan itibaren, ekonomiye katkı sağlayabilecek çay, mandalina ve portakal gibi alternatif ürünleri yetiştirme çalışmaları yapılmıştır. Bu konunun öncülerinden Zihni Derin 1922 yılında kurduğu çay ve narenciye fidanlığında yetiştirdiği fidanları halka dağıtmış; bölgede fındık, mandalina, portakal ve limon ziraatinin yaygınlaşmasını sağlamıştır.⁶⁰ Uzun süre deneme mahiyetinde sürdürülen çay ziraatı 1940'lı yıllarda geniş alanlara yayılmıştır. 1940 yılında Çay Kanunu'nun çıkarılmasıyla çayın ekonomik değer kazanması sağlanmıştır.⁶¹ 1940'lı yıllara kadar, Rize tarımının en önemli ürünü mısır olarak görülmekle birlikte 1950'li yıllardan itibaren çayın iyi gelir getirdiğini gören üreticilerin en verimli alanları çaya ayırmaya başlamasıyla çay alanları hızla genişlemiş ve tarımda bir dönüm noktası

⁵⁷ "Rize", **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6362.

⁵⁸ Mesut Çapa, **a.g.m.**, s. 298.

⁵⁹ **A.m.**, s. 297- 298.

⁶⁰ İsmail Özdoğan, **a.g.ç.**, s. 137.

⁶¹ Mesut Çapa, **a.g.m.**, s. 303.

olmuştur. Çay, 1960'lı yıllarda ilin tek tarım ürünü haline gelmiştir.⁶² Alışkanlıkların değişmesi noktasında güçlü bir dirençle karşılaşılsa da öncelikle atıl tarım alanlarının kullanılması, çok fazla emek harcamadan ürün alınması vb. hususlar dolayısıyla çay tarımına başlanmış, iyi kazanç getirmesi ile de çay tarımı kısa sürede yaygınlaşmıştır.

1923-1950 yılları arasında Rize'de balıkçılık alanı ile ilgili sistemli veri kaydı ve kurumsal yapı yoktur. 1953 yılında Et Balık Kurumu kurulmuş, 1954 yılında da bu kuruma bağlı Balıkçılık Araştırma Enstitüsü faaliyete geçmiştir. Bölgede, balıkçılık faaliyetleri ve balıkçılığın geliştirilmesi ile ilgili çeşitli sorunlar mevcuttur. Karadeniz bölgesinde en çok avlanan balık her zaman için hamsi olmuştur. Alabalık ve tatlı su balıkçılığı Karadeniz'de ilk olarak 1973 yılında Rize'de yapılmaya başlanmış olmasına rağmen o dönemde alabalık yemi üretimi olmaması ve teknik bilgi eksikliğinden dolayı yaygınlaşamamıştır.⁶³

1940 yılında 26.320 nüfuslu İkizdere'nin kaza olma talebi, nüfusunun yeterli olmadığı ve başka gerekçelerle reddedilmiştir. 23 Ağustos 1941 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan bir kararla merkez kazaya bağlı Ulucami merkezli Güneysu adıyla yeni bir nahiye kurulmuştur. 1944 yılında vilayetin ikinci kazası olacak olan Çayeli kurulmuştur. Rize merkeze bağlı Mapavri bucağının adı 25 Ocak 1944 tarihinde Çaybaşı olarak değiştirilmiştir. Rize merkez kazaya bağlı Gündoğdu nahiyesi ile Kaptanpaşa nahiyesi Çayeli'ne bağlanmıştır. 20 Nisan 1946 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan kararla merkez ilçeye bağlı bir köy olan Derepazarı merkezli yeni bir bucak kurulmuştur. İkizdere'ye bağlı bir köy olan Güneyce, 1 Ağustos 1945'ten geçerli olmak üzere ilçe haline getirilmiş ve İkizdere bucağı bu ilçeye bağlanmıştır.⁶⁴ 28 Haziran 1952'de ise Güneyce halkının tüm engelleme çabalarına rağmen, yayımlanan bir kanunla ilçe merkezi İkizdere yapılarak Güneyce, İkizdere'ye bağlı bir köye dönüştürülmüştür. Pazar'a bağlı bir bucak olan Ardeşen, 1 Mart 1953'ten geçerli olmak üzere ilçe yapılmıştır. Yine aynı tarihte merkezi

⁶² "Rize", **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6371.

⁶³ Songül Alşan, "Rize'de Ziraat, Balıkçılık ve Hayvancılık (1923-1950)", **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, S 27, Güz 2019, s. 200-201.

⁶⁴ Sinan Başaran, **a.g.m.**, s. 56-60.

Yukarıviçe köyü olmak üzere Çamlıca adıyla Ardeşen'e bağlı yeni bir bucak kurulmuş, bucağının adı kuruluşundan kısa bir süre sonra 6 Aralık 1955 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan kararla Çamlıhemşin olarak değiştirilmiştir. Viçe adıyla Çoruh vilayetinin Hopa ilçesine bağlı bir bucak iken 1948 yılında ilçe yapılan Fındıklı, ilçe halkının da isteğiyle 1953 yılında Rize'ye bağlanmıştır. Böylece Rize ilinin yüzölçümü de 3.849 km²'ye çıkmıştır. 1953 yılında bucak yapılan Çamlıhemşin, 1957 yılında 78 yeni ilçenin kurulmasına dair çıkan kanunla birlikte 1 Nisan 1960 tarihinden geçerli olmak üzere ilçe statüsüne kavuşturulmuştur.⁶⁵ Türkiye'de illerin idari yapılanmasında nüfus yoğunluğu ile birlikte, devlet otoritesinin bölgede varlığını göstermek ya da bölgeye hizmetleri daha iyi ulaştırabilmek gibi kaygıların olduğu bazen de yöredeki siyasilerin gücünün etkili olduğu bilinmektedir.

Türkiye tarihinin ilk demokratik genel seçimi olarak kabul edilen 14 Mayıs 1950 seçimlerinde 71.295 seçmenin bulunduğu Rize'de oyların %70'ini alan Demokrat Parti ilin vekil sayısının tamamına sahip olmuştur. İzzet Akçal, Kemal Balta, Osman Kavrakoglu, Mehmet Fahri Mete, Ahmet Morgil, Zeki Rıza Sporel 1950 seçimlerinde Rize'nin meclise gönderdiği Demokrat Parti vekilleridir.⁶⁶

1963 yılında Rize Belediye Başkanlığı'na seçildikten sonra “denizi kara, karayı para yapan başkan” olarak anılan Ekrem Orhon, belediye başkanı olarak göreve başladıktan sonra şehir merkezini genişletmek amacıyla dolgu çalışmalarına başlamış ve bu sayede Rize'ye 975 dekar arazi kazandırmıştır. Rize şehir merkezi oluşturulan bu dolguyla o zamankinin iki katı alana kavuşmuştur.⁶⁷ Ekrem Orhon başkanlığı döneminde yaptığı çalışmalardan dolayı Rizeliler tarafından “efsane” olarak anılan ve unutulmayan isimler arasındadır.

4 Temmuz 1987 tarihinde Güneysu, 20 Mayıs 1990 tarihinde İyidere ve Derepazarı bucakları ile Ardeşen'e bağlı Hemşin bucağı ilçe yapılmıştır. 1990

⁶⁵ A. m., s. 60-65.

⁶⁶ “Rize”, **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6362.

⁶⁷ Recep Koyuncu, Recep Usta, **Geçmişten Günümüze Rize Belediye Başkanları (1923 – 2019)**, Rize Belediyesi Kültür Yayını, 2019, s. 63.

yılında Rize merkez ilçe ile birlikte 12 ilçe, 4 bucak ve 320 köyden oluşan bir il haline gelmiştir. 2012 yılında alınan nüfusu 2.000'in altına düşen bölgelerdeki belediye teşkilatlarının kaldırılması kararıyla belediyeleşen köy statüsüne düşürülmüştür. Bakanlar Kurulu'nun 2014 yılında aldığı tüm bucakları kaldırma kararıyla vilayetteki diğer bucaklar da kaldırılmıştır. Günümüzde Rize ili merkez ilçe ile birlikte Ardeşen, Çamlıhemşin, Çayeli, Der pazarı, Fındıklı, Güneysu, Hemşin, İkizdere, İyidere, Kalkandere ve Pazar olmak üzere 12 ilçe; merkez ilçeye bağlı Kendirli, Muradiye ve Salarha; Ardeşen'e bağlı Tunca; Çayeli'ne bağlı Büyükköy ve Madenli olmak üzere 6 belde, 351 köy ve 203 mahalleden oluşmaktadır.⁶⁸ 2020 yılı itibariyle Rize'de biri il, on biri ilçe ve altısı belde belediyesi olmak üzere toplam 18 belediye teşkilatı faaliyet göstermektedir.⁶⁹ 1936'da il merkezi olduktan sonra giderek gelişen Rize'nin nüfusu 1955 sayımında 17.871'e, 2000 yılında 78.144'e, 2015 yılında 328.979'a⁷⁰ 2019 yılında ise 343.212'ye⁷¹ ulaşmıştır. Son değişikliklerle Rize il sınırları 3922 km² genişliğindedir.⁷²

Cumhuriyet dönemiyle birlikte idari olarak yeniden yapılanan Rize'de imar faaliyetleri ve özellikle şehir merkezinde yapılan dolgu çalışmalarının büyük bir hareketlilik meydana getirdiği görülmektedir. Çay tarımının yaygınlaşmasının 1800'lü yıllardan beri görülen göç hareketliliğini durdurduğu, hatta yöreye tersine bir göç hareketliliğine de sebep olduğu söylenebilir. Rize, 1990'lı yıllardan itibaren ise çeşitli siyasi partilerde başkanlık, Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinde Bakanlık, Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı yapan siyasetçilerle öne çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Rize'nin kamu kaynaklarından fazlasıyla istifade ettiğini söylemek de mümkündür.

⁶⁸ Sinan Başaran, **a.g.m.**, s. 66-69.

⁶⁹ Sinan Başaran, "Rize'de Kurulan Belediye Teşkilatlarının Tarihçesine Genel Bir Bakış", **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S 15, Temmuz 2018, s. 225.

⁷⁰ İdris Bostan, **a.g.m.**, s. 150-151.; (Çevrimiçi): www.rizenufus.gov.tr, 07 Mayıs 2016.

⁷¹ (Çevrimiçi) <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>, 04 Şubat 2020.

⁷² Zeki Koday, Kübra Erhan, "Rize İlinin İdari Coğrafya Analizi", **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S 50, Haziran 2013, s. 42.

1.1.5. Rize’de İlk Türkler ve Türk Kültürü

Rize ve çevresinin tarih öncesi dönemleriyle ilgili yapılan çalışmalarda bölgenin ilk sakinlerinin yuvarlak başlı bitişken dilli ve Türk ırkıyla akraba Asyanikler olduğu belirtilmektedir.⁷³ Turani bir kavim olan Kimmerler MÖ 1900 - 700 yılları arasında bütün Anadolu’da egemenlik kurmuşlardır. Prototürk⁷⁴ olarak kabul edilen Kimmerler ve İskitler’in Anadolu’da yayıldıkları saha olarak Doğu Karadeniz Bölgesi ve özellikle Rize çevresi olduğu ifade edilmektedir.⁷⁵ Bölgenin otokton⁷⁶ halkının Türkler olduğu üzerinde durulmakta, Türanit (Türk) tipinin Doğu Karadeniz’de ilk çağlardan beri mevcut olduğu görülmektedir. Tarihçiler **Prokopius, E. Minns, H. Triedler** ve **B. Laufer**, Kimmerlerin Khazar/Kazar ve Bulgarlar adlı Kıpçak (Kuman) kolundan gelme Türklerin ulu ataları olduğunu, Anadolu’ya göç edenlerin de onların Azak Denizi ile Kafkaslar arasındaki kolu olduğunu belirtmektedir.⁷⁷

Eskiden beri bu bölgelerden Karadeniz’e doğru esen sert ve kuru rüzgarın halk arasında Kalarç/Kalac yeli olarak adlandırılması, Saka göçleriyle bu bölgelere yerleşen Türk boyunun bir kolu olan Kalarçlardan kalan 2700 yıllık bir Türklük belirtisidir. Rize’nin yaklaşık 6,5 km doğusunda bulunan Askuros Nehri (Taşlı Dere) bölgede yaşayan Azgur adlı Oğuz-Türkmen boyunun varlığına işaret etmektedir.⁷⁸ Rize’nin doğu kesimlerinde yaşayan Lazların atalarının Türklerin sarı saçlı, gök gözlü Kıpçak kolundan olduğu belirtilmektedir. Kafkas çevresi yerlilerinin dilinde yabancı adların başındaki sesleri yutma alışkanlığından hareketle Alazan / Alazon / Alaz şeklindeki söylemin başındaki ilk ses “A” yutularak Laz olarak ifade edildiği

⁷³ Fahrettin Kırzioğlu, **Kars Tarihi**, C 1, İstanbul, Işıl Matbaası, 1953, s. 66-134.; Hacı Ahmet Özdemir, “Rize’nin Tarihi”, **1.Rize Sempozyumu**, Rize Valiliği Yayınları, 2006, s. 34.

⁷⁴ Tarihte ilk Türk tipi

⁷⁵ Rize’ye yerleşen ilk Türkler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Fahrettin Kırzioğlu, **a.g.e.**, s. 66-134.; Fatma Yılmaz, **a.g.e.**

⁷⁶ Otokton: Bir yerde henüz devlet oluşturulmadığı zamanlarda orada yaşamakta olan yerliler.

⁷⁷ Ahmed Zeki Velidi Togan, **Umumi Türk Tarihine Giriş**, C1, s. 34.

⁷⁸ Fahrettin Kırzioğlu, **Rize ve Dolaylarında Bilinmeyen Tarih Gerçekleri**, s.n.y.; Bayram Arif Köse, **a.g.m.**, s. 74-77.

böylece bu Türk boyunun geçmişte olduğu gibi günümüzde de aynı adla anıldığı⁷⁹ ifade edilmektedir.

Daha ihtiyatlı yaklaşan bazı araştırmacılar⁸⁰ ise Kafkasyalı topluluklardan olan Lazların anavatanının Batum'un kuzeyi olduğunu belirterek Rioni'deki Megrellerle birlikte Güney Kafkasya dil ailesinin üç kolundan birisini oluşturan Lazların kökeni hakkında kaynaklarda yeterince bilgi olmadığından bu topluluk hakkında fikir yürütmenin zor olduğunu işaret etmektedir. Ayrıca her ne kadar Lazların MÖ 1. yüzyıl başında Doğu Karadeniz Bölgesi'ne göçtüklerine dair görüşler dile getirilse de tarihi kayıtların böyle bir bilgiyi doğrulamadığı da ifade edilmektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde izine rastlanan Türk topluluklarından biri de Peçeneklere bağlı olarak ortaya çıkan Mak'lardır. Macaristan'daki Makut, Maksa, Makfalya... gibi yer adları Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Mağaloz (Camıdağı-Rize), Makri (Toros-Hemşin), Makrebudam (İncesu-Çayeli-Rize), Makrevis (Konaklar Mah.-Çamlıhemşin), Makaliskirt (Dikkaya Köyü-Çamlıhemşin), Makriyalı (Kemalpaşa-Artvin), Mikron (Kavak Mah. Çamlıhemşin), Makret (Borçka), Makaloz/Mağaloz (Tersane-Rize) olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸¹ Macaristan'daki yer adlarına Doğu Karadeniz'de de rastlamak ilk başta şaşırtıcı gelse de aslında her iki coğrafyada devlet kurarak faaliyet gösteren kavimlerin aynı kültürü temsil etmelerini göstermesi bakımından önemlidir.

Hortokopuvasat (Orta Hortokop), Hortokopuzir (Aşağı Hortokop), Hortokopubala (Yukarı Hortokop), Hortoz (Fenerköy-Rize) ile Hortik Deresi, Hortik Dağı, Hortik Köyü (İspir-Erzurum) isimleri bölgeye Bulgar Türklerinin Horto oymağından, yadigâr kalmış adlardır. Bölgede Macarlarla birlikte üç önemli boy olan Kabar, Kasar ve Kaliz Türklerine atfen Rize'de Kasarcılar Köyü ile birlikte Kasar

⁷⁹ Fahrettin Kırzioğlu, "Lazlar/Çanarlar", **VII. Türk Tarih Kongresi**, C I, Ankara, 1970, s. 420-445. (Çevrimiçi)<https://www.ttk.gov.tr/yayinlarimiz/vii-turk-tarih-kongresi-25-29-eylul-1970-ankara-i-cilt/> 19 Ocak 2020.

⁸⁰ İbrahim Tellioğlu, **Tarih Boyunca Karadeniz**, s. 355.

⁸¹ Ali Taşpınar, **a.g.e.**, s. 49 -50.

kök adını taşıyan pek çok aile isimleri de Gaspar/Kaspar şekliyle Macarcada yer almaktadır.⁸² Rize'nin en büyük köylerinden birinin adı Çikara'dır. Aynı zamanda Çikara, Rize çevresinde kırmızı güllü çalılardan bir bitkinin adıdır. Yine Rize çevresinde Çikara (Atyanoz-Bozukkale-Rize), Çiklenar (Sarayköy-Rize), Çikaron (Yamaçköy-Çayeli), Çiklaramoz (Güneysu İslahiye köyünün üst kısmı), Çikülit (Aslandere köyü-Fındıklı), Çiketüre (Boğazlı Köyü-Pazar), Çikarlığın Tepe (Aktaş köyü-Gündoğdu)⁸³ gibi pek çok yer ismi Rize bölgesine ne zaman geldikleri konusunda kesin bilgi sahibi olunamayan Çik ve Karluk Türklerinden bölgeye kalan pek çok isimden bazılarıdır.

12. asırda ülkesinin durumunu düzeltip geliştirmek isteyen Gürcistan kralı David, Kuzey Kafkasya'ya giderek Kuman süvarilerinden oluşan 40.000 kişilik bir ordu kurmuştur. Yine Kral David, Kuman/Kıpçak askerlerinden kendine bağlı seçkin süvarilerden oluşan beş bin kişilik özel bir ordu oluşturarak İran, Şirvan ve Büyük Armenia'ya akınlar yapmıştır.⁸⁴ Daha sonra Kuman Kubasar Bey Gürcistan Kralı III. Giorgi'nin tahtı ele geçirmesine yardımcı olduğu için başkomutanlığa atanmıştır. Böylece 1110 yıldan beri başkomutanlığı ellerinde bulunduran Orbelyanlar hâkimiyetlerini kaybettikleri gibi Orbelyanların mülkleri de Kumalara verilmiştir. Daha sonra Kuman prenesten doğan Kraliçe Tamara (1184-1214) baskılara dayanamayıp bütün mal varlığına el koyarak Kubasar Bey'i görevden almıştır. Saray oyunlarına ve muhtemel karşı harekete maruz kalmak istemeyen Kubasar Bey'in ailesi Doğu Karadeniz dağlarına sığınmıştır. Trabzon'daki kilise kayıtları Osmanlı hâkimiyetine kadar bu iki Kıpçak grubunun bölgedeki Hristiyanların önemli bir grubunu oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Yine aynı şekilde Osmanlı döneminden günümüze Rize'nin İkizdere ilçesine bağlı Cimil ile Pazar, Ardeşen, Viçe, Hopa,

⁸² Mehmet Bilgin, **Doğu Karadeniz Tarih-Kültür-İnsan**, s. 150.

⁸³ Mehmet Bilgin, **a.e.**, s. 153-155.; Ayrıca Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki yer adları ve aile adlarının tarihte bölgede yaşayan eski Türk kavim ve boyları ile ilgisi hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Mehmet Bilgin, **a.e.**, s. 147-155.

⁸⁴ Fahrettin Kırzioğlu, **Yukarı-Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar**, s. 115.; İbrahim Tellioğlu, **Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler**, s. 135-136.;

Çamlıhemşin ve Sürmene'nin Cimilit Köyünde yaşayan tımar ve nüfuz sahibi Kumbasar oğulları Kumbasar Bey'in soyundan gelmektedir.⁸⁵

530 yılında I. Justinianos zamanında Karadeniz'in kuzeyinden göç ederek Anadolu'ya ulaşan Bulgarların bir grubunun Trabzon civarına yerleştirildikleri bilinmektedir. Bölgede Bulgarları anımsatan pek çok isimden en önemlisi sonraki dönem kaynaklarında da adı geçen Bulgar (Barkar, Balkar, Parkhal) Dağı'dır. Rize'nin Pazar ilçesinde Hunar (Aktaş) köyü, İspir'de Hunut Dağı, Of taraflarında Hundeztapanos (Topraklı/Hayrat), Yusufeli'nde Hüngimek gibi yer adları da yine aynı dönemde göç eden Hunları anımsatmaktadır.⁸⁶

Çağrı Bey'in batı seferi ile başlayan Alp Arslan'ın 1067 seferi ile sonuçlanan Malazgirt öncesi dönemde Doğu Karadeniz Bölgesi'ne yönelik Türk akınları sonucunda, bölgedeki Ermeni ve Gürcü Krallıkları ile Bizans İmparatorluğunun askeri gücü tükenme aşamasına getirilmiştir. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Trabzon ve Bayburt'u alan Selçukluların bir kolu Trabzon'dan doğuya Ardanuç'a kadar devam etmiştir.⁸⁷ Moğol istilasının büyük olumsuzlukları yanında Doğu Karadeniz Bölgesi'ne Salur, Çavuldur, İğdir, Yazır, Eymür ve Karkınlar gibi Türk boylarının yerleşmesini sağladığı da görülmektedir.⁸⁸ Karadeniz yöresine yerleşme düşüncesinin Karadeniz'in kuzeyinden bölgeye gelen ilk Türklerle geliştiği Selçuklularla birlikte ise Anadolu'yu yurt tutma düşüncesine evrildiği bilinmektedir. Bu bağlamda Selçuklu ve sonrasında Osmanlılar zamanında yapılan iskân faaliyetleri yörenin Türkleşmesi adına büyük önem taşımaktadır.

Özellikle Malazgirt savaşından sonra başlayan ve Trabzon'un fethine kadar geçen süreçte, bu bölgedeki şehir merkezlerini nüfus dengeleri bakımından Bizans ve Komnenoslar kontrol altında tutarken, kırsal alanlar büyük oranda Türkmenlerin eline geçmiştir. 1072-1092 yıllarının Selçuklu Sultanı Alpaslan 80 bin kişilik Çepni

⁸⁵ Yusuf Karslıoğlu, **a.g.e.**, s. 71.; İbrahim Tellioğlu, **a.g.e.**, s. 138.

⁸⁶ Bayram Arif Köse, **a.g.m.**, s. 74-77.; İbrahim Tellioğlu, **Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler**, s. 65-69.

⁸⁷ İbrahim Tellioğlu, **a.e.**, s. 80-82.

⁸⁸ **A.e.**, s. 131.

Türklerini Trabzon bölgesi ile Rize'nin İkizdere, Kalkandere, İyidere, Derepazarı ve merkez ilçelerine yerleştirmiştir. Fatih'in Trabzon'u fethetmesinin ardından, bölgenin Türkleştirilmesi amacıyla Kafkaslardan Balkar, Karaçay, Kuman, Avar Türkleri getirilmiştir. 1350-1502 yılları arasında Akkoyunlular döneminde Rize'nin özellikle Hemşin kesimine birçok Akkoyunlu Türkmen boyu yerleştirilmiştir. Aşağı Çamlıca (Viçe) ve Ülküköy'de bulunan koç heykelleri ile koç başlı mezar taşları⁸⁹ yörenin Türk yerleşim olduğunun delilleri olarak kabul edilmektedir.

Sahil şeridi dışındaki alanlara yayılmanın bir neticesi olarak Osmanlılardan önce sadece Trabzon ve Torul şehir merkezleri Türkmenlerin hâkimiyeti dışında kalmıştır. Bu merkezler dışındaki yerler 1058'deki Şarkî Karahisar'ın fethinden itibaren yaklaşık dört asırlık süreçte Türkmenler tarafından yurt tutulmuş ve Osmanlıların bölgeye hâkim olmasıyla da bu süreç tamamlanarak siyasi birlik sağlanmıştır.⁹⁰ Kaynaklarda⁹¹ Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki Türk iskân hareketleri MÖ 8.- 4.yüzyıllar arasında devam eden Kimmer, İskit ve Kıpçakların yurt tuttıkları dönem ile 11. yüzyılın ortalarında Oğuz göçüyle başlayıp Osmanlı hâkimiyetine kadar yoğun bir şekilde devam eden yerleşimler şeklinde iki aşamalı faaliyetler olarak değerlendirilmektedir.

Sümerlerle ve Sümerce ile ilgili yapılan araştırmaların⁹² neticesinde, Sümercedeki 168 Türkçe kelimenin varlığı, Sümerlerle Türkler arasındaki tarihi ilgiye ve Türklerin en az MÖ 3500'lerde Anadolu'nun doğu bölgesinde yerleşmiş olduklarına bir delil olarak gösterilmektedir.

Araştırmalar⁹³ bugün özellikle Trabzon-Rize yöresinde yaygın olarak kullanılan kemençe, Rize-Artvin yöresinde yaygın olan tulum ve çifte düdüğün

⁸⁹ Ali Güler, **Yakın Tarihimizde Pontus Meselesi ve Rum Terör Örgütleri** (Aktaran) Yusuf Karşlıoğlu, **a.g.e.**, s. 167; 220-221.; İbrahim Tellioğlu, **Tarih Boyunca Karadeniz**, s. 200-201.

⁹⁰ İbrahim Tellioğlu, **a.e.**, s. 200-201.

⁹¹ **A.e.**, s. 173.

⁹² Osman Nedim Tuna, **Sümer ve Türk Dillerinin Târihî İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1990, s. 49.

⁹³ Yusuf Karşlıoğlu, **a.g.e.**, s. 205-206.

bölgenin etnik oluşumunda etkin olan Avar Türklerinin çalgı aletleri olduğunu gün ışığına çıkarmaktadır.

Hemşinlilerin her yıl temmuz ayında yaylalara çıkarak kutladıkları “Vartevor” şenlikleri Oğuz boylarının yaz aylarında yaylak bölgelere çıkıp yılda bir defa bir araya gelerek eğlendikleri, kurban kestikleri bayramlarla büyük benzerlikler göstermektedir. Ayrıca Osmanlı Tapu Tahrir Defterleri’nde Hemşinliler için “Muselmanı Kadim” yani “1461 Osmanlı fethi öncesi eski Müslümanlar”⁹⁴ ifadesinin kullanıldığına dikkat çekilmekte ve yörede Türklük izlerinin geçmişinin çok eski dönemlere dayandığı ifade edilmektedir.

Hemşinlilerle ilgili araştırmalarda⁹⁵ Hemşinli adının MÖ 256-254 yıllarına kadar uzanan Türkçe boy adı olduğu ifade edilmektedir. Hemşinlilerin atalarının Dede Korkut Oğuznamelerinde “Kayan-Ucun/Usun” adıyla geçen Türk boyundan geldiği, Horasan’dan Arsaklılarla birlikte 2200 yıl önce Amadan (Hemedan) bölgesine gelip yüzlerce yıl burada kalarak buradan Doğu Anadolu’ya geçen Ulu İlbeğleri soyundan Amaduni (Amad Hanedanı) boyundan olduğu dile getirilmektedir. Amad-Unili İlbeği Hamam Beğ, Çoruk bölgesinden kuzeybatıya geçerek yakılıp yıkılan Dampur/Tambur kasabasını yeniden şenlendirdiğinden “Hamama Şen-Hamam Şen” (Hamamın şenlendirdiği) diye anıldığı, Ham-Şen/Hemşin boy, bölge adının da buradan bozma ve kısaltma olarak kaldığı belirtilmektedir. Ayrıca Hemşinlilerin, millî efsanelerden, tarihî vesikalardan, antropolojik, etnografik, folklorik verilerden ve dil özelliklerinden hareketle atlı göçebe Arsaklı-Partlardan ibaret Eski Oğuzların yaşayan torunları oldukları ortaya konulmaktadır.

Hemşinlilerin Türk olduğuna dair ortaya atılan bilgilerin hiçbir kayıt ve anlatıma dayanmadığını, verilen bilgilerin Ermeni tarihçilerin verdiği bilgilere

⁹⁴ A.e., s. 210-217.

⁹⁵ Fahrettin Kırzioğlu, “Horasan-Hemedan Yoluyla Doğu Anadolu’ya Gelen: Eski-Oğuz (Arsaklı-Part) Kalıntısı Hemşinliler”, **Türk Folklor Araştırmaları**, S 203, Haziran 1966, s. 4100-4104.

dayanıp tarihlerinin çeliştiğini dile getiren çalışmalar⁹⁶ da bulunmaktadır. Bu çalışmalarda da Hemşenlilerin 620 tarihinden önce Hemşin'e geldikleri ve Dambur'u kurdukları dile getirilmektedir. Türklerin Hemşin bölgesine gelişlerinin 577 yılında savaşçı Avarların bölgeye yerleşmesiyle olduğu, 620 yılında ise bir şamanın başkanlığında Emşen ya da Emşing halkının geldiği ileri sürülmektedir. Karaçay/Malkar sözlüğünde Hammasey ve Hamma adında Türklere yer verilmesi ve **Dîvânu Lügâti't-Türk**'teki Emşen ve Emşing sözcüklerinin varlığı görüşlerini destekleyen deliller olarak sunulmaktadır. Ayrıca Amadunilerin, Hamadan'a gelmeden önce bu adla anılmadığını, Amadunilerin saf bir ırk olmadıkları için onlara toptan bir köken adı verilmediği ve toplu olarak "Amadan'dan gelenler" anlamında Amaduni denilmiş olabileceği ifade edilmektedir. Bir başka varsayım olarak da ataları olan Aman'dan dolayı kendilerine Amad-Uni denilmiş olabileceği veya Hemşinlilerin Horasandan gelmedikleri ve Ermenistan'daki yerli Türklerden olabileceklerine dair görüşler dile getirilmektedir.

Karadeniz Bölgesi'nin ilk dönem tarihi üzerine çalışma yapan ve otorite olarak görülen araştırmacıların ana kaynaklardan hareketle bölgenin ilk dönem halklarının kökeni ve nereden geldikleri konularında görüş birliği olmadığı, bölgede yaşayan halkların kökeni ile ilgili kesin yargılar içeren ve günümüzde yaşayan bazı halklarla irtibatlandırılan bilgilerin saha ile ilgili ana kaynaklara ulaşılmadan, temel kaynaklar kullanılmadan ve ilmî bir seviyeye sahip olmadan yapılan ideolojik amaçlı ve amatör çalışmalar olduğu⁹⁷ da dile getirilmektedir.

Bölge tarihi ile ilgili yapılan çalışmalardan, Doğu Karadeniz ve Rize dolaylarına tarihin en eski dönemlerinden itibaren çeşitli kavimlerin yerleştiği, bunlar içerisinde Türk topluluklarının da bulunduğu fakat Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethine kadar hiç bir topluluğun bölgeye tam manasıyla hâkim olamadığı görülmektedir. Bölgenin yapısı itibarıyla hep koloni şeklinde yerleşimler olmuştur. Dolayısıyla Yunanlıların, Türklerin veya başka bir milletin buralara tam anlamıyla

⁹⁶Sebahattin Arıcı, **Dambur Tarihi Hemşen Purim Etimolojik Sözlüğü**, İstanbul, Kızkulesi Yayıncılık, 2008, s. 26-27.

⁹⁷İbrahim Tellioğlu, **Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler**, s. 50-51.

yerleştiğini ve egemen olduğunu söylemek mümkün değildir. Türk kültürü ve tarihi adına da birkaç mezar bulunması, birkaç yer adının Türkçe olması bu bölgenin tarihin ilk dönemlerinden itibaren Türk yurdu olduğunu göstermez. Fakat bu topraklarda çok eski dönemden itibaren yaşayan Türk varlığının çok önemli kanıtları olduğu söylenebilir.

1.2. Rize'nin Coğrafyası, İklimi, Bitki Örtüsü ve Nüfus Yapısı

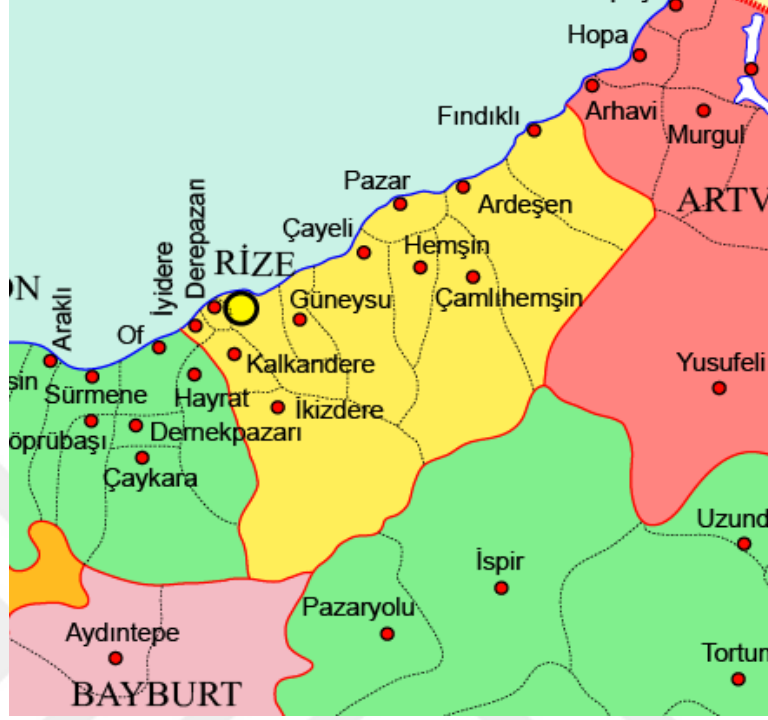
Rize, Karadeniz Bölgesinin Doğu Karadeniz bölümünde 40°–22' ile 42°–28' doğu meridyenleri ve 40°–20' ile 41°–20' kuzey paralelleri arasında yer almaktadır. Rize'nin batısında Trabzon, güneyinde Erzurum ve Bayburt, doğusunda Artvin, kuzeyinde ise Karadeniz bulunmaktadır.

Yüzölçümü 3.920 km² olan il, Türkiye topraklarının % 0,5'ini kaplamaktadır.⁹⁸ Kent merkezi doğuda Paşakuyu Tepesi ile batıda Kambur Sırtı arasındaki bir koy etrafında kurulmuştur. Hızlı kentleşmeye bağlı olarak son yıllarda daha çok kıyı boyunca ve güneyindeki tepelik alanlara doğru genişlediği gözlemlenmektedir. Asıl tarihi doku Fener Burnu'ndan doğuya doğru Kale, Çarşı mahalleleri ile birlikte İslam Paşa mahallesine kadar uzanmaktadır.⁹⁹ Rize'de coğrafi koşulların elverişsiz olmasından dolayı yerleşme sınırlı alanlara yığılmış durumdadır. Dağlar denizden itibaren hemen yükselmeye başladığından kıyı ile iç kesimleri arasında birbirlerinden keskin çizgilerle ayrılan iki farklı doku oluşmaktadır. Yaşam, yönetim, ticaret ve zanaat, nüfusun yoğun olarak yer aldığı kıyı kesimlerinde belirgin bir şekilde kümelenmiştir. Rize'de eski dönemlerde yerleşmelerin temel özelliği bahçeli evlerden oluşan seyrek yerleşim dokusu iken, zamanla nüfusun artmasıyla binalar sık, yüksek ve bitişik yerleşme düzenine dönüşmüştür. 1955 yılında 59 ha olan kentsel yerleşim alanı 1989 yılında 210 ha, 2009 yılında ise 452 ha olmuştur.¹⁰⁰

⁹⁸ “Rize” **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6341.

⁹⁹ Haşim Karpuz, **a.g.e.**, s. 4.

¹⁰⁰ Bengi Korgavuş, “Rize Merkez İlçesi Kültürel Peyzaj Alanlarında Zamansal Değişimin Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Belirlenmesi”, **Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, C 15, S 2, 2014, s. 103 - 104.

Tablo 1: Rize ili ve komşuları siyasi haritası.

Doğu Karadeniz Dağlık Sistemi'ne dâhil olan Rize arazisinin şekillenmesi esas itibarıyla I. zamanda (Paleozoik) başlamış, III. zaman (Neozoik) ara devresindeki büyük dağ oluşumu ile de yüzeye çıkmış yapılardan ibarettir.¹⁰¹ Genel itibarıyla çok engebeli ve dağlık bir görünüme sahip Rize topoğrafyası üç bölümde sınıflandırılmaktadır. Kıyı şeridi ve alüvyon düzlüklerinin oluşturduğu sahil bölümünün uzunluğu 80 km, genişliği ise 20-150 m arasında değişmektedir. Çok sayıda akarsu tarafından taşınan alüvyonlarla oluşan taban seviyesi ovaları akarsuların denize döküldüğü noktadan geriye doğru 500-600 metreye kadar taban seviyesi ovası, yaklaşık 10 km'ye kadar da tıraş şeklinde uzanmaktadır. İkinci bölümü derin vadilerle yarılmış dağlık sahalar ve yaklaşık 2000 m yüksekliğe kadar devam eden dik yamaçlı, “V” görünümlü vadiler oluşturmaktadır. Üçüncü bölümü

¹⁰¹ **Rize**, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1998, s. 12.

oluşturan yüksek dağlık ve buzul alanları ise 2000 m yükseklikten sonra başlamaktadır. 3200 m yüksekliğe kadar olan kısımları basık sırtlar, dik yamaçlı “U” görünümlü vadiler oluşturmaktadır.¹⁰²

Rize ve çevresinin Karadeniz bölgesi içerisinde en belirgin özelliği, bölgenin en yüksek ve en yağışlı yeri olmasıdır.¹⁰³ Rize'nin yazları serin, kışları ılıman ve her mevsimi yağışlı bir iklimi vardır. 50 yıl boyunca yapılan izlemelere¹⁰⁴ göre Rize'nin yıllık sıcaklık ortalaması 14°C'yi biraz geçmektedir. En soğuk ayı ocak 6.7°C; en sıcak ayı temmuz 22.2°C ortalaması ile Rize, deniz etkisine sahip iklimlerin karakteristik özelliğini göstermektedir. Rize'de aylık ortalama sıcaklık göstergesi bütün yıl 5°C'nin üzerinde olup, sadece dört ayın sıcaklık ortalaması 10°C'nin altındadır. Türkiye'nin en çok yağış alan ve yağışlar her mevsime dengeli olarak dağılan Rize'de yıllık toplam yağış miktarı 2300 mm'nin üzerinde olup, kurak mevsim yoktur. Mevsimlere göre değişmekle birlikte nem oranı her zaman % 75'in üzerinde olan Rize'de 365 günün 150 günü kapalı, 163 günü bulutlu geçmektedir. Karın ortalama 14 gün yerde kaldığı Rize'de ortalama donlu gün sayısı 10'dur.

Dengeli sıcaklık değerleri ve bol yağışıyla Rize, sık ve gür bir bitki örtüsüne sahiptir. Kıyıda yaklaşık 750 m yüksekliğe kadar olan bölümde geniş yapraklı kıyı ormanları görülmektedir. Bu bölümde sakallı kızılgaç ile birlikte kayın, kestane, ıhlamur, gürgen, karaağaç, yabani Trabzon hurması, yabani karayemiş, yabani kiraz, defne, çınar, tespih ağacı, meşe, dişbudak ve şimşir yetişmektedir. Bu basamağın orman altı bitki örtüsü de çok zengindir. Yöre halkının "kumar" olarak adlandırdığı ve yakacak odun ihtiyacını karşıladığı orman gülü ile pek çok otsu ve odunsu bitki orman altı bitki örtüsünü oluşturmaktadır.¹⁰⁵ 800-1400 m yükseklikler arasındaki bölümde karışık ormanlar mevcuttur. 1600 m'den sonra doğu ladini ve orman üst sınırına yaklaştıkça görülen Kafkas köknarı ile karaçam bu kuşağın yaygın

¹⁰² **Rize İl Raporu**, DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Giresun, 2013, s. 2.

¹⁰³ Ersin Güngördü, **Türkiye'nin Coğrafyası**, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2.bs., 2006, s. 392.

¹⁰⁴ Pınar Polat, Murat Sunkar, “Rize'nin İklim Özellikleri ve Rize Çevresinde Uzun Dönem Sıcaklık ve Yağış Verilerinin Trend Analizleri”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C 27, S 1, 2017, s. 1-23.

¹⁰⁵ **Rize**, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1998, s. 18-19.

türlerindendir. Ormanlık alanlar 2000-2200 m yüksekliklerde sona erip yerini alp çayırlarına bırakmaktadır. Turuncu ve beyaz renkli küçük dağ zambakları ile papatyaların yer aldığı bu sahada, çayırların yanında lekeler halinde yer yer kısa boylu, orman gülü çalılıklar da görülmektedir.¹⁰⁶

Yıl	İlçe	Toplam Nüfus	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Erkek %	Kadın %
2018	Merkez	141.143	68.673	72.470	48,65%	51,35%
2018	Çayeli	44.304	22.063	22.241	49,80%	50,20%
2018	Ardeşen	41.084	20.548	20.536	50,01%	49,99%
2018	Pazar	31.527	15.528	15.999	49,25%	50,75%
2018	Fındıklı	16.902	8.436	8.466	49,91%	50,09%
2018	Kalkandere	16.768	9.702	7.066	57,86%	42,14%
2018	Güneysu	16.750	8.391	8.359	50,10%	49,90%
2018	İyidere	10.018	5.096	4.922	50,87%	49,13%
2018	İkizdere	9.809	5.367	4.442	54,72%	45,28%
2018	Derepaşarı	9.365	4.828	4.537	51,55%	48,45%
2018	Çamlıhemşin	8.121	4.096	4.025	50,44%	49,56%
2018	Hemşin	2.817	1.402	1.415	49,77%	50,23%

Tablo 2: 2018 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemine göre şehrin nüfus dağılımı.¹⁰⁷

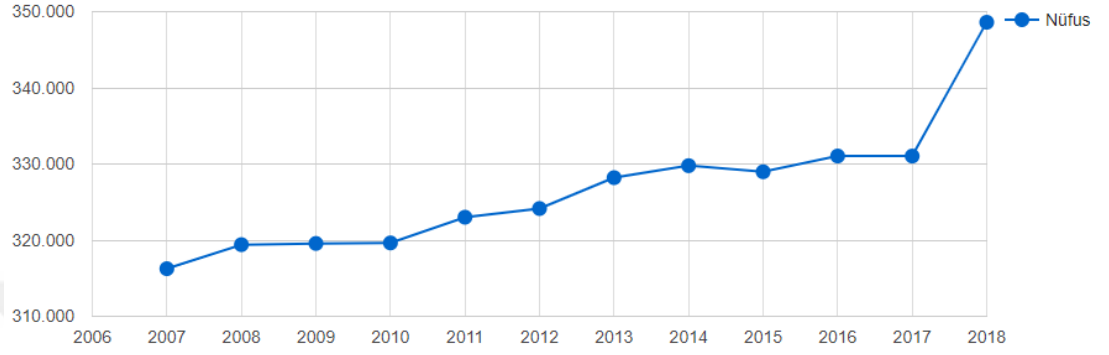
Rize nüfus varlığı bakımından Türkiye'nin en küçük illeri arasında yer almaktadır. 1980'de 361.258 olan il nüfusunun ülke toplam nüfusu içindeki payı binde 8'dir. Şehir, nüfus büyüklüğü açısından yapılan sıralamada ise 48. il durumundadır.¹⁰⁸ 2018 yılına gelindiğinde ise Rize nüfusu 348.608 olmuştur. Bu nüfusun 174.130'u (%49,95) erkek ve 174.478'i (%50,05) kadından oluşmaktadır. 1927 yılında Türkiye'de km²'ye 18 kişi düşerken bu rakam Rize'de 37; 1980'de

¹⁰⁶ "Rize" **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6346.

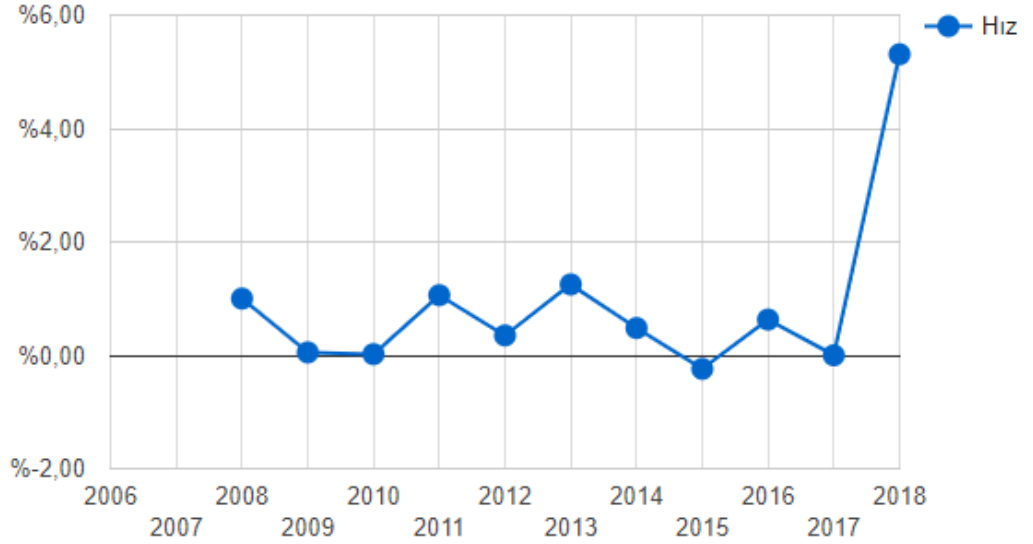
¹⁰⁷ (Çevrimiçi) <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>, 19 Ocak 2020.

¹⁰⁸ "Rize" **Yurt Ansiklopedisi** C 9, s. 6347.

Türkiye ortalaması 58 iken Rize’de 92,¹⁰⁹ 2018’e gelindiğinde Türkiye’de km²’ye 106.55 kişi düşerken Rize’de bu sayı 89’dur.¹¹⁰

Tablo 3: Yıllara göre Rize’nin nüfus değişimi grafiği.¹¹¹

Tablo 4: Yıllara göre Rize’nin nüfus artış hızı.¹¹²

¹⁰⁹ A.e., s. 6347.

¹¹⁰ (Çevrimiçi) <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>, 19 Ocak 2020.

¹¹¹ (Çevrimiçi) <https://www.nufusu.com/il/rize-nufusu>, 19 Ocak 2020.

¹¹² (Çevrimiçi) <https://www.nufusu.com/il/rize-nufusu>, 19 Ocak 2020.

1.3. Rize'nin Kültürel Yapısı

Rize'yi çevreleyen yüksek dağlar, iç bölgelerle kıyı şeridinin iklimini farklılaştırdığı gibi, insan yaşamı ve dolayısıyla kültürleri üzerinde de farklılıklar oluşmasına zemin hazırlamıştır. Zor aşılın dağlar iç bölgelerle her anlamda güçlü iletişim kurmayı da engellemiştir. Türk egemenliğine kadar daha çok Kafkas topluluklarının etkisi altında olan bölgede, Türklerin hâkim olmasıyla birlikte özellikle iskân politikasının etkisiyle Türk-İslam kültürü hızla yayılmaya başlamıştır.

Karadeniz Bölgesi'ndeki diğer iller gibi Rize'de de yaşam alanı kıyılarda daha yoğunluktadır. Dağlık ve aşırı engebeli arazilerin tarıma elverişsiz olması ve iş imkânlarının olmaması gibi sebeplerle Rize'de dış göçün Cumhuriyetten önce başladığı görülmektedir. Özellikle Kırım, Rusya, Polonya, Çekya gibi ülkelere giden Rizeliler fırıncılık ve pastacılık mesleklerini öğrenip kendilerini geliştirmişlerdir. Bu dış göçler ve çay tarımının yaygınlaşmasıyla birlikte gelişen kentlileşmenin de etkisiyle Rize'de sosyo-kültürel hayatta bir değişim ve dönüşüm gerçekleşmiştir.

1.3.1. Rize'de Geçiş Dönemleri

Geçiş dönemi olarak adlandırılan “doğum, evlenme ve ölüm” olayları bütün toplumlarda törenlerle gerçekleştirilmekte ve bu dönemlerle ilgili çeşitli inanışlar ve pratikler uygulanmaktadır. Toplamlar geçmişten getirdikleriyle, yaşadıkları dönemin dini inançlar, değerler ve pratiklerini bağdaştırarak doğan bebeklerini karşılamış, yuva kuran gençlerin evliliklerini onaylamış ve desteklemiş, ölenlerini ise ıstırap ve hüznle uğurlamışlardır. Rize'de de bu dönemlerle ilgili pek çok inanış ve uygulama yaşamaktadır. Dolala, kız kaçırma, koç akşamı, elbise kesmek, enişteyi bağlama, enişte sofrası, telkin çağırma, güneş duası, üzölmeyi kaldırma¹¹³ geçiş dönemleriyle ilgili uygulamalardan birkaçıdır.

¹¹³ Ayrıntılı bilgi için bk.: Feyzullah Kabataş, “Rize ve Çevresindeki Yaygın Halk İnanışları”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2006; İhsan Topaloğlu, **Rize'de Eski Köy Düğünleri**, Rize, Eser Ofset Matbaacılık, 2006.; **Rize Kültür Derlemeleri**, Rize Halk Eğitim Müdürlüğü Yayınları 7, Trabzon, Erhan Ofset, 1999; “Rize” **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6417.

Geçiş dönemi ile ilgili halk inanışlarından olan doğum ile ilgili çeşitli uygulama ve pratikler görülmektedir.

Çocuk sahibi olmak isteyen aileler bu dönemlerde özellikle yediği içtiği şeylere dikkat ederek daha hassas davranırlar. Haram bir lokma yenildiğinde bunun çocuğa geçeceği ve çocuğun hayırsız bir evlat olabileceği inancıyla sahibinden habersiz bir şey yenilmez, yenilmiş ise mutlaka helallik alınır. Rize’de, özellikle köylük bölgelerde, çocuğun anne-babanın yediği her şeyden etkilendiğine inanılmaktadır.¹¹⁴

Çocuksuzluk durumunda Anadolu’nun pek çok yöresinde olduğu gibi Rize’de de kısırlık hemen her zaman kadına bağlı olarak değerlendirilmektedir. Bu yüzden erkeğin yeniden evlenmesi doğal karşılandığı gibi kadının da muska yazdırmak, adak adamak,¹¹⁵ nefesi kuvvetli bir hocaya okutmak, cincilere gitmek, bel çektirmek¹¹⁶ vb. bir takım geleneksel yöntemlere başvurduğu görülmektedir. Balıkyağı ile kavrulan maydanozun ılıklaştıktan sonra arka üstü yatırılan kadının rahmine konulması; mangalda yakılan kömürün ateşine balıkyağı dökülerek kısır kadının mangalın sıcağına çömeltilmesi; iyice kızdırılan taşın bir kap içerisine konularak üzerine tereyağı döküldükten sonra buğusuna kadının oturtulması;¹¹⁷ kırk pınardan su toplayıp içirilmesi; kimsenin görmediği bir vakitte bir değirmenin suyunun altında yıkanması¹¹⁸ kadınların başvurduğu bir takım uygulamalar arasında yer almaktadır. Ayrıca değişik bitkilerden yapılan çeşitli karışımları hazırlayan halk hekimlikleri¹¹⁹ de sıklıkla başvurulmuş kişiler arasında yer almaktadır.

¹¹⁴ Feyzullah Kabataş, **a.g.ç.**, s. 13.

¹¹⁵ Öznur Demirkıran, “Çayırüzü Köyü Monografisi (Çamlıhemşim – Rize)”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2019, s. 363.; “Rize” **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s.6417.

¹¹⁶ Sümeyra Sinoğlu, “Rize İlinde Geleneksel Halk Hekimliği Uygulamaları”, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Rize, 2017, s. 121.; Feyzullah Kabataş, **a.g.ç.**, s.15.

¹¹⁷ “Rize” **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6417.

¹¹⁸ Turgay Kabak, “Rize Halkbilim Monografisi”, Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2015, s. 642.

¹¹⁹ Öznur Demirkıran, **a.g.ç.**, s. 364-366.; Sümeyra Sinoğlu, **a.g.ç.**, s. 122-123.

Çocuk anne karnında erken hareket ederse erkek olacağına, gebe çok rahatsızlanırsa ikiz doğuracağına, gebe cenaze ya da ölüye bakarsa çocuğun yüzünün soluk olacağına inanılmaktadır.¹²⁰ Kadın aşerişken ve hamileyken çocuk eksik doğmasın diye canının istediği her şeyi yemektedir. Hamile kadın nar, ciğer yedikten sonra bir yerine ellemez, ellerse çocuğun aynı yerinde leke olacağına inanılmaktadır. Kadın hamileyken sakız çiğnerse çocuğun çok kakalı, çişli olacağına inanılır. Hamile kadın ve kocası yılan öldürmez, yılan ölürken dilini dışarı atar yılanın dili çocuğun ya ağzına ya da gözüne değer çocuk sakat olur. Hamile kadın çeşmelerden su içmez içerse çocuğun ağzı akar. Karısı hamile olanlar hayvan kesmez, keserse çocuğa vurur, çocukta sakatlık olur. Kadın aşerişken tavşana bakmaz, bakarsa çocuk sakat olur; yılanı bakmaz bakarsa çocuk doğduğu zaman yılan gibi dilini dışarı atar. Çocuğun kolay doğması için aşerirken ve hamileyken eteğe tuz konarak bir fakire verilir; yemiş koyarak tavuğa, kuşa atılır. Hamileyken acı meyveler yenmez, yenirse çocuğun aksi olacağına inanılır.¹²¹

Kız karnı yassı olur, oğlan karnı tombul olur. Doğacak çocuk kız ise doğum esnasında önce suyu geçer, oğlan ise önce kan görünür. Kız sancısı daha keskin, oğlan sancısı daha tatlı olur. Kadının arka tarafı büyürse kız, ön tarafı karnı yüksekte durursa oğlan doğurur. Kadının karnı gevşekse kızdır, çok sıkıysa erkektir. Çocuk ilkin sağda canlanırsa erkek olur. Erkek çocuk karında daha yüksekte, kız çocuk daha alçakta durur. Erkek sancısı belde olur kasıklara hiç vurmaz, sancı ilkin kasıklara vurursa çocuk kızdır.¹²² Bu uygulama ve inanışlar teknolojinin gelişmediği, çocuğun cinsiyetinin çeşitli cihazlar yardımıyla belirlenemediği dönemlerde cinsiyet belirlemeyle ilgili Rize'deki halk inanışlarından bir kısmını oluşturmaktadır.

Doğumun gerçekleştiği anlarda dışarıda da heyecanlı bir bekleyiş vardır. Çocuk doğunca hemen dışarıda bekleyen babaya müjde verilir. Özellikle erkek çocuksa hemen mermi atılıp silahlar patlatılır.¹²³ Doğum sonrası yapılan lohusa

¹²⁰ "Rize" **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6417.

¹²¹ Feyzullah Kabataş, **a.g.ç.**, s. 19.

¹²² **A.ç.**, s. 23.

¹²³ **A.ç.**, s. 27.

ziyaretine paramuna denilir.¹²⁴ Lohusalık durumu ile ilgili de yöreye özgü bir takım inanış ve uygulamalar görülmektedir.¹²⁵

Doğumdan sonra kızın ailesi tarafından erkek evinde “beşik alayı” yapılmaktadır. Çocuk kız ise kırmızı, erkek ise mavi beşik hediye edildiği merasimde beşiği kız babası almaktadır.¹²⁶ Alaya kızın ailesi ve yakınları katılırken bu alay sadece ilk çocuk için düzenlenmektedir. Diğer çocuklar bu beşikte büyütülmektedir. Beşik alayına katılanlar, çeşitli hediyeler getirmektedir. Kundağa konulan paralar çocuğu yıkayan ebeye hediye edilirken ebeler de çoğu zaman bu parayı almayıp çocuğa bırakmaktadır.¹²⁷

Salyası çok akan bebeğe “şela kesmek” uygulaması yapılırsa bebeğin salyasının akmasının engelleneceğine inanılmaktadır.¹²⁸ Çocuğun bezleri ikindiden sonra yıkanmaz, yıkanırca cin çarpacağına inanılmaktadır. Kırk güne kadar yıkanan çocuğun suyu evin içine bir yere dökülür dışarı dökülmez. Çocukların nazardan korunması için biber, tuz, kömür ve ısırgan otu bir beze sarılarak çocuğun üzerine takılmaktadır. Yine nazardan korunmak için evin dış köşelerinden birine kurumuş hayvan kafası ya da evin girişine at nalı çakılmaktadır.¹²⁹ Türkçeye cazi, cadı şekliyle geçmiş olan cādû ile ilgili de değişik inanış ve uygulamalar vardır.¹³⁰ Yeni doğan bebeklerin ve annenin çabuk nazara geleceği veya bebekle annesine değişik varlıkların musallat olacağı inancı Anadolu’da yaygın bir inanıştır. Bununla ilgili önlem alma adına da her yörede farklılıklar gösteren kimi bölgelerde bir takım ortaklıkları da barındıran çeşitli inanış, uygulama ve pratikler geliştirildiği görülmektedir.

¹²⁴ Özhan Öztürk, **Karadeniz Ansiklopedik Sözlük**, C 2, İstanbul, Heyamola Yayınları, 2005, s. 933.

¹²⁵ Ayrıntılı bilgi için bk.: Sümeyra Sinoğlu, **a.g.ç.**, s. 126-127.; Feyzullah Kabataş, **a.g.ç.**, s. 33-37.; Öznur Demirkıran, **a.g.ç.**, s. 371-372.

¹²⁶ **Rize Kültür Derlemeleri**, s.32.

¹²⁷ Turgay Kabak, **a.g.ç.**, s. 645.

¹²⁸ Özhan Öztürk, **a.g.e.**, s. 1058.

¹²⁹ Feyzullah Kabataş, **a.g.ç.**, s. 32.

¹³⁰ Öznur Demirkıran, **a.g.ç.**, s. 373-375.

Anadolunun pek çok yöresinde olduğu gibi Rize’de de anne ile bebek lohusalığın kırkınıcı gününde birlikte yıkanıp bebeğin aile büyüklerine götürülmesi geleneğine “Kırk uçurma”¹³¹ adı verilmektedir.

Toplumun temeli olan ailenin oluşmasında erkek ve kadının bir araya gelerek belirli sorumluluklar ve haklar çerçevesinde birleşmeleri olarak adlandırabileceğimiz evlilik müessesesi de önemli geçiş dönemlerindedir. Rize’de evliliğe dair; evlilik öncesi, kız kaçırma, peşe gitme, evlenme biçimleri, evlilik çağı, kız beğenme, haber salma, kız isteme, söz kesimi, nişan, nikâh, düğün ve düğün sonrası¹³² olmak üzere pek çok inanış, uygulama örneklerine rastlanmaktadır.

Ölüm çevresinde oluşan inanışlar; ölenin öte dünyaya gidişini kolaylaştırmak ve onun geride bıraktıklarının gözünde saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlama amacına yönelik olanlar, ölenin geri dönüşünü ve geride kalanlara zarar vermesini engellemek amacına yönelik olanlar, geride kalan yakınların bozulan ruh hallerini ve sarsılan toplumsal ilişkilerini düzelterek topluma tekrardan katılmalarını sağlamaya yönelik uygulamalar¹³³ olmak üzere üç grupta toplanmaktadır. Bu çerçevede Rize’de ölüm öncesinde, ölüm sırasında, ölüm sonrasında ve defin işlemlerinde ölümle ilgili birtakım inanış ve uygulamalar yaşatılmaktadır.¹³⁴

1.3.2. Rize’de Geleneksel El Sanatları

“Bir veya birden fazla sanatkârın bilgi ve becerisine dayanan, çevre şartlarına göre değişim gösteren, güzelin yanı sıra yararlıyı sunan, insan yaşamını kolaylaştıran, ihtiyaçlarını karşılayan, evde veya atölyede ya bütün gün ya boş zamanlarda ya da belli dönemlerde üretilen geleneksel, bölgesel, fonksiyonel, estetik,

¹³¹ Feyzullah Kabataş, **a.g.ç.**, s. 33.; Turgay Kabak, **a.g.ç.**, s. 646.

¹³² Nazım Çokişler, “Türk Halk Kültürü Ürünlerinin Turizmde Kullanımı: Doğu Karadeniz Örneği”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2013, s. 249-257.; Turgay Kabak, **a.g.ç.**, s. 646-669.; Öznur Demirkıran, **a.g.ç.**, s. 378-424.; Feyzullah Kabataş, **a.g.ç.**, s. 38-68.

¹³³ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 207.

¹³⁴ Ayrıntılı bilgi için bk.: Turgay Kabak, **a.g.ç.**, 675-680.; Öznur Demirkıran, **a.g.ç.**, s. 425-438.; Feyzullah Kabataş, **a.g.ç.**, s. 69-84.

artistik, sanatsal, dekoratif, dini ve sosyal açıdan sembolik karakter taşıyan el, el aleti veya mekanik araçların yardımıyla yapılan ürünler”¹³⁵ olarak tanımlanan el sanatları bakırcılık, örücülük, demircilik, pilekicilik,¹³⁶ ahşap işçiliği, dokumacılık, kemeçe ve tulum yapımı¹³⁷ gibi alanlarda Rize’de geçmişten günümüze varlığını devam ettirmektedir.

Rize’de bakır işlemeciliği 20. yüzyıla kadar yerli Rumların elindeyken 20. yüzyıl başlarında Salarhalı ustalar bu sanatı öğrenmiştir. Salarha bölgesi bakırcılığın merkezi ve başladığı yer olarak bilinmektedir.¹³⁸ Rize bakır dövmeciliği hem şekil hem de dövme sanatı bakımından komşu illerin bakır ustalığından farklı olarak daha fazla işçilik isteyen ince çekiç dövmeciliği şeklinde ortaya çıkmaktadır. Rize bakır işlemeciliğinde yayvan güğüm, kazan ve ibrik gibi eşyaların alt bağlantı yerleri geçme-dövme şeklinde daha dayanıklı olarak yapılmaktadır.¹³⁹ 90’lı yıllara kadar Rize’de devam eden bakır ustacılığı günümüzde hediyelik ve turistik amaçlı bakır eşya satımı olarak devam etmektedir. Rize’de bakır ustalığı geleneğinin teknoloji karşısında varlığını devam ettiremediği görülmektedir.

Rize’de yetişen kızılgağaç, çam, kestane, ceviz, köknar, gürgen, dişbudak, ıhlamur, fındık, kumar/komar, armut, kiraz gibi ağaçlardan oyma ve süsleme sanatının güzel örneklerini yansıtan kadı/kadel,¹⁴⁰ gerdel,¹⁴¹ kayık, beşik, koppa,¹⁴²

¹³⁵ Abdullah Cansız, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Yaklaşımı Bağlamında Geleneksel El sanatları Kültür ve Turizm Bakanlığı (Halk Kültürü Bilgi Yönetimi Dairesi Başkanlığı) Çalışmaları”, **9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi**, C 3, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2019, s. 346.

¹³⁶ Pileki: Mısır ekmeği pişirilen, toprak ya da taştan yapılmış yuvarlak tepsi şeklinde bir kaptır. (Çevrimiçi) http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas&kategoril=derlay&kelime1=pileki, 30 Mart 2015.; Ayrıntılı bilgi için bk.: Necati Demir, “Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Pileki / Bileki” http://www.necatidemir.net/images/demir/bkosem/bileki_pileki.pdf

¹³⁷ **Rize El Sanatları**, 2.bs., Rize, Halk Eğitim Merkez Müdürlüğü Yayınları-3, 2004.

¹³⁸ Turgay Kabak, **a.g.ç.**, s. 924.

¹³⁹ **Rize El Sanatları**, s. 54-55.

¹⁴⁰ Bir çeşit kap. Kullanıldığı işe göre, turşu kadısı, yağ kadısı, minci kadısı, tuz kadısı gibi adlar alır.

¹⁴¹ Büyükbaş hayvanların yem kabı olarak kullanılır. Kadıdan farklı olarak ağızdan geniş, tabandan dardır.

¹⁴² Odun kepece

kuzi,¹⁴³ ozaşe,¹⁴⁴ tepuri,¹⁴⁵ sağra,¹⁴⁶ kuli,¹⁴⁷ manga/mangana,¹⁴⁸ gunni,¹⁴⁹ kulek,¹⁵⁰ kot ve ölçek,¹⁵¹ yayık, sepet gibi pek çok ahşap ürün yapılmaktadır.¹⁵²

Ağaç oymacılığı ve ahşap süslemeciliği genellikle ahşap ev eşyalarında, camilerde, evlerde, nayla (serender) gibi yapıların çeşitli bölümlerinde kullanılmaktadır. Ev, nayla ve cami yapımında daha çok ceviz, kestane, karaağaç ve kiraz tercih edilirken ev eşyalarında ise şimşir, armut, dut gibi sert yapılı ağaçlar kullanılmaktadır.¹⁵³

Geçmişte en yaygın olan bir başka el sanatı dokumacılık, en gelişmiş dokuma türü de bezdir. Rize'nin iklimi dolayısıyla yeteri kadar güneş görmeyen ve sertleşmeyen kenevir lifleri ince bez dokumalarda da kullanılabilir. Genel olarak Rize bezi diye bilinen bezlerde (feretiko, keten, şut bezi) daha çok kenevir ipliği, kimilerinde de pamuk ipliği kullanılmaktadır.¹⁵⁴ Çay üretiminin yaygınlaşmasıyla birlikte gerileyen kenevir üretimine dayalı olarak dokumacılık da eski yaygınlığını kaybetmiştir.¹⁵⁵ Giyim sanayisindeki ilerlemeler ve düşük maliyetli üretimler karşısında sürekli gerileyen Rize bezi üretimi, günümüzde ithal ham madde ile az sayıdaki atölyede yapılmaktadır.

İl dışından sağlanan pamuk ipliği ile peştamal ve peçete, hayvancılıkla geçinen dağ köylerinden sağlanan yün ipliği ile şal adı verilen kaba kumaşlar

¹⁴³ Kepçenin daha küçüğü kaşık

¹⁴⁴ Ezmelik

¹⁴⁵ Sofra

¹⁴⁶ Ekmek teknesi

¹⁴⁷ İskemle

¹⁴⁸ Dibek taşı tokmağı

¹⁴⁹ Delme kovan

¹⁵⁰ Yüksek köylerde yoğurt veya yağ koymak için kullanılan kap.

¹⁵¹ Ölçek, bir tenake hacminde ve ebat olarak 20 cm küp büyüklüğündedir. Kot bunun yarısıdır.

¹⁵² **Rize El Sanatları**, s. 37-46.; Turgay Kabak, **a.g.ç.**, s. 946.

¹⁵³ **Rize El Sanatları**, s. 47-49.

¹⁵⁴ Rize” **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6417- 6420.

¹⁵⁵ İsmail Özdoğan, “Rize (Merkez İlçe) Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yapısı (1923 – 1960)”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2004, s. 157-159.

dokunmaktadır. Günümüzde dokumacılık sektörü diğer illerden getirilen hammaddeyi Rize'deki atölyelerde işleyerek varlığını devam ettirmeye çalışmaktadır. Hatta iş gücünün pahalılığından şikâyet eden bazı işverenler ürünü her şeyiyle dışarıda dokutup Rize'de satışını yapmaktadır.¹⁵⁶

Çorap, sepet, hasır, kıl ve dantel örücülüğü gibi örgü işleri bir başka el sanatını oluşturmaktadır. Eski dönemlerde Rize'nin her yerinde yaygın olan çorap örücülüğü günümüzde daha çok yüksek kesimlerde devam etmektedir. Özellikle İkizdere'nin Kabahor(Gölyayla) ile Hemşin ve Çamlıhemşin çorabı çok çeşitli, model ve desenlerle zengin bir el sanatı ürünüdür. Çorap örme işi temelde iki ve tek telli olarak yapılmaktadır. Tek telli, yani renksiz ve kısa boylu olanlar genelde erkek için örülmektedir. Renkli ve boyları uzun olanlar ise bayanlar için örülmektedir.¹⁵⁷ Günümüzde Hemşin ve Çamlıhemşin yörelerinde yapılan festivallerde geleneksel çorap örme yarışmaları yapılmaktadır. Yarışmalarla geleneğin, gençlerin dikkatini çekmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması amaçlandığı görülmektedir.

Sepet, Rize'de günlük hayatın içinde kullanımı yaygın araçlardandır. Çayeli'nde 2-3 yıllık fındık ağacından yapılırken bazı bölgelerde kestane çubuklarından da yapılmaktadır. Sepet örücülüğü ile ilgili tiyeter,¹⁵⁸ üç topuklu sepet,¹⁵⁹ kuviça,¹⁶⁰ gurnal,¹⁶¹ yaprak sepeti¹⁶² gibi adlandırmalar öne çıkmaktadır.¹⁶³ Hasır örücülüğünde sarmaşık, mısır kapçığı ve mısır fidesi örücülüğü ön plandadır. Keçi ve tekelerin mart-nisan aylarında kırılan kıllarının kullanıldığı kıl örücülüğünde çorap, kazak, başlık, eldiven, süt süzgeci gibi giysi ve eşyalar

¹⁵⁶ Yücel Bayraktar, Rize, Kadın, Üniversite, Rize Talip Kahraman El Sanatları Merkezi usta öğreticisi. Yücel Bayraktar ile 3 Ocak 2014 tarihinde Rize - Gündoğdu Talip Kahraman El Sanatları Merkezinde yapılan görüşme notlarından. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış arşivindedir.

¹⁵⁷ **Rize El Sanatları**, s. 22-24.

¹⁵⁸ Çoğunlukla üzüm ve diğer meyveleri toplamak için kullanılan tek topuklu uzun ve sivri sepet.

¹⁵⁹ Elde taşınan, saplı, üç ayağı üzerine durabilen küçük sepet.

¹⁶⁰ Çok küçük, saplı, topuksuz eskiden daha çok kadınların el işlerini taşıdığı sepet.

¹⁶¹ Elips biçiminde, derinliği az olan ve kola takılıp taşınabilen sepet.

¹⁶² Taze fındık çubuklarının olduğu gibi ve aralıklı olarak büyükçe örülen veçalı sepeti de denilen yaprak taşıma sepeti.

¹⁶³ **Rize El Sanatları**, s. 25-29.

yapılmaktadır.¹⁶⁴ Günümüzde az sayıdaki atölyede turistik iskemle, sepet vb. turistik ve hediyelik eşya yapılarak satıldığı bilinmektedir.

Pleki, kuzine sobalar ve fırınlardan önce genellikle ekmek ve kısmen de yemek pişirmek için kullanılan mutfak eşyasıdır. Yapılması ve kullanılmasının zor olmasından dolayı günümüzde kullanımı yok denecek kadar azdır. Ateşe karşı dayanıklı, ek yeri bulunmayan ve düzgün karataştan yapılan plekiler daha çok Çayeli Taşhane, İyidere ve Merkez Taşköprü’de bulunan taş ocaklarından çıkartılan malzemeye yapılmaktadır. Plekiden başka su yalağı, dibek taşı, hamsi küpü, mangal gibi çeşitli eşyalar da yapılmaktadır.¹⁶⁵

Rize ve Artvin ilinin geleneksel nefesli sazı olan tulum benzer şekilleriyle Gürcistan, Yunanistan, Bulgaristan, İskoçya, Kuzey İrlanda vb. ülkelerde de görülmektedir. Rize’nin özellikle Ardeşen, Çayeli, Fındıklı, Hemşin, Çamlıhemşin, Pazar ilçelerinde yaygın olarak görülen tulum çalgısı bu bölgelerdeki ustalar tarafından geleneksel şekilleri muhafaza edilerek yapılmaktadır.

Tulum dünyanın başka yörelerindeki benzer yapılı nefesli sazlardan, navdan çıkan ses dışında ona eşlik eden ve arkada süregelen bir armonik katman oluşturan drone benzeri bir yapısının olmayışı ve kendine has bir polifoniye izin veren yapısı olması yönüyle ayrılmaktadır.¹⁶⁶

Tulum, Lazcada “guda”, Artvin yöresinde “chiboni”¹⁶⁷ Trakya’da “gayda” olarak adlandırılmaktadır.¹⁶⁸ Tulum daha çok, hiç zarar verilmeden bütün olarak

¹⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bk.: Nihan Çiçekoglu, “Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcıları: Rize El Sanatı Ustaları Üzerine Bir İnceleme”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014; **Rize El Sanatları**, 2.bs., Rize, Halk Eğitim Merkez Müdürlüğü Yayınları-3, 2004.; H. Örcün Barışta, “Rize El Sanatları”, **Rize**, Ed. Seyfi Başkan, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s. 110-122.; Süleyman Kazmaz, **Rize-Çayeli Halk Kültürü Araştırmaları II**, Ankara, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, 2001, s. 58-60.

¹⁶⁵ **Rize El Sanatları**, s. 62-63.

¹⁶⁶ Kubilay Mutlu, “Hemşin Kültürel Kimliğinin Müziksel Dinamikleri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009, s. 52.

¹⁶⁷ Nihan Çiçekoglu, **a.g.ç.**, s. 34.

çıkarılan oğlak derisinden yapılmaktadır. Derinin tüyleri temizlenip ayaklar son kısımlardan kesildikten sonra ters çevrilerek bağlanmaktadır. Ön ayaklardan birisine tahta boru (lülük), arka ayaklardan birisine de nav bağlanarak tulum denilen üflemeli halk çalgısı oluşturulmaktadır.¹⁶⁹ Zahmetli bir işlemler silsilesiyle meydana getirilen tulum günümüzde daha çok Rize ve Artvin yöresi ustaları tarafından geleneksel usullerle yapılmaktadır. Son yıllarda Rize’de tulum yapımı ve icrası ile meşgul olan genç ustaların sayısındaki artış geleneğin sonraki nesillere taşınması adına umut verici olarak görülmektedir.

Tulum gövde (guda), ağızlık ve nav adı verilen üç kısımdan meydana gelmektedir. Gövde, çalgıdan ses çıkmasını sağlayan ve havanın depolandığı kısımdır. Ağızlık, tulumu şişirmek için genellikle şimşir ağacından yapılan bir parçadır. Ağızlığın gövdenin iç kısmına gelen tarafında havanın aynı yoldan dışarı çıkmasını engelleyen bir supap sistemi bulunmaktadır. Gövde içerisinde depolanan hava bu supap sayesinde yalnızca nav istikametinde tek yönlü olarak ilerlemektedir. Nav, tulumdan ses çıkmasını sağlar ve genelde ağızlıkla aynı ağaçtan yapılmaktadır. “L” harfine benzeyen bir şekli olan navın içerisinde, analık olarak adlandırılan üstünde ses perdeleri bulunan yan yana iki kamış yer almaktadır. Navın derinin iç kısmında kalan tarafında bu kamışların içerisine yerleştirilmiş, yine kamıştan yapılan “dillik”ler bulunmaktadır. Havanın dillikler üzerindeki kapaklara çarpmasından oluşan titreşimlerle çalgıdan ses elde edilmektedir. Tulum dillikler vasıtasıyla akort edilmektedir. Navın geniş olan uç kısmına “kepçe” denilmektedir.¹⁷⁰

Günümüz Türk müziğinde, klasik ve Karadeniz kemençesi olmak üzere iki farklı yaylı çalgının adı olan kemençenin yapımında en çok ardıç, erik, dut ağaçları

¹⁶⁸ Eray Cömert, “Tulum” **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C 41, Ankara, TDV Yayınları, 2012, s. 368-369. (çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/tulum>, 24 Ocak 2020.

¹⁶⁹ (çevrimiçi) <http://www.necatidemir.net/images/demir/bkosem/tulum.pdf>, 24 Ocak 2020.

¹⁷⁰ Eray Cömert, **a.g.e.**, s. 368-369. Tulum sazı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Oğuz Yılmaz, “Rize Çamlıhemşin Bölgesinde Görülen Tulum Çalgısının Yapısal ve İcrasal Özellikleri”, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Ana Sanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 2017, s. 42-73.; (çevrimiçi) www.tulum.com.tr, 24 Ocak 2020.

kullanılmakla birlikte maun ve akçaağaçlar da kullanılabilir. ¹⁷¹ Rize’de Kemençe daha çok şehrin batısında yer alan İkizdere ve İyidere ilçelerinde seri bir şekilde oynanan horonlarda ve atma türkü icralarında kullanılmaktadır.

Burguluğu, boynu ve gövdesi tek bir ağaç parçasından yontulup oyularak yapılan ve genellikle 56 cm uzunluğunda olan Karadeniz kemençesinin gövdesi 40, sapı 10 ve burguluğu ise 6 cm’den oluşmaktadır. Kenarları dik ve sırtı düz olup genişliği alt tarafta 9 cm, üstte 6,5 cm kadar olan gövdenin yan kenarları yaklaşık 3 cm yüksekliktedir. Karadeniz kemençesinde teller tuşa çok yakındır ve kemençe, tellerin üzerine parmak uçlarıyla basılarak çalınmaktadır. Orta telde melodi çalınırken yay yandaki tellerden birine de sürülerek yani yay daima iki tele birden temas ettirilerek Kuzey Anadolu’ya özgü armoni sağlanmaktadır. ¹⁷² Yörede kemençenin çıkışı ile ilgili Rize’de yaşayan birbirine sevdalı ve ailelerine söz geçiremeyen iki gencin sonunda limon ve servi ağacına döndüklerine dair söylenceler anlatılmaktadır. ¹⁷³

Kemençenin Karadeniz Bölgesi’nde Giresun ve Trabzon’da yaygın olarak icra edildiği Rize’de ise daha çok batısındaki İkizdere ve İyidere ilçelerinde yaygınlık gösterdiği bilinmektedir.

1.3.3. Rize’de Geleneksel Mimari

“Hangi tür malzemeyle yapılmış olursa olsun doğayla, insanla ve çağlar boyu süren deneyimlerle kazanılmış bir uyum mimarlığının ürünü” ¹⁷⁴ olan Doğu Karadeniz Bölgesinde evler fiziki şartların gereği olarak yamaçlarda dağınık bir

¹⁷¹ Onur Yılmaz, “Doğu Karadeniz Kemençecilik Geleneğinde Yöresel Ekoller”, **Motif Akademik Halkbilimi Dergisi**, C 11, S 24, 2018, s. 128.

¹⁷² Fikret Karakaya, “Kemençe” **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C 25, Ankara, TDV Yayınları, 2002, s. 250-252.; (çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/kemence> 25 Ocak 2020.; Kemençe hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Özgüç Gedik, “Karadeniz Kemençesi Üzerine Bir Araştırma”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019.

¹⁷³ “Rize”, **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6423.

¹⁷⁴ Seyfi Başkan, “Geleneksel Doğu Karadeniz Evleri”, **Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi**, S 52, 2008, s. 42.

şekilde konumlanmakta, geleneksel Rize ev mimarisinde genellikle ahşap ve taş kullanılmaktadır.

Bölge kendine mahsus konut ve yayla evi mimarisinde ahşap ağırlıklı ve taş temele oturan bir yapı çeşidi oluşturulmasının, öncelikle ahşap tercih edilmesinin sebebi ahşabın yörede kolay bulunan ve kolay işlenebilen bir yapı malzemesi olmasındandır. Dayanıklı bir malzeme olan çam, ladin, kayın ve kestane yakın çevrede elde edilebilmesi nedeniyle en çok tercih edilen yapı malzemesindendir. Bunların haricinde ceviz, meşe, karaağaç gibi daha az bulunan sert ağaç türleri de görülmektedir. Bu malzemelerin yapı içinde kullanılmasına göre ahşap yığma, ahşap karkas ve karma olmak üzere başlıca üç yapı sisteminin olduğu görülmektedir.¹⁷⁵

Rize sahil şeridine yapılan dolgu alanı ve üzerine inşa edilen çok katlı betonarme yapılar, şehir merkezinde yeni kullanım alanları açarken Rize'nin doğa ile uyumlu, estetik zevki yansıtan, yöreye gelen ziyaretçileri “büyüleyen” mimari anlayışının da yok olmasına sebep olmuştur.

Rize yöresinin camileri bölgenin zengin halk mimarisinin etkisiyle mahalli özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Rize il merkezinde, Osmanlı klasik devrinden kalan eski özelliğini bozulmadan devam ettiren İskender Cafer Paşa Camii bulunmaktadır. Diğer camiler orijinaline uygun olarak yeniden yapılmıştır. Şehir merkezindeki eski camilerin dış cepheleri taş, iç mekânları ise ahşap malzemeyle yapılmıştır. Tamamen ahşap malzemeden yapılan camiler iklimin etkisi ve kullanılan malzemenin dayanıksızlığı sebebiyle uzun yıllar ayakta kalamamıştır. Ahşap cami mimarisinin en önemli örneklerini Hemşin'deki Bilen Köyü Camii, İkizdere Hacı Şeyh Camii ve Fındıklı'daki Meyveli Köyü Camii oluşturmaktadır.¹⁷⁶

Rize'de geçmiş dönemlerde iki yassı taş arasında mısır ve buğday taneleri ezilerek un elde edilen su değirmenleri insanların hayatını kolaylaştıran unsurlardandır. Su değirmenleri kendine mahsus özellikleriyle dikkat çekmektedir.

¹⁷⁵ Cengiz Eruzun, “Ahşabın Kimlik Bulduğu Rize Geleneksel Mimarisi”, **Rize**, Ed. Seyfi Başkan, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s. 124-134.

¹⁷⁶ Haşim Karpuz, **a.g.e.**, s. 70-73.

Rize kent genelinde bulunan ve korunmak, haberleşmek, askeri kuvvet konuşlandırmak için stratejik yerlere kurulan kaleler bir diğer mimari yapılardandır. Şehir merkezinde bulunan Rize Kalesi, Pazar ilçesinde bulunan Kız Kalesi ve Ciha Kale, Çamlıhemşin’de bulunan Zil Kale ve Kale-i Bala şehrin tarihi ve turistik değere sahip yapılarını oluşturmaktadır.

Fotoğraf 1: Nayla/Serender. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Rize’nin coğrafi şartları gereği yöre insanının karşısına çıkan akarsu vadilerini geçmek için inşa ettiği taş kemer köprü mimarisi oldukça gelişmiştir. Köprü kemerlerinin düzgün kesme taşlardan, ayaklar ve diğer kısımlarının ise moloz taşlardan inşa edildiği görülmektedir. Rize il sınırları içerisinde en eskisinin 1800’lü yıllara ait olduğu düşünülen 133 taş köprü bulunmaktadır.¹⁷⁷ Rize tarihi ve kültürüyle özdeşleşen taş köprüler turistlerin de en çok ilgi gösterdiği yapılardandır.

Rize’nin yöreye özgü mimari değerlerinden biri de “Nayla”lardır. Bölgede, yüzyıllar öncesine dayanan bir geçmişi olan naylalar günümüzde, eskisi kadar yaygın

¹⁷⁷ Ersin Demirel, **Köprüler Şehri: Rize**, Kaçkar Turizm Birliği, 2013, s. 8-13, 171-174.

olmasa da, hâlâ varlığını sürdürmektedir. Naylalar evlerin hemen yanına inşa edilen ve daha çok mısır ambarı olarak kullanılan küçük yapılardır. Kullanılış amacına göre çeşitli boyut ve şekillerde inşa edilmektedir. Dört direk üzerine kurulan naylanın altı tamamen boştur. Naylalar, geleneksel mimarinin çok nadide süsleme ve ağaç oyma örneklerini sergilemektedir.¹⁷⁸

1.3.4. Rize’de Halk Mutfağı

Bölgede tarım alanlarının darlığı ve iklim özellikleri nedeniyle sınırlı türde sebze yetiştirilmektedir. Yörede yetişen sebzelerle birlikte deniz ve hayvan ürünleri de halk mutfağını şekillendiren diğer unsurlardır. Deniz ürünlerinden olan hamsi Rizeliler için özel bir anlam ifade etmektedir. Ayrıca yörede dünyaca ünlü “Anzer Balı” ve “Deli Bal” elde edilmektedir.

Rize’de yöresel yiyecekler denildiğinde mısır ve mısır unu mamulleri başta gelmektedir. Sofraya ilk olarak tava yemekleri olarak adlandırılan turşu kavurması ve muhlama getirilmektedir. Rize’de bazı sulu yemekler "manca" olarak (fasulye mancası, lahana mancası, kabak mancası gibi) adlandırılmaktadır.¹⁷⁹

Korkoto, fasulye (lobya) çorbası, hopi veya hupı çorbası, kabak çorbası, fasulye tavalısı, turşu kavurma veya turşu tavalısı, pazı tavalısı/kavurması, tomari tavalısı/kavurması, pazı dolması, karalâhana dolması, lahana haşlaması, ezme lahana veya vurma lahana, lahana rohtikosu, lahana sarması veya etli lahana dolması, ısırgan yemeği, hamsikoli (hamsili ekmek), hamsi çığırtası, hamsili pilav, hamsi köftesi belli başlı yöresel yemekler olarak sıralanmaktadır. Muhlama, hoşmer, haşıl, çumur, termon, ekşası, pekmezli asude, unlu tava yemekleri; Laz böreği, enişte lokumu, kabak sütlacı, pekmezli kabak, pepeçura ise hamur işi tatlılar olarak

¹⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bk.: Cengiz Eruzun, “Ahşabın Kimlik Bulduğu Rize Geleneksel Mimarisi”, **Rize**, Ed. Seyfi Başkan, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s. 124-134.; Süleyman Kazmaz, **a.g.e.**, s. 146-202.; “Rize” **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6420-6422.; Alaeddin Tandoğan, “Çayeli ve Pazar İlçelerinde Yerleşme-Mesken Tipleri ve Nüfus”, **AÜ Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, CXXVIII, S 3-4, 1977, s. 99-155.

¹⁷⁹ (Çevrimiçi) <http://rizeninmutfakkulturu.blogspot.com/2011/08/r-i-zenin-mutfak-kulturu-engin-ulgul.html>, 25 Ocak 2020.

bilinmektedir.¹⁸⁰ Rize’de faaliyet gösteren yiyecek içecek işletmelerindeki menülerde muhlama, Laz böreği, lahana sarması, lahana çorbası en çok karşılaşılan yöresel yemek türlerindendir.¹⁸¹

“Çayeli Kuru Fasulye Yemeği”, “Derepazarı Pidesi”, “Rize Baston Ekmeği”, “Rize Kavurması” ve “Rize Simidi”¹⁸² Türk patent ve marka kurumundan coğrafi işareti alınan yöresel ürünlerdir.

1.3.5. Rize’de Halk Müziği ve Halk Dansları

Rize halk müziği, geleneksel kemençe ve tulum çalgıları ile türküler etrafında şekillenmektedir. Sevdalık türküler, gurbet türküler en çok görülenlerdendir. Atma türkü, karşı beri atma türkü, kesme türkü, çatma türküler ön plana çıkanlardır. Atma türküyü bir kişi söylerken karşı beri atma türküyü iki kişi karşılıklı olarak söylemektedir.

Atma türkü söyleme geleneği Rize’de canlı bir şekilde yaşatılmaktadır. Eskiden toplumun hemen her kesiminden icracıları olan türkü söyleme geleneği günümüzde sayıları azalsa da ağırlıklı olarak erkekler tarafından devam ettirilmektedir.¹⁸³ Atma türküler; tören, merasim, eğlence, kutlama, düğün vb. tulum veya kemençenin yer aldığı her ortamda söylenmektedir. Rizeliler atma türkü söylemek için çok özel ortamların oluşmasını beklemeyiz Rizeliler için birkaç kişinin bir araya geldiği ve eğlencenin olduğu her ortam atma türkünün icrası için yeterlidir.

¹⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bk.: **Yiyeceklerimizin Doğal ve Kültürel Çevresi Işığında Rize Mutfağı**, Rize, Rize Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü Yayınları, 2.bs., 2004.; Süleyman Kazmaz, **Rize Yemekleri ve Yemek Kültürü**, Ankara, Odak Ofset Matbaacılık, 1992. (Çevrimiçi) http://www.rize.gov.tr/default_b0.aspx?content=1008, 28 Mart 2015.

¹⁸¹ Nazım Çokişler, Ali Türker, “Mutfak Kültürünün Turizm Ürünü Olarak Kullanım Etkinliğinin İncelenmesi: Ayder Turizm Merkezi Örneği”, **Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiri Kitabı**, Ed. Uğur Akdu, İsmail Çalık, Gümüşhane, 2015, s. 590.

¹⁸² (çevrimiçi) <https://www.ci.gov.tr/cograf-i-isaretler/liste?il=53&tur=&urunGrubu=&adi=>, 25 Ocak 2020.

¹⁸³ Damlanur Küçükıyıldız, “Rize’de Atma Türkü Geleneği”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2016, s. 60.

Rize bölgesinde oynanan halk dansı horondur. Genellikle tulum veya kemençe eşliğinde oynanan horon bazen türkü eşliğinde, müziksiz olarak da icra edilmektedir. Figürleri çeşitlilik gösteren horonlar temelde Hemşin ve Rize horonları olarak iki gruba ayrılmaktadır. Genellikle Hemşin horonları tulum, Rize horonları kemençe eşliğinde oynanmaktadır. Horon, ortada tulum veya kemençeci olduğu halde el ele tutuşmuş bir halka oluşturularak oynanmaktadır. Horonu yöneten, diğer oyunculara ve tulumcuya yön gösteren kişi “horoncubaşı” olarak adlandırılmaktadır.¹⁸⁴ Horonun, yöre insanlarına hoşça vakit geçirten eğlence işlevi ile birlikte toplumsal kuralların hatırlatıldığı etkinlik olarak sosyal işlevi, insanlarda birlik beraberlik ve disiplin duygusunun inşa edildiği eğitici işlevi de bulunmaktadır.¹⁸⁵

Akçaabat, Bıçak Oyunu, Açılsın Demirkapı, Çift Ayak, Çinçiva, Davul-Zurna Horonu, Hemşin Horonu, Sallama, Siya siya, Yüksek Hemşin, Topaloğlu, Atlama, Hemşin İki Ayak, İrize, İki Ayak Yürümek, Kılıç Oyunu, Kömürcü, Millet, Pabuç Kıran, Rize Horonu, Rize Kız Horonu, Sıksarayı, Papilat, Sarişka, Terlikoyun, Tonya Yüksek, Yüksek Hemşin Horonu¹⁸⁶ yörede oynanan belli başlı horon oyunlarıdır. Rize’de ezgiler, “kayde” olarak adlandırılmaktadır. Yöredeki her kayde, değişik motiften ve birbirini düzensiz takip eden temalardan oluşmaktadır.¹⁸⁷

Temmuz ve ağustos aylarında düzenlenen şenlikler, festivaller köylü ile kentliyi bir araya getirirken bu etkinliklerde farklı müzik kültürleri de bir araya gelerek yöre müzikleri harmanlanmaktadır. Rize müziğinde, ezgi yapısı ve kullanılan

¹⁸⁴ Ayrıntılı bilgi için bk.: Orhan Naci Ak, **Rize Karşı beri Atma Türkü Yarışmaları**, Rize Halk Eğitim Müdürlüğü Yayınları 1, Trabzon, 2004.; Reyhan Aksu, “Rize’de Atma Türkü Geleneği”, İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Temel Bilimler Bölümü Bitirme Çalışması, İstanbul, 2007.; Yonca Saatçi, “Hemşin Horonlarında Atma Türküleri”, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

¹⁸⁵ Mustafa Egemen Köseoğlu, “Çamlıhemşin Yöresinde Sosyo-Kültürel Değişim Bağlamında Yayla Göçü, Yayla Şenlikleri, Düğün ve Horon”, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Ana Sanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s. 90.

¹⁸⁶ “Rize” **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6426 - 6427.

¹⁸⁷ Emrah Kaya, “Doğu Karadeniz Müzik Kültürü İçerisinde Nefesli Sazların Yeri”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2007, s. 43-44.

sazlar itibariyle şehrin doğusu ile batısı farklılık göstermektedir. Rize'nin batı kısımlarında yani Trabzon'a yakın bölgelerinde daha çok kemençe; doğu kısımlarında yani Artvin'e yakın bölgelerinde tulum çalgısı daha yaygın olarak kullanılmaktadır.

1.3.6. Rize'de Yöresel Kıyafetler

Yöresel kadın kıyafeti olarak içten foga¹⁸⁸ denilen elbise, etek,¹⁸⁹ buluz¹⁹⁰ veya köynek,¹⁹¹ giyilmektedir. Bunun üstüne kokneç¹⁹² bağlanmaktadır. Alta uzun çorap ve lastik ayakkabı (eskiden çarık) giyilmektedir. Üstte ise bele dolaylık¹⁹³ dolanmaktadır. Başa önce tülbent ya da çember, onun üstüne de makaslı peştamal,¹⁹⁴ puşi veya çeşan denilen büyük başörtüsü bağlanmaktadır. Takı olarak altın beşi birlik, bilezik, taşlı altın yüzük ve yirmiikilik lira diye adlandırılan küpeler takılmaktadır. Erkekler tarafından ise alta şalvar, çıkvar,¹⁹⁵ şıkva şalvar veya zıpka¹⁹⁶ denilen üstü bol, dizden aşağısı dar bir giysi, içlik olarak diplik, üste ise gömlek,¹⁹⁷ yelek¹⁹⁸ ve çuha¹⁹⁹ giyilmektedir. Ayağa yün çorap, ayakkabı olarak da çapula, çarık

¹⁸⁸ Elbise (Foga): Desenli ve çiçekli kumaşlardan yapılan bedeni düz, kolları uzun, belden aşağı büzgülü, etekleri fırırlı uzun bir elbisedir. Yukarıdan makaslı peştamal ve aşağıdan dolaylık elbiseyi örter.

¹⁸⁹ Etek: Desenli kumaştan yapılan, belden lastikli, etekleri fırırlı, sutaşı ile süslü uzunca bir giysidir.

¹⁹⁰ Buluz: Genellikle Rize bezinden yapılır. Robadan büzgülü, hâkim yakalı, uzun kollu, manşetli veya manşetsiz bir beden giysisidir.

¹⁹¹ Köynek (Gömlek): Keten kadife gibi kumaşlardan yapılan, kollu ve diz kapağı altına kadar uzanan bir özelliğe sahiptir. Daha çok Hemşin ve çevresinde kullanılmaktadır.

¹⁹² Kokneç: Önlük özelliği taşıyan bir giyecektir. Genellikle ince siyah kumaştan yapılan kokneçlerin kenarları işlemelidir. Ön kısımlarına cep konabilir.

¹⁹³ Dolaylık: Eni 130 cm boyu 80 cm civarında olan ve bele sarılan bir aksesuardır. İki renkli ve geniş paftalı olarak dokunur. Bele dolandığı için dolaylık adını almıştır.

¹⁹⁴ Makaslı Peştamal: Başa örtülen büyükçe bir örtüdür. Boy kenarları kalın, orta bölümleri ince düz çizgili şekilde uzanır. Enine olan kenarı püsküllüdür.

¹⁹⁵ Çıkvar: Yün kumaştan dikilen bir erkek pantolonudur. Siyah veya gri renklidir. Üst kısmı dize kadar geniş, dizden aşağısı dar ve yanlardan düğmelidir.

¹⁹⁶ Şalvar (Zıpka): Arka ağı ve üst kısmı bol, dizden aşağısı dar olan bir giysidir. Beline ip ya da lastik geçirilen şalvarın yan dikişleri, yırtmaç ve paça ağızları sutaşı ile temizlenip süslenmektedir.

¹⁹⁷ Gömlek: Geçmişte, yöresel kumaşlardan yapılan gömlekler genellikle uzun kollu, önden düğmeli, hâkim yakalı veya sıfır yakalı olarak dikilmektedir.

¹⁹⁸ Yelek: Yelekler model olarak ekseriyetle kolsuz, sıfır yaka ve önden çift düğmelidir. Sol göğüs hizasında ve etek bölümlerinde cepler bulunur. Yeleğin arka kısmı öne nazaran daha bol olur. Bu bolluk arka kısma enlemesine tutturulmuş olan bel kemeri veya bağcıkla ayarlanabilir.

veya zangal giyilirken başa da kudi ve kukula²⁰⁰ denilen başlıklar takılmaktadır. Erkekler takı olarak daha çok kama, zincirli köstek saat, boyna takılan muska ve belde deri kemer kullanmaktadır.²⁰¹

Günümüzde genel itibariyle modern giyim tarzının benimsendiği Rize’de özellikle Çamlıhemşin yöresi kadınları kullandıkları geleneksel başörtüleriyle dikkat çekmektedir. Gündelik hayatta kullanılmayan geleneksel kıyafetlerin festivallerde, özel günlerde yerel halk tarafından ve etkinliklerde halk oyunu ekipleri tarafından özel bir amaçla kullanıldığı görülmektedir.

1.3.7. Rize’de Atmaca Kültürü

İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan avcılık Türk kültüründe²⁰² önemli bir yere sahiptir. Geçmiş dönemlerde atmaca avı padişah ve saray erkânının atmacacılık yapabilecekleri kuşları tedarik etmek, yöre halkının beslenme amaçlı avlanabilmesini sağlamak ve evde yabani bir hayvana sahip olma zevkini yaşamak vb. amacıyla yapıldığı bilinmektedir. Günümüzde Rize’de atmacalar bölge üzerinden göç eden bıldırcınları avlamak için kullanılmaktadır.²⁰³

Rize kültüründe atmaca avcılığı ve eğitimi önemli bir yer tutmaktadır. Geleneksel bir unsur olan atmacacılık, Ardeşen, Çayeli, Pazar ve Fındıklı ilçelerini kapsayan sahil kesiminde yaygın olarak görülmektedir. Atmacacılık; atmacanın yakalanması, eğitilmesi ve atmacayla avcılık yapılması sürecini kapsayan bir silsileden oluşmaktadır. Bu süreçte önce bir kuş vasıtasıyla atmaca tuzağa

¹⁹⁹ Çuha: Pantolona uygun kumaştan dikilen bir cekettir. Ceket kolları omuz kısımlarında hafifçe bol olup, bileklere doğru daralır.

²⁰⁰ Kukula: Lacivert veya siyah renkli pamuklu kumaştan yapılan bir erkek başlığıdır. Başa giyilen bölüm üçgen şeklindedir. Üçgenin ortası sutaşı ile süslenmiştir.

²⁰¹ Fikri Salman, "Günümüzde Rize ve Civarında Görülen Geleneksel Giysiler", **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, S 19, 2007, s. 177-202.; "Rize" **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6414.

²⁰² Özbay Güven, Gülten Hergüner, "Türk Kültüründe Avcılığın Temel Dayanakları" **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, S 5, 1999, s. 32-47.

²⁰³ Oğuz Kurdoğlu, Gernant Magnin, **Doğu Karadeniz’de Atmacacılık: Güncel Durum Değerlendirmesi 2015**, İstanbul, WWF-Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı), 2017, s. 17.

düşürülerek yakalanmaktadır. Sonra bu atmaca eğitilerek onunla ava çıkılmaktadır. Atmacacılık, sabır ve ustalık gerektiren bir uğraştır.²⁰⁴ Meraklıları tarafından büyük bir ilgiyle gerçekleştirilen ve takip edilen atmaca işi, yöre kültüründe önemli bir figür olarak yer almaktadır.

Atmacalar göğüslerindeki yazı şekilleri, renkleri ve boyutlarına göre kara, açık kara, çam kızılı, boz kızılı, açık sarı, ispir (beyaz), büyük kara olarak adlandırılmaktadır. Eski dönemlerde atmacanın rengine, göğüs desenine değil iyi av yapıp yapmadığına bakılırken günümüzde ise büyüklüğü, rengi, göğüs deseniyle atmaca, sahibinin kolunda bir aksesuar gibi görülmektedir.²⁰⁵

1.4. Rize'nin Ekonomik ve Ticari Hayatı

Kentler ve insan yerleşimleri toprağın, iklimin ve çevrenin üstün özellikleri göz önünde bulundurularak kurulur ve gelişim gösterir. Bu bakımdan Rize, deniz kıyısında olmasıyla kara ve deniz ulaşımı imkânına; balıkçılık gibi doğal bir ekonomik kaynağa; bol yağış alması yönüyle de sulama ihtiyacı olmayan tarım imkânına sahip olması gibi çevresel üstünlüklere sahip bir yerleşim yeridir. Ne var ki bu olumlu özelliklerinin yanında kentleşmeyi etkileyen engebeli arazi; yağmurun neden olduğu heyelan; yüksek dağların iç bölgelere ulaşımı engellemesi gibi olumsuzlukları da barındırmaktadır.²⁰⁶

Türkiye şehirlerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Rize 36. sırada²⁰⁷ yer almaktadır. Rize ilindeki toplam iş gücü, istihdam edilen ve işsiz nüfus değerleri bakımından Türkiye ortalamasından daha yüksektir. Rize'deki işsiz nüfus

²⁰⁴ Ayrıntılı bilgi için bk.: Süleyman Kazmaz, "Atmaca ve Atmacacılık", **Türk Kültürü**, S 372, Nisan 1994, s. 210-232.; **Rize Kültür Derlemeleri**, Rize Halk Eğitim Müdürlüğü Yayınları 7, s. 150-157.

²⁰⁵ Zeki Koday, Çağlar Kıvanç Kaymaz, "Doğu Karadeniz Bölümü'nde Atmaca Avcılığı ve Atmaca Kültürü", **14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı**, Ed. Ahmet Vecdi Can, vd., İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2016, s. 97.

²⁰⁶ Gülizar Çakır Sümer, "Rize'de Kentleşme Süreci", **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C 10, Yıl 10, S 1, 2014, s. 166.

²⁰⁷ Salih Acar vd., **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması Sege-2017**, Ankara, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Yayını, 2019, s. 35.

değerinin fazla olması ve işsiz nüfusun yıllar itibari ile artması ilin ekonomik sektörlerde de istihdam değerlerinin azaldığını göstermektedir. İlde tarım arazilerinin kısıtlı olmasına rağmen, tarım sektörünün sağladığı istihdam değerinin yüksek olmasındaki en büyük etken çay üretiminin önemli bir yere sahip olmasıdır. Ancak, 1980 yılından sonra tarım sektörünün sağladığı istihdam değerinin azaldığı, hizmetler sektöründe çalışan nüfus değerinin ise arttığı görülmektedir. İnşaat sektörünün sağladığı istihdam değerinde de yıllar itibari ile artış gözlenmektedir.²⁰⁸

Çay tarımının yaygınlaşmasına kadar tarım, hayvancılık, balıkçılık, dokumacılık ve arıcılığa dayalı bir ekonomiye sahip olan Rize’de çay tarımıyla birlikte çay işleme sanayisi ve ticari hayatta canlanma meydana gelmiştir. Çay tarımının yaygınlaşmasından önce tarımsal üretim halkın ihtiyaçlarını karşılayamadığı için Rize diğer bölgelere yoğun olarak göç vermiştir. Osmanlı devleti döneminde daha çok dış göç²⁰⁹ olarak yaşanan hareketlilik Kurtuluş Savaşı’ndan sonra Türkiye içinde ağırlık kazanmıştır.

Rize ekonomisi bir tek tarımsal ürüne bağlı olarak geliştiği ve çeşitli sebeplerle gerekli altyapı oluşturulmadığı için zayıflamıştır. Rize’de ekonomik hayatın gelişmesini ve çeşitlenmesini sağlayacak ulaşım, eğitim, sanayi gibi ana alanlarda yatırımların siyasi sebeplerin de etkisiyle son yıllarda arttığı görülmektedir.

1.4.1. Rize’de Tarım ve Hayvancılık

359.991 hektarlık toplam Rize arazisinin, 54.678,4 hektarı (% 15,2) tarıma elverişlidir. Geriye kalan arazinin 45.322 hektarı (% 12,58) çayır ve mera, 158.411 hektarı (% 44) orman ve fundalık, 101.573 hektarı (% 28,21) tarım dışı ve yerleşim alanıdır.²¹⁰ Şehirdeki toplam 54.541 hektarlık tarım arazisinin % 91’ini aşan kısmında çay tarımı yapılmaktadır. 2012 yılında Rize’nin bitkisel üretim değerinin,

²⁰⁸ **Rize İl Raporu**, T.C. Kalkınma Bakanlığı Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Giresun, 2013, s. 11-12.

²⁰⁹ Sahada yaptığımız derleme çalışmalarından hareketle özellikle Rusya, Ukrayna, Polonya, Romanya gibi doğu bloku olarak adlandırılan bölgelere göç hareketliliğinin yoğunlaştığı görülmektedir.

²¹⁰ (Çevrimiçi) http://www.rize.gov.tr/default_b0.aspx?content=1004, 28 Mart 2015.

Türkiye bitkisel üretim değeri içindeki payı % 1,1'dir.²¹¹ Çay²¹² ekim alanları Trabzon'un doğusundan başlayıp Karadeniz sahili boyunca doğuya doğru devam ederek Çoruh Vadisi aracılığıyla Borçka'ya kadar uzanmaktadır.²¹³ Rize'de çay tarımının ilk denemeleri 1892 yılında yapılmıştır.²¹⁴ Başarılı olmayan bu ilk denemeden sonra 1918 yılında Halkalı Ziraat Mektebi hocalarından Ali Rıza (Erten) Bey tarafından Rize çevresinde çay, limon, portakal, mandalina yetiştirmenin uygun olduğunun belirlenmesiyle 1924 yılında bu konuda kanun çıkartılmıştır.²¹⁵ 1940 yılına kadar çay tarımının halka benimsetilmesi ve tesis kurulması yönünde çalışmalar yapılmıştır. 1947'de kurulan ilk fabrika ile üretim hızlanmıştır.²¹⁶ Bu süre içerisinde çay tarımının yaygınlaştırılması için Zihni Derin ve Asım Zihnioğlu'nun²¹⁷ çeşitli çalışmalar yaptığı bilinmektedir.

Rize'de çay tarımından sonra ikinci ürün olan fındık üretimi 3.079 hektarlık alanda yapılmaktadır. İlde narenciye ürünleri ve az miktarda sebze, turunçgiller, kivi (255,6 ha) ve diğer meyveler yetişmektedir. Rize'de kivi yetiştiriciliği son yıllarda giderek üretimi artan bir faaliyettir. Tarla bitkilerinin ekim oranı Türkiye genelinde % 70 olmasına rağmen Rize'de bu oran % 1,7'dir. Sebze ve süs bitkileri alanı % 0,02, meyve ve narenciye alanı ise % 4,4 tür.²¹⁸ Daha eski dönemlerde pirinç, tütün, keten gibi ürünlerin de yetiştirildiği fakat günümüzde bunların yerini çayın aldığı görülmektedir.

²¹¹ (Çevrimiçi) <http://www.doka.org.tr/TR/Bolgemiz/Rize>, 28 Mart 2015.

²¹² Çay ve çay tarımı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Rahmi Arer, **Türkiye'de Çaycılık ve Turistik Sosyal Kültürel Ekonomik Rize**, İstanbul, Çoker Matbaacılık, 1969.; M. Duman, "Türk Halk Kültüründe Çay", **Kıyı Kültür ve Sanat Dergisi**, S 67, Trabzon, 1991, s. 13-20.; Mustafa Duman, **Bahçeden İncebel Bardağa Türk Çayı**, İstanbul, YKY, 2011.; B. Kaçar, "Çayın Tarihi-II", **Tarih ve Toplum**, Ocak 1986, s. 93-99.; Najat Ural, **Türkiye'de Çay Tarımı ve Tüketimi**, Ankara, ÇAYKUR Genel Müdürlüğü Yayınları, 1985.; Köksal Kasapoğlu, "Doğu Karadeniz Bölgesinde Çay Tarımının Yapısı, Başlıca Ürünlerle Mukayesesi", Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 1998.; "Türk Çaycılığı", (Çevrimiçi) <http://www.biriz.biz/cay/turkcay.htm>, 28 Mart 2015.

²¹³ İbrahim Atalay, Kenan Mortan, **Türkiye Bölgesel Coğrafyası**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 4.bs., 1995, s. 99.

²¹⁴ Ersin Güngördü, **a.g.e.**, s. 394.

²¹⁵ Haşim Karpuz, **a.g.e.**, s. 7.

²¹⁶ (Çevrimiçi) http://www.rize.gov.tr/default_b0.aspx?content=126, 28 Mart 2015.

²¹⁷ Muharrem Öksüz, "Çaya Gönül Verenler", **ÇAYKUR Dergisi**, S 7, Rize, 1986.; "Rize", **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6376-6377.

²¹⁸ (Çevrimiçi) <https://rize.tarimorman.gov.tr/Menu/13/Ekonomi>, 26 Ocak 2020.

Hayvancılık ölçek olarak gelişmemiş olup canlı hayvanlar ve hayvansal ürün değerlerinin Türkiye içindeki payı % 0,1'dir. 2017 yılı itibariyle şehirdeki büyükbaş hayvan adedi 23 bin, küçükbaş hayvan adedi ise 29 bin 300 civarındadır. Ayrıca yaklaşık 3000 civarında arıcı ve 120.000 civarında aktif arı kolonisi bulunmaktadır. 2016 verilerine göre ilde 2308 adet kovanla organik bal üretimi yapılmaktadır.²¹⁹ Yıllara göre dalgalı bir seyir takip eden bal üretimi yıllık ortalama 645 ton, balmumu üretimi ise 22,5 tondur.²²⁰ Türkiye'nin deniz ürünleri toplam üretiminin % 62'sini Doğu Karadeniz Bölgesi sağlamaktadır. Ordu, Trabzon ve İstanbul'dan sonra balık üretiminin en fazla gerçekleştiği il Rize'dir. İlde yapılan balıkçılık faaliyetleri ülke genelindeki balıkçılığın %7-10'unu oluşturmaktadır. İlde en çok avlanan balık % 90 ile hamsidir. Hamsiyi kefal, istavrit ve palamut takip etmektedir.²²¹

1.4.2. Rize'de Sanayi

Rize'nin en temel özelliği, yaş çay üretiminin merkezi olmasıdır. Türkiye çay sektörünün en büyük kuruluşu olan Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAYKUR) de Rize'de yer almaktadır. Türkiye'nin yaş çay üretiminin üçte ikisine yakını Rize'de yapılmaktadır. İlin sahip olduğu iklim, çay bitkisinde üç sürgün hasadının yapılmasına elverişlidir. Yıllık ortalama 1.152.647 ton yaş çay mahsulü alımına karşılık yıllık yaklaşık olarak 290.529 ton kuru çay üretimi gerçekleşmektedir.²²²

Şehrin bütün ekonomik döngüsü çay üretimi, satışı ve pazarlaması üzerine kurulduğu için, il içindeki talebe yönelik yatırımlar dışında sadece Çayeli ilçesi Madenli beldesinde faaliyet gösteren Çayeli Bakır İşletmesi büyük bir sektörel kuruluş olarak öne çıkmaktadır. Çayeli Bakır İşletmesi gerek yurtiçi gerekse yurt dışı talebe dönük faaliyeti olan yabancı ortaklı bir şirkettir.

²¹⁹ **Rize İli Tarımsal Yatırım Rehberi**, (Çevrimiçi) https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/rize.pdf, 08 Ağustos 2019.

²²⁰ (Çevrimiçi) <http://www.doka.org.tr/TR/Bolgemiz/Rize>, 28 Mart 2015.; "Rize" **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6366-6410.

²²¹ **Rize İl Raporu**, s. 13.

²²² (Çevrimiçi) http://www.rize.gov.tr/default_b0.aspx?content=1003, 28 Mart 2015.; "Rize" **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6366-6410.

Çay fabrikası ve atölyelerinin makine yedek parçalarını üreten, bakım ve onarımlarını yapan sanayi iş kolları, çay paketleme ve ambalaj tesisleri, un fabrikaları, kereste ve tomruk biçme atölyeleri, döküm atölyeleri, balık unu ve balık yağı üreten sanayi kuruluşları, hazır beton, kum çakıl tesisleri Rize ekonomisine katma değer sağlayan işletmelerdir. İlde bulunan sanayi işletmelerinde gıda ürünleri imalatı sektörünün % 72,6'lık bir oran ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir.²²³

Rize sanayinin de çay tarımına bağlı olarak geliştiği görülmektedir. Çay dışında maden, mısır, hazır beton ve yiyecek sektörlerinde gelişme olduğu söylenebilir.

Rize'de sanayi işletmelerinin %75'ini ÇAYKUR ve özel sektöre ait çay fabrikaları oluşturmaktadır. Sanayi alanında istihdam edilen yaklaşık 15.000 kişinin 13.681'i çay sektöründe çalışmaktadır. 2016 yılı itibarıyla sanayi siciline kayıtlı işletmelerin sayısı 347'dir. Rize Organize Sanayi Bölgesi altyapı yatırımlarının 2017 yılında tamamlanmasıyla tahsisi gerçekleşen 22 parselde kurulacak tesislerle 1200 kişilik istihdam sağlanması planlanmaktadır. Rize merkez ve ilçelerinde 4'ü etkin 3'ü henüz etkinlik kazanmamış 7 adet Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi bulunmaktadır. Etkin olarak faaliyet gösteren Rize Merkez, Çayeli ve Ardeşen sanayi sitelerinde toplam 523 adet işyeri bulunmaktadır.²²⁴

1.4.3. Rize'de Yer Altı Kaynakları

Rize ilinde bakır, kurşun, çinko, feldispat, jeotermal, kaolen, manganez, mermer ve demir gibi maden potansiyelleri mevcuttur.²²⁵ MTA verilerine göre porselen ve fayans yapımına en elverişli kaolen Rize'de bulunmaktadır.²²⁶ Türkiye'de 2018 yılında 1,14 milyar dolar olan toplam metal cevheri ihracatının %7'si (79,6 milyon dolar) Rize tarafından gerçekleştirilmektedir. İldeki rezervi tespit

²²³ (Çevrimiçi) http://www.rize.gov.tr/default_b0.aspx?content=1003, 28 Mart 2015.

²²⁴ (Çevrimiçi) https://www.doka.org.tr/bolgemiz_Rize-TR.html

²²⁵ Rize İli Maden ve Enerji Kaynakları (Çevrimiçi) https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/rize_madenler.pdf, 04 Şubat 2020.

²²⁶ "Rize" **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, s. 6384.

edilen yataklarda 1.283.325 ton metal çinko, 908.107 ton metal bakır, 10 ton metal altın ve 265 ton metal gümüş bulunmaktadır. Çayeli Bakır İşletmeleri tarafından işletilen Çayeli-Madenköy’de bulunan Bakır-Kurşun-Çinko maden sahası şehirdeki en önemli maden sahasıdır.²²⁷ Çayeli Bakır İşletmeleri Genel Müdürü, 2018 yılı eylül ayında güncellenen plana göre, madende üretimlerinin bitiş tarihinin 2022 yılı sonu olacağını, bu planın 4 yıl için tahmin edilen metal fiyatlarına ve yer altında kalmış olan maden rezervine göre yapıldığını bu tarihin olumlu ya da olumsuz yönde 6 ay ya da bir yıl kadar bir sapma gösterebileceğini açıklamıştır.²²⁸

1.4.4. Rize’de Turizm

Turizm potansiyeli bakımından Rize ilinde toplam 116 adet taşınmaz kültür varlığı ile 3 arkeolojik ve 2 doğal sit alanı bulunmaktadır. 4 adet turizm merkezi ve 3 adet müzesi bulunan şehre 2019 yılında 889.837’si yerli, 134.173’ü yabancı toplam 1.024.010 turistin geldiği belirtilmiştir. Rize’de faaliyet gösteren 68 konaklama tesisinin 1.933 oda sayısı ve 4.011 yatak kapasitesi bulunmaktadır. 2019 yılı itibariyle iki adet beş yıldızlı otel bulunan ilde altı adet üç yıldızlı ve dört adet iki yıldızlı otel faaliyet göstermektedir. 11 tesis ise yatırım aşamasındadır.²²⁹

Rize ilinde biri Ayder diğeri Anzer mevkiinde olmak üzere iki adet Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi bulunmaktadır.²³⁰ Ayder Kültür ve Turizm Koruma Gelişim Bölgesi, Rize il merkezine 87 km, Çamlıhemşin ilçe merkezine ise 16 km mesafede yer almaktadır. Ayder, Bakanlar Kurulu Kararı ile Turizm Merkezi ilan edilerek 19.04.1987 tarih ve 19426 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Ayrıca sektörel kalkınma ve planlı gelişim sağlanması amacıyla Ayder bölgesi, 20.11.2006 tarih ve 11264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “Kültür ve Turizm Koruma Gelişim Bölgesi” ilan edilerek 08.12.2006 tarih ve 26370 sayılı resmi gazetede yayınlanmıştır.

²²⁷ (Çevrimiçi) https://www.doka.org.tr/bolgemiz_Rize-TR.html, 04 Şubat 2020.

²²⁸ (çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/rize/merkez/turkiyenin-en-buyuk-yeralti-metal-madeni-2022-41080304>, 04 Şubat 2020.

²²⁹ (Çevrimiçi) https://www.doka.org.tr/bolgemiz_Rize-TR.html, 20 Mayıs 2020.

²³⁰ (Çevrimiçi) <http://www.doka.org.tr/TR/Bolgemiz/Rize>, 28 Mart 2015.

2450 m² alana kurulu olan Ayder Kaplıca Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi Tesisleri de yıl boyunca hizmetini sürdürmektedir. T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğünden 19.04.2005 tarih ve 49 numaralı kaplıca tesisi işletme izni²³¹ ile sağlık merkezine dönüştürülen tesiste sağlık kurumlarından gelen hastalara tedavi hizmeti verilmektedir. Ayder Yaylası Kültür ve Turizm Koruma Gelişim Bölgesi termal turizmi, doğa güzellikleri, yöreye has otantik mimarisi ve heliski, treking, jeep safari, foto safari, kampçılık, dağcılık gibi birçok turizm aktivitesi için uygun olması nedeniyle yerli ve yabancı turistler -özellikle de Araplar- tarafından tercih edilmektedir.

Anzer Kültür ve Turizm Koruma Gelişim Bölgesi, Rize il merkezine 54 km, İkizdere ilçe merkezine 35 km mesafede yer almaktadır. 2300 metre yükseklikte yer alan Anzer bölgesi, 07.02.1991 tarih ve 91\1514 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile turizm merkezi ilan edilmiştir. Bunun yanında bölgenin doğal güzellikleri ve turizm potansiyeli göz önüne alınarak, koruma ve geliştirme faaliyetlerinin daha verimli olması amacıyla 20.11.2006 tarih ve 11264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Anzer Bölgesi “Kültür ve Turizm Koruma Gelişim Bölgesi” ilan edilerek, 08.12.2006 tarih ve 26370 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Anzer Kültür ve Turizm Koruma Gelişim Bölgesi, yaylalarının doğal güzelliği, otantik özellikleri, zengin florası ve irili ufaklı birçok buzul gölü ile trekking, yamaç paraşütü, heliski, jeep safari, foto safari ve zirve tırmanışları gibi bir çok turizm aktivitesinin gerçekleştirilmesi için elverişlidir.²³²

Çayeli-Kuspa Turizm Merkezi, Rize il merkezinin 19 km doğusunda, sahil şeridinde yer alan Çayeli ilçesi 20.11.2006 tarih ve 11264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile turizm merkezi ilan edilerek, 08.12.2006 tarih ve 26370 sayılı resmi gazetede yayınlanmıştır.²³³ İlçe merkezine yaklaşık 7 km mesafede bulunan Kuspa, deniz manzaralı oldukça geniş ve düz bir alana sahiptir. Ayrıca ilçede bulunan

²³¹ (Çevrimiçi) http://www.rize.gov.tr/default_b0.aspx?content=1013, 28 Mart 2015.

²³² (Çevrimiçi) http://www.rize.gov.tr/default_b0.aspx?content=1013, 28 Mart 2015.

²³³ (Çevrimiçi) http://www.rize.gov.tr/default_b0.aspx?content=1013, 28 Mart 2015.

Ağaran ve Çataldere Şelaleleri yükseklikleri ve görünümüleriyle ilgi odağı haline gelmektedir.

İkizdere-Ovit Dağı Kış Turizm Merkezi Rize'nin İkizdere ilçesinde bulunan, 2640 metre rakımlı Ovit Dağı'nın, Bakanlar Kurulunun 25.02.2008 tarih ve 13317 sayılı kararıyla, Kış Turizm Merkezi ilan edilmesiyle oluşturulmuştur. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü kayak uzmanları ve bakanlık planlama uzmanlarınca yapılan incelemeler sonucunda, bölgenin kış sporları ve kış turizmi bakımından önemli bir potansiyele sahip olduğu belirlenmiştir.²³⁴

Tarihi ve el değmemiş doğal güzellikleri ile son yıllarda Rize hem yerli hem yabancı turistlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Ne yazık ki bu artışa cevap verebilmek adına yapılan plansız tesisler doğaya ve çevreye büyük zararlar vermekte, görüntü kirliliği oluşturmaktadır. Özellikle yaylalarda yapılan plansız ve denetimsiz yapılaşmalar zararın boyutlarını daha da arttırmaktadır.

²³⁴ (Çevrimiçi) http://www.rize.gov.tr/default_b0.aspx?content=1013, 28 Mart 2015.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL İNCELEMELER VE BAYRAM, KARNAVAL, ŞENLİK, FESTİVAL KAVRAMININ ANALİZİ

Şenlik, şölen, karnaval, festival, toy, bayram, fuar, panayır vb. pek çok farklı adlandırmalarla karşımıza çıkan eğlenceler; çok katmanlı yapıları, amaçları, ortaya çıkış zamanları, gerçekleştirildiği ortamları, katılımcıları ve işlevleri noktasından değerlendirildiğinde icra edildiği topluma ait birçok kodu barındırmaları yönüyle çeşitli disiplinlerin inceleme alanına girmektedir.

Sözlük ve ansiklopedilerde “Şen olma durumu, şetaret, belli günlerde yapılan, coşku veren eğlendirici gösterilerin tümü, bayram, sevinç, neşe, festival.”¹, “Meskûn ve mamur olma hâli, sevinç, neşe, şetaret, meserret.”², “Kalabalık, bayram kalabalığı.”³, “Bir bayramı, sevinçli bir olayı kutlamak ya da bir yörenin belirli özelliklerini tanıtmak amacıyla düzenlenen coşkulu eğlence ve gösteri.”⁴ olarak tanımlanan şenlik; sevinç, neşe, coşkunluk ve eğlence yönleriyle öne çıkarılmaktadır.

“Bir toplumun kendini her tür kötü dış ve iç etkenlerden korumak, bol ürün elde etmek, barış ve güvence içinde yaşamak amacıyla bir mevsimden ötekine, bir yaşam çağından sonrakine ve toplumsal bir yaşantıdan başka bir yaşantıya geçme ya da tarihsel, dinsel, söylensel olay, kişi, varlık ve yüce varlıkları anma sırasında topluca yemek yiyerek, oynayarak, bağırarak, iş görerek yaptığı geleneksel eğlence türü.”⁵

¹ “şenlik” (Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid = TDK.GTS.559123dd789200.21350869, 29 Haziran 2015.

² Ömer Asım Aksoy, Dehri Dilçin, **Tarama Sözlüğü**, C V, 3.bs., Ankara, TDK Yayınları, 2009, s. 3655-3656.

³ Ömer Asım Aksoy vd., **Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü**, C V, 3. bs., Ankara, TDK Yayınları, 2009, s. 3763.

⁴ “şenlik” **Anabritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, C 20, Ana Yayıncılık, s. 264.

⁵ Orhan Acıpayamlı, **Halkbilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1978, s. 90.

Etnolojik tanımlarda ise şenliğin ilkel dönemlerdeki ayinlerden, ürün hasat dönemlerinden, mevsim geçişlerinden, tarihi veya dinsel olay ve kişi merkezli kutlamalardan hareketle gerçekleştirilen toplu yeme-içme ve eğlence yönü vurgulanmaktadır. Tüm tanımlarda şenliklerin bireysellikten ziyade toplumsal olması, birlik ve beraberlik içerisinde gerçekleştirilmesi belirgin özelliği olarak öne çıkmaktadır.

“Hristiyanların belli dönemlerde renkli, komik ve şaşırtıcı kılıklara girerek yaptıkları şenlik ve eğlence dönemi, bu dönemde yapılan eğlence, şenlik”⁶ olarak tanımlanan karnavalın, Latince “carn levare”, İtalyanca “carne vale” anlamlarına gelen “ete veda” sözcüklerinden türetildiği ve Hristiyan Katolik kültüründe kırk günlük perhizden önceki salı günü, o gün yapılan taşkınlıkları ifade etmek için kullanıldığı belirtilmektedir. Bu dönemde her türlü cinsî münasebet ve et yemekten uzak durulmaktadır.⁷ Karnaval, 14.-15. yüzyıllarda Avrupa’da, özellikle Nürnberg’de Fastnacht ve Fastnachtspiele ile tam ihtişamını kazanmış ve Nice, Venedik, Napoli, Floransa’da bir sanat haline gelmiştir.⁸

Karnaval, dini eğlence ve şenlik yönü ile öne çıkmaktadır. Dini perhizden yani bir anlamda kişinin kendisini dünyalık her şeyden uzaklaştırmadan önce, her türlü hazları yaşayıp doyuma ulaştığı, aşırılıkları yaşadığı, tam anlamıyla “dağıttığı” eğlenceleri ifade etmektedir.

Mihail Bahktin⁹ kendine mahsus özellikleriyle yapı, içerik ve kurallar noktasından farklı bir evren oluşturan renkli karnaval dünyasının çerçevesini çizmektedir. Biçim olarak çok karmaşık ve değişken bir yapıya sahip olan karnaval,

⁶ “Karnaval” (Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5591241768ca93.28070697, 29 Haziran 2015.

⁷ Sevan Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Kökenbilim Sözlüğü**, 5. bs., İstanbul, Everest Yayınları, 2009, s. 423.; Charles Henneghien, **Fêtes et Traditions populaires**, Jacques Messiant, **Carnavals**, (Aktaran) Yılmaz Irmak, Ertuğrul Taş “Belçika’daki Faymonville Türk Köyü ve Karnavalı”, **Millî Folklor**, Yıl 27, S 106, 2015, s. 104.

⁸ Ed. Maria Leach, **Dictionary Of Folklore Mythology and Legend**, New York, Funk And Wagnalls Company, 1949, s. 197.

⁹ Mikhail Bahktin, **Karnavaldan Romana**, 2.bs., çev.: Cem Soydemir, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014, s. 237-238.

bedensel zevkler çağrıştıran sembolik biçimlerle örülmüş bir dil kullanır. Karnavalın canlı ortamında katılımcılar izleyici, hatta icra pozisyonundan öteye geçerek karnavalın içinde yaşarlar. Gündelik hayatın yapısı ve düzenini belirleyen yasalar, yasaklar ve kısıtlamalar, karnaval boyunca askıya alınır. Bunların başında da, hiyerarşik yapı ve bu yapıyla bağlantılı tüm korkutup sindirme, hürmet, dindarlık ve adabımuaşeret biçimleri, sosyo-hiyerarşik veya insanlar arasındaki herhangi başka bir eşitsizlik biçiminden kaynaklanan her şey gelmektedir. Tüm mesafelerin askıya alındığı karnaval ortamlarında insanlar arasında özgür, teklifsiz, samimi ve sıcak bir temas kurulmaktadır.

“Ritüel tarzında bağdaştırmacı bir debdebeli gösteri” olarak tanımlanan festivalin özellikleri sıralanırken karnaval yaşamında ve karnaval dünyasında tüm kuralların, sınırların, kısıtlamaların kaldırıldığına işaret edilmektedir. Karnaval boyunca hiçbir kurala tabi olmayan bireyler bu ortamda adeta gerçek kimlik ve kişilikleriyle ortaya çıkmaktadır.

“Dönemi, yapıldığı çevre, katılanların sayısı veya niteliği programla belirtilen ve özel önemi olan sanat gösterisi. Belli bir sanat dalında oyun ve filmlerin sunulması ve gösterilmesi sonunda ödül, derece verilmesi biçiminde düzenlenen ulusal veya uluslararası gösteri dizisi, şenlik. Bir bölgenin en ünlü ürünü için yapılan gösteri, şenlik. Düzensiz toplantı, curcuna”¹⁰

Latince “festus” yortu, bayram; “fesia” belli bir tanrıya adanmış olan gün yortu, “festivalis” bayram günü, kelimelerinden hareketle festival, “bayram, belirli tarihte yapılan toplu eğlence”¹¹ olarak tanımlanmaktadır. Kaynaklarda bugünkü bayramların Dionysos için yapılan bolluk, bereket amaçlı ritüellerden doğduğu belirtilmektedir.¹² İlk başlarda dini içerikli kutlamalar için kullanılan festival

¹⁰“Festival” (Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.559123e27b64a0.95733524, 29 Haziran 2015.

¹¹ Sevan Nişanyan, **a.g.e.**, s. 257.

¹² Sevdâ Şener, **Oyundan Düşünceye**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1993, s. 10.

kelimesinin daha sonra yapı ve işlev olarak çeşitlenerek anlam genişlemesine uğradığı ve genel anlamda bütün kutlama, eğlence ve şenliklere ad olduğu görülmektedir.

Dünya üzerindeki pek çok topluluğun, topluluk için özel bir anlam taşıyan geçiş dönemi, tarihi olayların yıldönümleri, bir tanrı ya da kahramanın doğum ya da ölüm yıldönümü gibi zaman dilimlerinin kutlama etkinliği ile doldurulması festival olarak ifade edilmektedir.¹³ Bu bağlamda festivaller bir toplumu bütün unsurlarıyla meydana getiren bireylerin doğrudan veya dolaylı olarak, farklı şekillerde katıldığı bir kutlama zamanı¹⁴ olarak adlandırılmaktadır.

“Özel zevklere, isteklere ya da ihtiyaçlara hitap ederek seyirci çeken, belirli bir coğrafi mekâna özgü, süresi sınırlı her şey.”¹⁵, “Müşteri veya konuklara günlük yaşamın ve normal seçeneklerin dışında sunulan eğlence, sosyal ve kültürel deneyim fırsatı veren özel etkinlik.”¹⁶, “Günlük yaşamın normal faaliyetlerinden ayrı olarak eğlence ve kültürel amaçlarla düzenlenen, amacı aydınlatmak, kutlamak, eğlendirmek ve bir grup insana deneyim yaşatmak olan ve rutin olmayan olaylardan kaynaklanan fenomenler.”¹⁷, “Önceden belirlenmiş bölgelerde, geniş katılımlarla, bir program akışı içerisinde icra edilen faaliyetler.”¹⁸, “Diğer turizm türlerinden farklı biçimde genellikle yılda bir kez kısa bir süre içerisinde ve sınırlandırılmış bir alanda

¹³ Robert Jerome Smith, “Festival ve Kutlamalar”, çev.: Sibel Keskin, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3**, yay. haz.: Öcal Oğuz vd., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2009, s. 341.

¹⁴ Stella Kladou, “Kültür Festivalleri: Genel Bir Bakış”, çev.: Murat Gültekin, **İstanbul’un Festivalleri**, drl.: Serhan Ada, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 27-28.

¹⁵ Kamilla Swart ve C. Smith Christensen, “Contributing Towards a Research Culture in the Event Tourism Industry: A Public Private Sector Partnership”, **IIPT Africa Conference**, February 2005. (Çevrimiçi) <http://www.iipt.org/conference/africaconf2005/Concurrent/Presentations/Edu.%20Forum/Swart-Presentation-or-Educators-Forum.pdf>, 18 Kasım 2019.

¹⁶ Donald Getz, **Event Management and Event Tourism**, New York, Cognizant Communication Corporation, 1997. (Aktaran) Nimet Acar, “Etkinlik Pazarlamasında Etkinlik Sponsorluğunun Ağızdan Ağıza Pazarlamaya Etkisi: Marka İmajının Aracı Rolü”, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2014, s.5.

¹⁷ Anthon Shone and Bryn Parry, **Successful Event Management: A Practical Handbook**, Fourth edition, Hampshire, Cengage Learning EMEA, 2013, s. 6.

¹⁸ İbrahim Erhan Özalp, “Marmaris Uluslararası Denizcilik Festivalinin Denizciliğin ve Deniz Kuvvetlerinin Tanıtımına Katkısı”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 34.

düzenlenen etkinlikler”¹⁹ olarak farklı disiplinlerdeki bilim uzmanları tarafından daha çok kendi ilgi ve uğraş alanlarının sınırları çerçevesinde festival tanımlaması yapıldığı görülmektedir.

Turizm alanında çalışanların, tanımlamalarını daha çok etkinlik, katılım, eğlence, destinasyon vb. hususlar etrafında şekillendirdiği; tanımlamaya etkinliklerin kaynağı, kültür unsurları ve işlevleri noktasından yaklaşmadıkları görülmektedir.

“Niteliği önceden programla belirlenen, kendine özgü ayrıcalığı olan şenlik ya da çeşitli etkinliklerin birleşiminden meydana gelen sanat gösterisi.”²⁰, “Müzik, dans, drama gibi etkinlikleri içeren, aynı anda birden çok etkinliğin aynı alanda ve genelde açık, kamusal bir mekânda, bir arada var olduğu, kendine has ritüelleri ve çoğunlukla kendine has yemekleri ve kostümleri olan, karmaşık düzensiz görünen ama kendi içinde bu düzensizliği yaratan ve sürdüren bir düzeni olan, herkesin katılabileceği etkinlikler.”²¹, “Dünyevi ya da dinsel, halk tarafından ya da halk için meydana getirilmiş, tek başına planlanmış ya da diğer organizasyonlarla bağlantılı olan bir kültürel kutlama.”²², “Bir dünya görüşünü paylaşan, etnik, dilsel, dini, tarihsel olarak bir araya gelen topluluğun tüm üyelerinin çeşitli derecelerde doğrudan ya da dolaylı biçimlerde rol aldığı, bir dizi düzenli organizasyon ve çok çeşitli biçimlerde periyodik olarak tekrarlanan, sosyal bir etkinlik.”²³, “Dönemi, yapıldığı çevre, konusu, katılanların sayısı gibi nitelikleri belli bir programla belirtilen ve özel önemi olan sanat, kültür, bilim, ekonomik faaliyet, ürün, dönem veya belli bir temaya yönelik olarak düzenlenen, tek seferlik veya belli aralıklarla tekrarlanan gösteri ve

¹⁹ Samuel S. Kim, vd., “The Role of Family Decision Makers in Festival Tourism”, International Journal of Hospitality Management, 27 October 2009, Seul: Sejong University, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/228436037_The_role_of_family_decision_makers_in_festival_tourism, 18 Kasım 2019.

²⁰ “Festival”, **Turizm Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1999, s. 72.

²¹ Selin Yurdakul, “Bir Ürün ve Toplumsal Bütünleşme Aracı Olarak Modern Kent Karnavalları ve Türkiye’deki Örneklerde Görülen Uygulama Farklılıkları”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 8.

²² Graham Berridge, **Event Design and Experience**, Oxford, Butterworth Heihemann, 2007, s. 12.

²³ Alessandro Falassi, “Festival: Definition and Morphology”, s. 2. (Çevrimiçi) https://www.brown.edu/Departments/Joukowsky_Institute/courses/cityand_festival09/files/9722047.PDF, 18 Kasım 2019.

etkinlikler dizisi.”²⁴, “Dans, drama, komedi, film, müzik çeşitli sanatlar, el işleri, etnik veya yerel kültür birikimi, dinsel geleneksel, tarihsel açıdan önemli olaylar, yemek ve şarap, dini törenler ve tarım ürünleri temalı kutlamalar.”²⁵, “Özel dini törenlerle belirginleştirilen, kutsal ya da kutsal olmayan kutlama zamanı; ünlü bir kişi, olay ya da önemli bir ürün hasadının yıllık kutlamaları; çoğunlukla tek bir sanatçı veya türe ayrılan, güzel sanatlar içindeki bir dizi performanstan oluşan kültürel bir organizasyon; bir fuar; kendine özgü şenlik, ziyafet.”²⁶ şeklindeki tanımlamalarda halk ürünleri, sanatsal boyutlar, takvimsel döngüler, dini veya din dışı zaman, kutlamanın odağındaki ana malzeme vb. içerik-konu bütünlüğü dikkate alınırken işlevsel boyut gözden uzak tutulmaktadır.

“Bir toplumun kültürünü ve dünya görüşünü temsil eden, doğrudan veya dolaylı toplumun tüm bireylerini etkileyen, kutlama etkinliklerinde merkezlenen, ritüel form ve olaylardan oluşan, genellikle evrensel, sosyal ve kültüre nüfuz eden semboller ile halka ait, belirli bir grup tarafından veya dinî ve resmî kuruluşlarca desteklenen bir gün veya günlerin yinelenmesinden oluşan dönem.”²⁷ ya da “Bir ya da birden fazla olay, obje, ürün, spor, sanat vb. ile ilgili konuyu merkeze alarak etkinlikleri için odak haline getiren, içerisinde müzik, dans, oyun, gösteri, yarışma gibi birden fazla etkinliğe aynı anda yer veren, belirlenmiş bir hedef kitle olsun ya da olmasın katılımcı kitlesini her yaş, meslek, inanç vb. mensubu katılmak isteyen herkesin oluşturabildiği geniş hacimli, curcunalı, karmaşık yapılı, renkli, herkese aynı anda ortak ve/veya bireysel hareket etme imkânı sunan programlı organizasyon.”²⁸ veya “Cazibe, deneyim, yaratıcılık, özgünlük, otantiklik, yöresellik,

²⁴ Onur Atak, “Türk Turizminin Tanıtımında Festivallerin Yeri ve Önemi: Antalya Örneği”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. 37.

²⁵ Yakın Ekin, “Etkinlik Turizmi Kapsamında Festivaller ve Antalya Altın Portakal Film Festivalinin Yerel Halk Üzerindeki Sosyal Etkileri Konulu Bir Araştırma”, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya, 2011, s. 20.

²⁶ Donald Getz, Stephen J. Page, **Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events**, Londra, Routledge, 2007, s. 31.

²⁷ Aysun İmirgi, “Festival Kavramı Üzerine Düşünceler”, **Milli Folklor**, Yıl 17, S 65, 2005, s. 31.

²⁸ Nilgün Türkmen, “Türkiye’de Festivaller ve Şenlikler”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas, 2017, s. 16.

geleneksellik, ulaşılabilirlik ve ekonomi kavramlarını, törensel olduğu belirtilen belli bir mekânda, takvimsel bir zaman diliminden beri tekrarlanan, belli bir grup kimliğinin yansıtılması” olarak tanımlanan festivaller belirli bir topluluğa ait kültürel bir içeriğe dayandırılarak çeşitli gelenek kalıplarıyla sunulan ve gerçekleştirildiği yeri temsil etme kabiliyetiyle icra edilen gösterilerle aynı zamanda turistik bir pazar ve ekonomi yaratmak amacı taşıyan bir kültür endüstrisi alanı²⁹ olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamalarda festivallerin toplumların geçmişten günümüze taşıdığı ortak değerler etrafında şekillendirdiği özellikleri dikkate alınarak tanımlandığı ve festival özelliklerinin tespit edildiği görülmektedir.

Biz çalışmamızda festivalleri: Nitelikleri belli, bir ya da birden çok konuyla ilgili olan aynı zamanda içerisinde çeşitli etkinlikler barındıran, her katılımcıya açık, kendine özgü kurallarla, belirli dönemlerde, törensel bir mekânda, sınırlı sürede gerçekleştirilen, katılımcılarına günlük yaşamın ve normal faaliyetlerin dışında eğlence, sosyal, sportif, kültürel ve sanatsal bir veya birden çok deneyim fırsatı veren, düzenleyenler, katılanlar ve izleyenler açısından bir takım işlevler yüklenen organizasyonlar olarak tanımladık.

Eskiden Anadolu ve Trakya’da bazı kasabalarda hayvan ve eşya satışı yapılan, ilk mahsullerin sergilendiği panayırılar, toplumdaki batılılaşma akımlarının da etkisiyle festival olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Ayrıca günümüzde topraktan elde edilen ilk mahsuller karpuz festivali, üzüm festivali, kiraz festivali gibi festivallerle sergilenmektedir.³⁰

Şenlik, eğlence, karnaval ve festival kavramı ile ilgili adlandırmalar sosyal bilimlerdeki tanımlama karmaşasının bu alanda da devam ettiğini göstermektedir. Günümüzde özellikle olayın eğlence, turizm, antropoloji, folklor, ekonomi, müzik, işletme, iktisat ve kültür ekonomisi boyutları da göz önüne alınarak Linda Degh’in

²⁹ Mehmet Özdemir, **Türk Eğlence Kültüründe Giresun Yayla Şenliklerinin Yeri “Yapısal ve İşlevsel Bir Çözümleme”**, İstanbul, Hiperyayın, 2019, s. 53.

³⁰ “Panayır” **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, İstanbul, Türkiye Gazetesi Yayınları, 1994, s.n.y.

efsane için önerdiği şemsiye terime³¹ benzer şenlik, eğlence, karnaval adlandırmalarının üstünde festival kavramının kapsayıcı bir terim olarak kullanılması gerektiğini değerlendirmektedir.

Festivallerin belirleyici özellikleri belirli bir takvime bağlı düzenlenmeleri, bir ulusa ait olmaları, halkın katılımcı olması, yapı itibarıyla karmaşık olmaları ile ses, görüntü ve amaç itibarıyla çok yönlü olmalarıdır. Festivaller grup yaşamında yer etmiş amaçlara hizmet eden kolektif olağanüstü olaylardır. Sorumluluğun paylaşıldığı festivallerde elde edilen itibar ve üretimin dağıtılması sayesinde festivale katılım ve devamlılık sağlanmaktadır. Pek çok festival kişilerin dini bağlılıklarını ifade etmek ya da kişisel icraları için fırsat sağlamaktadır. Festivalin ifade edilmeyen ancak oldukça önemli olan diğer bir amacı da “atalara tapma ya da kutlama, yüksek değerlerdeki hüner ve yeteneklerin icrası ya da grup mirasının ifade edilmesi aracılığıyla grup kimliğinin dışa vurumu”³² olduğuna dikkat çekilmektedir. Temel amacın çoğunlukla eğlence olduğu festivallerde kültürel anlamda yeme-içme, müzik-dans-oyun-eğlence-yarış, toplumla-coğrafya-doğayla ilişkiler, ekonomik alış-verişler, giyim-kuşam-süslenme gibi pek çok kültürel unsur yer almakla birlikte bunların hepsinin her festivalde bulunması gerektiği gibi bir zorunluluk söz konusu değildir.

Festivali diğer bütün alt sınıfları içine alan başlıca bir halkbilim sınıfı olarak düşünen, diğer edebî türler gibi özel bir çeşit davranış olarak tanımlamaktan ziyade “geleneksel davranışlar grubu”³³ olarak tanımlamayı daha uygun bulan araştırmacılar da vardır.

³¹ Linda Degh, “Günümüz Bağlamında Efsane Üzerine Teorik Bir Düşünme ve Efsanenin Tanımı”, çev.: Selcan Gürçayır, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2**, 2.bs., yay. haz.: M. Öcal Oğuz ve Selcan Gürçayır, Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2010, s. 204-210.

³² Beverly J. Stoeltje, “Festival”, çev.: Petek Ersoy, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3**, yay. haz.: Öcal Oğuz vd., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2009, s. 334.

³³ Smith, **a.g.m.**, s. 347.

2.1. Mitolojik Devirlerden Günümüze Dünya Halk Kültüründe

Bayram, Karnaval, Festival Kavramı

Temeli pagan kültürüne dayanan karnavallar Hristiyanlığın yayılmasıyla birlikte bir müddet de kilisenin etkisiyle şekillenerek günümüze kadar gelmiştir. Kilise, önceleri bu karnavalların dinsizlik olduğunu belirterek bazılarını yasaklamış, bazılarını da yeni dinin kurallarına göre tekrardan düzenlemiştir. Karnavalların bugün çoğunlukla din dışı bir formatta meydana geldiği görülmektedir. 7000 yıllık bir birikime sahip karnaval kültürünün Hristiyanlık öncesinde Babillerde, Mısırlılarda, Keltlerde ve Hititlerde³⁴ bahar bayramı olarak kutlandığı bilinmektedir.

İlk insanlar, doğa olaylarını kontrol altına alarak doğa karşısında üstünlük kurmak, baharın gelişini yani doğumu ve yeniden dirilmeyi kutlamak, tanrıları memnun etmek gibi çeşitli nedenlerle bir takım törenler düzenlemişlerdir. Bahar ve yazın başlangıcı gibi mevsim dönüşlerinde kutlanan, “ölümü dışarı atma” ve “yazı getirme” bu şenliklerin belli başlılarından. Bu şenliklerde ölüm adı verilen kukla taşlanıp cezalandırılmak maksadıyla köyün dışına taşınarak parçalanmakta veya bir dereye atılarak orada yok edilmektedir. Sonrasında köyde devam eden kutlamalara genellikle kadınlar ve gençler katılmaktadır.³⁵

İlk dönemlerden itibaren varlığı bilinen kutlama ve şenliklerde sonsuzluğu yakalama derdinde olan insanoğlunun ölümü öldürme, olumsuz durum ve olayları kendinden uzaklaştırma çabaları görülmektedir.

Şenliklerin temelini eğlence oluştursa da kökeninde tanrılar ya da bilinmeyen üstün güçlerle kurulmaya çalışılan iletişim yer almaktadır. Çünkü ilkel insan bu şenliklerle tanrıları hoşnut ederek onlardan gelecek doğadaki olası bir problemi engellenmiş olmakta ya da baharın gelişinin kutlanmasıyla onun gelmemesinden

³⁴ Jacques Messiant, **Carnavals**, Lille, La voix du Nord, 2002, s. 14. (Aktaran) Yılmaz Irmak, Ertuğrul Taş, **a.g.m.** s. 106.

³⁵ George Thomson, **Aiskhylos ve Atina**, çev.: Mehmet H. Doğan, Payel Yayınları, İstanbul, 1990, s. 162- 166.

duyulan bir endişe ortadan kaldırılmaktadır.³⁶ Şenliklerde eğlenme temelli hareketin yanı sıra ilkel insanın endişe ve korkularının da ön plana çıktığı, şenliği şekillendirdiği görülmektedir.

İlkel dönemlerde şenlikler yıl boyu çalışıp ürün kaldıran insanların, çalışmanın verdiği sıkıntıyı bir an için unutup kendinden geçercesine eğlendikleri etkinlikler olarak öne çıkmaktadır. Şenlik bittiğinde günlük yaşam aynı hızıyla devam edeceğinden bireyler şenliklerde bütün isteklerini gerçekleştirmektedirler. İlkel dönem insanları hasadın hemen ardından şenlikler yaparak günlük koşuşturmacalarına dönmeden önce kendini yenilemeyi, bir süreliğine de olsa üzerindeki baskılardan kurtulmayı, daha iyi çalışmak için belli bir süre dinlenmeyi amaçlamışlardır. Eğlencenin başlaması için kişilerin günlük hayatın sorumluluklarından sıyrılması gerekmektedir. Şenlikler kişileri yargılayıp dışlamadığı, belli kalıplara sokmaya çalışmadığı için günlük hayatın ciddi kişilikleri de beraberlerinde taşıdıkları fakat ortaya çıkaramadıkları kimliklerini bu şenliklerde yaşama fırsatını bulmaktadırlar. Karşı konulmaz bir etki oluşturan karnaval ruhu insana bütün resmi konumlarını terk ettirerek dünyayı bir de gülen yüzüyle algılamaya zorlamaktadır. Böylece karnavala katılan insanlar neşeli eğlencelere teslim olarak ciddi atmosferden uzaklaşıp rahatlamaktadırlar. Sahte kral veya kraliçelerin seçilerek tahta çıkarılması ve tahtan indirilmesi gibi uygulamalar, günlük hayata ait tüm kuralların ve hiyerarşinin ortadan kaldırılmasının işaretidir.³⁷

Nietzsche'nin Apollon-Dionisos karşıtlığı olarak nitelendirdiği³⁸ şenliklerin kökeninde olan düzen-düzensizlik ya da kutsal-din dışı karşıtlığı³⁹ çözümlendiğinde Kenosis (boşalma), Plerosis (doldurma) olarak iki ayrı durum ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi yaşamın, dirliğin sonu, her dönem sonunda kemerleri sıkma,

³⁶ Ridade Fidan, "Etkili İletişim ve Şenlik Örnekleri", İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Sanatları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, s. 40-42.

³⁷ Mikhail Bahktin, **Rabelais ve Dünyası**, çev.: Çiçek Öztekin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005, s. 27.

³⁸ Friedrich Nietzsche, **Tragedyanın Doğuşu**, çev.: İsmet Zeki Eyüboğlu, İstanbul, Say Yayınları, 1999, s. 14-19.

³⁹ Metin And, **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982, s. 1.

kaçınma, oruç, perhiz, ölüm, sıkıntı, canlılığın sona ermesi; ikincisi ise yeni dönemin başlaması, kuraklığa karşı yalancı savaş, yağmur yağdırmak için büyü, toplu çiftleşme ile canlanma olarak açıklanmaktadır. Bunlar dört ögede “kendine sıkıntı, çile çektirme, canlılığa geçici bir dönem ara verme”, “arınma”, “güçlendirme”, “kutlama, şenlik” olarak kendini göstermektedir.⁴⁰

İlkel insanın amacı doğada meydana gelen, anlamlandıramadığı tüm olayların kökenlerine duyduğu merakı gidermek değildir. Onun için, bunların arkasındaki gizemli güçleri denetleyebilmek veya yatıştırabilmekten daha önemli bir şey yoktur. Çünkü ona gerekli olan, iyinin ve kötünün bilgisi, ahlakla ilgili bir bilgi değil, dost ve düşman efsunların ve ritüellerin bilgisidir.⁴¹ Dolayısıyla aslî ihtiyaçlar silsilesi içerisinde değerlendirilen güvenlik ile ilgili endişeler, kaygılar ve bunların giderilmesine yönelik tedbirler olarak efsun ve ritüellerin önemli olduğu belirtilebilir.

Britanya Kolumbiyası’ndaki festivaller ve dansların toplumsal bir eylem olduğu, göstericilerin bu festivallerde hayvanları taklit ederek izleyicileri eğlendirdikleri ancak bu eğlencelerde koruyucu ruh olduğuna inanılan hayvanların taklit edilmesinin kesinlikle yasak olduğu görülmektedir. Ayrıca buradaki festivallerin dinsel, ekonomik ve ticari bir anlam taşımadığı her etkinliğin kendi alanıyla uyumlu olduğu fakat halkın tüm yaşamına hiçbir biçimde uymadığı ifade edilmekte, herhangi bir psikolojik özelliğin bu kültürde etkin rol oynamadığı⁴² vurgulanmaktadır.

Tarihin ilk dönemlerden beri Sümerler, Babiller ve çeşitli Samî kavimlerinde evrenin doğuşu ile ilgili ve tarımsal karakterli çeşitli festivaller olduğu görülmektedir. Sümerlerin, Akitu ya da Zagmuk adını verdiği yazın tarla işlerinin bitiminde kutladıkları hasat bayramı olarak kabul edilebilecek bir güz festivali

⁴⁰ Metin And, **Dionisos ve Anadolu Köylüsü**, İstanbul, Elif Yayınları, 1962, s. 5-6.

⁴¹ Samuel Henry Hooke, **Ortadoğu Mitolojisi; Mezopotamya, Mısır, Filistin, Hitit, Musevi, Hristiyan Mitosları**, çev.: Alâeddin Şenel, Ankara, İmge Yayınları, 2002, s. 159.

⁴² Ruth Benedict, **Kültür Örüntüleri**, çev.: Mustafa Topal, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011, s. 242-243.

bulunmaktadır.⁴³ Eski Babil’de hem yılın ilk ayı olan nisanın ilk günündeki hem de güz dönemindeki kutlamalar Akitu olarak adlandırılmaktadır. On iki gün süren bu törenlerde Marduk ile Tiamat arasındaki yaratılış destanı olarak nitelendirilebilecek döğüş yeniden canlandırılarak kaostan kozmosa geçiş güncellenmiş olmaktadır. Akitu adı verilen bu törenler çerçevesinde “yazgılar şenliği” olarak da adlandırılan gelecek bir yılın nasıl geçeceğine dair kehanetlerin yapıldığı Zagmuk Bayramı da kutlanmaktadır. Uzun bir kışın ardından tarım faaliyetlerinin yeniden başladığını gösteren bu bayramda halk, tarlalarda ya da kırlarda piknik yapmakta, hep birlikte yemekler yemektedir. Eski Mezopotamya’da Akitu Festivali’nde tanrının yer altı âlemine inişini ve baharla birlikte tekrar yeryüzüne çıkışını sembolize eden törenler dikkat çekmektedir.⁴⁴ Mezopotamya’da yeni yıl kutlamalarını içeren Kutsal Evlilik ve Akitu töreni önceleri ayrı birer bahar şenliği olarak kutlanırken, I. bin yılda Yeni Yıl Bayramı’na katılmıştır.⁴⁵

Tarım toplumu olarak bilinen Mezopotamya toplumlarında tören ve kutlamaların ekim ve hasat dönemlerinde gerçekleştiği, aynı zamanda bu dönemlerde gerçekleştirilen yoğun çalışma temposundan sonra bir nebze de olsa dinlenme ve eğlenmeye vakit ayrıldığı görülmektedir. Bahar mevsimi; ekim, dirilme, canlılığı sembolize ederken aynı zamanda doğumu ve doğurganlığı da simgelemektedir.

Mayasız Ekmek Bayramı olarak da adlandırılan Pesah Bayramı, İsrailoğullarınca Mısır’dan kurtuluşlarının anısına kutlanan bir bayramdır. Bu bayramın İsrailoğullarından önce Filistin’de Kenanilerce yılın ilk ayında arpa hasadına denk düşen günlerde ve yedi gün boyunca kutlanan bir tarım festivali olduğu bilinmektedir.⁴⁶

⁴³ Şinasi Gündüz, “Kadim Ortadoğu’dan Orta Asya’ya Nevruz”, **Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, S 12, 2000, s. 1-4.

⁴⁴ Mircea Eliade, **Ebedi Dönüş Mitosu**, çev.: Ümit Altuğ, İstanbul, İmge Kitabevi, 1994, s.64-66.

⁴⁵ Betül Tercan, “Hititlerde Purulli(Ya) Bayramı”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri (Hititoloji) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016, s.152.

⁴⁶ Şinasi Gündüz, **a.g.m.**, s. 1-4.

Birçok festivalin görüldüğü Mısır'da büyük tapınaklarda oldukça görkemli festivaller düzenlenmektedir. Eski Mısır'da, her yıl ölümleri üzüntü ve dirilişleri de sevinçle kutlanan tüm Mısır tanrılarının en popülerleri Osiris'tir.⁴⁷ Mısır'da kutlanan en eski bayramlardan olan Sed Bayramı, kralın gençleşmesini ve tanrılarla anlaşmasının yenilenmesini simgeleyen yıldönümü kutlamalarını içermektedir.⁴⁸ Her yıl kutlanan Opet Festivali'nde ise törenlerin merkezini tanrı heykellerinin Karnak'dan Luksor'a taşınması oluşturmaktadır. İki ile dört haftalık bir sürede gerçekleşen festivalin amacı, Amon ile kralın annesi arasındaki cinsel birleşmeyi kutlamaktır.⁴⁹

Hitit resmi takviminde mutlaka kutlanması gereken yüz yetmiş festivalin varlığı bu toplumda festivallere verilen önemi göstermektedir. Bunların bir kısmını belli bir takvime bağlı olarak düzenli kutlanan bayramlar oluştururken bir kısmı da düzensiz ve uzun aralıklarla kutlanmaktadır. Önemli festivaller birkaç hafta ya da daha fazla sürebilmektedir.⁵⁰ Hitit inanç sisteminde ve kültüründe kutlamaların çok önemli bir yer işgal ettiği kimi zaman devlet yöneticileri için en önemli mesele olarak her işten önce geldiği bilinmektedir.

Klasik Yunan kültüründe Dionysos anlatıları ve şenlikleri önemli bir yer tutmaktadır. Efsaneye göre Dionysos (Bakkhos), Zeus ile Semele'nin birleşmesinden dünyaya gelmiştir. Semele ölürken henüz vakti gelmemiş Dionysos'u doğurmuştur. Zeus'un onu dünyada yaşayacak hale gelinceye kadar kalçasında saklayıp doğurmasıyla Dionysos, "iki kez doğan" anlamında dithyrambos özelliği kazanmıştır. Dionysos çoğunlukla şarap, yardımseverlik ve bereket tanrısı olarak anılmaktadır. Şarap ve coşkunu simgelediğinden ona tapınmada dans ve müzikteki coşkunluk ile sarhoşluğa varan aşırılık dikkat çekmektedir. Ağaçların tanrısı olarak da adlandırılan Dionysos, buğday ve tarımla ilintili olarak öküzü

⁴⁷ James George Frazer, **The Golden Bough A Study in Magic and Religion**, Vol 6, Third edition, New York, Mac Millan and Co., 1911, s. 2-182. (çevrimiçi) <http://www.gutenberg.org/ebooks/41923> 8 Şubat 2020.

⁴⁸ Betül Tercan, **a.g.ç.**, s. 149.

⁴⁹ Esen Kaya, "Eski Çağlarda Karia Bölgesinde Festivaller", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. 7-8.

⁵⁰ Betül Tercan, **a.g.ç.**, s. 5-6.

sabana koşan tanrı olarak da bilinmektedir. Ayrıca hasat zamanı çiftçilerin tohumu samandan ayırmak için kullandıkları sepet, Dionysos doğduğunda içine konduğu sepeti simgelemektedir.⁵¹

Zeus, Athena vb. tanrı kùltlerinden çok daha sonra Yunanistan'a girdiğı bilinen Dionysos kùltü, olağüstü doğumu, yaşadığı acılar, mücadeleleri ve hayat hikâyesi ile diğer tüm tanrı kùltlerine göre daha renkli, heyecan ve coşkunluk veren bir inançtır.

MÖ 7. ve 6. yüzyıllarda Atina'da altın ve gümüş madenlerini işleten tüccarların eski soyluların ayrıcalıklarına karşı çıkmaya başlamasıyla o zamana kadar Atina'yı yönetmekte olan soylular ile tüccarlar arasında bir mücadele başlamıştır. Tüccarlar maddi güçleri sayesinde köylüyü kendi yanlarına çekmek istemekte, şartları gittikçe ağırlaşan köylüler ise isyan sınırındadır. MÖ 561'de yönetime gelen Peisistratos, çeşitli reformlar yaparak tüccarların ve köylülerin de desteğıyle Atina'yı hızla kentleştirmiştir. Peisistratos, soyluların ellerinde bulundurduğu siyasal ayrıcalıkları ile Zeus ve Apollon törenlerindeki gücünü yıkmak için köylülerin sevdiği Dionysos adına törenler düzenlemeye başlamıştır. Bu törenler halk tarafından çabuk benimsenmiş ve çok geçmeden Kent Dionysosları Festivali kurulmuştur. Dionysos festivalleri sonbahar, kış ve baharın erken dönemlerinde yeni şarap açılışındaki üzüm hasadında yapılmaktadır.⁵²

Günümüzde siyasi aktörlerin hedefe ulaşmak için bir araç olarak kullandığı festivallerin, ilk dönemden itibaren toplulukları harekete geçirmek ve yönlendirmek için itici güç olarak kullanılabildiğı görölmektedir.

⁵¹ Dionysos ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Şefik Can, **Klasik Yunan Mitolojisi**, 11. bs., İstanbul, Ötüken Yayınları, 2011, s. 177-189.; Azra Erhat, **Mitoloji Sözlüğü**, 6. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1996, s. 85-90.; James G. Frazer, **The Golden Bough A study in Magic and Religion**, Vol. 7, New York, Mac-Millan and Co., 1912, s. 7-45. (Çevrimiçi) <http://www.gutenberg.org/ebooks/42067>, 11 Şubat 2020.

⁵² Mircea Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, C 1, çev.: Ali Berkay, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2003, s. 437-439.; Özdemir Nutku, **Dünya Tiyatrosu Tarihi 1**, İstanbul, Mitos Boyut Yayınları, 2000, s. 29.

Roma döneminde Atina’da, baharın ilk günlerinde kutlanan Anthesteria, kış mevsiminde kutlanan Lenaea, aralık ayının sonunda kutlanan Kırsal Dionysia, baharın sonlarına doğru kutlanan Kent Dionysiası olmak üzere dört önemli Dionysos şenliği bulunmaktadır.⁵³ Şubat ayında kutlanan Anthesteria adlı Çiçek Bayramı’nda⁵⁴ asmalar budanmakta, şarap ikinci kez kaynatılarak içmeye hazır hale getirilen şarap kapları açılmaya başlanmaktadır. Bayramın ilk gününde şaraplar içilmekte, ikinci gün şarap içme yarışmaları yapılmakta ve şaraplar Dionysos tapınağına götürülerek halka dağıtılmaktadır. Bayramın ikinci gününün gecesinde ve üçüncü günü tahıl lapası yapılmakta ve yer altına gidecek ruhlara yol gösteren rehber tanrı Hermes'e sunulmaktadır. Testi Günü olarak adlandırılan Anthesterion’un on üçünde ise kenti doldurduklarına inanılan ruhlar yatıştırılarak kentten uzaklaştırılmaktadır. Dionysos’un ölümü ve yaşamı simgeleyen bir tanrı olarak anıldığı bu eğlenceler sayesinde yılın bereket dolu geçeceğine inanılmaktadır.

Kış mevsiminde kutlanan Lenaea Şenliği⁵⁵ evlilik ayı olarak kabul edilen ocak ayının on ikinci, on üçüncü ve on dördüncü günlerinde düzenlenmektedir. Festivalin ismi, ‘ezme teknesi’ anlamına gelen lenos ve şarabın ezilerek mayalanması tamamlanıncaya kadar beklediği yer anlamına gelen lenaion kelimelerinden türetilmiştir. Lenaea Festivali, ölçülü bir coşkunluğa sahiptir. Bu şenlikte bolluğun simgesi olan büyük bir fallus heykeli, şenliğe katılanlar tarafından ezgiler eşliğinde taşınmaktadır. Bu şenlikte Dionysos’un yeniden doğum efsanesi oyunlarla canlandırılmaktadır.

Kır Dionysiası ya da Küçük Dionysia⁵⁶ olarak adlandırılan ve aralık ayında kutlanan bu Dionysos Bayramı’nda bir geçit alayı eşliğinde fallus taşınarak kırlara

⁵³ Çiğdem Dürüşken, **Romanın Gizem Dinleri**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000, s. 92.; Mircea Eliade, **a.g.e.**, s. 439.

⁵⁴ Öznur Güzel, “Dionysos Şenliklerinin Rönesans ve Barok Resim Sanatına Yansımaları,” İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 17-23.

⁵⁵ Cengiz Çetin, “Anadolu’da Bereket Kültü ve Anadolu Türk Köylüsü Seyirlik Oyunlarına Yansımaları,” **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 46, 1 (2006), s. 197.

⁵⁶ Çağatay Yücel, “Dionysos Bayramları ve Şenlikleri,” (Çevrimiçi) [http://www.academia.edu / 4526239/Dionysos_Bayramlar%C4%B1_%C5%9Eenlikleri](http://www.academia.edu/4526239/Dionysos_Bayramlar%C4%B1_%C5%9Eenlikleri), 08 Ağustos 2015.

gidilmektedir. Burada fallik türküler ve şiirler söylenip şakalar yapılarak düzenlenen oyunlar eşliğinde ekilen tohumun bereketli olacağına inanılmaktadır. Dionysos şerefine yapılan bu festivalde insanlar çılgınca yiyip içip eğlenirken dini şarkılar da söylemektedirler.

Kent Dionysiası adıyla mart ayının dokuzunda başlayan asıl Dionysos Bayramı⁵⁷ nisan ayına kadar sürmektedir. Festivalde çiçeklerle başları taçlanmış, sarmaşıklara bürünmüş dansçılar kendinden geçene kadar dans edip içerek törenin doruk noktasında dağlara kaçmaktadırlar. Burada Dionysos'u temsil ettiği düşünülen keçi, boğa gibi hayvanlar yakalanarak Dionysos'un devler tarafından parçalanıp yenmesini temsilen bu hayvanlar parçalanarak çiğ çiğ yenmektedir.

Asmaların budandığı, şarapların kaynatılıp içmeye hazır hale getirildiği, bereket dolu bir yıl geçirileceği inancıyla fallus heykellerinin taşındığı, ölümün ve yaşamın simgelandığı ve Dionysos'un yeniden doğum efsanesinin canlandırıldığı, Dionysos'u temsil ettiği düşünülen keçi, boğa gibi hayvanlar yakalanarak Dionysos'un devler tarafından parçalanmasını temsilen bu hayvanlar parçalanarak çiğ çiğ yendiği Dionysos şenlikleri, insanların sevgi ve inanç temelli her türlü aşırılığa da müsait olduğunun bir göstergesidir. Bu yönüyle festival ortamları her türlü kısıtlamadan kurtulma, insanın içindeki canavarı ortaya çıkarmasına zemin hazırlama, her türlü aşırılığa müsamaha göstermesi yönüyle belirginleşmektedir.

Bir başka şenlik Adonis⁵⁸ için yapılmaktadır. İnanişe göre Adonis mersin ağacının kabuğundan doğmuştur.⁵⁹ Kışın saklandığı yer altından baharla birlikte yeryüzüne döndüğüne ve aşk cümbüşü içinde fişkırpı gelişen bitkisel varlığı

⁵⁷ Özel Teraman, "Roma Dönemi Tiyatro-Tapınak Kompleksleri ve Anadolu'daki İzduşümleri", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2007, s. 47-49.

⁵⁸ Adonis ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: James G. Frazer, **Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökenleri** 1, 2.bs., çev.: Mehmet H. Doğan, İstanbul, Payel Yayınları, 2004, s. 268-276.; Yves Bonnefoy, **Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü**, C I, çev.: Levent Yılmaz, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2000, s. 25-27.; Fernand Comte, **Mitoloji Sözlüğü**, çev.: Mukadder Arslan, İstanbul, Zed Yayınları, 2000, s. 23.

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bk.: Azra Erhat, **a.g.e**, s. 11.

simgelediğine inanılan Adonis’e özellikle kadınların tapındığı⁶⁰ bilinmektedir. Her yıl düzenledikleri çeşitli törenlerde önce onun ölümüne ağıt yakmakta, sonra da tekrardan dirilişine sevinmektedirler. Yeryüzü nimetlerinin simgesi olan Adonis’in, yılın dört ayını yeraltında Persephone’yle, geri kalan kısmını da aşk ve ilkbahar tanrıçasıyla birleşmek için yeryüzünde geçirmesi, mevsimlerin ve doğanın verimli gücünün Adonis’te kişileştirilmesi olarak görülmektedir.

Adlandırmaları farklı olsa da hemen her toplumda ve her dönemde yeni bir yıla girme, baharı karşılama, doğum, canlanma, ekim, hasat vb. olaylar karşısında ve neticesinde çeşitli kutlamalar ve törenler icra edildiği bilinmektedir.

Bunlardan başka en bilinen şenlik ve festivaller: Panathenaia, Agriania Festivali, Apaturia, Ksanthika, Laphria Festivali, Skira Festivali, Thargelia, Hyakinthia Festivali, Kydonia Festivali⁶¹ olarak sıralanmaktadır.

Hindistan’dan İspanya’ya, Çin’den Birleşik Krallığa, Eski Mısır’dan Giritlilere, Amerika kıtasından Afrika kıtasına kadar hemen hemen dünyanın bütün coğrafyalarında baharın gelişi, Mayıs dalı, Hasat dalı, gibi etkinliklerle eskil çağlardan kalan ağaç ruhu, ağaca tapınmanın izleri olarak varlığını devam ettirmektedir. Toplumsal yapının değişmesine paralel olarak aynı şekilde bolluk, bereket gelmesi ve kötü ruhlardan korunulması için şenlikler yapıldığı görülmektedir.

“Eğer baharda bitkilerin canlanması uyuyan bir kişinin uyanmasıyla temsil ediliyorsa, aslında bu temsilin amacı, yaprakların ve çiçeklerin büyümesini hızlandırmaktır; bitki dünyası güçlerinin evlenmesi bir Mayıs Kralı ve Kraliçesi ile temsil ediliyorsa, düşünülen şey, bu şekilde temsil edilen güçlerin bu törenle gerçekten de daha üretken olmalarının sağlanacağıdır. Kısacası, bütün bu bahar ve yaz dönümü şenlikleri, duygusal büyü başlığı altına girmektedir. Yaratılmak

⁶⁰ Esen Kaya, **a.g.e.**, s. 16-18.

⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bk.: Esen Kaya, **a.g.e.**, s. 24-68.

istenen olay dramatik olarak temsil edilir ve bu temsilin istenen olayın meydana gelmesini etkilediğine ya da en azından ona katkıda bulunduğuna inanılır.”⁶²

İlkel insanın icra ettiği ritüelistik kutlamalarda temsili olarak canlandırılan olayların bir anlamda gerçekleşmesi istenilen şeylerin ön hazırlığı olduğu görülmektedir. Bu yaklaşım islam inancındaki “dua yerine geçer” düşüncesiyle kişilerin olmasını istediği şeyleri söyleyip olmasını istemediği şeyleri söylememesini çağrıştırmaktadır. Dolayısıyla bu uygulamaların her inanç sisteminde farklı adlarla fakat aynı işlevlerle yer aldığı görülmektedir.

Festival etkinlikleri ortaçağda iktidarların alaya alındığı fuar alanları iken, günümüzün ulusal festivallerinin birleştirici bir misyon yüklendiği görülmektedir. Festivaller tarih boyunca bir taraftan iktidarı ve iktidarı temsil eden bütün araçları altüst ederken aynı zamanda iktidarın sürekliliği için güvenlik supabı işlevi de görmektedir.⁶³

Kadimden bu yana devam eden festivallerin yapılış amaçları hemen hemen aynıdır. Baharın gelişini kutlamak, bereketin artmasını sağlamak, tanrıları memnun etmek, eğlenmek, mutluluk ve şans getirmesini sağlamak vb. pek çok amaç sayılabilir. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra toplumların festival algısının değiştiği, bu dönemde festivallerin içerik olarak değişkenlik göstererek hikâye anlatımı, tiyatro, müzik, dans festivalleri gibi çeşitliliğe gidildiği görülmektedir. Bugünkü festivallerin büyük bir kısmı savaştan zarar gören halka moral vermek ve Avrupa ülkeleri arasındaki dostane ilişkileri teşvik edip daha da ileriye taşımak için yaratıldığı düşünülebilir.⁶⁴ Günümüzde amaç ve formatları farklılaşsa da hemen her

⁶² James G. Frazer, **a.g.e.**, s. 103.; **Jamez George Frazer’in The Golden Bough** (Altın Dal) üst adıyla 12 cilt olarak yayımlanan çalışmasında ilkel toplumlarda şenliklerin ortaya çıkışı ve uygulamaları ile ilgili hemen hemen dünyanın bütün bölgelerinden örneklere yer verilmişken, binlerce yıllık bir mirasa sahip Türk kültür, inanış ve uygulamalarına yer verilmemiş olması, bu önemli çalışmanın büyük bir eksikliği olarak dikkatimizi çekmiştir.

⁶³ Esra Kaya Erdoğan, “Hizmet, Girişim, Kültür Ekseninde İstanbul’da İlçe Festivalleri”, **İstanbul’un Festivalleri**, drl.: Serhan Ada, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 79.

⁶⁴ Stella Kladou, **a.g.m.**, s. 28-30.

toplum bazen geleneksel kalıpları devam ettirerek bazen de modern temeller üzerine inşa ederek festivalleri geleceğe taşımaktadır. Günümüzde reklam, tanıtım, ekonomik ve siyasi faktörler gibi pek çok unsurun dâhil olmasıyla festivaller çok katmanlı bir boyut kazanmıştır.

Çalışmanın bu bölümde farklı kültürlerden çeşitli özellikleriyle öne çıkan belli başlı festivaller örneklenmektedir.

Toplumsal sınıfların yer aldığı çok katmanlı yapısı ve pek çok özellikleriyle hemen her dönem ilgi odağı olan Hint kültüründe festivaller de çok renklidir. Hindular, Holaka ya da Phagwah olarak adlandırdıkları dini bayramlarını baharın gelmesi, havaların ısınması, çiçeklerin açıp doğanın canlanması ile birlikte "Holi Festivali" ya da "Renklerin Festivali"⁶⁵ olarak kutlamaktadır. Festival boyunca insanlar rengârenk toprak boyaları önce kendi yüzlerine sürerek sonra diğer insanlara atarak eğlenmektedir. Hindu inancında her yıl mart ayının ilk dolunayında kutlanan bu festival baharın gelişyle başlayan çok renkliliği ve yeniden doğuşu simgelemektedir. Festival boyunca insanlar kendilerine şans getirdiğine inanarak üzerindeki rengârenk boyalarla günlük hayatlarına devam etmektedir.

Holi, yaşamın sürekliliğini sağlamak için her türlü kuralın ve utanma duygusunun unutulduğu, erkekler ve çocuklardan oluşan grupların sokaklarda şarkılar eşliğinde etrafa hali pudrası ile yaşam ve cinsellik simgesi kırmızı renkli su serpererek dolaştığı, kadınları gördüklerinde geleneğe göre onlara olmadık açık saçık hareketlerde ve dinsel değeri çok belli olan açık saçık küfürlerle hitap ettiği, törelerce yasaklanan ilişki dışında her tür cinsel birleşmenin olağan sayıldığı, kadınların ve erkeklerin her türlü aşırı isteklerini doyurdıkları eğlencelerdir.⁶⁶

⁶⁵“Holi Festivali” ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (çevrimiçi) www.holifestival.org, 09 Eylül 2105.; (çevrimiçi) <https://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Holi>, 08 Şubat 2020.; (Çevrimiçi) http://hinduism.about.com/od/holifestivalofcolors/a/holybasics_2.htm, 09 Eylül 2105.; Vasuda Narayanan, “The Hindu Tradition” **World Religions: Eastern Traditions**, Ed. Willard G. Oxtoby, 2.bs., Oxford University Press, 2002, s. 13-125. (çevrimiçi) <https://archive.org/> 08 Şubat 2020; Willard G. Oxtoby, “The Sikh Tradition” **World Religions: Eastern Traditions**, Ed. Willard G. Oxtoby, 2.bs., Oxford University Press, 2002, s. 126-159. (çevrimiçi) https://archive.org, 08 Şubat 2020.

⁶⁶ Mircea Eliade, **Dinler Tarihine Giriş**, çev.: Lale Arslan, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2003, s. 346.

Festivallerin kökenleri, oluşumları efsanelere⁶⁷ ve mitlere⁶⁸ dayanmaktadır. Mit ve ilişkili olduğu ritüel insanların zaman içinde yinelenen ihtiyaçlarını karşılayan bir şeydir. Yaşayan mitte de ritüelden ayrı bir varoluşun olmadığı görülmektedir. Mitin yaşayabilmesi için ritüel içinde tekrarlanması gerekmektedir. Mit ve ritüelin birbirlerini karşılıklı harekete geçiren bağlantıların ilişkisi şöyle dile getirilebilir: mit, ritüel kurallarına güç katarak, kabile şenliklerinin en önemli ritüelleri sırasında mitsel olayların sembolik olarak kanunlaştırılmasını sağlamakta bu da miti gerçekliğe bağlamaktadır. Kabile mitlerinde temellenen dinî ritüellerle olan bağlantı, kabilenin birleşerek farkındalık kazanmasıyla ilişkilendirilmektedir. Kuzeydoğu Hindistan kabilelerinden Santallar'ın sosyal etkinliklerinin çoğunun mitlere dayandığı ve kabilenin kurumlarının sağlamlığı mitolojik temellerine borçlu olduğu ifade edilmektedir. Herhangi bir nedenle ritüelin mitle ilişkili bir parçası geçersizleştğinde mitle ilgili bilgi de yok olmaya başlamaktadır. Bunun tam tersi olarak da, mit artık

⁶⁷ Dilimize Farsçadan geçen efsane kelimesi Farsça Sözlükte "Masal, hikâye ve öykü" olarak adlandırılmaktadır. Arapçada efsane kelimesi "esâtir veya ustûre" terimiyle karşılanırken İngilizcede "legend", Almancada "sage", Fransızcada "légende", İtalyanca 'leggende', İspanyolca 'leyenda' efsane karşılığında kullanılmaktadır. Bk.: Mehmet Kanar, **Farsça-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Deniz Kitabevi, 2000, s. 102.; Saim Sakaoğlu, **Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu**, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1980, s. 4.; "Efsanelerle ilgili yapılan tanımlarda araştırmacının bakış açısı, uyguladığı yöntem ve derlediği, üzerinde çalıştığı sınırlı sayıdaki malzeme, yapmış olduğu tanımları etkilemektedir." İfadesiyle efsaneler üzerine yapılan yeni çalışmalar neticesinde güncel efsane tanımları ile karşılaşma ihtimalimizin olduğu belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk.: Ferhat Aslan, "Halk Bilimsel Bir Terim Olarak 'Efsane' Üzerine Bazı Dikkatler" **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C 5, S 23, Güz 2012, s. 81-90.

⁶⁸ Yunanca mythos anlatı, söylenen veya duyulan söz anlamına gelmektedir, masal, öykü, efsane anlamına gelmektedir. Herodot "mythos'a tarih değeri olmayan güvenilir söyleyiş", Platon ise "gerçeklerle ilişkisiz, uydurma, boş ve gülünç bir masal" demektedir. "Mythologia" sözcüğü ise birbirinin karşısı mythos'la logos, kavramlarının birleşerek efsaneler bilimi anlamına gelmesidir. Erken ilkçağda "mythologein" diye bir fiil vardır, masal anlatmak demektir, sözlü gelenekle dilden dile aktarılan efsanelerin ozanlarca sürdürülmesini de belirtmektedir. Mythologia kavramı da aynı anlama gelmektedir. Sevan Nişanyan, **a.g.e.**, s. 579.; Azra Erhat, **a.g.e.**, s.5-6.; Honko, "mit, basit bir hayali, sahte izlenimleri hatta tamamıyla gerçek ya da kutsal rivayetlere kadar her şeyi içerebilir." der. Lauri Honko "Miti Tanımlama Problemi", çev.: Nezir Temür, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2**, 2. bs., yay. haz.: M. Öcal Oğuz vd., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2010, s. 145.; Eliade herkesin kabul edeceği aynı zamanda uzmanı olamayanların da anlayabileceği bir tanımın zorluğuna dikkat çektikten sonra "mit, her zaman bir 'yaratılış'ın öyküsüdür: Bir şeyin nasıl yaratıldığını, nasıl var olmaya başladığını anlatır. Mit ancak gerçekten olup bitmiş, tam anlamıyla ortaya çıkmış olan şeyden söz eder." diyerek bir çerçeve çizmiştir. Mircea Eliade, **Mitlerin Özellikleri**, 2. bs., çev.: Sema Rifat, İstanbul, Om Yayınevi, 2001, s. 16.; Kirk, en geniş anlamıyla miti, "geleneksel sözlü hikâye" olarak tanımlamaktadır. Geoffrey Stephen Kirk, "Mitleri Tanımlamak Üzerine" çev.: Kadriye Türkan, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2**, 2. bs., yay. haz.: M. Öcal Oğuz vd., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2010, s. 155.

modası geçmiş olarak nitelendirildiğinde, ilişkide bulunduğu etkinlik, insanların zihinlerindeki yerini kaybetmeye yüz tutmaktadır. Ritüelin bozulmaya başlamasıyla eski mit de yok olma sürecine girmektedir. Sonuç olarak, her ritin belli bir süre ilişkili olduğu bir mit bulunduğu ve her mitin de bir ritle ilişkili olduğu aşikâr bir biçimde görülmektedir.⁶⁹

Hint mitolojisinde kötülükler kralı olarak adlandırılan Hiranyakaşipu, Brahma tarafından ölümsüzlükle ödüllendirilince küstah ve kibirli bir şekilde herkesin sadece kendisine itaat etmesini istemektedir. Hiranyakaşipu kendisine itaat etmeyen, dindar oğlu Pralah'ı pek çok defa öldürmeye çalışır fakat her seferinde diğer tanrı Vishnu, Pralah'ı kurtarmıştır. Pralah'ı kız kardeşinin kucağında uyurken yakmayı planlayan Hiranyakaşipu'ya bu kez de Holika'nın üzerindeki ateşte yanmayan şal engel olmuştur. Fakat Holika, kendisini tehlikeye atarak kardeşi Pralah'ı kurtarmak için şalını üzerinden çıkarıp ona verince Pralah kurtulurken Holika ölmüştür. Bunun üzerine tanrı Vishnu, Hiranyakaşipu öldürerek yerine Pralah'ı geçirmiştir. İyinin kötüyeye karşı zaferinin simgesi Holika'dan esinlenilerek Holi adı verilen bu festivalde özellikle Holika'nın yanıp kül olma ânını yaşatmak için her yıl bir kukla, şeytana edilen küfürlerle büyük ateşte yakılırken hep bir ağızdan "Holi-hai" şeklinde bağrılmaktadır. İnsanlar, evlerinin temizleneceğine, bedenlerinin hastalıklardan ve kötülüklerden korunacağına inanarak festivalin son gününde yanan ateşten küçük bir parça alıp evlerine götürmektedir.⁷⁰

Temeli mit ve efsanelere dayanan bir inanışı ifade eden festivaller çeşitli ritüellerle zenginleştirilerek varlığını daha güçlü bir şekilde sürdürmektedir. Bulunuşundan beri hayatın merkezinde yer alan ve insanlık için en önemli öğelerin başında gelen ateş, hem insan bedenini hem de mekânları temizleyiciliği yönüyle pek çok inanışta dikkat çekmektedir.

⁶⁹ Lord Raglan, "Mit ve Ritüel", çev.: Evrim Ölçer Özünel, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2**, 2. bs., yay. haz.: M. Öcal Oğuz vd., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2010, s. 189-196.

⁷⁰ (Çevrimiçi) www.holifestival.org/legend-holika-prahlad.html, 09 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) hinduism.about.com/od/holifestivalofcolors/a/holybasics_2.htm, 09 Eylül 2015.

Festivalde insanların birbirlerine rengârenk boya fırlatmaları da tanrılar arasında geçen bir mite dayandırılmaktadır. Buna göre, kendisi koyu bir tene sahip Hint tanrısı yaramaz Lord Krishna, rengârenk tene sahip arkadaşı Radha'yı kıskanarak doğanın bu adaletsizliği karşısında annesi Yashoda'ya dert yazar. Annesi oğlunun gönlünü almak için yüzünü Radha'nınki gibi istediği bir renge boyamayı teklif eder. Krishna bu teklifi kabul ederek yüzünü boyar. Bu oyunun daha sonra zamanla bir festivale dönüştüğü anlatılmaktadır.⁷¹

İki gün süren festivalde ilk gün yakılan ateşle kötü ruhlardan arınan ve iyiliği kutlayan halk, ikinci gün tüm renkleriyle baharı karşılamaktadır. Daha çok turistler için yapılan resmi açılış törenleri bir stadyumda gerçekleşmektedir. Burada önce birbirinden renkli yerel kıyafetleriyle dans grupları geçit törenine katılmaktadır. Birbirlerini boyayarak kutsadığı bu festivalde insanlar, tanışın tanımasın herkese boya atarak gün boyu eğlenmektedir. Gece yarısı saat tam on ikide hemen hemen her sokak başına dizilen odunlar ateşlenirken evlerinden çıkıp ateşin başında "Holi... Holi... Holi..." diye bağırان insanlar, kötülük karşısında iyiliğin zaferini vurgulayıp dualar etmektedir. Sonra da bu ateşin küllerini yüzlerine sürüp bir parçasını yanlarına alarak evlerine götürmektedir. Holi'nin son günü bütün ülkede resmi bayram kabul edilmektedir.⁷²

Festival her ne kadar inanç temelli olsa da günümüz ekonomik sistemleri içerisinde değerlendirildiğinde gelir getiren, turistlere sunulan, “paraya çevrilen” bir uygulamaya, görsel bir şova evrildiği görülmektedir.

Dewali (Divali, Deepavali, Işık Festivali), Hindu Lunar takvimine göre en sakın ay olarak kabul edilen Kartik'in 15. gününde başlayıp 5 gün kutlanan bir ışık festivalidir.⁷³ Divali, aynı zamanda, “ışık sırası veya ışık kümesi” anlamına gelmektedir. Alacakaranlıkta yanan ve iyi şans tanrıçası Lakshmi'yi evlere ve

⁷¹ (Çevrimiçi) www.holifestival.org/legend-radha-krishna.html, 09 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) hindistan-holi-festivali-.html, 09 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) hinduism.about.com/od/holifestivalofcolors/a/holybasics_2.htm, 09 Eylül 2015.

⁷² (Çevrimiçi) www.holifestival.org, 07 Eylül 2015.

⁷³ (Çevrimiçi) <https://www.diwalifestival.org/regional-names-diwali.html>, 11 Şubat 2020.

işyerlerine davet eden küçük kil kandilleri anlamına gelen “Dipavali” olarak da bilinmektedir. Divali kutlamaları ile ilgili en yaygın efsanelerden biri, Ravana tarafından kaçırılan karısı Sita'yı kurtardıktan sonra kahraman prens Rama'nın Ayodhya'daki evine dönüşüyle ilgilidir. Rama ve Sita'yı evlerinde ağırlayan Ayodhyalılar, iyilik ve dürüstlüğün timsali olan kahramanlarının refah getirmek için dönmelerinden duydukları sevinç göstermek ve yollarını aydınlatmak için lambalar yakmışlardır. İnsanlar Divali'ye haftalar öncesinden başlayan kapsamlı ev temizliğiyle hazırlanmaktadır. Lakshmi'nin sadece temiz ve ısıt ısıt parlayan evlere ve işyerlerine geldiğine inandıkları için evler genellikle badana yapılmakta veya boyanmaktadır.⁷⁴

Dewali, Asya'nın diğer bölgelerinde farklı anlamlar taşımaktadır. Kuzey Hindistan'da Hindu Yeni Yılı'nın başlangıcı anlamına gelmektedir. Gujarat ve Malezya'da aileler, evlerini temizleyip Hindu zenginlik ve refah tanrıçası Lakshmi'yi ağırlamak için zeminlerine renkli tozlarla özenli tasarımlar çizmektedirler. Pencap ve Mauritius'ta kahraman Rama'nın taç giymesi kutlanmaktadır. Batı Bengal'de bir Kali festivalidir. Maharashtra'da ışıkların yeraltı dünyasının hükümdarı Kral Bali'yi savuşturması kutlanırken Bihar'daki Pava şehrinde Deva Dewali adlı büyük kahramanları Mahavira'nın ölümü anılmaktadır. Nepal'de ise yeni yıl kutlanmaktadır.⁷⁵

Yeni yılın gelmesi, eskiyi defetmek, kötü ruhlardan temizlenmek, bolluk, bereket, cinsellik başlangıçtan beri her toplumda görülen kutlamaların temelini oluşturmaktadır. Uzak Asya toplumlarında da farklı adlarla benzer uygulamaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Zengin kültürüyle Hint coğrafyasının en çok katılımcı çeken festivallere ev sahipliği yaptığı bilinmektedir.

Uzak Asya'nın binlerce yıllık kültür birikimine sahip bir diğer ülkesi Çin'in, festival yönünden de önemli bir zenginliği bulunmaktadır. Çin'de gerçekleştirilen

⁷⁴ “Divali” Lindsey Harlan, Ed. Frank A. Salamone, **Encyclopedia of Religious Rites, Rituals, and Festivals**, New York, Routledge, 2004, s. 112-113.

⁷⁵ Ed. Cherie D. Abbey, **Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary**, 4th edition, Detroit, Omnigraphics, 2009, s. 196-197.

Dragon Festivali'nin kökeni hakkında üç rivayet vardır. Birinci rivayet ejderhaya tapma ile ilgilidir. İkinci rivayet 5. ayın 5. gününün uğursuz olarak değerlendirilmesi ve bu uğursuzluğu gidermek maksadıyla düzenlendiğidir. En çok kabul gören ise bu bayramın yurtsever şair Qu Yuan anısına yapıldığına dair olanıdır. Bu anlatıda MÖ 3. yüzyılda Huai hanedanlığı zamanında eski gücü kalmayan Chu ülkesinin Qin hanedanlığının işgaline uğramasına tahammül edemeyen vatansever şair Qu Yuan 5. ayın 5. günü Guluo nehrine atlayıp intihar etmesi anlatılmaktadır. Bunu duyan çevredeki insanlar üzüntü içerisinde birbirleriyle yarışarcasına nehre atlayarak cesedi arar, bulamayınca da balıkların cesedi yememesi için nehre zongzi (içinde pirinç olan bambu), yumurta ve çeşitli yiyecekler atmışlardır.⁷⁶ Bir müddet sonra bu anlatı Duanwu Bayramı'nda ejderha kayıkları yarışmasına dönüşmüştür. Çin ay takvimine göre, her yılın 5. ayının 5. günü nehir ve göllerde yapılan bu yarışmayla, görkemli bir bayram havası yaşanmaktadır. Bazen, başlarında değişik şekillerde yapılmış rengârenk ejderha başı figürleri bulunan 50–60 kayığın birlikte yarıştığı müsabakalar yapılmaktadır. Kayıklardan davul ve gong sesleri, yarışmacıların haykırıışları, izleyicilerin curcunaları, çekişmeli geçen yarışları daha da coşkulu hale getirmektedir.⁷⁷ Duanwu Bayramı'nın önemli geleneklerinden birisi olan Zongzi'yi arefe akşamı pişiren aileler, bayramda karşılıklı ziyaretlerde birbirlerine hediye etmektedirler. Duanwu Bayramı'nda, her aile kapısının önüne kötülükten korunmak, yaz mevsiminin başlarında çok yağışlı ve nemli havadan dolayı zehirli böceklerin çoğalıp hastalıkların artmasını önlemek için pelin otu (Ai Cao) ve su kamışı (Cao Pu) asmaktadır.⁷⁸

Günümüzde yapılan festivalde kayıklar sembolik de olsa hâlâ Qu Yuan'ın nehre düşen vücuduna ulaşabilmek için yarışmaktadır. Bu festivali Çin kültüründen

⁷⁶ Banwo Adétoró Oláníyí , “Myths in Festivals: A Comparative Analysis of the şun Festival of Nigeria and the Dragon Boat Festival of China” (çevrimiçi) https://www.academia.edu/37281610/Myths_in_Festivals_A_Comparative_Analysis_of_the_%E1%BB%8C_%E1%B9%A3un_Festival_of_Nigeria_and_the_Dragon_Boat_Festival_of_China, 08 Şubat 2020.

⁷⁷ (Çevrimiçi) http://www.sinoturkish.com/ckm/index.php?option=com_content&task=view&id=59&Itemid=41, 07 Eylül 2015

⁷⁸ (Çevrimiçi) <http://tr.thecircumference.org/hong-kong-dragon-boat-festival>, 07 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) http://www.cinkultur.com/CIN_HAKKINDA/Cin_Festivalleri_ve_Bayramlari/, 08 Eylül 2015.

alan Koreliler, Dano ismiyle kutlamaya başlamışlardır.⁷⁹ 1980'lerde Avrupalılar tarafından duyulan bu hikâye, ilk defa yarışma formatında festival olarak Almanya'da düzenlenmiştir. İlerleyen yıllarda festivale katılım hızla artmış ve birkaç sene içinde milyonlarca kişi bu spora merak salmıştır. Bugün Dünya'nın 76 ülkesinde gerçekleştirilen bu festivalin en önemli üç temsilcisinden birisi de Türkiye'dir. Günümüzde bu festival, kurumlara yönelik spor, eğlence, motivasyon ve tanıtım organizasyonu olarak yaşatılmaktadır.⁸⁰ İnsanları ve kültürleri kaynaştırma esasına dayanan bu folklorik eğlence, beraberindeki müzik ve dans gösterilerini de kapsayacak şekilde UNESCO tarafından bir kültürel miras olarak kabul edilmektedir.⁸¹ Geçmiş dönemlerde folklor ürünlerinin kültürler arasında çeşitli yollarla taşınması ile yayılma alanları ve etkilerini genişlettiği bilinmektedir. Günümüzde ise iletişim olanakları ve reklamların etkisiyle bu yayılmanın her zamankinden daha hızlı ve etkili olduğu görülmektedir.

Halk arasında kutlanan Bahar Bayramı, Çin'in ay takviminde 12. ayın 23. gününden başlamakta, yeni yılın ilk ayının 15. günü düzenlenen Yuan Xiao Bayramı'na (Fener Bayramı) kadar devam etmektedir. Bu süre içerisindeki en görkemli kutlamalar 12. ayın 30. gününün gecesini ve yeni yılın ilk gününde yapılmaktadır. Çinlilerin Bahar Bayramı kutlama geleneğinin 4 bin yıllık geçmişi olduğu belirtilmektedir. Yılın son gecesinde aile fertlerinin bir araya gelerek birbirlerine kavuşma yemeği yemeleri bu bayramın en önemli adetlerindendir. Çinlilerin eski yılı neşe içinde uğurlamak, yeni yılı aynı coşkuyla karşılamak için yılın son gecesinde hiç uyumamaları çok eski bir gelenektir.⁸² Çin geleneklerinde olduğu gibi geçen yılı neşe içinde uğurlamak yeni yılı mutlu ve coşkuyla karşılamak, yeni yılın ilk saatlerini ayakta karşılamak günümüz modern dünyasında da yeni yıl kutlamalarının önemli ritüelleri arasında yer almaktadır.

⁷⁹ (Çevrimiçi) https://tr.wikipedia.org/wiki/Qu_Yuan, 08 Eylül 2015.

⁸⁰ (Çevrimiçi) <https://onedio.com/haber/dunya-nin-en-iliginc-11-festivali-424935>, 08 Eylül 2015.

⁸¹ (Çevrimiçi) http://www.radikal.com.tr/radikalist/dunyanin_en_ilginc_kulturel_miraslarina_sahip_olan_15_ulke-1238984, 07 Eylül 2015.

⁸² Ed. Cherie D. Abbey, **a.g.e.**, s. 412-413.

Bir başka geleneksel bayram, Yuanxiao Bayramı (Fener Bayramı) ay takviminin ilk ayının 15. günü, Bahar Bayramı'nın son günü kutlanmaktadır. Çin halkı evlere, iş yerlerine, caddelere, sokaklara renk renk fenerler astığı için bu bayram, “Fener Bayramı” olarak da adlandırılmaktadır. 3000 yıldır devam eden bir gelenektir. Fenerler bu dünyaya yeni doğanları davet etmek için tasarlandığından “Çocuk Festivali” olarak da bilinmektedir. MÖ 104 yılında Yuanxiao Bayramı, devletin resmi bayramı olarak ilan edilince kutlamalar ülke geneline yayılmıştır.⁸³ Yediden yetmişe kadın erkek herkes bu gecede rengârenk fenerleri seyretmekte, fenerler üzerindeki bilmeceleeri çözmekte ve ejderha fenerleri oynatmaktadır. Fenerleri seyretmek ve Yuanxiao yemek, Yuanxiao Bayramı'nda yapılması gereken ritüellerdendir.⁸⁴

Qingming – Saf Parlaklık Festivali ay takviminde üçüncü ayın 4. ve 5. gününe denk gelen, Çin takviminin 24 mevsimlik bölümünden biridir. Bu tarihlerden sonra hava sıcaklığı ile birlikte bahar yağmurları da artmakta ve böylece çiftçiler için ekin zamanı başlamaktadır. Qingming Festivali Çinliler için tarıma başlangıç ile birlikte bir anma günüdür. Çinliler bu günlerde atalarının mezarlarını ziyaret edip temizleyerek ölülerini anmakta ve onlara yiyecek, şarap, tütsü, çiçek ve kurbanlar sunmaktadırlar. Geleneksel Çin inancında atalarının buradaki yaşantılarının benzerini öbür dünyada da yaşadıklarına inanıldığından orada harcayacakları paralarının olması için mezarda kâğıt para yakılmaktadır.⁸⁵

Çin, yiyecek kültüründen giyim kuşama, mimariden bilime pek çok alanda dünya kültürel mirasına önemli katkıları olan kadim bir uygarlıktır. Çin, festival geleneği açısından bakıldığında kendi kültürel birikimini geçmişten günümüze taşıırken aynı zamanda kültürün güncellenmesiyle de dünyaya kültür ihraç eden ülke durumundadır.

⁸³ Christian Roy, **Traditional Festivals a multicultural encyclopedia**, vol. 1, California, ABC-CLIO, 2005, s. 240-244.

⁸⁴ (Çevrimiçi) http://www.cinkultur.com/CIN_HAKKINDA/Cin_Festivalleri_ve_Bayramlari/, 08 Eylül 2015.

⁸⁵ Ed. Cherie D. Abbey, **a.g.e.**, s. 599.

Avrupa'nın festivalleriyle öne çıkan ülkelerinden birisi İspanya'dır.⁸⁶ İspanya'da "La Tomatina" yani Domates Festivali her yıl ağustos ayının son çarşamba günü Valencia yakınlarındaki Buñol şehrinde düzenlenmektedir. 1940'lı yıllardan bu yana yapılan festivalin nasıl başladığı -baskıcı Franco rejimini küçümseme gösterisi olarak veya arkadaşlar arasındaki bir kavga sırasında ya da bir müzisyenin performansından memnun olmayan bir hayranı tarafından fırlatılan birkaç domatesle- tam olarak bilinmemektedir.⁸⁷ Festival boyunca insanlar birbirlerine domates atarak eğlenmektedir. Festivale her yıl yaklaşık 50 bin kişi katılmaktadır. Festival sabah saat 10'da kasaba meydanındaki büyük ve yağlı bir direğin üstüne konulan jambonu, birisinin direğe tırmanıp almasıyla başlamaktadır. Jambon düştükten sonra domates kamyonlarının gelmesiyle domates savaşı başlamaktadır. Bir saat devam eden festivalin çok önemli iki kuralından birincisi domatesleri ezerek atmak, ikincisi domatesten başka bir şey atmamaktır. Festival rütellerinden bir tanesi de kırmızı ile zıtlık oluşturması için beyaz giymektir.⁸⁸

İspanya'nın Pamplona şehrinde her yıl 6-14 Temmuz arasında düzenlenen San Fermin Boğa Festivali, geçmişi çok eskilere dayanan önemli bir kutlamadır. Yerel dilde San Fermiñes olarak bilinen bu festival, Pamplona ve Navarre'nin koruyucu meleği olan San Fermin onuruna düzenlenmektedir.⁸⁹ Bir ahırdan bırakılan boğalar, geleneksel olarak kırmızı-beyaz giyinmiş binlerce insanı dar sokaklarda önlerine katarak arenaya kadar koşmaktadır. Her yıl 6-14 Temmuz tarihleri arasında yapılan festivalde her gün birer tane olmak üzere 9 koşu yapılmaktadır.⁹⁰ 1550 yılından beri devam eden bu ilginç festival sırasında hem ağır yaralananlar hem de hayatını kaybedenler olabilmektedir. San Fermin Festivali, küçücük şehir merkezine 1 milyona yakın insanı çekebilen ender festivallerdendir. Kutlamanın ana teması boğaların koşması olarak yansıtılmış olsa da San Fermin aslında yediden yetmiş

⁸⁶ İspanya festivalleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Dorothy Gladys Spicer, **Festivals Of Western Europe**, New York, The H. W. Wilson Company, 1958, s. 174-193.

⁸⁷ Ed. Cherie D. Abbey, **a.g.e.**, s.762.

⁸⁸ (Çevrimiçi) <http://www.latomatina.es>, 08 Eylül 2015.

⁸⁹ Dorothy Gladys Spicer, **a.g.e.**, s. 185-186.

⁹⁰ Ed. Cherie D. Abbey, **a.g.e.**, s. 635.

herkesin çılgınca eğlendiği ve geleneksel pek çok etkinliğin olduğu bir açık hava partisi olarak değerlendirilmektedir.⁹¹

San Fermin Festivali, festival planlamasını ve iletişim ögelerini etkili bir şekilde kullanmanın örneğini oluşturmaktadır. Festival organizasyonlarının katılımcıların ilgisini çekmesi, katılımcılara benzersiz bir deneyim yaşatması, adrenalinin yüksek olduğu bir etkinlik olması, otantiklik vb. hususlar açısından bakıldığında San Fermin Festivali'nin kcck bir merkezde milyona yakın insanı toplayabilmesinin arka planı anlaşılmaktadır.

1986'da Amerika Birleşik Devletleri'nde San Francisco'nun kck bir kumsalında, 20 kişilik bir grup insanın özgürce eğlenme girişimi ve kendiliğinden gelişen tahta adam figürü yakma olayıyla başlayan Burning Man Festivali, 2018 yılında 70 bin kişiyi geçen katılımcıyla gerçekleştirilmiştir.⁹² Her yıl Amerika'nın Nevada eyaletindeki Black Rock l'nde yapılan bu festival, kurallardan, bürokrasiden bıķıp kaçan insanlarca başlatılan bir aktivitedir. Kuralları ve gelenekleri unutup, yaratıcılıklarını zgr bıraktıklarında neler olabileceğini görmek isteyen bir topluluk tarafından gerçekleşen bu organizasyon operadan tiyatroya, heykelden müziğe kadar birçok sanat dalının buluştuğu bir festivaldir. Festival, ismini etkinliğin son günü gerçekleştirilen insan bedenini ve onun kalıplarını temsil eden tahta adam heykelini yakma ritüelinden almaktadır. Festivalin en önemli özelliği, kimsenin sadece izleyici olmaması ve herkesin bir şekilde başkalarıyla birlikte bir şey üreterek işbirliği yapmasını teşvik etmesidir.⁹³ Burning Man Festivali'nin kökeninde ve sürekli gelişimindeki güçlü sanatsal bağlantı California'nın bohem kültürlerinden

⁹¹ (evrimii) <http://www.donquijote.org/culture/spain/society/holidays/san-fermin>, 08 Eylül 2015; (evrimii) <https://www.sanfermin.com/en/party-guide/what-is-sanfermin/>, 08 Eylül 2015.

⁹² (evrimii) <https://burningman.org/timeline/1986>, 11 şubat 2020.

⁹³ François Gauthier, "The enchantments of consumer capitalism: Beyond belief at the burning man festival", Ed. François Gauthier, Tuomas Martikainen, **Religion in Consumer Society: Brands, Consumers and Markets**, New York, Routledge, 2013, s. 143-158. (evrimii) <https://books.google.com.tr/books>, 11 şubat 2020.

güçlü etkiler içermektedir.⁹⁴ Burning Man Festivali'ni gerçekleştirenlerin prensip edindiği on kural şöyledir: 1- Katılım için hiçbir şart yoktur. Herkes bu festivale katılabilir. 2- Hediye vermek festivalin en önemli unsurlarındandır. Hediyein değerinin ve ne olduğunun önemi yoktur. 3- Hediye vermenin ruhunu korumak için reklam, sponsor gibi araçları kaldırarak kendi sosyal çevrelerini oluştururlar. 4- Festival, katılımcıların kendilerini keşfetmesini ve potansiyeline güvenmelerini destekler. 5- Kişiler kendilerini özgürce ifade edebilir. 6- Festivalde uyum ve işbirliği çok önemlidir. 7- Festival sivil toplumu destekler. 8- Festival organizasyoncuları çevreye saygılıdır. 9- Festivalde etnik çeşitlilik vardır. Festival herkese, grup-etnik köken ve kişiye, açıktır. 10- Festivalin en önemli kuralı samimiyettir.⁹⁵

Kimi araştırmacıların değerlendirmesiyle icat edilmiş gelenekler olarak adlandırılabilir. Burning Man Festivali katılımcılarına sunduğu sınırsız özgürlük, kendini gösterme, birlik beraberlik ruhu oluşturma ve yanan adam figürü gibi festivallere ait arketip unsurları kullanması yönleriyle dikkat çekmektedir.

Oktoberfest ya da Ekim Festivali, Almanya'nın Münih kentinde her yıl genellikle eylül ayının üçüncü veya dördüncü pazar gününden ekim ayının ilk pazar gününe kadar düzenlenen ve 16-18 gün devam eden bir festivaldir.⁹⁶ Her yıl yaklaşık 6 milyon kişinin katıldığı bu festival Münih şehrindeki en ünlü olaydır.⁹⁷ İlk Oktoberfest, Bavyera Veliaht Prensi Ludwig'in Prenses Therese von Saxony-Hildburghausen ile evlenmesi onuruna 12 Ekim 1810'da yapılmıştır. Münih Belediye Başkanı'nın ilk varili açmasıyla 16 günlük festival başlamaktadır.⁹⁸

İngiltere'nin Gloucestershire eyaletindeki Coopers tepesinde her yıl 25 Mayıs'ta düzenlenen 'Peynir Yuvarlama Festivali'nde yüzlerce kişi dik bir yamaçtan

⁹⁴ John W. Morehead, "Burning Man Festival In Alternative Interpretive Analysis", **Sacred Tribes Journal**, Volume 4, No. 1, 2009, s. 19-41, (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/366960/Burning_Man_Festival_in_Alternative_Cultural_Analysis, 11 Şubat 2020.

⁹⁵ (Çevrimiçi) <https://burningman.org/culture/philosophical-center/10-principles/> 11 Şubat 2020.

⁹⁶ Dorothy Gladys Spicer, **a.g.e.**, s. 69-70.;

⁹⁷ (Çevrimiçi) <http://www.dw.com/tr/oktoberfest-ba%C5%9Flad-%C4%B1/a-16255304>, 09 Eylül 2015.; (çevrimiçi) <https://en.wikipedia.org/wiki/Oktoberfest>.; Ayrıca Almanya'da yapılan festivaller hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Dorothy Gladys Spicer, **a.g.e.**, s. 52-81.

⁹⁸ Ed. Cherie D. Abbey, **a.g.e.**, s. 540.

aşağıya birbirleriyle yarışarak, yuvarlanmakta olan 'Gloucester' peynirini yakalamaya çalışmaktadır.⁹⁹ İngiltere'de, peynir yuvarlamanın en az 500 yıldır devam eden geleneksel bir spor olduğu belirtilmektedir.¹⁰⁰

Portekiz'deki Tomar kasabası, 600 yıldır Festa Dos Tabuleiros (Başlıklar/Tepsiler Festivali) hasat için şükran ve yoksullar için hayır yapmanın bir yolu olarak kutlamaktadır. Festivalin en önemli özelliği Tomar ve çevredeki topluluklardan seçilen geleneksel başlıklar takmış yüzlerce kızın yaklaşık 33 kilo ağırlığında ve en azından onu taşıyan kız kadar uzun olması gereken başlılarla yaptığı geçit törenidir.¹⁰¹ Ribatejo eyaletinin Tomar kasabası, her üç yılda bir temmuz ayının ikinci haftasında dört gün boyunca danslar, konserler, havai fişek gösterileri, boğa güreşleri, şölen ve daha pek çok etkinliklerle nüfusunu iki üç kat arttırmaktadır.¹⁰²

Portekiz'in Algarve bölgesinde Pera kasabasında yapılan Kumdan Heykeller Festivali,¹⁰³ 15 bin metrekaare alanda, 34 bin ton kuma şekil vermek için dünyanın dört bir yanından yetenekli heykeltıraş ve kumdan heykel uzmanını bir araya getirmektedir. Festival, her sene farklı bir tema ile gerçekleştirilmektedir.

Avrupa'nın en ünlü karnavallarından birisi de Venedik Karnavalı'dır. Başlangıcı Rönesans dönemine kadar uzandığı tahmin edilen ve Paskalya öncesi yapılan Venedik Karnavalı her zaman 17 Ocak'ta başlamakta ve Ash Wednesday'e (Kül Çarşamba) kadar yaklaşık on gün devam etmektedir.¹⁰⁴ Venedik'teki karnaval kutlaması, Rio de Janeiro ve New Orleans'da gerçekleşen gösterişli kutlamalara göre

⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) <http://www.cheese-rolling.co.uk/index1.htm>, 10 Eylül 2015, (Çevrimiçi) https://en.wikipedia.org/wiki/Cooper%27s_Hill_Cheese-Rolling_and_Wake, 10 Eylül 2015.

¹⁰⁰ Ed. Cherie D. Abbey, **a.g.e.**, s. 139.

¹⁰¹ **A.e.**, s. 737.

¹⁰² Dorothy Gladys Spicer, **a.g.e.**, s. 159-166.

¹⁰³ Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) <http://www.fiesa.org/evento/>, 09 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) <http://family.portugalconfidential.com/fiesa-2015-sand-sculpture-festival-algarve/>, 09 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) https://en.wikipedia.org/wiki/International_Sand_Sculpture_Festival, 09 Eylül 2015.; Ayrıca Portekiz'de yapılan festivaller hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Dorothy Gladys Spicer, **a.g.e.**, s. 149-173.

¹⁰⁴ Dorothy Gladys Spicer, **a.g.e.**, s. 83-84.

geleneğe daha bağlıdır.¹⁰⁵ Festival süresince şehrin sakinleri ve turistler birbirinden renkli maskelerle Venedik sokaklarında dolaşmaktadır. Karnaval her yıl farklı bir temada düzenlenirken karnaval boyunca tarihi mekânlar ve balolar bu temaya göre şekillendirilmektedir. Karnavala katılanlar da belirlenen temaya göre kostüm seçmektedirler. Renkli kostümlerle birlikte maskeler takan katılımcılar, sokakta yüzlerini seçemediği yabancılarla dans etmektedirler.¹⁰⁶

Bu bağlamda Venedik Karnavalı Avrupa karnaval kültürünün önemli bir ögesi olmasının yanında karnavalların sanatsal bir alana taşınmasının da öncülerinden olduğu söylenebilir.

Norveç'in kuzey şehirlerinden Trondheim'de, yaklaşık bin yıldan bu yana düzenlenen dini ve kültürel bir festival olan 'Olav' Festivalinde her yıl bir ana tema belirlenmektedir.¹⁰⁷ Festival'in 2015 yılındaki ana teması ise İstanbul olmuştur.¹⁰⁸

Belçika'nın Hainaut bölgesinde kutlanan bir sokak festivali olan Binche,¹⁰⁹ Avrupa'nın yaşayan en eski sokak eğlencesini oluşturmaktadır. Ocak ayında renkli kıyafetlerle, müzik ve danslar eşliğinde büyük bir sokak geçidi olarak düzenlenen etkinlikler günümüzde oldukça gösterişli bir şekilde devam ettirilmektedir. Tahta takunyalar, tüy şapkalar ve daha birçok yerel kıyafetin sergilendiği ritüel UNESCO tarafından koruma altına alınmıştır.

Her yıl haziran ayında Fas'ın Sefru bölgesinde yapılan Kiraz Festivali güzelliği öne çıkarmaktadır. Kirazla sembolize edilen, yılın güzellik kraliçesinin

¹⁰⁵ Ed. Cherie D. Abbey, **a.g.e.**, s. 129.

¹⁰⁶ (Çevrimiçi) https://en.wikipedia.org/wiki/Carnival_of_Venice 09 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) <http://www.carnevale.venezia.it/en/>, 09 Eylül 2015.; Ayrıca İtalya'da yapılan festivaller hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Dorothy Gladys Spicer, **a.g.e.**, s. 82-97.

¹⁰⁷ (Çevrimiçi) <http://stiklestad.no/english/history/09> Eylül 2015.; (Çevrimiçi) <http://www.olavsfestdagene.no/en/festival/history/>, 09 Eylül 2015.; Ayrıca Norveç'te yapılan festivaller hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Dorothy Gladys Spicer, **a.g.e.**, s. 140-148.

¹⁰⁸ (Çevrimiçi) <http://www.bugun.com.tr/norvecin-en-buyuk-kultur-festivalinde-ana-tema-istanbul-haberi/737793>, 09 Eylül 2015.

¹⁰⁹ Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) <https://en.wikipedia.org/wiki/Binche>, 10 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) <http://www.unesco.org/culture/ich/en/RL/00033>, 10 Eylül 2015.; Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) <http://www.carnavaldebinche.be/home-eng.html>, 10 Eylül 2015.; Ayrıca Belçika'da yapılan festivaller hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Dorothy Gladys Spicer, **a.g.e.**, s. 5-22.

etrafında müzikler, danslar ve geleneksel eğlenceler düzenlenmektedir. Bol bol kirazın dağıtıldığı, spor karşılaşmalarının düzenlediği ve geleneksel kıyafetlerin sergilendiği etkinlikler üç gün boyunca Fas'ın kültürel mirasını ortaya koymaktadır. Bu etkinlik UNESCO'nun gelecek kuşaklara aktarılmasını isteyip koruma altına aldığı kültürel miraslar arasında yer almaktadır.¹¹⁰

Tarihin başlangıcından beri Nil Nehri ve havzası, Mısırlıların doğumdan ölüme kadar sosyal, ekonomik, kültürel faaliyetlerinin ve kutlamalarının mekânı olmuştur. Mısırlılar her yıl 15 Ağustos'ta Wafaa El-Nil (Nil'in Sadakati) festivalini kutlamaktadır.¹¹¹ Abu Simbel Tapınakları'nda 22 Şubat ve 22 Ekim tarihlerinde kutlanan Güneş Festivali¹¹² ve Kipti festivali olan Sham el-Nessim¹¹³ de Mısır'da kutlanan önemli festivallerdendir.

İran kültüründe ilkbaharın ilk günü olan 21 Mart'ta kutlanan Nevruz, doğa günü olarak kutlanan Sizdah Bedar, herkesin birbirine sevgisini gösterdiği ve şükran günü olarak kutlanan Mehregan ile birlikte Zerdüştlük, Hristiyanlık, İslamlık ve Musevilik¹¹⁴ için önemli olan kutlama günleri yer almaktadır.

Suudi Arabistan'da dini bir kutlama ve ibadet olan Hac,¹¹⁵ geleneksel deve yarışlarının da yapıldığı bir kültür ve miras festivali olan Janadriyah¹¹⁶ ile temelleri İslam'dan önceye dayanan, Arapların sosyo-ekonomik ve kültürel hayatını şekillendiren önemli pazarlarının başında gelen Ukaz Panayırı¹¹⁷ ticaret faaliyetlerinin yanı sıra kültür, sanat ve spor alanında önemli icraaların gerçekleştirildiği bir etkinlik olarak dikkati çekmektedir.

¹¹⁰ (Çevrimiçi) <http://www.unesco.org/culture/ich/en/RL/00641>, 09 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) <http://riadzany.blogspot.com.tr/2010/06/cherry-festival-in-sefrou-morocco.html>, 09 Eylül 2015.

¹¹¹ <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/32/99/79879/Folk/Special-Files/The-Nile-Flood-Festival.aspx>

¹¹² Ed. Cherie D. Abbey, **a.g.e.**, s. 5.

¹¹³ **A.e.**, s. 660.

¹¹⁴ (Çevrimiçi) <https://tr.irancultura.it/>, 10 Haziran 2020.

¹¹⁵ Ed. Cherie D. Abbey, **a.g.e.**, s. 581.

¹¹⁶ **A.e.**, s. 648.

¹¹⁷ Elnure Azizova, "Ukâz" **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C 42, İstanbul, TDV Yayınları, 2012, s. 61-62.

Güney Kore'nin Boryeong kentinde düzenlenen 'Geleneksel Çamur Festivali'¹¹⁸ milyonlarca ziyaretçinin ilgisini çekmektedir. Yaz aylarında gerçekleşen festival ilk defa 1998'de, Boryeong'un meşhur çamurunu tanıtır, kozmetik satışlarını arttırmak için düzenlenmeye başlanmıştır.

Bir Hristiyan geleneği olan Ölüler Günü her yerden daha etkileyici bir şekilde Meksika'da kutlanmaktadır. Kaybettiklerini anmak için 2 Kasım'da mezarlıkları ziyaret eden Meksikalılar, bu günü renkli iskeletler, kurukafalar, çiçekler ve yiyecekler ile geçirerek kasvetten kurtarmayı düşünmektedirler.¹¹⁹

Bunların dışında İskoçya Edinburgh'ta, Hogmanay Festivali;¹²⁰ Yunanistan Patras'ta, Patras Karnavalı;¹²¹ İsveç Kiruna'da, Kiruna Kar Festivali;¹²² İskoçya Shetland'da, Viking Ateş Festivali;¹²³ Fransa Paris'te, Paris Karnavalı;¹²⁴ Hollanda Amsterdam'da, Portakal Festivali;¹²⁵ İspanya Castillo de Murcia – Burgos'ta, Bebeklerin Üzerinden Atlama Festivali;¹²⁶ Finlandiya Sonkajarvi'de, Eş Taşıma Yarışması;¹²⁷ İsviçre Bern'de, Grindelwald Kar Festivali,¹²⁸ Zürih'te, Sechselauten

¹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) <http://www.boryeongmudfestival.com/>, 10 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) https://en.wikipedia.org/wiki/Boryeong_Mud_Festival, 10 Eylül 2015

¹¹⁹ (Çevrimiçi) <https://www.dayofthedeath.com/digital-presentations/>, 12 Şubat 2020.

¹²⁰ Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) <https://en.wikipedia.org/wiki/Hogmanay>, 10 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) <http://www.edinburghfestivalcity.com/festivals/edinburghs-hogmanay>, 10 Eylül 2015.

¹²¹ Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) https://en.wikipedia.org/wiki/Patras_Carnival, 09 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) <http://carnivalpatras.gr/en/>, 10 Eylül 2015.

¹²² Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) <https://en.wikipedia.org/wiki/Kiruna>, 09 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) <http://www.snofestivalen.com/english>, 09 Eylül 2015.

¹²³ Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) <http://www.uphellyaa.org/about-up-helly-aa/jarl-squad>, 08 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) https://en.wikipedia.org/wiki/Up_Helly_Aa, 08 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) <http://www.shetland.org/things/events/culture-heritage/up-helly-aa>, 08 Eylül 2015.

¹²⁴ Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) https://en.wikipedia.org/wiki/Paris_Carnival, 09 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) <http://www.carnaval-paris.org/>, 08 Eylül 2015.

¹²⁵ Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) <http://www.eurofestivals.co.uk/festivals-in-holland/amsterdam-orange-festival/> 10 Eylül 2015.; Ayrıca Hollanda'da yapılan festivaller hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Dorothy Gladys Spicer, **a.g.e.**, s. 113-139.

¹²⁶ Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) <http://www.spanish-fiestas.com/festivals/baby-jumping/>, 08 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) <https://news.vice.com/article/spain-held-its-annual-devil-baby-jumping-festival>, 09 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) http://www.slate.com/blogs/atlas_obscura/2015/01/08/el_colacho_the_baby_jumping_festival_in_spain.html, 09 Eylül 2015.

¹²⁷ Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) <http://www.eukonkanto.fi/en/>, 08 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) <https://en.wikipedia.org/wiki/Wife-carrying>, 08 Eylül 2015.

¹²⁸ (Çevrimiçi) <http://www.newlyswissed.com/swiss-turnip-festival/>, 09 Eylül 2015.

(Altı Zil) Festivali,¹²⁹ ABD New Orleans'ta Mardi Gras Festivali,¹³⁰ Brezilya Rio de Janeiro'da, Rio Karnavalı¹³¹ gibi festivaller yapıldıkları ülkelerde bazıları itibariyle de Dünya çapında meşhur olan, dikkat çeken festivallerdendir.

Günümüzde ritüel kökenli, geleneksel unsurları devam ettiren festival ve kutlamalar varlığını sürdürmekle birlikte artık daha çok benzer şablonların uygulandığı, benzer kalıpları içeren eğlence unsurunun ön plana çıktığı kutlamalar dikkat çekmektedir. Bu durumun modernist unsurların ve teknolojinin günlük yaşantımıza olduğu kadar sosyo-kültürel hayatımıza da nedenli hâkim olduğunun bir göstergesi olduğunu düşünmekteyiz. Günümüzde pek çok alanda olduğu gibi burada da tüketim kültürü ve tekdüzelik karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Türk Kültüründe Bayram, Toy, Tören ve Şenlik Kavramı

Batı halk kültüründe karnaval ve festival olarak adlandırılan kutlamaların Türk kültüründe daha çok bayram ve şenlik kelimeleriyle karşılandığını görmekteyiz. Bayram, millî, dinî; şenlik ise özel önemi olan gün veya günlerin kutlanması anlamına gelmektedir.

Zenginlik, yücelik ve kutlu olmak anlamlarına gelen bayram, Türkçe “bay/may” kökünden türetilmiştir. En eski Türkçe örneklerde badram olarak geçen kelime, Orta Farsçada paḍrām, Soğdca'da ise patrām şeklindedir ki neşe, huzur, mutluluk, sessizlik anlamlarına gelmektedir. Bu kelime “beyrem” veya “mayram/meyrem” şeklinde de söylenmektedir.¹³² Buradaki bayram kelimesinin kapsamını “dini bayramlar”, “millî bayramlar”, “etnik ve uluslararası bayramlar” ile “şenlik ve festivaller” oluşturmaktadır. “Millî veya dinî bakımdan önemli olan ve

¹²⁹ Dorothy Gladys Spicer, **a.g.e.**, s. 208-209.

¹³⁰ Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) <http://www.mardigrasneworleans.com/>, 08 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) https://en.wikipedia.org/wiki/Mardi_Gras, 09 Eylül 2015.

¹³¹ Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) <http://www.rio-carnival.net/>, 10 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) https://en.wikipedia.org/wiki/Rio_Carnival, 10 Eylül 2015.; (Çevrimiçi) <http://www.rio.com/rio-carnival>, 10 Eylül 2015.

¹³² Deniz Karakurt, **Türk Söylence Sözlüğü**, s. 69. (Çevrimiçi) <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/tr/archive/0/00/20140912192807%21TurkSoylenceSozlugu.pdf>, 16 Eylül 2015.

kutlanan gün veya günler, özel olarak kutlanan gün, sevinç, neşe”¹³³ anlamlarını ifade eden bayram, “kaynağını topluluk hayatından alan kolektif bir olgu olarak, takvime bağlı günlerde topluluk tarafından paylaşılan ve grup kimliğinin dışı vurulduğu çok amaçlı ve çok işlevli karmaşık yapılara sahip kültürel tutum ve kabuller”¹³⁴ olarak tanımlanmaktadır. Bayramın en önemli özelliği kutlanmasına bir ferdin vesile olmadığı, bir topluluğun bütünü için yapılan ve herkes tarafından düzenlenen, uygulanan törenlerin bileşimi olduğu¹³⁵ ifade edilmektedir.

Türk kültüründe, bütün toplum tarafından birlik beraberlik içerisinde gerçekleştirilen tüm önemli kutlamalar için “bayram” adlandırılmasının yapıldığı görülmektedir. Halk bu bayramlarda yekvücut olarak ve etkin bir şekilde yer almaktadır.

Bayram kelimesi ile ilgili Türk edebiyatında ilk bilgi Kaşgarlı Mahmûd’un **Dîvânu Lügâti’t-Türk** adlı eserinde yer almaktadır. **Dîvânu Lügâti’t-Türk**’te bayram kelimesinin karşılığı “bedhrem” olarak verilmiştir. Bu kelime “halk arasında gülme ve sevinme” anlamlarına gelmektedir. Oğuzlar bayram gününe “beyrem” demektedirler. Çiçeklerle süslenen bayram yeri, ışıklarla aydınlatılınca âdeta “gönül açan” bir yer olmaktadır.¹³⁶ Bayram yerinin aydınlatılmış olması, bayram kutlamalarının gece de devam ettiğini göstermektedir. Kaşgarlı Mahmûd’un bayram açıklamasıyla Ramazan ve Kurban Bayramları gibi dinî bir bayramı değil, millî bir bayramı kastettiği anlaşılmaktadır. Kaşgarlı’nın, bayram yerinin çiçeklerle süslendiğini söylemesinden hareketle çiçeklerin genellikle ilkbaharda açtığı ve bayramın ilkbahar mevsiminde kutlandığı çıkarılabilir.¹³⁷ Kaynaklarda¹³⁸ Türk

¹³³(Çevrimiçi) www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.560591d97d1c55.70747920, 19 Eylül 2015.

¹³⁴ Özkul Çobanoğlu, “Bayram” **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedisi Sözlüğü**, C 5, Ankara, AKMB Yayınları, 2006, s. 398.

¹³⁵ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1984, s. 204.

¹³⁶ Kaşgarlı Mahmûd, **Divan-ı Lügati-t Türk, C I-II-III** (Birleştirilmiş baskı), çev.: Besim Atalay, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013, s. 484.

¹³⁷ Salim Koca, “Eski Türklerde Bayram ve Festivaller”, **Türkler Ansiklopedisi**, C 3, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 79.

¹³⁸ Ayrıntılı bilgi için bk.: M. Fuad Köprülü, **Edebiyat Araştırmaları 1**, 4. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 2004, s. 83-106.; Tuncer Baykara, “Türklerde Şenlikler, Kutlamalar, Toylar ve Eğlenceler”, **Erdem**, C 12, S 36, Mayıs 2000, s. 869.

kültüründe Şeylan, Sığır ve Yuğ olmak üzere başlıca üç törenden bahsedilmekte, Altaylardan Osmanlılara kadar çeşitli Türk efsane ve anlatılarında, **Orhun Kitabeleri**'nde, **Dîvânu Lügâti't-Türk**'te yer alan törenlere ait ayrıntılı malumat verilmektedir. Türk insanının eğlenme ihtiyacını karşılayan unsurlardan olan kutlamalar, toylar, şenlikler, donanmalar, bayramlar sayılırken bunların kimi zaman birbirinin yerini aldığı kimi zaman da çok küçük farkları olduğu görülmektedir.

Eski Türklerde, çok çeşitli tören ve kutlamaların yapıldığı bilinmektedir. Devlet törenleri toplumun tümünü kapsayan, halkta millî şuur ve birlikte yaşama heyecanı oluşturan önemli öğelerdir. Türk toplum hayatında bayram, toy, şenlik, şeylan-şölen, tören gibi adlarla yapılan merasimlerin öneminin herkes tarafından bilindiği ve buna uygun hareket edildiği görülmektedir.

En eski Türk kavimlerinden günümüze kadar bu merasimler: doğum toyu, bey oğlunun ilk avı toyu, tahta çıkma toyu, bir felaketten kurtulma toyu, elçi kabulü toyu,¹³⁹ uğurlama ve karşılama toyları, yemintörenleri, düğün törenleri, ad verme töreni, yuğ törenleri, ölü aşı,¹⁴⁰ av toyu, adak ve hâcet toyu, sevinç toyları, yağma toyları,¹⁴¹ akın dönüşlerinde yapılan toylar, eğlenme toyları, nevruz şenlikleri, Hızır Nebi şenlikleri, oğdarış şenlikleri, kurultay ve şölenler, ilkbahar ve sonbahar şenlikleri, yayla şenlikleri, huzur güreşleri, kıspet giyme törenleri, yeni çadır kurma şenlikleri, koç katımı şenlikleri, çift koşusu şenlikleri, hasat mevsimi şenlikleri, Kurban ve Ramazan Bayramı şenlikleri, Cuma şenlikleri, kurtuluş günleri şenlikleri, Pazar şenlikleri, sünnet düğünleri, askere gitme törenleri,¹⁴² kandil geceleri, Hac kafilesini uğurlama ve karşılama törenleri¹⁴³ orun ve ülüş ile ilgili toylar, av eğlenceleri ve toyları, yılbaşı ve saya bayramları, akın dönüşleri ve tutsaklıktan kurtuluş için verilen toylar, karşılama ve uğurlama toyları, bağlılık, and verme ve öd alma

¹³⁹ Özkan İzgi, **a.g.m.**, s. 36.

¹⁴⁰ İsmail Cansız, "Dede Korkut Hikâyelerine Göre Türklerde Tören Geleneği ve Tören Çeşitleri", **Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi-II**, 1999 Güz, s. 56-64.

¹⁴¹ Metin Özarslan, "Dede Korkut Boylarında Toy, Şölen, Eğlence Kavramları Üzerine", **Halk Kültüründe Eğlence Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, Ed. Işıl Altun, Taha Tuna Kaya, İstanbul, Motif Vakfı Yayınları, 2011, s. 600-604.

¹⁴² Murat Şahin, **Türk Spor Kültüründe Aba Güreşi**, Ankara, Nobel Basımevi, 2003, s. 23.

¹⁴³ Cüneyt Kanat, "Memluk Devletinde Eğlence Kültürü", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C XXII, S1, Temmuz 2007, s. 54.

yeminleri ile ilgili toylar, beşik kertme ve nişan törenleri¹⁴⁴ şeklinde sıralanmıştır. Mısır'da kurulan Türk Devleti Memlukler'in¹⁴⁵ Türk kültüründe var olan kutlamalarla birlikte bu yöreye özgü Nil Nehri ve ülkedeki gayri müslimlerle ilgili bayramlarla ilgili de kutlamalar yaptığı görülmektedir.¹⁴⁶

Adlandırmalara bakıldığında Türk kültüründe doğumdan ölüme kadar hayatın her aşamasında yer alan etkinliklerde amaç kimi zaman müjdeli bir haberi, kimi zaman baharın gelişini, kimi zaman dini bir olayı kutlama olurken kimi zaman da ölüm karşısında insanın tavrını sergilemek olmuştur. Bu etkinliklerin hem devlet kademesinde hem de halk arasında yapılan çok çeşitli tören, kutlama ve şenliklerden oluştuğu görülmektedir.

Kültüre bağlı olarak resmî ve halk takvimi şeklinde oluşan Türk takviminde mevsimlik bayramların kutlanma tarihleri hep halk takvimine göre belirlenmektedir.¹⁴⁷ Bahar mevsiminde yapılan bu bayramlarda en önemli öge, kurban törenleridir. Kurban merasimi ile birlikte at yarışları, ok atma müsabakaları ve ozan atışmaları da yapılmakta törenler sonunda ise en iyi ozanlar, atıcılar ve atlar seçilmektedir. Çinlilerin kurt ulumasına benzettiği şarkılar ve millî içeceğimiz kımız da törenlerin vazgeçilmezlerindendir.¹⁴⁸ Hayatın her alanındaki bu yarışma ve müsabaka kültüründen hareketle Türkler günlük işlerinin hepsini “yardımlaşma ve yarışma” anlayışı içinde görüyorlardı şeklindeki bir çıkarım yanlış olmayacaktır.¹⁴⁹ Türkler şölene, eğlenceye düşkündür, her bahaneyle yeme içmenin bol olduğu ve

¹⁴⁴ Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş IV Türklerde Yemek Kültürü**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978, s. 405.

¹⁴⁵ Memluk Devleti ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: İsmail Yiğit, “Memlükler”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 29, İstanbul, TDV Yayınları, 2004, s. 90-97.

¹⁴⁶ Cüneyt Kanat, **a.g.m.**, s. 54,

¹⁴⁷ Haz.: Ayşe Akman, **Mevsimlik Bayramlarımız**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2005, s. 3.

¹⁴⁸ Bahaeddin Ögel, **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, 3. bs., İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1988, s. 774-777.; Ayrıca L. Rasony, Çin kaynaklarında tarihi efsanelere dayandırılarak Türkistan'ın Kuçak şehrinde yeni yıl başladığı gün Koşay Han ile Yolay Han güreşleri ve at, deve, öküz güreşleri yapıldığını belirtmektedir. Laszlo Rasony, **Tarihte Türklük**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988, s. 30.; E. Esin de Dede Korkut'ta, Oğuz Beylerinin güveyinin yüzüğüne nişan atması, Dede Korkud'un neşeli havalar çalması, kopuz, davulbaz gibi çalgıların, musikinin Türk destanlarındaki eğlencelere işaret ettiğini belirtmektedir. Emel Esin, **İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslâma Giriş**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1978, s. 98.

¹⁴⁹ Salim Koca, **a.g.m.**, s. 85.

konukların el üstünde tutulduğu bir şölen düzenlemektedirler. Bu anlamda “Türklerde dünden bugüne değişen bir şey olmamıştır.”¹⁵⁰

Şenlikler, Türk geleneklerinde misafir ağırlamanın ve kültürel devamlılığın ne denli kuvvetli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Batı toplumlarında yeme-içme ve eğlencenin olduğu, her türlü sınırların ortadan kalktığı, bedeni hazların öne çıktığı etkinlikler dikkat çekerken Türk toplumlarında ise çeşitli yarışma ve müsabakalarla kişisel gelişimin sağlandığı, birlik-beraberlik içerisinde coşku dolu kutlamaların yapıldığı etkinliklerin öne çıktığı görülmektedir.

Şamanist Türk kavimlerinin yaptığı âyin ve törenler iki kısma ayrılmaktadır. Bunlar, belirli vakitlerde yapılması gereken âyin ve törenler, tesadüfî olaylar dolayısıyla yapılan özel âyin ve törenler olarak adlandırılmaktadır. Belirli vakitlerde yapılan âyinlere, çok eski devirlerden beri yapılagelen ilkbahar, yaz ve güz mevsimlerindeki âyinler dâhil edilmektedir. Özellikle Hunlar devrinden beri yapılan ve herkesin bildiğini ilkbahar/güz bayramlarının Moğol İmparatorluğu devrinde ise devletin dinî bayramları olduğu görülmektedir. Türklerde 9 Mayıs'ta yapılan ilkbahar bayramına “örüş sara” (sürüleri otlatmaya çıkma ayı) bayramı; 28 Ağustos'ta yapılan güz bayramına ise “sağan sara” (ak ay) bayramı denilmektedir.¹⁵¹

Yakutlarda yılda iki defa olmak üzere ilkbahar ve sonbahar mevsiminde törenler düzenlenmektedir. Issıah denilen törenler “Saçı (libation) Bayramı/Âyini” anlamına gelmektedir. Bu bayram ve âyin mayıs ayının sonlarında yahut haziranda tanrıların büyüğü Ürün Ayı Toyon ve Ürün Arı Toyon şerefine yapılmaktadır. Dokuz gün süren bu bayram ve ayinlerde bütün soydaşlar kımız ve kurban hazırlamaktadır. Sonbaharda yapılan “Ay ve Güneş (ıy, kün) Bayramı”na “Abası Isıaga” (kötü ruhlara saç) da denilmektedir ki bu bayramda kötü ruhlardan korunmak amaçlanmaktadır.¹⁵² Tsın Türkleri'nde yılda beş bayram yapılmaktadır ve bu tapınmalarda ilkbaharda

¹⁵⁰ Jean Paul Roux, **a.g.e.**, s. 140.

¹⁵¹ Abdülkadir İnan, **Eski Türk Dini Tarihi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1976, s. 46-47.

¹⁵² Abdülkadir İnan, **Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. bs., 1986, s. 97-102.

Gök Han’a koyun, yazın Kızıl Han’a kuş, sonbaharda Ak Han’a köpek, kışın Kara Han’a domuz, yılın ortasında da Ugan’a öküz kurban edilmektedir.¹⁵³

Türklerde ister baharın gelişi dolayısıyla olsun ister tanrılar şerefine kutlanan dini törenler olsun kutlamaların merkezini kurbanların oluşturduğu görülmektedir. Kurbanlarla birlikte geleneksel içki olan kımız da kutlama ve bayramlardaki yeme içme kültürünün önemli unsurlarındandır.

İslam öncesi Türk kültüründe genel olarak kutlanan dört bayram vardır. Bunlar: Koçagan (Kosa Şenliği), 21 Mart bahar gündönümünde Koça Han adına kutlanan Nevruz Bayramı’dır. Sayağan (Isıyah), 21 Haziran yaz gündönümünde Zaya adına düzenlenmektedir. Saya Şenliği Paktağan (Akatuy), 23 Eylül güz gündönümünde Pakta adına yapılmaktadır. Paynağan (Kartuy) ise 21 Aralık kış gündönümünde Payna adına düzenlenmektedir.¹⁵⁴ Bu kutlama ve şenliklerde yılın mevsimsel döngüleri dikkate alındığı ve topluluğun genel uğraş alanı olan hayvancılık merkezli bir takvim oluşturulduğu görülmektedir.

Çinli kaynaklar Hsiung-nu âdet ve nizamları hakkında bilgiler aktarmaktadır:

“Senenin ilk ayında kabile reisleri toplanarak Hsiung-nu imparatorluk sarayında küçük bir topluluk meydana getirirler; beşinci ayda Lungch’eng’da toplanarak kendi ataları, gök ve yer için ibadet ederler; sonbaharda atlar şişmanladığı zaman, yine büyük bir toplantıyı Tai-lin’de yaparlar ve aynı zamanda bu toplantıda nüfus sayımı yaparak şahısların vermekle yükümlü oldukları nüfus vergisini toplarlar.” Yine aynı devrin bir başka Çin kaynağı olan Huo Han-shu kitabında ise şu bilgiler vardır: “Hsiung-nu’ların üç tane ejderha festivali vardır ki gök için ibadet ettikleri bu festivaller senenin birinci, beşinci ve dokuzuncu aylarının wu gününde yapılır. Güney Hsiung-nu’lar kendi ananevî gök tanrısına ibadetleri yanı sıra Han (M.Ö. 206- M.S. 220) sülâlesinin hükümdar atalarına da ibadetlerini merasimler şeklinde ifa ederlerdi. Bu festivalden istifade ederek toplanan kabile reisleri aynı zamanda devletin işlerini de görüşürlerdi. Onlar kendilerini at ve deve yarışları yaparak eğlendirirlerdi.”¹⁵⁵

¹⁵³ Ziya Gökalp, Ziya Gökalp, **Türk Uygarlığı Tarihi**, 2.bs., haz.: Yusuf Çotuksöken, İstanbul, İnkılâp Yayınevi, 2008, s. 123.

¹⁵⁴ Deniz Karakurt, **a.g.e.**, s. 69.

¹⁵⁵ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, 35. bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2013, s. 248.

Türk kültüründe şenlik ve bayramların bir devlet seremonisi ile ibadet yapma coşkunluğunda icra edildiği, bu ortamlarda aynı zamanda devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı, çeşitli yarışma, müsabaka ve ziyafetlerle eğlenildiği görülmektedir.

Hsiung-nu'lardaki bu festival geleneğinin Köktürkler zamanında da aynı şekilde devam ettiği anlaşılmaktadır. Köktürklerdeki törenlerinde de Hsiung-nu'larda olduğu gibi kurbanların kesildiği, ziyafetlerin verildiği, at yarışlarının yapıldığı, çeşitli şarkıların söylendiği, ayrıca çokça kımız içildiği görülmektedir.¹⁵⁶ Bu törenlerin icra edildiği mekân olarak "Atalar Mağarası" Türklerde çok derin izler bırakmış tarihi hadiseleri çağrıştırmaları bakımından önemlidir.¹⁵⁷ Ötüken Uygurları da ataları gibi beşinci ayda Bahar Bayramı ve hayvan sürülerinin otlamaya çıktığı 9 Mayıs'ta Örüs Sara Bayramı kutlamaktadır.¹⁵⁸

Hemen her toplulukta az ya da çok görülen atalara saygı ve hürmet, onlar öldükten sonra da çeşitli saygı, sevgi ve korku unsurlarıyla ata ruhlarının dünyada kalanlarla irtibatlarının devam ettiği şeklinde bir inanç şeklini almaktadır. Bu inanışta ölen atanın manevi varlığının yeryüzünde kalarak geride bıraktığı ailesini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebileceğine, hayvanların çoğalması ve ürünlerin bolluğu üzerinde etki edebileceğine inanılmaktadır. Bu yüzden pek çok toplulukta olduğu gibi Türk toplumunda da ata ruhlarına yılın belli dönemlerinde yiyecek ve hediyeler sunmak, kurbanlar kesmek, onlar adına büyük taşlar dikmek önemli bir görev olarak ifa edilmektedir.

Çin kaynaklarından nakille Uygurların, She ve Tung-chih yani yaz ve kış dönenceleri için festivaller düzenlediği aktarılmaktadır. She festivalinde, yani 21 Haziran yaz gün dönümündeki festivalde, toprak için kurbanlar sunulmaktadır. Tung-chih ise 21 Aralık kış dönümünde yapılmaktadır. Ayrıca Uygurların üçüncü ayın

¹⁵⁶ Bahaeddin Ögel, **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, 3. bs., İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1988, s. 775.

¹⁵⁷ Dursun Yıldırım, **Türk Bitiği Araştırma İnceleme Yazıları**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 145-148.

¹⁵⁸ Osman Turan, **Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi**, 23. bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2014, s. 52.

dokuzunda Han-shih, Soğuk Yemek Festivali, adıyla kutladıkları bir festival vardır. Bu festival, Çinlilerin Ch'ing-ming Festivali, Hristiyanların Paskalya tatili, Müslümanların ise Hıdırellez kutlamalarına benzemektedir. Han-shih festivali soğuk yemeklerle hazırlanan bir ziyafetle başlamaktadır. Bu festival için evin içinde ve dışında yanan hiç ateş bırakılmazken yirmi dört saatlik zamanda da hiç yeni ateş yakılmamaktadır. Yin ve Yang¹⁵⁹ prensiplerinin yer değiştirmesi olarak görülen festivalin başlangıcı bir gün önceden hazırlanan soğuk yemeklerle yapılmaktadır.¹⁶⁰

Türklerde kutlamalar için yapılan adlandırmalardan birisi de “toy”dur. Toy kelimesi bayram dışında düğün ve yemekli tören gibi anlamlara da gelmektedir.¹⁶¹ Toy’un, bütün Türk lehçelerinde ve Türkçeden intikal eden diğer dillerde doğrudan doğruya “meclis, toplantı” manasına geldiği fakat “Toy” kelimesinin yemek yiyerek doymak ile bir ilgisinin olmadığı aşikârdır.¹⁶² Bu bağlamda toy ile salt yemeden ziyade birlik beraberlik içerisinde bir araya gelinen meclis ve toplantıların, coşkulu eğlencelerin ifade edildiği görülmektedir.

Yeme içme ve eğlencenin ön planda olduğu toylar Türk destanlarında da görülmektedir. “Oğuz yurda varması şerefine toy için doksan bin koç ve dokuz yüz kısrak kesilmesini emretti ve büyük bir toy yaptı; altın evi kurdurdu.”¹⁶³ “Kün Han babasının kıldığına amel kılıp dokuz yüz sığır (veya at) ve dokuz bin koyun kestirtti ve dokuz deri havuza rakı doldurttu ve doksan deri havuza kımız koydurttu. Kırk gece ve gündüz yediler; içtiler.”¹⁶⁴ Manas Destanı’nda ise “Manas, Kozkoman-

¹⁵⁹ Yin ve Yang, Çin evrenbiliminin temelini oluşturmaktadır. Güneş ve ay sembolü ile yaşamdaki zıtlıklar dengesi aktif olan ötekisi olmadan var olamayan iki karşıt gücü temsil etmektedirler. Yin enerjisi alıcı, dingin ve pasif, Yang enerjisi ise etken, hareketli ve aktif anlamına gelmektedir. Yin: Negatif, yeryüzü, dişi, karanlık, pasif, soğuk, ölü, kış, gece, çift, ay, su, sessiz, üzgün, yavaş, yumuşak, içine çeken; Yang ise pozitif, gökyüzü, eril, aydınlık, aktif, sıcak, yaşam, yaz, gündüz, tek, güneş, ateş, gürültülü, mutlu, hızlı, sert, dışarı veren olarak tanımlanmaktadır.

¹⁶⁰ Özkan İzgi, **a.g.m.**, s. 34-35.

¹⁶¹ Abdulhaluk Çay, **a.g.e.**, s. 8.

¹⁶² İbrahim Kafesoğlu, **a.g.e.**, s. 251-252.

¹⁶³ Zeki Velidi Togan, **Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili**, 2. bs. İstanbul, Enderun Kitabevi, 1982, s. 47.

¹⁶⁴ Ebülğazi Bahadır Han, **Şecere-i Terakime Türklerin Soy Kütüğü**, haz.: Muharrem Ergin, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 44.

Gökçeğöz seferinden döndükten sonra büyük bir bayram/toy ilan edilmiştir. Kırk gün kırk gece yine içme ve eğlence yapılmıştır.”¹⁶⁵

Ülkesinden çıkıp çeşitli memleketler fetheden Oğuz’un, tekrar yurduna döndüğünde bunu bir toyla kutladığı görülmektedir. Uygulamalar Oğuz Han’ın oğullarının da atalarının töresini takip ettiğini göstermektedir. Bu toylarda yeme-içme hususundaki aşırılıklar ve kesilen binlerce hayvan dikkat çekmektedir. Bu toylarda görülen tüketim ile ilgili aşırılıklar beylerin varlığını ve cömertliğini göstermesi bakımından önemlidir. Zira Türk kültüründe vermek, yedirmek, giydirmek bey olmanın şartlarından kabul edilmektedir.

Toylar, Dede Korkut’ta, Hanlar hanı Han Bayındır’ın yaptığı “ulu toy”¹⁶⁶ ile beylerin yaptıkları “küçük toylar”¹⁶⁷ şeklinde yer almaktadır. Dede Korkut

¹⁶⁵ Abdülkadir İnan, **Manas Destanı**, İstanbul, MEB Yayınları, 1992, s. 45.

¹⁶⁶ “Bir gün Kam Ganoğlu Han Bayındır yirinden turmuş idi. Şâmi günlüğü yir yüzine diktürmüş-idi. Ala sayvanı gök yüzine aşanmış-idi. Bin yirde ipek halıçası döşenmiş-idi. Hanlar hanı Han Bayındır yılda bir kerre toy idüp Oğuz biglerin konuklar idi. Gine toy idüp atdan aygır deveden buğra koyundan koç kırdurmuş-idi.” Muharrem Ergin, **Dede Korkut Kitabı-1**, 8. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 78.

¹⁶⁷ “Dirse Han dişi ehlinün sözi-y-ile ulu toy eyledi, hâcet diledi. atdan aygır deveden buğra koyundan koç kırdurdu. İç Oğuz Taş Oğuz biglerin üstüne yıgnak itdi. Aç görse toyurdu. Yalın görse tonatdı. Borçluyu borçından kurtardı. Depe gibi et yığdı göl gibi kırmız sağdırdı.” Muharrem Ergin, **a.e.**, s. 81. “Dirse Hanun hatunı oğlançuğumun ilk avıdır diyü atdan aygır deveden buğra koyundan koç kırdurdu, kanlu Oğuz biglerin toylayayım didi.” Muharrem Ergin, **a.e.**, s. 86.

“Bir gün Ulaş oğlu, tülü kuşun yavrısı, beze miskin umudu, Amıt suyunun aslanı, Karaçuğun kaplanı, konur atun iyesi, Han Uruzun ağası, Bayındır Hanun güyegüsü, Kalın Oğuzun devleti, kalmış yiğit arhası Salur Kazan yirinden turmuş-idi. Toksan başlu ban ivlerin kara yirün üzerine diktürmüş-idi. Toksan yirde ala kalı ipek döşemiş-idi. Seksen yirde badyalar kurulmuş-idi. Altun ayak sürahiler düzilmiş-idi. Tokuz kara gözlü, hub yüzlü, saçı ardında örülü, göksi kızıl dügmeli, elleri bileğinden kınalı, parmakları nigarlu, mahub kafır kızları kalın Oğuz biglerine sağrak sürüp içerler-idi.” Muharrem Ergin, **a.e.**, s. 95.

“Big ordusını oğlanını uşağını hazinesini aldı girü döndi. Altun tahtında yine ivini dikdi. Karaçuk Çobanı imrahor eyledi. Yidi gün yidi gice yime içme oldı. Kırk baş kul kırk kırnak, oğlu Uruz başına azad eyledi. Cılasun koç yiğitlere kalaba ölke virdi, şahvar cübbe çuka virdi.” Muharrem Ergin, **a.e.**, s. 115.

“Pay püre big kalın oğuz biglerini çağırdı konukladı. Dedem korkut geldi, oğlana ad kodı, aydur.” Muharrem Ergin, **a.e.**, s. 121.

“Pay Püre Bigün oğlançuğı Beyrek, melikün kızın aldı, ağ ban ivine ağ otağına girü döndi, düğüne başladı. Bu kırk yigidün bir kaçına Han Kazan, bir kaçına Bayındır Han kız virdiler. Beyrek dahı yidi kız karındaşını yidi yigide virdi. Kırk yirde otag dikdi. Oyuz dokuz kız tali’lü taliine birer oh atdı. Otuz dokuz yigit ohunun ardınca gitdi. Kırk gün kırk gice toy düğün eylediler.” Muharrem Ergin, **a.e.**, s. 152.

“Ağça Kala Sürmeliye gelüp Kazan kırk otak diktürdi. Yidi gün yidi gice yime içme oldı.” Muharrem Ergin, **a.e.**, s. 176.

Kitabı'nda dört hikâye Bayındır Han'ın tertip ettiği (Dirse Han Oğlu Buğaç Han Boyu, Kam Pürenün Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu, Begil Oğlu Emrenün Boyu); iki hikâye de Salur Kazan'ın tertip ettiği (Salur Kazan'ın İvi Yağmalandığı Boy, Kazan Big Oğlu Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy) toylarla başlamaktadır. Bunlarla birlikte Dirse Han'ın hacet toyu ve annelerin oğullarına yaptığı ilk av toyları¹⁶⁸ da anlatılmaktadır.

Ulu toyda, orun-ülüş,¹⁶⁹ yani oturma ve yemek yeme törelerine çok dikkat edilmektedir. Bu toylarda dikkat çeken başka bir husus da hanın, toy sonunda bütün varını yağmalattığı potlaç/han-ı yağma geleneğidir.¹⁷⁰ Eski Anadolu'da "toylama"

"Babası oğlançuğun gördi, Allaha şükürler eyledi. Oğlı-y-ile gelini-y-ile Kanlı Koca Oğuza girdi. Gök ala görklü çemene çadır dikdi. Atndan aygır deveden buğra koyundan koç kırdurdu. Dügün itdi, kalın Oğuz biglerin ağırladı." Muharrem Ergin, **a.e.**, s. 198.

"Kazan görklü çemene çadır otak diktürdi. Yidi gün yidi gice toy düğün idüp yime içme oldu. Dedem Korkut geldi kopuz çaldı, gazi erenler başına ne geldüğün söyledi." Muharrem Ergin, **a.e.**, s. 243.

¹⁶⁸ Fuzuli Bayat, "Tarihî kaynaklarda Cengiz Han'ın torunları Kubilay ve Hülâgû'nun ilk avlarından sonra Cengiz Han yağlamış olarak adlandırılan bir tören düzenlemiştir. Bu törene göre ilk avın etinden ve yağından avı yapan gençlerin parmaklarına sürülür. İlk av ritüelinin yağlama olarak adlandırılması da bu törenin Türklerden Moğollara geçtiğini kanıtlar durumudur. Nitekim yağ > yağla > yağlamış kelimeleri Türkçedir. Bozkır kavimlerinde özellikle de Türklerde yaygın olan ilk av şölenlerinin üç gün sürdüğü de bilinmektedir. İnanç paradigmasında ilk av, ilk kan dökme, ilk öldürme olduğundan yeni hayat için tehlikelidir. O nedenle ilk avın yeni aya denk düşmesine özen gösterilir, bazen de avlanan ilk avlar ecdatlara terk edilirdi. İlk av şölenlerinde herkesin birbirine sağlık, uzun ömür dilemesi, akıtılan ilk canlının kanı karşılığı gelebilecek her türlü belayı önlemek ve hiçe indirmek amacıylardır. Yapılan bütün ikramlar ve bunun mukabilindeki dilekler ecdatların ve av iyelerinin gönlünü kazanmak içindir. Bütün bu olgular ilk av şenliklerinin paradigmasını oluşturur. Yapılan diğer ritüeller de ilk av bağlamında değerlendirilmelidir. Bu ilk av veya ilk kahramanlık, aslında aynı enformasyonun, yani çocukluk devrinden yetkinlik devrine geçiş ritini yansıtır. Bu manada avda istifade olunan silahlar, dövüş kabiliyeti, fiziki ve psikolojik hazırlığın kontrolü yeniyetmenin genç dövüşçüler grubuna kabul olunması ile neticelenir."¹⁶⁸ diyerek ilk av ritüellerine temas eder. Ayrıntılı bilgi için bk.: Fuzuli Bayat, "Sosyo-Ekonomik Bağlamlı Avdan Bozkır Eğlence Avlarına Geçiş", **Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi**, Yıl 1, Sayı 1, Ocak 2009, s. 1-11.

¹⁶⁹ Orun ve üleş ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Abdulkadir İnan, **Makaleler ve İncelemeler**, C1, 3. bs., Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998, s. 241-254.

¹⁷⁰ Ahmet Pirverdioğlu, **Türklerde Yılbaşı ve Bahar Geleneği** adlı çalışmasında hanlar hanının evini yağmalatmasının Nevruz'da gerçekleştiğini belirtmektedir. "Kitabı Dedem Korkut'ta Hanlar Hanı Bayındır Han'ın yılda bir kez evinin yağmalanması da büyük ihtimalle Nevruz'a rastlamaktadır." Ahmet Pirverdioğlu, "Türklerde Yılbaşı ve Bahar Geleneği", **Türkler Ansiklopedisi**, C 3, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 67.; Yağma konusunda ayrıntılı bilgi için bk.: Ziya Gökalp, **a.g.e.**, s. 211-215, 266-272.; Abdülkadir İnan, **Makaleler ve İncelemeler**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1968, s. 645-648.; Ali Duymaz, "Oğuz Kağan Destanı'ndan Dede Korkut'a Türk Toy Geleneğinin Simgesel Anlamı ve Türk Paylaşım Modeli", **Karadeniz Araştırmaları**, S 5, Bahar 2005, s. 56-58.; Mehmet Arslan, "Osmanlı Saray Düğünlerinde Yağma Geleneği", **Milli Folklor**, S. 10, Yaz 1991, s. 54-57.; Mehmet Arslan, "Osmanlı Saray Şenliklerinde Yağma Geleneği", **Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri**, İstanbul, Kitabevi, 2000, s. 629-

deyimi yalnız beylerin ağırılanmasını değil, “Tanrı’nın ağırlaması”nı da karşıladığı belirtilmektedir.¹⁷¹ Yağma toyu aynı zamanda “avdan veya düşmandan elde edilen servetin, ganimetin paylaşılması yoluyla tabiata veya komşu fakat düşman kavimlere karşı işlenen bir ‘suç’un sorumluluğunun da kolektif bir paylaşımı” anlamına gelmektedir. Yağma toylarında dikkat çeken başka bir husus ise gösteriş ve meydan okumadır. Tanrısal gücün şahsında tecelli ettiği hanlar bol mal ve servet sahibi olarak aynı zamanda bu nimetleri adaletli bir şekilde dağıtmalıdır. İsteyenin istediği kadar alabileceği bollukta mala sahip olan Han, tanrısal bir zenginliğe ve adaletli dağıtıma da maliktir. Han yılda bir kere mal ve serveti halka yağmalatarak, tüm malının devletin, dolayısıyla milletin olduğu düşüncesini de fiili olarak göstermektedir.¹⁷²

Dede Korkut metinlerinde toylar düzenlenme zamanı ve düzenlenme şekli bakımından: Bayındır Hanın verdiği yıllık toylar, Her akından sonra verilen toylar, Çocuğun ilk avından dönüşünde verilen toylar, Hacet toyları, Çocuğa ad konacağı zaman düzenlenen toylar, Düğün için verilen toylar, Büyük sevinçlerden sonra verilen toylar, Yağma toyları¹⁷³ olarak da sekiz başlıkta tasnif edilmektedir.

Toylarla hayatın geçiş aşamaları ve bu aşamaların destanlara yansımış şekli arasında bir paralellik olduğu düşüncesinden hareketle de bir sınıflandırma¹⁷⁴ yapılmıştır. Öncelikle doğum olması, genç bir kahramanın doğumuna zemin hazırlaması için hacet toyu adı verilen bir toy düzenlenmektedir. Sonra genç kahramanın, erişkinler topluluğuna katılmasını sağlayan ilk av, akabinde ad koyma ve ardından düğün toyları gelmektedir. Akın öncesi toylar ve akınların ardındaki zafer toylarından sonra zaferlerin yansıması olarak yağma toyları gelmektedir. Son olarak ölüm toyları yer almaktadır.

636. Metin And, Kuzey Batı Amerika’nın Kızılderililerinde potlaç geleneğinin hasmın küçük düşürülmesi, ona meydan okuma ve onu benzeri bir davranışa zorlama eğilimiyle yaparı onurlandıran, ona saygınlık kazandıran ayrıca toplumun mal varlığının yenilenmesine yol açacak kaybın değerlendirilmesi olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Metin And, **Kırk Gün Kırk Gece**, İstanbul, Creative Yayıncılık ve Tanıtım., 2000, s. 18.

¹⁷¹ Bahaeddin Ögel, **Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1988, s. 772-776.

¹⁷² Ali Duymaz, **a.g.m.**, s. 57-58.

¹⁷³ Orhan Şaik Gökyay, **Dedem Korkudun Kitabı**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000, s. CCCXCIV.

¹⁷⁴ Ali Duymaz, **a.g.m.**, s. 47.

Dede Korkut Hikâyeleri'ne göre Türklerin aile fertlerini, beylerini ve hanlarını karşılayıp uğurlamaları, düğün, ad verme ve cenaze törenlerinin yapılaş şekillerini ele alan çalışmada¹⁷⁵ **Dede Korkut Hikâyeleri**'nde tespit edilen törenler: Karşılama ve uğurlama törenleri, yemin törenleri, düğün törenleri, ad verme törenleri, yuğ törenleri olarak beş başlıkta toplanmaktadır.

Diğer Türk boyları gibi Karakoyunlu ve Akkoyunlularda da tören ve şenliklere büyük önem verilmiş ve gelenekler bu törenlerle yaşatılmıştır. Uzun Hasan dönemine denk gelen hasat mevsimi (buğday biçme şenlikleri)¹⁷⁶ Türkmen geleneklerinde olduğu gibi halkın katılımıyla düzenlenen büyük toylarla kutlanmıştır. Bu şenliklerde esnaf tarafından ürünlerin sergilendiği rengârenk stantlar kurulmuş, dans gösterileri yapılmış, güreş tutulmuş, çeşitli tatlı ve meyveler, rengârenk şekerler huzurda bulunan kişilere derece ve makamına göre paylaştırılmış, hil'atler dağıtılmıştır.

Memluk Devleti'nde yapılan törenlerde askerin süngü yarışması, at koşusu, kılıçla ve topuzla vuruşma yapıp Kabak¹⁷⁷ ve Çevgan (polo)¹⁷⁸ oynamaları âdettedir. Bu oyunlar içerisinde "Kabak Oyunu" ile "Çevgan Oyunu"nun en gözde oyunlardan olduğu görülmektedir.¹⁷⁹ Memluk Devleti'nde törenler içerisinde

¹⁷⁵ İsmail Cansız, **a.g.m.**, s. 55-65.

¹⁷⁶ Ayşe Atıcı Arayancan, "Karakoyunlu ve Akkoyunlularda Toy, Şenlik ve Eğlence Kültürüne Genel Bir Bakış," **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C 6, S 27, Yaz 2013, s. 120-123.

¹⁷⁷ "Kabak oyunu, meydanın ortasına dikilmiş uzun bir sırığın üzerindeki hedefe, dörtnala giden at üzerinden geriye dönerek ok atmak esasına dayanır. Oyun, 13.-17. yüzyıllar arası özellikle Türk ya da Türk hâkimiyetindeki İslam ülkelerinde yaygın oluşu ve atış biçiminin bozkır savaş taktiğine uygunluğu dikkate alındığında, göçebe Asya halklarından kaynaklanmış olmalıdır. Oyuna adını veren kabak kavramı Türkçedir ve Arapçaya remvü'l-kabak, meydân-ı kabak ve Farsçaya kabak-bâzî, kabak endâzî terkipleriyle geçmiştir. Nitekim, XIV. yüzyıl Memlûk okçuluğu hakkında bilgi veren Bugyetü'l-Merâm Gayetü'l-Garâm adlı eserinde Tayboga, 'Bu 'kabagî' tabirini Türkler ve Tatarlar bulmuşlardır; Arab dilinde karşılığı yoktur. Türk beğleri direk dikerler, başına bir kabak geçirirler ve düğünlerinde, eğlence zamanlarında ona ok atarlar' demektedir." Ayrıntılı bilgi için bk.: İbrahim Yıldırım, "Türk Kültüründe Atlı Hedef Okçuluğu Olarak Kabak Oyunu ve Osmanlılardaki Görünümü," **Türkler Ansiklopedisi**, C 10, Ed. Hasan Celal Güzel, vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 1170-1188.; Cüneyt Kanat, "Memlûk Devleti'nde Askerî Bir Oyun: Kabak Oyunu," **CIÉPO XIV. Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2004, s.371-379.

¹⁷⁸ Çevgan oyunu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Deniz Erım, "Türkiye Selçuklu Devletinde Spor ve Eğlence Hayatı", Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 2007, s. 36-38.; İbrahim Kafesoğlu, **a.g.e.**, s. 276, 283.

¹⁷⁹ Cüneyt Kanat, **Memluk Devletinde Eğlence Kültürü**, s. 54-55.

yarışmaların ve toplu olarak yapılan müsabakaların büyük yer edindiği görülmektedir.

Türkiye Selçuklularında Nevruz ve Hıdırellez’le birlikte cülûs merasimlerinin ardından, elçi kabullerinde, fetih öncesi ve sonrasında, düğün merasimlerinde, tayinlerden sonra, isyanların bastırılmasından sonra, devlet erkânına düzenlenen suikastlardan sonra çeşitli eğlenceler tertip edilmiştir. Bu eğlencelerde yeme içme, saz ve söz meclisleriyle birlikte çevgan, cirit, mızrak oyunu, halka kapma, ok atma, av ve binicilik gibi eğlence amaçlı sportif faaliyetlerin de yapıldığı bilinmektedir.¹⁸⁰ Ayrıca Selçuklularda Kayseri-Pınarbaşı civarında “Yabanlu Pazarı”¹⁸¹ adı verilen ve mayıs haziran aylarında 40-45 gün süren uluslararası bir fuarların düzenlendiği görülmektedir. Bu pazarda Rusya, Çin, Afganistan, Irak, İran, Suriye, Kırım gibi İpek Yolu üzerinde bulunan pek çok ülkenin tarım ve hayvancılık ürünleri ile kumaş, elbise, kürk, ipek, savaş aletleri ve canlı hayvan alıp sattığı bilinmektedir. Bu uzun süreli fuar boyunca alışverişle birlikte çeşitli eğlence meclislerinin de kurulmuş olması muhtemeldir.

Osmanlı döneminde düzenlenen kutlamalar için şenlik sözcüğünün yanı sıra donanma, sur, şadman gibi ifadeler de kullanılmıştır. Osmanlı Devleti’nde bayramlar, dini günler, mevsimlik, süreli şenliklerin yanı sıra daha çok sarayla ilgili bir olayın kutlanmasına yönelik görkemli şenliklerin yapıldığı bilinmektedir. Saraydaki doğumlar vesilesiyle yapılan veladet-i hümayun; şehzade sünnetleri vesilesiyle yapılan sur-i hitan; evlilik törenleri vesilesiyle yapılan sur-i cihaz;

¹⁸⁰ Türkiye Selçuklularında düzenlenen eğlencelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: İbn Bibi, **El Evamirü’l-Alaiyye Fi’l-Umuri’l Alaiyye (Selçuk Name), I-II**, haz.: Mürsel Öztürk, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.; İbn Bîbî, **Selçuknâme**, çev.: Mükrimin Halil Yinanç, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2007.; Timur Vural, “Türkiye Selçukluları Nevbet Geleneği”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research** C 5, S 23, Güz 2012, s. 445-454.; Mehmet Ersan, “Türkiye Selçuklularında Devlet Erkânının Eğlence Hayatı”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C XXI, S 1, Temmuz 2006, s. 73-106.; Mehmet Ersan, “Türkiye Selçuklularında Halkın Eğlence Hayatı”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C XXI, S 2, Aralık 2006, s. 77-92.; Züriye Çelik, “Anadolu Halkının Tahta Çıkacak Türkiye Selçuklu Hükümdarlarını Karşılama Törenleri (İbn Bîbî Evreninde)”, **History Studies**, Volume 3/3, 2011, s. 85-95.; Emine Uyumaz, “Türkiye Selçuklu Devleti’nde Resmî Eğlence / Bezm Meclisleri”, (Çevrimiçi) <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutarih/article/download/1023016839/1023016019>, 27 Kasım 2015.

¹⁸¹ Yabanlu Pazarı hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Faruk Sümer, **Yabanlu Pazarı**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, 1985.

padişahların zafer kazanması vesilesiyle yapılan fetih şadumanlığı; şehzadelerin okuma çağına gelmeleri dolayısıyla kutlanan bed-i besmele; padişahların tahta çıkışları vesilesiyle düzenlenen cülus merasimleri ile yabancı devlet büyüklerinin ve elçilerin Osmanlı Devleti'ne gelmeleri vesilesiyle düzenlenen şenlikler, bayram törenleri, surre-i hümayun töreni, hırka-i saadet ziyareti, mevlid ve cuma törenleri¹⁸² Osmanlılardaki kutlamaların belli başlılarını oluşturmaktadır.

1298 yılında Orhan Gazi'nin evliliği vesilesiyle yapılan şenlik, Osmanlı hanedanı tarafından düzenlenen ilk evlenme şenliği; 1365'te 1. Murad'ın şehzadesi Yıldırım Bayezid için yapılan şenlik, ilk sünnet şenliği; 1899'da 2. Abdülhamid'in, şehzadesinin sünnet düğünü dolayısıyla yapılan şenlik ise Osmanlı hanedanı tarafından düzenlenen son büyük şenliktir. Osmanlıda çeşitli vesilelerle yapılan şenliklerin kökenlerinde Orta Asya'daki törenlerden Roma mimus'una, İslâm dünyasının ilk dönemlerindeki mugaffallardan Orta Çağ Avrupasında görülen curcuna oyuncularına, Anadolu ritüellerinden Avrupa'daki Rönesans gösterilerine, ilkel bereket törenlerindeki nahıllardan,¹⁸³ Habsburg hanedanlarının şenliklerde kullandığına benzer “otomat” denilen fantezi ürünü teknolojik araçlara dek pek çok farklı dönem ve kültüre ait öğeleri bir arada bulmak mümkündür. Osmanlı şenliklerindeki “çanak yağmaları”¹⁸⁴ yiyecek sunulan kapların konuklara

¹⁸² Ebru Baykal, “Osmanlılarda Törenler”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2008, s. 13-94.

¹⁸³ Arapçada hurma ağacı anlamına gelen nahıl, düğün sahibinin toplum içindeki yerini, parasal gücünü, erkeğin yaşamı sağlayan cinselliğini ve kadının üreticiliğini, doğurganlığını simgelemektedir. Türk düğünlerinin vazgeçilmeyen en önemli göstermeliklerindendir. Ayrıntılı bilgi için bk.: Özdemir Nutku, “Türk Şenliklerinin Güç ve Bolluk Simgesi: Nahıl,” **Sanat Olayı**, S 1, s. 25-28.

¹⁸⁴ Ayrıca Osmanlılarda eğlence ve törenlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Mehmet Arslan, “Osmanlı'da Bir Muhteşem Şenlik: Şehzade Sultan Mehmet'in (III. Mehmet) Sünnet Düğünü”, **Türkler Ansiklopedisi**, C 11, Ed. Hasan Celal Güzel, vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 1698-1723.; Ebru Baykal, **a.g.e.**, 2008.; Efdal Sevinçli, “Şenliklerimiz ve Surnamelerimiz:1675 ve 1724Şenliklerine İlişkin İki Surname”, **Journal Of Yasar University**, 1(4), 2006, s. 377-416.; Hatice Aynur, “Surnâme” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 37, İstanbul, TDV Yayınları, 2009, s. 565-567.; Mehmet Işık, “Siyaset ve Şenlik 1836 Sûr-ı Hümayunu”, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.; Gülsüm Ezgi Korkmaz, “Sûrnâmelerde 1582 Şenliği,” Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004, s. 10-28.; Metin And, **Kırk Gün Kırk Gece**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000.

yağmalatılması gibi gelenekler eski Türk beylerinin potlaç ya da han-ı yağma olarak adlandırılan geleneklerinin devamı niteliğindedir.

Şenliklerde Orta Asya'dan Roma'ya, İslam medeniyetinden Orta Çağ'a, Anadolu'dan Avrupa'ya pek çok izlerin harmanlanması, düzenlenen esnaf alaylarında muazzam bir görsellik oluşturulması, savaş oyunları ile büyük zaferlerin canlandırılması, ziyafetlerde binlerce katılımcının doyurulması, bu şenliklerin devlet eliyle gerçekleştirilmesi ve resmi kutlama özelliği taşıması dolayısıyla, devlet ihtişamının, ekonomik gücünün gösterildiği bir alan oluşturulması yönüyle de önemlidir.

Türk halklarında bayram denildiğinde akla ilk olarak 2000 yıldır yaşayan Nevruz gelmektedir. Eski bir Türk efsanesine göre,¹⁸⁵ 2000 yıl önce düşmanlarının hilesiyle Gök-Türklerin bütün fertleri öldürülür yalnız İlhan'ın küçük oğlu Kıyan/Kayan ve yeğeni Negüs/Tukuz ile kadınları kurtulmuştur. Bunlar geldikleri yoldan başka yolu olmayan Ergenekon adlı, etrafı dağlarla çevrili bir ovaya yerleşmiştir. 400 yıl burada kalarak çoğalmışlardır. Burası onlara dar gelmeye başlayınca bir çıkış yolu aramışlardır. Bir demircinin tavsiyesiyle Demir Dağı'na 70 at ve öküz derisinden körük yaparak ve dağ gibi odun, kömür yığarak ateşleyip körüklemişlerdir. Ateş kızınca demir erimiş ve dağ akmıştır böylece bir deve geçidi kadar yer açılmıştır. Binlerce insan artık kendilerine dar gelen Ergenekon'dan çıktıkları o kutsal günü ve zamanı unutmamıştır. Bahar mevsimine, 21 Mart'a rastlayan o günü, her sene kağan ve beyler önderliğinde örs üzerinde demir döverek ve çeşitli etkinlikler düzenleyerek kutlamak bir gelenek haline gelmiştir.

Bu gelenek Türk halkları tarafından Nevruz, Nevruzi Sultanî, Sultan Nevruz, Mart Dokuzu, Mart Bozumu (Türkiye), Bahar Bayramı, Novruz, Bozkurt (Azerbaycan), Navröz, Yeni Kün, Nevbahar (Özbekistan), Nevruz (Türkmenistan), Navrız, Naurız, Ulistın Ulı Künü, Uls Künü (Kazak), Navruz, Sabantoy (Nogay),

¹⁸⁵ Bahaeddin Ögel, **Türk Mitolojisi 1**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014, s. 68-80.; Nihad Sâmî Banarlı, **a.g.e.**, s. 25-27.; Seyit Kemal Karaalioğlu, **Türk Edebiyatı Tarihi 1 Başlangıçtan Tanzimata**, 2.bs., İstanbul, İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1980, s. 63-65.; Mustafa Necati Sepetçioğlu, **Karşılaştırmalı Türk Destanları**, 6. bs., İstanbul, İrfan Yayınevi, 1998, s. 125-129.

Gollu, Saban Toy, Navruz (Karaçay Malkar), Nevruz (Tatar), Nardugan, İrte Yaz, Nawruz (Başkurt), Nartukan, Nuris (Çuvaş), Cılgayak (Altay), Çılpağı (Hakas), İsiyah (Yakut Saha), Baba Marta, İlkyaz Yortusu (Gagauz), Mevris (Batı Trakya), Sultani Navruz (Yugoslavya), Mart Dokuzu (Kıbrıs), Noruz, Yeni Gün (Uygur), Navrez, Gündönümü (Kırım) ve Ergenekon (Kuzeybatı Türkleri) adlarıyla anılmaktadır.¹⁸⁶

Baharın müjdecisi olan bu bayram Türk devletlerinde çeşitli adlarla çoğunlukla da Nevruz etrafında yapılan bir adlandırmayla anılmaktadır.

Nevruz kelimesinin Farsça olması dolayısıyla bazı bilim insanları bu geleneğin Türklere, İranlılardan geçtiğini iddia etmiştir. Türk ve İran tarihi, kültürü, gelenekleri, eski inançları ile ilgili yapılan karşılaştırmalı incelemelerde¹⁸⁷ Nevruzun İranlılardan önce Türklere ait bir bayram olduğunu ortaya konulmaktadır. Türk kültür ve geleneklerinde Nevruz'un kaynağıyla ilgili İslam öncesi ve İslami dönem rivayetlerinde pek çok ritüel ve uygulama bulunmaktadır.¹⁸⁸ Nevruz, Türk kültüründe yeni yılı ve yıl başlangıcını; kıştan bahara, kışlıktan yaylaka geçişi, yaşama sevincini, dolayısıyla yenilenmeyi, doğa ile birlikte yeniden uyanışı, bolluk ve bereket ile üremeyi simgeleyen döl dökme veya yavrulamayı, su ve kutsal arınmayı sembolize eden anlam ve öğelerle yüklüdür.¹⁸⁹ Türk kültüründe yüzyıllardır Nevruz arifesinde köyün en yaşlı ve saygı duyulan kişisi bir çift öküzün çektiği sabanla toprağa ilk izi açarak buğday, arpa vs. atmakta ve ürünün bereketli olması için dua etmektedir. Bu

¹⁸⁶ Ahmet Pirverdioğlu, **a.g.m.**, s. 65.; M. Abdulhalûk Çay, **Türk Ergenekon Bayramı Nevruz**, 9.bs., İstanbul, İleri Yayınları, 2012.; Fuzuli Bayat, "Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Bağlamda Yengi Kün (Nevruz): Mitolojik Olgudan Mitolojik Kurguya", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2008, 7 (1), s. 140.

¹⁸⁷ Ayrıntılı bilgi için bk.: Ahmet Pirverdioğlu, **a.g.m.**, s. 66- 67.

¹⁸⁸ Nevruz'un kaynağı ile ilgili rivayetler ve Türk kültüründe Nevruzla ilgili uygulama ve inanışlarla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk.: Erman Artun, "Türk Halk Kültüründe Nevruz", (Çevrimiçi) www.turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_turk_halk_kulturunde_nevruz.pdf, 26 Kasım 2015.; Azat Kaya, "İşlevsel Açıdan Nevruz", **Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi**, Ed. Öcal Oğuz, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, s. 83-84.; Ayşe Akman, **a.g.e.**, s. 7-8.; Ramazan Karaman, "Türkiye'de Nevruz Kutlamaları", **Milli Folklor**, C 6, Yıl 11, S 42, Yaz 1999, s. 39- 52.; Kâmil Veli Nerimanoğlu, "Nevruz ve Mitoloji", **Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi**, Ed. Öcal Oğuz, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, s. 217-226.; İbrahim İslah, "Türklerde Bayram", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2012, s. 31-166.; M. Abdulhalûk Çay, **a.g.e.**

¹⁸⁹ Özkul Çobanoğlu, "Türk Dünyası Sosyo-Kültürel Bağlamında Nevruz Bayramının Yapısal ve İşlevsel Bakımlardan Halk Bilimsel Çözümlemesi", **Uluslararası Nevruz Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000, s. 33-38.

gelenek günümüzde Anadolu'yla birlikte Balkanlar, Kırım ve Orta Asya Türk topluluklarında yaşatılmaktadır.¹⁹⁰ Nevruz, taşıdığı eski inanç izleri ve ritüelistik davranışlar ile birlikte toplum tarafından yüklenen arınma, yenilenme, bolluk, bereket gibi anlamlarla Türk kültürünün önemli bir geleneğini oluşturmaktadır.

Hıdrellez Bayramı, Hızır ve İlyas¹⁹¹ isimlerinin halk ağzında birleştirilmesiyle oluşan ve bir gelenek halinde Türkiye ile yakın bölgelerinde her yıl Miladi takvime göre 6 Mayıs'ta bahardan yaz mevsimine geçişin sevinci olarak kutlanan bir halk bayramının adı¹⁹² olarak tanımlanmaktadır. Türk toplumunun duygularını dile getirmede önemli bir vasıta olarak görülen Hıdrellez, "toplu olarak yapılan uygulamalarıyla katılanlara canlılık veren, onları yeniden şekillendiren, yeni nesillere doğal ortamında törenlerin, geleneklerin aktarılmasını sağlayan ve

¹⁹⁰ M. Abdulhalûk Çay, **Hıdrellez Kültür Bahar Bayramı**, s. 12-13.

¹⁹¹ Hızır, Hızır, Kızır, Hıdrellez, İlyas isimlerinin kaynağına dair çok çeşitli görüşler vardır. İsmet Çetin, "Çıkış kaynağı, görünüm, tahayyül ve fonksiyonları birbirine benzer olan varlık ve şahsiyetler, İslamiyet'ten önceki Türk inanç ve kültür sisteminde var olup, Batı'ya olan Türk göçleri ile yeni medeniyet dairelerine giriş, İslamiyet başta olmak üzere Hristiyanlık ve Musevilik inançları ile tanışıklık, dolayısıyla orta doğu kültürlerinden alınan yeni unsurlar ile şekillenmek suretiyle medeniyet değişikliği sonucunda, kut iyeleri, önce Kut iyesi Kızır'a, oradan ata ruhlarının kutsanmasından evliyalara, oradan da dinî kaynaklı olduğu inanç ve iddiasıyla Hızır ve Hızır-İlyas'a geçişin bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır." diyerek Hızır-İlyas adlandırmasının temellerini kut iyesine dayandırmaktadır. İsmet Çetin, "Türk Mitinde Kut İyesi Kızır ve Medeniyet Değişikliğinde Kızır'dan Hızır'a Geçiş", **Milli Folklor**, Yıl 14, S 54, Yaz 2002, s. 34.; Nuri Yüce, Hıdrellez Bayramıyla ilgili Bazı Notlar, adlı çalışmada "Hızır'a isim olarak Belya (=Yelya), yani İlyas denmesi, İlyas'ın ise Arapça'da İlyas olması bu iki ismin gerçekte tek kişi olduğu fikrini güçlendirmiştir. Nitekim Grekçede Eliyas, İbrancada Eliyah, Süryancada İliya veya İlya, Batı dillerinde Elie ve Arapça'da İlyas aynı ismin farklı dillerdeki imlaları veya söylenişleridir. Bundan dolayı hemen bütün şarkiyatçılar, islamî kaynaklarda ve halk inancında Hızır diye bilinen şahsiyetin, aslında Kitab-ı Mukaddes'teki Eliyah veya İlya olduğu sonucuna varmışlardır. Yani aslında iki şahıs değil bir tek şahıs vardır." diyerek bu konuda halk arasındaki kabullerin aksine farklı bir kanaatin olduğunu belirtir. Nuri Yüce, "Hıdrellez Bayramıyla ilgili Bazı Notlar", **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C 44, S 44 (2011), s. 255.; Umay Günay, kaynağı ne olursa olsun Türk insanının zihninde "Tanrının yeryüzünde dolaşan güçlü ve yardımsever bir elçisi" olduğu inancını dile getirir. Umay Günay, "Ritüeller ve Hıdrellez", **Millî Folklor**, C 4, Yıl 7, S 26, Yaz 1995, s. 3.; Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: İlyas Çelebi, "Hızır", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 17, İstanbul, TDV Yayınları, 1998, s. 406-409; Süleyman Uludağ, "Hızır", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 17, İstanbul, TDV Yayınları, 1998, s. 409-411.; Ömer Faruk Harman, "İlyas", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 22, İstanbul, TDV Yayınları, 2000, s. 160-162.; Ahmet Yaşar Ocak, **İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü**, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2000.; Ayşe Yücel, "Türk Dünyasında Hıdrellez Kutlamaları ve İşlevleri", **Milli Folklor**, C 7, Yıl 14, S 54, Yaz 2002, s. 35-38.; Enver Aras, "Türklerde Hıdrellez Geleneği", **Milli Folklor**, C 7, Yıl 14, S 54, Yaz 2002, s. 39-54.

¹⁹² Nuri Yüce, **a.g.m.**, s. 250.

böylelikle fert için bir toplumun üyesi olma duygu ve mutluluğunu yaşatan”¹⁹³ önemli bir ritüel olarak adlandırılmaktadır. Türk kültüründe Hıdırellez’in Nevruz kadar önemli işlevler taşıdığı görülmektedir. Nevruz ile bahar başlangıcı, Hıdırellez ile ise yaz başlangıcı kutlanmaktadır.

Hıdırellez geleneğinin¹⁹⁴ tarihi kökleri, toplumdaki güncel uygulamalar, günümüzde yapılan etkinlikler, kültürün yaşatılması, tanıtılması, yozlaştırılmadan güncellenmesi ve ekonomiye katkılarıyla ilgili yönetimlere, sivil toplum kuruluşlarına ve halkbilimi uzmanlarına düşen görevlerle ilgili çıkarımlarda bulunan çalışmalar kültürel değerlerin yaşatılması konusunda toplum olarak dikkat edilmesi gereken hususlara işaret etmektedir. Nevruz ve Hıdırellez karşılaştırmasıyla ilgili yapılan çalışmalarda Nevruz, göçebe ve hayvancı hayatın bir tezahürü olarak görülürken Hıdırellez ise yerleşik ve bitki kültürüne dayalı bir hayatın yansıması olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir. Nevruz, Türk kültüründe 21 Mart’ta yapılan “yeni yıl” kutlaması, Hıdırellez ise, “eski Türklerin hava, su, ateş ve toprak hakkındaki inanmalarının, İslam sonrasında benimsedikleriyle birleştirilmiş yeni bir kutlama günü” ve yaz mevsiminin başlangıcını ifade eden bir kutlama günü olarak kabul edilmektedir. Hıdırellez, bir yılbaşı kutlaması değildir fakat, Hıdırellez kutlamalarını oluşturan unsurlarla Nevruz kutlamalarını oluşturan unsurlar “içerik ve

¹⁹³ Abdulkadir Emeksiz, “İstanbul Manileri”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2003, s. 170.

¹⁹⁴ Türk kültüründe Hıdırellez’le ilgili çeşitli uygulama ve pratiklerle ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk.: Ferhat Aslan, “İstanbul’da Hıdırellez Geleneğinin Geçmişi, Bugünü ve Yarını: Ahırkapı Örneği”, **Folklor/Edebiyat**, C 18, S 71, 2012/3, s. 201-234.; Meltem E. Cingöz, Alparslan Santur, “Türkiye’de Hıdırellez’de Uygulanan Bazı İnanç ve Âdetlerle İlgili Bir Atlas Denemesi”, **Türk Halk Kültürü Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, 1993, s. 5-23.; Abdulkadir Emeksiz, **İstanbul’un Mânileri Mânilerin İstanbul’u**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 78.; Erman Artun, “Türk Halk Kültüründe Hıdırellez”, (Çevrimiçi) http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBİLİM/erman_artun_turk_halk_kulturunde_hidirellez.pdf, 25 Kasım 2015.; Ayşe Yücel, **a.g.m.**, s. 35-38.; Enver Aras, **a.g.m.**, s. 39-54.; Erman Artun, “Tekirdağ’da Hıdırellez Geleneği” **Türk Halk Kültüründen Derlemeler “Hıdırellez Özel Sayısı”**, Ankara, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, 1990, s. 1-23.; Ahmet Yaşar Ocak, **a.g.e.**; Nebi Özdemir, “Eğlence Kavramı ve Hıdırellez Kutlamaları”, **Milli Folklor**, Yıl 11, S 42, Yaz 1999, s. 31-38.; Umay Günay, **a.g.m.**, s. 2-3.; İbrahim İslah, **a.g.ç.**, s. 167-231.

uygulama bakımından” aynı olmakla birlikte, Nevruz’un daha sonraki bir şekli olarak kabul edilmesi gerekmektedir.¹⁹⁵

Eski dönemlerdeki şenliklerin temelinde yemek unsuru olduğu; insanların, musiki, gösteriler ve yarışmalarla eğlendiği; şenliklerin doğal ortamlarda gerçekleştiği; buralarda çeşitli hünelerinin sergilendiği; insanların bastırılan duygularını açığa çıkararak rahatladığı ve sosyalleşip kaynaşmalarına vesile olduğu bilinmektedir.¹⁹⁶ Bayramların toplumsal yapıda birleştirici, canlandırıcı, eğitici, mutluluk verici işlevlere sahip olduğu dile getirilirken¹⁹⁷ törenlerdeki manzarada yaratılışın ilk modelinin, yani kozmosun simgesel izlerinin olduğu dolayısıyla törenlerin bir açıdan ilk modeli tekrarlamak işlevini de taşıdığı belirtilmektedir.¹⁹⁸ En eski dönemlerden günümüze kadar Türk topluluklarında şenliklerin, toplumsal yapının devam ettirilmesinde bütünleştirici işlevle öne çıktığını, devlet ve toplum arasındaki güven duygusunun pekiştirilmesini sağladığını, her kesimden insanın bir araya gelmesiyle toplumsal barışın tesis edilmesinde oldukça etkili olduğunu ve Türk topluluklarının bu şenlikleri bir ibadet coşkuluğuyla yaptıklarını söylemek mümkündür.¹⁹⁹

İlk ana yurt Orta Asya’da tabiat, iklim, hayat şartları gereği Türk’ün hayatında kış ve yaz mevsimi ile “kışlak” ve “yaylak”lar²⁰⁰ önemli yer tutmaktadır. Kış, birçok şeyden mahrum olmak demek iken yaz ise rahatlamak, uzun süren kışta yaşanan sıkıntılardan kurtulmak anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla bir bakıma kurtuluş ve hürriyete kavuşma gibi anlamları olan ve yazı müjdeleyen ilkbaharda bayram yapmanın başlıca sebebinin bu kurtuluşu kutlamak²⁰¹ olduğu belirtilmektedir.

¹⁹⁵ Metin Ekici, “Bergama Yöresi Hıdırellez Şenliklerinde Toplum ve Çevre Bilinci”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, Cilt V, S 1, İzmir, 2005, s. 48.

¹⁹⁶ Tuncer Baykara, **a.g.m.**, s. 869-870.

¹⁹⁷ Özkul Çobanoğlu, **a.g.m.**, s. 398.

¹⁹⁸ Ali Duymaz, **a.g.m.**, s. 39.

¹⁹⁹ Bahaeddin Ögel, **a.g.e.**, s. 777.

²⁰⁰ Türklerde “Yaylak” ve “Kışlak” ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş 1**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991, s. 1-30.

²⁰¹ Ayrıntılı bilgi için bk.: Salim Koca, **a.g.m.**, s. 80-84.

2.3. Türkiye’de Bayram, Tören, Şenlik, Festival Kavramı ve Tasnif Denemeleri

Türkiye, zengin tarihsel ve kültürel birikimi ile dünyanın en eski festivallerine ev sahipliği yapmış topraklar üzerinde yer almaktadır. Hititler döneminde başkent Hattuşa,²⁰² Roma döneminde Hierapolis, Afrodiasias, Efes gibi pek çok şehrin dini tören, şenlik ve festival organizasyonları ile öne çıkan yerleşimler arasında olduğu bilinmektedir.²⁰³ Anadolu toprakları tarihin en eski dönemlerinden günümüze dek her dönemde birbirinden renkli tören, kutlama, festival ve eğlencelere tanıklık etmiştir.

Türkiye’de şenlik kavramı Osmanlı dönemi ve öncesinde çeşitli etkinliklerle bilinen, tanınan hatta yaşanan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Festival adlandırması ise Cumhuriyetle birlikte kullanılan “yeni” kavramlardandır. 1931 yılında II. Balkan Konferansı dolayısıyla gerçekleştirilen “Balkan Oyunları Festivali” Cumhuriyet döneminde festival adıyla düzenlenen ilk etkinlik olarak kayda geçse de festivallerin yurt genelinde bilinirliğinin artması ve ülke sathına yayılması 1980’li yıllardan itibaren olmuştur.²⁰⁴ 2000 yılından sonra ise sayı itibarıyla festivallerin takip edilemeyecek kadar arttığı fakat içerik olarak orijinallikten uzak, birbirinin tekrarına düşen etkinlikler olduğu gözlemlenmektedir.

Türkiye Belirli Günler Takvimi²⁰⁵ adlı çalışmada Türkiye’de düzenlenen “Şenlikler, Festivaller, Anma günleri, Fuarlar, Panayırılar, Sergiler, Bayramlar vb.” başlığıyla 860 kutlama hakkında tarih, yer, kutlama türü ve süresi ile ilgili bilgi verilmektedir. Her geçen gün artarak çeşitlenen festivallerle ilgili kesin bir sayı

²⁰² Ayrıntılı bilgi için bk.: Betül Tercan, “Hititlerde Purulli(Ya) Bayramı”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri (Hititoloji) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.

²⁰³ Fahri Yıldırım, “Festival ve Karnavalların Turizm Açısından Önemi ve Türkiye’deki Festivallerin Turizm İçerisindeki Yeri”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 2010, s. 77.

²⁰⁴ Nilgün Türkmen, a.g.ç., s. 58-59.

²⁰⁵ **Türkiye Belirli Günler Takvimi**, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1973.

vermek mümkün olmamakla birlikte farklı yıllara ait bazı kaynaklar²⁰⁶ 1188, bazı kaynaklar²⁰⁷ ise 1300 etkinlik olduğunu belirtmektedir. 2015 yılı itibariyle değişik kaynaklardan elde ettiğimiz veriler bu sayının 2000’den fazla olduğunu göstermektedir.²⁰⁸ “Türkiye’de Festivaller ve Şenlikler”²⁰⁹ adıyla yapılan halkbilimsel çalışmada sadece isminde şenlik ve festival bulunan etkinlik sayısının 1600’ü geçtiği, festival/şenlik adını içermeyen ancak adında bu sözcüklerin bulunduğu etkinliklerle yapısal ve işlevsel özellikler bakımından benzerlikler taşıdığı

²⁰⁶İsmail Kızılırmak, “Türkiye’de Düzenlenen Yerel Etkinliklerin Turistik Çekicilik Olarak Kullanılmasına Yönelik Bir İnceleme”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, S 15, 2006, s. 181.

²⁰⁷ Hürriyet gazetesinde yapılan bir foto-haber, yıl boyunca farklı bölgelerde yaklaşık 1.300 festivalin düzenlendiği bilgisini vermektedir. Tarım, yayla, kültür-sanat ve diğer festivallerden öne çıkanlar: Ordu Uluslararası Altın Fındık Kültür-Sanat ve Doğa Festivali (Temmuzun İlk Haftası); Muğla Hermias Deniz Şenliği ve Balıkçılık Festivali (3-5 Temmuz); Adana Karpuz Festivali (3-4 Temmuz); Kırklareli Tarım Festivali (6-9 Temmuz); Niğde Darboğaz Kiraz Festivali (9-12 Temmuz); Manisa Adala Şeftali ve Kültür Festivali (11-12 Temmuz); Denizli Yenicekent Tripolis Kültür ve Turfanda Sultanıye Çekirdeksiz Üzüm Festivali (24-26 Temmuz); Serinhisar Leblebi ve Kültür Festivali (24-26 Temmuz); Mersin Tarsus Üzüm Festivali (27 Temmuz); Gümüşhane Kuşburnu - Pestil Kültür ve Turizm Festivali (24-27 Temmuz); Sinop Ayancık Ketan Festivali (27-29 Temmuz); Samsun Akdağ Yayla Şenlikleri (Temmuzun İlk Haftası); Giresun Kümbet Yayla Şenliği (11-12 Temmuz); Bayburt Uluslararası Bayburt Dede Korkut Kültür ve Sanat Festivali (15 - 19 Temmuz); Tokat Uluslararası Yayla Şenlikleri ve Kültürel Etkinlikleri (17-19 Temmuz); Burdur Mermer, Yayla, Ceviz Kültür Sanat ve Turizm Şenlikleri (18 Temmuz); Artvin Efkarî Âşıklar Şenliği ve Karakucak Güreş Festivali (18-19 Temmuz); Amasya Kabaoğuz Yayla Şenlikleri (24-26 Temmuz); Antalya Feslikan Yaylası Festivali (24-26 Temmuz); Bartın Kurucaşile Ahşap Tekne ve Yat Festivali (3-5 Temmuz); Ordu Uluslararası Çınar Festivali (6-12 Temmuz); Bingöl Güneşin Doğuşu Festivali (15 Temmuz - 15 Ağustos); Sivas Uluslararası Kangal Festivali (16 - 19 Temmuz); Bursa Uluslararası Altın Karagöz Halk Dansları (5-12 Temmuz); İstanbul 16. Uluslararası Caz Festivali (2-15 Temmuz); Rock’n Coke (17-19 Temmuz); Sivas Çamşih-Divriği Halk Ozanları Festivali (Temmuzun Üçüncü Haftası); Muğla Datça Ustaya Saygı Sinema Günleri (27 Haziran-4 Temmuz); Uluslararası Gümüşlük Klasik Müzik Festivali (12 Temmuz - 31 Ağustos) ; Giresun Görele Kemeçe ve Horon Festivali (11-12 Temmuz); Samsun Uluslararası Halk Dansları Festivali (17-27 Temmuz); Sivas Uluslararası Aşık Veysel Aşıklar Bayramı (21-23 Temmuz). (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/seyahat/11961436.asp>, 12 Ekim 2015.,

²⁰⁸(Çevrimiçi) <http://www.tanitma.gov.tr/TR,120661/2015-yili-yerel-etkinlik-takvimi.html>, 13 Ekim 2015.; (Çevrimiçi) www.takvim.com/anma_kutlama_gunleri.php, 15 Ekim 2015; (Çevrimiçi) www.tbb.gen.tr/turkce/kultur/festival/index.html, 15 Kasım 2015; (Çevrimiçi) <http://www.gezenbilir.com/konu/turkiyedeki-festivaller.6683>, 15 Kasım 2015; (Çevrimiçi) www.baharfestivalleri.com, 14 Kasım 2015; (Çevrimiçi) www.tarimziraat.com/etkinlikler/festivaller, 14 Kasım 2015; (Çevrimiçi) www.festivaldunyasi.net, 14 Kasım 2015; (Çevrimiçi) www.dogruhaber.com.tr/mobil/Haber.php?id=173067, 14 Kasım 2015; (Çevrimiçi) www.igdirkulturturizm.gov.tr/TR,55731/yerel-etkinlikler.html, 14 Kasım 2015; (Çevrimiçi) www.blog.milliyet.com.tr/kars-igdir-doga-festivali/Blog/?BlogNo=204936, 14 Kasım 2015; (Çevrimiçi) www.gezilemi.com/GenelKonular/Ayrinti.asp?ID=148&SAYFA=12, 14 Kasım 2015; (Çevrimiçi) www.malatya.gov.tr/?modul=detay&k_id=87&m_id=28, 14 Kasım 2015; (Çevrimiçi) www.sabancimuze-simardin.gov.tr/sabanci/haber/detay.asp?id=189&kategori=Haberler, 14 Kasım 2015; (Çevrimiçi) www.msafest.org/tr, 14 Kasım 2015.

²⁰⁹ Nilgün Türkmen, **a.g.ç.**, s. 95.

tespit edilen 3397 etkinlikle birlikte toplam etkinlik sayısının 5023'e ulaştığı belirtilmektedir. Yıllara göre yeni eklenen ya da gerçekleştirilmeyen etkinlikler göz önüne alındığında tam bir sayı elde etmek ve vermek mümkün gözükmemektedir.

Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary adlı dünya üzerinde hemen her ülkeden derlenen 3072 kutlamanın yer aldığı çalışmada Türkiye'den Aşure Günü,²¹⁰ Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı,²¹¹ 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı,²¹² Hıdırellez,²¹³ Kurban Bayramı ile Ramazan Bayramı,²¹⁴ Uluslararası İstanbul Festivalleri,²¹⁵ Kandil Geceleri,²¹⁶ Mevlana (Şebiarus) Etkinlikleri,²¹⁷ Cumhuriyet Bayramı,²¹⁸ Zafer Bayramı,²¹⁹ Türkiye (Kırkpınar) Güreş Şampiyonası²²⁰ yer almaktadır. Eserde Müslüman takvimine göre kutlanan Aşure Günü, kandil geceleri ve dini bayramlar hakkında kısaca bilgilere ve Türk kültüründe ifade ettiği anlamlara, kutlama şekilleri hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Türk kültüründe kandil gecelerinde camilerde ibadet etmenin önemine değinilmiş, camilerde dağıtılan kandil simitleri ve kandil lokmalarına dikkat çekilmiştir. Cumhuriyetle birlikte kutlamaya başladığımız Millî Bayramlarımız, Orta Doğu'da pek çok kültürde kutlanan Hıdırellez, 655 yıldan beri devam eden Kırkpınar Yağlı Güreşleri ve Mevlana Celaleddin Rumi'yi anma etkinlikleri de hakkında bilgi verilen diğer kutlamalar olarak yer almaktadır.

²¹⁰ Cherie D. Abbey, **Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary**, 4.bs, Detroit, Omnigraphics, Inc., 2010, s. 42.

²¹¹ **A.e.**, s. 45.

²¹² **A.e.**, s. 145, 473- 774.

²¹³ **A.e.**, s. 324.

²¹⁴ **A.e.**, s. 348-349.

²¹⁵ İstanbul Kültür Sanat Vakfı tarafından ilki 1973 yılında Uluslararası İstanbul Festivali adıyla yapılan ve daha sonraki yıllarda Uluslararası İstanbul Film Festivali, Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivali, Uluslararası İstanbul Müzik Festivali, Uluslararası Jazz Festivali adlarıyla çeşitlenip yaygınlaşan festivaller ele alınmıştır. **A. e.**, s. 361.

²¹⁶ Müslüman Türkler Hazreti Muhammed'in hayatında önemli olaylarla ilişkili beş geceyi camilerde geçirerek anarlar. Bu geceler Hicri takvime göre Rebiülevvel ayının 12'si Mevlid Kandili, Recep ayının 1'i (Recep ayının ilk Cuma gecesi olarak yazılması gereken Regaib Kandili Recep ayının 1'i olarak yazılmıştır. Yasin Kırılmış) Regaib Kandili, Recep ayının 27'si Miraç Kandili, Şaban ayının 15'i Berat Kandili, Ramazan ayının 27'si Kadir Gecesi'dir. **A.e.**, s. 410.

²¹⁷ **A.e.**, s. 47-786.

²¹⁸ **A.e.**, s. 774-775.

²¹⁹ **A.e.**, s. 775.

²²⁰ **A.e.**, s. 775.

Türkiye’de yılın hemen hemen tüm aylarında değişik isimlerle düzenlenen ve düzenlendiği yörenin izlerini yansıtan yerel etkinlikler önemli bir turistik potansiyele sahiptir. Düzenlenen yerel etkinliklerin dağılımına bakıldığında turizm olarak fazla gelişmeyen bölgelerin etkinlikler olarak ilk sıralarda yer alması bu bölgelerde geleneklerin muhafaza edilerek daha fazla yaşatılmasına bağlanmaktadır. Gelen turist sıralamasında son sıralarda yer alan birçok şehrin düzenlenen yerel etkinlik ve festival sayıları bakımından önemli potansiyele sahip olması söz konusu illerdeki yerel etkinliklerin, bu yörelerde turizmi geliştirmek üzere kullanılabilecek bir araç olarak dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.²²¹

1973 yılında festival, şenlik, kutlama ve bayramlarla ilgili Kültür Bakanlığı tarafından hazırlanan takvimde 850 etkinlik içerisinde 24’ü bayram olarak adlandırılırken 2015 yılında yapılan 2 bin etkinlik içerisinde 14’ünün bayram²²² olarak adlandırıldığı görülmektedir. Adlandırmalardaki bu bayramdan festivale olan değişim günümüzde hem eğlence biçimi hem de eğlencelere verilen isimlerde popüler kültürün etkisini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Özellikle 2000’li yıllarla birlikte yeme-içme, giyim-kuşam, mimari, eğlence vb. kültürünün oluşmasında tamamen batı merkezli ve tüketim endeksli bir anlayışın hâkim olduğu görülmektedir.

CIOFF, Uluslararası Festivaller Birliği vb. kuruluşların yerel festivalleri desteklemesi son zamanlarda böyle etkinlikler düzenleyen kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının uluslararası boyutta organizasyonlar yapmalarını motive ettiği görülmektedir.²²³ Bu tür etkinlikler dolaylı olarak tanıtım, reklam, ekonomik girdi, turizm faaliyetleri gibi pek çok kalemde yörenin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

²²¹İsmail Kızılırmak, **a.g.m.**, s.193-194.

²²² Uluslararası Karacaoğlan Âşıkler Bayramı, Besni Eğitim Bayramı, Şeyhül-İmran Bayramı, Kızık Yayla Bayramı, Abant Bayramı, Karaaslan Bayramı, Kurtuluş Bayramı, Akçalı Yumurta Bayramı, Şarkikaraağaç Kızıldağ Helva Bayramı, Nevruz Bayramı, 9.Uluslararası Kars Âşıkler Bayramı, Gül Bayramı, Kayısı Bayramı, 18.Uluslararası Altınsöz Ödüllü Karacaoğlan Âşıkler Bayramı.

²²³ Uluslararası Festivaller Birliğinin internet sitesinde Türkiye’den Amasya Uluslararası Atatürk Kültür ve Sanat Festivali, Antep Fıstığı Uluslararası Kültür ve Sanat Festivali, Kâtibim Uluslararası Kültür ve Sanat Festivali, Kocaeli Uluslararası Çocuk Festivali, Küçükçekmece Uluslararası Çocuk Festivali, 23 Nisan Uluslararası Pendik Çocuk Festivali, TUFAG Uluslararası Halk Dansları Festivali,

Türk kültüründe bayram, toy, şenlik, festival kavramlarıyla ilgili alanın ilgilileri tarafından çeşitli tanımlama ve sınıflandırma denemeleri yapıldığı görülmektedir. Özellikle tasnif denemelerinin pek çoğunda elde edilen malzemeden hareketle, konunun bütününe vâkıf olunmadan bir çalışma yapıldığından sınıflandırmaların bir yönüyle eksik kaldığı görülmektedir.

Millî Folklor Araştırma Dairesi tarafından uygulanan yüzlük kodlama sisteminde “Bayram-Tören-Kutlamalar” başlığıyla verilen “J” maddesinde:

J. Bayramlar, Törenler, Kutlamalar

J₁₀₀ Dinî Bayramlar

J₂₀₀ Millî Bayramlar

J₃₀₀ Kandiller

J₄₀₀ Kutsal Aylar, Günler

J₅₀₀ Hıdırellez

J₆₀₀ Nevruz²²⁴

başlıklarıyla Türk kültüründe geçmişten bugüne en genel çerçevede kutlamaların sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu sınıflandırmada yöresel kutlamaların hiç birisine yer verilmeden yalnızca tüm ulusu ilgilendiren bayram, kandil ve özel günlerin sınıflandırıldığı görülmektedir.

Kültür Bakanlığı tarafından 1997 yılında yayımlanan **Özel Günler Albümü**’nde²²⁵ o dönemdeki bütün illeri kapsayan bir çalışmayla halk eğlenceleri ve

Uluslararası Altın Karagöz Halk Dansları Festivali, Uluslararası Antakya Festivali, Uluslararası Arhavi Kültür ve Sanat Festivali, Uluslararası Büyükçekmece Kültür ve Sanat Festivali, Uluslararası Denizli Halk Dansları Festivali, Uluslararası Gelibolu Altın Sardalya Festivali, Uluslararası Giresun Aksu Festivali, Uluslararası Göl Festivali, Uluslararası İskele Belediyesi Halk Dansları Festivali, Uluslararası Lefkoşa Belediyesi Halk Dansları Festivali, Uluslararası Karadeniz Ereğli Osmanlı Çileği Kültür ve Sanat Festivali, Uluslararası Karşıyaka Çocuk Festivali, Uluslararası Keşan Kültür ve Turizm Festivali, Uluslararası Pamukkale Halk Dansları Festivali, Uluslararası Saray Bahar ve Kültür Festivali, Uluslararası Şişli Kültür ve Sanat Festivali, Uluslararası Taşköprü Kültür ve Sarımsak Festivali, Uluslararası Tekirdağ Kiraz Festivali, Yalova Türk Boyları Kültür Şöleni üye olan ve desteklenen organizasyonlar olarak yer almaktadır. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) www.cioff.org 18 Ocak 2016.; (Çevrimiçi) <http://festivallerbirligi.org/festivallerimiz> 18 Ocak 2016.

²²⁴ Nail Tan, **Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler**, İstanbul, Halk Kültürü Yayınları, 1985, s. 14-15.

²²⁵ Kültür Bakanlığı, **Özel Günler Albümü**, Ankara, Milli Kütüphane Basımevi, 1997.

kültürel olaylar “Festival, Kurtuluş Günleri, Mahalli Kutlama Günleri, Önemli Haftalar, Panayırlar, Şenlikler ve Fuarlar” başlıklarıyla verilmiştir.

a. Festival: Nar Festivali (Oğuzeli-Gaziantep); Yoğurt Festivali (Silivri İstanbul); Kiraz Festivali (Honaz-Denizli); Deve Güreşleri Festivali (Selçuk-İzmir); Altın Koç Festivali (Bereketli Köyü, Reşadiye-Tokat).

b. Kurtuluş Günleri: İskenderun’a Türk Askerinin Girişi (5 Temmuz); İstanbul’un Fethi (29 Mayıs); Bursa’nın Osmanlılarca Fethi (6 Nisan); Salihli’nin Düşman İşgalinden Kurtuluşu (5 Eylül); Çanakkale Deniz Zaferi (18 Mart).

c. Mahallî Kutlama Günleri: Hava Şehitlerini Anma Günü (15 Mayıs, Afyon); Namık Kemal’in Doğum Yıldönümü (21 Mart, Tekirdağ); Gül Bayramı (12 Haziran, Konya); Kahramanlık Günü (7 Şubat, Kahraman Maraş).

d. Önemli Haftalar: Vakıf Haftası (13 Aralık, 1 hafta); Yeşilay Haftası (4 Mart, 1 hafta); Zafer Haftası Kutlaması (30 Ağustos, 1 gün); Öğretmenler Günü (24 Kasım).

e. Panayırlar: Manyas Panayırı (15 Eylül, Balıkesir); Pirinç Panayırı (11 Kasım, Çorum); Soma Panayırı (13 Eylül, Manisa); Simav Panayırı (4 Eylül, Kütahya).

f. Şenlikler: Katibim Kültür ve Sanat Şenliği (Eylül’ün 1. Haftası, Üsküdar-İstanbul); Geleneksel Mesir Şenlikleri (Nisan’ın son haftası, Manisa); Kiraz Şenliği (11 Haziran, Salihli- Manisa); Bağbozumu Şenlikleri (2 Eylül, Salihli- Manisa).

g. Fuarlar: Tarım ve Sanayi Fuarı (Eylül’ün ilk haftası, Söke-Aydın); İzmir Enternasyonal Fuarı (26 Ağustos-3 Eylül); Bursa Milli Fuarı (7-31 Temmuz).

Millî Folklor Araştırma Dairesi’nin yayınladığı **Türkiye Belirli Günler Takvimi**’nden hareketle kurtuluş ve anma günlerinin dışında, belirli öğelerin çevrelerinde kümelenen yerel nitelikte gün, bayram ve şenlikler şu şekilde sınıflandırılmıştır:

a) Yiyecek-içecek ile ilgili şenlik, bayram ve günler

- b) Meyve-yemiş ile ilgili şenlik, bayram ve günler
- c) Kuş-hayvan ile ilgili şenlik, bayram ve günler
- ç) Bitki-çiçek ile ilgili şenlik, bayram ve günler
- d) Su, çağlayan, deniz, göl ile ilgili şenlik, bayram ve günler
- e) Mevsimlerle, aylarla ilgili olanlar

Bu şekilde adlandırıldıktan sonra bunlara eklenebilecek bu sınıflandırmanın dışında pehlivan güreşleri, at yarışları, deve güreşleri, cirit oyunları, âşıklar bayramı, halk ozanları yarışmaları vb. pek çok gün, şenlik ve bayramın olabileceği belirtilmektedir.²²⁶

Toplumun tamamı için bir anlam ifade ediyor olması ve topluluğun tümü tarafından kutlanması gibi sebepler dolayısıyla Türkiye'deki bayramlar tek bir kurala göre sınıflandırılmaktansa çok yönlü bir sınıflandırmanın daha doğru olacağı düşüncesiyle yedi maddede sıralanmıştır.

1) Bayramlara katılanların dinlerine göre: Hristiyan bayramları, Müslüman bayramları, vb.

2) Resmî ulusluk bayramlar: 30 Ağustos Zafer Bayramı, Cumhuriyet Bayramı ve yerli resmî bayramlar; kurtuluş günleri gibi.

3) Etnik nitelikte bayramlar: Yörüklerin Söğüt'te Ertuğrul Gazi Türbesinde kutladıkları bayram gibi.

4) Kadın ya da erkek gruplarca benimsenen bayramlar: Hıdrellez daha çok kadınların katıldığı bir bayram olarak ön plana çıkar.

5) Yaş gruplarına göre benimsenen bayramlar: “Betlem” çocukların ve genç kızların, “Çiğdem Pilavı” ise erkek çocukların bayramıdır.

6) Ekolojik öğelerin şartlandığı bayramlar: Saya bayramları, üzüm, kiraz bayramları.

7) Köy bayramları.²²⁷

Sınıflandırmada ayrıca mevsimlik bayramların her birinin kutlanan özelliklerinin her yerde aynı olduğu fakat tabiat, hava, iklim ve çevre şartlarının

²²⁶ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 48-53.

²²⁷ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folklor**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1973, s. 249-251.

farklı olmasından dolayı kutlanma zamanlarının değişiklik gösterdiği belirtilerek Mevsimlik bayramlar “Özel Mevsimlik Bayramlar” ve “Genel Mevsimlik Bayramlar” olmak üzere iki büyük kümede toplanmaktadır. Bunlar:

1-Özel Mevsimlik Bayramlar:

A. Çoban bayramları zinciri:

a) koç-katımı, b) saya (davar yüzü), c) döl.

B. İkinci, meyveci, bağcı bayramları.

C. Göç bayramları.

2- Genel Mevsimlik Bayramlar:

A. Bahar bayramları:

a) nevruz, b) çiğdem, c) betlem (gâvur küfrü, ya da kızıl yumurta), d) hıdrellez.

B. Yaz gün-dönümü.

C. Kış yarısı, yılbaşı, olarak adlandırılmaktadır.²²⁸

Türk kültüründeki kutlamaların hepsini bayram adı altında Ferdî Bayramlar, Dinî Bayramlar, Millî Bayramlar²²⁹ olarak sınıflandıran çalışmalar olduğu gibi çok çeşitli festival ve eğlence sınıflandırmalarının yapılabileceğini belirtip festivalleri “konularına göre dinî ve dinî olmıyan festival ve eğlenceler” ya da “devletin düzenlediği ile halkın tertip ettiği festival ve eğlenceler”²³⁰ olarak da ayırmanın mümkün olabileceğini belirten çalışmalar da vardır. Kaynaklarda İslamiyet’ten önce Türklerde toplantı ve törenlerin, Resmi Toplantı ve Törenler, Dini Toplantı ve Törenler, Toplumsal Toplantı ve Törenler²³¹ olarak üç başlıkta toplandığını da görmekteyiz.

Türk kültüründeki şenlik ve kutlamaları dört ana başlıkta:

²²⁸ Pertev Naili Boratav, **a.e.**, s. 258.

²²⁹ Abdulhalûk Çay, **Hıdrellez Kültür-Bahar Bayramı**, 2.bs., Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s. 5.

²³⁰ Özkan İzgi, “Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar’da Geleneksel Festival ve Eğlenceler” **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, S 31, Mart 1977, s. 29.

²³¹ Mehmet Mandaloğlu, “İslamiyetten Önce Türklerde Toplantı ve Törenler”, **TSA**, Yıl 16, S 2, Ağustos 2012, s. 211-232.

I. Bölüm: Kişisel, Ferdi Kutlamalar, Şenlikler: A) Ailenin oluşumu: düğün; B) Çocuğun Doğuşu; C) Ad alma, konma; Sünnet töreni; D) Mektebe Başlama (4 yaş, 4 ay, 4 gün); Bed’-i besmele; âmin alayı; E) Askere, Hacca gitme ve dönme; F) Meslek sahibi olma, okulu bitirme, “Peştamal kuşanma”; G) Diğerleri: Aş verilmesi.

II. Bölüm: Zamana/Takvime Bağlı Kutlamalar: A) Yılbaşı, Sultan Nevruz eğlenceleri: 1.Yılbaşı eğlenceleri; 2.Nevruz=Yeni-gün; 3.Hicrî yeni yıl. B) Bahar (=Yaz) ve Yay= (Yaz) Eğlenceleri: 1.Bahar=çayır eğlencesi ‘Hıdırellez’; 2.Yaz(bahar) -sonu ve Yay (yaz)-başı şenlikleri: a. Saban-toyu, b. Kuru-bozumu, 3. Güz Şenlikleri; C) Hicri takvime bağlı dini bayramlar: Küçük ve Büyük Bayramlar; Ramazan ve Kurban Bayramları: 1. Ramazan Bayramı (=Küçük Bayram) 2. Kurban Bayramı (=Büyük Bayram) 3. Kandiller; D) Diğerleri: Kar bayramı (Başkurtlarda), kışa hazırlık toyları; pastırma, kış ekmeği etme, kaz toyu: 1. Kar Bayramı 2. Kışa Hazırlık Toyları.

III. Bölüm: Mahsul İdrakleri/Üretim Sevinci (Tüşüm): A) Hayvancılıkla İlgili olanlar: 1. Sütle ilgili şenlikler, 2. Koyun-keçi kirkımı (Kırgızlarda iki defa olur), 3.Yayla Dönüşü, 4. Kımız bayramı (Yakutlar; Başkurtlarda haziran başında), 5. Yoğurt Bayramı, 6. Av Şenliği; B) Ziraatla ilgili ürün şenlikler= Hasat kutlamaları: 1.Arpa mahsulü şenliği, Arpaz zeybeği, 2. Harman-yeri şenliği; darı ve buğday hasadı kutlaması, Indır tarığı (taru), 3. Bağ bozumu=Meyve hasadı kutlaması, 4. Bostan=bahçe hasadı kutlaması, 5. Diğerleri; C) Karmaşık toylar, şenlikler: 1. Yıl-pazarı (Panayır), 2. Nav (=Gemi) toyu, 3. Tam-toyu.

IV. Bölüm: Devlet Hayatı İle İlgili Şenlikler: A) Askerî Zaferler: 1. Zafer Şenlikleri, 2. Fetih günü şenlikleri; B) Bağımsızlık (veya Cumhuriyet) bayramları; C) Cülus=tahta çıkma; D) Şehzadelerin Doğum, Sünnet ve Evlenme Şenlikleri; E) Diğerleri²³²

Yapı-işlev-bağlam merkezli değerlendirme ve tespitlerden hareketle Cumhuriyet Dönemindeki Anadolu Türk Halk eğlenceleri düzenlenme sebepleri, süreleri, ortamları, bu eğlencelerdeki sözel edebiyat ürünleri, dramatik veya dramatik

²³² Tuncer Baykara, **a.g.m.**, s. 871-896.

olmayan oyunları, müziği, dansı, eğlence unsurları vb. pek çok veriden yararlanılarak sınıflandırılmaktadır.²³³ Buna göre:

A. Ritüel Kökenli Eğlenceler: köylülerin mutlaka düzenlenmesi gerektiğini ifade ettiği ve genellikle ritüel pratikler ile eğlencelerden meydana gelen bu kültürel olaylar Nevruz, Hıdırellez, Çömçe Gelin, Cigor, Yumurta Bayramı, Kolada Gecesi, Cemal, Tavuk Gecesi, Boncuk Gecesi, Yoğurt Bayramı, Nazarî Günü, Kışyarısı, Çiğdem Eğlencesi, Saya, Saya Gezmesi, Koçkatımı, Mantuvar, Bahtiyar, Yılbaşı Karşılması, Büyük Çile, Küçük Çile, Ahır Çerşembe, Yeddi-i Levin, Baca-Baca, Baca Pilavı, Yılbaşı Eğrice, Sıçancık, Kuzu Günü, Bahar Bayramı adlarıyla düzenlenmektedir.

B. Dinî Günler ve Bayramlarla İlgili Eğlenceler: Bu grupta Ramazan Ayı, Ramazan/Şeker Bayramı (Keşkek Bayramı), Kurban Bayramı ve Kandiller değerlendirilen kutlama ve eğlence başlığını oluşturmaktadır.

C. Geçiş Dönemi İle İlgili Eğlenceler: Bu grupta Türk halkının, hayatın ölüm dışındaki doğum, sünnet, askere veya hacca gitme ve dönme, evlilik gibi bütün geçiş dönemlerinde düzenlenen eğlenceler ele alınmaktadır.

D. Mevsimlik Toplantılar ve Eğlenceler başlığı altında: a) Kış Toplantıları ve Eğlenceleri: a.1) Gezerek, Sıra Gezmek, Sıralar, Sıra Gecesi, Sıra Daveti. a.2) Erfane, Ferfane, Ferfene, Arifane, Erfene, Örfene, Kaz Âlemi. a.3) Sohbet, Sohbet Kurma veya Sohbet Âlemleri, Oda Sohbetleri, Helva Sohbetleri. a.4) Yâren Meclisleri, Sıra Yareni ve Oymak Toplantıları. a.5) Gün, Ziyafet ve Davetler. a.6) Oturak Âlemleri ve Âlemler. b) Diğer Mevsimlerdeki Gezinti, Toplantı ve Eğlenceler, yer almaktadır.

E. Yöresel Şenlik, Festival ve Panayırılar: Bu kümede genellikle belirli bir yöreye ait, adı ve izleğiyle bir benzerinin bulunmamasına özen gösterilen adeta ilgili

²³³ Verilen sınıflandırma başlıkları Nebi Özdemir'in Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü adlı çalışmasından alınan başlıklardır. Nebi Özdemir, **Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2005, s. 43-80.

yerleşim birimi ile özdeşleşen festival, şenlik, panayır gibi eğlence etkinlikleri yer almaktadır.

F. Resmî Günler ve Bayramlarla İlgili Eğlenceler: Bu kümeye resmi nitelik taşıyan ulusal bayramlar, yerel nitelikteki kurtuluş, şehitleri anma, fetih ve zafer günleri, Atatürk'ün gezileri, ziyaretleri, sıfatları ile ilgili kutlamalarla bazı önemli şahsiyetler hakkındaki yerel anma günlerini dâhil olmaktadır. Bu türden kutlama ve eğlenceler genellikle saygı töreni, bilimsel toplantı, geçiş merasimi, konser, yarışma, sergi, film gösterisi, fener alayı, tiyatro, dinleti, balo, defile, havai fişek gösterisi, top atışı gibi etkinlik ve eğlence unsurlarından meydana gelmektedir.

G. Kent Yaşamı Kökenli Eğlenceler: Kent yaşamı kökenli eğlenceler grubunu partiler, özel yaşamla ilgili kutlamalar (anneler günü, babalar günü, sevgililer günü, doğum günü, vb.), eğitim kurumları kapsamındaki (mezuniyet törenleri, bahar şenliği, mezunlar gecesi, açılış ve kapanış kokteyli vb.) eğlence etkinlikleri, şirket sahipleri ve üst yöneticilerinin “şirket kültürünü” oluşturmak ve geliştirmek ve çalışanlarını, ortaklarını, temsilcilerini ve bayilerini teşvik etmek amacıyla düzenledikleri eğlenceler, özellikler Ankara ve İstanbul'daki lüks otellerde, yabancı ülke büyükelçiliklerinin gerçekleştirdikleri ve daha çok resmi nitelik taşıyan ve üst düzey devlet görevlileri ile politikacıların da katıldıkları tanıtım amaçlı gece ve günler, yerel kişi ve kurumların kentlerde düzenledikleri tanıtım amaçlı faaliyetler, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün yaz aylarında düzenlediği gençlik kampları oluşturmaktadır.

H. Diğer Eğlenceler: Bu kümede daha çok deve veya boğa güreşleri, horoz dövüşleri, at yarışları, yağlı güreşler, cirit karşılaşmaları, futbol, yüzme, atıcılık, koşu vb. spor karşılaşmaları ile diğer gruplara dâhil edilemeyen eğlenceler yer almaktadır.

Bazı çalışmalarda bayram, şenlik, tören, toy vs. adlandırılan tüm kutlamalar festival olarak adlandırılmakta ve bu festival başlığı da 1) Mevsimlik Festivaller, 2) Dinî Festivaller, 3) Sınırlı Katılımlı Festivaller, 4) Resmî Festivaller, 5) Takvimsel

Festivaller²³⁴ olarak beş grupta sınıflandırılmaktadır. Bütün festivalleri tek başlık altında toplamanın mümkün olmayacağı doğrudan bu sınıflandırmanın içine dâhil edilebilecek festivaller olabileceği gibi her bir sınıflandırmaya ait özellikler taşıyan festivallerin de olabileceği belirtilmektedir. Fakat bu sınıflandırmanın yerel bazda yapılan birlik beraberlik ve kaynaşmayı pekiştirme maksatlı, tarım, hayvancılık, ticaret, turizm, tanıtım, kültür sanat ve sporla ilgili festivalleri kapsamadığı görülmektedir.

Festivalleri genel olarak “Mevsimsel Festivaller”, “Hristiyan Takvimi Festivalleri” ve “Kısıtlı Katılımcı Festivalleri”²³⁵ olmak üzere üç grupta toplanan çalışmada zaman, din ve katılımcı göz önünde bulundurularak bir tasnif yapıldığı görülmektedir. Böyle bir sınıflandırmada aynı festivalin birden fazla başlık altında yer alabileceği açıktır. Bir başka sınıflandırmaya festivaller genel olarak “takvime bağlı olan ve olmayanlar”²³⁶ şeklinde iki başlıkta toplanmaktadır.

Bazı tasnif çalışmalarında festival türünün beş başlıkta sınıflandırıldığı görülmektedir:

a) Yöresel Etkinlikler: Çeşitli müzik, tiyatro gruplarının gösterisi; resim sergileri, yöresel festivaller (karpuz, kiraz festivali, deve güreşi, yağlı güreş organizasyonları, panayırılar vb.)

b) Küçük Bölgesel Etkinlikler: Çeşitli ticaret ve sanayi fuarları (Uluslararası İzmir Fuarı, Selanik Fuarı vb.), özel mesleki fuarlar ve sergiler (banyo fuarı, turizm fuarı, kuyumculuk fuarı vb.)

c) Önemli Bölgesel Etkinlikler: İstanbul Müzik Festivali vb.

d) Ulusal Etkinlikler: Rio Karnavalı, Cannes Film Festivali vb.

²³⁴ Aysun İmirgi, “Festivaller: Ankara’da T.C. ve ABD Uyrukluların Yeni Yıl Kutlamalarının Halk Bilimi Açısından İncelenmesi” Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halk Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003, s. 11.

²³⁵ Robert Jerome Smith, **a.g.m.** s. 342-344.

²³⁶ Metin And, **Kırk Gün Kırk Gece**, İstanbul, Creative Yayıncılık ve Tanıtım, 2000, s. 16.

e) Uluslararası Büyük Etkinlikler: Dünya Kupası, Olimpiyat Oyunları vb. dir.²³⁷

Her bilim alanının kendi bakış açısını merkeze alarak yaptığı tanımlamalardan kaynaklı karmaşa benzeri bir durum tasnif çalışmalarında da kendini göstermektedir. Bu sınıflandırmada festivallerin etki alanlarına, hitap ettiği kitlenin büyüklüğüne göre bir gruplama yapıldığı görülmektedir.

Türkiye’de 2009 yılında düzenlenen festival, şenlik ve benzeri etkinlikler dikkate alınarak yapılan sınıflandırma ise şöyledir:

1. Sanat festivalleri: Sergiler, ödül törenleri, sokak sanatları vb. etkinlikler.
 - 1.1. Müzik festivalleri
 - 1.2. Film festivalleri
2. Yöre ve bölge isminin kullanıldığı yer tanıtım amaçlı festivaller: Bir yörenin tanıtımı için o yerin adıyla yapılan festivallerdir.
3. Tarımsal ürün/yiyecek festivalleri: Bir bölgeye ait ürün ve lezzetlerin sunulduğu festivallerdir.
4. Tarihi olay/anma festivalleri: Önemli bir kimsenin ya da bir olayın anısına düzenlenen anma töreni ve seremoni günleridir.
5. Spor ve özel ilgi festivalleri: Çeşitli bireysel ve takım sporları ve özel ilgi alanlarına yönelik festivallerdir.
6. Kültürel değerler ile ilgili festivaller: Yöresel halk oyunu gösterileri, âşık şenlikleri, ahilik şenlikleri vb. kültürel değerlerle ilgili festivallerdir.
7. Doğa/tabiata ve mevsim festivalleri: Yöreyle özdeşleşmiş ya da yöreye özgü bir bitki merkezli gerçekleştirilen ve mevsimsel festivalledir.
8. Birlik ve dayanışma festivalleri: Birlik ve dayanışmayı asıl hedef alan festivallerdir.

²³⁷ Sinan Kocapınar, “Kültür Turizmi”, <http://cmyo.ankara.edu.tr/~iktisad/TURKONF/web/kocapinar.doc>. (Aktaran) Osman Çulha, “Kültür Turizmi Kapsamında Destekleyici Turistik Ürün Olarak Deve Güreşi Festivalleri Üzerine Bir Alan Çalışması”, **Journal of Yasar University**, Cilt 3, S 12, 2008, s. 1830.

9. Dinsel temelli festivaller: Türkiye’de dinsel temelli olarak nitelendirebileceğimiz festivaller yağmur dualarıdır.

10. Fuarlar ve panayırlar: Ticaretin öne çıktığı etkinliklerdir.

11. Diğer festivaller: Yapılan kategoriler dışında, sayılarının azlığı ya da farklı nitelikler taşıdıkları için herhangi bir kategoride değerlendirilemeyen festival örnekleridir. Çocuk/gençlik/egitim şenlikleri, dostluk festivalleri, deniz şenlikleri gibi.²³⁸

2009 yılında Türkiye genelinde yapılan bayram, şenlik ve festivallerin değerlendirildiği ve tasnif denemesinin yapıldığı bu çalışmanın Türkiye’de bu alanda yapılan pek çok çalışmaya göre daha kapsamlı olduğu görülmektedir. Türkiye’deki dinsel festivallerin yağmur duaları ile sınırlı tutulması, fuar ve panayır etkinliklerinin tek başlık altında toplanması çalışmanın eksikliği olarak göze çarpmaktadır.

Turizm alanında yapılan bir çalışmada ise festivaller:

1. Yerel Festivaller: Malatya Kayısı Festivali.

2. Bölgesel Festivaller: Güneydoğu Yemekleri Festivali veya Balkan Müziği Festivali, Çeşitli ticaret ve sanayi fuarları (Uluslararası İzmir Fuarı, Selanik Fuarı vb.), özel mesleki fuarlar ve sergiler (banyo fuarı, turizm fuarı, kuyumculuk fuarı vb.).

3. Ulusal Festivaller: Türkiye Üniversitelerarası Halk Oyunları Festivali.

4. Uluslararası Festivaller: Uluslararası İstanbul Film Festivali, Cannes Film Festivali, Berlin Film Festivali, Rio Karnavalı.

5. Geleneksel-Tekrarlanan Festivaller: 27. Geleneksel Kemal Paşa Kiraz Festivali.

6. Tek Bir Alan/Konu/Sanat Dalı ile İlgili Festivaller: Rock’n Coke-rock müziği, Mengen Türk Yemekleri Festivali, çocuk festivalleri, tiyatro festivalleri.

7. Çok Alanlı (Multidisipliner) Festivaller: Ayvalık Sanat Festivali: resim, heykel, sinema, edebiyat, müzik vb.²³⁹ başlıklarla sınıflandırıldığı görülmektedir.

²³⁸ Fahri Yıldırım, **a.g.ç.**, s. 84-111.

²³⁹ Onur Atak, **a.g.ç.**, s. 40,

Bu sınıflandırma festivallerin değerlendirildiği ölçütler noktasından ele alındığında ilk dört başlığın kendi içerisinde bir tutarlılık oluşturduğu kabul edilse bile diğer maddelerin bir çelişki oluşturduğu görülmektedir. Yani ele alınan herhangi bir festival adı geçen sınıflandırmada birkaç başlık altında yer alabilir ya da geleneksel-tekrarlanan ifadesi her başlıktaki festivaller için geçerli olabilir. Dolayısıyla bu yönüyle bakıldığında sınıflandırmanın kendi içinde bir tezat oluşturduğu görülmektedir.

Yerel Festivaller: Etkinlikler, ev sahibi kültüre yönlendirilmiştir ve bu kültürün üyeleri tarafından kontrol edilmektedir.

Gelişmiş Yerel Festivaller: Tek kültürlü olmaları nedeniyle yerel festivallerle benzerlik göstermektedir. Farkı, kültürel öğeleri bilinçli bir biçimde yabancı katılımcılar için uyumlu kılma çalışmasıdır.

Ticarileşmiş Festivaller: Halk kutlamalarının ticarî tutundurma faaliyetlerinin etkisiyle birlikte, halk desteğini yitirene dek ticareti ön planda tutarak sürmesidir.

Tek Kültürlü Festivaller (Toplumsal Olmayan): Mevcut kültürün dışından, yabancılar tarafından düzenlenmekte ve kültürün üyeleri tarafından destek görmemektedir. Kültürün üyelerini seyirci / katılımcı olarak görme çabası yoktur.

Çok Kültürlü Festivaller: Seyirciler, ağırlıklı olarak kültürün üyeleri olma eğilimindedir. Birçok kültür aynı anda temsil edilebilmektedir.²⁴⁰

Yukarıdaki sınıflandırma çalışmasında festivallerin izleyici / katılımcılar açısından değerlendirildiği görülmektedir. Bir önceki sınıflandırma çalışmasında ifade edildiği gibi bu tasnifte de bir festival farklı başlıklar altında değerlendirilebilir. Bu da bizde çalışmanın sağlıklı bir yapısı olmadığı imajı uyandırmaktadır.

Festivallerin sınıflandırma ölçütleri tam olarak ortaya konulamadığı için evrensel bir sınıflandırma çalışmasının zorluğu ortadadır. Amerika ve Kanada’da hazırlanan festival ve fuar rehberi “Festival Sourcebook”da, festivaller on sekiz

²⁴⁰ Jeo Wilson and Lee Udall, **Folk Festivals: A Handbook for Organization and Management**, Knoxville, University of Tennessee Press, 1982, s. 4 (Aktaran)Yakın Ekin, “Etkinlik Turizmi Kapsamında Festivaller ve Antalya Altın Portakal Film Festivalinin Yerel Halk Üzerindeki Sosyal Etkileri Konulu Bir Araştırma”, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya, 2011, s. 24.

başlıkta değerlendirilirken sınıflandırma için uygulanan her hangi bir kriter açıklanmamıştır. Bu on sekiz kategori şunlardır: 1- Yiyecek ve içecek. 2- Film. 3- Müzik. 4- Sanat. 5- Denizcilik. 6- Antika. 7- Sanat ve el sanatları. 8- Tarım. 9- Toplum. 10- Dans. 11- Etnik etkinlikler. 12- Tarih. 13- Mevsimler 14- Fuarlar. 15- Tiyatro ve drama. 16- Halk. 17- Yaban Hayatı. 18- Kızılderililer.²⁴¹

Türkiye’de Festivaller ve Şenlikler halkbilimsel bakış açısıyla yapılan ve Türkiye’de festival etkinliklerinin hemen tamamının değerlendirilmesi dolayısıyla bütüncül bir bakış açısıyla oluşturulduğu söylenebilecek bir çalışmadır. Sınıflandırmada daha sonra oluşabilecek etkinlik başlıkları için de yer açılabilir olması tasnif çalışmasının artılarından birisi olarak görülmektedir.

1. Anma ve Tanıtmayı Öne Çıkaran Festivaller

1.1. Tek Öğeli Anma ve Tanıtma Festivalleri

1.1.1. Tarihi Şahıslarla İlgili Festivaller

1.1.2. Tarihi Olaylarla İlgili Festivaller

1.2. Çok Öğeli Anma ve Tanıtma Festivalleri

1.2.1. Yerle/Mekânla İlgili Festivaller

1.2.2. Kültür-Sanat-Turizmle İlgili Festivaller

2. Tarımsal ve Hayvansal Ürünleri, El Sanatlarını ve Tabiat Unsurlarını Öne Çıkaran Festivaller

2.1. Tarımsal Ürünlerle İlgili Festivaller

2.2. Hayvansal Ürünlerle İlgili Festivaller

2.3. Hayvanlarla İlgili Festivaller

2.4. El Sanatlarıyla İlgili Festivaller

2.5. Tabiatla İlgili Festivaller

2.6. Karma Unsurlarla İlgili Festivaller

3. Spor Dallarını Öne Çıkaran Festivaller

²⁴¹Janiskee, R., “Rural Festivals in South Carolina”, **Journal of Cultural Geography**, Volume 11, Issue 2,1991, s. 33. (Aktaran) Ayşe Nevin Sert, “Kırsal Turizm Bölgelerinde Festivallerin Yerel Halk Üzerindeki Sosyal Etkileri: Beypazarı Festivaline Yönelik Bir Araştırma”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2013, s. 25.

- 3.1. İnsanın Ön Planda Olduğu Sporlarla İlgili Festivaller
 - 3.1.1. Güreşle İlgili Festivaller
 - 3.1.2. Doğa Sporlarıyla İlgili Festivaller
 - 3.1.3. Olimpiyatlarla İlgili Festivaller
 - 3.1.4. Motor Sporlarıyla İlgili Festivaller
 - 3.1.5. Motorsuz Araçlarla İlgili Festivaller
 - 3.1.6. Atlı Sporlarla İlgili Festivaller
 - 3.1.7. Biriçle İlgili Festivaller
- 3.2. Hayvanın Ön Planda Olduğu Sporlarla İlgili Festivaller
 - 3.2.1. Hayvan Güreşleriyle İlgili Festivaller
 - 3.2.2. Hayvan Koşularıyla İlgili Festivaller
- 4. Sanat Dallarını Öne Çıkaran Festivaller
 - 4.1. Tek Bir Sanat Dalını Öne Çıkaran Festivaller
 - 4.1.1. Tiyatroyla İlgili Festivaller
 - 4.1.2. Müzikle İlgili Festivaller
 - 4.1.3. Dansla İlgili Festivaller
 - 4.1.4. Sinemayla İlgili Festivaller
 - 4.1.5. Edebiyatla İlgili Festivaller
 - 4.1.6. Fotoğrafçılıkla İlgili Festivaller
 - 4.2. Birden Fazla Sanat Dalını Öne Çıkaran Festivaller
- 5. Mevsimsel/Zamansal Döngü ve Kutlamaları Öne Çıkaran Festivaller
 - 5.1. Mevsimsel Geçiş Sağlamak/Kutlamak İçin Düzenlenen Festivaller
 - 5.2. Bolluk ve Bereketi Sağlamak/Kutlamak İçin Düzenlenen Festivaller
- 6. Katılımcıları Öne Çıkaran Festivaller
- 7. Birlik, Beraberlik, Dayanışma, Hoşgörü Gibi Duygu ve Düşünceleri Öne Çıkaran Festivaller
- 8. Ticari Meta ve Amaçları Öne Çıkaran Festivaller
- 9. Geçiş Dönemlerini Öne Çıkaran Festivaller
 - 9.1. Sünnetle İlgili Festivaller
 - 9.2. Düğünle İlgili Festivaller

10. Eğitim ve Bilimi Öne Çıkaran Festivaller

11. Dini Gün ve Gerekçeleri Öne Çıkaran Festivaller²⁴²

Türkiye’de tarih, turizm işletmeciliği, iktisat, işletme, arkeoloji, iletişim bilimleri, kentsel tasarım, felsefe ve din bilimleri, halkla ilişkiler, uluslararası ticaret, gastronomi ve mutfak sanatları, halkbilimi alanlarında festival merkezli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda alanın uzmanlarının kendi çalışma perspektifleri ile festivalleri tanımlama ve sınıflama eğiliminde olduğu görülmektedir. Aynı sınıflama çalışmasında bir maddenin etkinlik zamanı, diğer maddenin katılımcılar, bir başkasının içerikle ilgili olması vb. farklı ölçütlerin kullanılmasıyla oluşturulan tabloların kendi içinde bir takım tezatlar oluşturduğu görülmektedir.

Kapsamlı bir tasnif sistemi oluşturulduğunu düşündüğümüz için çalışmamızda “**Türkiye’de Festivaller ve Şenlikler**” adlı çalışmada oluşturulan sınıflandırma başlıkları Rize festivallerine uyguladık. Bu bağlamda Rize festivallerini festival komitelerinin yaptığı adlandırmalara bağlı kalarak merkezinde yer alan olay, konu, durum özelliklerini dikkate alarak aşağıdaki başlıklara göre sınıflandırdık. Adı geçen sınıflandırmada yer bulamadığımız festivaller için ise yeni başlıklar oluşturduk.

Yer/Mekân ile İlgili Festivaller: Vartevor, Hodoç, Yeniyol Oca Kültür Şenliği, Uluslararası Ovit Yayla Şenliği, Çağrankaya Yayla Şenliği, Koçdüzü Yayla Festivali, Movri Yayla Festivali, Homeze Yayla Şenliği, Didingola/Eğrisu Yayla Şenliği.

Tarımsal Ürünler ile İlgili Festivaller: Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali, Tozköy Likapa Festivali, Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali.

Hayvansal Ürünler ile İlgili Festivaller: Anzer Bal ve Turizm Festivali.

Hayvanlar ile İlgili Festivaller: İkizdere Dağ Horozu Şenliği.

²⁴² Nilgün Türkmen, a.g.ç., s. 71-72.

Karma Unsurlardan Oluşan Festivaller: Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali.

Deniz Ürünleri ile İlgili Festivaller: Rize Hamsi Festivali, İyidere Hamsi Beraberliği.

Tabiat ile İlgili Festivaller: Ayder Kar Festivali, Uluslararası Ovit Kar Şenliği.

Doğa Sporları ile İlgili Festivaller: KDRK Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği, Fırtına Rafting Şenliği, Çayeli Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği, Çağrankaya Kar Yürüyüşü, Petranboard Şenlikleri, Kabahor (Gölyayla) Kayak Şenliği.

Motorsuz Araçlar ile İlgili Festivaller: Formulaz Tahta Araba Şenliği, Laz Ralli Tahta Araba Yarışları.

Kültür Sanat ve Spor Unsurlarının Bir Arada Olduğu Festivaller: Hemşin Kültür Sanat ve Tulum Festivali/Su Sporları Şenliği, Fındıklı Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali, Rize Çay ve Yaz Sporları Festivali.

Hayvan Güreşleri ile İlgili Festivaller: Çamlıhemşin Ayder Kültür Sanat ve Doğa Festivali.

Sinema ile İlgili Festivaller: Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali.

Birden Fazla Sanat Dalını Öne Çıkaran Festivaller: Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali.

Ticari Meta ve Amaçları Öne Çıkaran Festivaller: Uluslararası Pastacılar Festivali, Derepazarı Pide ve Turizm Festivali.

Bir Nesneyi Öne Çıkaran Festivaller: Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği.

Etkinliğin merkezinde yer alan ana olay, olgu, durum, nesne vb. özellikler itibariyle sınıflandırdığımız Rize festivallerinin yapıldığı zaman/dönem, yapıldığı yer/mekân (yayla ve köy, şehir vb.) ile ilgili bir sınıflandırmanın oluşturulabileceği

de gör÷lmektedir. Kapsayıcı olması, sınırları belirgin kılması ve festival kümelerini tam olarak ortaya koyması açısından etkinliğin ana unsuru etrafında bir sınıflandırma yapmayı tercih etmiş bulunmaktayız.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RİZE FESTİVALLERİNİN YAPISAL ANALİZİ

Rize festivallerini ele alacağımız üçüncü bölümde düşünce planından hazırlık aşamasına, uygulama safhalarından sonuçlarına kadar festivaller organize heyetleri ve katılımcılar noktasından ele alınıp değerlendirilecektir.

Yapısal olarak çeşitli başlıklarla ele alınan festivaller, “Katılımın Sosyal Yapıları” ve “Olay Yapıları”¹ üst başlığıyla iki sınıfa ayrılmaktadır. Olay Yapıları ise: a) Açılış Töreni b) Ritüel c) Drama ve yarışma d) Bayram e) Dans ve Müzik f) Olayın Sonu başlıklarıyla değerlendirilmektedir. Yapısal özellikleri noktasından değerlendirdiğimiz Rize festivallerinin genel itibarıyla belirtilen yapılara benzer özellikler taşıdığı görülmektedir.

Bir festivalin yapısal özelliklerini belirleyen parametreler olarak; festival mekânı ve zamanı, festival içinde yer alan faaliyetlerin sayısı ve çeşitliliği, festival süresi, festivalin hangi faaliyetle başladığı, hangi faaliyetle sonuçlandığı, hangi faaliyetle ve hangi zamanda zirveye ulaştığı, hangi faaliyetlerin festivalde merkezi konuma sahip olduğu, hangi faaliyetlerin çevresel konumda bulunduğu belirtilebilir. Festivallerin yapısal özelliklerinin neler olduğunun belirlenmesi değişik festivaller arasında karşılaştırma yapma imkânı verirken aynı zamanda yeni festival tasarımlarına yol gösterici olacağı da düşünülmektedir.²

Çalışmamızın bu bölümünde Rize festivalleri “Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü”³ adlı çalışmada yer alan “Türk Halk Eğlencelerinin Yapısı” adlı bölümdeki çözümleme modeline göre çıkarttığımız yapı özellikleri esas alınarak değerlendirilecektir.

A) Adlandırma

B) Zaman ve Süre:

¹ Beverly J. Stoeltje, “Festival”, çev.: Petek Ersoy, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3**, yay haz.: Öcal Oğuz vd., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2009, s. 336-337.

² İlhan Tekeli, “Bir Toplumsal Anlatım ve Katılım Biçimi Olarak Kutlama Şenlikleri” (Çevrimiçi) <https://www.academia.edu/29389236/> 10 Mart 2020.

³ Nebi Özdemir, **Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü**, İstanbul, Akçağ Yayınları, 2005.

- a. Zamanı ve Süreleri Belirli Eğlenceler,
- b. Zamanı ve Süreleri Belirsiz Eğlenceler
- C) Mekân:
 - a. Kapalı Eğlence Mekânları,
 - b. Açık Eğlence Mekânları
- D) Eğlence:
 - a. Hazırlık,
 - b. Kurallar: 1. Eğlencenin Kuruluşu ile İlgili Kurallar, 2. Eğlencenin İşleyişi ile İlgili Kurallar, 3. Eğlence Cezalarının Uygulanması ile İlgili Kurallar
 - c. Katılımcılar
 - d. Başlangıç Kalıbı
 - e. Sohbet
 - f. Halk Edebiyatı Ürünleri: 1. Destanlar, 2. Masallar, 3. Halk Hikayeleri, 4. Fıkralar, 5. Bilmece, 6. Tekerlemeler, 7. Maniler, 8. Türküler
 - g. Yiyecek-İçecekler
 - h. Oyunlar: 1. Dramatik Oyunlar, 2. Dramatik Olmayan Oyunlar, 3. Elektronik Oyunlar
 - i. Müzik
 - j. Dans
 - k. Giyim, Kuşam ve Süslenme
 - l. Koku
 - m. Gezinti
 - n. İnançlar
 - o. Hediye ve Ödüller
 - p. Erotik Ögeler
 - r. Bitiş Kalıbı

Ele aldığımız bu kriterlerden Rize festivallerinde bulunan unsurlar etkinliklerde yer alma şekilleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışma alanımızda eğlence unsurunun yapısını oluşturan halk edebiyatı ürünlerinden masal, halk hikâyeleri, fıkra, bilmece, tekerleme, mani türlerine; dramatik ve elektronik oyunlara; erotik ögelere rastlanmamıştır.

3.1. Rize’de Yayla Kùltürü ve Yaylacılık

Rize’de festival kùltürünün temelinde yayla kùltürü ve yaylacılık yatmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde önce yaylalar ve yayla kùltürü hakkında bilgi verilecek daha sonra festivallere değinilecektir.

Yayla: “Akarsularla derin bir şekilde yarılmış ve parçalanmış, üzerinde belirgin düzlükleri bulunan ve yazı geçirmeye mahsus yüksek yeryüzü şeklidir. Kelime bâzı Türk lehçeleri ile eski Türkçe’de kullanılan yay (-yaz)’dan gelmektedir. Yayla şekli ise, aynı kelimeden yapılmış yaylamak (yazı geçirmek) mastarından türetilen yaylag veya yaylak isimlerindeki son sessizlerin bâzı Türk lehçelerinde düşmesi ile ortaya çıkmıştır. Ülkemizde esas geçimleri hayvancılığa dayanan konar-göçer halkın kışın alçak mahallerde kışladıktan sonra, yaz mevsimini hayvanları ile birlikte yaylalarda geçirmeleri, yaylacılık hayatının doğmasına yol açmıştır.”⁴

MEB İslam Ansiklopedisi’nde yayla, coğrafi bir tanımlamanın yanı sıra etimolojisi ve işlevleriyle birlikte verilmiştir. Burada bahsi geçen konar-göçerlik kavramı Anadolu’da Karadeniz dışındaki diğer bölgelerde yapılan bir yaylacılık şeklini anlatmaktadır. Karadeniz Bölgesi’nde ise iklim şartları gereği yaylacıların her gittiği yaylada konakladığı sabit mekânları, yayla evleri bulunmaktadır. Dolayısıyla Rize’de de konar-göçer yaylacılıktan ziyade herkesin yerinin belli olduğu yerleşik yaylacılık yapılmaktadır.

“Yılın belirli bir süresi içinde hayvan otlatmak, ziraat yapmak ve geçimin sağlanmasında menfaat temin eden her türlü işte çalışmak, hatta dinlenmek için gidilen, köyün hayat sahasının dışında kalan, çok defa köyün müşterek mülkü olan, köyden ayrı ve uzak olmakla beraber sosyo-ekonomik bağlarla tamamen köye bağlı bir mahal veya köyün esas geçim sahasına ekli ikinci bir bölümdür.”⁵

⁴ “Yayla” **İslam Ansiklopedisi**, C 13, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1986, s. 360.

⁵ Necdet Tunçdilek, “Türkiye’de Yaylalar ve Yaylacılık”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, S 14, C 7, 1964, s.16.

Bu tanımlamada ise yaylanın asıl yüklendiği anlamlarının yanı sıra günümüzde taşıdığı “dinlenme, tatil” işlevlerine de temas edilmektedir.

Yaylayı bir yerleşim birimi ve ekonomik faaliyetlerin yapıldığı yer olarak ele alan çalışmalarda, “farklı yerleşmelerde yaşayan, farklı sosyo-ekonomik yapıdaki grupların yılın belli bir döneminde çıktıkları, ve orada beşeri ve ekonomik faaliyetlerde bulundukları alan”⁶ olarak tanımlanmaktadır.

Türkler tarih boyunca yazın hayvanlarını otlatmak, hayvancılık faaliyetlerini yürütmek ve avcılık yapmak suretiyle besin temin etmek maksadıyla yaylalarda, kışın da kışlaklarda ikamet edip tarım faaliyetleri yapmaktaydılar. Eski Türklerde Beyler, hayvanlarına bakmak için kendi boylarıyla birlikte atalarından kalma yaylaklara çıkmaktaydı. Türklerde hayvanlar ve kışlak mekânlar şahıslara ait iken, meralar ve yaylalar ortak kullanım alanlarıdır. Yani yayla halkın ortak mülküdür.⁷ Bu durum günümüzde de aynı şekilde devam etmektedir. Rize’de yaylalar genellikle bir köyün bazen de birkaç köyün ortak mülkü olarak kullanılmaktadır. Rize’de bu durumun istisnası Ovit Yaylası’dır. Ovit Yaylası, padişah fermanı ile Ekşioğlu ailesine bırakılmıştır. Dolayısıyla Ovit Ekşioğlu ailesinin tapulu yaylasıdır.

Doğu Karadeniz Bölgesi’ndeki yaylaların yükseltisi genel olarak fazla olduğu için Akdeniz ülkelerinde olduğu gibi dikey bir göç şeklinden söz edilmektedir. Türkiye’nin diğer bölgelerinden farklı olarak Karadeniz Bölgesi’nde gevşek dokulu, dağılma eğilimli, daimi yayla konutlarının bulunduğu ve sığır hayvancılığının önem kazandığı yayla ve yaylacılık örneği görülmektedir.⁸

Rize’de arazinin elverişli olmaması nedeniyle yeterli otlaklar bulunmadığı için hayvanlar ahır dışında iyi beslenememektedir. Hayvancılıkla meşgul olan

⁶ Mecdi Emiroğlu, **Bolu’da Yaylalar ve Yaylacılık**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No. 272, s. 9.

⁷ Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, C 1, s. 3-4., Nevzat Kösoğlu, **Türk Dünyası ve Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, 2.bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2002, s. 33., Mehmet Eröz, **Yörükler**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1991, s. 220-221.

⁸ Erhan Gürsel Ersoy, “Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Hemşin’de Yaylacılık”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1994, s. 5.

insanlar hem hayvanlarını daha iyi beslemek hem hayvanlarına kış için yiyecek temin etmek hem de kendi kışlık tereyağı, peynir, minci vb. yiyeceğini hazırlamak aynı zamanda bunların bir kısmını satarak aile ekonomisine katkı sağlamak için yaylaya çıkmaktadır.

Tarihi süreç içerisinde değerlendirildiğinde Rize’de yaylacılığın değişim ve dönüşümden geçtiği görülmektedir. 1960’lı, yani çay tarımının henüz başladığı, yıllara kadar köylüler, hayvanlarını otlatmak ve kışlık yiyecek ihtiyaçlarını temin etmek için yaylalara çıkmaktaydılar. Çay tarımının iyi gelir getirmesi ve yaygınlaşmasıyla hayvancılık gerilemeye başlamıştır. 1990’lı yıllara kadar azalarak da olsa devam eden hayvancılık, bu yıllardaki köyden kentlere olan akımla birlikte neredeyse bitme noktasına gelmiştir. Hayvancılığın gerilemesine paralel olarak yaylacılık faaliyetleri de aynı çizgide gerilemiştir. 1990’lı yıllara kadar köylerdeki bütün ailelerin yüzlerce hayvanla birlikte büyük bir coşkuyla çıktıkları yayla yolculukları artık çok gerilerde kalmıştır. 90’lı yıllarda imkânların gelişmesi ve yayla yollarının açılmasıyla birlikte yaylacılar, kalan birkaç hayvanını kamyonet tarzı araçlarla yaylaya çıkarmıştır. Dolayısıyla bu süreçte günlerce süren yaylaya çıkım hazırlıkları, birkaç gün süren ve birlik-beraberlik içerisinde gerçekleşen yayla yolculukları format değiştirerek birkaç saatlik sürede tamamlanan bir iş haline gelmiştir. Geleneksel olarak yaylacılığı yapanların büyük çoğunluk itibarıyla terk ettiği yaylalar 2000’li yıllarla birlikte yeni bir işlev kazanmıştır. Bu yıllarda değişen turizm anlayışı doğrultusunda doğa turizminin ön plana çıkması ve cazip hale gelmesiyle yaylalar, Rizeliler için bir tatil mekânı hüviyeti kazanmıştır. Yeterli denetimlerin olmadığı veya göz yumulduğu yaylalarda çok katlı yapılar yükselmeye başlamıştır. Bazı yaylalarda ise doğaseverlerin tamamen taş ve ahşap malzemeden aslına uygun yayla evi yaptırdığı da görülmektedir. Günümüzde yaylalar büyük çoğunluk itibarıyla tatilcilerin oluşturduğu bir kitleye hitap etmektedir. Bu bağlamda evler, pansiyonlar, kamp alanları, yapılan yayla yolları, yürüyüş, gezi, tırmanma vb. rotalar ile yaylalar ve Kaçkar Dağları önemli turizm destinasyonu haline gelmiştir.

3.1.1. Rize Yaylaları ve Genel Özellikleri

Rize ili Kaçkar Dağları Milli Parkı içerisinde 11 köy ve 44 yayla bulunmaktadır. Rize genelinde ise 390⁹ yayla ve mezra olduğu belirtilmektedir. Kaçkar Dağları'ndaki bu yaylalarda çok zengin bitki ve hayvan türleri bulunduğu gibi çok fazla buzul gölleri de yer almaktadır. Yaylalar bahsedilen değişim ve dönüşüm sonrasında günümüzde daha çok turizm amaçlı bir kullanıma sahiptir. Aşağıda turistik ve dağcılık faaliyetleri yönüyle en çok bilinen yaylalar hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Ambarlı: Çamlıhemşin sınırları içerisinde yer alan ve Çamlıhemşin Meydanköy, Hemşin Zuğa ve Çayeli Kaptanpaşa köylülerinin ortak kullanımındaki bu yayla, Çamlıhemşin'e 46, Hemşin'e 42 ve Çayeli'ne 57 km mesafededir. 2453 m yüksekliğindeki Ambarlı Yaylası'na üç ayrı güzergâhtan ulaşılabilir. Ambarlı Yaylası'ndan Balıklı Gölü'ne ve yakınındaki küçük göllere yürüyüşler yapılabilmektedir.¹⁰

Amlakit: Çamlıhemşin'e 40-45 km uzaklıkta 1993 m yükseklikte 40-50 hanenin bulunduğu bir yayladır. Elevit Yaylası'ndan Trovit Yaylası'na oradan da Palovit'e geçilip dere içine doğru aşağıya hareket edildiğinde 3,5 – 4 saatlik bir yolculukla varılmaktadır. Bu güzergâh yaklaşık 80 km'dir. Amlakit Yaylası Vartevor Şenlikleri ile ünlüdür.¹¹

Anzer: Rize merkeze 85 km uzaklıkta, İkizdere ilçesinin 35 km güneybatısında, 2015 m yükseklikte, Kırklar Dağı eteklerinde bulunan bir yayladır. Aşağı Anzer (Çiçekliköy) ve Yukarı Anzer (Ballıköy) olarak iki yayla vardır.¹² Doğal güzelliği, Anzer Balı, çok sayıda endemik bitkiye ev sahipliği yapması sebebiyle 1991 yılında bakanlar kurulu kararıyla turizm merkezi ilan edilmiştir.¹³

⁹ Yazan yok, **Türkiye Geneli Yayla Envanteri**, T.C. İçişleri Bakanlığı, C 2, (Çevrimiçi) <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/jandarma%20cilt%20II%20baski.pdf>, 20 Aralık 2019.

¹⁰ Ersin Demirel, **Yaylalar Kenti Rize (I)**, Kaçkar Turizm Birliği, 2013, s. 60.

¹¹ (Çevrimiçi) www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,112789/yayla-turizmi.html, 22 Ocak 2016.

¹² (Çevrimiçi) www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,112789/yayla-turizmi.html, 22 Ocak 2016.

¹³ Hikmet Haberal, **Turizmde Kültürel Miras Rize**, Ankara, Kalkan Matbaacılık, 2015, s. 162.

Avusor: Çamlıhemşin'e bağlı 2700 m yükseklikte 300 hanenin bulunduğu bir yayladır. Araçla veya yaya olarak ulaşım mümkündür.¹⁴

Ayder: Çamlıhemşin'e 19 km mesafede 1350 m yükseklikteki Ayder, Hala Köylüler tarafından kurulmuştur. Eski dönemlerde hiçbir zaman yayla olarak kullanılmayan Ayder, son dönemlerde turizm potansiyeli ile ön plana çıkmaktadır. Halalılar, köylerinden yaylaları Kavrın ve Ceymakçur'a çıkarken Ayder kaplıcalarında dinlendikleri için bir konaklama yeri görevi görmüştür. Halalıların Ayder, Aşağı Ceymakçur, Yukarı Ceymakçur diye üç yaylası bulunmaktadır. Genellikle mayıs ayında Ayder, haziran ayında Aşağı Ceymakçur, temmuz ayında Yukarı Ceymakçur yaylalarına göç edilmektedir. Sonra ağustos ayında Aşağı Ceymakçur'a göçler indirilerek göççüler Ayder'de Hodoç'a (ot biçme şenlikleri) inmektedirler. Eylül ayında göçler Ayder'e inerken ekim ayında ise köye dönmektedir.¹⁵ Ayder Yaylası hem diğer yaylalara hem de Kaçkar Dağları'na gezi yapmak isteyenler için bir kapı vazifesi görmektedir.¹⁶

Badara: Hemşin'e 25, Çamlıhemşin'e 32 km mesafedeki yayla 1850 m yükseklikte. Hemşin ilçesinin Bahar Mahallesi'ne ait olan yayla Çamlıhemşin ilçe sınırları içinde yer almaktadır. Açık havalarda eşsiz bir manzara izleme fırsatı sunmaktadır. Yürüyüş meraklıları eski yayla yolunu takip ederek yayladan Hemşin'e 14 km'lik orman içi rotayı yürüye edebilir.¹⁷

Baş Yayla: Çamlıhemşin'e 55-60 km uzaklıkta 2470 m yükseklikte 45-50 hanenin bulunduğu bir yayladır.¹⁸ Kullanımı Pazar ilçesinde olan yaylanın hemen üzerinde Çiçekli Gölü yer almaktadır.¹⁹

Çeymakçur/Çaymakçur: Çamlıhemşin ilçesine bağlı, 10 -15 hanenin bulunduğu ve Hala, Tobira, Holco, Cinte köylülerinin kullanımda olan bir yayladır.

¹⁴ (Çevrimiçi) http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rize_ilinin_yaylaları, 22 Ocak 2016.

¹⁵ (Çevrimiçi) http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rize_ilinin_yaylaları, 22 Ocak 2016.

¹⁶ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 37.

¹⁷ **A. e.**, s. 62.

¹⁸ (Çevrimiçi) http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rize_ilinin_yaylaları, 22 Ocak 2016.

¹⁹ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 55.

Rakım 2200-2300 m'dir. Aşağı Çeymakçur ve Yukarı Çeymakçur olmak üzere iki yayladan oluşur.²⁰ Yayla, Ayder'e 10 km, Çamlıhemşin ilçe merkezine 30 km uzaklıktadır.²¹

Çifteköprü (Meles): İkizdere ilçesine 25 km mesafede 1712 m yüksekliktedir. Meles Çayı Vadisi'nin yamaçlarındadır. İkizdere ilçesinden sonra Anzer yolu takip edilerek yaylaya ulaşılmaktadır. Meles Vadisi girişinde tarihi Çifteköprü dikkati çekmektedir.²²

Çağrankaya: İkizdere ilçesinin 25 km doğusunda 3200 m yükseklikte bulunan, Rize'nin en büyük yaylalarından biridir. İkizdere-Çayeli-Güneysu-Çamlıhemşin güzergâhlarından gelen yolların birleştiği ana merkezdir.²³

Deremezra: Tabiat parkı ilan edilen Tunca Vadisi'nde Ardeşen ilçe merkezine 39 km mesafededir. 1100 m yükseklikte ormanlarla çevrili olan yaylayı Aşağıdurak ve Yukarıdurak köyleri kullanmaktadır. Yaylaya Ardeşen Tunca Eski Armutluk güzergâhı üzerinden ulaşılmaktadır.²⁴

Elevit: Çamlıhemşin'e bağlı 1884 m yükseklikte, yörede muhtarlığı bulunan tek yayladır. Yayla merkezi Elevit daha yüksekte olan kısmı ise Tafteni'dir.²⁵ Çamlıhemşin ilçesine 36 km uzaklıktaki yayla, üç bakkal ve pansiyonla diğer yaylalara geçiş yapacaklar için son alışveriş merkezidir. Çamlıhemşin ve Çayeli ilçelerinin ortak kullanımındaki yaylaya Yolkıyı (Küşüve), Ülküköy (Mollaveyis), Şenköy (Amukta) ve Zilkale (Koluna) köyleri çıkmaktadır.²⁶

Golezena: Ardeşen ilçesine 50 km mesafede ve 2230 m yükseklikte yer almaktadır. Altıparmak Dağlarında, Eğrisu, Sırt ve Tobamzga yaylalarına komşudur. Eskiye veya çeşitli nedenlerle yıkılan evlerin yerine sadece aynı mimari dokuda

²⁰ (Çevrimiçi) www.karadenizgezi.net/Rize_Yaylaları.html, 22 Ocak 2016.

²¹ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 39.

²² (Çevrimiçi) <http://www.visitrize.com/Icerikler/Ciftekopru-Meles-Yaylasi-121.html>, 17 Şubat 2016.

²³ Hikmet Haberal, **a.g.e.**, 224.

²⁴ (Çevrimiçi) <http://www.visitrize.com/Icerikler/Deremezra-Yaylasi-128.html>, 17 Şubat 2016.

²⁵ (Çevrimiçi) http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rize_ilinin_yaylaları, 22 Ocak 2016.

²⁶ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 47.

binaların yapımına izin verilen ve geleneksel görünümünü koruyan yayla, giderek bozulan ve yazlık mekânlara dönüşen yaylalara karşı iyi bir örnek oluşturmaktadır.²⁷

Gölyayla (Kabahor): Gölyayla 2420 m yüksekliktedir.²⁸ Rize'ye 76, İkizdere'ye 24 km mesafedeki Gölyayla köy ve yaylaları, 10 km uzunluğundaki Kabohor Vadisi'nde kurulmuştur. Köyün kuzeyinde Çamlık, güneyinde Meşeköy (Petran), doğusunda Pazaryolu yaylaları (Erzurum) ve batısında Tozköy bulunmaktadır.²⁹

Handüzü: Güneysu ilçe merkezine 20 km mesafede 1790 m yüksekliktedir. Pek çok yayla yolunun merkezi durumundadır. Merkeze yakın olması ve kolay ulaşım imkânları sebebiyle çok gelişmiştir.³⁰

Haçivanak: Çamlıhemşin ilçesinde 2587 m yüksekliktedir. Yaklaşık 100 hanelik bir yerleşimi bulunmaktadır.³¹

Hapivanak: Çamlıhemşin'e 80 km mesafede 2600 m rakımlı 20 hane bulunan bir yayladır. Palovit Vadisi'nin Erzurum'a geçişteki son yaylasıdır. Daha çok Pazarhemşin'den gidilmektedir.³²

Hazindak/Hazındağ: Çamlıhemşin'e bağlı 1967 m yükseklikte 25 evin bulunduğu bir yayladır. Ayder, Pokut, Amlakit yaylalarından ulaşmak mümkündür.³³

Huser: Çamlıhemşin'e bağlı 2400 m yükseklikte 45-50 hanenin bulunduğu bir yayladır. Açıba ve Çingit köylüleri tarafından kullanılmaktadır. Bölgenin en iyi manzaraya sahip yaylasıdır. Ayder'den ulaşılan tüm yaylaların ve Kaçkar Dağları'nın manzarasının görülebildiği bir yayladır. Ayder'den yaya yolu ile 2-3 saatte

²⁷ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 29.

²⁸ **A.e.**, s. 89.

²⁹ (Çevrimiçi) <http://www.visitrize.com/Icerikler/Gol-Yaylasi-Kabahor-129.html>, 18 Şubat 2016.

³⁰ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 77.

³¹ (Çevrimiçi) www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,112789/yayla-turizmi.html 22 Ocak 2016.

³² (Çevrimiçi) http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rize_ilinin_yaylaları, 22 Ocak 2016.

³³ (Çevrimiçi) www.karadenizgezi.net/Rize_Yaylaları.html 22 Ocak 2016.

varılmaktadır. Yayla sakinleri ve turistler tarafından kullanılan patika yolu bulunmaktadır.³⁴

Homeze: İkizdere ilçesinde 19 km mesafede, 2368 m yüksekliktedir. 360 derecelik panoramik görüntü sunmasıyla dikkati çekmektedir.³⁵

İntor: Ardeşen ilçesine 45 km mesafede, 2294 m yükseklikte bir yayladır. Eskiarmutluk köyü ve Tunca beldesinin kullanımındadır. Hevek Gölleri yürüyüş mesafesi içerisinde gezilebilecek yerlerdendir. İntor-Şorlak-Kayadibi Yayla güzergâhı 12,5 km'lik bir yürüyüş rotası oluşturmaktadır.³⁶

Kavran/Kavrun: Halk arasında söylendiği şekliyle Kavron, Çamlıhemşin'e 29 km uzaklıkta 1953 / 2267 m yükseklikte Aşağı ve Yukarı Kavron olmak üzere iki yayladan oluşmaktadır.³⁷ İki yayla arası 1,5 km'dir. Aşağı Kavron 25-30, Yukarı Kavron 120-150 haneden oluşmaktadır. Kaçkarların zirvesine yaklaşık 8 km mesafededir.³⁸ Bu yaylaları kendilerini "Hemşinli" olarak adlandıran Rize ilinin Pazar ilçesindeki bazı dağ köylüleri kullanmaktadır. Eski dönemlerde yol olmadığı için patika yollarla ulaşılan Kavron Yaylası yapılan yollara birlikte bugün her türlü araçla ulaşımın sağlandığı bir tatil beldesi görünümündedir.³⁹

Kaçkar: Çamlıhemşin ilçesine bağlı 2600 m yükseklikte 15-20 hanenin bulunduğu bir yayladır. Avusor Yaylasından yürüme yoluyla iki saatte Aşağı Kaçkar yaylasına oradan da iki saatte Yukarı Kaçkar Yaylasına ulaşılmaktadır.⁴⁰

Kito (Gito) : Hemşin'e bağlı 2400 m rakımlı, üzerinde 50-60 hane bulunan bir yayladır. Hemşin'e bağlı Zuğa ve Kantarlı köyleri ile Çayeli'ne bağlı köyler tarafından kullanılmaktadır.⁴¹

³⁴ (Çevrimiçi) http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rize_ilinin_yaylaları, 22 Ocak 2016.

³⁵ Hikmet Haberal, **a.g.e.**, s. 197.

³⁶ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 28.

³⁷ (Çevrimiçi) www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,112789/yayla-turizmi.html, 22 Ocak 2016.

³⁸ (Çevrimiçi) http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rize_ilinin_yaylaları, 22 Ocak 2016.

³⁹ Gülsen Balıkcı, "Kavran'da Yaylacılığın Düny Bugünü ve Vartivor Şenlikleri", **Tarım ve Köy Dergisi**, S 127., (Çevrimiçi) yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10147/kavrandavartivor.html, 13 Şubat 2016.

⁴⁰ (Çevrimiçi) http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rize_ilinin_yaylaları 22 Ocak 2016.

Komati: Tarihi, hicrî 1100 yıllarına dayandığı belirtilen yayla Çamlıhemşin'e bağlıdır. Zengin ormanların bulunduğu yaylada Karadeniz köy tarzı yüksek yayla evleri vardır. Yaylada kiralık evler ve organik yiyecekler bulunmaktadır. Kamp yapanların tercih ettiği bir yerdir.⁴²

Mahura: İkizdere'ye bağlı 2643 m yüksekliktedir. İkizdere ilçesine 31 km, Tozköy'e 13,5 km mesafededir. Tozköy, Varda Yaylası ve Trabzon'un Hayrat ilçesinden ulaşım sağlanmaktadır. Yaylada genellikle arıcılık yapılmaktadır.⁴³

Marbudam (İncesu): Senoz Vadisi'nin en büyük yaylalarından biri olan İncesu aslında köy statüsünde bir yerleşim yeridir.⁴⁴ Çayeli ilçesine 45 km uzaklıkta ve 2280 m yüksekliktedir. Çayeli-Kaptanpaşa-Çataldere yolundan İncesu Köyü ve oradan da 3 km devam edilerek Marbudam Yaylası'na ulaşılmaktadır.⁴⁵

Meleskur: Çamlıhemşin'e bağlı 80 km uzaklıkta 2600 m yükseklikte 60-70 evin bulunduğu bir yayladır. Buraya Meleskur köylüleri gelmektedir.⁴⁶

Nafkar: Çamlıhemşin'e bağlı 2150 m yükseklikteki yaylada 4 hane bulunmaktadır. Çamlıhemşin'e uzaklığı 60 km'dir. İhtiyaçlar Elevit'ten sağlanmaktadır. Araba ile 2,5 saatte varılmaktadır. Nafkar/Nafgar Yaylası Meydan köylülere aittir. Nafkar ve Trovit Yaylası'nın 1927'deki bir mahkeme kararında Ermeniler tarafından Goboca köyünden bir kişiye satıldığı tespit edilmiştir. Araba ile Elevit'e ulaşım 10 dakika sürmektedir.⁴⁷

Ovit: İkizdere'ye 36 km mesafedeki Ovit Yaylası ve çevresi "Kış Turizmi Merkezi" ilan edilmiştir. Yazın da dağcılık ve dağ yürüyüşü gibi aktiviteler yapılmaktadır.⁴⁸ 40-50 evin bulunduğu yaylada, lokanta, hotel ve cami de

⁴¹ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 62.

⁴² (Çevrimiçi) <http://www.visitrize.com/Icerikler/Komati-Yaylasi-130.html>, 18 Şubat 2016.

⁴³ Hikmet Haberal, **a.g.e.**, s. 142.

⁴⁴ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 69.

⁴⁵ (Çevrimiçi) <http://www.visitrize.com/Icerikler/Marbudam-Yaylasi-124.html>, 18 Şubat 2016.

⁴⁶ (Çevrimiçi) http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rize_ilinin_yaylaları, 22 Ocak 2016.

⁴⁷ (Çevrimiçi) http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rize_ilinin_yaylaları, 22 Ocak 2016.

⁴⁸ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 88.

bulunmaktadır.⁴⁹ Yaylada Ekşioğlu Vakfı tarafından yazın yayla şenliği, kışın kar şenliği yapılmaktadır.

Palovit: Çamlıhemşin'e 80 km uzaklıkta ve 2338 m yükseklikte bulunan yaylada 150 – 200 hane bulunmaktadır.⁵⁰ Yayla, Çilingir, Ortaköy, Çoneva, Meleskur yaylalarından oluşur. Buradan Ayder, Kavrun, Samistal yaylalarına geçiş bulunmaktadır. Palovit'in aşağısında Amlakit, yukarısında Hapivanak yaylaları bulunmaktadır.⁵¹

Petran: İkizdere ilçe merkezine 27 km mesafedeki yayla 1352 m yüksekliktedir.⁵² Anzer Yaylası yolu üzerinde “Kamanın Dibi” mevkiinden ayrılarak ulaşılmaktadır. Petranboard Kayak Şenliği ile bölgenin tanıtımı yapılarak kış turizmi potansiyeli dikkatlere sunulmaktadır.⁵³

Pokut: Çamlıhemşin'e 18 km mesafede ve 1,5 – 2 saatte varılabilen 2032 m yükseklikte bir yayladır. Pokut'tan Hazindak ve Sal yaylalarına geçilebilmektedir.⁵⁴ Rize'nin en önemli yaylalarından olan Pokut Yaylası'nı Makrevis Mahallesi, Ortanköy ve Boğaziçi köyleri kullanmaktadır.⁵⁵

Sal: Çamlıhemşin'in 23 km uzağında, 2002 m yükseklikte, geleneksel ahşap evlerini koruyan yaylalarındandır. Pokut sırtı takip edilerek 15 dakikalık bir yürüyüşle varılır. Yayla, Çinçiva Köyü tarafından kullanılmaktadır. Açık havalarda Kafkas Dağları ve Karadeniz görülebilmektedir.⁵⁶

Samistal: Çamlıhemşin'e bağlı bir yayladır. Yükseltisi 2508 m'dir. Eski dönemlerde 250 ev olduğu söylenmektedir. Sal şeklindeki büyük taş kütlelerden oluşan ve geçmişte çok eskilere dayanan yöresel mimari dikkat çekmektedir. Araç ile

⁴⁹ Hikmet Haberal, **a.g.e.**, s. 188.

⁵⁰ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 50.

⁵¹ (Çevrimiçi) http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rize_ilinin_yaylaları, 22Ocak 2016.

⁵² Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 90.

⁵³ Hikmet Haberal, **a.g.e.**, s. 154-155.

⁵⁴ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 45.

⁵⁵ Hikmet Haberal, **a.g.e.**, s. 324.

⁵⁶ (Çevrimiçi) www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,112789/yayla-turizmi.html, 22 Ocak 2016.

Ayder üzerinden ya da Araba ile Palovit'e oradan da yaya olarak yaklaşık iki saatlik tırmanışla Samistal'a ulaşılmaktadır.⁵⁷

Sırt: Ardeşen ilçesine 42 km mesafede, yaklaşık 300 hanelik kalabalık bir nüfusun bulunduğu bir yayladır. Tunca ve Marselavat vadilerini birbirinden ayıran yüksek bir tepede yer alan Sırt Yayla, Golazena, Nokavare ve hemen altında Dere Mezra Yaylası'na komşudur.⁵⁸

Sivrikaya: İkizdere ilçesine 20 km mesafede 2580 m yüksekliktedir.⁵⁹ İkizdere Dağ Horozu Şenlikleri'nde "Dağ Horozu"nın gözlemlendiği yayladır.

Tobamzga: Ardeşen ilçesine 46 km mesafede ve 2640 m yüksekliktedir. Yukarıdurak, Yeniköy ve Önder köyleri yaz aylarında bu yaylayı kullanmaktadır.⁶⁰

Tirovit: Çamlıhemşin'e bağlı 43 km uzaklıkta bir yayladır. Yükseltisi 2465 m'dir. Yaylada yüz hane bulunmaktadır. Yörede Terevit veya Trevit olarak da adlandırılmaktadır.⁶¹

Vaşa: İkizdere ilçesinde 2643 m yükseklikte yaylacılık ve hayvancılık faaliyetlerinin yürütüldüğü bir yayladır.⁶² Ulaşımın iki farklı güzergâhtan sağlanabildiği yayla, ilçe merkezine 24 km mesafededir. Vaşa Yaylasını Çamlıkköy sakinleri kullanmaktadır. Geleneksel yapıdaki yayla evleri ile geçmişin izlerini yansıtan ender yaylalardandır.⁶³

Verçenik: Çamlıhemşin'e 60 km uzaklıktadır. 2618 m yükseklikte 40 - 50 hane bulunmaktadır. Yörede Verçenel, Verçembek adıyla da bilinmektedir. Yayla çevresinde ondan fazla göl bulunmaktadır. Kaçkar zirvesinden sonraki en yüksek nokta yayla sınırı içerisinde yer almaktadır.⁶⁴

⁵⁷ (Çevrimiçi) [www.rizekulturturizm.gov.tr/ TR,112789/ yayla-turizmi.html](http://www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,112789/yayla-turizmi.html), 22 Ocak 2016.

⁵⁸ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 28.

⁵⁹ Hikmet Haberal, **a.g.e.**, s. 177.

⁶⁰ (Çevrimiçi) <http://www.visitrize.com/Icerikler/Tobamzga-Yaylasi-141.html>, 18 Şubat 2016.

⁶¹ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 49.

⁶² (Çevrimiçi) [www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,112789/ yayla-turizmi.html](http://www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,112789/yayla-turizmi.html), 22 Ocak 2016.

⁶³ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 87.

⁶⁴ (Çevrimiçi) http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rize_ilinin_yaylaları, 22 Ocak 2016.

NO	İLÇE ADI	YAYLA ADI	YÜKSEKLİK	İLÇEYE MESAFE	YAYLAYI KULLANAN KÖY VE YERLEŞİMLER
1	Ardeşen	Deremezra	1100 m	39 km	Aşağıdurak, Yukarıdurak köyleri
2	Ardeşen	Golezena	2230 m	50 km	Aşağıdurak, Mangazen, Özgür, Kirazlık köyleri
3	Ardeşen	İntor	2294 m	45 km	Eskiarmutluk, Tunca
4	Ardeşen	Tobamzga	2640 m	46 km	Yukarıdurak, Yeniköy, Önder Köy
5	Çamlıhemşin	Aşağı Kavran (Kavron)	1953 m	29 km	Kavak, Yukarıçamlıca, Aşağı Çamlıca Mahalleleri ve Güroluk köyü
6	Çamlıhemşin	Ambarlı	2453 m	46 km	Meydanköy, Zuğa, Kaptanpaşa köyleri
7	Çamlıhemşin	Amlakit	1993 m	54 km	Aşağı Çamlıca, Konaklar Mahalleleri Aşağı Şimşirli, Güroluk, Boğaziçi köyleri
8	Çamlıhemşin	Avusor	2700 m	31 km	Dikkaya, Köprübaşı köyleri
9	Çamlıhemşin	Ayder	1350 m	19 km	Hala köy
10	Çamlıhemşin	Başyayla	2445 m	45 km	Pazar ilçesi
11	Çamlıhemşin	Çeymakçur	2300 m	30 km	Hala, Tobira, Holco, Cinte köyleri
12	Çamlıhemşin	Elevit	1884 m	36 km	Küşüve, Mollaveyis, Amukta ve Zilkale (Koluna) köyleri
13	Çamlıhemşin	Hapivanak	2523 m	53 km	Hemşin (Tecina), Pazar (Başköy), Çamlıhemşin (Şenyuva) köyleri
14	Çamlıhemşin	Hazindak	1967 m	26 km	Mutlu Mahallesi, Podol ve Tecina köyleri
15	Çamlıhemşin	Huser	2400 m	12 km	Açaba köyü, Çingit köyü
16	Çamlıhemşin	Kaçkar	2600 m	29 km	Yukarı Şimşirli köyü
17	Çamlıhemşin	Komati	1468 m	34 km	Topluca köyü
18	Çamlıhemşin	Meleskur	2600 m	80 km	Meleskur köy
19	Çamlıhemşin	Nafkar	2150 m	60 km	Meydan köy
20	Çamlıhemşin	Palovit	2338 m	50 km	Pazar ilçesi (Meleskur), Çayeli ilçesi (Aşıklar ve Sefalı), Hemşin ilçesi (Ortaköy Mahallesi ve Çavena köyü)
21	Çamlıhemşin	Pokut	2032 m	18 km	Makrevis Mahallesi, Ortanköy, Boğaziçi köyü
22	Çamlıhemşin	Sal	2002 m	23 km	Çinçiva köyü

23	Çamlıhemşin	Samistal	2508 m	53 km	Çamlıhemşin Makrevis Mahallesi, Ortanköy ve Boğaziçi (Pogina) köyleri ile Hemşin ilçesinin Bodollu Mahallesi ve Akyamaç (Tecina) köyünün ortak yaylasıdır.
24	Çamlıhemşin	Tirovit	2465 m	43 km	Bilenköy
25	Çamlıhemşin	Verçenik	2618 m	60 km	Pazar ve Hemşin ilçeleri
26	Çamlıhemşin	Yukarı Kavran (Kavron)	2267 m	31 km	Kavak, Yukarıçamlıca, Aşağıçamlıca Mahalleleri ve Güroluk köyü
27	Çamlıhemşin	Koçdüzü (Guant)	2392 m	31 km	Dikkaya, Çayırdüzü, Armağan köyü
28	Çamlıhemşin	Eğrisu	2074 m	40 km	Topluca köyü
29	Çamlıhemşin	Badara	1850 m	32 km	Hemşin (Badara Mahallesi)
30	Çayeli	Marbudam	2280 m	45 km	İncesu köyü
31	Fındıklı	Gürcüdüzü	910	22 km	Fındıklı
32	Güneysu	Handüzü	1790 m	20 km	Güneysu
33	Hemşin	Kito	2400 m	28 km	Zuğa, Kantarlı, Haçapit, Venekdere, Neyçor, Kaçkar, Kestanelik, Hilal köyleri
34	İkizdere	Anzer	2105 m	35 km	Çiçekliköy, Ballıköy
35	İkizdere	Çağırnkaya	2392 m	25 km	Merkez (Andon), Çayeli (Senoz), İkizdere (Kafkame, Ethone, Vane, Pakorum) köyleri
36	İkizdere	Çifteköprü/Meles	1712 m	25 km	Çifteköprü köyü
37	İkizdere	Homeze	2368 m	19 km	Demirkapı köyü
38	İkizdere	Kabahor	2420 m	24 km	Gölyayla köy
39	İkizdere	Mahura	2643 m	31 km	Tozköy
40	İkizdere	Ovit	2660 m	36 km	Ekşioğlu Ailesi
41	İkizdere	Petran	1352 m	27 km	Petran, Meşeköy
42	İkizdere	Sivrikaya	2580 m	20 km	Sivrikaya köyü
43	İkizdere	Vaşa	2643 m	24 km	Çamlıkköy
44	İkizdere	Cimil (Tiron)	2504 m	27 km	Başköy

Tablo 5: Öne çıkan Rize yaylaları ile ilgili genel bilgi tablosu.

Yukarıda yer alan ve çeşitli özellikleriyle öne çıkan Rize yaylalarında 2020 yılı itibariyle eski yayla ve yaylacılık kültüründen bahsetmek pek mümkün gözükmemektedir. Bunun sebeplerine aşağıda kısmen değinilecektir. Çalışmamızın bu bölümünde 50-60 yıl kadar öncesine kadar yapılan geleneksel yaylacılık faaliyetleri ve yayla şenlikleri hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra günümüzdeki yaylacılık ve yayla şenliklerine değinilecektir.

3.1.2. Geleneksel Yayla Göçleri

Mayıs sonu haziran başı gibi başlayan yayla göçleri hayvancılıkla geçinen insanların varlığını devam ettirebilmek için gerekli ihtiyaçlarını karşıladıkları, geleneksel topluma özgü dayanışmanın izlerinin görüldüğü önemli sosyo-kültürel bir etkinliktir. Göçlerin, yaylacılık faaliyetlerinin ve yayla şenliklerinin kendine mahsus özellikler taşıdığı görülmektedir.

Göç vakti, köy muhtarı ve ihtiyar heyeti tarafından belirlenmektedir. Bu daha çok iklime, dağdaki karın erime, otlakların açılma durumuna göre değişebilmektedir.

“Göçler, çoğu zaman şu tarihte, bu tarihte gidelim diye olmaz. Böyle bir yapı kendiliğinden oluşmuş. O gün gelince kendiliğinden harekete geçiliyor. Hatta hayvanlar bile o günler yaklaşıncı başlıyorlar dağlardan yukarıyı koklamaya. Yaz başı yaylaya gitmek istiyor. Anlıyorsun ki sığırın canı yaylayı çekiyor.”⁶⁵

Genelde her köyün bir yaylası olmakla birlikte bazen iki-üç köyün bir yaylayı kullandığı da görülmektedir. Bazı köylerin birden fazla yaylası olduğu da söylenmektedir. Bu köyler hava durumuna, yerden karın kalkma, otlakların açılma durumuna göre sırasıyla aşağı yayla, orta yayla ve yukarı yaylaya hareket etmektedir. Bazı yörelerde yaylaya ilk çıkan olmak büyük önem taşımaktadır. Bunun için gençler arasında adeta bir yarış havası esmektedir.

“Yaylalar henüz karın altındayken köyün gençleri ve ileri gelenlerinden bir grup zorlu bir yolculukla obalarına gider, genel durumu kontrol eder ve gerekirse

⁶⁵ Zafer Pehlivan, Hemşin-Rize, Erkek, Üniversite, Hemşin Belediyesi Yazı İşleri Müdürü, Zafer Pehlivan ile 25.06.2015 tarihinde Hemşin Belediye binasında Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir. Aynı şekilde Akdeniz Bölgesi yaylacıları da yayla vaktini hayvanların hal ve hareketlerinden belli ettiğini, “Bütün hayvanlar göç vakti geldiği için yaylaya doğru yayılmaya başlar. Köpekler yaylaya doğru havlar, inekler yaylaya doğru böğürür, atlar yaylaya doğru kişner, bütün hayvanlar yaylaya dönük yayılır, onlar bilir çünkü yayla zamanını.” diyerek hayvanların içgüdüsel olarak yayla vaktinin gelişini haber verdiğini belirtiyor. TRT Gümbe Yayla Belgeseli, (Çevrimiçi) www.https://m.youtube.com/watch?v=qBJgEg07Pdk 14 Ocak 2016, (05.23 ile 05.40 dakikalar arası)

yıkılmış ya da zarar görmüş yerleri onarırlar. Bu yolculuk zorlu olduğu kadar senenin yaylaya ilk çıkışı olma unvanı verdiği için aynı zamanda onur vericidir.”⁶⁶

Göç başlamadan önce her evde göç hazırlıkları başlamaktadır. Yaylada kullanılacak eşyalar kadeller,⁶⁷ süt makinesinin olmadığı dönemlerde kaymak yapmak için tekne, sonraki dönemlerde süt makineleri hazırlanan eşyalar arasındadır. Özellikler yol için kete (kede) adı verilen bir yiyecek hazırlanmaktadır.

“Önce mısır unu, şeker, tereyağı ile hois adı verilen bir iç malzemesi yapılmaktadır. Daha sonra beyaz undan “yelik” adı verilen kalın küçük yufka, yaklaşık bir karış genişliğinde açılmaktadır. Hois denilen malzeme, açılan yufkanın içine konulup üçgen şeklinde katlanarak fırında pişirilmektedir. Piştikten sonra dışı normal pelit denilen kuru ekmek, içi tereyağı, mısır ununun tadıyla onun katığı gibi olmaktadır. Yine aynı şekilde kaymaklısı da yapılmaktadır. Kaymaklıda da hamur, kaymak, mısır unu, tereyağı ile yoğrulmaktadır. O da yuvarlak, küçük kurabiye şeklinde yapılmaktadır. Yol azığı olarak yapılan kaymaklı ve kede yaylaya gidişte de yayladan dönüşte de hazırlanmaktadır.”⁶⁸

Kete (kede), uzun yola dayanan -üç günlük yolda bayatlamayan ve bozulmayan- hazırlanması ve tüketimi pratik olan -şimdiki poğaça ve simit gibi- yanında bir katık ya da içecek olmaksızın yenebilen, herkesin hircunda kolayca taşıyabildiği, ihtiyaçtan ortaya çıkan yörenin kültürel bir yiyeceğidir. Devrin şartları, elde olan imkânlar ve ihtiyaçlar böyle bir tüketim malzemesinin hazırlanmasını ortaya çıkarmıştır. Bu bakımdan kete (kede) yörenin yiyecek kültürünün önemli bir unsurudur.

⁶⁶ Emrah Yalçınalp, “Trabzon’da Bazı Turizm Merkezleri Ölçeğinde Yayla Turizminin Ekoturizm Kapsamında İncelenmesi”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2005, s. 4.

⁶⁷ Peynir, yağ biriktirilen kap

⁶⁸ Zafer Pehlivan, **a.g.g.**

Yaylaya gidecek büyükbaş hayvanların çan ya da çın denilen çınlakları (çingirak), boyunlarına takmak için boncuklar, alınları için püsküller hazırlanmaktadır. Güz döneminden yaz başına kadar 7-8 ay kapalı yerde kalan hayvanların ilk defa dışarı çıkarken yaşadıkları coşkunlukları atmak ve yaylaya giderken yolda taşkınlık yapmalarını önlemek için evlerin önündeki yaklaşık iki-üç metre karelik küçük bahçelerde hayvanlar rahatlatılmaya çalışılmaktadır.

“Hayvanlar kapıdan çıkarılırken ahırın eşığının altına -ekiş denilen ve ateşe sokup ateşi karıştırmak için kullanılan- demir sokmak; sığırın süttten düşmemesi, göze gelmemesi, başına bir şey gelmemesi için sığırların sırtına mısır unu serpmek gibi çeşitli şeyler uygulanmaktadır. Sığırlar, atlayıp zıplayarak birkaç gün sonra sakinleşmekte, normale dönerek yaylaya gitmeye hazırlanmaktadır. Hayvanlar dışarı çıkıp bir araya geldiklerinde -aile içinde büyüğü küçüğü belirleme, hiyerarşideki kendi yerini öğrenme gibi- kendi aralarında küçük bir çatışma yaşanmaktadır. Sonrasında yaylaya gitmeye hazır hale gelmektedirler. Çünkü hemen yola çıkılırsa yayla yolunda hayvanların çatma ve birbirlerine zarar verme ihtimalleri bulunmaktadır. Bunu önlemek için hayvanlar yola çıkmadan önce ufak bir çatış/güreş yaptırılmaktadır.”⁶⁹

Geleneksel olarak yapılan yaylacılıkta, ihtiyaçların belirlediği faaliyetlerin doğal süreç içerisinde yapıldığı görülmektedir. Hayvanların yaylaya çıkmadan önce bir araya getirilip güreştirilmesi hem hayvanların fizyolojik ihtiyaçlarının hem sürü psikolojisinin gereği olarak gerçekleştirilmektedir. Gelenek yoluyla aktarılan tecrübî bilgilerle yalnızca hayvanların rahatlaması değil aynı zamanda en güçlü bir şekilde neslin devamı da sağlanmaktadır.

⁶⁹ Zafer Pehlivan, **a.g.g.**; “İlkbahar gelince Türkler, hayvanları çayıra salardı bu iş Türklerde bir gelenektir. Bu işleme Selçuklu ve Karahanlılarda “kölemek” denilirdi. “Yılgı kögledi” veya “yeni hayvan yeşil yedi” gibi ifadelerle bu gelenek anlatılmak istenirdi.” Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, s. 11-16.; Karadeniz Bölgesi’nde Trabzon yaylacıları da hayvanların uzun yayla yollarını yürüye-bilmeleri için yaylaya çıkmadan 10- 15 gün önce “hamlama” dedikleri idman yaptırmaktadır. Ahmet Baştan, “Türk Göçebeliliği ve Trabzon Yaylacılığı”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı – Sosyal Değişme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002, s. 27.

Boğalar eskiden beri güreştirilerek üstün ırkın devamlılığı sağlanmış olmaktadır. Doğada da böyle hayvanlar arasında bir savaş vardır ve bu savaş sonucu galip ırktan, egemen ırktan yeni ırklar devam etmektedir. Boğa, yaylacılık geleneğinde en önemli unsurlardandır. Yazın yaylaya çıkmadan önce yayla yolunun en düz yerinde dağa çıkacak hayvanlar bir araya getirilip güreştirilir buna barıştırmak denilmektedir. Kışın değişik ahırlarda beslenen hayvanlar baharda yaylaya çıkmadan önce bir liderlik savaşı verirler. Yenişen hayvanlar içlerinden bir lider seçmektedir. Aynı zamanda amaç dağa çıktıklarında birbirlerini zayi etmemek, çok daha kötü zarar vermemektir.⁷⁰

Köylünün hep birlikte yaya olarak gerçekleştirdiği bir faaliyet olan yayla göçlerinde, tulumcu ve katırcılar gibi yaylaya çıkan köylüler dışında göç edenler de yer almaktadır.

“Herkesin katırı olmadığı için belli kişiler günümüzdeki nakliyatçılık gibi katırcılık işi yapmaktadır. Köydeki yükleri yaylaya götürürken yayladakileri de köye getirmektedirler.”⁷¹

Karadeniz’de yaylacılık Ege ve Akdeniz bölgelerinden farklı şekilde yapılmaktadır. Karadeniz’de insanlar bir noktadan kalktıkları zaman ikinci varacakları nokta bellidir. İnsanlar her noktada ev, hane sahibi oldukları için çadır usulü veya çobanlık usulü bir göçebe hayat yoktur. Yaylacılıkta her şey hayvanlara bağlı olarak ve hayvanlar için yapıldığından hayvanlar olmadığında yaylacılık diye bir şeyden bahsetmek de mümkün olmayacaktır.

⁷⁰ Bülent Bekâr, Çamlıhemşin-Rize, 1978, Erkek, Lise, Bülent Bekâr ile 17.06.2015 tarihinde Çamlıhemşin’de Bülent Bekâr’ın atölyesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

⁷¹ Bülent Bekâr, **a.g.g.**

“İnsanlar, baharla beraber, doğanın hareketiyle birlikte yeşile doğru hayvanlarını götürürler. Kar eriyip yeşiller ortaya çıktıkça dağa doğru bir yürüyüş başlar. Burada ilk olarak mezraya gidilir. Mezrada da herkesin evi vardır, ahır vardır, gideceği yer bellidir. Oradaki düzeni de bellidir. 1,5-2 ay orada kalır. Ondan sonra oradan aşağı yaylalara çıkar. Aşağı yaylalar orman sınırındaki yaylalardır. Orman bitip de bozkıra bıraktığı o ara bölge, aşağı yaylalardır. Orman içinde otlar çıkmıştır yukarıya doğru halen kar vardır. Yukarı yaylalarda kar çekildikçe temmuzun ilk haftalarına kadar aşağı yaylalarda beklerler, temmuzun ilk haftası yukarı yaylaya çıkarlar. Ağustosun sonunda bir ay yukarı yaylada kalırlar. Yukarı yaylada da yine ev vardır. Yukarı yaylada ağustosun bitirirler. Ağustosun sonunda aşağı yaylaya dönerler. Bu sefer aynı süreç tersinden devam eder. Dağa kar geldikçe geçişler başlıyor. Aşağı yaylada hava durumuna göre beklerler, sonra mezraya inerler mezraya otarılırlar. Bu arada köyde kalan köy işlerini yapan tarlacılar vardır. Zaman zaman mezralara gidip hayvanlar mezradan çıktıktan sonra yeniden gelen otları biçen, kurutan insanlar vardır. O işler görülür ot biçimi zamanları, ot biçildikten sonra yenisi geliyor. Aşağı yaylalardan mezraya geliyor hayvanlar, yeni yetişen otu yiyor hazır otu da yiyip bitiriyor. Sırtında taşıyor insanlar. Orada yediriyorlar. Artık kar kapıya dayandığı zaman en son kendini köye atıyorlar. Bu da hava şartlarına göre 11. - 12. ayı buluyor. Artık köye geliyor hayvanlar ve dört-beş ay ahırdalar. Bu süreçte daha önce hazırlanan kurutulmuş otlar yediriliyor.”⁷²

Dolayısıyla yaylacılık faaliyetleri tabiatla, iklimle paralel olarak yürütülmektedir. Kar çekildiğinde, karın açıldığı dağlara doğru bir hareketlilik yaşanırken yukarılara kar yağmaya başladığında ise tam tersi aşağıya doğru bir hareketlenme görülmektedir. Bu geçen sürede hayvanların beslenmesi gerçekleştirilmekte, hayvanlardan elde edilecek ürünler biriktirilmekte ve kış hazırlıkları tamamlanmış olmaktadır. Bu aşağıdan yukarıya göç hareketliliği esnasında yaylacılar konakladığı her aşamada kendi yayla evlerinde kalmaktadır. Bu süreçte aile fertlerinin tamamı yaylacılık faaliyetlerine katılmamaktadır. Bir kısım üyeler yayla göçlerine katıldıktan sonra köy ve tarla işleri için köye geri dönerek buradaki işleri yürütmektedir.

“Bir sürü ev yola beraber çıkar. Her evin beşer onar sığırı, hepsinin boynunda çanlar, çiçekler, süsler... Köççü⁷³ denilen, köçe götüren, sığırları götüren kişiler

⁷² Bülent Bekâr, **a.g.g.**

⁷³ Göç kelimesi yörede köç, göç götüren kişiler de köççü olarak ifade edilmektedir.

genç kızlar, delikanlılar puşilerle vs. süslenip giyinirler. Bazı yaylalara yolculuk iki-üç gün sürebilmektedir, dolayısıyla hep beraber aynı yerde mola verilir ve konaklanır, nihayetinde yaylaya hep birlikte girilir. Yayla yolu tulum eşliğinde yol havalarıyla, bazen atma türkülerle,⁷⁴ molalarda ise horonlarla⁷⁵ kolaylanır.”⁷⁶

Yayla göçleri için düğün, bayram havasında günlerce süren bir hazırlık yapıldığı, birkaç gün sürebilen yorucu yayla yolculuğunun hep birlikte türküler ve horonla bir eğlenceye dönüştürüldüğü görülmektedir.

Yaz başı göçü bazı köyler için en az iki gün sürmektedir. İlk gün yolun hemen hemen yarısı aşılırken gece kalınacak mekânda eğer hayvanlar için bir yer yoksa dışarıya kazıklar çakılarak hayvanların bağlanacağı yer hazırlanmakta ve orada gecelenmektedir. Alanda, çevreden toplanan odunlarla gece büyük bir ateş yakılmakta ve bu ateşle hem insanlar ısınmakta hem de kurt, ayı, domuz gibi yabani hayvanlar sürüden uzak tutulmaya çalışılmaktadır. Sabaha kadar bu ateş başında

⁷⁴ Atma türküsü: Doğu Karadeniz Bölgesi’nde düğün, şenlik, eğlence vb. etkinliklerde iki veya daha çok kişi arasında 7’li hece kalıplarında ve irticalen icra edilen halk edebiyatı ürünleridir. Atma türküsü ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk.: Turgut Günay, “Doğu Karadeniz Bölgesinde Atma Türkü Geleneği”, **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, CII, Ankara, 1976.; Ali Çelik, “Yaşayan Âşıklık Geleneği İçinde Atma Türkü ve Atma Türkücülerin Yeri”, **Somut Olmayan Kültürel Miras Yaşayan Âşık Sanatı Sempozyum Bildirileri**, Ankara, 2007.; Bekir Sami Özsoy, “Karadenizde Atma Türküleri ve Atma Türkü Geleneği”, **Karadeniz Araştırmaları**, S 3, Güz 2004, s.113-118, www.karam.org.tr/Makaleler/157792289_ozsoy.pdf.; F. Gülay Mirzaoğlu, “Yapısal ve İşlevsel Açısından Atma Türkü İcra Geleneği”, **Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih – Dil – Edebiyat Sempozyumu**, C II, yay. haz.: M. K. Aslan, Trabzon İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Trabzon, 2002, s. 103-120.; Mehmet Akif Korkmaz, “Türkü Türü ve Doğu Karadeniz Türkü Kültürü”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.; Yonca Saatçi, “Hemşin Horonlarında Atma Türküleri”, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.; Damlanur Küçükyıldız, “Rize’de Atma Türkü Geleneği”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2016.

⁷⁵ Doğu Karadeniz Bölgesi’nde oynanan halk oyunu olan horon ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Mehmet Güçlü, “Trabzon Yöresi Düğün Törenlerinde Horon”, **Milli Folklor**, Y 16, S 64, 2004, s.123-136.; Necati Demir’in horan sözcüğünün etimolojisini, horanın coğrafyasını, horan giysileri ile temel kuralları ve biçimlerini ele aldığı çalışması için Necati Demir, “Trabzon ve Yöresinde Horan” www.necatidemir.net/images/demir/bkosem/horon.pdf.; Yonca Saatçi, “Hemşin Horonlarında Atma Türküleri”, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.; Mustafa Egemen Köseoğlu, “Çamlıhemşin Yöresinde Sosyo-Kültürel Değişim Bağlamında Yayla Göçü, Yayla Şenlikleri, Düğün ve Horon”, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Ana Sanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s. 90-98.

⁷⁶ Zafer Pehlivan, **a.g.g.**

oturan gençler türküler söylenmekte, tulumlarla horon oynanmaktadır. Günün ilk ışıklarıyla tekrar yola çıkılarak akşama yaylaya varılmaktadır.⁷⁷

Geleneksel kültürden gelen kurt ağzı bağlama⁷⁸ inancının, yaylaya çıkarılırken mola verilen yerlerde ve yaylaya çıkıldığı zaman hayvanlar dışarıda kaldığında kurt, ayı gibi vahşi hayvanlara yem olmamaları için uygulandığı görülmektedir.

3.1.3. Geleneksel Yayala Hayatı

Yolculuğun bitmesiyle birlikte yaylacılar için daha yol yorgunluğunu atıp dinlenmeye fırsat bulamadan yoğun bir çalışma temposu başlamaktadır. Uzun ve yorucu geçen bir yolculuk sonrasında hedefe ulaşan yaylacıların ilk işi yaz boyunca kalacakları evlerini yaşanabilir hale getirmektir. Gençler için ise her zaman ve her fırsatta eğlenceye vakit bulunabilmektedir.

“Yaylada evler küçük küçüktür. Çığ olmasın diye insan boyundan bile daha küçük, eğilerek girersiniz evlere. Kapıyı korusun diye taş duvar örülmüştür. Duvar yıkılıp açılarak girilir, tabi içerisi karanlıktır. Gaz yağı, idare lambası bulunup yakılır ki fare pisliklerinin içinden yatacak yer açılsın. Kışın çökmesin diye direkler dikilmiş, o direkler alınır. Ahırda da yine direklerden vardır, ahır iyi kötü odun vs. ile doludur. Onlar kenara itilerek hayvanların bağlanabilmesi için orada da yer açılır. Yorgunluğunu atıp dinlenecek ki ertesi gün, gün ışıyla ne yaptığını görebilsin. Çocuklar bitkin düşüyor fakat gençler enerji dolu, yaylanın düzlerinde toplanılır horon oynanır, büyük ateşler yakılır. Ateşin etrafında horon halkaları, tulum vs. o şekilde sabahlara kadar eğlenilir.”⁷⁹

⁷⁷ **Cumhuriyetimizin 75. Yılında Rize**, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1998, s.195

⁷⁸ Hemşin Bilen Köyü’nden Emrullah Bey “Hayvanları çıkarırken mola verilen yerlerde ve yaylaya çıkınca da yaylada dışarıda kaldığında kurt, ayı gibi vahşi hayvanlar çalmasını, yemesin diye kenarlarda ateşler yakılırdı, dua okunur çakının ağzı açılır, dua okunur kapatılırdı. Yabani hayvanları bağlıyorlardı ki gelip dışarıda kalan hayvanları yemesin diye. Yine aynı şekilde havlayan köpekleri bağlarlardı gelip insanı ısırmasın diye.” sözleriyle kurtağzı bağlama inancının yaşadığını anlatmaktadır. Türk kültüründe kurt ağzı bağlama ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Yaşar Kalafat, “Türk Halklarında Kurt Ağzı Bağlama İnancı” **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S 20, Yıl 2006/1, s. 273-280. (Çevrimiçi) www.sbedergi.erciyes.edu.tr/sayi_20/sayi_20.html 31 Ocak 2016.; (Çevrimiçi) tr.yenisehir.wikia.com/wiki/Kurt_agzi_baglama 31 Ocak 2016.

⁷⁹ Dursun Ali Akpınar, Hemşin-Rize, 1965, Erkek, Üniversite, Hemşin İlçe Tarım Müdürü, Dursun Ali Akpınar ile 25.06.2015 tarihinde Hemşin’de Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme.

Yayladan herkesin aynı şekilde, eşit olarak faydalanabilmesi için merada herkesin hayvanının aynı anda otlamaya başlamasına önem verilmekte, halk arasında bu hususa çok dikkat edilmektedir. Herkesten önce yaylaya giden iyi karşılanmamaktadır. Yayla herkesin ortak malı olduğu için bu kurala uymayan kişilerin başına mutlaka bir kötülük geleceğine inanılmaktadır. Hatta yaylaya erken giren kişiye herkesin beddua ettiği belirtilmektedir.

“Daha önce gelen hayvanlarına daha çok ot yedirir. Bu haksızlıktır. Kurala uymayanların evlerinin bereketi kaçır o sene yaylada başlarına mutlaka kötü bir şey gelir. Çünkü böyle davrananlara yayla halkı beddua eder. Buna benzer bir olay anlatayım. Burada birisi vardı herkesten önce yükünü kurdu yaylanın yolunu tuttu. Yolda katırı dağdan yuvarlandı öldü. Adamın göçü yolda kaldı.”⁸⁰

Yayladan köye dönüşte ise böyle bir kural yoktur. İsteyen istediği zaman yayladan ayrılabilir.

Yaylacılar evlerine yerleştikten sonra, yaylada iş bölümü yapılarak hayvanları uzak otlak bölgelere götürüp getirecek ve onların kontrolünü sağlayacak çobanlar

Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir. “Yaylacılar evlerine girdiklerinde, evin tavanında asılı bulunan, içinde bir önceki yıldan gelecek yıl için bıraktıkları erzakları (yağ, peynir) ve eşyaları (yatak, yorgan) muhafaza eden taca adlı bölüm vardır. Yaylacılar eve girdikten sonra tacayı asılı olduğu yerden aşağı indirirler ve yerleşmeye başlarlar. Taca: Kış mevsiminde yaylada çok kar yağdığından dolayı yağın kar rüzgârının etkisi ile beraber yayla evinin içine girmektedir. Taca hem kar nedeniyle erzakların ve eşyaların ıslanmasını engelleyen hem de erzakları ve eşyaları farelerden koruyan bir düzenektir.” Mustafa Egemen Köseoğlu, **a.g.ç.**, s. 71.; Rize Halk Eğitim Merkezi tarafından yapılan derlemede ise yaylada bırakılan malzemelerle ilgili “Yaylaya çıkanlar kap kaçak, yatak, yorgan gibi bazı ev eşyalarını yanlarına alırdı. Yayla sonu köye dönerken yaylaya getirdikleri ile birlikte yaylada yaptıkları katıkları katırlara yükler köye geri getirirlerdi. Yayladan aşağı getiremedikleri eşyaları da vardı. Depur, pleki, saç, hamurluk, serafki, vs. gibi köye getiremedikleri bazı eşyalar çalınmasın diye gizli bir yerde saklanırdı. Bunlar genellikle yaylaya yakın büyükçe bir çamın altına gizlice konur, üzerleri çam dalları ile örtülürdü. Gelecek sene her yaylacı sakladığı eşyaları gidip alırdı. Bu eşyaların saklandığı yere ‘pun’ denirdi.” **Rize Kültür Derlemeleri**, Rize Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü Yayınları 7, Rize, 1999, s. 198.

⁸⁰ Gülsen Balıkcı, “Kavran’da Yaylacılığın Dünü Bugünü ve Vartivor Şenlikleri”, **Tarım ve Köy Dergisi**, S 127. (Çevrimiçi) yigm.kulturturizm.gov.tr/TR, 10147/kavrandavartivor.html, 13 Şubat 2016.

belirlenmekte, yayla işlerini yapacak ihtiyarların yanında bir kadın, yardımcı olarak kalmaktadır. Yaylada ilk günden itibaren 3-5 gün, bazen de 1 hafta süren boğa güreşi, horon oyunu ve türkü söyleme gibi kültürel etkinlikler yapılmaktadır. Ayrıca boğalar güreştirildiği zaman boğaların güreşeceği alana, o yıl gelin olanlar -herkesin görmesi için- gelinliklerini giydirilerek getirilmektedir. Halk arasında gelinler bu alanda bulunursa erkek çocuk doğuracağı inancının yattığını dile getirilmektedir. Yaylada bir haftaya kadar varan kültürel etkinliklerden sonra köyde ot biçecek, tarlada ekinle uğraşacak insanlar köye dönmektedir.⁸¹

Genel olarak haziran ayının başından eylül ayının ortalarına kadar süren üç-üç buçuk aylık yayla hayatında günlük yaşantı çok erken başlamaktadır. Sabah erkenden hayvanlar sağılmakta, sütün kaymağı kaymak kabında, kaymağı alınmış süt ise peynir kazanında biriktirilmekte ve güneş doğarken hayvanlar yayılması için bırakılmaktadır. Hayvanlar çıkarıldıktan sonra ahır temizlenmektedir. Ahırdan çıkarılan ve evin yanında bir yerde biriktirilen hayvan pislikleri sepetlerle çayırıklara götürülüp toprağa serpilerek değerlendirilmekte ya da günlük gübre ahırın iç duvarına veya taşların üzerine yapıştırılarak kurutulmaktadır. Böylece bir süre sonra kuruyan hayvan pislikleri "tezek" haline gelerek odunla birlikte yakacak olarak kullanılmaktadır. Otlar azalmaya başlayınca, otlakların bir kısmı belli bir süre hayvanların kullanımına kapatılmaktadır. Yaylacıların hep birlikte aldığı ve 20-30 gün süren bu yasağa "koru" denilmektedir. Korunun sona erdiği, bir gün önceden her eve duyurulmaktadır. Ertesi sabah bütün yaylacılar hayvanlarını, kuru süresince biraz daha yeşeren bu otlığa götürürler ki buna da "koru bozmak" denilmektedir.⁸²

Yayla evleri alt katı ahır olan, üstünde ise üç bölmeli odalardan oluşan yapılardır. Ahırın zemini ve duvarları derelerden temin edilen taşlarla oluşturulmuştur. Ahırda mesur,⁸³ ahır temizlemek için kürek, çalı süpürgesi, kazma bulunmaktadır. Üç bölmeli evin bir odası mutfaktır. Mutfağın oda ile birleşen tarafı

⁸¹ Mustafa Egemen Köseoğlu, **a.g.ç.**, s.71-72.

⁸² Rize Turizm İl Müdürlüğü, 2008.

⁸³ Hayvanların boynuna iplerin geçirilip bağlanması ve önlerine yem, ot konulması için ahşaptan yapılan yapılardır.

aħşap, diğerk kısımları ise taştan yapılmıştır. Mutfakta evin baş tarafına doğru zemini toprak olan kara ateş ocağı bulunmaktadır. Mutfak eşyalarının konulduğu terekin, biri aħşap, diğeri taştan yapılmış iki penceresi vardır. Mutfakta ineklerden elde edilen sütün işlemek için el makinesi bulunmaktadır. Evde sütün peynir yapmak için “ğalgin” (büyük kazan), yanında gugma (su kabı) ve diğerk ev eşyaları bulunmaktadır. Diğerk bir bölmede yatmak için seku (yüksek seviyede tahtadan yapılı yatak yeri) ve misafir yatağı vardır. nc odada ise yine yatak yeri ve un, kepek, tuz gibi gıdalar bulunmaktadır. Bu odada ge kadar hayvanlardan elde edilen katıklar (peynir, yağ, minci) muhafaza edilmektedir. Yayla evlerinin önünde yaylacı kadınların patates, soğan, sarımsak, biber, karalhana, pazı vb. sebzeleri yetiştirdiği taş duvarlarla çevrili bir bahçe bulunmaktadır. Evin etrafına da yabani hayvanlardan korunmak için “korkuluk” yapılmaktadır.⁸⁴

Buraya kadar bahsettiğimiz yayla hayatı ve yaylacılık geleneksel anlamda günümüzden 50–60 yıl kadar önce yapılan yaylacılıktır. Günümüzde, yayla yollarının modern bir şekilde yapılmasıyla en uzak yaylaya birkaç saatte ulaşılmaktadır. Bugün hep birlikte tüm köylünün katıldığı yayla yolculukları da yapılmamaktadır. Çünkü köylerde hayvanlarıyla beraber yaylaya çıkıp yaylacılık yapan aileler bir elin parmağını geçmeyecek kadar azalmış durumdadır. Bugün az sayıda kalan yaylacı eşyalarını ve hayvanlarını kamyonlara, kamyonetlere yükleyip birkaç saatte yaylasına ulaşabilmektedir. Yayla evleri de eski yayla evleri gibi değildir. Bugün yaylalarda bir kısmında yayla turizmi yapılan, bir kısmında yaylacıların kendilerinin tatil yaptığı daha modern, daha sağlam ve korunaklı yayla evleri bulunmaktadır. Rize’de özellikle çay tarımı başladığından beri hayvancılıkla birlikte yaylacılık faaliyetleri de gerilemektedir. Günümüzde yaylaya çıkanlar g zamanını çay hasadına göre belirlemektedirler. Dolayısıyla geleneksel yaylacılıkla ilgili pek çok hususun artık sadece sözlü kaynaklarda ve yazılı belgelerde kaldığı görülmektedir.

⁸⁴ Hikmet Haberal, “Yaylacılık Kültürünün Yayla Turizmi içindeki nemi: Rize Yaylaları rneği”, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Turizm işletmeciliği Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011, s. 89.

3.2. Rize Festivalleri

Bu bölümde Rize festivalleri yapısal özellikleri bakımından adlandırma, zaman, mekân ve eğlence hususiyetleri açısından değerlendirilecektir. Çalışmamızın bu bölümünde elde ettiğimiz veriler yazılı ve görsel kaynaklardan elde edilen malzemeler, arşiv kayıtlarının taranması ile elde edilen veriler, organizasyon komiteleriyle yaptığımız görüşme kayıtlarının deşifre edilmesiyle çıkan ve sahadan derlediğimiz malzemelerden oluşmaktadır.

Bu bölümde kullandığımız Rize festival adlandırmaları organizasyon komitelerinin etkinliklere verdiği adlardır. Sınıflandırma bu adlara göre yapılmıştır. Bazı festival adları komiteler tarafından ilerleyen yıllarda çeşitli nedenlerle değiştirildiğinden çalışmamızda son adlandırmalar kullanılmış ayrıca parantez içinde eski adları da verilmiştir.

Bölüm içerisinde sıralama, festivallerin ilk gerçekleştirildiği yıl esas alınarak yapılmıştır. Önce başlangıç tarihiyle ilgili herhangi bir kayıt bulunmayan, sözlü kaynakların ifadeleriyle yaylacılığın başlangıcından beri devam eden Vartevor ve Hodoç Şenliği daha sonra da yaklaşık 170 yıldır devam ettiği belirtilen Akdere Köyü Dönme Dolap Şenliği ve kronolojik sıraya göre diğer festivaller sıralanmıştır. Ayrıca her küme kendi içerisinde alfabetik olarak sınıflandırılmıştır. Tablo içerisinde açıklama ihtiyacı hissedilen bilgilerde, karışıklığa sebebiyet vermemek için numara yerine “?” kullanılmıştır.

3.2.1. Vartavar / Vartevor / Vartivor Şenliği

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Vartavar / Vartevor/ Vartivor Şenliği	?	Temmuz	Çamlıhemşin ve Hemşin Yaylaları	Yayla eğlencesi
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Horon oyunu, geleneksel oyunlar, çevre gezileri	Organizasyon komitesi ??	Köy sakinleri ve çalışmak için şehre giden köylüler	15 gün???	????

Tablo 6: Vartevor Şenliği genel bilgi tablosu.

Halk arasında Vartevor, Vartavor, Vartivor, Vartavar şeklinde adlandırılan bu şenlikler ve şenliklerin kökeni hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Şenliklerin yapılışı ve kutlamalara geçmeden önce Vartevor'un kaynağı, kökeni hakkında bilgi verilerek konuyla ilgili yapılan çalışmalardan Vartevor'un çıkış noktası ile ilgili sorulara cevap bulunmaya çalışılacaktır.

Gülün alevlenmesi anlamına gelen Vartavar, yaz döneminde iffet tanrıçası Anahit onuruna pagan zamanlarında yapılan bir kutlamadır. Festivalin ana eylemi, tanrıçanın üstün görüntüsüne bir güvercin ve gül sunmaktır. Hristiyanlık inancı geldikten sonra pagan tapınağı ve kültürü yok edilmiştir fakat kutlama festival olarak çeşitli yerlerde farklı şekillerde varlığını devam ettirmektedir. Ermenistan dağlarında

? Vartevor Şenliği yaylacılık faaliyetleriyle birlikte başlatılmaktadır, net bir başlangıç tarihi verilememektedir.

?? Şenlikler yayla halkı tarafından seçilen başkan ve heyeti tarafından yürütülmektedir.

??? Şenlikler eski dönemlerde 15 gün olarak yapılırken sonradan 10 gün ve daha sonra da bir hafta olarak yapılmıştır. Günümüzde Vartevor adıyla bir yayla şenliği yapılmamaktadır.

???? Miktarını sayısal olarak tespit edebildiğimiz bir Vartevor Şenliği bütçesi yoktur.

her aile, renkli kâğıtlar ve boyalarla süslenmiş bir koyunu veya tahıl, meyve, çiçek ve güvercin demetlerini kurban olarak sunmaktadır. Bugün insanlar birbirlerine su atarak eğlendiği için bugüne genellikle “Ermeni Su Günü” denilmektedir.⁸⁵ Günümüzde Ermeniler arasında haziranın son haftası ile temmuzun ilk haftasında İsa Mesih’in Suret Değiştirmesi ve İzzet Yortusu birleştirilerek kutlanan Vartavar (Vardavar) Hristiyanlık öncesi pagan döneminin izlerini taşıyan su ile ilgili inanç ve uygulamalardır.⁸⁶

Verilen bilgilerden Vartavar’ın pagan döneminden gelen ve Hristiyanlığın etkisiyle kısmen şekil değiştiren bir Ermeni kutlaması olduğu anlaşılmaktadır. Hemşinlilerden ya da Hemşin’de yaşayan Ermenilerden Müslüman olanların da eski dönemlerde Hristiyanlık adetlerini muhafaza ederek özellikle “Vartavar yortusu günü kiliseye gittiği, mum yaktığı ve atalarının ruhu için kurban kestiği”⁸⁷ görülmektedir ki atalar inancının yaygın olduğu ve yeni din değiştiren bir topluluk için bu yadırganacak bir durum olmasa gerek.

Vartavar/Vartavor sözcüğünün Ermenice bir söz dizimi yapısı olduğu sanılmaktadır. Bugün yörede yalnızca Türkçe konuşulduğundan kelimenin anlamı bilinmemektedir. Günümüzde Hemşin yöresinde yapılan Vartavor kutlamalarının Hristiyanlık ve İslam inancıyla ilgili herhangi bir ritüeli de bulunmamaktadır.⁸⁸

Dambur Tarihi adlı eserin “Vartavor Nedir?” başlıklı bölümünde Ermeni tarihçilerin, Hemşinlilerin Ermeni oldukları iddialarını kanıtlamak için öne sürdükleri Vartavar yayla şenliklerine değinilmektedir. Doğu Hemşinlilerin hiç bilmediği, Batı Hemşinlilerinde ise sadece Fırtına Deresi ile Çat ve Elevit yöresinde bilinen Vartavor

⁸⁵ Louis A. Boettiger, “Armenian Legends and Festivals”, Research Publications of the University of Minnesota, Published by the University of Minnesota Minneapolis, January, 1920. (Çevrimiçi) <http://www.gutenberg.org/ebooks/38129>, 25 Kasım 2019.

⁸⁶ Canan Seyfeli, “Hristiyanlık Öncesine Dayanan Bazı Ermeni Halk İnançları”, **Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C 30, S 30, Oca 2010, s.157.

⁸⁷ P. Minas Bıjışkyan, **Karadeniz Kıyıları Tarihi ve Coğrafyası**, çev.: Hrand D. Andreasyan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1969, s. 63.

⁸⁸ Erhan Gürsel Ersoy, “Sosyo-Kültürel Değişime Sürecinde Hemşinde Yaylacılık”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1994, s.110.

sözcüğünün Ermenice “Vart” (gül) kelimesinden geldiği belirtilmektedir. Efsaneye göre, Nuh ve ailesinin tufandan kurtulmaları dolayısıyla kurbanlar kesilmesi, sularla oynanması, güllerden oluşan bel çemberleri yapılması ve güvercinlerin uçurulması gibi bazı başka şenliklerin yapıldığı aktarılmaktadır. Ermenilerin, tufanı hatırlamak için, birbirlerinin üzerine su attığı ya da birbirlerini göllere, ırmaklara atarak bu bayramı kutladıkları Ermenistan'da Hristiyanlığın resmi din olarak benimsenmesinden sonra ise Nuh Tufanı ile Yeni Yıl Bayramı'nın birlikte kutlanmaya başlandığı belirtilmektedir.

Bir Ermeni bayramı olan Vartavar'ı sadece bir bölgedeki çok sınırlı sayıda Hemşinlinin bilmesini:

“Daha önceleri Ararat bölgesinde yaşayan ve buradan gelip Hopa ve Çamlıhemşin yöresine yerleşen Hemşinlilerin Vartavar'dan haberleri yoktu. Çamlıhemşin'e gelen Hemşinliler, Furtuna Deresi'nin yukarı vadileri Çat-Elevid yöresine yayıldıklarında Ermenilerle ve onların bayramı olan Vartavarla karşılaştılar. Hemşinliler, Elevid'e Ermenilerden 600 yıl sonra gittikleri için yerleşik bir kültürle karşılaştılar. Aynı köy içinde yaşayan Ermeniler ve Hemşinlilerin birbirlerinin kültürlerinden etkilenmemeleri mümkün değildir. Dolayısıyla Ermenilerin Hemşinlilerin kültüründen pek çok özelliği aldığı gibi Hemşinliler de Ermenilerin kültüründen pek çok unsurla birlikte Ermeni Bayramının adı Vartavar'ı almıştır. Fakat Hemşinlilerin Vartavar Şenliklerindeki kutlama zamanı başta olmak üzere hiçbir unsur eski Ermeni Bayramı kutlamalarına benzemez. Hemşinlilerin Çat ve Elevid yöresinde yaptığı Vartavar Şenlikleri daha çok “Ot Biçme” ve yayla şenlikleridir. Hemşin yaylacıları hem kendilerinin temel ihtiyaçlarını karşılamak hem de ihtiyaç fazlası ürünlerini satarak para kazanmak için yaptıkları yaylacılık faaliyetleri ve hayvanlarının beslenmesinde kullandıkları otları biçme işlerinin zorluğunu tulum eşliğinde horonlarla kolaylaştırarak bunu bir eğlence haline getirirler.”⁸⁹

Dolayısıyla Hemşinlilerin orijini ile ilgili ortaya atılan kimi iddialarda olduğu gibi Vartavar kutlamaları Hemşinlilerin Ermeni olduğunu ortaya koymaz. Uzun yıllar aynı coğrafyada birlikte yaşadıkları Ermeni kültüründen bayram adını aldıkları

⁸⁹ Sebahattin Arıcı, **Dambur Tarihi**, s. 99-103

kabul edilse bile içerik olarak tamamen kendi değerlerini ve kültürlerini yaşattıkları görülmektedir.

Yayla şenliklerinin köydeki işlerin bitip yaylada toplanma zamanlarına denk gelen ve “çürük ortası”, “yayla ortası”, “okçular”, “vartivor” gibi adlarla aslında yayla süresinin belli dönemini anlatan etkinlikler olduğu görüşü de dile getirilmektedir.⁹⁰Yöre halkının yazın Çuruğayında⁹¹ (çürük ayında) şenlik yapmak, gezmek, eğlenmek ve dinlenmek için yaylaya çıkmalarına “vartevor” veya “behur” denilmektedir.⁹²

Şenlik adlandırması ile ilgili aktardığımız bilgiler sözcüğün Ermeni dilinden gelme bir kelime ve kutlamanın da yine o kültüre ait bir kutlama olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat bu Hemşinlilerin Ermeni olduğu anlamına gelmediği gibi bir Ermeni bayramını kutladıkları anlamı da çıkmaz. Belki yüz yıllardır aynı yörede birlikte yaşayan toplulukların birbirinden etkilenmesi, birbirinin kültürel değerlerinden etkileşim söz konusu olduğu söylenebilir.

Vartevor Şenlikleri’nin eskiden Rize ve köylerinde rutubetten ötürü yaşamın güçleştiği çürük ayının (temmuz) 15’inde başladığı ve 15 gün sürdüğü, günümüzde ise çay kesim-toplama zamanlarına göre genellikle ağustos ayının ilk haftasında başlayıp iki hafta devam ettiği belirtilmektedir. Eski dönemlerde yapılan Vartevor Şenlikleri:

“Vartevor geleneksel bir aktivitedir. Yukarı yaylaya çıkış, en son yaylaya çıkıştır ve artık gelenek amacına ulaşmıştır. Katıklar yapılmış, hayvanlardan sütler sağılmış, kadına denilen katık kapları dolmuştur. Artık herkes mutludur. Yaylacı amacına ulaşmıştır. Köydeki tarla işleri de bitmiştir. Bu arada köydeki tarlacılar da yaylaya çıkmıştır. Tarihi belli olduğu için gurbette çalışan erkekler de delikanlılar da gelmiştir. Bu, yaylada bir kutlamadır. Ağustosun ortalarında, ilk haftası veya ikinci haftası gibi yapılır. Yayla ortası da derler çünkü bir de

⁹⁰ Gülsen Balıkcı, a.g.e.

⁹¹ Rize halk takvimine göre Çuruğayı (çürük ayı) olarak adlandırılan ay, Miladi takvime göre Temmuz ayıdır. Çünkü bu ayda rutubet çok fazla olduğu için dışarıda kalan her şey çürümektedir.

⁹² **Rize Kültür Derlemeleri**, s. 198.

geriye dönüşü vardır. En son yayladayken dönmeden on beş, yirmi gün önce yapılır. Çünkü bu şenlik, yayla hayatının tam ortası oluyor ve on-on beş gün sürüyor. Ve insanların tek yaptığı şey kendinden geçerek aynı bir dini tören gibi sabahlara kadar horon oynamaktır.”⁹³

Eski Vartevorlarda insanların kendinden geçerek adeta dini bir ayin gibi, vecd halinde horon oynamaları festivallerin önemli özelliklerinden birisi olan festivalin başlaması için insanların gündelik kurallardan sıyrılmaları gerekir ilkesini çağrıştırmaktadır.

Şenlik zamanı ve süresinin yaylacılık faaliyetleri ile köydeki işlerin ve havanın durumuna göre doğal seyrinde geliştiği görülmektedir. Eski dönemlerde Vartevor zamanı için yaylada yapılacakların tamamlanması, köy işlerinin bitmesi, köyde bunaltıcı havaların başlaması asıl belirleyici unsur olarak öne çıkarken daha sonraki dönemlerde -yani çay tarımı başladıktan sonra- çay hasat zamanının da belirleyici olduğu görülmektedir. Yine şenlik süresi eski dönemlerde 15 gün devam ederken çay tarımının başlamasıyla birlikte bu sürenin bir haftayla sınırlandığı görülmektedir.

Yayla göçlerinde olduğu gibi Vartevor zamanlarında da köylüler hazırlıklarını yaparak sabahın erken saatlerinde tulum eşliğinde atma türkülerle ve horonlarla yayla yolunu tutmaktadırlar. Bunun belirli bir takviminin olmadığı belirtilmektedir.

“İnsanlar, köydeki işlerini güçlerini bitirdikten sonra kendiliğinden o takvim geliyor, bir bakıyorsun insanlar artık yaylada çayır vakti yaklaşıyor yaylaya doğru gidelim, hareket edelim durumuna geliyor. Vartevor’da da -yaylanın tam orta vaktinde ikinci ayın ortalarında- yaylada toplanılıyor üç beş gün sadece eğlence. Yayla kalabalıklaşıyor. Yaylaya gelişlerde insanlar patika yollara diziliyor kim geliyor acaba diye yolları gözlüyor. O da ayrı bir zevk. Kim geliyor acaba, bize gelen var mı? Araç yok, bir şey yok. Çocuklar

⁹³ Bülent Bekâr, **a.g.g.**

babaannelerinin dedelerinin yanında annesini, babasını, amcasını bekliyor. Gelemeyince üzüyor tabi.”⁹⁴

Vartevor’da şenlik mekânı yayladır. Hayvanların ihtiyaçlarının karşılandığı yaylalar etkinlik süresince festival mekânına dönüştürülmektedir. Aynı zamanda Vartevor anne-baba ile çocukların, tüm aile ve akrabaların bir araya gelmesini sağlayan birlik-beraberlik ve buluşma zamanı olarak da görülmektedir.

Yaylaya gelenler ve yaylacılar mutluluklarını silah atarak, mermi boşaltarak gösterir, hatta bu konuda diğer yaylalardakilerle yarışa girilmektedir.⁹⁵ Rize’de eğlencelerde ve düğünlerde olduğu gibi yaylada da mutluluk ve sevinci göstermenin yollarından birisi silah atmak, mermi boşaltmaktır. Özellikle yaylalar bu konuda yasakların uygulanmadığı ve devlet otoritesinden uzak, rahat hareket imkânı olan alanlardır.

Hemşin’de derleme yaptığımız kaynak kişiler⁹⁶ Vartevor Şenlikleri için “Tamamen kendiliğinden oluşan, insanın biyolojik saati gibi bir olay, İngiltere yasaları gibi yazılmamış bir düzeni var.” ifadelerini kullanırken Çamlıhemşin’de ise olayın tamamen bir organizasyon şekline dönüştüğü görülmektedir.

Çamlıhemşin’de Vartevor bir organizasyon olayı olarak adlandırılmakta, Vartevor’daki organizasyonu yapacak başkan seçiminin iki yüz senelik, belki üç yüz senelik bir gelenek olduğunu vurgulanmaktadır.

“İçlerinden bir başkan seçiliyor, talipli olan insanlar oluyor. Oradaki insanlarla beraber çoğunluk kimi istiyorsa o, organizasyonun yani Vartevor’un başkanı oluyor ve işleri o yürütüyor. Her söylediği emir telakki edilen bir başkan, mutlak otoritedir. Bu başkan programı belirler ve ona uyulur. Yapılacak işler belli olduğu için başkanın hata yapması, yanlış yapması da mümkün değildir. Yapılacak etkinlikler için önce bir tulumcu ve tulumcuya verilecek para

⁹⁴ Dursun Ali Akpınar **a.g.g.**

⁹⁵ **Rize Kültür Derlemeleri**, s.198.

⁹⁶ Zafer Pehlivan ve Dursun Ali Akpınar.

belirlenir. Horonun oynanacağı çardak⁹⁷ belirlenir. Çardağa ne kadar verilecek, ziyafet için kesilecek hayvan ve ona ödenecek para belirlenir. Bu yörede içki kültürü olduğu için kaç şişe içki alınacağı da belirlenir. Eski zamanlarda lüküs alınır, gaz yağı alınır çünkü geceli gündüzlü eğlence vardır. Giderler hesaplanır. Tüm bunlar için bir bütçe oluşturulur. Ortaya çıkan meblağ imece -buradaki söyleyişle meçi- usulü yaylaya katılan kaç tane delikanlı varsa onlara bölüştürülerek toplanır. Ya da durumu iyi olanlar daha fazla vererek veremeyecek kişileri kimseye duyurmadan, kimseye haber vermeden, o kişiyi de rencide etmeden vermiş gibi kabul ederek o durumu kapatırlar. Ondan sonra eğlence başlar.”⁹⁸

Şenlik hazırlıkları yakın bölgelerde bile farklı özellikler göstermektedir. Birbirine komşu iki vadinin birinde her şey organize bir şekilde icra edilirken diğerinde tamamen doğal seyrinde gelişmektedir. Vartevor hazırlıklarının ilki bir başkan seçimidir. Başkan seçildikten sonra bütün çalışmalar başkan tarafından yürütülmektedir. Vartevorlara aynı zamanda bir disiplinin hâkim olduğu ve yapılan her şeyin birlik ve beraberlik havası içerisinde gerçekleştirildiği görülmektedir.

Vartevor halk için çok önemlidir. Neredeyse bir yıl boyunca herkes bugünü beklemektedir. Bütün planlar, çalışmalar, gurbete çalışmaya gidenlerin yıllık tatilleri hep Vartevor’a göre ayarlanmaktadır.

“Vartivor bizim bir yıl boyunca hasretle beklediğimiz günlerdir. Biz eskiden her şeyimizi ona göre ayarlarız paramızı Vartivor için biriktirir en güzel elbiselerimizi Vartivor için giyeriz. Vartevora kadar köydeki işlerimizi bitirmeye gayret ederiz ki Vartevora gidebilelim.”⁹⁹

⁹⁷ Çardak: Rize köy ve yayla evlerinin mimari yapısı horon oynamak gözetilerek yapılmıştır. Köydeki ahşap evlerin odaları arasında hayat denilen horon oynanan, düğün yapılan, neslin devam ettiği, hayatın devam ettiği geniş bir yer bulunmaktadır. Yayladaki birçok evde, evin hemen bina ana kapısına girişte görülen, evin uzunluğunda, insanların oturduğu balkon gibi bir yere de çardak denir. Horon orada oynanır. Yaylalarda horon açık alanda değil, kesinlikle tahtanın üzerinde oynanmaktadır. Çünkü bu yörede enstrüman olarak sadece tulum vardır. Fakat halk oyununda ya da oyunlarda ritim gerekmektedir. Oyunlarda insanların tahta üzerinde çıkan ayak sesleri doğal bir ritim oluşturmaktadır.

⁹⁸ Bülent Bekâr, **a.g.g.**

⁹⁹ Gülsen Balıkcı, **a.g.e.**

Şenlik katılımcıları yayla halkı, yaylanın köyde kalan ve köy işlerini yapan sakinleri ile köyden büyükşehirlere çalışmaya giden köylülerden ve akrabalarından oluşmaktadır.

Beklenen kişiler geldiğinde, tüm hazırlıklar yapıldığında günlerce sürecek eğlenceler başlamaktadır. İnsanlar sevdikleriyle birlikte olmanın mutluluğu ve işlerini bitirmiş olmanın verdiği rahatlıkla çılgınlar gibi eğlenip kendinden geçmektedir. Vartevorla tüm yorgunluklar unutulmaktadır. İnsanlar günlerce sadece gezip eğlenmektedir. Hiçbir şekilde iş, güç, çalışma söz konusu değildir. Yaylada bulunan köylerin hepsi kendi Vartevor'unu ayrı ayrı yapmaktadır. Farklı köylerin insanları birlikte eğlenmez. Aynı köyün/mahallenin insanı bir aile gibi kabul edilip aynı ortamda eğlenir fakat dışarıdan gelen insana “yad” adı verilerek “yad yasaktır” denilir ve eğlence ortamına sokulmaz. Sabah gün ağarana kadar horon oynanır, horon bittikten sonra herkes istirahatata çekilir. Vartevor zamanı her şey eğlenceye göre programlanır, çalışma olmaz sadece yaşlı kadınlar hayvanların bakımıyla ilgilenir. Öğleden sonraları her gün bir rota belirlenerek bir gün yaylanın bir gölüne, bir gün başka bir aşıt denilen zirvesine diğer bir gün başka bir yere kadın erkek hep birlikte gezi düzenlenir, orada yemekler yenilir. Gündüz gezerek, yiyerek, içerek, horon ve tulumla, yollarda türkülerle eğlenilir, gece de horon oynanır.¹⁰⁰ Bundan başka boğa güreşleri düzenlenir, erkekler kendi aralarında met yani çelik çomak, arakes, hopina gibi oyunlar oynarlar.¹⁰¹

Yine bu şenliklerdeki horon halkalarına, gezilere genç kızlar ve delikanlılar en güzel elbiselerini giyerek katılmaktadırlar. Genç kızların delikanlıların birbirlerine sevdalarını horon esnasında söyledikleri atma türkülerle dile getirmeleri “Sevdaluklar Vartivor'da başlar, Vartivorda büyür.” sözleriyle anlatılmaktadır. Şenliklerde toplanan paralarla büyükbaş hayvanlar kesilerek yörenin geleneksel yiyeceği kavurma yapıp hep birlikte yenmektedir. Yörenin geleneksel çalgısı tulum

¹⁰⁰ Bülent Bekâr, **a.g.g.**

¹⁰¹ Şafak Gülay, “Türkiye'nin turizm ve tanıtımında Çamlıhemşin”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Fakültesi Tanıtım ve Halkla İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994, s. 38.

eşliğinde yine yörenin geleneksel halk dansı horon şenlik eğlencelerinin asıl unsurunu oluşturmaktadır. Şenliklerin bir başka eğlence unsurunu yayladan çevreye hep birlikte yapılan geziler oluşturmaktadır. Yüzyıllardır süregelen yaylacılık kültürü içerisinde gerçekleştirilen Vartevorların festivallerin yapısal özelliklerinin pek çoğunu taşıdığı görülmektedir.

Vartevor'da söylenen atma türkülerden bir örnek:

Gidiyorum buradan,
Vartevordur durağım,
Yârimden uzak kaldım,
Odur benim merağım

Yayladan mı gelirsin,
Ey gidi yeşil taksi,
Vermezler sevdiğime,
Kardeşlerim çok aksi.

Yaylaların dumanı,
Her gün gelir dağılen,
Gençliğine yanarım,
Geçti ağlamağilem.

Yayladan ki yürüdün,
Bir saat ağlamışım,
Aykırlığım çamına,
Hatıra bağlamışım.

Bizim yayla düz gibi,
Bir su içtim buz gibi,
Oldun elli yaşına,
Duruyorsun kız gibi.

Bu sene yaylaların,
Çiçeğisin çiçeği,
Saplandı yüreğime,
Sevdağın bıçağı.

Horon oynamakilen,
Horon evi düz olmaz,
Kadife giymeğilen,
Koca karı kız olmaz.

Yaylalar çiçeğinin,
Honceciliktir adı,
Ben bir güzel severim,
Daha ufaktır yaşı.

Bıldırın yaylalardan,
Alamadım bir çiçek,
Bu yılı da sorarsan,
Ağzımı açmaz bıçak.

Yaylanın yollarına,
Ben kurulayım oluk,
Gelen geçen güzeller,
İçsinler soluk soluk.

Bu sene vartevorun,
Zarı kırıktır zarı,
Gelmedi vartevora,
Neyleyim böyle yarı.

Yayladan ki yürüdüm,
Yayla dumanlı idi,

Bakamadım yüzüne,
Gözlerin yaşlı idi.¹⁰²

Türkü ve atma türkü icrası gibi halk edebiyatı verimleri şenliklerin en önemli eğlence unsurlarından birisini oluşturmaktadır. Bu bağlamda şenlikler geleneklerin yaşatıldığı ortamlar olarak da dikkati çekmektedir.

Yayla ve yaylacılık kültüründe Vartevor, düğün bayram gibi, sevgiliye kavuşma gibi hasretle beklenen çok özel bir günü ifade etmektedir. İnsanlar yıl boyu Vartevor için hazırlık yapmakta, yılı Vartevor için ve Vartevor'a göre planlamaktadırlar. Gurbetçiler tatil planlarını, yaylacılar çalışma takvimini, köyde kalanlar ise yaylaya gidişlerini hep Vartevor zamanına göre ayarlamaktadırlar. Böylece Vartevor, herkesin katıldığı ve günlerce devam eden eğlencelerin yapıldığı şenlik zamanını ifade etmektedir. Bu eğlencelerde tulum, horon ve türkülerle insanlar kendilerinden geçercesine eğlenmektedirler.

Günümüzde geleneksel anlamda bir Vartevor'dan bahsetmek mümkün olmasa da bir kısım yaylalarda belirli bir takvim çerçevesinde Vartevorlar yapılmaktadır.

3.2.2. Hodoç (Ot Biçme) Şenliği

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Hodoç Şenliği	?	Ağustos sonu Eylül başı	Ayder Yaylası	Yayla eğlencesi

¹⁰² Gülsen Balıkcı, a.g.e.

? Hodoç Şenliği yaylacılık faaliyetleriyle birlikte başlatılmaktadır, net bir başlangıç tarihi verilememektedir.

Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Yeme-içme horon oyunu, gezi ve eğlence	Organizasyon komitesi ??	Köy sakinleri	15 gün ???	????

Tablo 7: Hodoç Şenliği genel bilgi tablosu.

Hodoç, bugün yayla olarak adlandırılan fakat yaylacılığın yapıldığı eski dönemlerde yaylaya çıkmak için 10-15 günlük kısa bir süre bekleme yeri, bir mezra olan, Ayder’de yapılan ot biçme şenliğidir.

Vartevorlar kadar yaygın bir şenlik olmayan Hodoç, bu adla sadece Ayder Yaylası’nda yapılırken diğer yaylalarda “güz göçü” olarak kutlanmaktadır.¹⁰³

Hodoç Şenliği’nin mekânı Ayder Yaylası’dır. Şenlik, yaylaya çıkış ve yayladan inişlerdeki ot biçme dönemlerinde Ayder’de gerçekleştirilmektedir.

Hodoç “toplanılan ve toplu ot biçilen” anlamlarına gelmektedir. Halk arasında “Hodoç’a gidelim.” ifadesi kullanılmaktadır.¹⁰⁴ Şenlik adlandırması olan Hodoç, toplu olarak ot biçme eyleminden gelmektedir.

Ayder, Ardeşen ve Çamlıhemşin güzergâhından yaylalara çıkıştaki uğrak noktasıdır. Daha çok Hala köylülerin kullandığı bu bölge, yaylaya çıkmadan önce hayvanları otlatmak için bir müddet kalınan bir noktadır. Dolayısıyla gündüzleri hayvanlar otlatılıp ot biçilmekte, akşamları da eğlenilmektedir. Ayder’de akşam

^{??} Şenlikler yayla halkı tarafından seçilen başkan ve heyeti tarafından yürütülmektedir.

^{???} Şenlikler eski dönemlerde 15 gün olarak yapılırken sonradan 10 gün ve daha sonra da bir hafta olarak yapılmıştır. Günümüzde Hodoç adıyla bir yayla şenliği yapılmamaktadır.

^{????} Miktarını tespit edebildiğimiz bir Hodoç Şenliği bütçesi yoktur.

¹⁰³ Erhan Gürsel Ersoy, “Sosyo-Kültürel Değişime Sürecinde Hemşinde Yaylacılık”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1994, s.113.

¹⁰⁴ Yalçın Şahin, Çamlıhemşin-Rize, Yaş 50, Erkek, İlkokul, İşletme sahibi, Yalçın Şahin ile 04.06.2016 tarihinde Çamlıhemşin Galer Düzü’nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

yapılan bu eğlencelere Hodoç (Ot Biçime) Şenliği adı verilmektedir. “Hodoç Şenliği’nde hep birlikte horon oynanarak, içki içerek, gezilere çıkarak eğlenilmektedir.”¹⁰⁵ Eğlence, yöreye özgü geleneksel çalgı tulum eşliğinde yine yörenin geleneksel halk dansı olan horon oynanması ile gerçekleştirilmektedir.

Hodoç zamanı biçilen otlar kurutulup ot kaplarında muhafaza edilerek hayvanlara yedirilmektedir. Hodoç Şenlikleri, Çamlıhemşin civarında Ayder’den başka bir de Çiçekli Yaylası’nda yapılmaktadır. Çiçekli Yaylası’nda biçilen otlar kurutulduktan sonra yayladan aşağı, köye getirilirken Ayder’de ise biçilip kurutulan otlar yine orada hayvanlara yedirilmektedir.¹⁰⁶

Yazılı¹⁰⁷ ve sözlü kaynaklar¹⁰⁸ Hodoç’un yapılma zamanı ile ilgili ağustos, ağustosun sonu eylülün başı, eylül ayının 10’u gibi farklı tarihler vermektedir. Bir hafta on gün sürdüğü aktarılan şenliklerdeki bu zaman farklılıklarının son dönemlerde çay tarımına bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Bazı sözlü kaynaklar¹⁰⁹ Hodoç’tan sonra Vartevor olduğunu temmuz sonunda ot biçildiğini aktarmaktadır. Ayder, yaylaya giderken 10-15 gün, yayladan dönerken 10-15 gün kalınan ve hayvanlar için ot biçilen bir yerdir. Dolayısıyla bahsedilen Hodoç ile temmuz sonu ot biçmesinin yani yaylaya çıkıştaki ot biçmelerin ifade edildiği anlaşılmaktadır.

Hodoç (Ot Biçme) Şenlikleri eski dönemlerde yapılan ürün hasadı şenliklerini hatırlatmaktadır. Bu etkinlik ilkel insanların ürünlerini kaldırdıktan sonra tüm dertlerinden, sıkıntılarından uzaklaşıp, kurtulmak için kısa süreliğine de olsa kendinden geçercesine eğlenmelerini çağrıştırmaktadır.

¹⁰⁵ Erhan Gürsel Ersoy, **a.g.ç.**, s. 113.

¹⁰⁶ Ayşe Altay, Çamlıhemşin-Rize, 1966, Kadın, Üniversite, Çamlıhemşin Belediyesi Yazı İşleri Müdürü, Ayşe Altay ile 02.06.2016 tarihinde Çamlıhemşin Belediyesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

¹⁰⁷ Mustafa Egemen Köseoğlu, **a.g.ç.**, s.76.

¹⁰⁸ Yalçın Şahin, **a.g.g.**; Şenol Kocaman, Pazar-Rize, Yaş 63, Erkek, Ortaokul, Çiftçi, 04.06.2016 tarihinde Çamlıhemşin Galer Düzü’nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

¹⁰⁹ Ayşe Altay, **a.g.g.**

3.2.3. Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği	164.?	Kurban Bayramı günleri	Ardeşen ilçesinin Akdere Köyü	Şenlik, eğlence
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Dönme dolap, yemek, eğlence	Akdere Köy Muhtarlığı	500 kişi	4 gün	Belirli bir bütçe yoktur

Tablo 8: Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği genel bilgi tablosu.

Akdere (Hocibat) köyüne ilk yerleşimin 350–400 sene öncesine dayandığı ve ilk olarak Salihoğlu sülalesinin iskân ettiği tahmin edilmektedir. Hocibat merkezde bulunan Oğuz soyundan Salihoğlu, Karaca ve Çakıcı sülalelerinin Kafkasya'dan Batum'a göç ettikleri ve Hopa - Fındıklı - Ardeşen güzergâhı üzerinden gelerek Hocibat'a yerleştikleri aktarılmaktadır. Günümüzde Akdere köyünde yaklaşık 85 hane bulunmaktadır. Akdere köy merkezi Ardeşen'den 10 km içeride, Fırtına Deresi ile Durak Derenin kesiştiği noktanın yaklaşık 300 m yukarısında kısmen düz bir sırtta bulunmaktadır. Köy arazilerinin büyük çoğunluğu sarp, engebeli, dik ve tarıma elverişsizdir. Köyün doğusunda Kurtuluş ve Pirinçlik, batısında Doğanay, güneyinde Seslikaya, kuzeyinde Doğanay ve Yeşiltepe köyleri bulunmaktadır.¹¹⁰

Akdere köyü tam olarak ne zaman başladığı bilinmeyen fakat yapan ustanın ifadesiyle en az yüz altmış seneden beri devam eden şenliğe ev sahipliği

[?] Sözlü kaynakların ifadelerine göre 2018 yılında 164.sü gerçekleştirilen şenliğin başlangıç tarihi hakkında yazılı kaynaklarda bilgi bulunamamıştır.

¹¹⁰ (Çevrimiçi) <http://www.akderekeyu.com/2014/08/mevlut-salihoglunn-kaleminden-akdere.html>, 21 Ağustos 2016.

yapmaktadır. Dönme dolap ustası, Kurban Bayramı günlerinde yapılan şenliğin dolap yapma işini dedesinin babasına, babasının da kendisine öğrettiğini belirtmektedir. Elllerinde şenliğin tarihine dair herhangi bir belge olmadığını fakat atalardan sözlü aktarımla bu şekilde geldiğini ifade etmektedir. “Dönme dolap şenliği”nin yöredeki diğer köylerde de yapıldığını fakat 50-60 sene önce yaşanan bir kaza sonrasında diğer köylerin şenlik yapmayı bıraktığını günümüzde sadece kendi köylerinde şenliğin devam ettiğini aktarmaktadır.¹¹¹

Fotoğraf 2: Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği’nde eğlenenler.
(Foto: <http://www.sondakikarize.com>)

Şenlik adlandırması etkinliğin merkezinde bulunan “dönme dolap” etrafında şekillenmektedir. Akdere köyünün adı ve tahta dönme dolap, şenliğin adlandırmasını oluşturan temel unsurlardır. Adlandırmada dönme dolabın tahta malzemeden olduğu ve kaçınıcsının yapıldığı özellikle belirtilerek etkinliğin çok eski bir gelenek olarak yaşatıldığına vurgu yapılmaktadır. Etkinlikler boyunca ulusal basında çıkan

¹¹¹ Sebahattin Karaca, Ardeşen-Rize, Erkek, İlkokul, Sebahattin Karaca ile 21.08.2016 tarihinde Ardeşen’de Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

haberlerde¹¹² de şenliğin tarihine, gelenekselliğine, tahtadan yapıldığına dikkat çekilmektedir.

Dönme dolap yapımına önce ağaç kesimiyle başlanmaktadır. 8-10 kişiyle birlikte ağaç kesmek için araziye çıkılmaktadır. Burada önce uygun olan ağaç tespit edilmekte daha sonra kesme işlemi gerçekleştirilmektedir.

“Kızılağaçtan çok güzel oluyor. Kızılağacın dışında ağaç tercih etmem çünkü alacalı olur, renk bozar, boya yapar. Ağaçlar köyün ortak yerinden kesilir orada bulunmazsa özel kişinin yerinden kesilir. Kullanıldıktan sonra, işi bittikten sonra odun oluyor zaten aynen sahibine teslim ederiz. Kesilen ağaç köyün gençleri tarafından taşınıyor. Arabaya konuluyor. Arabayla bir günde indiriyoruz. Ardeşen'deki büyük atölyeye indiriyoruz orada sabah başlayınca öğleye kadar kesiyoruz. Öğleden sonra köye çıkarıyoruz.”¹¹³

Türk halk eğlencelerinin yapısal unsurlarından olan “hazırlık” aşaması Akdere Köyü Dönme Dolap Şenlikleri'nde dönme dolap yapan usta etrafında gelişmektedir. Bu çalışmalar için köyün gençlerinin, köy muhtarı ve dönme dolap ustasının yönlendirmeleriyle organize olup çalışmalara katıldığı ve iş bölümünün daha çok doğaçlama geliştiği görülmektedir. Köy gençleri çalışmalara gönüllülük esasına göre iştirak etmektedir. Dönme dolap yapımı ve şenliği köyde “Dayanışmanın en büyük örneklerinden biri.”¹¹⁴ olarak görülmektedir.

Atölyede kesilen ağaçlar köydeki yaşlı-genç hemen tüm erkeklerin katılımıyla dönme dolap için hazırlanmaktadır. Köyün yaşlıları genellikle seyirci konumunda olurken gençler ve usta, dolabı hazırlamaktadır. Çalışmanın bu kısmı

¹¹² (Çevrimiçi) <https://www.hurriyet.com.tr/rizede-koylulerin-bayram-eglencesi-ahsap-donm-40934301>, 10 Ekim 2019.; (Çevrimiçi) <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/son-dakika-haberi/rizenin-162-yillik-bayram-eglencesi-ahsap-donme-dolap-1391402/>, 10 Ekim 2019.; (Çevrimiçi) <http://www.radikal.com.tr/rize-haber/ardesinde-162-tahta-donme-dolap-senligi-2450393/>, 10 Ekim 2019.; (Çevrimiçi) <https://www.milliyet.com.tr/gundem/rize-de-bu-bayram-da-donme-dolap-kuruldu-2728762>, 10 Ekim 2019. ; (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/rizenin-165-yillik-bayram-eglencesi-ahsap-donme-dolap-381196.html>, 10 Ekim 2019.

¹¹³ Sebahattin Karaca, **a.g.g.**

¹¹⁴ Sebahattin Karaca, **a.g.g.**

yaklaşık iki gün sürmektedir. Tahta haline getirilen ağaç burada ana aksamı ve oturma yerleriyle dönme dolap şekline getirilmektedir. Köydeki çocukların merdiven tutarak, çivi çakarak, çalışanlara çay ve su getirerek bu çalışmalara katıldığı/destek olduğu görülmektedir.

“Herkes el emeğiyle yorucu bir iş yapılmasını ister öyle profil yapalım falan demez kimse. Ağaçla öyle devam ediyor. Profil yapılırsa, tahta işi kalkacak, motor çevirirse insan gücüne ihtiyaç kalmayacak dolayısıyla birlik beraberlik olmayacak. Emek olmadan hazır bir şeyler olursa güzel olmaz, tabii olmaz, emek etti mi insan seviniyor. Emek olmadan olmaz. Zahmetsiz rahmet olmaz ya hani.”¹¹⁵

Ağaç kesiminden itibaren son şeklini alması yaklaşık üç-dört günü bulan dönme dolap, varlığını 4 gün 4 gece eğlence ile devam ettirmektedir. Dolabın yapımında yaklaşık 4.5-5 kg çivi kullanılmaktadır. Dolap yapımı bittikten sonra köy muhtarına teslim edilerek tüm sorumluluk muhtara bırakılmaktadır. Bayram günlerinde belirlenen gençlerden dört kişi altta, iki kişi de üstte olacak şekilde toplam altı kişi çevirerek dolaba binişi sağlamaktadır.

Dönme dolap şenliğinin mekânı Akdere köyüdür. Şenlik için köyde özel bir alan yoktur. Yolun genişçe bir kısmı etkinlik günlerinde şenlik alanına dönüştürülmektedir. Şenlik köy merkezli doğup gelişen bir etkinliktir. Yakın geçmişte ve günümüzde çevrede yalnızca Akdere köyünde bu şenliğin yapılması köyü farklı kılmaktadır.

Yaklaşık 170 yıldır devam ettirilen bir gelenek olan Dönme Dolap Şenliği, yapılan çalışmaların kıymetinin takdir edilmesi, insanların ilgisinin, heyecanının canlı tutulup devam etmesi düşüncesiyle birkaç yıl arayla yapılmaktadır. Ayrıca 2015 ve 2019 yıllarında olduğu gibi özellikle bayram günlerine yakın tarihlerde köyde cenaze olduğunda etkinlik iptal edilmektedir. Etkinliğin iptal edilmesiyle ilgili

¹¹⁵ Ahmet Karaca, (Çevrimiçi) https://www.youtube.com/watch?v=I_zhqIuwymA, 28 Nisan 2016.

bir başka sebep olarak ülkede yaşanan terör olayları ve çok sayıda şehit haberlerinin gelmesi gösterilmektedir.¹¹⁶

Halk eğlencelerinin yapısal unsurlarından olan etkinliğin belli bir “zaman ve süre” içerisinde gerçekleşmesi, etkinlik zamanının çok önemli ve zaruri durumlar haricinde değiştirilmeme prensibine dönme dolap etkinliğinde de riayet edilmektedir. Dönme Dolap Şenliği her yıl düzenli olarak yapılan bir etkinlik değildir. Yüz yüze mülakat yöntemiyle yaptığımız görüşmelerde daha eski zamanlarda şenliklerin uzun aralıklarla yapıldığı görülmüştür. Günümüzde imkânların uygun olması, ulaşım ve iletişim olanaklarının gelişmesi, şenliğin ulusal medyada haber olması vb. sebeplerle daha sık dönemlerle yapıldığı görülmektedir.

“Şehir dışında çalışan ve yaşayan insanların hemen hepsi bayramda köyde oluyor. Herkes köyde olunca ister istemez burada bir topluluk, kalabalık oluyor. Hem bayram hem tatil hem herkes bir arada hem de eğlence oluyor. Kurban Bayramı’nda birinci gün öğleye kadar kurban işleri olduğu için öğleden sonra başlıyoruz, akşamları da müzik var. Gece on ikiye kadar müzik eğlence devam ediyor. Gündüz on bir-on iki gibi başlayan dönme dolap eğlencesi akşam namazına kadar devam eder. Sonra karanlık çökünce dolap kapanır saat on ikiye kadar da müzik devam eder. Sadece dönme dolap ve akşam müzik eğlence var. Başka bir şey yapmadık.”¹¹⁷

Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği’nde eğlencenin merkezinde gündüz dönme dolap, gece ise müzik ve horon yer almaktadır. Müzik genellikle geleneksel çalgı tulumla şekillenirken bazen org gibi elektronik enstrümanlar da kullanılmaktadır. Tulum veya org geleneksel halk dansı olan horona ritim tutmaktadır.

¹¹⁶ Sebahattin Karaca, **a.g.g.**

¹¹⁷ Sebahattin Karaca, **a.g.g.**

Fotoğraf 3: Akdere Köyü Dönme Dolap Şenliğinde horon edenler.
(Foto: <http://www.sondakikarize.com>)

Şenliklerin yapılmadığı yıl çocukların “dolap yapmadınız şimdi biz nereye gideceğiz” şeklinde şikâyetleriyle karşılaştığı dile getirilirken, dönme dolap olduğunda köyden kimsenin dışarı çıkmadığı, dört gün boyunca bayram havasının devam ettiği, hatta bayramda özellikle dolap için köye gelenlerin olduğu belirtilmektedir. Köyden yurt dışına çıkmış olan gurbetçilerin tatillerini dolap etkinliğine göre ayarladığı, etkinlik yapılmadığı yıllarda gurbetçilerin tatil için köye gelmediği, bayram kutlamalarını telefonla yaptıkları da aktarılmaktadır.¹¹⁸

Halk eğlenceleri genellikle her kesim ve zümreden insanın katılımına açık etkinliklerdir. Yani katılımcılarla ilgili herhangi bir kısıtlama yoktur. Akdere köyü Tahta Dönem Dolap Şenlikleri de katılımcı noktasından davetli/davetsiz, çocuk/yetişkin, yaşlı/genç, kadın/erkek vb. herhangi bir kısıtlama olmaksızın herkesin katılabildiği bir şenliktir. Her ne kadar dönme dolap, ismi ve yapısı itibariyle çocuklara yönelik bir eğlence gibi algılansa da buradaki dolap şenliği

¹¹⁸ Metin Karaca, Akdere köyü Muhtarı. Metin Karaca ile 19 Kasım 2019 tarihinde yaptığımız görüşme notlarından. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

herkese hitap eden, her yaştan insanın katılabildiği ve eğlendiği bir etkinlik olarak görülmektedir.

Dönme dolap etkinliğinde bayramın birinci günü sabah kurban ibadeti yapılmakta, öğleden sonra da şenlik başlatılmaktadır. Genellikle köylülerden gönüllülük esasına göre et toplanmakta ve toplanan etler köy meydanında pişirilerek gelen misafirlere ve köy halkına ikram edilmektedir. Bu aynı zamanda köyde bir kaynaşma ve birlik beraberlik havasına da vesile olmaktadır.¹¹⁹

Yemek, geleneksel Türk halk eğlencelerinin hemen çoğunda yer alan ana unsurlardandır. Bu durum Türk destanları ve Dede Korkut hikâyelerinde ayrıntılı olarak görülmektedir. Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği'nde yemek, köylünün ortak hazırlığıyla yani imece usulü hazırlanmaktadır. Şenliğe gelenlere, Kurban Bayramı olması münasebetiyle kurban etlerinden hazırlanan kavurma ikram edilmektedir. Kavurma yörenin yemek kültürünün önemli bir parçasıdır.

Şenlik duyurusu resmi makamlardaki görevlilere ve şehir dışında yaşayan köylülere şifahen yapılmaktadır. Şenliğe Akdere köyü dışında civar köylerden de katılım olmaktadır. Belediye Başkanı, Kaymakam, Vali ve Milletvekili gibi devlet erkânı dönme dolap şenliğine katıldığında kendilerine köyün eksikleri, ihtiyaçları uygun bir dille bildirilmekte, yetkililer de çoğu zaman bu ihtiyaçların karşılanması için yardımcı olmaktadır.¹²⁰

Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği, Türk halk eğlenceleri yapısal unsurlarından adlandırma, yer, zaman, eğlence, hazırlık, sohbet, yemek, müzik, dans gibi belli başlılarının gözlemlendiği bir eğlence olarak dikkat çekmektedir.

“Sanatçıların bütçesini nazımızın geçtiği arkadaşlardan verebilecek olanlardan topladık. Biz zaten ağacı kendi ormanımızdan kesiyoruz. Sonrasında da zaten aldığımız kişiye veriyoruz, o yakıyor. Onun dışından bir araç nakliye maliyeti oluyor onu da muhtar kendi aracıyla karşılıyor. Bir de birkaç kilo çivi alıyoruz.

¹¹⁹ Sebahattin Karaca, **a.g.g.**

¹²⁰ Metin Karaca, **a.g.g.**

Ağacı kestığımız atölye bizim arkadaşımızın atölyesi, bir de günlük yevmiye ücreti var. Onu da biz almıyoruz. Zaten onu alsak bu etkinliğin bir özelliği kalmaz. Biz bunu köyümüz için yapıyoruz. Onun için herkes elinden geleni yapıyor. Onun için ekstra bir para maliyeti olmuyor.”¹²¹

Dönme Dolap Şenliği, köy halkı ve dolap yapımında çalışan usta için herhangi bir maliyet oluşturmamaktadır. Akdere (Hocibat) Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği’nin uzun yıllar devam eden bir gelenek, çocuklar için hoşça vakit geçirilen bir eğlence, köy halkı için birlik ve beraberliğin sergilendiği dayanışma, dışarıda yaşayan köylüler için köy ile bağlarını güçlendiren bir kaynaşma sebebi, devlet yöneticilerine ulaşip köyün ihtiyaçlarını gidermek için bir sebep, köyün tanıtılması için bir reklam unsuru olduğu görülmektedir.

3.2.4. Uluslararası Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Uluslararası Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali	1978	Temmuz ortası ile Ağustos ilk haftası	Rize merkez	Kültür, spor eğlence
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Yaz sporları, çay demleme ve sunum yarışması, konserler	Rize Belediyesi	30 bin	20 gün	?

Tablo 9: Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali genel bilgi tablosu.

¹²¹ Sebahattin Karaca, a.g.g.

[?] Etkinlik bütçesi hakkında bilgi alınamamıştır.

Çay ve Turizm Festivali, Rize’de ilk kez 1978 yılında düzenlenmiştir.¹²² Rize şehir merkezinde farklı zamanlarda çeşitli festival ve etkinlikler yapılmıştır. Fakat bu etkinlikler değişik sebeplerden uzun soluklu olamamış, belli bir süre sonra sonlandırılmıştır.

Festival adlandırması yörenin en önemli tarım ürünü çay etrafında şekillenmiştir. Rizeliler için çay tarımı 1950’li yıllardan itibaren hayati öneme sahip bir işlevdedir. Topraklarının tarıma elverişli olmaması sebebiyle çay tarımı başlamadan önce yurt içine ve yurt dışına sürekli göçler veren ve yoksulluk içinde yaşayan Rizeliler, çay tarımı ile birlikte refaha ulaşmıştır denilebilir. Bu yüzden çay Rizeli için çok önemlidir. Hem çayı tanıtmak hem yörenin turizm potansiyelini ortaya koymak amacıyla etkinliğin “Çay ve Turizm Festivali” olarak adlandırıldığı görülmektedir.

Fotoğraf 4: 1978 yılında ilk kez gerçekleştirilen festival öncesi hazırlık çalışmaları ile festival sonrası Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı’nın katılımına dair yerel gazete Zümrüt Rize’den iki haber.

¹²² Recep Koyuncu, Recep Usta, **Geçmişten Günümüze Rize Belediye Başkanları (1923 – 2019)**, Rize Belediyesi Kültür Yayını, 2019, s. 24.

Haziran ayının 17 ve 18. günlerinde iki gün süren festivali düzenleme görevini vilâyet makamı üslenmiştir. Vali Muharrem Bartın'ın başkanlığında ilk toplantısını 10 Mayıs 1978 günü yapan festival komitesi, önce festivali yürütecek kurulları saptamıştır. Söz konusu kurullar tören komitesi, süsleme komitesi, folklor komitesi, çay açık oturum komitesi, yemek ve tanıtma komitesi, müzik şöleni düzenleme komitesi, konser sağlama komitesi, çay güzeli seçme komitesi, reklam dağıtım komitesi, amblem ve baskı işleri komitesi, malî işler komitesi¹²³ olarak belirlenmiştir. Festival komitesinin oluşturulması ve komitede yer alan isimlerle görev dağılımlarından, şehirde ilk kez gerçekleştirilecek olan etkinlikler için yoğun bir çalışma yapıldığı anlaşılmaktadır. Her komite için şehirdeki çeşitli kurum ve kuruluşlardan pek çok ismin görevlendirildiği ve çalışmaların günler öncesinden başladığı görülmektedir.

Festival, önce Atatürk anıtına sonra Zihni Derin'in büstüne çelenk konulması ve saygı duruşunda bulunulması ile başlatılmış. Ardından Rize Kalesi'nden top atışları eşliğinde Cumhuriyet alanında devam etmiştir. Rize'de çayın ilk işçilerinden sağ kalanlar, ilk fabrikada çalışan müdür ve memurlar da komite tarafından törene davet edilmiş ve bu çalışanlar geçit törenine katılmışlardır. Festivalin ilk günü Rizespor-Sebat Gençlik – Orduspor ve Trabzonspor arasında dörtlü futbol turnuvası düzenlenmiştir. Saat 19.30'da giriş davetiyesi bulunanların katıldığı "Tarihi Rize Sofrası" adı verilen ve mahalli yemeklerden lahana, lahana sarması, muhlama, laz böreği, mısır ekmeği ile hamsili ekmek bulunan bir akşam yemeği verilmiştir. Saat 20.30'da kapalı spor salonunda, giriş ücretinin 50 TL olduğu, çeşitli yörelerden folklor ekiplerinin katıldığı folklor şenlikleri yapılmıştır. İkinci gün saat 14.00'te Çay Festivali futbol turnuvası final müsabakaları, saat 20.30'da müzik şöleni ve çay güzeli seçimi yapılmıştır. Müzik şöleni biletleri 100 TL'den satışa çıkarılmıştır.¹²⁴

Valilik organizasyonu ile şehirde ilk kez gerçekleştirilen festivalin resmi bir açılış ve geçit töreniyle başlaması etkinliğe resmi devlet töreni özelliği kazandırmıştır. Festival mekânı, Rize şehir merkezinde etkinlikler için belirlenen

¹²³ (Çevrimiçi) <https://www.mavirize.com/1978-rize-ilk-cay-ve-turizm-festivali/> 20 Ocak 2020.

¹²⁴ **Zümrüt Rize Gazetesi**, Yıl 29, Sayı 10521, s.1, 9 Haziran 1978.

alanlardır. Özellikle festival teması ile ilişkilendirilmesi bakımından ilk çay işçileri ve çalışanlarının etkinlikte yer alması anlamlıdır.

17 ve 18 Haziran günlerinde festivalin tüm gösterilerine Rize ve Çay kuşağının civar illeri halkı büyük ilgi göstermiş, sportif etkinlikler büyük canlılık ve coşku içinde geçmiştir. Festivalin ilk günü şehirde düzenlenen kortej yürüyüşüne Rize'deki okulların, Çay-Kurumu ve diğer kuruluşlarla esnaf derneklerinin kendilerine mahsus canlı gösterilerle katılması kentte coşku oluşturmuştur.¹²⁵

Şehirde farklı bir hava oluşturan festival, özellikle geçit törenine devlet kurumları, diğer kuruluşlar, öğrenciler ve her gruptan esnafın katılması, kortejde çeşitli zanaat gruplarının gösteriler yapıp hünelerlerini sergilemesi festivalin renkli ve coşkulu geçmesini sağlamıştır.

Fotoğraf 5: 1978 yılında ilki gerçekleştirilen festivalin geçit töreninden bir görüntü. (https://www.mavirize.com)

¹²⁵ (Çevrimiçi) <https://www.mavirize.com/1978-rize-ilk-cay-ve-turizm-festivali/> 20 Ocak 2020.

“Kamyonların kasasında berberler tıraş ederdi. Balıkçılar ağ atardı. Bir sürü insan geçerdi, her kamyonda arka arkaya görsel bir şölen olurdu. Gaziler önde giderdi, silahlar atılırdı. Çocuklar arasında güzellik yarışmaları yapılırdı.”¹²⁶ Rize’de eski dönemlerde gerçekleştirilen bu Çay Festivali özellikle çok renkli ve canlı geçit töreni ile insanların hafızalarında yer etmiştir. Bir müddet devam eden bu festival etkinliklerinin daha sonraki yıllarda çeşitli nedenlerden devam ettirilmediği görülmektedir.

25 – 29 Temmuz 2007 tarihleri arasında gençlerin ilgisini doğru şeylere yönlendirmek amacıyla uzun bir aradan sonra “Rize Belediyesi Yaz Sporları Şenliği” adı altında 5 gün süren spor müsabakaları düzenlenmiştir. Bu etkinlikte yapay duvar tırmanma yarışması, kano yarışması, rafting yarışması, yüzme yarışması, bisiklet yarışması yapıp kazananlara para ödülleri verilmiştir.

2008 yılında Rize Belediyesi’nin öncülüğünde özel bir organizasyon firması “Çay ve Turizm Festivali” gerçekleştirmiş, yaşanan sıkıntılar ve bütçe problemleri nedeniyle bu etkinlik de sonraki yıllarda devam ettirilememiştir.

24 – 31 Temmuz 2010 tarihlerinde ikincisi yapılan Yaz Spor Şenliği’nde spor müsabakaları çeşitlendirilmiş ve müzik eğlence programıyla etkinlikler daha da canlı hale getirilmeye çalışılmıştır. Deniz kanosu, sandal yarışması, yüzme yarışması, streetball turnuvası, sahilde bisiklet yarışması, bilyeli araba yarışı, yapay duvar tırmanma yarışması, rafting yarışmaları, denizde halat çekme yarışması, halk yürüyüşü ve koşusu, dağ bisikleti gibi yarışmalar, çevre temizlik faaliyeti, uçurtma şenliği, piknik, ödül töreni, müzik eğlence programı gibi aktivitelerle zenginleştirilmiştir. Spor müsabakalarında dereceye giren sporculardan birincilere tam altın, ikincilere yarım altın, üçüncülere çeyrek altın ve değişik ödüller verilmiştir.

¹²⁶ Selda Albayrak, Rize, 1978, Kadın, Üniversite, RİKADER Başkanı, Selda Albayrak ile 03.03.2016 tarihinde Rize, RİKADER dernek binasında, Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

Fotoğraf 6: 2010 ve 2013 yıllarına ait iki afiş.

3 – 11 Haziran 2011 tarihlerinde yapılan 3. Yaz Spor Şenliği kapsamında 3.000'i aşkın sporcu 12 dalda spor müsabakalarına katılmıştır. Yaklaşık 30.000 kişinin takip ettiği faaliyetlerle birlikte 9 gün boyunca her akşam konserler düzenlenmiştir.

Şenliklerin ilk gününde Cumhuriyet Meydanı'ndan sahile kadar kortej yürüyüşü yapılmıştır. Mehter takımının katıldığı kortej yürüyüşüne Gümrük ve Ticaret Bakanı Hayati Yazıcı, Rize Milletvekilleri, Rize Belediye Başkanı Halil Bakırcı, Rize protokol üyeleri ve vatandaşlar katılmıştır. Sahilde havai fişek ve halk oyunu gösterilerinin ardından sanatçı Davut Güloğlu konseri gerçekleştirilmiştir.

Şenliklerin diğer günlerinde yüzme yarışları, bilyeli araba yarışları; 0-6 yaş grubundan minik yarışmacıların katıldığı minikler 3 tekerlekli bisiklet yarışları, akrobasi bisiklet yarışması, sapanla balon vurma yarışması, denizde halat çekme yarışması, minikler futbol turnuvası, Salarha Deresi'nde şambrelle rafting yarışması,

hem halkın hem de sporcuların katıldığı koşu yarışı, yağlı direk ucundaki Türk bayrağını alma yarışı, İrfan Köksal Eyüboğlu streetball turnuvası, denizde slalom kano yarışı, yapay duvarda tırmanma yarışı gibi hem gençlerin ilgisini çekebilecek hem de eğlenceli yarışmalar yapılmıştır.

Onuncu gün halk oyunları gösterisi ile başlayan ödül töreninde yarışmalarda dereceye girenlere madalya ve hediye çekleri verilirken katılımcılar yöresel müzik grubu Karmate konseri ile eğlenmiştir.

Etkinliğin olduğu on gün boyunca akşamları ise Rize Sahil Parkı'nda yöresel sanatçılar Selçuk Balcı, Volkan Arslan, Murat Köse, Grup Sazende, Aydın Tarakçı, Tulumcu Mehmet Güney, Vira Cemal, Gökhan Birben, Adnan Çakır ve Türk Sanat Müziği konseri ile eğlenceli aktiviteler gerçekleştirilmiştir.

Fotoğraf 7: 5. Çay ve Yaz Sporları Şenliği çay demleme yarışması afişi.

4. Yaz Sporları Şenliği 22 Haziran – 1 Temmuz 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. 1 - 22 Haziran tarihleri arasında elemeleri yapılan turnuvalara Van, Erzurum ve Gürcistan'ın Batum şehrinden sporcular da katılmıştır. 2012 yılında önceki yıllardan farklı olarak yamaç paraşütü, Laz bot taka yarışı, penaltı

yarışması ve çay demleme yarışması yapılmıştır. Etkinlikler, akşamları yöresel sanatçıların konserleri ile devam etmiştir.

5. Çay ve Yaz Sporları Şenliği 16 – 25 Ağustos 2013 tarihlerinde yapılmıştır. Önceki yıllarda “Yaz Sporları Şenliği” adıyla yapılan etkinlikler 2013 yılında “Çay ve Yaz Sporları” adıyla düzenlenmiştir. Bu yıl önceki yıllarda yapılan etkinliklere ilave olarak Off Road Karadeniz Şampiyonası ve satranç turnuvası yapılmıştır.

6. Çay ve Yaz Sporları Şenliği 2 – 17 Ağustos 2014 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. 2-15 Ağustos arasında spor turnuvaları yapılırken 15-17 Ağustos’ta spor müsabakalarının finalleri ve eğlence programları düzenlenmiştir.

Fotoğraf 8: 30. Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali kortej yürüyüşünden görüntü. (Foto: <http://www.sanalbasin.com>)

Yaz Sporları Şenliği adı altında gerçekleştirilen etkinliklerin zoraki uygulanır hale geldiği dolayısıyla gerek sporcular gerekse vatandaşların katılımının oldukça düştüğü ve eski rağbetin kaybedildiği görülmektedir. 2016 yılına gelindiğinde “Her bölge veya il, ön plana çıkan ürününün tanıtımını gerçekleştirmek amacıyla

festivaller düzenliyor.” düşüncesinden hareketle Rize çayının tanıtılması ve Rize’nin turizm potansiyeline hareket kazandırılması amacıyla “Çay Festivali” düzenlenmesine ve bunun geleneksel hale getirilmesine karar verilmiştir.¹²⁷

2016 yılından sonraki yıllarda festivalde spor aktivitelerinin devam ettiği fakat çay ve yöresel diğer unsurların daha fazla yer almaya başladığı görülmektedir.

Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali’nin adlandırması, zamanı ve süresi, etkinlik içerikleri, festival etkinliğinin işlevleri yıllara göre değişkenlik göstermektedir. Festival zamanı başlangıçta haziran ayının ilk haftaları iken daha sonraki dönemlerde etkinlikler temmuz ve ağustos aylarında gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Festival süresi başlangıçta iki gün olarak gerçekleşirken daha sonraları bir hafta on güne çıkarılmıştır. Günümüzde ise sportif faaliyetlerle birlikte 20-25 güne yayılan etkinliklerin gerçekleştiği görülmektedir.

Festival organizasyonu 1978 yılı ve takip eden yıllarda Valilik bünyesinde gerçekleştirilirken günümüzde bu iş Belediye tarafından organize edilmektedir. İlk günlerinden itibaren festivalin değişmeyen unsurlarının festivalin yapısal özelliklerinden başlangıç kalıbı olarak adlandırılan geçit töreni ve açılış konuşmaları ile eğlence unsurlarını oluşturan halk edebiyatı ürünlerinden türkü ve atama türkü söyleme, yörenin geleneksel çalgısı tulum ve yörenin geleneksel halk dansı horon olduğu görülmektedir.

Festivalin eğlence bölümünü -yıllara göre değişmekle birlikte- güzellik yarışmaları, folklor ekiplerinin dansları, sportif yarışmalar, yörenin kültürel öğeleri, atma türkü, tulum, kemençe, horon oluşturmaktadır. Festivallere ait yapısal özelliklerin pek çoğunu barındıran Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali, ödül töreni ve ardından gerçekleştirilen halk konseri ile tamamlanmaktadır.

¹²⁷ Mustafa Baltacı, Rize, 1983, Erkek, Üniversite, Belediye Plan ve Proje Müdürü, Mustafa Baltacı ile 15.01.2016 tarihinde Rize Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü’nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

Fotoğraf 9: 2018 yılı Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali, Çay Demleme ve Sunum Yarışması afişi.

Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali adlandırmasının başlangıçtan itibaren yıllara göre çok değiştiği görülmektedir. Bu değişikliklerde etkinlik içeriğinin değişmesi kadar kurumlar arasında hatta aynı kurumda, bir kurum hafızasının/kültürünün olmamasından kaynaklandığını düşünmekteyiz. Aynı şekilde festival geçmişini içeren bir arşivin bulunmaması festivalin tarihlenmesinde ve kaçınıcsının yapıldığının belirlenmesinde de organizasyon heyeti adına belirsizliklerin oluşmasına sebep olmaktadır. Organizasyon için hazırlanan 2010 yılı yaz spor şenlikleri afişlerinde 2.; 2019 yılı afişlerinde 30. ibaresinin yer alması bir karmaşanın olduğunu göstermektedir. Kurum içerisinde de festival etkinliklerini hazırlayan, koordine ve takip eden birimlerin yıldan yıla değişmesi, etkinliklerin kişilerin şahsi ilgi ve çabaları sonucu şekillendirilip sürdürülmesinin, sözü edilen problemlerin temelini oluşturduğu kanaatindeyiz.

3.2.5. Fındıklı Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali	1981	Ağustos ayı ikinci haftası	Fındıklı	Kültür Sanat eğlence
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Konserler, turnuvalar, yarışmalar, atölyeler, paneller	Fındıklı Belediyesi	20 bin kişi	4 gün	300-320 bin lira

Tablo 10: Fındıklı Belediyesi Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali genel bilgi tablosu.

Eski adı Viçe olan Fındıklı, Rize'ye 60 km uzaklıktadır. Doğusunda Arhavi, batısında Ardeşen, güneyinde Yusufeli ve kuzeyinde Karadeniz bulunmaktadır. Yüzölçümü 409 km², nüfusu 16.241'dir.¹²⁸

Fındıklı, Rize'nin kültür ve eğitime önem veren gezmeyi, eğlenmeyi, sosyal faaliyetlerde bulunmayı seven bir bölgesidir. Fındıklı'da gençler ramazan gecelerinde sabaha kadar parklarda tulum eşliğinde horon oynayıp eğlenir, böyle eğlenceye düşkün insanların taleplerine cevap vermek için belediye bir organizasyon başlatmıştır. Bir başkan ve yedi üyeden oluşan bir komite tarafından amatör ses yarışması, atma türkü yarışması, denizde su yarışları, atmaca yarışması vb. yarışmaların olduğu bir festival düzenlenmiştir. "Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali" ilk olarak 1981 yılında başlamış ve 10 sene devam etmiştir. Belediye Başkanı değişince etkinlikler de devam ettirilmemiştir. Daha sonra gençler organizasyon yapmaya çalışmış fakat maddi olarak destek bulamayınca organizasyonlar devam

¹²⁸ (Çevrimiçi) <https://rize.ktb.gov.tr/TR-55297/findikli.html>, 20 Aralık 2019.

ettirilememiştir. Bu etkinliklerin yapılma amacı yörenin kültürünü, örf âdetlerini yansıtmaya çalışmak, kendilerinden önceki nesillerle şimdiki nesilleri birleştirmek ve kaynaştırmaktır.¹²⁹

Karadeniz Bölgesi tarım, sanayi, doğal kaynaklar, turizm vb. pek çok alanda yeteri kadar gelişmemiştir. Yörelere ayırt edici özelliklerini, farklılıklarını çeşitli platformlarda ön plana çıkartıp tanıtımlarını yaparken festival komitesi de “bizim altınımız yeşil, gümüşümüz deniz”¹³⁰ düşüncesinden hareketle festivali “Yeşil Altın Gümüş Deniz” olarak adlandırmıştır. Yeşil altın, her mevsim binbir tonuyla Karadeniz’i kaplayan ve hem turizme açılmasıyla yöreye büyük katkı sağlayacak olan hem de insanların her ihtiyacını karşıladığı ormanları; gümüş deniz ise hem insanlara geçim kaynağı hem de yazın bir dinlenme, eğlenme, rahatlayıp ferahlama sebebi olan hırçın dalgaları ile Karadeniz’i ifade etmektedir. Festival adlandırması bu iki unsur merkeze alınarak yapılmıştır.

Festival zamanı, eski festivalin yapılış tarihine göre ağustos ayının ikinci haftası olarak belirlenmiş fakat Kurban Bayramı günlerinden sonra olması için 14 - 18 Ağustos 2019 tarihlerinde yapılmasına karar verilmiştir.¹³¹ Festival tarihi belirlenirken eski festivalin dikkate alındığı belirtilmektedir. Eski festivalde ise festival zamanı tespit edilirken yaylacılık geleneklerinden gelen kültürel arka planın yani yaylacılık takviminin işlediği görülmektedir. Ağustos ayının ortaları yaylada faaliyetlerin bittiği geri dönüş hazırlıklarının başladığı, eğlencelerin yapıldığı zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Festivalin bütün hazırlık çalışmaları meci ile gerçekleştirilmiştir. Fındıklı’da böyle bir festival etkinliği için uygun alan yoktur. Etkinlik için eskiden kamyon garajı olarak kullanılan bir yer halkın katılımı ile gerçekleştirilen çalışmalarla temizlenmiş, sahne için uygun bir yer ve platform ayarlanmıştır. Festival mekânı

¹²⁹ Besim Acar, Rize Milli Eğitim Müdürlüğü Şube Müdürü. Besim Acar ile 15.07.2016 tarihinde yapılan görüşme notlarından.

¹³⁰ A.g.

¹³¹ Gökmen Turna, Fındıklı Belediyesi Basın ve Medya Sorumlusu. Gökmen Turna ile 12.12.2019 tarihinde yapılan görüşme notlarından.

olarak da Fındıklı ilçe merkezi ve buralardaki uygun alanlar hazırlanmıştır.¹³² Türk halk eğlence kültüründe eğlence mekânı olarak kapalı ve açık mekânlar yer almaktadır. Etkinliğin niteliğine göre şekillenen mekân genelde etkinliğin gerçekleştirildiği alanlar ile sahne ve horon halkası için hazırlanan yerden ibarettir.

Fotoğraf 10: Festival afişi.

2019 yılı yerel seçimlerinde Fındıklı’da Belediye Başkanı değişince Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali’nin tekrardan yapılması kararlaştırılmıştır. Belediye Başkanlığı adaylığını ilan ettiğinde “dört mevsim dört festival” sözü veren Çervatoğlu, seçildikten sonra bir çağrı yaparak geniş katılımlı bir komite oluşturmuş,

¹³² A.g.

bu komiteler kendi içlerinde alt çalışma komiteleri kurarak etkinlik hazırlıkları başlatılmıştır. Organizasyon 8 - 9 kişilik bir ana komite ve onların oluşturduğu, her bir etkinliği organize eden 10-20 kişilik birimlerden meydana gelen alt komitelerden oluşmaktadır. Belediye yaptığı diğer işlerde olduğu gibi bu organizasyonda da geniş halk kitlelerini işin içine dâhil ederek sorunları daha hızlı çözmeyi amaçlamıştır. Komiteler yapılacak etkinlikleri kendi içlerinde istişare yaparak belirlemektedir.¹³³

Halk eğlencelerinin en önemli yapısal unsurlarından olan “hazırlık” kısmının Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali’nde alışılmış kalıpların dışında bir çizgide ilerlediği görülmektedir. İncelediğimiz birçok şenlik ve festivalde etkinlikler ya yerel yönetim/köy muhtarı/dernek eliyle ya da profesyonel organizatörler eliyle yürütülmektedir. Yeşil Altın Gümüş Festivali her ne kadar belediye organizasyonu olsa da etkinliklerin her aşaması halkın katılımı, aktif bir şekilde karar verici ve icracı olarak yer almasıyla gerçekleştirilmektedir.

“Fındıklı’da imecemiz var. Yöremizin söylemiyle “meci”miz var. Meci yardımlaşmaktır, paylaşmaktır, sorunların üstesinden birlikte gelmek demektir. Birlikte olursak anlamlı olur meci. Fındıklı’yı geliştirip güzelleştirmek için yola çıkıyoruz. Daha yaşanılabilir, daha güzel Fındıklı’yı kurmak ve korumak için mecimiz var dostlar. Bu mecide rant yok, yolsuzluk, yalan, partizanlık, hor görme, küçümseme yok. Bu mecide kardeşlik var, halka hizmet, hak ve adalet var. Geçmişi yarına taşımak, yarınları aydınlatmak için meci kültürüne ihtiyacımız var. Bunu başaracağız”¹³⁴

¹³³ A.g.

¹³⁴ Ercüment Şahin Çervatoğlu, Fındıklı Belediye Başkanı. Çervatoğlu, ile 12.12.2019 tarihinde yapılan görüşme notlarından.

Fotoğraf 11: Geleneksel tulum eşliğinde gerçekleştirilen ve renkli görüntülere sahne olan festival kortej yürüyüşü.

(Foto:<https://www.facebook.com/findiklibelediye>)

Yörenin önemli bir geleneği olan birlikte bir iş yapma, birlik beraberlik içinde çalışma kültürünü yeniden hayata geçirmek maksadıyla adımlar atma düşüncesi etkinliklerin temelini oluşturmaktadır. Eğlence, hem genele hitap eden hem de çoğunluğa birlikte iş yapma imkânı, birlikte çalışma fırsatı oluşturan bir yapı teşkil etmektedir. Geçmişten gelenlerin tecrübesi ve gençlerin dinamizmi, isteği ile festival çalışmalarında hızlı bir şekilde yol alındığı görülmektedir.

Şehirdeki insanlar istedikleri an, istedikleri sosyal aktivitenin içerisine dâhil olabilmekteler fakat Fındıklı gibi küçük yerlerdeki insanlar bu imkânlardan mahrum durumdadır. Dolayısıyla böyle imkânları bulduklarında da “bu fırsatı değerlendirmeliyim, gitmeliyim” düşüncesine sahiptirler. İnsanlarda 20 sene önce yapılan eski festivallere bir özlem var, insanlar geçmiş yıllarda yapılan festivallerde zevkle görev aldı ve o tadı unutamadı. Bundan dolayı bugün yapılan festivale dört elle sarıldı, her kademesinde yer aldı.¹³⁵

Kısa sayılabilecek bir sürede hazırlanan festivalin halk tarafından kabullenip benimsenmesinde yöre insanlarının uzun süre bu tür etkinliklerden uzak kalmış olması, sosyal yapısı itibarıyla bu tür aktivitelere aç ve açık olması ile izah edilebilir.

¹³⁵ A.g.

İnsanların yaşadıkları yer ve kendileri için birlikte bir şeyler yapma, meci düşüncesinin de bu coşkuda etkili olduğu görülmektedir.

14 Ağustos Çarşamba	
Yer: Tahiroğlu Köprüsü 13.00 Festival Açılış Yürüyüşü	
Festival Sonuçları: Tanel ÖNGEL - Sitar AKBAŞ	
YÖRESEL	SANAT
14 Ağustos Çarşamba Yer: Cumhuriyet Çarşısı 14-18 Ağustos 10.00 Yöresel Kültür Tanıtım Standları Yer: İzzet Paşa 14-18 Ağustos 12.00-17.00 Geleneksel Yaşam Müzesi 13.00 Festival Açılış Yürüyüşü Kütük Çekme ve Biçme Kamyon Üstünde Yolla Gözü Atma Türkü 15 Ağustos Perşembe Yer: 310. W. Akademi Parkı 13.00 Atmaca Güzelik Yarışması	14 Ağustos Çarşamba Yer: Hayati Aykut Parkı 10.00-18.00 Kİl Atölyesi 13.00 Ebru Atölyesi 18.00 Karikatür Sergisi 15 Ağustos Perşembe Yer: Hayati Aykut Parkı 10.00-18.00 Kİl Atölyesi 13.00 Ebru Atölyesi 18.00 Karikatür Sergisi Yer: Sahin Neri Çay Bahçesi 14.00-16.00 Müzik Atölyesi 16 Ağustos Cuma Yer: Hayati Aykut Parkı 10.00-18.00 Kİl Atölyesi 13.00 Resim Sergisi/Baskı Atölyesi 18.00 Karikatür Sergisi Yer: Sahin Neri Çay Bahçesi 14.00-16.00 Müzik Atölyesi 17 Ağustos Cumartesi Yer: Hayati Aykut Parkı 10.00-18.00 Kİl Atölyesi 13.00 Resim Sergisi/Baskı Atölyesi 18.00 Karikatür Sergisi 18 Ağustos Pazar Yer: Aktau Limanı 11.30 LazTaka Savaşları
SPOR	
15 Ağustos Perşembe Yer: Fındıklı Sahil Savaşı 14.00 Futbol 3. ve 4. Tık Maçı 15.00 Gürçistan Rugby Millî Takımı Gösteri Maçı 16.00 Futbol 1. ve 2. Tık Maçı 16 Ağustos Cuma Yer: Adanlendere Futbol Sahası 14.00 Halı Saha Futbol 3. ve 4. Tık Maçı 15.00 Halı Saha Futbol 1. ve 2. Tık Maçı 17 Ağustos Cumartesi Yer: Fındıklı Sahil Savaşı 13.00 Yağlı Direk Yarışı Yer: Fındıklı Kapalı Spor Salonu 14.00 Voleybol 3. ve 4. Tık Maçı 15.00 Voleybol 1. ve 2. Tık Maçı 18 Ağustos Pazar Yer: Aktau Limanı 11.30 LazTaka Savaşları	

Fotoğraf 12: 2019 yılı Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali program akışı.

2019 yılında gerçekleştirilen Fındıklı Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali, Tahiroğlu Köprüsü'nde toplanan katılımcıların Hayati Aykut Parkı'na yürüyüşüyle başlamıştır. Kortej yürüyüşü, üzerinde yöre kültürünü tanıtan kütük biçme ve çekme figürlerinin yer aldığı, yaylaya göçünün canlandırıldığı araçlarla, yörenin geleneksel nefesli çalgısı tulum eşliğinde söylenen yöresel türküler ve atma türkülerle gerçekleştirilmiştir. Daha sonra Fındıklı Belediye Başkanı açılış konuşmasında, "Altını birileri yerin altında arıyor. Bizim altınımız yeşil, yerin üstünde. Yerin altındaki altını istemiyoruz. Gelin, ölümler altın takmaz yerin üstündeki yeşil altını

koruyalım.”¹³⁶ sözleriyle çevreye duyarlılığa, yeşili korumanın önemine, doğayı ve yeşili ranta kurban etmemek gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu, aynı tarihlerde Kaz Dağları’nı talan eden zihniyete de bir gönderme olarak algılanmıştır.

Türk eğlence kültürünün yapısal özellikleri içerisinde yer alan “başlangıç kalıbı” Fındıklı Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali’nde halkın geniş katılımıyla, kültürel figürlerle süslenen malzemelerle, yöresel nefesli çalgı tulum eşliğinde atma türkülerle desteklenen ve Fındıklı sokaklarında renkli görüntülere sahne olan kortej yürüyüşüyle gerçekleştirilmiştir. Açılış organizasyonu protokol ve hoş geldiniz konuşmalarıyla sona ererken etkinlikler başlamıştır.

4 gün boyunca devam eden festivalde kültürel değerlerin yaşatılmasına yönelik yöresel kültür tanıtım stantları, geleneksel yaşam müzesi, yayla göçü canlandırmaları, atma türkü söyleme, atmaca güzellik yarışması gibi etkinlikler organize edilmiştir. Sportif aktiviteler olarak futbol, voleybol, rugby gösteri maçı, yağlı direk yarışı ve LazTaka savaşları gibi etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Aile ve çocuklara yönelik etkinlikler olarak kil atölyesi, ebru atölyesi, müzik atölyesi, baskı atölyesi, karikatür sergisi, resim sergisi, fotoğraf sergisi ve açık sahne gibi sanatsal etkinlikler; çocuklarla bilim atölyesi, mandala atölyesi, taş boyama atölyesi, Karadeniz dillerinden şarkı ve dans atölyesi, masal anlatıcılığı atölyesi, drama atölyesi, ebeveynlerle toplumsal cinsiyet atölyesi, çocuklarla toplumsal cinsiyet atölyesi geri dönüşüm atölyesi gibi atölyeler oluşturulmuştur. Ayrıca paneller, söyleşiler, toplamda yirmi sanatçı ve müzik grubunun yer aldığı akşam halk konserleri gerçekleştirilmiştir.¹³⁷

Festivalin düzenlenmesinde ana unsurlardan olan “eğlence” Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali’nde çok çeşitli şekillerde ortaya konulmaktadır. Kültürel değerlerin yaşatılmasına yönelik bir takım faaliyetler eğlence unsuru olarak icra edilmektedir. Özellikle sembolik yayla göçü canlandırmaları gençlere bilmedikleri yakın tarihi öğretmekte, orta yaş ve üzeri nesle ise eski günleri hatırlama imkanı

¹³⁶ Çervatoğlu’nun 2019 yılı Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali açılış konuşmasından.

¹³⁷ Bk. Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali etkinlik takvimi

sunmaktadır. Sportif faaliyetler ve yarışmalar eğlence unsurunun bir parçasıdır. Festival eğlencelerinin dikkat çeken bir unsuru LazTaka savaşları adıyla yapılan yarışlardır. Çocuklara yönelik atölyelerde kültür sanat faaliyetlerinin yanı sıra çocukların ve ailelerin eğitimine yönelik çalışmalar da yer almaktadır. Paneller ve söyleşiler de festivalin sadece eğlenme odaklı gerçekleşmediğinin bir başka göstergesini oluşturmaktadır. Akşamları gerçekleştirilen halk konserlerinde hem yöresel hem de ulusal çapta tanınmış isimler eğlencenin odağını oluşturmaktadır.

Fotoğraf 13: Atmaca güzellik yarışmasına katılan sahibinin elinde bir atmaca.
(Foto: <https://www.facebook.com/findiklibelediye/>)

LazTaka savaşları adıyla bir deniz etkinliği yapılması fikri, organizasyon komitesinde yer alanların düşünüp tasarladığı bir etkinliktir. Denizle ilgili bir etkinliğimiz yok. Yöreye özgü, orijinal bir şey gerçekleştirme düşüncesiyle uzun

süren fikir alışverişlerinden sonra Türkiye’de ve dünyada pek çok festival etkinlikleri araştırılarak ortaya çıkarılan bir çalışmadır. Ardeşen Tunca beldesinde yapılan “Formulaz Tahta Araba Yarışları”ndan esinlenerek böyle bir isim belirlenmiştir. Çünkü bu isim hem yöreyi hem de denizi buluşturmaktadır.¹³⁸

Fotoğraf 14: LazTaka yarışmalarında kullanılan takalar ve yarışma afişi.
(Foto: <https://www.facebook.com/findiklibelediye/>)

İşlerin her aşamada halk meclisleriyle yürütülmesi sayesinde birçok etkinliğin yapıldığı ve 20 sanatçının yer aldığı festivalin belediyeye 80-100 bin lira civarında bir maliyeti olmuştur. Festivalin toplam maliyeti ise 300 – 320 bin lirayı bulurken bunun 230 – 250 bin lira gibi büyük bir kısmı bağışçılar ve sponsorlar tarafından karşılanmıştır. Etkinlikler bayram dönüşüne denk gelmesine rağmen festivale günlük

¹³⁸ Gökmen Turna, a.g.g.

5 bin civarı, toplam sirkülasyona bakıldığında ise 20 bin¹³⁹ civarı bir katılımın olduğu belirtilmektedir.

Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali, halkın çalışmalara ortak edildiğinde daha başarılı ve verimli neticeler alınabileceğinin, kamusal kaynaklardan karşılanan maliyetlerin minimize edilebileceğinin somut örneğini ortaya koymaktadır.

Festivalin yapılma amacı toplumsal hafızayı geleceğe taşınmak; atmaca, yayla şenliği, atma türküler, geleneksel oyunlar gibi birçok kültürel değerleri günümüze taşımak olarak dile getirilmektedir. Ayrıca 20 sene önceki festival içeriği korunup gelişen teknolojiler de kullanılarak geleneklerden kopmadan festival etkinliği yapılmaktadır.¹⁴⁰ Festivalin halkın eğlenmesi, hoşça vakit geçirmesi amacı taşımasının yanı sıra kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasına aracılık etmesi, çocuklara ve ailelere yönelik faaliyetlerle eğlendirirken öğretme, çeşitli konularda farkındalık oluşturma gibi amaçlar taşıdığı da görülmektedir.

Festival beklenilenden/tahmin edilenden de iyi geçmiştir. Hem halktan hem de ilçe esnafından çok olumlu dönütler olmuştur. Gelecek yıl festivalin 10 güne çıkartılarak içeriğinin daha da zenginleştirilmesi düşünülmektedir. Yalnızca son gün festival alanında yaşanan bir tatsızlık üzerine çıkan arbedede görevli bir emniyet mensubunun havaya ateş açması sonucu kargaşa yaşandığı bunun dışında festival boyunca olumsuz bir durum yaşanmadığı dile getirilmektedir. 4 günde çok fazla etkinlik yapıldığı için programın aşırı yoğunluğu ifade edilmiştir. Özellikle festival görevlileri etkinlikleri takip edememiş, diğer katılımcılar da koşuşturmaca içerisinde yetişebilmiştir. 2020 yılında ilk 3-4 günü yapı ve turizm fuarı, sonra da 6-7 günü kültürel etkinlikler olmak üzere 10 günlük bir festival planı yapılmaktadır.¹⁴¹

¹³⁹ Gökmen Turna, **a.g.g.**

¹⁴⁰ Ercüment Çervatoğlu, **a.g.g.**

¹⁴¹ Gökmen Turna, **a.g.g.**

Fotoğraf 15: Festivalde gerçekleştirilen halk konserlerinden bir görüntü.
(Foto: <https://www.facebook.com/findiklibelediye/>)

Böylelikle öncesinde bölgede hiç yapılmayan yapı ve turizm fuarı yapılarak festival bütçesi oluşturulması hem de gün sayısı artırılarak yaşanan yoğunluk dolayısıyla oluşan olumsuzlukların giderilmesi hedeflenmektedir. Fındıklı Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali geleneksel değerleri yaşatıp gelecek kuşaklara aktarma amacıyla, toplumsal olarak bir kültürel hafıza oluşturma gayretiyle oluşturulmuştur. Ayrıca toplumsal bir değer olan imece (yöresel söyleyişle meci) anlayışıyla halkın birlikte iş yapabilme kültürünün yeniden hayata geçirilmesi de festivalin bir başka işlevi olarak dikkati çekmektedir.

3.2.6. Çamlıhemşin Ayder Kültür Sanat ve Doğa Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Çamlıhemşin Ayder Kültür Sanat ve Doğa Festivali	1985	Haziran ayı içerisinde	Ayder / Galer Düzü	Kültür, sanat, eğlence
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Boğa güreşi, yarışma, konser, eğlence	Çamlıhemşin Belediyesi	2-3 bin	2 gün	?

Tablo 11: Çamlıhemşin Ayder Kültür Sanat ve Doğa Festivali genel bilgi tablosu.

Çamlıhemşin; bozulmamış doğal güzellikleri, tarihi taş köprüleri ve konakları, son dönemde önemli gelişme kazanan yayla ve doğa turizmi ile Rize'nin önde gelen ilçelerindendir. Hemşinliler ve Lazlardan oluşan Çamlıhemşin'de yöreye özgü horon oyunları ve tulum çalgısı, taş işçiliği, çorap örme gibi belli başlı kültürel değerler dikkat çekmektedir. Boğa güreşleri de Rize ili sınırları içerisinde sadece Çamlıhemşin'de görülmesi bakımından farklılık oluşturmaktadır.

Rize'de çay tarımının yaygınlaştığı 1960'li yıllara kadar tarım ve hayvancılık yoğun olarak yapılmaktadır. Hemşin yöresinde bahçelerde çifte koşmak ve hayvanların çoğalmasını sağlamak için hemen hemen her evde en az bir tosun/boğa bulunduğu, boğa güreşlerinin de yaylacılıkla birlikte yüzyıllardır devam eden bir gelenek olduğunu bilinmektedir. Baharda hayvanlar yaylaya çıkacakları zaman boğalar insanların gözetimi altında barıştırılmaktadır. Bu etkinliğin adı

[?] Etkinlik bütçesi hakkında bilgi alınamamıştır.

barıştırmaktır. Bütün kış boyu ahırlarda kapalı kalan hayvanların baharla birlikte dışarı çıktıklarında diğer ahırların hayvanlarını yadırgadığı, alışamadığı, birbirine vurduğu, saldırdığı bilinmektedir. Dolayısıyla hayvanların birbirlerine alışması için yaylaya çıkışta, düz bir alanda, bütün boğa sahiplerinin toplanarak hayvanları kendi gözetimlerinde güreştirmelerine barıştırmak ya da çatış denilmektedir ki bu, yörede yüzyıllardır yaşayan bir gelenektir. Hayvanların tek tek getirilerek güreştirilmesi, yenilenin gidip yenen hayvanın sahada kalması ve bunun insanların denetiminde yapılması, bu sürecin hayvanlar arasında mutlaka yaşanacağı ve bunun yükseklerle çıkmadan güvenli bir ortamda yapılması gerektiği düşüncesiyle ifade edilmektedir.

Fotoğraf 16: Farklı yıllara ait festival afişleri

“Başıboş bıraksalar yaylada sarp, uçurum yerlerde hayvanlar birbirleriyle güreşirler ve telef olurlar, birbirlerini zayıf edebilirler. Bu, yüz yıllardır var olan, Orta Asya’dan hayvancılıkla birlikte gelen, hayvanların da içinde olan bir şey, doğal bir süreç. Hayvanlarda liderlik içgüdüğü olduğu için sürü liderliğini almak istiyor. Hayvanlar o yüzden yaylaya çıktıkları zaman birbirleriyle güreşiyor. Sürünün, doğal yaşamdaki gibi bir tane lideri olması gerekiyor. Bu aynı

zamanda güçlü ırkın devamıyla alakalı bir şey, güçlü ırk öbürlerini döllüyor. Güçlü ırkın nesli devam ediyor.”¹⁴²

Sözlü kaynaklar¹⁴³ boğa güreşlerinin yüzyıllardır var olduğunu, boğaların pornağa¹⁴⁴ çıkmadan önce sadece o yayla sahiplerinin şahitliğinde ve katılımıyla, şenlik havasında yapıldığını, güreşen hayvanlardan birisinin yayla pehlivanı seçildiğini, bu pehlivan boğanın sahibinin de hayvanıyla övündüğünü anlatmaktadır.

Etkinlik, ilk kez 1985 yılında dönemin Belediye Başkanı Kazım Güven zamanında festival olarak yapılmaya başlanmıştır. Baştan beri Belediye tarafından organize edilmektedir.¹⁴⁵ 1980’li yıllarda Çamlıhemşin ve yöreye, yabancı olarak sadece Köy Hizmetleri ekipleri gelirdi, onlar gelince yemeği arttırırdık, onun dışında Çamlıhemşin ve Ayder bilinmezdi. Belediye Başkanı Kazım Güven’in “Tanıtım için bir festival yapalım.” sözüyle festival yapılmaya başlanmıştır.¹⁴⁶ Etkinlikler resmi statü almadan, şenlik havasında, uzun yıllar köylüler arasında yapılmıştır. Gönüllü

¹⁴² Bülent Bekâr, Çamlıhemşin-Rize, 1978, Erkek, Lise, Bülent Bekâr ile 02.06.2016 tarihinde Çamlıhemşin’de Bülent Bekâr’ın atölyesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

¹⁴³ Ayşe Altay, Bülent Bekâr, Yalçın Şahin, Şenol Kocaman, Hamdi Günba.

¹⁴⁴ Öküz pornağı, öküz çayırı da denir. Yaylada boğalar/öküzler için yapılan özel alan. 3000 rakımda üç tarafı dağlarla çevrili bir girişi olan çanak şeklindeki vadidir. Girişi de bir kapı ile örülür ve oraya bırakılan boğalar üç ay orada kalır. Sadece boğalar. Hayvanlar üç ay orda kaldıktan sonra güz mevsiminde, yayla dönüşünde, belli bir günde hayvan sahipleri giderek duvarı bozar. Belli günde çıkılır, belli günde inilir kimse erken ya da geç götüremez. Bülent Bekâr herkesin hayvanlarını aynı zamanda götürmesinin gerekçesini “Oraya çıktıkları zaman hayvanlar bir güreş yapar. Yatak güreşi yaparlar. Hayvanlar gruplaşırlar orada. Liderler bir grubu sahiplenir ve belli yerlerde yatırılır o hayvanları. Yatak hayvanı bir grup hayvanı anlamındadır. Orda tekrar güreşler olur. O güreşler ilk gün olur, hayvanlar tekrar barışır, gruplar oluşur. İlk gün aynı şartlarda hayvanlar oraya çıkar biraz da yorulmuş olurlar aynı şartlarda güreşirler. Hayvanlar birbirini tanır. Artık insan veya hayvan ya da boğa yabancı hiçbir şeyi aralarına sokmazlar. İkinci gün yeni bir hayvan oraya götürürsen bütün hayvanlar ona hücum ederler, öldürmeye çalışırlar. Hatta sahibi hayvanını sever okşar oraya bırakır bir hafta sonra gittiği zaman hayvan onu tanımayabilir. Hayvan yatak diye bir yer belirler bütün hayvanlar orada yatar, öbür grup başka bir yer belirlemiştir orda yatar. O yatakta hayvanlar büyükler kış kışa vererek bir çember oluştururlar boynuzlar dışarı ve küçük hayvanları o çemberin içine toplarlar. Bir tane de nöbetçi vardır o nöbetçi devamlı ayakta gezer. Yorulduğu zaman gider bir tanesine bir vurur o kalkar nöbete devam eder. Sabah kadar nöbet tutarlar yabani hayvanlara ve tehlikelere karşı.” sözleriyle anlatmaktadır. Bülent Bekâr, **a.g.g.**

¹⁴⁵ Ayşe Altay, **a.g.g.**

¹⁴⁶ İsmail Sarı, Çamlıhemşin-Rize, Yaş 60, Erkek, İlkokul, Çamlıhemşin Belediyesi Meclis Üyesi, İsmail Sarı ile 02.06.2016 tarihinde Rize’nin Çamlıhemşin Belediyesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

birileri pehlivan boğa sahibine üç-beş çuval arpa vs. ödül vermiştir. Uzun zaman etkinlik olarak yalnızca boğalar güreştirilmiştir başka bir şey yapılmamıştır.¹⁴⁷

Bu doğal ve geleneksel sürecin daha sonra yörenin tanıtımı ve reklamı için bir şenlik, eğlence havasına büründürülerek festival şeklini aldığı görülmektedir. Hayvanlar yaylaya çıkmadan önce tabii olarak, doğal seyrinde yüzyıllardır işleyen bir süreç güncellenerek, yeni bir şekil almıştır.

Fotoğraf 17: Boğa güreşlerinin yapıldığı alanın genel görüntüsü.
(Foto: <http://www.camlihemsin.bel.tr/>)

Festival adlandırmasının, ilçe adı “Çamlıhemşin” ile yörenin meşhur yayla yerleşimi olan “Ayder” etrafında şekillendirildiği görülmektedir. Etkinlik yöre kültürünün önemli unsurlarından boğa güreşlerini barındırdığı ve kültürel bazı öğelerle de zenginleştirildiği için “kültür-sanat”; Çamlıhemşin, Ayder Yaylası ve yörenin insanı kendine hayran bırakan doğası içerisinde gerçekleştirildiği için “doğa” ibaresi adlandırmada yer almaktadır.

¹⁴⁷ Yalçın Şahin, **a.g.g.**

Festival, kış boyu ahırlarda kapalı kalan hayvanların baharla birlikte doğaya, yaylalara salınması öncesinde gerçekleştirilmektedir. Festival zamanı, doğal takvimsel bir zamandır. Festival, mayıs ayının son haftası ile haziran ayının ilk haftalarında yapılmaktadır. Festival mekânı ise yayla yollarının ayrıldığı “Galer Düzü” olarak adlandırılan mevkidir. Burada yıllar içerisinde özel bir etkinlik alanı oluşturulduğu görülmektedir.

Fotoğraf 18: Yöresel kıyafetlerle güzellik yarışmasına katılan çocuklar.
(Foto: <http://www.camlihemsin.bel.tr/>)

Festival mahiyetinde yapılan ilk etkinliğe sadece Çamlıhemşin yöresinin köyleri ve mahallelerinden boğalar katılmıştır. Bu etkinlikte aynı zamanda çocuklar arasında yöresel kıyafet yarışması yapılmıştır. Bu yarışmada çocukların ayaklarında çiçekli çorap, elinde sepet, foga denilen özel dikilmiş, etekleri taşlı, boydan elbise, belinde kuşak ve önünde önlük, kokneç, şifon ile kadifeden kenarları biyeli cepken denilen ceket giyip sergilemişlerdir. Festivalin ilk yıllarında sadece boğa güreşi ve kıyafet yarışması yapılmıştır. Daha sonra geliştirilen etkinlikler 1987 yılından itibaren Ayder’de yapılmaya başlanmış ve etkinliğe yöresel sanatçı konserleri de eklenmiştir. İnsanların festival ortamında rahat etmeleri için Ayder’de kapalı bir alan

yapılmıştır. İnsanlar gündüz eğlenip piknik yapmış, akşam da konsere katılmıştır. Ayder'e taşındıktan sonra iki günlük ulusal bir etkinlik formatını alan festivalde bir gün eğlenceler, yöresel tulum yarışması, yöresel yemek ve kıyafet yarışması, çorap örme yarışması yapılırken bir gün de boğa güreşi ve konser düzenlenmiştir.¹⁴⁸

Boğaların yaylaya çıkmadan önce barıştırılması olayı bir festival haline dönüşünce etkinlikleri düzenleme, tanıtım, ilan ve duyuru, alanı hazırlama, boğa güreşleri, yarışmalar, konser vb. organizasyonu hazırlama görevi Belediye tarafından takip edilmiştir.

“Festivalde bize de gelen misafire yemek verme vazifesi verildi. O zaman muhlama ve kuru fasulye var, başka da bir şey yok. Biz de festivale gelen misafirlere bölgenin yöresel yemekleri olan muhlama ve kuru fasulye ikram ettik. Etkinlikler ilk önce Çamlıhemşin spor sahasında boğaların barışması için iki boğanın güreştirilmesiyle başladı daha sonra vatandaşlar geldi, kalabalık toplandı. Çamlıhemşin’de yer problemi olunca boğa güreşleri yaklaşık 10 yıl Ayder’de yapıldı sonra orası da yetersiz kalınca Galer Düzü’ne taşınmıştır.”¹⁴⁹

Boğa güreşlerine Çamlıhemşin dışında, Artvin ve Artvin’in ilçelerinden de boğalar katılmaktadır. Hayvanlar için bir inceleme komisyonu kurulmaktadır. Yarışmaya katılacak olan hayvan sahipleri bu komisyona müracaat etmektedir. Yarışmanın bir tüzüğü bulunmaktadır. Gelen hayvanın ölçüleri o tüzük doğrultusunda alınmakta, kilosu belirlenmekte ve yarışma sınıflandırması yapılmaktadır. 2016 yılında “baş, baş altı, büyük orta, küçük orta ve ayak” olmak üzere beş kategoride müsabakalar yapılmıştır. Boğa sahipleri güreş için kendi kategorisindeki rakipleriyle kura çekmiş, müsabakalar eleme usulüne göre hakemler nezaretinde kurallarına uygun¹⁵⁰ bir şekilde yapılmış ve yarışlarda dereceye giren boğaların sahipleri ödüllendirilmiştir. 22.’si yapılan Çamlıhemşin-Ayder Galer Düzü

¹⁴⁸ Ayşe Altay, **a.g.g.**

¹⁴⁹ İsmail Sarı, **a.g.g.**

¹⁵⁰ Belli başlı kurallar: Yarışma kategorilerinde boğaların belirlenen kilo aralıklarda olması, boğaların güreş sahasına alınmadan önce boynuz sivriliğinin kontrol edilip gerekirse boynuzların törpülenmesi, güreş esnasında boğa sahiplerinden yalnızca bir tanesinin alanda boğanın yanında bulunması, geri çekilen ya da alandan kaçan boğanın mağlup sayılması.

Kültür Sanat Doğa Festivali boğa güreşleri 2016 baş kategorisinin birincisine 10 bin 50 lira, ikincisine 2 bin 900 lira, üçüncüsüne bin 450 lira para ödülü verilmiştir.¹⁵¹

Fotoğraf 19: Boğa güreşlerinden bir enstantane. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Festival etkinliğinin odağında yörenin yüzyıllardır devam eden geleneği boğa güreşleri yer almaktadır. Günümüzde boğa güreşleri geçmişteki işlevi yanında yeni işlevler kazanarak, yörenin tanıtımına katkı sağlamakta ve eğlence/eğlendirme görevi üstlenmektedir. Bu bağlamda boğa güreşleri etkinliği ile birlikte, yarışmalar ve konser programları ile organizasyon içeriğinin zenginleştirildiği görülmektedir.

Yıllardır güreşlerde boğaları şampiyonluklar kazanan boğa sahipleri boğalarını müsabakalara özel olarak hazırladığını ifade etmektedir.¹⁵² Boğaların özel olarak kuru üzüm, ceviz ve kayısı ile beslediği, kaba yem olarak iki-üç ay arpa

¹⁵¹ Bilal Yağcı, Çamlıhemşin-Rize, Erkek, Çamlıhemşin Belediye Meclis Üyesi ve Festival sorumlusu, Bilal Yağcı ile 04.06.2016 tarihinde Çamlıhemşin Galer Düzü festival alanında Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

¹⁵² Şenol Kocaman, a.g.g.

ezmesi verdiği, otunun ise seçme ot olduğu belirtilmektedir. Hayvanın her şeyinin saat ile verildiği, ahırın açılma saatlerinin aynı olduğu, kaba yemin hayvanın önünde her zaman olduğu ama arpa vb. ince yemin saat ile ve ölçülü olarak verildiği, hayvanın her gün tımar edildiği anlatılmaktadır. Hayvana ekstra antrenman yaptırıldığı, hayvanı nefesinin açılması için her gün toprak bir yolda yürütülüp koşturulduğu, bu antrenmanların 15-20 gün devam ettiği, sonra hayvanının kaslarının dinlenmesi, toparlanması için bir hafta çekilip ahırda yatırıldığı, daha sonra aynı antrenmanlara devam ettiği, yiyeceklerinin de aynı şekilde ayarlandığı anlatılmaktadır.

Şampiyon boğaların göz değmesinden, nazardan¹⁵³ korunması için bir takım uygulamaların olduğu görülmektedir.

“Nazarın, göz değmesinin ilk düşmanı Ayetelkursi’dir. Arenaya Ayetelkursi’ni okuyup çıkarırsın. Ondan sonra da belli olmayacak şekilde kuyruğuna ya da ayak bileklerine nazar boncuğu takarsın. Hayvanı sürüyorum götürüyorum. Adam yanından geçerken, ‘Oooo ne güzel boğaymış,’ deyip nazar bozmuşsa, yani Maşallah dememişse, direkt yüzüne ‘Nazarın değecek hemşerim, nazarını boz, Maşallah çekmesini bil.’ diyorum. Nazar bozmak için ‘Maşallah, Suphanallah’ diyecek. Tabi öyleleri de var ki bilmeden de olsa nazarı değiştir. ‘Maşallah’ çekiyor ama yine de nazarı değiştir. Orada artık ‘Allah kerim’ diyecen, kaderine bakacan.”¹⁵⁴

İnsanların nazarı hayvanlar üzerinde çok etkili olduğu inancı görülmektedir. Boğa sahipleri de nazara karşı önlem olarak çeşitli uygulama ve pratikleri hayata geçirmektedir. Nazar değmesin diye hayvanların olabildiğince gözden düşürülmeye çalışıldığı, bakımsız gösterildiği, ahırdan çıktıkları gibi yıkamadan pis bir şekilde arenaya çıkartıldıkları anlatılmaktadır.

¹⁵³ Nazar konusunda ayrıntılı bilgi için bk.: Salime Leyla Gürkan, “Nazar”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 32, İstanbul, TDV Yayınları, 2006, s. 443-444.

¹⁵⁴ Ali Şen Kaya, Murgul-Artvin, 1992, Erkek, Lise, Boğa Sahibi, Ali Şen Kaya ile 05.06.2016 tarihinde Çamlıhemşin Galer Düzü’nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

“Pis çıkarırız. Çünkü yıkasan, tertemiz etsen böyle göze batacak şekilde oldu mu ister istemez bire beş nazar değişiyor. Dövüşmeden önce sabah boğayı arenayı gezsın diye bir kez çıkardım. Çok güzel gezdi, peşime koşa koşa geldi, hiç asılmadım, götürdük kasaya çıkarıp arabaya bağladık, yarım saat sonra güreş başladı, sopayla vura vura zor götürdük. İlk maçını aldı ama ikinci maça geldi keyfi yok. Bir anda düştü. Nazar değdi hayvana.”¹⁵⁵

Türk kültüründe nazar, göz değmesi olarak adlandırılan durumun insan, hayvan ve tüm canlılar üzerinde etkisi olduğuna inanılmakta, çeşitli uygulama ve pratikler dile getirilmektedir.

Boğa sahipleri, boğa yetiştiriciliğinin bir çile olduğunu, verilen ödülün bir ev besleyecek, kazananı tatmin edecek bir şey olmadığını, hayvana bir yıl boyunca yaptıkları masrafı bile karşılamadığını belirtmektedir. Fakat eskiden kalma bir alışkanlık olarak boğa beslediklerini, boğaların kendileri için bir hobi olduğunu, boğalar sayesinde insanların bir aile gibi kaynaştığını dile getirmektedir. “Adamlar beni tanımıyor belki ama Karunç’un sahibi kimdi diyorlar.”¹⁵⁶

Boğalarla ilgilenmenin bir alışkanlık, hatta bağımlılık olduğu görülmektedir. Boğalar ve boğa güreşleri sayesinde diğer boğa sahipleri ile kurulan ilişkiler bireylerin farklı sosyal çevreler edinmesini sağlamaktadır.

Para için, ödül için öküz beslemenin “enayilik” olacağını belirten boğa sahipleri, üniversite eğitimini bırakan kızının boğayla ilgilendiğini, onlara bakıp boğaları güreşlere hazırladığını anlatmaktadır.¹⁵⁷ Bazı boğa sahipleri ise aileden gelen bir merakla hayvancılık yaptıklarını, hayvanları dereceye girince bir o kadar daha heveslendiklerini ve “O gün bugündür devam ediyor bizde bir heves. Aslında

¹⁵⁵ Mehmet Ali Kaya, Murgul-Artvin, 1987, Erkek, Lise, Boğa Sahibi, Mehmet Ali Kaya ile 05.06.2016 tarihinde Çamlıhemşin Galer Düzü’nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

¹⁵⁶ Şenol Kocaman, **a.g.g.**

¹⁵⁷ Yalçın Şahin, **a.g.g.**

bu iş yapılmaz. Biz zehirlendik.”¹⁵⁸ sözleriyle boğalarına olan düşkünlüğünü ve bu yoldan dönüşü olmadığını anlatmaktadır.

Fotoğraf 20: Güreşlerde şampiyonluk kazanmış boğa ve sahibi. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Sadece güreşleri izlemek için Artvin’den geldiğini belirten kimi güreş severler, kendilerinin de boğa sahibi olduklarını bunun herhangi bir kazancı olmadığını, bir sene uğraşıp 2 bin lira aldıklarını, bunun kendilerine bir katkısının olmadığını, pek çok boğa sahibinin bu miktarların çok daha fazlasını bir ayda kazandığını, bu paraların bir hayvanın sadece kış döneminde yiyeceği ot masrafını karşıladığını belirtmektedir. Yaylaya götürmek, yara aldığı zaman ilgilenmek, götür getir devamlı peşinde koşmak, para için, kazanç için yapılacak işler değildir. Ancak güzel bir hobi olarak boğalarla ilgilenilmektedir.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Muhammed Kesici, Çamlıhemşin-Rize, Yaş 29, Erkek, Lise, Pansiyon İşletmecisi/Boğa sahibi, Muhammed Kesici ile 04.06.2016 tarihinde Çamlıhemşin Galer Düzü festival alanında Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

¹⁵⁹ Mehmet Ali Kaya, a.g.g.

Boğa yetiştirmeyi keyifli bir iş, bir hastalık olarak gören, bunun maddiyatla, para kazanma düşüncesiyle bir ilgisi olmadığını düşünenler çoğunluktadır.

“Eğer imkânın varsa bakarsın, büyütürsün o arenada gösterebilmek, onunla mücadele edebilmek, onun peşinde gözükmek bambaşka bir şey. Zaten boğanla tek can gibi bir oluyorsun. O, yara aldı mı senin de canın yanıyor. O kazandı mı sen de kazanıyorsun. Ama cebe para koyayım dersin öyle bir şey yok. Sadece geleceğini kazanıyor. O kendini kurtarıyor. Yani biz ekstra masraf etmiyoruz. Kazandığı sürece kendini kurtarıyor.”¹⁶⁰

Boğa sahibi olmanın, boğayla arenada mücadele etmenin çok farklı bir duygu olduğu, ödülün ise ancak hayvanın masrafını karşıladığı anlatılmaktadır. Dolayısıyla bu işin keyif almak için, spor mahiyetinde yapıldığı, duygusal tatmin unsurunun daha önemli olduğu görülmektedir. İş gönüllü olarak yapıldığı için de işin maddiyat yönüne -hem harcanan para hem kazanılan paraya- çok önem verilmemesi dikkat çekmektedir.

“2016 yılında ülkemizin içinde bulunduğu durumdan dolayı bir gün boğa güreşlerinin yapılmasına karar verildi. 5 Haziran Pazar günü sadece boğa güreşleri var başka bir şey yok.”¹⁶¹

Ülkede son günlerde yaşanan terör olayları dolayısıyla, ülke olarak yas tutulan bir dönemde, kendilerinin eğlence düzenlemeyeceği belirtilmektedir. Festival organizasyonlarının ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü şartlardan etkilendiği ve ona göre şekillendiği de görülmektedir.

¹⁶⁰ Ali Şen Kaya, **a.g.g.**

¹⁶¹ Osman Haşimoğlu, Çamlıhemşin-Rize, 1957, Erkek, Ortaokul, Çamlıhemşin Belediyesi Başkanı, Osman Haşimoğlu ile 02.06.2016 tarihinde Çamlıhemşin Belediyesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

Eskiden boğalar güreş için beslenmezdi. “Ahırda inekler var, bir tane de damızlık tosun/öküz olması gerekiyor. Bahçeye koşacak öküz olması gerekiyor” düşüncesiyle, bir ihtiyaçtan dolayı öküz beslenmekte idi.¹⁶² Fakat günümüzde ahırında ineği olmayan insanlar güreştirmek için tosun beslemektedir. Birçok kişi hususi güreş için tosun beslemekte, bu işi bir hobi olarak yapmakta, boğa için özel insanlar çalıştırmaktadır.¹⁶³ Boğa yetiştiriciliğinin ve boğa güreşlerinin ihtiyaçtan doğan bir kültür ve gelenek olarak bugüne kadar geldiği, fakat bu geleneğin zamanla dönüşüme, değişime uğrayarak bir anlamda geleneğin güncellenerek bir spor, eğlence, hobi olarak yapılmaya başlandığı görülmektedir.

Boğa güreşleri ve festivalin maddi olarak ilçeye bir katkısı olmadığı yalnızca iş yeri sahiplerinin kazandığı düşünülmektedir.

“Çok şey kaybettiriyor. En başta düzgün yapmadığımız için kültürümüzü kaybettiriyor. Yerinde yapamıyoruz. Kış festivali ile ilgili fahiş fiyatlardan dolayı şikâyetler gelmeye başladı. Paranın girdiği yerde her şey çok çabuk bozulabiliyor. Serbest ekonomi diye Belediye olarak hiçbir şey yapamıyoruz.”¹⁶⁴

Sözleri festivalin kültürel anlamda da bir katkısının olmadığını üstelik değerlerin yitirilmesine sebep olduğunu ortaya koymaktadır. Yalnızca hayvan besleyenlerin boğa yanında bir de inek besleyip süt vs. alarak bir şekilde aile ekonomisine katkı sağladığı, onun dışında salt festival etkinliklerinin yöreye herhangi bir katkısının olmadığı düşünülmektedir.

Yöre sakinleri boğacılık işinin boyutlarının biraz değişmeye başladığına dikkat çekmektedir. Genç yaştaki kardeşinin güreştirmek için bir güreş tosunu aldığını, annesinin “ahıra iniyorsun, hayvanla uğraşıyorsun, bari bir tane de inek al,

¹⁶² Bülent Bekâr, **a.g.g.**

¹⁶³ Şenol Kocaman, **a.g.g.**

¹⁶⁴ Ayşe Atalay, **a.g.g.**

sütünü alırsın, kaymağı, tereyağı seviyorsun.” şeklindeki ısrarıyla bir iki sene sonra tosunun yanına bir tane de inek aldığını daha sonra o ineklerin sayısının altıya çıktığını, tosunların sayısının bir ara otuz kırk olduğunu, kardeşinin kurban için besicilik de yapmaya başladığını¹⁶⁵ belirtmektedir. Sahada yaptığımız görüşmelerimizden yarışma için beslenen bir boğanın zamanla birkaç başka hayvanın alınmasına sebep olduğu görülmektedir. Bu sayede yörenin geleneklerinden olan fakat son zamanlarda çeşitli sebeplerle uzaklaşılan hayvancılığa küçük de olsa dönüşlerin yapıldığı görülmektedir.

Fotoğraf 21: Festival etkinliklerinde horon oynayan katılımcılar.
(Foto: <http://www.camlihemsin.bel.tr/>)

Boğa güreşlerinin eski zamanlarda da ortada herhangi bir ödül olmadan sadece “Senin boğan pehlivan olamadı, benimki oldu.” şeklinde bir iddia ile yapıldığı, boğa sahiplerinde eskiden gelen bir merak olduğu dile getirilmektedir. Yörede eskiden beri gelen bir alışkanlık olduğu için insanların izlemeye geldiğini,

¹⁶⁵ Bülent Bekâr, a.g.g.

dışarıdan yabancı pek fazla kişinin katılmadığı belirtilmektedir. “Boğa güreşini seyredeceğim diye gelmedim. Eş dost olur, kalabalık olur diye geldim. İnsanlar kalabalık yerlere gitmeyi arzu ediyor.”¹⁶⁶ sözleri kimi katılımcıların festivalde bulunma nedenini açıklamaktadır. Ayder’de tatil için bulunduğu sırada etkinlikten haberdar olduğunu, merak edip görmek için geldiğini, ilk defa boğa güreşi izleyeceğini belirten katılımcılar¹⁶⁷ olduğu gibi; tatil için bulunduğu Ardeşen’de arkadaşları vasıtasıyla haberdar olduğunu, merak edip geldiğini fakat hiçbir şekilde beğenmediğini, etrafta seyreden insanların hiçbir şekilde güvencesinin olmadığını, kendisinin de izleyiciler bölümüne inip izleyemediğini dile getiren katılımcılar da vardır.¹⁶⁸

Bu bağlamda boğa güreşlerinin, kültürün devamlılığı adına geleneklerin güncellenmesi ve yaşatılması noktasında çok önemli işlevler gördüğü söylenebilir. Etkinliklerin yöre ekonomisine herhangi bir katkısı olmadığı dile getirilse de uzun vadede hayvancılığın yörede yeniden cazip hale gelmesine katkı sağladığı görülmektedir. Dolayısıyla ailelerin bütçesine doğrudan katkı sağladığı, yörede yeni iş imkânlarına kaynaklık ettiği/edeceği öngörülmektedir. Ayrıca güncellenen boğa güreşlerinin kültür ekonomisi bağlamında ve turizmin gelişmesi noktasında yöreye önemli katkılar yapacağı görülmektedir. Şehir dışından gelen boğa sahipleri hayvanların alılabilmesi için güreşlerin yapılacağı alana birkaç gün önceden gelmektedir. Bu da boğa sahiplerinin güreş dışında kalan zamanlarda bir araya gelmesine, tanışmasına, kaynaşmasına, birlikte sohbet etmelerine ve sosyalleşmelerine ortam hazırlamaktadır. Yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte festival etkinlikleri çorap örme, muhlama, tulum çalma, atma türkü söyleme, geleneksel kıyafetlerin sergilenmesi gibi yöre kültürüne ait öğelerin sergilendiği/icra

¹⁶⁶ Hamdi Günba, Çamlıhemşin-Rize, 1950, Erkek, İlkokul, Çamlıhemşin Dikkaya Köyü MEKADER eski başkanı, Hamdi Günba ile 05.06.2016 tarihinde Çamlıhemşin Galer Düzü’nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

¹⁶⁷ Kerim Deveci, Aydın, 1988, Erkek, Üniversite, Kerim Deveci ile 05.06.2016 tarihinde Çamlıhemşin Galer Düzü’nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

¹⁶⁸ Ayşe Yılmaz, Hatay, Kadın, Ayşe Yılmaz ile 05.06.2016 tarihinde Çamlıhemşin Galer Düzü’nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

edildiği kültürel platforma dönüşmektedir. Festival bu bağlamda da özellikle bölge dışından gelenlere yöre kültürünü tanıtmaya işlevi görmektedir.

3.2.7. Çağrankaya Yayla Şenliği

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Çağrankaya Yayla Şenliği	1991	Ağustos ayı sonu	Çağrankaya Yaylası	yayla şenliği
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Konser, eğlence, geleneksel yarışmalar	İkizdere Belediyesi	3 bin kişi	2 gün	?

Tablo 12: Çağrankaya Yayla Şenliği genel bilgi tablosu.

Rize'nin İkizdere ilçesine bağlı Çağrankaya Yaylası'nda yapılan yayla şenliklerinin başlangıç tarihi yaylacılık faaliyetlerinin başladığı yıllara dayanmaktadır. Festival şeklinde 1991 yılında yapılmaya başlanan ve uzun yıllar ara verilen yayla şenliklerinin 2019 yılında 28'incisi gerçekleştirilmiştir.¹⁶⁹ Uzun yıllar yapılmayan yayla şenlikleri 2019 yılında İkizdere Belediyesi ve İkizdere Kaymakamlığı'nın desteğiyle tekrar yapılmaya başlanmıştır.

Yayla şenlikleri, yayla kültürünün ve yaylacılık geleneklerinin doğal bir uzantısı/süreci olarak görülmektedir. Geleneğin devam ettiği dönemlerde yaylada yapılan şenlikler mevsimlik yayla faaliyetlerinin tamamlandığı, yaylaya çıkma amacının gerçekleştirildiği ve köye dönüşün başlayacağı dönemde gerçekleştirilen

[?] Şenlik bütçesi ile ilgili bilgi edinilememiştir.

¹⁶⁹ (Çevrimiçi) <https://www.ikizdere.bel.tr/Haber/98/cagrankaya-yayla-senlikleri>, 20 Kasım 2019.

bir eğlencedir. Dolayısıyla bu eğlencelerle bir anlamda yaylanın yorgunluğu atılmakta, yeni bir tazelenme ve dinamizm kazanılmaktadır.

Çağrankaya Yayla Şenlikleri eskiden her sene yapılırdı. Şehir pazarlarında bulunan, kebaptan çöp şişe, dondurmadan elbiseye, her şey satılmaktaydı. Eski dönemlerde şenlikler Çağrankaya Yaylası'nda Yumurta Kayası denilen mevkide yapılırdı. Şenliklerin ilk yıllarından itibaren Çağrankaya Yaylası'nda tulum, kemeçe, horon, atma türkü icrası gerçekleştirilmekte idi.¹⁷⁰

Yörenin atma türkü sanatçısı Osman Efendioğlu 1970'li yıllarda Çağrankaya Yayla Şenlikleri'nde yaşadığı bir hatırasını anlatarak Canan adlı bir hanımefendi ile karşılıklı türkü atmalarını şöyle aktarmaktadır:

Canan:

“Osman Dayı'nın bitti
Cebinde sigarası
Yenisini almaya
Yok cebine parası
Olmuştur Osman Dayı
Medine fukarası”

Osman Efendioğlu:

“Soracağım Canan'a
Sevdaluk bilir misun
Edeyim seni gelin
Rize'ye gelir misun”

Canan:

“Çağırantaş'ın başları
Dağluktur kayaluktur

¹⁷⁰ Osman Efendioğlu, Rize. Osman Efendioğlu ile 03.06.2016 tarihinde yapılan görüşme notlarından.

İmanın şartı altıdır
Biri de sevdaluktur”¹⁷¹

Fotoğraf 22: Çağrankaya Yayla Şenliklerinde geleneksel oyunları oynayan çocuklar. (Foto: <https://www.ikizdere.bel.tr/>)

Türk halk eğlencelerinin yapısal unsurlarından olan “adlandırma,” şenliklerde mekân unsuru Çağrankaya Yaylası ve yöre kültürünün önemli öğelerinden olan yaylacılık geleneği üzerine kurulmuştur. Etkinlikler organizasyon ekibi tarafından “Yayla Şenliği” olarak adlandırılırken ilçeye ait bazı yerel medya organlarında¹⁷² festival olarak adlandırıldığı görülmektedir. Şenlik zamanı yaylacılık kültüründe yayla ortası olarak da adlandırılan ve yaylacılık faaliyetlerinin tamamlandığı, yaylaya çıkış amacının gerçekleştirildiği ağustos ayı olarak belirlenmiştir.

¹⁷¹ Osman Efendioğlu, Rize. Osman Efendioğlu ile 03.06.2016 tarihinde yapılan görüşme notlarından. 1970’li yıllarda Çağrankaya yayla şenliklerinde bir arkadaşıyla katılan Rizeli atma türkü ustası Osman Efendioğlu, şenlikte horon oynayıp atma türkü söyledikleri sırada cebinde sigarası kalmadığını bir tanıdığına kendisine sigara almasını, parasını ise daha sonra vereceğini söyledikten sonra karşılıklı türkü söyledikleri kızlardan Canan isimli olanının hemen kendisine türküyle karşılık verdiğini ifade ederek türkü sözlerini bize aktarmıştır.

¹⁷²(Çevrimiçi) <http://ikizdere.org/haber/102/cagrankaya-festivali-ve-vicvanak-salincak-turu.html>, 11 Kasım 2019

24 - 25 Ağustos 2019 tarihlerinde gerçekleştirilen yayla şenliklerinde İkizdere Kaymakamı ve Belediye Başkanı'nın protokol konuşmaları¹⁷³ festivalin yapısal unsurlarından “başlangıç kalıbını” oluşturmaktadır.

Fotoğraf 23: Çağrankaya yaylasından bir görüntü. (Foto: <https://rize.ktb.gov.tr/>)

Yayla şenliklerinin “eğlence” unsurunu tulum ve kemençe eşliğinde yöresel sanatçıların söylediği türküler, horon, geleneksel oyunlardan sandalye kapmaca, çuval yarışları ve kadınlar arasında yöresel muhlama yarışması oluşturmaktadır.¹⁷⁴ Şenliklerde geleneksel nefesli çalgılardan tulum ve yaylı sazlardan kemençe ile geleneksel halk dansı horon, müzik ve dans unsurunun en önemli araçlarındandır. Rize yöresinde geleneksel çalgı aleti olarak tulum daha yaygınken İkizdere vadisinde ise kemençenin daha yaygın olduğu görülmekle birlikte tulum da yer almaktadır.

¹⁷³ (Çevrimiçi) <https://www.ikizdere.bel.tr/Haber/98/cagrankaya-yayla-senlikleri>, 11 Kasım 2019

¹⁷⁴ (Çevrimiçi) <http://ikizdere.org/haber/114/cagrankaya-yayla-festivalinde-katilimcilar-horona-doydu.html>, 11 Kasım 2019.

Uzun bir aradan sonra ilk kez gerçekleştirilen ve iki gün süren şenliğe 3 binin üzerinde katılım olmuştur.¹⁷⁵ Halk eğlencelerinin olmazsa olmazı durumundaki katılımcılar Çağrankaya Yayla Şenliklerinde yayla halkı ve davetlilerden oluşmaktadır. Çağrankaya Yaylası günümüzde geleneksel yaylacılık faaliyetinden ziyade yaz tatilini sakın bir ortamda dinlenerek geçirmek isteyen, köyüyle ve yaylasıyla bağlarını koparmayan, geleneksel yayla hayatını bilen ve çocuklarının-torunlarının bu geleneklerden kopmasını istemeyen insanların tatil mekânı durumundadır.

Çağrankaya Yayla Şenliği'nin kültürel arka planında yüz yıllardır süregelen geleneksel yaylacılık faaliyetleri sonrasında gerçekleştirilen yayla eğlencelerinin olduğu görülmektedir. Eski dönemlerde bu tür yayla şenlikleri hem yaylada kış hazırlıklarını tamamlayan, yaylaya çıkma amacını gerçekleştiren yaylacıların hem de şehir hayatının içerisinde iş hayatının yoğunluğunda yaşamını devam ettiren bireylerin birlikte yaylada vakit geçirdiği, eğlendiği, yılın yorgunluğunu attığı bir eğlence fonksiyonu taşıdığı bilinmektedir. Günümüzde ise yaylacılık faaliyetleri eskisi gibi yapılmamaktadır. Yaylacılığı yapan birkaç aile de gelişen teknolojinin imkânlarıyla faaliyetlerini yürütmektedir. Eski dönemlerde yüzlerce hayvanla birkaç günde gidilen yaylalara bugünün ulaşım araçları sayesinde birkaç saatte ulaşılabilir. Dolayısıyla günümüzde yaylalar daha çok dinlenme, tatil geçirme, şehrin karmaşasından ve gürültüsünden uzaklaşma mekânları olarak görülmektedir. Yayla şenlikleri de uzaktaki akraba ve dostlarla bir araya gelme, hoşça vakit geçirip sohbet etme, dinlenme, eğlenme ve yılın yorgunluğunu atma adına bir aktivite olarak değerlendirilmektedir.

1991 yılında şenlik şeklinde yapılmaya başlayan etkinliklere uzun yıllar ara verilmiştir. Yıllar sonra 2019'da tekrar başlatılan şenliklerin "28." Çağrankaya Yayla Şenliği olarak adlandırılması manidardır. Etkinlik adlandırmasının uzun yıllardır böyle bir organizasyonun yapıldığını belirten bir ifadeye dayandırılma gayreti, etkinliğin geleneksel olduğunu ortaya koyma çabaları katılımcıları etkilemeye

¹⁷⁵ (Çevrimiçi) <https://www.gazeterize.com/ikizdere/cagrankaya-festivali-29-kez-bulusturdu-h13930646.html>, 11 Kasım 2019.

yönelik manipölasyonlar olarak algılanmaktadır. Şenlikleri düzenleyenler noktasından bakıldığında ise Karadeniz özelinde Rize ve özellikle de İkizdere turizm destinasyonları için yeni cazibe merkezi olma yolunda önemli adımlar atmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında yerel yönetimlerin Karadeniz Bölgesi'nin yükselen turizm trendinde yörenin tanıtımı için bu tür aktiviteleri önemseydiği ve çeşitlendirdiği görülmektedir. Şenliklerle yörenin tanıtımı ve paralelinde gelişecek turizmle birlikte oluşacak girdinin bölge halkına ve ekonomisine yapacağı katkılar düşünülmektedir.

3.2.8. Uluslararası Ovit Yayla Şenlikleri

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Uluslararası Ovit Yayla Şenlikleri	1996	Ağustos ayının ikinci hafta sonu	İkizdere Ovit Yaylası	Yayla şenliği
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Konser, eğlence, yarışmalar	Ekşioğlu Vakfı	50 bin kişi?	2 gün	350 – 400 bin??

Tablo 13: Uluslararası Ovit Yayla Şenlikleri genel bilgi tablosu.

[?] Şenliğe katılım sayıları yıllara göre çeşitlilik oluşturabilmektedir. Aşağıda bölüm içerisinde konuyla ilgili ayrıntılı bilgi yer almaktadır.

^{??} Burada verilen rakamlar Ovit Yayla Şenliklerinin ortalama bütçe rakamlarıdır. Etkinliğin içeriğine göre farklı yıllarda 500 bin lira, 1 milyon lira, 1 milyon 250 bin lira bütçeli organizasyonlar gerçekleştirilmiştir. Necati Selvitop, Trabzon, Erkek, Ovit Yayla Şenlikleri Organizatörü. Necati Selvitop ile 21.03.2020 tarihinde yaptığımız görüşme notlarından.

Ovit Yaylası İkizdere/İspir (Erzurum) yolu üzerinde 2400 metre rakımlı bir yayladır. Aile tarihiyle ilgili yapılan çalışmalarda Ovit yaylalarının yaklaşık 300 sene önce padişah fermanıyla¹⁷⁶ dedelerine verildiğini ortaya koyan Ekşioğulları, yaylaların İkizdere'deki ilk dedeleri olan Ekşizade Hacı İbrahim Ağa'dan aileye miras kaldığını belirtmektedirler. Ovit Yaylalarında düzenlenen şenlikler Ekşioğlu ailesinin kültürel zenginliklerini oluşturan geleneklerdendir. Ekşioğulları, yayla şenlikleriyle dedelerinden kalan mirasa sahip çıkarken aynı zamanda bu geleneği sürdürerek ve kültürel birikimi geliştirerek kültürün devamlılığını sağlamaktadırlar. "Ekşioğlu Vakfı bu amaçla Ağustos ayının 10'uncu günü Ovit Yaylalarında büyük bir buluşmayı gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır."¹⁷⁷ Bu şekilde Ekşioğlu Vakfı tarafından organize edilen ilk şenliğin duyurusu da yapılmış olmaktadır.

Padişah fermanıyla 300 yıl önce Ekşizade Hacı İbrahim Ağa'ya verilen ve aile dışına devredilmemesi için Ekşizade Hacı İbrahim Ağa'nın vasiyeti bulunan Ovit Yaylalarında Ekşioğlu ailesinin bir araya gelme ve topluca yemek yeme, birlikte eğlenme fikri şenliklerin temelini oluşturmaktadır. Geleneksel olarak gerçekleştirilen yayla şenlikleri 1996 yılında ilk kez Ekşioğlu Vakfı tarafından organize edilmiştir. Yapılan bu ilk şenliklerde açılış ve hoş geldiniz konuşmalarından sonra, kesilen kurban etlerinden yapılan kavurmalar katılımcılara ikram edilmiştir. Aynı zamanda gün boyu yörenin geleneksel nefesli çalgısı tulum ve yaylı sazı kemençe eşliğinde horon edilmiştir.¹⁷⁸

Tüm varlık ve kavramların niteliğini belirtme, niteleme demek olan adlandırma Türk halk eğlencelerinin yapısı¹⁷⁹ ile ilgili unsurlarında da görülmektedir. Halk eğlenceleri adlandırmasında pek çok unsur öne çıkabilmektedir. Ekşioğullarının düzenlemiş olduğu şenliklerde "Ovit Yaylası" mekân unsurunun adlandırılmanın merkezinde yer aldığı görülmektedir. Ayrıca tarihi arka plana sahip

¹⁷⁶ Rasim Ekşi, "Aile Tarihi Yazı Dizisi No:1, Karadeniz'in Türkleşmesi", **Ekşioğlu Vakfı Aylık Aile Dergisi**, S 10, Ocak 1998, s. 24-33

¹⁷⁷ İmdat Ekşioğlu, "Ovit Yaylaları'nda Tarihi Buluşma", **Ekşioğlu Vakfı Aylık Aile Dergisi**, S 2, Haziran 1996, s.17.

¹⁷⁸ Yazan yok, **Ekşioğlu Vakfı Aylık Aile Dergisi**, Ağu – Eyl – Eki, 1996, S 4, s. 30-43.

¹⁷⁹ Nebi Özdemir, **a.g.e.**, s. 81.

yayla kültürünün ve yaylacılık geleneğinin de adlandırma içerisinde önemli bir yer edindiğini belirtmeliyiz. Geçmişte farklı işlevleri olan yayla, yayla hayatı ve yayla kültürü, yaşanan birçok değişimle birlikte günümüzde daha çok dinlenme, eğlenme ve tatil mekânı olarak anlam ifade etmektedir. Bu bağlamda “Ovit Yayla Şenlikleri” adlandırmasında yayla ve yaylacılık kültürünün etkisi görülmektedir.

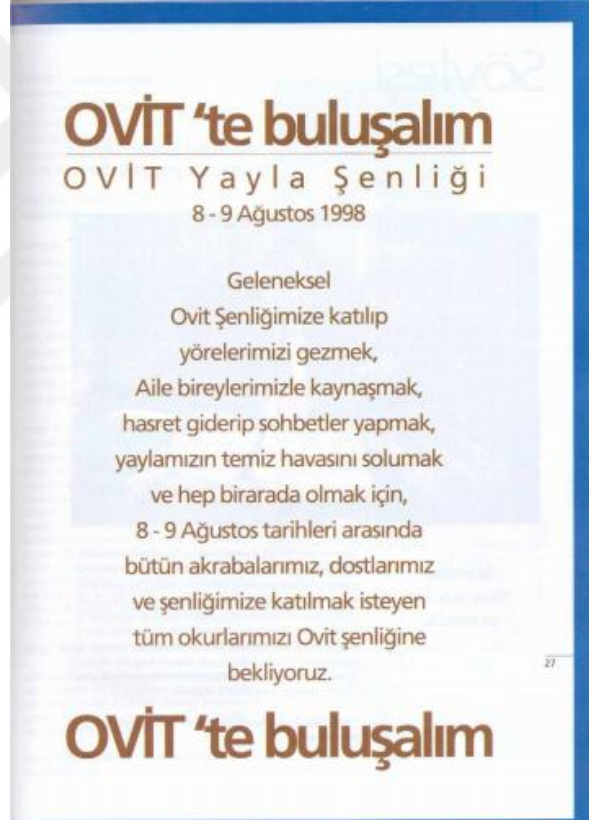
Fotoğraf 24: Şenlik alanından genel bir görüntü. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Ovit Yayla Şenlikleri’nin düzenlenmesi 1995 yılında yapılan yönetim kurulu toplantısıyla kararlaştırılmıştır. 1.’si 10 Ağustos 1996’da yapılan yayla şenliklerine ilk yılında 4 bin kişi katılmış, şenlikler 5. yılında ise 25 binden fazla dost, akraba ve katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Şenliklerin aile fertlerinin kendi asli topraklarındaki geçmişi ile diğer yerlerde yaşayan akrabalar arasındaki, unutulmaya başlamış bağları güçlendirdiği, aile dışındaki yörenin diğer insanları ile sıcak köprüler kurulmasını ve aynı zamanda birçok iş ilişkisinin de ortaya çıkmasını sağladığı dile getirilmektedir. Yaylada kurulan panayırlarla yaylaya yeni bir renk geldiği aynı zamanda yöre insanına büyük bir katkı sağladığı ifade edilmektedir.¹⁸⁰

Yayla şenliklerinin temel yapı unsurlarından birisi de düzenlenen eğlencenin zaman ve süresidir. Türk halk eğlenceleri, düzenleme zamanları göz önüne alındığında “zamanı ve süreleri belirli eğlenceler” ile “zamanı ve süreleri belirsiz

¹⁸⁰ Hasan Ekşi, “Ovit Nice Bayramlara”, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 2, S 17, 2000, s. 22-23.

eğlenceler” olarak iki başlıkta değerlendirilmektedir.¹⁸¹ Ovit Yayla Şenlikleri’nin düzenlenme zamanı, geleneksel yaylacılık kültüründe yayladaki işlerin bitirildiği, yaylaya çıkma amacının gerçekleştirildiği zaman olan ve yayla ortası da denilen takvimle bağlantılı olduğu görülmektedir. Günümüzde her ne kadar bahsi geçen yaylacılık faaliyetleri devam etmiyor olsa da zihinlerde var olan kültürel birikimle eğlence takviminin şekillendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra yaz tatili döneminde olunması, yayla ikliminin bu tür bir etkinlik için en uygun zamanının ağustos ayı olması vb. hususların da zaman belirlemede dikkate alındığı belirtilebilir.

Fotoğraf 25: 1998 yılı Ovit Yayla Şenlikleri için Ekşioğlu Vakfı’nın aile dergisinden yaptığı davet.

¹⁸¹ Nebi Özdemir, a.g.e., s. 85.

Belirlenen takvim dışına çok istisnai olarak olağanüstü durumlarda çıkıldığı görülmektedir. 22 Temmuz 2002 tarihinde Rize ilinin Çayeli ve Güneysu ilçelerinde meydana gelen sel felaketi ve 36 kişinin ölümünden dolayı Ovit Yayla Şenlikleri iptal edilmiştir. “Komşularımız acılar içinde kıvrılırken yayla şenlikleri adı altında eğlenceler düzenlemek bize yakışır durumlar değildir.”¹⁸² ifadesi iptal gerekçesini izah etmektedir. Bunun dışında Ramazan ayının şenliklerin sabit tarihine denk gelmesi nedeniyle 2012 ve 2013 yıllarında şenlikler geçici olarak durdurulmuştur. Her yıl ağustos ayının ikinci pazar günü olarak ilan edilen ve istisnalar hariç her yıl ilan edildiği tarihte gerçekleştirilen yayla şenlikleri, 2014 yılında o tarihlerde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri dolayısıyla 1-3 Ağustos tarihlerine çekilmiştir. Ülkede yaşanan terör olayları ve şehit düşen güvenlik güçlerine saygı amacıyla 2015 yılında Ovit Yayla Şenlikleri iptal edilmiştir.

Geleneksel Türk halk eğlencelerinde etkinliğin gerçekleştirildiği yerlerin “açık eğlence mekânları” ve “kapalı eğlence mekânları”¹⁸³ olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Ovit Yayla Şenliklerinin mekânı etkinliğin düzenlendiği, gelenlerin ağırlandığı, ikramların, alışverişin, eğlencenin yapıldığı Ovit Yaylası’dır. 16’ncısı düzenlen şenliklerin ramazan ayına denk gelmesi nedeniyle etkinliklerin Ovit Yaylası yerine ilçe merkezine alındığı, iftar sofrasının vatandaşlarla paylaşılacak istendiği, bu amaçla iftar sofraları kurulduğu ve binlerce kişiyle oruç açıldığı belirtilmiştir.¹⁸⁴ Gerçekleştirilen tüm şenlikler mekân olarak belirlenen Ovit Yaylası’nda düzenlenirken yalnız bir yıl etkinlikler ramazan ayı dolayısıyla ilçe merkezinde yapılmıştır. Burada ramazan ayında hem etkinliklerin geçici olarak durdurulması hem de etkinlik mekânının yayladan ilçe merkezine alınması dini inanışların gelenekler üzerinde de belirleyici unsur olduğunu göstermektedir.

Geleneksel yayla şenliklerinde olduğu gibi günümüzde yapılan yayla şenliklerinde de eğlence, şenliğin merkezinde yer almaktadır. Türk halk

¹⁸² İsmail Hakkı Ekşi, “Yayla Şenliklerinin Ardından”, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 9, S 20, 2003, s. 5.

¹⁸³ Nebi Özdemir, **a.g.e.**, s. 93-114.

¹⁸⁴ (Çevrimiçi) <http://www.eksiogluvakfi.org.tr/ovit-senlikleri/>, 14 Ocak 2020.

eğlencelerinin yapısal özelliklerinden olan “eğlence,” hazırlık aşaması, kurallar, katılımcılar, başlangıç kalıbı, sohbet, halk edebiyatı ürünleri, yiyecek ve içecek, oyunlar, müzik, dans, giyim-kuşam ve süslenme, koku, gezinti, inançlar, hediye ve ödülleri, erotik öğeler, bitiş kalıbı¹⁸⁵ gibi belli başlı birimlerden oluşmaktadır.

Ovit Yayla Şenlikleri yıllar boyu geleneksel bir şekilde herhangi bir organizasyon olmadan icra edilirken 1996 yılından itibaren Ekşioğlu Vakfı tarafından dedelerinden kalan mirasa sahip çıkmak, gelenekleri sürdürmek ve kültürel birikimi geliştirerek bu kültürün yaşamasını sağlamak amacıyla ağustos ayında Ovit Yaylalarında gerçekleştirilmeye başlanmıştır.¹⁸⁶ Vakıf bünyesinde oluşturulan bir organizasyon heyeti tarafından gerçekleştirilen etkinliklerin içeriği her yıl çeşitli ilavelerle zenginleştirilmiştir. 2001 yılından itibaren 20 yıl boyunca etkinlikler vakıf tarafından görevlendirilen profesyonel organizatör Necati Selvitop tarafından gerçekleştirilmiştir.

“Biz Türkiye’de kalabalık bir aileyiz, bunu önce Türkiye’ye sonra dünyaya duyurmak, tanıtmak istiyoruz. Bir imaj maker arıyoruz, ben de bu tür organizasyonlarda isim yapmış birisiyim, diyerek bana geldiler. Ben onlara bir senaryo yazdım. Bu senaryo dâhilinde ağustosun ikinci haftası olarak bir tarih belirledik. Türkiye’ye komşu ve yakın 18 ülkenin konsolosluklarına müracaat ederek ‘Ekşioğlu Vakfı Uluslararası Ovit Yayla Şenliklerini ağustosun ikinci haftası yapacak’diyerek onları şenliklere davet ettik. Her ülkenin biner tane bayrağını yaptırdık. Şenliklere ünlü sanatçıları ve mankenleri davet ederek start verdik. Buraya kimse gelmez dediler, ilk sene Ovit’e aile ve diğer gelenlerle birlikte 25 bin kişi getirdik.”¹⁸⁷

Böylelikle Ekşioğlu ailesinin şenliklerle aile arasında birlikte yemek yeme, aile içi kaynaşmayı sağlama, bir araya gelme, eğlenme düşüncesinden daha geniş kitlelere ulaşma, tanınma, bilinirlik oluşturma gibi düşüncelere yöneldiği görülmektedir.

¹⁸⁵ Nebi Özdemir, **a.g.e.**, s. 114 -308.

¹⁸⁶ İmdat Ekşioğlu, “Ovit Yaylaları’nda Tarihi Buluşma”, **Ekşioğlu Vakfı Aylık Aile Dergisi**, S 2, 1996, s. 17.

¹⁸⁷ Necati Selvitop, **a.g.g.**

Fotoğraf 26: 20. Ovıt Yayla Şenlikleri afişi.

Profesyonel bir ekibin çalışmaya başlamasıyla birlikte şenlik hazırlıkları bu ekip tarafından yürütülmektedir. Öncelikle etkinlikler için bir komite oluşturulmaktadır. Bu komitenin başında Ekşioğlu Vakfı'ndan bir yetkili yer almaktadır. Komite içerisinde Ekşioğlu Vakfı, Ekşioğlu Meclisi, Vakfın sekreteryası görev almaktadır. Organizatör Necati Selvitop tarafından hazırlanan çalışma tablosu komiteye sunularak çalışmalar yürütülmektedir. Şenlik çalışmaları hazırlık aşamasında 60-65 kişilik; organizasyon esnasında ise vakıf meclisi, vakıf gençlik kolları, vakıf kadın kolları, sağlık ve güvenlik ekipleri vb. ile birlikte 500-600 kişiden oluşan bir ekiple yürütülmektedir. Hazırlıklar yaklaşık üç ay öncesinden başlamaktadır. Önce geçmiş yılların görüntülerinden oluşan reklam filmleri ile Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi'nde haber ve yazılardan oluşan yayınlar

hazırlanmaktadır. Sanatçılarla görüşmeler, reklam duyuruları, afişler, bilbordların hazırlanması, resmi kurumlarla, üniversiteler, meslek okulları vb. iletişime geçme gibi tüm hazırlıklar yapılmaktadır.¹⁸⁸

10 Ağustos 2003 tarihindeki yayla şenliklerine bir grup muharip gazi de davet edilmiştir. Şenliğe katılan gaziler halk tarafından ilgi ve sevgiyle karşılanmış, protokol tarafından saygı duruşuyla selamlanmış. Ayrıca şenlik alanında ilk kez yeme-içme, giyim, kıyafet vs. malzemelerin satışının yapıldığı alış-veriş stantlarının yer aldığı alanlar ile “Evvel Zaman Yöresel Lokantası” adıyla bir çadır lokantası da gelenlere hizmet vermiştir. Şenliklerin eğlence bölümünde Cimilli kadın folklor ekibi ve Rize erkek folklor ekibi de yöresel halk oyunu gösterileri yapmıştır. Şenlikler çerçevesinde Dağcılık Federasyonu’na bağlı Kaçkar Rafting Dağcılık İhtisas Kulübü üyelerinden bir grup bir gün öncesinden Ovit Yaylası’na gelip çadır kurarak geceyi yaylada geçirmiş ve şenlik günü de zirve tırmanışı gerçekleştirerek Kaçkar Dağları’nın zirvesine Türk bayrağını dikmişlerdir.¹⁸⁹

Türk halk eğlencelerinin yapısal unsurlarından olan yiyecek içecek, Ovit Yayla Şenlikleri’nin ilk yıllarında Ekşioğlu Vakfı tarafından yaylada kestirilen hayvanlardan hazırlanan kavurmaların gelen katılımcılara ikram edilmesi şeklinde görülmekte idi. Fakat daha sonraki yıllarda hem organizasyonun genişlemesi hem de katılımcı sayısının artmasından dolayı herkese yemek yetiştirilemeyeceğinden yemek ikramı sonlandırılmıştır. Bunun paralelinde şenlik alanında açılan kavurma vb. yöresel yemek stantlarında katılımcılara yeme içme ihtiyacını karşılama imkânı sunulmuştur. Ayrıca bazı katılımcıların kendi hazırlayıp getirdikleri yiyecekleri yediği, bazı katılımcıların mangal yakarak piknik tarzı yiyip içtikleri gözlemlenmiştir. Özellikle fast food tarzı hazır tüketimin arttığı son yıllarda stantlarda köfte/sucuk ekmek, döner, tavuk vb. yiyeceklerin daha fazla sunulduğu görülmektedir. Yeme içme unsurunun şenliklerin ramazan ayına denk gelen

¹⁸⁸ A.g.

¹⁸⁹ Yazan yok, “2003 Ovit Yayla Şenlikleri”, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 9, S 20, 2003, s. 12-25.

döneminde toplumsal hayatta yaşanan önemli bir dini ritüel olan iftar verme / iftar daveti şeklinde yaşatıldığı görülmektedir.

Fotoğraf 27: Ekşioğlu Vakfı Aylık Aile Dergisinde yayınlanan 2008 yılı Ovit Yayla Şenlikleri davetiyesi ve program duyurusu.

7 Ağustos 2005 tarihinde 20 bin kişilik katılımıyla gerçekleştirilen yayla şenliklerinde küresel ısınmaya dikkat çekilmiştir.¹⁹⁰ 2007 ve 2009 yıllarında Seda Sayan, 2008 yılında Sibel Can ve Sinan Özen,¹⁹¹ 2009 yılında İsmail YK,¹⁹² 2010 yılında Tarkan, Cengiz Kurtoğlu, Nil Karaibrahimgil, İsmail YK, Hülya Polat¹⁹³ gibi dönemin popüler müzik sanatçıları Ovit Yayla Şenliklerinde sahneye çıkartılarak

¹⁹⁰ Yazan yok, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 13, S 31, 2007, s. 16-27.

¹⁹¹ Yazan yok, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 13, S 33, 2008, s. 2.

¹⁹² Yazan yok, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 14, S 37, 2009, s. 16-39.

¹⁹³ Yazan yok, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 15, S 39, 2010, s. 20-55.

etkinliklerin daha fazla dikkat çekmesi, ulusal basında haber olması ve daha fazla izleyici/katılımcı toplanması sağlanmıştır.

Ekşioğlu Vakfı Başkanı bu çerçevede bölgenin geleceğine bakarak, girişimlerini hız kazandırmaları gerektiğini, yörelerinin zengin ve doyumsuz su kaynaklarını, havasını, dünyada eşine ender rastlanan doğal güzellikleri ile zengin florasını, muhteşem yaylalarını Türkiye ve dünyaya tanıtmak istediklerini ve 12 yıldan beri düzenlemekte oldukları Ovit Yayla Şenliklerinin büyük ölçüde bu amacı taşıdığını belirtmiştir.¹⁹⁴

Bu bağlamda Ovit Yayla Şenlikleri'nin aile üyelerini bir araya getirip eskilere hasret giderme, genç kuşaklara tanışma fırsatı sunma, ihtiyacı olan aile bireylerini tespit ederek yardımına koşma gibi bir takım aile içi ilişkileri düzenlediği görülmektedir. Karadeniz'de doğa turizminin öne çıkmasıyla birlikte yörenin ve Ovit Yaylası'nın tanıtılması, turizme kazandırılması, ekonomik değere dönüştürülmesi düşüncelerinin ağırbastığı görülmektedir.

8-9 Ağustos 2009 tarihlerinde 14.'sü gerçekleştirilen Ovit Yayla Şenlikleri'nde ulusal basında İngi“Laz”lar olarak adlandırılan İskoç Albannach grubu gayda eşliğinde gösteriler yapmıştır. Ayrıca İngiltere'nin en büyük gösteri gruplarından birisi olarak isim yapan Divine Company ve tüm dünya müzik listelerinde bir numaraya kadar çıkmış olan Rachael Starr sahne almıştır.¹⁹⁵

Türkiye'de popüler sanatçıları sahneye çıkartarak gündeme gelmeyi, haber bültenlerinde adını duyurmayı başaran şenlikler, 2009 yılında uluslararası alanda tanınmış sanatçıları sahneye çıkartarak uluslararası medyada da Rize'nin ve Ovit Yaylalarının tanıtımını, reklamını yapmayı başarmıştır.

¹⁹⁴ Ali Ekşi, “Yayla Şenlikleri ve İkizdere”, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 13, S31, Kasım 2007, s.3.

¹⁹⁵ Yazan yok, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 14, S 37, 2009, s. 16-39.

Fotoğraf 28: Yolu trafiğe kapatılarak iftar sofralarının kurulduğu 2014 yılı Ovit şenlikleri. (Foto: Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi)

2011 yılında 16.sı gerçekleştirilen şenliklerde 10 gün boyunca Zeynep Başkan, Cengiz Kurtoğlu, Cimilli İbo, Mustafa Topaloğlu, Sibel Can, Bedirhan Gökçe, Ahmet Ekşi, Onay Şahin, Cimilli İbo, Yasemin Yıldız, Abidin Yerebakan, Ayhan Alptekin, Zeki Uçkan gibi 20'ye yakın sanatçı sahneye çıkmıştır. Etkinliklere İkizdere, Rize, Trabzon ve Erzurum'dan günlük yaklaşık 15 bin kişi katılmıştır. 10 gün boyunca 150 bini aşkın kişi iftarını İkizdere'de açmıştır. İki kilometrelik Anadolu'nun en uzun iftar sofrasında oruçlar açılırken, hocalar tarafından Kuran-ı Kerim okunmuş, dini sohbetler yapılarak dualar edilmiştir. Teravih namazının

ardından ilçe stadında sahne alan sanatçılar eşliğinde gecenin geç saatlerine kadar eğlenceler devam etmiştir.¹⁹⁶

Bu etkinliklerde de görüldüğü gibi şenliğin ana unsurunu oluşturan eğlence ramazan ayı gibi Müslümanların manevi duygularının ön plana çıktığı dönemlerde de terk edilmemiştir. Ramazan ayı dolayısıyla iftar vaktinde iftar yemeği, Kuran-ı Kerim okunması ve dini sohbetlerle çeşitlendirilen şenlikler teravih sonrasında sahneye çıkan sanatçılar eşliğinde müzik, horon ve eğlencelerle devam etmiştir.

Hemen her yıl dikkat çeken yeni bir etkinliğe sahne olan Ovit Yayla Şenlikleri 2014 yılında 630 kg ağırlığında, 2.65 m uzunluğundaki dev kazanda 3.5 ton kavurma pişirilip ücretsiz olarak halka dağıtılmasıyla gündeme gelmiştir. Günler öncesinden medyada Ekşioğlu Vakfı tarafından Guinness'e rekor denemesi ile ilgili başvuruların yapıldığı ve Guinness yetkilileri nezaretinde rekor denemesi yapılacağı bilgisi paylaşılmıştır. İstanbul'da 3 makine mühendisi ve 11 işçi tarafından 4 mm saçtan 7 günde imal edilen kazanın Rize'ye getirilerek denemenin yapılacağı Ovit Yaylası'na çıkarıldığı, kazanın ısıtılması için de yaklaşık 10 ton odun hazırlandığı bilgisi aktarılmıştır.¹⁹⁷ Geleneksel olarak yapılan Ovit Yayla Şenlikleri'nin 2014 yılında uluslararası boyuta taşındığı ve bu kapsamda Karadeniz'e kıyı ülkelerin halk dansları topluluklarının Ovit'te ağırlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca yaptırılan dev kazanla Guinness Rekorlar Kitabı'na girerek Ovit Yaylası'nın adının tarihe yazdırılacağı, Ovit Yaylası ve Ekşioğlu Vakfı'nı dünyanın bir kez daha tanıyacağı ifade edilmiştir.¹⁹⁸

17. Uluslararası Ovit Yayla Şenlikleri'nde 1295 kilogramlık sütlaç pişirilmiştir. 303 kilogramla Yunanistan'a ait olan tek seferde en fazla sütlaç pişirme rekoru da böylelikle Türkiye'ye getirilmiştir. Guinness Rekorlar Kitabı'nın rekor

¹⁹⁶ Ekşioğlu Vakfı Başkanı Ali Ekşi'nin basın açıklaması (Çevrimiçi) <http://www.olay53.com/haber/en-uzun-iftar-sofrasi-36532.htm>, 14 Ocak 2020.

¹⁹⁷ (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/rize/guinness-e-aday-dev-kavurma-kazani-rizeye-getirildi-10217314>, 14 Ocak 2020.

¹⁹⁸ (Çevrimiçi) <https://www.haberler.com/guinness-e-aday-dev-kavurma-kazani-rize-ye-6078710-haberi/>, 14 Ocak 2020.

denemesini onaylaması üzerine Ekşioğlu Vakfı Başkanı, Yunanistan'ın elinde bulundurduğu rekoru Türkiye'ye getirmenin gururunu yaşadıklarını belirtmiştir.¹⁹⁹

Ovit Yayla Şenliklerinde dikkat çeken bir husus da alışveriş öğelerinin ve kültürünün yer almasıdır. Şenliklerde yeme-içme stantlarının yanı sıra ayakkabı, giyim, ev eşyaları, masa, sandalye, gözlük, nalbur-hırdavat malzemeleri, meyve-sebze, çocuk oyuncakları vb. pek çok ürünün katılımcılar için tezgâhlarda satışa sunulduğu görülmektedir. Bu haliyle bir panayırı andıran şenlikler yörede diğer şenlik ve festivallerde yer almayan bir görüntü oluşturmaktadır.

Fotoğraf 29: Ovit Yayla Şenliklerinde kavurma ve sütlaç yapmak için özel olarak hazırlanan kazanların kurulum işlemleri. (Foto: Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi)

İsrail'in Gazze'de 1500 dolayında Müslüman'ı katletmesi haberleri üzerine Türkiye genelinde birçok kurum ve kuruluş yaz eğlenceleri ve konserleri iptal

¹⁹⁹ (Çevrimiçi) <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2014/10/18/eksioglu-vakfi-guinness-girdi>, 14 Ocak 2020.

ederken Ekşioğlu Vakfı'nın Ovit Yayla Şenlikleri ve konserleri iptal etmemesi basın yayın²⁰⁰ organlarında eleştirel haberlerle gündeme getirilmiştir.

13-14 Ağustos 2016 tarihlerinde yapılan şenlik kapsamında, Ovit Dağı'nda demokrasi nöbeti tutulacağı bildirilerek şenlikte, ülkede hain odaklarca gerçekleştirilen darbe girişimine karşı birlik ve beraberlik mesajı verileceği belirtilmiştir.

13 Ağustos Cumartesi günü saat 13.00'de, Rize ve İkizdere Müftülüklerinin katkılarıyla tüm şehitler için Kuran-ı Kerim okutulmuştur. Sonraki yıllarda şenlikler kapsamında tüm şehitler için Kuran-ı Kerim okutulması gelenek haline getirilmiştir. 2019 yılında 21'incisi düzenlenen Ovit Yayla Şenlikleri öncesi 18 Ağustos akşamı Ovit Yaylası Hacı Hakkı Ekşi Camii'nde şehitler için Kuran-ı Kerim okutulmuştur.

20 bin adet Türk bayrağının dağıtıldığı 2019 yılı şenlikleri kapsamında katılımcılar tarafından el ele tutuşularak en uzun horon halkası denemesi yapılmıştır. Yarım saat süren denemede, horon halkasına yaklaşık 3 bin kişi katılmıştır. Ayrıca 1 saat 45 dakika aralıksız horon oynayarak en uzun süreyle horon oynama denemesi de yapılmıştır. Horon oyunlarının yanı sıra en iyi muhlama pişirme ve sunum yarışması yapılmıştır. Jüri üyeliğini şenliğe katılan protokol üyelerinin yaptığı yarışmada, birinciliği Erzurum'un İspir ilçesinden gelen katılımcı kazanmıştır. Şenlik sonunda 26 kişinin katıldığı ödüllü çöp toplama yarışması yapılarak katılımcıların doğaya bıraktığı çöpler de temizlenmiştir. En fazla çöp toplayan yarışmacıya 500 lira ödül verilirken diğer yarışmacılara da para ödülü verilmiştir.²⁰¹

Eğlence, Ovit Yayla Şenliklerinin ana unsurunu oluştururken farklı yıllarda dönemin meşhur sanatçılarının şenliklerde sahneye çıkartılmasıyla katılımcı sayısının arttığı ve medyanın ilgisinin daha çok olduğu gözlemlenmiştir. Ovit Yayla Şenlikleri'nde eğlence unsuru olarak müzik ve horonun dışında son yıllarda yöresel

²⁰⁰ (Çevrimiçi) <http://www.olay53.com/haber/gazzedekatliam-rizede-konser-141709.htm>, 14 Ocak 2020.

²⁰¹ **Rize Gündem Günlük Bağımsız Siyasi Gazete**, Yıl 5, S 1366, 20 Ağustos 2019, s. 4-5.

yemek yapma yarışması, çöp toplama yarışması gibi yarışmalar yapıldığı ve ödüller verildiği de görülmektedir.

Şenliklerin yapısal unsurlarından olan açılış kalıbı Ovit Yayla Şenlikleri'nde Vakıf Başkanı'nın hoş geldiniz konuşması ve protokol üyelerinin –bakan, milletvekili, vali, belediye başkanı vb.- konuşmaları ile şekillenmektedir.

Şenliklerin ilk yıllarında eğlence unsurlarından olan müziğin sadece yöresel çalgı aleti tulum ve kemençeyle icra edildiği görülmektedir. Daha sonra ise elektronik ses sistemlerinin kurulduğu, yöresel ve ulusal sanatçıların çıktığı sahnelerin yer aldığı platformlarda icra edilmiştir. Müzikle birlikte icra edilen horon yörenin geleneksel halk dansıdır. Rize'de her eğlencenin merkezinde olan tulum, kemençe ve horon Ovit Yayla Şenliklerinde de eğlencenin temel iki unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fotoğraf 30: Türk bayraklarıyla Ovit Yayla Şenliklerine katılanlar.
(Foto: Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi)

Ovit Dağı Ekşioğlu Vakfı Yayla Şenliği

İkizdere/ Rize

Ovit dağı şenliğinin, sesinin,
Sazı sensin, sözü sensin Ekşioğlu.
Her yer cıvıl cıvıl dağ tepesinin,
Rengi sensin, gülü sensin Ekşioğlu.

Duman sardı gölge etti bulutlar,
Ovit dağı her yıl mazıyı kutlar,
Hasret biter, tazelenir umutlar
Bu yaylanın suyu sensin Ekşioğlu.

Baba, dede, izlerini sürende,
Bugün yaylacılık hazı var sende.
Bu meralde koyun kuzu gülende,
Oymak atan kuzu sensin Ekşioğlu,

Bu dağların seceresi yazılsa,
Bilgi için kurda kuşa sorulsa,
Tarihler okunup araştırılsa,
Dilekçenin, pulu sensin Ekşioğlu.

Kayalara kovan çektin bal için,
Koyun kırptın, yün eğirdin şal için,
Eğer vurdun, çivi çaktı nal için,
Kervanların önü sensin Ekşioğlu.

Mazi kaldı yıllar geçti aradan,
Seni, gurbet ile attı yaradan,
Dönüp geldin kopamadın yayladan,
Yaylalarda, konu sensin Ekşioğlu.

İzzet ikram, yüce tabiyetinde,
Misavir perverlik cemiyetinde,
Rize yöresinin her cihetinde
Yarenlerin dostu, sensin Ekşioğlu.

Tek yumruk, tek bayrak, dini İslamda,
Bugün, yine birlik aynı meydanda,
Gerek türkülerde, gerek horonda,
Bugün, yaşıyorsun dünü Ekşioğlu.

Yayla yollarının beynelmineli,
Eser, ılgıt ılgıt ovitin yeli,
Osman, şairlerin profesyoneli
Şiir sensin, özü sensin Ekşioğlu.²⁰²

Mahalli Halk Ozanı
Osman Efendioğlu

02.0029 envanter numarası ve “şair ve atma türkü” alanında “yaşayan insan hazinesi ulusal kültür envanteri”ne²⁰³ kayıtlı olan Osman Efendioğlu’nun, 2000 yılında Ovit Yayla Şenlikleri’nde söylediği atma türkü Ekşioğlu Vakfı dergisinde yer almıştır. Halk edebiyatının önemli verimlerinden olan türkü ve atma türkü söyleme geleneği Rize eğlence kültüründe canlı bir şekilde varlığını devam ettirmektedir. Rize’de gerçekleştirilen pek çok eğlencenin temel unsurlarından birini “atma türkü” söyleme geleneği oluşturmaktadır.

1996 yılında ilki gerçekleştirilen şenlikler için geniş bir duyuru yapılmamasına rağmen şenliklere 4 binin üzerinde akraba ile Rize Milletvekilleri,

²⁰² Osman Efendioğlu, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 3, S 15, 2000, s. 62.

²⁰³ (Çevrimiçi) <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12929/yasayan-insan-hazinelere-ulusal-envanteri.html>, 16 Şubat 2020.

Rize Valisi, İkizdere Kaymakamı, İkizdere Belediye Başkanı ve devlet kademelerinde görevli birçok konuk katılmıştır. Ovit Yaylası'nda düzenlenen şenlikler vesilesiyle Samsun, Dernek Pazarı, Ardeşen ve İkizdere'deki akrabalarla da buluşma ve kaynaşma fırsatı yakalanmıştır.²⁰⁴ 2001 yılında 25 bin,²⁰⁵ 2005 yılında 20 bin,²⁰⁶ 2007 yılında yüz binin üzerinde,²⁰⁷ 2010 yılında yüz binlerce,²⁰⁸ 2011 yılında günlük 15 bin²⁰⁹ katılımcının şenliklerde yer aldığı bilgisi paylaşılrken 2018 yılında 50 bin²¹⁰, 2019 yılında ise 10 bin kişinin katıldığı belirtilmiştir.²¹¹

Ovit Yayla Şenlikleri herhangi bir kısıtlamanın olmadığı herkesin katılımına açık bir halk eğlencesidir. Şenliğin ilk yıllarında daha çok Ekşioğlu aile bireylerinin katılması maksadıyla yapıldığı belirtilse de yalnızca aile bireylerine mahsus olmadığı görülmektedir. Şenlik için Ekşioğlu Vakfı aile dergisinde, yerel basın yayın organlarında ilanlarla ve günümüzde sosyal medya aracılığı ile davet/duyuru gerçekleştirilmektedir. Bakan, milletvekili, vali, kaymakam, belediye başkanı ve diğer protokol üyeleri, vakıf başkanı/başkan yardımcısı tarafından ziyaret edilerek şenliğe davet edilirken aile üyeleri, akrabalar ve halk genel duyuru/ilanlarla davet edilmektedir. Şenliklerdeki katılımcı sayısı iklim şartlarına, şenliğe katılacak sanatçı/lara göre değişiklik gösterebilmektedir. Katılımcıların çoğunlukla Erzurum, Bayburt, Gümüşhane, Artvin, Trabzon, Ordu, Giresun, Samsun gibi yakın illerle, aile bireyleri ve akrabaların yaşadığı İzmir, Bursa, Kocaeli, Ankara, İstanbul gibi şehirlerden ve Rize'den gelen halktan oluştuğu gözlemlenmiştir. Bazı yıllarda uluslararası katılımcıların varlığı duyurulsa da bunların etkinliğe katılmak için davet edilen yabancı ülke temsilcileri ile müzisyen, halk dansı ve gösteri ekibine dâhil profesyoneller olduğu görülmektedir.

²⁰⁴ Hasan Ekşi, "Toplumun Temeli Ailedir", **Ekşioğlu Vakfı Aylık Aile Dergisi**, S 4, Ağu –Eyl – Eki, 1996, s.1.

²⁰⁵ Hasan Ekşi, "Ovit Nice Bayramlara", **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 2, S 17, 2000, s. 22-23.

²⁰⁶ Yazan yok, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 13, S 31, 2007, s. 16-27.

²⁰⁷ Ali Ekşi, "Yayla Şenlikleri ve İkizdere" **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 13, S 31, 2007, s. 3.

²⁰⁸ Yazan yok, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 15, S 39, 2010, s. 20-21-22.

²⁰⁹(Çevrimiçi) <http://www.olay53.com/haber/en-uzun-iftar-sofrasi-36532.htm>, 14 Ocak 2020.

²¹⁰ Necati Selvitop, **a.g.g.**

²¹¹ (Çevrimiçi) <http://www.eksiogluvakfi.org.tr/ovit-senlikleri/>, 14 Ocak 2020.

Yukarıda bazı yıllara ait verilen katılımcı sayıları gerek medyadan derlenen gerekse Ekşioğlu Vakfı yetkililerinin verdiği bilgilerden oluşmaktadır. Bu sayılar net bir bilgi vermekten uzaktır, çünkü yaptığımız çalışmada katılımcı sayılarına dair tutulan resmi bir istatistiğin olmadığı görülmüştür. Türkiye’de yapılan şenliklerin etkisi/büyüklüğü katılımcı sayılarıyla orantılı gibi bir algı olduğundan dolayı bazen katılımcı sayılarının olduğundan daha fazla paylaşıldığı görülmektedir.

Yılda bir gün ağustos ayının ikinci pazarı olarak kutlanan yayla şenliklerinin aslında sadece bir günle sınırlı olmadığı yayla şenliği sebebiyle köye, akrabalarını ziyarete gelenlerin bu gezilerini 1-2 haftaya kadar çıkardığı ve tatilini memleketinde geçirdiği dile getirilmektedir. Yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen Ekşioğulları, şenlikleri önemli bir töre ve gelenek olarak değerlendirmekte ve adeta “bayram” gibi karşılamaktadır. Bundan birkaç asır önce aynı sofrada aynı tencereye ekmek bandıran ata ruhlarının bugün Ovit Dağı’nda bir araya gelen çocuklarını gördüğüne ve bundan şad olduğuna inanılmaktadır.²¹²

Konuşa konuşa toplum denen birliği oluşturan insanoğlunun²¹³ sosyokültürel bir olayı olan eğlencesinin temelini çoğu zaman dans etmek veya dans edenleri izlemek, yemek yemek, çeşitli gösteriler yapmak veya gösteri yapanları izlemek, oyun oynamak gibi bir takım hareketler ve sohbet²¹⁴ oluşturduğu görülmektedir. Şenliklerde eğlenceden arta kalan zamanların vazgeçilmezi olan sohbet, kimi zaman hasret giderme, kimi zaman tanışıp yakınlaşma, dostlukları pekiştirme, kimi zaman dertleri-sıkıntıları paylaşma, kimi zaman yeni iş birliktelikleri kurma, kimi zaman dedikodu yapma ve birilerini çekiştirme, kimi zaman eğlenip hoşça vakit geçirme vb. işlevlerle günü değerlendirme sebebi olmaktadır.

²¹² Hasan Ekşi, **a.g.m.**, s.22-23.

²¹³ Walter J. Ong, **Sözlü ve Yazılı Kültür Sözüün Teknolojileşmesi**, 6. bs., İstanbul, Metis Yayınları, 2012, s.14.

²¹⁴ Nebi Özdemir, **a.g.e.**, s. 150.

Fotoğraf 31: Ovit Yayla Şenlikleri Rize yerel gazetelerinde festival adlandırmasıyla haber yapılmaktadır.

Her yıl ağustos ayının 2. haftası düzenlenen şenlikler eğlenmekten öte sevgiyi, paylaşmayı, özlemi, yardımlaşmayı, dayanışmayı beraberinde getirirken yeni ve eski Ekşi-Ekşioğullarını da bir araya getirmektedir. Ovit şenliklerinde tanışan, tanışmayan ama aynı kanı taşıyan, Ekşioğlu soyadını taşıyanları bir araya getirip kaynaştırmak, onları yöreleriyle buluşturmak, aileye karşılıklı sevgi ve saygı çerçevesinde sahip çıkmak, beraber, dayanışma içinde birçok iş başarmak, günlerce süren şenliklerde sohbetler etmek, sorunlarla ilgilenmek, maddi manevi yardımlarda bulunmak, öz değerlerini kaybetmeden yeni nesillere taşımak²¹⁵ şenliklerin aile için önemini yansıttığı gibi eğlenceden öte anlamlar ifade ettiğini de göstermektedir.

Bazı aile fertleri yeni neslin bir araya gelerek birbirini tanınması, birlik ve beraberlik duygusunun gelişmesi amacı ile yaklaşık on yıl önce başlatılan Ekşioğlu yayla şenliklerinin bu gün bu amaca uygun olup olmadığının samimiyetle tartışılması gerektiğini dile getirmektedirler. Yayla şenliği adı altında bir müzik programı hazırlamanın “işin kolayına kaçmak” ve “kilometrelerce yol aşıp gelen insanlara saygısızlık” olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca etkinlikleri organize edenleri şenlikler için Rize’nin çeşitli ilçelerinden gelen insanlara karşı “duruşumuz bu mu olmalı”

²¹⁵ İbrahim Ekşioğlu, “Vakıftan”, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 2, S 17, 2000, s. 5.

diyerek kendilerini sorgulamaları gerektiğini hatırlatmaktadırlar. Kurulan stantların son derece dağınık ve tamamen pazar işi, düzeneklerinin kültürle izah edilemeyeceği belirtilerek platformu hazırlayanların “kendi başlarına iş yaptığı”ndan yakınılmaktadır. Bir kültürü yerleştirebilmek için bir iki senenin deneyim olarak nitelendirilebileceği fakat onuncu yılda hâlâ bu tip sıkıntıların konuşuluyor olmasının hangi açıdan bakılırsa bakılsın elem verici olduğu vurgulanmaktadır. Yapılacak etkinliklerin “halk bunu istiyor” gibi “kör bir zihniyetle” savunulması yerine, birlik ve beraberliği bilinçli bir şekilde güçlendirerek mevcut kültürel yapının zenginleştirilmesi yönünde faydalı açılımlar oluşturulması gerektiği dile getirilmektedir.²¹⁶

Fotoğraf 32: Katılımcı gözlemci olarak yer aldığımız 2016 yılı 18. Ovıt Yayla Şenliklerinden bir kesit. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

²¹⁶ Gönül Ekşi, “Bir Yayla Şenliğinin Ardından”, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 11, S 25, 2005, s.8.

Geleneklerin devam ettirildiği ve geçmişten gelen birikimin gelecek kuşaklara aktarıldığı gibi iddialarla ortaya çıkan çalışmaların bu denli sığ kalması, kültür taşıyıcılığından öte kültürel bir takım değerlerin yozlaştığı bir ortama dönüşmüş olması, yaylanın içerisine kurulan ve yüksek sesle müzik yapan platformlarla vahşi hayvanların dengesinin bozulup doğanın tahrip ediliyor olması, şenlikler sonunda, şenlik alanının çöp yığını olarak bırakılması vb. noktalardan şenlikler hem aile içerisinden hem de şenliklere katılan çevre gönüllüleri tarafından ciddi şekilde eleştirilmektedir.

Doğal hayatı ve yaylaları ile ünlü Karadeniz’de Ovit Yayla Şenliklerine katılanların gülüp, eğlenip, horon edip, yiyip, içtikten sonra çoğunlukla doğayı buldukları gibi bırakmadığı etrafı çöplerle bırakarak alanı terk ettiği çevre duyarlılığı olan vatandaşların en büyük şikâyetlerindendi. 2019 yılında yapılan şenliklerde ise insanların festival alanını terk etmeye başladığında etrafta bırakılan çöplerin fark edilmesiyle kalan katılımcılarla ödüllü bir çöp toplama yarışması yapılarak arkada bırakılan ve doğal hayatı olumsuz etkileyen çöpler konusunda güzel bir adım atıldığı görülmüştür. Bu şekilde katılımcılara “doğa bilinci aşlamak, geleceğe temiz bir dünya bırakılması gerektiğini vurgulamak”²¹⁷ düşüncesi ve “doğada sadece ayak izlerimizi bırakalım, bu hassasiyette yaşayalım”²¹⁸ sloganı ile çevre bilinci oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Etkinlikler görkemli açılış seremonileriyle başlatılırken kapanış törenleri daha basit hatta katılımcıların çok dikkat etmediği, önemsemediği bir şekilde gerçekleşmektedir.

Ovit Yayla Şenlikleri aile içi birlik, beraberliği ve dayanışmayı sağlama; uzun yıllar memleketlerinden ayrı kalanların dede topraklarında bir araya gelmesine sebep olma; dede, ata mezarlarını ve köylerini ziyaret etme amaçlı başlatılan bir etkinlik olarak ortaya çıkmıştır. Fakat daha sonra organizasyonun büyümesi ve yeni oluşan

²¹⁷ **Zümrüt Rize Günlük Vasıflı Siyasi Halk Gazetesi**, Yıl 70, S 23336, 20 Ağustos 2019, s. 3.

²¹⁸ **Zümrüt Rize Günlük Vasıflı Siyasi Halk Gazetesi**, Yıl 70, S 23336, 20 Ağustos 2019, s. 3.

şartlar gereği bölgenin, yaylaların ve turizm değerlerinin ön plana çıkarılıp tanıtılmasını amaçlayan geniş çaplı bir organizasyona dönüşmüştür. İçerisinde geleneksel eğlence unsurlarını ve yöresel sanatçıları barındıran şenlikler son dönemde daha çok popüler kültür öğeleri olan sanatçıların sahne aldığı etkinlikler olarak ön plana çıkmaktadır. Ovit Yayla Şenlikleri elinde bulundurdukları maddi imkânlar sayesinde programı planlamada ve medyatik isimleri etkinlik alanına getirmede rahat hareket edebilen, bu bağlamda şenlik/eğlence içeriğini zenginleştirerek katılımcı sayısını artıran ve çevrede yapılan diğer festivallere göre bu yönüyle farklı olan ve dikkat çeken bir aile etkinliğidir.

3.2.9. Ardeşen – Yenyol (Oce) Kültür Şenliği

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Yenyol (Oce) Kültür Şenliği	1997	Ağustos ilk haftası	Ardeşen Yenyol (Oce) köyü	Kültür, eğlence
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Oratorya, skeç, yarışma, çocukların sahne gösterisi, konser	Köyde oluşturulan organizasyon heyeti	1.000 kişi	2 gün	?

Tablo 14: Yenyol (Oce) Kültür Şenliği genel bilgi tablosu.

Rize ilinin Ardeşen ilçesine bağlı Yenyol (Oce) köyü Rize merkeze 56 km, Ardeşen'e 8 km uzaklıktadır. Köy, bölgedeki en eski Türk varlığı olarak bilinen Hemşin Türklerinin bir kolu tarafından kurulmuştur. Köylüler geçmişlerini Horasan ve Türkistan'a dayandırarak Orta Asya Türk kültüründen getirdikleri dayanışma,

[?] Etkinlik bütçesi ile ilgili bilgi edinilememiştir.

yardımlaşma, birlik beraberlik ve millete hizmet etmek düsturunu yaşatmaya çalıştıklarını vurgulanmaktadır. Şenliklerin de köyün kuruluşundan itibaren var olduğu dile getirilmektedir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde çevre köylerde cami ve okul yalnızca Oce köyünde vardır. Dini bayramlarda civar köylerden Yenyol (Oce) köyüne bayram namazına gelenler olduğu için namazdan sonra her evde yemek pişirilip camiye götürülmesi ve bayram namazı sonrası bütün cemaatin hep birlikte yere oturarak aynı kaptan yemek yemesi köyün önemli adetlerindendir. Bayram günlerinde köyde üç gün üç gece devam eden çeşitli etkinliklerle birlikte tulumlu horonlu bayram eğlencelerinin yapılması köyün yüz yıllardır devam edegelen “Bayram Şenlikleri”ndendir. Köylünün ağustos ayında kadın, erkek, çoluk çocuk hep beraber denize gittiği ve “Ağustos’un Durağı” olarak adlandırdığı bir deniz bayramı vardır. Ocelilerin, “Orta Yaz” adını verdikleri yayla mevsiminin ortasına denk gelen bir başka şenlikleri vardır. Yaylacılar artık yukarı yaylaya göç etmiştir, hem yaylacıların ihtiyacını karşılamak hem dinlenip eğlenmek hem de sahilin sıcağından kurtulup serinlemek için yaylanın başlama zamanı ile bitme zamanının ortasına denk gelen zamanda bütün sahil köylüleri büyük bir kortej şeklinde yaylaya çıkmaktadır. Bu yolculukta düzlüklerde horon oynanmakta, yollarda konaklanmaktadır. Yaylaya çıkıldığı zaman bir iki tane büyük baş hayvan kesilerek pişirilmekte ve yaylada sabahlara kadar horonlar oynanmaktadır. Horon oyunu, yeme içme ve yukarı göllerin gezildiği bu eğlence üç gün devam etmektedir.²¹⁹

Çamlıhemşin ve Hemşin’de “Vartevor” olarak adlandırılan yayla şenliklerinin Oceliler tarafından “Orta Yaz” olarak adlandırıldığı görülmektedir. Oce, çevre köylerde ve Rize’de geleneklerine bağlı, kültürünü yaşatan bir köy olarak bilinmektedir. Yenyol (Oce) köyünün yüzyıllardır devam ettirdiği bir takım kültür şenlikleri vardır. Fakat bahsedilen bu kültür şenlikleri son dönemde değişik

²¹⁹ Coşkun Akman, Ardeşen-Rize, Yaş 68, Üniversite, Emekli, Komite Başkanı, Coşkun Akman ile 02.08.2016 tarihinde Ardeşen’de Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

sebeplerle unutulmaya yüz tutmuş, kısmen de ortadan kalkmıştır. Bir kültürel değer olan bu etkinliklerin günümüzde devam etmediği görülmektedir.

Ankara’da yaşayan Oceliler kendi kültürlerini, ananelerini yaşatmak adına yılda iki defa toplanmaktadır. Bunu her sene yapmaya başladıkları bu toplantıların birisinde “Arkadaşlar biz geliyoruz burada hepimiz birbirimizi görüyoruz ama köyümüzdeki insanların tamamını tanımıyoruz, onlarla beraber olamıyoruz. Biz bu toplantıları köyde de başlatalım.” düşüncesiyle, köy muhtarıyla da irtibata geçerek böyle bir başlangıç yapılmıştır. Ağustos ayı izin/tatil dönemi olarak düşünüldüğünden şenlik günü olarak ağustos ayının ilk hafta sonu belirlenmiştir. İlk kez 1997 yılında gerçekleştirilen “Oce Kültür Şenliği”nde eski “Bayram Şenlikleri” ve “Orta Yaz” şenliklerinde olduğu gibi hayvanlar kesilip kavurma yapılarak birlikte yemek yenilmiş, yöre kültürünün önemli bir unsuru olan atma türküler söylenmiş, horonlar oynanmış, silah atışları yapılmış, öğrenciler tarafından skeçler/piyesler hazırlanıp sergilenmiştir. Şenlikler ilk beş yıl, 10 gün olarak yapılmış, daha sonra 7 güne indirilmiş, günümüzde ise 3 gün olarak yapılmaktadır.²²⁰

Fotoğraf 33: Şenlik komitesi toplantısından bir görüntü.
(Foto: <https://www.facebook.com/groups/171563536278834/>)

²²⁰ Coşkun Akman, **a.g.g.**

Şenlik adlandırmasının geleneklerine bağlı köyün kültürel değerlerini yaşatmak maksadıyla ve köyün eski adını vurgulayacak şekilde “Oce Kültür Şenliği” olarak belirlendiği görülmektedir. Şenlik zamanının modern dünyanın getirdiği ihtiyaçlarından hareketle belirlendiği görülmekle birlikte zihni arka planında gelenekte var olan yayla şenliklerini çağrıştırmaktadır. Şenlik süresinin de yine yayla şenlikleri süresine paralel olarak on gün olarak başlatıldığı, zamanla günün gerçekleri ölçüsünde uygun bir sürede -3 günde- karar kılındığı anlaşılmaktadır. Şenlik, açık eğlence mekânı olarak adlandırılan eski okul bahçesinde gerçekleştirilmektedir.

İlk yıllarında şenliklere herkes davet edilmiş, topluma açık bir şenlik yapılarak dışarıdan insanların da eğlenceye katılmasına imkân tanınmıştır. Yurt dışından halk dansları toplulukları ve ulusal boyutta meşhur ses sanatçıları getirilmiş fakat dışarıdan insanlar gelince işin tadı kaçmış, şenliğin seyri değişmiş, amacından sapmaya başladığı görülmüş ve bu da mazbut bir toplumun sosyal düzeninin değişmesine yol açmıştır. En nihayetinde köy heyeti olarak genel kurul toplandı, aksayan yönler dile getirildi, bunun sebepleri ortaya konuldu. “Bundan sonra dışarıdan, başıboş, serseri denilecek kişileri şenliğimize sokmayacağız. Ailesiyle gelecek misafire gelme diyemeyiz. Ama dışarıdan ne olduğu belirsiz, şenliğin amacından sapmış kimseler gelmeyecek.” dedik. Bu tipleri almadık. Ve benim köylüm “İlk defa çekinmeden eğlendik” dedi. Bizim horonlarımızda eğlencelerimizde kadın, kız, erkek diye ayırım yoktur. Herkes herkesin koluna rahatça girebilir. Çünkü herkes birbirini tanıyor. Benim köyümün kadını “Biz bu güne kadar böyle eğlenemiyorduk” dedi. Demek ki bizi bozan o dış etkenler. Yoksa benim köyümün şenlikleri yüz yıllara dayanır. Bugünkü teknolojik şartlarda gelenekler ortadan kalktı, kalkıyor biz şimdi temsili olarak bunları yaşatmaya çalışıyoruz. Bu bizim kültürümüz, unutmayalım diye uğraşıyoruz.²²¹

²²¹ Selçuk Akman, Ardeşen-Rize, Erkek, Yeni Yol (Oce) Köy Muhtarı, Selçuk Akman ile 02.08.2016 tarihinde Ardeşen’de Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

Fotoğraf 34: Deniz Gezmiş'in yakın arkadaşı Cihan Alptekin'in köyü Oca'da şenlik pankartları da protest duruşlarını yansıtmaktadır.
(Foto: <https://www.facebook.com/groups/171563536278834/>)

Mazbut bir köyde birlik beraberlik içerisinde eğlenme, geleneği, kültürel değerleri yaşatma adına gerçekleştirilen köy şenlikleri, dışarıdan gelen bir takım etkilerle amacından sapmaya başladığında yanlışın fark edilerek müdahale edilmesi ve şenliklerin yapılış amacına uygun icrası adına çözümler üretilmesi, köyde var olan bilinci göstermesi bakımından önemlidir. Şenliğin, katılımcılarına hoşça vakit geçirmelerini sağlama işlevi yanında eğitim yoluyla kültürün aktarımına destek olması da bir diğer önemli fonksiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca şenliğin çeşitli sebeplerle köyden uzak kalmış bireylerin tanışıp kaynaşmasında, birlik beraberliğin temin edilmesinde önemli görevler icra ettiği görülmektedir. Köylünün, özellikle genç neslin, birbirleriyle tanışıp kaynaşması, köklü bir geçmişe sahip olan köyün geleneklerinin, ananelerinin sonraki nesillere aktarılması için şenlik etrafında birleşildiği, bütünleşildiği görülmektedir.

Yeni yol (Oca) köyü yaz kış göç vermeyen bir köydür. Yalnızca memur, öğrenci vb. çalışmaya gidenler vardır. Onlar da yazın gelip sonra tekrar geri dönmektedir. Bu etkinliklerde amaç hem gelenekleri aktarmak hem de dışarıdakilerle köyde kalan yeni nesli kaynaştırmaktır. Büyükler birbirini tanımaktadır fakat farklı şehirlerde yaşadıkları için çocuklar birbirlerini tanımamaktadır. Köye geldikleri zaman da herkes kendi evlerinde olduğu için kaynaşma ve birliktelik olmamaktadır.

Bu çocukların birbiriyle kaynaşması köyde bir birliktelik, bir etkinlik olduğu zaman olmakta aksi halde bağlar kopmaktadır. Uzun yıllar farklı şehirlerde çalışmak durumunda olduğu için köy dışında olanlar böyle bir etkinlikle köylülerle bir araya gelme fırsatı bulmaktadır. Etkinliklerde amaç budur. Bir de asıl amaç insanların birbirine sahip çıkmasını, birbirini tanımasını sağlamak, ilkeleri, ananeleri yaşatmaktır.²²²

Katılımcı gözlemci olarak yer aldığımız 2016 yılı Oca Şenlikleri taşınmalı eğitimden dolayı faaliyete devam etmeyen köy okulunun bahçesinde yapılmıştır. Şenlik öncesinde okul bahçesinin Türk bayrakları, Atatürk posterleri ve güncel slogan afişlerle donatıldığı gözlemlenmiştir. Akşam saat 20.00 sularında saygı duruşu, İstiklal Marşı ve açılış konuşmasıyla başlayan şenlik, köy gençlerinden oluşan koronun hazırladığı eserleri seslendirmesiyle devam etmiştir. Şenlikte başlangıç kalıbı olarak, saygı duruşunda bulunulması ve İstiklal Marşı'nın okunması, açılış konuşmalarında Cumhuriyetin değerlerine ve Atatürk'e bağlılığın vurgulanması köyün modern, aydınlık yüzünü ifade etmesi bakımından dikkat çekicidir. Gece, gençlerin kurgulamış olduğu skeçler, oratoryo, doğaçlama oluşan gösteriler vb. çeşitli etkinliklerle ilerlemiş ve ikinci grup sahneye çıkana kadar aralarda, halk kendi geleneksel oyunu olan horonu oynamıştır. Eskiden yaylacılık hayatının hâkim olduğu köyde günümüzde unutulmuş yaylacılık kültürü etkinliklerde yaylaya çıkış-yayladan dönüş şekliyle canlandırılmış ve köy dışında yaşayan gençlere o kültüre ait değerler gösterilmiştir. Akşam, "Program bugün burada bitti yarın akşam tekrar devam edeceğiz." anonsuyla biterken halk, gece geç saatlere kadar horon oynamaya devam etmiştir.

²²² Coşkun Akman, a.g.g.

Fotoğraf 35: Şenliklerin ilk yıllarına ait bir görüntü.
(Foto: <https://www.facebook.com/groups/171563536278834/>)

Gecede sahnelenen oyunlar, köyün gençleri tarafından hazırlanmaktadır. Bazen yazılı eserlerden faydalanılırken -2015 yılında Nazım Hikmet'in bir eseri seslendirilmiş- 2016 yılında seslendirilen şarkı ve türküler ise etkinliği düzenleyenler tarafından yazılmıştır. Ayrıca şenlikler boyunca voleybol turnuvası, masa tenisi, satranç, bisiklet, yüzme yarışları vb. sportif yarışmalar ve geleneksel yüzük oyunu, yoğurt içerisindeki yüzük veya parayı bulma oyunu, yumurta yarışı, çuval yarışı vb. eğlenceli yarışmalar yapılarak dereceye girenlere kapanış akşamı çeşitli ödüller verilmektedir. Şenliklerin komedi boyutunda ise yaşamı komik hale getirme adına köydeki yaşlı amca ve teyzelerin kullandığı bazı kelimeler, söyleyiş şekilleri hicvedilerek taklit edilmektedir. Şenliklerde yıl içerisinde kaybedilen insanların fotoğrafları slayt gösterisiyle paylaşarak yitirilenler hatırlanırken geride kalanlar hüznendirilmektedir. O yıl üniversiteyi kazanmış çocuklar isimleri, okulları ve kazandıkları bölümleri söylenerek onore edilmektedir.²²³

²²³ Selçuk Akman, a.g.g.

Şenlikte sportif yarışmalarla birlikte artık çocukların yabancısı olduğu yörenin geleneksel oyunlarının yarışma havasında eğlenceli bir şekilde icra edilmesi, büyüklere çocukluk günlerini hatırlatırken bugünün çocuklarına da geçmişi/geleneği öğretmektedir. Ayrıca yıl içerisinde vefat edenlerin ve evlenenlerin fotoğraflarının slayt olarak gösterilmesi köydeki birlik beraberlik ruhunu yansıtmaları bakımından önemlidir. Böylece kaybedilenlerin yasası, evlenenlerin mutluluğu paylaşılmaktadır.

19 senedir bu işi yapıyoruz. Hemşin kültürünü, Oce Köyü kültürünü insanlara yerleştirmeye, tanıtmaya, geçmişten aldığımızı geleceğe aktarmaya çalışıyoruz. Köy için birlik ve beraberlik içerisinde hareket ediyoruz. Bu etkinliğin her sene yapılmasını köylüler istediği için yapılmaktadır. Şehir dışında yaşayan akraba çocuklar bu şenlikten önce birbirini tanımıyordu, şenlikler sayesinde insanlar tanışıp kaynaştı, bir araya geldi.²²⁴ Amacımız küçük çocukların özgüvenini yeterli seviyeye getirerek gerek okul hayatında gerek dışarıda bir topluluk önünde kendilerini ifade edebilmelerini öğretmek. Ben de küçükken o mikrofonu eline aldığım için şuan organizasyon ekibinde ön sıralarda yer alabiliyorum. Bu etkinlik gençlere özgüven kazandırıyor, insanlarla yardımlaşmayı öğretiyor, birbirleriyle sorunlarını çözme becerisi geliştiriyor.²²⁵ Şenliklerin önemli bir özelliği de demokratik çalışma kültürü oluşturmalarıdır. 35-40 kişilik şenlik ekibinde 10 yaşındaki çocukla 35 yaşındaki adam aynı masada oturarak demokratik bir ortamda toplantılar ve çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar çocukların sosyal yönünün gelişiminde çok önemli katkılar sağlamaktadır.²²⁶

Şenliklerin kültürel işlevlerinin yanı sıra sosyal, psikolojik ve eğitsel işleviyle de kişilerin bireysel olarak gelişmesine, topluluk önünde kendini ifade etmesine, grupla iş yapabilme becerisi kazanmasına, yardımlaşma duygusunun gelişmesine,

²²⁴ Mustafa Eren Akman, Ardeşen-Rize, Yaş 33, Üniversite, Çay Eksperi, Şenlik organizasyon ekibinde, Mustafa Eren Akman ile 07.08.2016 tarihinde Oce Köyü'nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

²²⁵ Serap Kızıltan, Ardeşen-Rize, Yaş 24, Üniversite, Şenlik organizasyon ekibinde, Serap Kızıltan ile 07.08.2016 tarihinde Oce Köyü'nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

²²⁶ Gündüz Akman, Ankara, Emekli, Gündüz Akman ile 07.08.2016 tarihinde Oce Köyü'nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

grup aidiyetinin oluşmasına ve şenlik ekibinin çalışma şekliyle çocuklarda demokrasi kültürünün gelişmesine önemli katkılar sağladığı görülmektedir.

Fotoğraf 36: Şenliklerde sahne alan köy çocuklarının gösterinden bir kesit.
(Foto: <https://www.facebook.com/groups/171563536278834/>)

Oce köyü çevre köylerden farklıdır, Oce civardaki tek Hemşin köyüdür. Ocelilerin birlik beraberliklerine, kültürlerine düşkün olmaları ve geleneklerini yaşatma endişeleri bu farklılıklarından ileri gelmektedir.²²⁷ Oce, köy değil bir kültür yuvasıdır. Bu kadar uzun soluklu bir şenlik Türkiye'nin hiçbir köyünde yoktur. İnsanları sevdikleriyle buluşturduğu, kaynaştırdığı ve birbirlerini daha iyi

²²⁷ Fevzi Demirbaş, Bafra- Samsun, Yaş 42, Oce Köyü Camii İmam Hatibi, Fevzi Demirbaş ile 07.08.2016 tarihinde Oce Köyü'nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

tanımalarını sağladığı için insanlar yıllık iznini özellikle bu döneme denk getirmekte ve şenliğe katılmak için köye gelmektedir.²²⁸

Yeniyol (Oce) Şenlikleri'nin başlangıçtan günümüze köyün birliği, beraberliği, gelenek ve göreneklerinin yaşatılması, insanların tanışıp kaynaşmaları adına gerçekleştirildiği görülmektedir. Şenliklerin belli bir süre popülist yaklaşımla meşhur sanatçılar getirilerek eğlence merkezli gerçekleştirildiği görülmektedir. Fakat bu durumun çabuk terk edildiği etkinliklerin, geleneklerin muhafaza edildiği ve kültürün doğru bir şekilde aktarıldığı bir şenlik haliyle varlığını devam ettirdiği görülmektedir. Şenlikler geleneksel olarak köyde var olan tulum, horon, türkü ve atma türkü ve çocuk oyunlarını gelecek kuşaklara taşıma; modern hayatın gelişmesiyle terk edilen yaylacılık geleneğini folklorik de olsa sergileyip genç kuşaklara fark ettirme işlevleri taşımaktadır. Ayrıca şenlikler kapsamında organizasyonda gençlere önemli görevler verilip çocuklar ve gençler sahneye çıkartılarak onların özgüven kazanmaları, çocukların köye ait bir organizasyonda görev alarak köyü sahiplenmeleri, çocuklarda aidiyet duygusu oluşması sağlandığı görülmektedir.

3.2.10. Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği	1998	Ağustos ayı	Kaçkar Dağları	Dağcılık

²²⁸ Gündüz Akman, Ankara, Emekli, Gündüz Akman ile 07.08.2016 tarihinde Oce Köyü'nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Dağ yürüyüşü, dağ tırmanışı, dağda kamp	Kaçkar Dağcılık Rafting Kayak İhtisas Spor Kulübü	100 - 200	4-5 gün	-?

Tablo 15: Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği genel bilgi tablosu.

1998 yılında kurulan Kaçkar Dağcılık Rafting Kayak İhtisas Spor Kulübü (KDRK) dağcılık, rafting, kayak ve arama kurtarma gibi konularda faaliyet göstermektedir. Kurulduğu yıldan itibaren gerçekleştirilen “Dağcılık Şenliği” ile Rize’nin dağcılık konusunda Türkiye’de ve uluslararası alanda etkin bir faktör olabileceği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda Rize Kaçkar Dağları ana kütlesi üzerinde bulunan Kaçkar, Verçenik, Kemerli Kaçkar, Altıparmak zirvelerine her yıl dönüşümlü olarak yerel, ulusal ve uluslararası katılımcılarla tırmanışlar gerçekleştirilmektedir.

Etkinlik bir dağcılık faaliyeti olduğu için adlandırmanın merkezinde de dağcılık ve yayla yer almaktadır. Rize dağlarının, dağcılığının, yaylalarının tanıtılması amaçlandığı için etkinlik, “Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği” ibaresiyle adlandırılmıştır.

Temmuz-ağustos ayları içerisinde gerçekleştirilen şenliğin kesin bir tarihi yoktur. Etkinlik tarihi dini gün ve geceler, sınav tarihleri, seçim vb. önemli tarihler dikkate alınarak tüm detaylar göz önünde bulundurularak hesaplanmaktadır. Duyurular ocak-şubat aylarında kulüp resmi internet sitesinden ve kulübün sosyal medya hesaplarından paylaşılmaktadır. KDRK Türkiye Dağcılık Federasyonu’na üye olduğu için Federasyon aracılığıyla da çağrı yapılmaktadır. Ayrıca afişlerle de bilgilendirme yapıldığı görülmektedir.

[?] Etkinlik bütçesi hakkında bilgi alınamamıştır.

Fotoğraf 37: 18. Uluslararası Dağcılık ve Turizm Şenliği afişi

. Program açıklandıktan sonra ulusal ve uluslararası ilgili kişiler kendi programlarını yaparak gerek ferdi gerek toplu olarak etkinliğe katılabilmektedir. Takip edilecek parkura göre gün belirlenerek yola çıkılmaktadır. Ortalama 4 - 5 gün devam eden etkinliğe katılımcılar çadırlarıyla beraber tamamen kendi imkânlarıyla katılmaktadır. KDRK, temin ettiği araçlarla katılımcıları belli bir noktaya kadar ulaştırmaktadır. Yürüyüşün kalan bölümünde araç yolu olmadığı için tüm katılımcılar sırt çantaları, çadırları, uyku tulumları, matları, yiyecekleri, giyecekleri vb. eşyaları sırtında 5 gün dağda kendi imkânlarıyla devam etmektedir.

Rize dağlarının tırmanma ve kamp kurmaya elverişli olduğu en uygun zaman dilimleri olan temmuz ve ağustos ayları “şenlik zamanı” olarak belirlenmiştir. Katılımcıların atmosferik basınca alışabilmesi için belirli yüksekliğe çıkılıp kamp kurulmakta ve vücut alıştırmaktadır. Ertesi gün yine belirli bir yüksekliğe çıkılmakta ve kamp kurulmakta, üçüncü gün ise zirve yapılmaktadır. Böylelikle insan vücudunda yükseklik ve basınçla ilgili oluşabilecek olumsuzluklara karşı tedbir alınmış olmaktadır. Dolayısıyla bu şartlarda etkinlik ortalama 5 gün sürmektedir.

Bu etkinliğe katılan herkesin zirve yapması şart değildir. Zirve faaliyetine katılmayanlar da foto safari ve çevre gezileri yaparak, dinlenerek, kamp göl kenarında ise göle girerek, zamanlarını bir nevi tatil gibi değerlendirebilmektedir. Katılanlar genelde dağcılık eğitimi aldıkları için çevreye zarar verecek en ufak bir teşebbüste bulunmamaktadır. Bugüne kadar şenliklerde genellikle tulum, horonla bir eğlence yapılmamıştır ancak bazı şenlikler tulumlu horonlu eğlenceyle tamamlanmıştır.

“Ama biz daha ziyade ‘dağcının şenliği zirvedir’ diye düşünüyoruz. Oynamak eğlenmekten ziyade zirve yapmaktır. Ama dışarıdan gelen insanlar tulumu da çok seviyorlar. Onun için kamp kurulduğu yerde zaman zaman horon oynanıyor tabi. Bizde şenlik horondan, eğlenmekten ziyade dağcılığı yaşamaktır.”²²⁹

Şenliklerde insanların kendinden geçercesine, âdeta bir vecd halinde eğlenceye kapılmakla yakaladıkları hazzı dağcıların zirveye çıkarak, dağcılık literatürüyle zirve yaparak elde ettikleri görülmektedir.

Dağcılık hata kabul etmeyeceği için yapılması zorunlu olan kuralları vardır. İnsan vücudunun atmosferik basınca hemen alışamadığı için insanların birden bire 3000 metrelere çıkarılması tehlikeli olabilir. Vücudun kimyasının bozulmadan, alıştıra alıştıra bu çıkışın yapılması doğru olacaktır. Bundan dolayı önce 2000 metrede kamp kurulmaktadır. Akşam orada geçirildikten, vücut bu yükseltiye alıştırdıktan sonra ertesi gün 3000 metrelere yakın bir yerde kamp kurulmakta ve sonraki gün de zirve yapılmaktadır. “Buradan kalktım hiç durmadan Kaçkar zirveye gideceğim.” demek yanlış olacaktır. Kesinlikle risk alınmıyor ve aldırılmıyor. Dağcılığın uyulması gereken etik kuralları vardır. Dağcılık şenlikleri herhangi bir

²²⁹ Erdoğan Muradoğlu, Rize, Erkek, Üniversite, 2015-2017 KDRK Başkanı, Erdoğan Muradoğlu ile 02.07.2015 tarihinde KDRK merkezinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

şenlik gibi değildir. Dağcılar gittiği yere en ufak bir zarar vermez. Bizim sadece ayak izimiz vardır orada, bir tane çöp, bir tane sigara izmariti bulamazsınız.”²³⁰

Fotoğraf 38: 2016 yılı Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği yürüyüş rotası ile kamp alanlarının krokisi.

Dağcılık Şenliği'ne gelen katılımcının mutlaka çadır, mat, uyku tulumu, sıcak-soğuk ve yağışlı hava durumuna göre giysi, küçük dağ ocağı, 5 günlük yiyecek içeceği yanlarında bulundurmaları gerekmektedir.

2016 yılında gerçekleştirilen 18. Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği, 18 Temmuz Pazartesi 09.30-10.30 saatleri arasında Rize Belediyesi'nde kahvaltıyla başlatılmış ardından 11.00-11.30'da Cumhuriyet Meydanı'nda açılış töreni gerçekleştirilmiştir. Açılış merasiminde Atatürk Anıtı'na çelenk konulmuş, saygı duruşunda bulunulmuş, İstiklal Marşı okunmuş ve protokol konuşmaları yapılmıştır.

Festivallerin başlangıç kalıbı “Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği”nde kahvaltı ve sonrasında Rize Cumhuriyet Meydanı'nda gerçekleştirilen açılış töreniyle icra edilmiştir. Tüm katılımcıların ve yerel halktan izleyicilerin bulunduğu açılış töreni,

²³⁰ Erdoğan Muradoğlu, a.g.g.

Rize yerel yöneticilerinin çoğunluğu şehir dışından gelen katılımcıları selamladığı bir etkinlik ritüelindendir.

Daha sonra saat 12.00’de araçlarla şenliğin yapılacağı ilk kamp noktasına varılmıştır. Alanda kamp kurulup geceledikten sonra ertesi gün ikinci kamp alanına yürünüp Kapılı Göller mevkiinde kamp kurulmuştur. 3. ve 4. gün gruplar halinde zirve faaliyeti yapılmıştır. Zirve tırmanışına katılmayan dağcılar çevre gezileri yaparak, fotoğraf çekerek, göle girerek, farklı aktivitelerde bulunarak ve dinlenerek zamanı değerlendirmişlerdir. Aynı yerde kalınacağı için zirve yapacaklar küçük sırt çantalarıyla beraber zirve faaliyetine katılmışlardır. 5. gün kamp toplanmış ve bir sonraki kamp yerine yürünerek Tatos Gölü mevkiinde kamp kurulmuştur. Kamp kurulduktan sonra o mntıkada görülmesi gereken yerlere gezilip fotoğraf çekimleriyle zaman değerlendirilmiştir. 6. gün kamp toplanarak Çiçekli Yaylası’na hareket edilmiş, oradan araçlarla şehir merkezine dönmüştür. Şehir merkezinde KDRK tarafından verilen veda yemeği ile şenlik sona ermiştir.

Kültür Bakanlığı, Rize Valiliği, Rize Belediyesi, İl Kültür Turizm Müdürlüğü, ÇAYKUR gibi kurumların sponsorluğu ile gerçekleştirilen şenlikte katılımcılardan herhangi bir ücret talep edilmemektedir. 2016 yılında gerçekleştirilen Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği’ne Kosova’dan 6, Yunanistan’dan 1, Amerika Birleşik Devletleri’nden 1, Romanya’dan 2 kişi katılmıştır. Şenliğe yurt dışından katılanlarla birlikte çoğunluğu şehir dışından olmak üzere toplam 120 dağcı katılmıştır.

Şenlik katılımcıları yerel halktan olabildiği gibi ulusal ve uluslararası dağcılık meraklısı ya da profesyonellerden oluşmaktadır. Şenlikte sadece zirve yapanların dağcılık eğitimi almış olması gerekmektedir. Diğer katılımcıların ekipmanlarını temin etmiş olması dışında herhangi bir zorunluluğu yoktur.

Bu katılımcılardan Kosova Prizren SH. B. Sharri Dağcılık Kulübü üyeleri Perver Kazazı, Zekeriya Şinik, Uta İbrahim, Abdurrahman Koçbaşı ile birlikte gelen kulüp başkanı Sadık Kaporta, dört sene önce iki kulüp olarak kardeşlik protokolü imzaladıklarını ve aynı yıl içerisinde 105 kişiyle KDRK’nın dağcılık şenliğine katılmak için geldiklerini ifade etmektedir. Kardeşlik protokolü

imzaladıktan sonra iki kulüp irtibatlarını hiç kesmemiş, sürekli diyalog halinde olmuştur.

Fotoğraf 39: Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği’nde Kaçkar Dağları’nda göl kıyısında kurulan kamp alanından bir görüntü.
(Foto: <https://www.facebook.com/groups/kdrk53>)

“İki ülke kardeşliği için buradayız. Bizi burada çok iyi karşıladılar, misafir ettiler. Düşünebiliyor musunuz 3000 metre yükseklikte bizi sürekli yedirdiler, içirdiler. Hep bizimle ilgilendiler. Burada olmaktan son derece mutluyuz.”²³¹

Şenliğin ülkeler arası dostluğu, kardeşliği tesis etmede önemli bir işlevi olduğu görülmektedir. Burada aynı zamanda şenliğin kültür turizmi adına önemli bir görev icra ettiği de belirtilmelidir.

²³¹ Sadık Kaporta, Prizren, Kosova, Erkek, SH. B. Sharri Dağcılık Kulübü Başkanı, Sadık Kaporta ile 18.07.2016 tarihinde 18. Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği açılış töreni programında Rize Cumhuriyet Meydanı’nda Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

2015 yılında etkinliğe arkadaşlarıyla birlikte, 2016 yılında ise tek başına katıldığını belirten bazı katılımcılar “tek kelimeyle harika, muhteşem bir şenlik” olduğunu dile getirmektedir. Bu şenliğin kendisine “özgürlük, güç, kendini güçlü hissetme, özellikle dağa çıktığı zaman, zirve yaptığı zaman özgüven” hissi verdiğini belirten katılımcı, şenliği her şeyden –telefon, televizyon, radyo, ses, gürültü- uzak, hayatın koşuşturmacasından, kirli havasından, insanların konuşmalarından bir kaçış, bir kurtuluş olarak nitelendirmektedir. Burada kişinin kendisinin bir şeyler başarmasının, yükünü kendisinin taşımasının, yemeğini kendisinin yapmasının, insanlarla bir şeyler paylaşmasının, küçük şeylerde bile olsa insanların yardımlaşmasının kişiye büyük mutluluklar verdiğini vurgulamaktadır. Bu beş günlük dağ hayatının kendisine çok iyi geldiğini dile getiren katılımcı, bir yıl tatil yapmayacağını belirterek dağda yaşadığı beş günün kendisine bir yıl yetecek enerjiyi verdiğini, kendisine mutluluk kattığını ifade etmektedir.²³²

Fotoğraf 40: 2016 yılındaki şenliğe Kosova Prizren’den katılan dağcılar.
(Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

²³² Selma Yazıcı, Trabzon, ikamet Ankara, Kadın, Türk Telekom’dan Emekli, Selma Yazıcı ile 23.07.2016 tarihinde Rize 18. Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği kapanış yemeğinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

Folklor ürünleri ve festivallerin, katılımcı kişilerin amaçları kadar işlevlerinin olabileceği belirtilmektedir. Burada da katılımcıların hayatın günlük rutin yoğunluğundan ve baskılardan kaçıp kurtulma amacıyla etkinliğe katıldığı görülmektedir.

Sinop Dağcılık İl Temsilcisi, Dağcılık Şenliği'ne katılan ekibin içerisinde profesyonel anlamda dağcılıkla ilgisi olmayan insanların da bulunduğu dikkat çekmektedir. İnsanların, Karadeniz'i görmek, Karadeniz'i ve yaylalarını gezmek, yaylalarda yürüyüş ve kamp yapmak amacıyla geldiğini belirterek, tüm katılımcılarla birlikte çok güzel zaman geçirdiklerini vurgulamaktadır. Kampta Karadeniz türküleri söylediklerini, eğlendiklerini dile getirmektedir.²³³

Şenlik, bir dağcılık faaliyeti olmanın yanı sıra farklı coğrafyalardan gelen katılımcıların bir araya gelmesine, yürüyüş ve tırmanış dışında kalan zamanlardaki sohbetlerle tanışıp kaynaşmasına fırsatlar sunmaktadır. Yaylada kurulan kamplarda yöresel türküler eşliğinde gerçekleştirilen geleneksel halk dansı horon icrası ile katılımcılara yöre kültürünün farklı öğeleri de tanıtılmaktadır.

Bazı katılımcılar hazırlıkların daha profesyonelce yapılması gerektiğini belirterek, rotalar işaretlenmediği için rehberlerin zorluk yaşadığını, sis etkisiyle yollarını kaybettiklerini ve fazladan 8-10 saat yürümek zorunda kaldıklarını, bunun da daha önce dağda hiç yürümeyen vatandaşlar açısından büyük sıkıntılar oluşturduğunu ve memnuniyetsizliklere yol açtığını dile getirmektedir. Fazladan yürümelerinin dışında her şeyin gayet iyi olduğunu ve herkesin memnun olduğunu belirten katılımcılar, yaşananların dağcılar için normal ama ilk defa gelenler için sıkıntı olduğunu vurgulamaktadır.²³⁴

²³³ Ersan Çetin, Sinop, Erkek, Üniversite, Sinop Dağcılık İl Temsilcisi, Ersan Çetin ile 23.07.2016 tarihinde Rize 18. Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği kapanış yemeğinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

²³⁴ Mehmet Kurt ile 23.07.2016 tarihinde Rize 18. Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği kapanış yemeğinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

KDRK Başkanı Rize’yi tanıtmak ve uluslararası boyutta Rize’nin dağcılık konusunda etkin bir faktör olduğunu belirtmek için yola çıktıklarını dile getirerek şuanda bu kadar uzun soluklu Rize’de ve Türkiye’de bir dağcılık şenliği olmadığını, bu etkinliğin uzun soluklu ve ara verilmeden yapılabilmesinin çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Rize’nin dağcılık konusunda Türkiye çapında önemli bir rolü olduğunu, bunun amiral gemisi konumunda da KDRK’nın olduğunu belirterek geçen 17 yıla bakıldığında hedefledikleri noktaya ulaşamadıklarını, “Hâlâ Rize’nin içerisinde bile Kaçkar Dağları’nı bilmeyen insanlar var.”²³⁵ sözleriyle dile getirmektedir.

Fotoğraf 41: 2016 yılı Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği veda yemeği ve kapanış programından sonra toplu fotoğraf. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

²³⁵ Erdoğan Muradoğlu, Rize, Erkek, Üniversite, 2015-2017 KDRK Başkanı, Erdoğan Muradoğlu ile 15.07.2016 tarihinde KDRK merkezinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

Rize’yi, Rize dağlarını ve yaylalarını tanıtmak, dağ ve yayla turizmi alanında Rize’nin önemli bir potansiyeli olduğunu ortaya koymak düşüncesiyle yola çıkılarak gerçekleştirilen Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği’nde geride kalan 18 yılda büyük mesafe katedildiği görülmektedir.

Katılımcılar bu etkinliğe Kaçkarları görmek, zirveye tırmanarak bu adrenalini yaşamak, bir şeyler başarmak, tamamen macera yaşamak arzusu, arkadaş ortamı, yaşadığı çevreden uzaklaşmak, insanlardan kaçıp kurtulmak, özgürlüğü yaşamak için ya da sadece spor maksadıyla²³⁶ katıldığını belirtmektedir.

Bir dağcılık etkinliği olan “Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği”nin, adlandırma, zaman ve süre, mekân, eğlence, hazırlık, katılımcılar ve içerisinde barındırdığı diğer yapısal ve işlevsel özellikleri göz önünde bulundurulduğunda salt bir dağ yürüyüşünden öte bir halk faaliyeti olarak festival özellikleri taşıdığı görülmektedir.

3.2.11. Anzer Bal ve Turizm Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç/Bitiş Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Anzer Bal ve Turizm Festivali	2005 – 2012	Ağustos ayı	Anzer Yaylası	Tanıtım
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Konser, Kültürel etkinlikler, yarışmalar	Ballıköy Muhtarlığı	5 bin kişi	2 gün	?

Tablo 16: Anzer Bal ve Turizm Festivali genel bilgi tablosu.

²³⁶ Yukarıda adı geçen katılımcılarla 23.07.2016 tarihinde Rize 18. Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği kapanış yemeğinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme notlarından. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir

[?] Festival bütçesi hakkında bilgi edinilememiştir.

Anzer, İkizdere yerleşimine 34 kilometre uzaklıkta İkizdere-İspir yolunun 8. kilometresinde bulunan Dereköy kavşağından sağa dönülerek yolun takip edilmesiyle ulaşılan, 2105 metre yükseklikte bulunan, Ballıköy ve Çiçekliköy olmak üzere iki mahalleden oluşan bir yayladır. Çevresinde Zenetli, Köşeli, Yatak ve Buzluğan gibi yayla ve mezraların yer aldığı Anzer, Karataş ve Soğanlı dağlarının ortasında dar ve derin bir vadi yatağında, alpin çayırliklara yayılmış çeşit çeşit çiçekleriyle bir renk cümbüşü oluşturmaktadır. 1991 yılında turizm merkezi ilan edilen Anzer Yaylası, çevresindeki pek çok endemik bitkiyle bölgede botanik turlarının yapılmasına imkân sağlamaktadır.²³⁷

Anzer Bal ve Turizm Festivali, 2005 - 2012 yılları arasında yaylaları tanıtmak amacıyla temmuz ayı sonu ağustos ayı başında hafta sonu iki gün sürecek şekilde yedi kez yapılmıştır.²³⁸ Festival “adlandırması” yörenin meşhur ürünü “Anzer Balı”nın ekonomik değerinin, piyasasının arttırılması ve mekânın yani “Anzer Yaylası”nın tanıtılıp turizme açılması maksadıyla “Anzer Bal ve Turizm” odaklı oluşturulmuştur. Festival “zamanı” yaylacılık kültüründe eğlencenin, şenliklerin yapıldığı ağustos ayı olarak belirlenmiştir. Festival “mekânı” aynı zamanda turizm bölgesi de ilan edilen Anzer Yaylası’dır.

Fotoğraf 42: Anzer Ballıköy. (Foto: <https://www.kulturportali.gov.tr>)

²³⁷ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 96-97.

²³⁸ Remzi Güzel, Ballıköy Muhtarı, Festival organizasyonu komite başkanı. Remzi Güzel ile 18.12.2019 tarihinde yapılan görüşme notlarından.

İki gün süren etkinliklerde yaklaşık 5 bin kişi katılımcı olarak yer almıştır. Protokol davetlilerinin konuşmalarıyla başlayan etkinlikler yöresel yaylı sazlardan kemençe eşliğinde geleneksel halk dansı horon oyunları, yöresel sanatçıların söylediği şarkılar, türküler ve yapılan çeşitli yarışmalarla devam etmiştir. Ayrıca etkinlikler çerçevesinde bir kilo Anzer balı açık artırma usulüyle satışa çıkarılmıştır. Festival süresince katılımcılara piknik yapma veya kurulan satış noktalarından yemek ihtiyaçlarını karşılama imkânları da sunulmuştur.²³⁹

Festival eğlencesinin merkezinde geleneksel halk dansı horon ve yöresel müzikler yer almaktadır. Ballıköy ve yakın köyler, İkizdere ve çevre ilçelerle Rize merkezden katılımcıların yer aldığı festivalde katılım hava şartlarına göre değişiklik gösterebilmektedir.

“O dönemde yollar, bürokratlar geleceği için iyi, bakımlı oluyordu. Belki başka köylere katkı sağlamış olabilir ama benim köyüme bir katkı sağladığını düşünmüyorum. Bende zaten dünya markası olmuş Anzer Balı var, reklama ihtiyacım yok. Festival diyoruz insanları getiriyoruz, iki gün insanları oynattık, gönderdik. Bu yayla festivali oldu, kültürel bir şey olmadı. Festivallerin kültürle ilgisi yok. Biz kültürü mü tanıtacağız festival mi yapacağız karar vermemiz lazım. Ayder’in bugün tanıtıma ihtiyacı yok ki. Biz yıllarca festivaller için çok emek harcadık ama sonuç bir hiç. Bunu bugün daha iyi görebiliyorum.”²⁴⁰

Bölgede yapılan pek çok festivalin yöre kültürünü, geleneği yansıtmaktan uzak olduğu, sadece kalıplaşmış tüketim odaklı bir eğlence anlayışının sunulduğu görülmektedir. Özellikle yaylada yapılan festivallerin çoğunda halkta çevre bilinci olmamasından kaynaklanan pek çok problem yaşanmaktadır. Hem kültürel anlamda hem de çevrede oluşturduğu tahribat dikkate alındığında festivalin yapılması ya da yapılmamasıyla elde edilecek kazanımlar ve kayıplar değerlendirilmesi gereken önemli bir husus olarak görülmektedir. Doğa, çevre, gelecek, kültür ve tarih bilinciyle hareket eden bireylerin; insanla birlikte diğer bütün canlıların da insanlar

²³⁹ A. g.

²⁴⁰ A. g.

kadar bu coğrafyada yaşam hakkı bulunduğu anlayışına sahip olanların “yayla festivali” adıyla ortaya konulan etkinlikleri doğaya, çevreye, tarihe, kültüre saygı çerçevesinde yürüteceği aksi durumlarda “festival” yapmaktan vazgeçeceği görülmektedir.

3.2.12. İkizdere Dağ Horozu Şenliği

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
İkizdere Dağ Horozu Şenliği	2005	Haziran ayı	İkizdere - Sivrikaya Köyü	Kuş gözlemi
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Kuş gözlemi, doğa yürüyüşü, yayla gezisi	İkizdere Belediyesi	50 - 100 kişi	3 gün	?

Tablo 17: İkizdere Dağ Horozu Şenliği genel bilgi tablosu.

Kafkaslara özgü bir tür olan Dağ Horozu, Huş Tavuğu ve Mere Horozu adıyla da bilinmektedir. Nesli tükenmekte olduğu için tüm dünyada koruma altına alınan bu kuşu, BirdLife International ve Dünya Korunma Birliği,²⁴¹ “Nesli Tükenme Tehlikesi Altında Olan Türlerin Kırmızı Listesi”nde tehdit altında kategorisinde değerlendirmektedir.

[?] Etkinlik bütçesi ile ilgili bilgi edinilememiştir.

²⁴¹ (Çevrimiçi) <https://www.iucnredlist.org/search?redListCategory=nt&searchType=species>, 01 Mayıs 2020.

Tüylerine siyah renk hâkim olmakla birlikte mavi-yeşil ve mor renkler de vardır. Gözlerinin üst tarafında, iki yanda belirgin şekilde kırmızı ibikler ve omzunda beyaz bir leke göze çarpmaktadır. Dağ Horozu'nun kanat altı tüyleri beyazdır. Erkeğinin uzun, çatallı ve aşağıya doğru kıvrık; dişisinin ise erkeğine göre daha kısa ve uçları köşeli bir kuyruğu vardır. Dişisi, erkekten küçüktür. Üst kısımları siyah çizgili, alt kısımları grimsi kahverengi renktedir.²⁴² Dağ horozu, yıl boyunca 1500–3000 metre yükseklikte ağaç sınırı ve dağ çayırıkları arasında yerleşik olarak yaşayan yüksek dağ kuşudur. Türkiye'deki yaşam alanını iğne yapraklı ağaçlar, huş ağaçları ve orman güllerinin yakınlarındaki çayırlar oluşturmaktadır. Kafkasya Bölgesi'ne özgü bir tür olan Dağ Horozu Gürcistan, İran, Rusya, Ermenistan ve Türkiye'de bulunmaktadır. Türkiye'de Trabzon, Rize, Artvin ve Ardahan illerinde sınırlı alanlarda yaşamaktadır.²⁴³

Fotoğraf 43: İkizdere Seslikaya köyünde fotoğraflanan Dağ Horozu.
(Foto: www.ikizdere.bel.tr)

En temel yiyeceği bitkiler olan Dağ Horozları yumurtadan çıkışlarının ilk 10 –15 gününde böcek, salyangoz ve örümceklerle de beslenmektedir. Yılda bir kez

²⁴² (Çevrimiçi) www.trakus.org/kods_bird/uye/?fsx=2fsd117@d&tur=Da%F0horozu, 24 Haziran 2015.

²⁴³ (Çevrimiçi) www.dag.gen.tr/dag-tavugu.html, 24 Haziran 2015.

yavrulayan Dağ Horozu'nun kuluçka süresi yaklaşık 20–25 gündür. Doğal ortamdaki yaşam süresiyle ilgili kesin bir bilgi olmamasına rağmen yaklaşık 9 yıl olduğu tahmin edilmektedir. Bugüne kadar en fazla 5 yaşında bir dağ horozu görüldüğü belirtilmiştir. Üreme mevsimleri nisan ayının ortasından haziran ayının sonuna kadar sürmektedir. Yaşam alanı yaklaşık 12,000 km² ile Avrupa'daki en dar yayımlı orman tavuğu türüdür. Dünya'da 50.000-100.000 arası Dağ Horozu'nun yaşadığı tahmin edilmektedir. Yapılan çalışmalara göre, Türkiye'de 1500 – 2500 arası dağ horozunun olduğu tahmin edilmektedir.²⁴⁴

Sınırlı bölgelerde yaşam alanına sahip olan Dağ Horozu Türkiye'de sınırlı bölgelerde yaşaması ve çok zor görüntülenmesiyle bilinmektedir. Türkiye'deki değerlerin pek çoğunun keşfedilmesinde olduğu gibi Dağ Horozu'nun tespit edilmesi, koruma altına alınması, tanıtılmasında da yabancı araştırmacıların etkileri görülmektedir.

Fotoğraf 44: Dağ Horozu Şenliği tanıtım afişi.

²⁴⁴ Dağ Horozu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk.: Ebru Başkaya, “Dağ Horozu (Tetrao Mlokosiewiczzi)' nun Posof Yöresindeki Üreme Biyolojisi ve Yaşam Alanı Kullanımı”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2007.

1977 yılında 12 kişilik bir İngiliz araştırma grubu ilçeye gelmiş ve dağ horozunun İkizdere’de olduğunu tespit etmişlerdir. Bu grubun gezisi sırasında kuşları görmek mümkün olmamıştır fakat daha sonra sabah erken saatlerde yöreden bazı kuş meraklıları ilk kez kuşları görmüştür. Daha sonra çeşitli zamanlarda Avrupa ülkelerinden birçok turist kuş gözlemi için yöreye gelmiştir.²⁴⁵

Fotoğraf 45: Fotoğraf makinesi ve dürbünleriyle Dağ Horozu gözleyen katılımcılar. (Foto: www.ikizdere.bel.tr)

"Artvin'in Şavşat ilçesi ve Trabzon'un Çaykara ilçesi yaylaları arasında bu kuş görülebilir. Kaçkarlarda sadece bu bölgede yaşar. Dünyanın başka bir yerinde bu kuşları göremezsiniz. Bu kuşun farklı türlerini farklı yerlerde görebilirsiniz. Burada yaşayanlar üç kilodan fazla olmaz. Avrupa'da yaşayan farklı türler 4,5 kilo civarındadır. Bizdekilerin kuyruk kısmı on beş santim yere doğru çatal gibidir. Omuzlarında iki benek vardır. İbikleri kırmızı olur. Yaz kış bu bölgede yaşarlar. Şu an bu kuşlar korumamız altındadır. Bu kuşları bu ayların haricinde görmek mümkün değildir. Gün içinde dışarıda olmazlar. Güneşin hemen doğması ve batışı ardından kısa sürede dışarı çıkar ve yuvalarına dönerler. Dişisi ile erkeği toplam 200 tane bu bölgede yaşamaktadır. Bu kuşun öncelikle

²⁴⁵ (Çevrimiçi) www.haberler.com/rize-de-dag-horozu-senlikleri-yapildi-6131498-haberi/ 25 Mayıs 2015.

meraklıları İngilizler, Almanlar, Hollandalılar, İsviçreliler ve Fransızlardır. Sırf bu kuşu görmek için ülkemize geliyorlar."²⁴⁶

1960'lı yıllardan beri yurtdışından buraya öğrenciler gelip çadırlar kurarak kuş gözlemi yapmaktadır. Turlarla yabancıların gelip ellerinde çeşitli aletlerle bu kuşu izlediği yörede görülmektedir. Fakat halk için bu çok dikkat edilecek, ilgilenilecek bir husus değildir. Bu kuş, nesli tükenmekte olan ve yalnızca Kafkaslarda görülen bir kuştur. İngiliz kraliyet ailesinin bu kuşu dünyada koruma altına alarak bu yöndeki çalışmaları maddi olarak desteklediği bununla ilgili çalışmalar yapan derneklere sponsorluk sağladığı bilinmektedir. Türkiye'de ise Doğa Derneği, Dağ Horozu'nun korunmasına yönelik bir takım çalışmalar yapmaktadır ve Belediye de festivalin ilk iki yılında Doğa Derneğiyle birlikte çalışmıştır. Doğa Derneği'yle yapılan etkinliğe Türkiye'nin her tarafından katılım olmuş, 70-80 çadırılık kalabalık bir katılımcı topluluğu İkizdere'de kamp kurup konaklamıştır. Daha sonraki yıllarda sayı azalmış, katılım bazen 10-15 kişiyle kalsa da etkinlik her yıl devam ettirilmiştir. Doğa Derneği gibi geniş katılımlı devam ettirilememiştir çünkü dernek Türkiye çapındaki bağlantıları sayesinde Türkiye'nin her tarafından kuş gözlemcilerini davet ederek katılımı ve organizasyonu profesyonelce yapmıştır. Bu bağlamda Belediyenin yaptığı çalışma çok amatörce kalmıştır fakat bir gelenek halini aldığı için bırakılmak istenmemektedir.²⁴⁷

Şenlik zamanı olarak Dağ Horozu'nun görüldüğü haziran ayı belirlenmiştir. İlki 2005 yılında Rize Valiliği, İkizdere Kaymakamlığı, İkizdere Belediyesi ve Doğa Derneği tarafından gerçekleştirilen Dağ Horozu Şenliği genellikle haziran ayı içerisinde yapılmaktadır. İlk başlarda sadece kuş gözlemi olarak gününbirlik yapılan etkinlik şenliğin ilerleyen yıllarında doğa yürüyüşü, yayla gezileri ve doğal hayata ait sunum/söyleşi, sergi vb. içeriklerle zenginleştirilerek üç gün olarak yapılmaktadır.

²⁴⁶ (Çevrimiçi) www.haberler.com/rize-de-dag-horozu-senlikleri-yapildi-6131498-haberi/ 25 Mayıs 2015.

²⁴⁷ Hasan Kösoğlu, **a.g.g.**

Şenlik açılışı, İkizdere ilçesindeki dağ horozu anıtı önünde açılış ve protokol konuşmaları ile gerçekleştirilmektedir. Açılış sonrası yörenin geleneksel nefesli çalgısı tulum eşliğinde yörenin geleneksel halk dansı horon oynanmaktadır. Şenlik boyunca Dağ Horozu ile ilgili alanın uzmanları tarafından sunumlar yapılmakta, söyleşiler gerçekleştirilmekte, doğa, hayvanlar vb. konularda fotoğraf sergileri yapılmakta ve İkizdere ilçesinin yaylalarına foto safari etkinlikleri ve geziler düzenlenmektedir. Kuş gözlemi yapılacağı gün sabaha karşı saat 04.00 sularında, İkizdere ilçe merkezinde toplanılıp araçlarla Sivrikaya köyüne hareket edilmektedir. Saat 05.00 - 05.30 sularında Sivrikaya Büyük Yayla'ya ulaşan gözlemciler hazırlıklarını yaparak Dağ Horozu'nu gözlemeye başlamaktadır. Dağ Horozu sabah 05.00 ile 07.00 arası veya akşamüzeri 17.00'den sonra ortaya çıktığı için gözlem sabah erken saatte yapılmaktadır. Etkinlik katılımcılarının bazı yıllar Dağ Horozu'nu göremediği, fotoğraflayamadığı da olmaktadır. Katılımcılar Dağ Horozu ile birlikte çeşitli yabani hayvanları da gözlemlemektedirler. Saat 07.30 - 08.00 sularında gözlemlerini tamamlayan katılımcılara İkizdere Belediye Başkanı tarafından Sivrikaya Köyü'nde kahvaltı vermektedir. Katılımcılar kahvaltının ardından kuş gözlemi, doğa yürüyüşü, yayla gezisi için Cimil, Ovit, Anzer, Petran gibi İkizdere ilçesinin diğer yaylalarına çıkmaktadır. Pazar günü etkinliklerin bitimi ve İkizdere'ye dönüşle şenlik sona ermektedir.

Hem yalnızca bu coğrafyada bulunan ve nesli tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan bir türe sahip çıkmak, dikkatleri bu yöne çekmek hem de son yıllarda gelişen kuş gözlem turizminde etkin olmak için bu festival gerçekleştirilmektedir.²⁴⁸

²⁴⁸ Hasan Kösoğlu, **a.g.g.**

2019 YILI İKİZDERE 15.DAĞ HOROZU ŞENLİĞİ PROGRAMI

Sayın ;

Program

14 Haziran Cuma

10.00= İkizdere Belediye Binasında Katılımcıların Kayıtlarının Oluşturulması

14.00= İkizdere Şelaleler Bölgesi Doğa Gezisi

17.30= İkizdere'ye İntikal Serbest Vakit

19.00= Şenlik Resmi Açılışı ve Fotoğraf Sergisi Açılıp. (İkizdere Kültür Merkezi Sergi Salonu)

20.00= Yerel Fotoğrafçılar sunum ve söyleşi. (İkizdere Kültür Merkezi Sunum Salonu)

15 Haziran Cumartesi

4.30= Dağ Horozu Gözlemi ve Foto Safari için Öğretmen evi önünden hareket.

5.30= Ovit Dağı Sivrikaya mevkii Dağ Horozu Gözlem ve Foto Safari.

8.30= Sivrikaya Köyü Yayla Kahvaltısı (IKRAM)

9.30= Vaja yaylası, Homeza yaylası, Demirkapı köyü yayla turu ve Foto Safari Gezisi.

17.00= İkizdere'ye İntikal Serbest Vakit.

19.00= Kamp Ateşi Çevresinde Tulum, Kemenge ile yerel müzik eşliğinde Koliya (Haşlanmış Mısır) (IKRAM)

20.30= Prof. Dr. Ahmet Karataş Biyoloji, Zooloji, ABD ve Ulusal Kuş Fotoğrafçılarından Kuşlar ve Biyolojik Çeşitlilik konulu sunum ve söyleşi. Katılım Belgesi Takdimi.

16 Haziran Pazar

8.30= İkizdere Öğretmen Evi Sabah Kahvaltısı (IKRAM)

9.30= İkizdere Öğretmen evi önünden Mejeköy'e (Petran Yaylası) Hareket. Petran Yaylası, Meles Vadisi Gezisi.

13.00= Anzer Yaylasına İntikal Serbest Vakit.

14.00= Anzer Yaylası Gezisi.

17.00= İkizdere'ye İntikal ve Faaliyetlerin Sonlandırılması.

14-15-16 Haziran Tarihlerinde
İkizdere İlçemizde 15. si Yapılacak Olan
Dağ Horozu Şenliğinde,
Sizleri de Aramızda Görmekten
Onur Duyarız.

Abdülhamid UYAR
İkizdere Kaymakamı

Hakan KARAGÖZ
İkizdere Belediye Başkanı

Fotoğraf 46: 15. Dağ Horozu Şenliği program akışı.

İkizdere Dağ Horozu Şenliği, Türkiye’de sınırlı yaşam alanlarına sahip bir kuş türünün varlığına dikkat çekmek ve bu türü korumak adına gerçekleştirilen bir organizasyondur. Şenliğin Dağ Horozu’nu korumanın yanı sıra foto safari, yayla, kuş gözlemi, doğal yaşam alanları vb. ilgililerine yörenin doğal güzellikleri tanıtmaya amacı taşıdığı da görülmektedir. Şenlik özellikle bölge dışından gelen katılımcılara eşsiz bir deneyim sunmayla dikkat çekmektedir. Bu bağlamda şenlik ulusal ve uluslararası katılımcılara yönelik etkinliklerle geliştirilip zenginleştirildiğinde uzun vadede yörenin tanıtımına ve ekonomisine önemli katkılar sağlayacağı görülmektedir.

3.2.13. Movri Yayla Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Movri Yayla Festivali	2005 - 2013 (Başlangıç - Bitiş)	Temmuz ayının son haftası	Movri Yaylası	Yayla Şenliği
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Konser, Kültürel etkinlikler,	Eskiarmutluk köyü Muhtarlığı	600 -700 kişi	2 gün	?

Tablo 18: Movri Yayla Festivali genel bilgi tablosu.

Movri Yaylası, Ardeşen ilçesine 48 km, Eskiarmutluk köyüne 19 km mesafede Tunca Vadisi'nde bulunmaktadır. Yaz döneminde 35 kişinin yaşadığı yayla, mayıs-eylül dönemlerinde yaylacılar tarafından kullanılmaktadır.²⁴⁹

Festival etkinlikleri ilk olarak 2005 yılında başlamış ve 8 yıl devam etmiştir. Festival 2013 yılından beri yapılmamaktadır. Festival tarihi temmuz ayının son haftası olarak belirlenmiştir. Festival takvimi belirlenirken hava şartlarının uygun olması ve çay toplama zamanına denk gelmemesine dikkat edilmektedir.²⁵⁰ Festivalin “zaman ve süre”sinin belirlenmesinde geleneksel yaylacılık kültüründe var olan yayla şenliklerinin yerleşik zamanının etkili olduğu görülmektedir. Her ne kadar gelenek devam ettirilmese de zihinlerde yerleşik olan eğlence takvimi bugün yapılan faaliyetlerin zamanını şekillendirdiği görülmektedir.

[?] Festival bütçesi ile ilgili bilgi edinilememiştir.

²⁴⁹ Yazan yok, **Türkiye Geneli Yayla Envanteri**, T.C. İçişleri Bakanlığı, C 2, (Çevrimiçi) <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/jandarma%20cilt%20II%20baski.pdf>, 20 Aralık 2019.

²⁵⁰ Ali Fuat Terzioğlu, Eskiarmutluk Köyü Muhtarı. Ali Fuat Terzioğlu ile 21.08.2016 tarihinde yapılan görüşme notlarından.

Fotoğraf 47: Movri Yayla Şenliklerinden bir görüntü.
(Foto: <http://www.patikaa.com>)

Festival “mekânı” geleneklerin yaşandığı yayladır. Hayat şartlarının değişmesiyle gelenekten kopan ve şehir hayatına adapte olan insanlar yılın belli dönemlerinde köyde ve yaylada bulunmayı hem geçmişte yaşadığı güzel hatıraları canlandırma hem şehir hayatının karmaşasından uzaklaşıp durgunlaşma hem de rahatlama ve bir eğlence sebebi olarak görmektedir.

Festival zamanını duyurmak için şehir dışında olanlara kart gönderilmektedir. Festival hazırlıkları köy muhtarı ve köylüler tarafından yapılmaktadır. Festival davet/duyurusunun yapılması, alanın hazırlanması, yeme-içme vb. ile ilgili yapılan çalışmalar belli başlı festival hazırlıklarındandır.²⁵¹

Festivalde eski gelenekler canlandırılarak, anılar tazelenmektedir. Piyesler yapılmakta, ot biçme, imece ve karşılıklı türkü atmalar canlandırılmakta, eski giysiler sergilenmekte, komiklikler yapılmakta ve geleneksel çalgılardan tulum eşliğinde yöresel türküler söylenip horon edilmektedir.²⁵² Festivalin merkezinde

²⁵¹ Ali Fuat Terzioğlu, **a.g.g.**

²⁵² **A. g.**

olan “eğlence” ögesi, bugün unutulmuş yayla göçü geleneğini canlandırma, karşılıklı atma türkü söyleme ve komiklik unsurlarıyla örgülenmektedir. Fakat festivalde asıl eğlence unsurunu geleneksel çalgı tulum eşliğinde insanların kendinden geçmesine yaptığı yöresel halk dansı, horon icrası oluşturmaktadır.

Movri Yayla Festivali köy halkı ve akrabalar arasında yapılmaktadır. Bu şenliklerin yapılma amacı dışarıda olan aileleri bir araya toplamak, beraber vakit geçirmek ve kaynaşmaktır. Festivale köy halkı ile şehir dışında bulunan, çeşitli sebeplerle göç etmek durumunda kalan aileler katılmaktadır.²⁵³ Festival katılımcıları köy halkı ve akrabalarından oluştuğundan katılımcılar etkinlikler çerçevesinde hem izleyici hem katılımcı durumuna geçebilmektedir.

Festival kapsamında gönüllülük esasına dayalı olarak her yıl bir hayvan kesilip kavurma yapılmakta ve bu kavurma festivale katılanlara dağıtılmaktadır. Festivale katılım köyde bulunan akrabalar ve onların misafirleri ile sınırlı olduğundan yapıldığı yıllarda etkinliğe katılım ortalama 600-700 kişi civarındadır.²⁵⁴ Festivallerin yapısal öğelerinden olan “yiyecek ve içecekler” Movri Festivali’nde geleneksel usullerle gerçekleştirilmektedir. Türk kültüründe ikram etme/yedirme tarihin ilk dönemlerinden beri destanlar, Dede Korkut Hikâyeleri vb. metinlerde geleneğin önemli bir unsuru olarak görülmektedir. Hem milli kültür hem de dini bir değer olarak ikram etme/yedirme kişinin toplumdaki saygınlığını artıran, kişisel tatmin ve kişinin mutlu olmasını sağlayan bir unsurdur.

Movri Yayla Festivali, köylü halk ve akrabaların kendi arasında eğlenmek, hoşça vakit geçirmek ve sembolik de olsa geleneği yaşatmak için gerçekleştirdikleri festivallerdendir. Geçmiş dönemlerde geleneksel yayla kültürünün doğal bir uzantısı olarak, yayla işlerinin tamamlanmasıyla köye dönüşler başlamadan, hem yorgunluk atmak ve dinlenmek hem eğlenmek hem de köyde kalanların ve şehirdekilerin gelmesiyle hep beraber hoşça vakit geçirmek için yapılan yayla şenlikleri günümüzde hayat şartlarının değişmesi, teknolojinin getirisi, imkânların artması vb.

²⁵³ A. g.

²⁵⁴ A. g.

sebeplerle geleneksel çizgisinden çok farklı bir şekilde daha çok tatil düşüncesiyle gerçekleştirilmektedir.

3.2.14. Uluslararası Ovit Kar Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Uluslararası Ovit Kar Festivali	2005	Nisan - Mayıs	İkizdere Ovit Yaylası	Kar, kış eğlencesi
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Konser, eğlence, yarışmalar	Ekşioğlu Vakfı	2 bin kişi?	1 gün	100 bin??

Tablo 19: Uluslararası Ovit Kar Festivali genel bilgi tablosu.

2860 metre rakımlı Ovit Dağı İkizdere ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Ovit yıllardır, ağustos ayında yapılan yayla şenlikleri ile yerel ve ulusal basında haber olmaktadır. Kış aylarında uzun süre kapalı kalan İkizdere-İspir yolu tamamlanan Ovit Tüneli ile Karadeniz ve iç bölgeler arasında yıl boyu kesintisiz ulaşım imkânı sağlamaktadır. Bölgede ulaşımın 12 aya çıkarılması, kış etkinlikleri yapılması, yıl boyu hizmet edebilecek otelin yapılması dikkatleri Ovit'e çekmektedir. Tüm bunların arka planında İkizderelilerin ve Ekşioğlu ailesinin yürüttüğü çalışmaların olduğu bilinmektedir.

[?] Katılımcı sayısı yıllara göre değişiklik göstermektedir. Katılımcıların 5 bin, 10 bin kişiyi bulduğu yıllar olduğu gibi bin kişiyi bulamadığı sezon da olmuştur. Necati Selvitop, Trabzon, Erkek, Ovit Yayla Şenlikleri Organizatörü. Necati Selvitop ile 21.03.2020 tarihinde yapılan görüşme notlarından. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

^{??} Etkinlik bütçesi yıllara göre farklılık gösterebilmektedir. Necati Selvitop, a.g.g.

2005 yılı Mayıs ayının 2. haftasında İkizdere Belediyesi; Rize Valiliği, Rize Belediyesi, İl Kültür Turizm Müdürlüğü ile birlikte Ovit Dağı'nda "Ovit Dağı Kar Şenliği" başlatmıştır. Amaç 15-20 Mayıs tarihlerinde bile Ovit Dağı'nda 2 metre kar ile birlikte kayak yapılabilecek harikulade bir pist olduğunu tüm dünyaya duyurmak, göstermektir. Dünyanın hiçbir yerinde mayıs ayında böyle bir kar yoktur. Organizasyonu dönemin Rize Valisi Enver Salıhoğlu ile İkizdere Belediye Başkanı Hasan Kösoğlu beraber başlatmıştır. Gümüşhane'den kar araçları getirilerek yollar açılmış, hazırlıklar yapılmıştır. İki sene kar şenliği yapıldıktan sonra Turizm Bakanlığı ile yapılan çalışmalar neticesinde İkizdere sınırları içerisindeki Sivrikaya ve Ovit Dağı'nı kapsayan alanı 2008 yılında Bakanlar Kurulunun 2008/13317 sayılı kararıyla "Rize İkizdere Ovit Dağı Kış Turizm Merkezi" ilan edilmiştir. Daha sonra bölgeye yatırımcı çekebilmek için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Fakat bölgeden bir kadaastro geçmiş ve Ekşioğulları da "Bu yayla bizimdir, dedelerimizin üzerine padişah fermanı var." diyerek yaylayı kendi üzerlerine kadaastro yaptırmıştır. Türkiye'de mera ve yaylalar mera kanununa tabidir, ilk defa böyle bir durum olmuştur. Bu yüzden girişimler de sonuçsuz kalmıştır.²⁵⁵

Yörenin kış turizmi potansiyelini ortaya koymak ve bu alanın ilgililerinin dikkatini çekmek amacıyla mekân ve etkinlik bağlamında bir adlandırmayla şenlik adı "Ovit Dağı Kar Şenliği" olarak belirlenmiştir. Etkinliği Ekşioğlu Vakfı'nın üstlenmesinden sonra adlandırma, "Uluslararası Ovit Kar Festivali" olarak değiştirilmiştir.

Hem Ovit Dağı'na ulaşımın mümkün olabildiği hem de Ovit Dağı'nda etkinliklerin yapılmasının uygun olduğu bir takvim olan nisan sonu ile mayısın ilk haftası aralığında bir gün "şenlik zamanı" olarak belirlenmiştir. Şenlik mekânı, yörenin kış aktiviteleri için uygun olduğunu ortaya koymak ve yörede kış turizm hareketliliği oluşturmak için "Ovit Dağı" olarak belirlenmiştir.

²⁵⁵ Hasan Kösoğlu, İkizdere-Rize, Erkek, Üniversite, İkizdere Belediye Başkanı, Hasan Kösoğlu ile 27.05.2016 tarihinde İkizdere Belediyesi'nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

Belediyenin başlattığı kar şenlikleri, daha sonra Ekşioğlu Vakfı'nın “Yayla bizim, şenliği biz yapalım.” talebiyle vakfa devredilmiştir. Fakat vakıf bir sene yaptıktan sonra karşı çıkanlar olduğu için şenlikler birkaç sene kesintilerle devam etmiştir. Böyle 5 kilometrelik harikulade bir pist ve mayısın 20'sinde kayak dünyanın hiçbir yerinde yoktur.²⁵⁶

Fotoğraf 48: Ovit Kar Festivali sahne afişi. (Foto: Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi)

Organizasyon kış turizmine endeksli ve bölgenin farklılığını ortaya koyabilecek şekilde dikkatlere sunulduğunda etki gücünün daha fazla olabileceği görülmektedir. Özellikle kayak sezonu olarak adlandırılabilir sürenin Ovit'te mayıs sonuna kadar devam etmesi bölgeye gelecek yatırımcılar için çok caziptir. Ayrıca sahillerde denize girme imkânı varken mayıs ayında kayak yapmak da katılımcılar için eşsiz bir tecrübedir.

²⁵⁶ Hasan Kösoğlu, a.g.g.

Organizasyonu devralan Ekşioğlu Vakfı bu bağlamda bölgenin kış turizmi potansiyelini ortaya koymak ve dikkatleri bu bölgeye çekmek için bir dizi etkinlikler gerçekleştirmiştir. 11 Nisan 2015 Cumartesi günü 4.sü düzenlenen etkinlikler Rize Valiliği ile birlikte yapılmıştır. Valiliğin, Rize’de Eğitime Nitelik Kazandırma (RENK) adıyla gerçekleştirdiği proje kapsamında etkinliklere il merkezi ve 11 ilçeden yaklaşık 600 öğrenci ve öğretmen katılmıştır. Ovit Yaylası’ndaki bu etkinlikte “Dünyada en çok çocukla kardan adam yapma” rekoru kırılmıştır. Dünya Çocuk Rekorları Hakemi ve Başkanı Orhan Kural ve Rekor Danışmanı Aydın Türkgücü’nün işaretiyle 450 öğrenci kendilerine dağıtılan 250 kürek, 150 kova, 300 spatula ile 25 ayrı alanda rekor için kardan adam yapmaya başlamıştır. Kural ve Türkgücü, incelemelerinin ardından Dünya’da en çok çocukla kardan adam yapma rekorunun 450 çocukla kırıldığını açıklamıştır. Daha önce 260 çocukla İsviçre’nin elinde bulunan kardan adam yapma rekoru böylelikle Türkiye’ye geçmiştir. Kayıt altına alınan rekor belgelenip imzalandıktan sonra Rize Valisi Ersin Yazıcı ve Ekşioğlu Vakfı Başkanı Ali Ekşi’ye verilmiştir. İkizdere Ovit Tüneli, çay alım yeri, dağ horozu, semazen ve Çanakkale Şehitleri Abidesi gibi 45 şekil ve figürün yapıldığı etkinliklerde yöresel sanatçılar konser vermiştir.²⁵⁷

Medyanın dikkatini çekmek ve dolayısıyla ülke genelinde haber değerine ulaşabilmek adına ilginç çalışmaların yapıldığı Ovit Yaylası, Ekşioğlu Vakfının organize ettiği kar festivali ile her geçen gün tanınırlığını artırmaktadır. Herkesin katılımına açık olan Ovit Kar Festivali 2015 yılında Valilik ve Milli Eğitim Müdürlüğü ile birlikte çocukların daha çoğunlukta olduğu bir etkinlik olarak gerçekleştirilmiştir.

²⁵⁷ (Çevrimiçi) <http://www.caytvhaber.com/haber/rize/4-uluslararasi-ovit-kar-festivali---en-cok-cocukla-kardan-adam-yapma-rekoru/19243.html>, 29 Ekim 2019.

Fotoğraf 49: Festivalde yapılan Ovit 2015 figürü önünde poz veren katılımcılar.
(Foto: <http://ercaneksioglu.com>)

2016 yılında 5.si gerçekleşen etkinlikler ülkede yaşanan terör olayları nedeniyle eğlence formatından çıkartılarak, dünyanın dikkatini terörizme çekmek için farklı bir formata taşınmıştır. 22 Mart 2015 tarihinde Almanya'nın Duisburg kentinde 1144 kişinin katıldığı “İrkçılığa Hayır, Sevgi ve Kardeşliğe Evet” sloganıyla Guinness Rekorlar Kitabı'na kaydedilen halay dansı gösterisi 1500 kişi ile kırılarak, Ovit'ten tüm dünyaya kardeşlik ve barış için “İrkçılığa hayır, terörizme hayır” mesajı verileceği duyurulmuştur. Amaç “Almanya'nın elinden rekorlarını almak değil, Almanya'ya Ovit'ten teröre karşı tek yürek olunduğunu göstermek”²⁵⁸ olarak açıklanmıştır.

Ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü durumların festivallerin yapısal özelliklerinde değişikliğe sebep olduğu bilinmektedir. Ovit Kar Festivali organizasyonu da hem gerçekleştirilmek istenilen rekor denemesiyle hem de

²⁵⁸ Organizatör Necati Selvitop'un açıklamaları. (Çevrimiçi) <https://www.sondakika.com/haber/haber-rize-ovit-dagi-nda-terorizme-karsi-sevgi-baris-ve-8299952/>, 29 Ekim 2019.

programdaki konser etkinliklerinin iptal edilmesiyle toplumsal olayların festivaller üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

6 Nisan Cumartesi sabahı erken saatlerde Ovit Dağı'nda "Kar üzerinde dünyanın en büyük horon halkası" rekorunu kırmak için hazırlıklar tamamlanmıştır. Kar araçları ile ezilen zeminin etrafı şeritlerle çevrilmiş, giriş noktasına 5 adet dijital sayaçlı turnike yerleştirilmiştir. Guinness Rekor Danışmanları Orhan Kural ile Aydın Türkücü'nün nezaretinde gerçekleştirilen hazırlıklar sırasında hakem heyeti turnikeleri kontrol etmiş, alanın boş olduğunu belirlemiştir. Yaklaşık 20 dakikada içeri giren vatandaşlar belirlenen bölümde sıraya girmiştir. Rekorun kırılabilmesi için sık sık anonslar yapılmış, çevredeki görevliler de sahaya alınmıştır. İçeri girişlerin tamamlanmasının ardından görevliler turnikeden geçen sayıları belirlemiştir. Bu sırada içeri girenler el ele tutuşarak beş dakika boyunca büyük bir halka oluşturarak horon oynamıştır. Etkinlik sonunda Orhan Kural, rekor denemesinin olumsuz hava şartları altında gerçekleştirildiğini belirterek, 965 kişi katıldığı için rekorun kırılmadığını açıklamıştır. Katılımcılar soğuk havaya rağmen horon oynayıp sanatçı Davut Güloğlu'dan türküler dinlemişlerdir.²⁵⁹

Rekor denemeleriyle dikkatlerin yöreye çekildiği Ovit'te poşet, naylon veya leğenle kayma ve karda güreş gibi daha çok eğlence merkezli gerçekleştirilen etkinliklerde geleneksel nefesli saz tulum ve halk dansı horon yörenin eğlence kültürünü yansıtmaktadır. "Paranın geçmediği tek yerdir Ovit"²⁶⁰ ifadesi uzun süre kışın yörede hiçbir hareketliliğin olmadığını, maddi varlığın bir şey ifade etmediğini zira harcama imkânının olmadığını anlatmaktadır. Bu yüzden yemek, ulaşım, yoların açılması ve alanın hazırlanması gibi tüm işler Ekşioğlu ailesi tarafından yapılmaktadır.

²⁵⁹ "5. Geleneksel Ovit Yaylası Kar Şenlikleri", **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, S 47, Kış 2016, s.26-30.

²⁶⁰ Necati Selvitop, **a.g.g.**

Fotoğraf 50: Ovit Kar Festivali'nde horon oynayan katılımcılar.
(Foto: <http://ercaneksioglu.com>)

Ana hedef İkizdere'yi Davos yapmaktır, bu çerçevede İkizdere'nin kalkınma ve büyüme refleksinin nasıl ayağa kaldırılacağına dair üç kurultay düzenlenmiştir. Bu kurultaylarda hem yerel yönetimlerin hem merkezi hükümetin hem de sivil toplum kuruluşlarının birlikte hareket ederek sürece dinamizm kazandırabileceği görülmüştür. Yapılan bu tür etkinlikler bölgenin dinamizmini ve katma değerini artıracaktır. Amaç, açılan Ovit Tüneli ile birlikte bölgede kayak tesislerinin harekete geçirilmesidir. Ayrıca İkizdere ilçesine bağlı Ovit, Anzer ve Cimil vadilerinde kış turizmine yönelik atılacak adımlarla bölgenin sürekli göç veren olma durumu da değişecek ve yapılacak tesislerle buralarda yüzlerce kişiye istihdam sağlanabilecektir.²⁶¹

²⁶¹Kadem Ekşi, İkizdere-Rize, Erkek, Üniversite Ekşioğlu Vakfı Başkan Yardımcısı, Kadem Ekşi ile 28.02.2016 tarihinde İkizdere RİDOS Otel'de Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

Fotoğraf 51: Çeşitli figürlerin yapıldığı Ovit Kar Festivali etkinlikleri.
(Foto: <http://ercaneksioglu.com>)

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde turizm odaklı Trabzon-Uzungöl ve Rize-Ayder bölgeleri ön plana çıkmaktadır. İkizdere ilçesinde yapılan kış etkinlikleri ile bu yörenin kış turizmindeki potansiyeli ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Ovit'te özellikle nisan mayıs aylarında bile kayak için uygun kar seviyesinin olması, bir başka ifadeyle Türkiye'de en uzun kar sezonun yaşanması dikkatleri bu bölgeye çekmektedir. Ovit'in Trabzon havaalanına bir buçuk saatlik bir mesafede olması, Ovit Tüneli'nin açılmasıyla İç Anadolu ve Orta Doğuyla karayolu bağlantısının kolaylaşacak olması gibi hususlar bölgenin bir cazibe merkezi olabileceğinin işaretleri olarak görülmektedir. Ekşioğlu Vakfı organize ettiği Ovit Kar Festivali ile bölgenin kayak, kar yürüyüşü, tırmanma, heliski, yamaç paraşütü vs. pek çok etkinlik için elverişli olduğuna ve uygun tesislerin yapılması durumunda bölgeye katma değer oluşturulabileceğine dikkat çekmektedir. Ovit Kar Festivali'nin, katılımcılarına hoşça vakit geçirme, eğlence açık işlevinin yanında yöreye ekonomik anlamda katkı sağlayacak yapılar oluşturma, yörede kış turizmi hareketliliği meydana getirme, yörenin tanıtımı vb. işlevlerle gerçekleştirildiği görülmektedir.

3.2.15. Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali	2006	Ağustos	Derbent köyü	Kültür
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Yarışma, yemek, eğlence, konser	Derbent Köyü Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği	3000 kişi	1 gün	40 bin TL

Tablo 20: Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali genel bilgi tablosu.

Rize il merkezine 72 km, Fındıklı ilçesine 12 km uzaklıktaki köyün Trevendi olan eski adı daha sonra Derbent olarak değiştirilmiştir.²⁶²

2006 yılında başlayan Derbent Köyü Festivali, 2011 yılından sonra “Geleneksel Termon Festivali” adıyla devam ettirilmiştir.²⁶³ Önceleri anma/ tanıtma amaçlı yer ve mekânı öne çıkaran bir adlandırma tercih edilmişken 2011 yılından sonra bölgeye ait tarımsal ürün “termon”un öne çıkarıldığı bir adlandırma yapıldığı görülmektedir.

²⁶² (Çevrimiçi) <https://tr.wikipedia.org/wiki/Derbent>, 13 Ağustos 2016

²⁶³ Hasan Sabri Alper, Fındıklı-Rize, Yaş 57, Fındıklı Derbent Köyü Muhtarı, Hasan Sabri Alper ile 09.08.2016 tarihinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

Fotoğraf 52: Sağda kazanlarda geleneksel usulle termon yapan ve mısır pişiren Derbet köylüleri solda termon tatlısı. (Foto: <https://www.facebook.com/Derbent-Köyü-Fındıklı-Rize>)

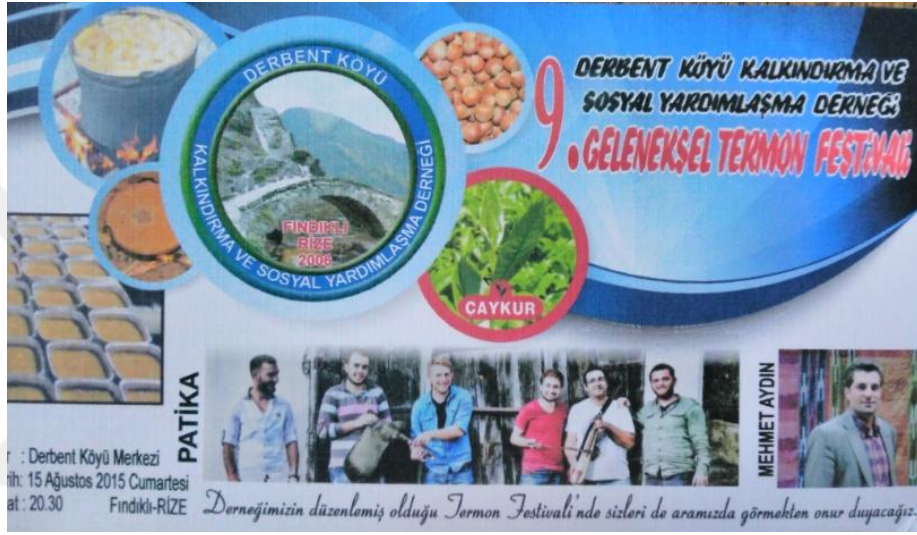
Termon, Lazların kullandığı aşureye benzer geleneksel bir yiyecektir. Termon yapımında kullanılan malzemeler: Barbunya fasulyesi, soya fasulyesi (ballı fasulye), mısır, kokulu üzüm suyu veya üzüm pekmezi, şeker, un, tuz ve limon. Yapılışı: Yıkanmış üzümler saplarıyla beraber tencereye yerleştirilir. Üzerine su ilave edilip orta ateşte kaynamaya bırakılır. Üzümler kaynayıp iyice yumuşayınca ve rengini suya bırakınca dek pişirilir. Pişerken çeken suya ilave yapılmaz. Süzgeç genişçe bir kaba oturtulup, pişen üzümler süzülür. Süzgeçte kalan üzümler iyice ezilir, süzgecin üstünde kalan posa atılır. Süzülen su tekrar ocağa alınıp şeker eklenir ve şeker eriyip kaynayınca dek karıştırılır. Kaynadığında azar azar dökerek mısır ununu ilave edilir. Topaklanmaması için sürekli karıştırılır. Bu aşamada altının tutmaması için göz göz oluncaya dek karıştırarak pişirilir. Sıcakken kâselere paylaştırılır. Soğuması için dolaba bırakılan termon soğuk olarak tüketilir.²⁶⁴

Festival zamanı olarak yaz mevsiminde ağustos ayı içinde, çay ve fındık hasadı arasında uygun bir zaman belirlenmiştir. İnternette köylülere “Etkinlik hangi tarihte yapılsın?” şeklinde sorulmuş ve gelen cevaplara göre festival tarihi belirlenmiştir.²⁶⁵ 2006 yılından 2015 yılına kadar kesintisiz bir şekilde devam eden

²⁶⁴ Hasan Sabri Alper, **a.g.g.**

²⁶⁵ İsmail Balcı, Fındıklı-Rize, Yaş 55, Fındıklı Derbent Köyü Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği Başkanı, İsmail Balcı ile 09.08.2016 tarihinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

festivalin 2015 yılında bütün hazırlıkları yapılmış fakat ülkedeki terör olayları, şehit cenazeleri vb. durumlardan dolayı güvenlik gerekçesiyle iptal edilmiştir.²⁶⁶ Sonraki yıllarda da yapılmamıştır. Festival zamanının; şehirlerde yaşayan ve çeşitli iş kollarında çalışanların katılabileceği en uygun zaman olan ağustos ayında ve bir gün olarak belirlendiği görülmektedir.

Fotoğraf 53: Geleneksel Termon Festivali davetiyesi.

Köyde bu tarz toplu katılımın olduğu etkinlikler için bir alan hazırlandığı ve festivalin bu alanda gerçekleştirildiği görülmektedir. Açık alandan oluşan festival mekânı sahne, meydan ve izleyicilerin bulunduğu alan olarak üç bölümden oluşmaktadır.

Festivali 2012 yılına kadar Köy Muhtarı Hasan Sabri Alper, 2012 yılından itibaren Fındıklı Derbent Köyü Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği Başkanı İsmail Balcı organize etmiştir.²⁶⁷ Festival, kamu kurumlarından hiçbir destek almadan köyün kendi imkânlarıyla organize edilmektedir. Köy meydanında yapılan festivalde sahne, protokol üyelerinin yerinin hazırlanması, alanı süslemek ve

²⁶⁶ Hasan Sabri Alper, a.g.g.

²⁶⁷ Hasan Sabri Alper, a.g.g.

ödüllerin hazırlanması için üç günlük çalışma yapılmaktadır.²⁶⁸ Köyde yapılan bu etkinliğin hazırlık aşamalarında köyün gençleri destek olmaktadır.²⁶⁹

Festival etkinliğinin istenilen düzeyde ve başarılı geçmesi hazırlıkların iyi bir şekilde yapılmasına bağlıdır. Organizasyonun profesyonel bir ekip tarafından gerçekleştirilmediği köy etkinliklerinde hazırlıkların daha çok köy muhtarı ya da köy derneği başkanı tarafından ve köyün gençleriyle birlikte yürütüldüğü görülmektedir. Bu tür etkinlik hazırlıklarının köyde birlik ve beraberliğin temininde önemli katkılar sağladığı görülmektedir.

Fotoğraf 54: Festival etkinliklerinden geleneksel odun kesme ve yöresel Laz böreği yapma yarışmaları. (Foto: <https://www.facebook.com/Derbent-Köyü-Fındıklı-Rize>)

Festivale Derbent köy halkı ile birlikte çevre köylerden ve Hopa, Arhavi, Fındıklı ilçelerinden gelenlerle birlikte 3000 civarında bir katılım olmaktadır.²⁷⁰ Festival etkinlikleri herkesin katılımına açık bir şekilde organize edilmektedir. Özellikle ulusal çapta yapılan yarışmalara ülkenin her yerinden katılımın olduğu görülmektedir.

Yörenin geleneksel nefesli sazı tulum eşliğinde geleneksel halk dansı horon ile başlayan programın açılışı, İstiklal Marşı'nın okunması ve ardından protokol

²⁶⁸ İsmail Balcı, **a.g.g.**

²⁶⁹ Hasan Sabri Alper, **a.g.g.**

²⁷⁰ **A.g.**

üyelerinin konuşmalarıyla yapılmaktadır. Festivalin gündüz bölümünde her yıl farklı bir etkinlik yapma adına çeşitli yarışmalar yapılmaktadır. Federasyon bünyesinde Fındıklı Derbent arasında bisiklet yarışı, koşu yarışı gibi Türkiye'nin her yerinden katılımcıların olduğu ödüllü yarışmalar yapılmaktadır. Programın akşamki bölümü ise yerel televizyondan canlı yayınlandığı için bütün program 3 - 4 saate sığdırılmaktadır.²⁷¹

Geleneksel Termon Festivali'nde başlangıç kalıbı, yöresel halk dansı ve onu takip eden protokol konuşmaları ile gerçekleştirilmektedir. Ulusal çapta yapılan koşu ve bisiklet yarışları festivalin dikkat çeken unsurları olarak öne çıkmaktadır.

Sabahtan köy meydanında büyük kazanlarda haşlanan yörenin ürünü mısır ve geleneksel yöntemlerle pişirilen termon, festival katılımcılarına ikram edilmektedir. El hızarlarıyla odun kesme, sıcak termon yeme, en iyi Laz böreği yapma gibi ödüllü yarışmalarla, geleneksel oyunlar ve yöresel sanatçı konserleri festivalin akşam bölümünde gerçekleşen etkinliklerdir. Festival etkinlikleri çerçevesinde yörenin önemli bir kültür unsuru olan fındık imecesi²⁷² de canlandırılmaktadır. 5'er kişilik gruplardan oluşturulan iki ekip büyükçe bir sini etrafında hem fındık ayıklamakta hem de doğaçlama türkü atarak yarışmaktadır. Festivalin kapanış bölümünde ise yarışmalarda dereceye girenler için ödül töreni yapılmakta sonrasında yöresel sanatçılar tarafından konser verilmektedir. Konser sonrasında gecenin ilerleyen saatlerine kadar tulum eşliğinde horon oynanmaktadır.²⁷³

Festivalin akşam bölümünde eğlence yörenin geleneksel yarışmaları etrafında şekillenmektedir. Bu bölümde ikramlar, yarışmalar, canlandırmalar hep kültürel öğelerle, geleneksel figürlerle icra edilmektedir. Yarışmalarla katılımcılar kaynaşp eğleniren çeşitli alanlarda başarıları olanlar da sahneye çıkartılarak ödüllendirilmektedir. Böylece bireylere bir topluluk önünde kendilerini ifade etme, kendilerini topluluğa kabul ettirme ve kişisel tatmin fırsatı sunulmaktadır.

²⁷¹ İsmail Balcı, **a.g.g.**

²⁷² Fındık imecesinin nasıl yapıldığı ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk.: Yücel Yıldırımkaş vd., **Fındıklı**, İstanbul, Umur Basım ve Kirtasiye San. ve Tic. A.Ş.,t.y, s. 25.

²⁷³ İsmail Balcı, **a.g.g.**

Festival zamanı köyün yaşlıları için alan hazırlanmakta ve tüm yaşlılar bir alanda oturtulmaktadır. Böylece festivale gelemeyen köy dışındaki insanlara ailesini, yakınlarını, akrabalarını ekrandan gösterme fırsatı sunulmaktadır. Çeşitli sebeplerle köyüne gelemeyen gurbetteki vatandaşlar da bu şekilde memnun edilmektedir.²⁷⁴

Fotoğraf 55: Festival alanı ve horon oynayan katılımcılar.
(Foto: <https://www.facebook.com/Derbent-Köyü-Fındıklı-Rize>)

Dernek, Derbent'teki etkinlikleri düzenlemek, köyün tanıtımını yapmak, köyde birlik beraberlik oluşturmak, dışarıdaki vatandaşları köye davet etmek amacıyla kurulmuştur. Festival yapmadaki asıl amaç ise organizasyon vasıtasıyla toplanan paradan köyün okuyan öğrencilerine eğitim amaçlı burs vermektir. Festival başladığından itibaren 2016 yılına kadar 40-50 öğrenciye burs verilmiştir. Her sene aynı kişilere gidip festivale destek olmaları için para istemek çok zor olmaktadır. Finansal yönden para toplamak festival yapmaktan daha zor ve sıkıntılı bir

²⁷⁴ Hasan Sabri Alper, a.g.g.

durumdur. Köyün gençlerine daha fazla destek olmak düşüncesiyle zor şartlarda da olsa etkinlik devam ettirilmektedir.²⁷⁵

Geleneksel Termon Festivali ürün tanıtım odaklı gerçekleştirilen ve içerisinde yeme-içme, oyun, yarışma, müzik, dans gibi geleneksel öğelerle zenginleştirilen bir etkinliktir. Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali'nin, köyde birlik beraberliğin oluşması, okuyan köy gençlerine destek olunması, köyde yetişen ürünlerden yapılan termon tatlısının tanıtılması ve çeşitli sebeplerle köyden uzaklaşmak, gurbete çıkmak durumunda kalan vatandaşların köy ile irtibatını sağlama gibi işlevler taşıdığı görülmektedir.

3.2.16. Tozköy Likapa Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Tozköy Likapa Festivali	2006	Ağustos	Tozköy	Ürün tanıtımı
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Konser, kültürel etkinlikler, ürün hasadı	Tozköy Muhtarlığı	600 -700 kişi	2 gün	30 -40 bin lira

Tablo 21: Tozköy Likapa Festivali genel bilgi tablosu.

Yetiştigi iklim ve toprak özellikleri çok özel olduğundan yabani olarak yayılım gösteren likapa (maviyemiş) türleri dünya üzerinde Doğu Karadeniz Bölgesi gibi çok sınırlı alanlarda yetişebilmektedir. Meyveleri ile çiftçilere yüksek gelir getiren ve insan sağlığına büyük katkı sağlayan likapanın yemişi, kökleri, yaprakları

²⁷⁵ İsmail Balcı, a.g.g.

ve çiçekleri ilaç sanayisinde de ham madde olarak kullanılmaktadır.²⁷⁶ Gerek toprak gerekse iklim bakımından Karadeniz Bölgesi'ne uyumlu olan, boylu olanlarına dal-likapası da denilen ve hemen tamamı çam, gürgen (kayın), ormangülü, defne, kıızılağaç gibi ağaçlar ile karışık olarak orman içinde veya orman kenarlarında yetişen likapalar on dört farklı şekilde değerlendirilebilmektedir.²⁷⁷ Yaban mersini (likapa), Rize'de likapa, kaskanaka, çela; Trabzon'da ligarba, lifos; Artvin'de motsvi, morsvi, merhauk; Ordu ve Giresun'da çalı çileği; Ardahan'da göğen; bazı illerde çay üzümü, çoban üzümü veya ayı üzümü olarak adlandırılırken dünyada mavi renginden dolayı "blueberry" olarak isimlendirilmektedir.²⁷⁸

Fotoğraf 56: Dalında olgunlaşmış, toplamaya hazır likapa meyvesi.
(Foto: <https://www.facebook.com/IkizdereMahura/>)

²⁷⁶ Hüseyin Çelik, **Maviyemiş Yetiştiriciliği El Kitabı**, Artvin, 2008, s.11. (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/283665751_Blueberry_Growing_-_Hand_Manuel_Maviyemis_Yetistirciligi, 26 Şubat 2020.

²⁷⁷ **A.e.**, s. 15-24.

²⁷⁸ Yazan yok, **Maviyemiş-Likapa eylem planı 2015-2019**, Orman Genel Müdürlüğü, s. 5. (Çevrimiçi) https://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Yayinlar/Maviyemis_Likapa_Eylem_Plani.pdf, 26 Şubat 2020.

“Likapa Festivali” etkinliğin odağında yer alan likapa meyvesi ile yapılarak adlandırmada ürün ön plana çıkarılmaktadır.

Dönemin İkizdere Kaymakamı’nın Tozköy’e gelerek likapa meyvesini tatması ve tavsiyeleriyle 2006 yılında ilk “Likapa Festivali” gerçekleştirilmiştir. Festival, Tozköy’de organik olarak ve kendiliğinden yetişen likapa meyvesinin ağustos ayında gerçekleştirilen hasat döneminde yapılmaktadır. 2019 yılına kadar 6 - 7 kez yapılan festival, bazı yıllarda terör olaylarında çok fazla şehit verilmesi üzerine ve çeşitli şehirlerde yapılan bombalama olaylarından ötürü valiliğın kalabalık ortamların oluşturulmasını yasaklanması dolayısıyla iptal edilmiştir.²⁷⁹ Festival “zamanı” likapa meyvesinin hasat dönemi olan tarihler olarak belirlenmiştir. Bir gün süreyle yapılan etkinlikte amaç hem ürünü tanıtmak hem de eğlenmektir.

Maliyeti 30 - 40 bin lirayı bulan Likapa Festivali, Tozköy Muhtarlığı ve köy halkının çalışmalarıyla yapılmaktadır. Festival hazırlıkları bir ay öncesinden başlamaktadır.²⁸⁰ Festivalin hazırlık aşaması etkinliğin istenilen, beklenen etkiyi oluşturmada önemli bir aşamadır. Hazırlıklar festival duyurusu/ılanının yapılması, protokol üyelerinin davet edilmesi, alanın hazırlanması, festival içeriğinin planlanması, eğlence ve sanatçıların programlarının hazırlanması vb. aşamalardan oluşmaktadır.

²⁷⁹ Orhan Baş, Tozköyü Muhtarı. Orhan Baş ile 17.12.2019 tarihinde yapılan görüşme notlarından.

²⁸⁰ A. g.

Fotoğraf 57: Likapa Festival afişi

Festival, Tozköy ile Mahura Yaylası arasında etkinlik için hazırlanan alanda yapılmaktadır. Protokol üyelerinin konuşmaları ve köy muhtarının hoş geldiniz konuşmasından sonra, toplanan ilk ürünlerin festivale katılan protokol mensuplarına ikram edilmesiyle festival açılışı yapılmaktadır. Toplanan bu ürünler ve ürünlerden yapılan reçeller, marmelatlar köylüler tarafından açılan stantlarda satışa sunulmaktadır.²⁸¹ Festival yapısal özelliklerinden olan “mekân” ürünün yetiştiği bölgede hazırlanan bir etkinlik alanıdır. Festival “başlangıç kalıbı” açılış konuşmaları, ürün ikramı ve geleneksel horon oyunu ile gerçekleştirilmektedir.

2019 yılında yapılan festivale yaklaşık 3500 kişi katılmıştır. Köy muhtarı sayının az olmasını havaların kötü olmasına, yağmura bağlamaktadır. Hava şartlarının uygun olması durumunda festivale katılımın 5 - 6 bin civarında olacağı

²⁸¹ A. g.

belirtilmektedir.²⁸² Festival katılımcıları köy ve ilçe halkı ile çevre ilçeler ve il merkezinden gelenlerden oluşmaktadır.

Festivalde “eğlence” yöresel nefesli sazlarından olan tulum ve yöresel telli saz kemençe eşliğinde geleneksel halk dansı horon oyunu ve yöresel sanatçıların söylediği türkü ve şarkılarla sağlanmaktadır.

Festivalin televizyonda canlı yayınlanması dolayısıyla köyün ve köyde yetişen ürünün reklamı/tanıtımı yapılmaktadır. Likapa Festivali ürün hasadı döneminde yapılsa da geleneksel hasat törenlerinden ziyade daha çok ürün tanıtımı ve eğlence maksadıyla sonradan icat edilmiş gelenek olarak adlandırılabilir.

3.2.17. Yeşil Yayla Kültür, Sanat ve Çevre Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç / Bitiş Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali	2006 - 2015	Ağustos	Fındıklı, Pazar, Ardeşen, Hemşin, Çamlıhemşin, Arhavi, Hopa	Kültür sanat
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Konser, kültürel etkinlikler, atölyeler, sunumlar, paneller, geziler	GOLA Kültür, Sanat ve Ekoloji Derneği	500 kişi	4-5 gün	?

Tablo 22: Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali genel bilgi tablosu.

²⁸² A. g.

[?] Festival bütçesi hakkında bilgi edinilememiştir.

Evrensel kavramlarla yereldeki sorunları anlamaya, duyurmaya ve çözmeye çalışan Gola Kültür, Sanat ve Ekoloji Derneği; paylaşımcı ve çoğulcu bir toplum oluşturulması için kültür ve sanat çalışmaları yürüten, ekolojist bir çizgiye sahip, her türlü şiddete karşı durarak barışçıl süreçleri destekleyen, tüm söylemlerinde ve çalışmalarında Doğu Karadeniz'in değerlerinden uzaklaşmadan hareket eden, farkındalık yaratma amaçlı, bu farkındalığı ilgili yerel kesimlere ulaştırırken dikte etmeden demokratik ve katılımcı bir üslubu temel alan, Doğu Karadeniz'in problemlerine dikkat çekmeye ve çözümler üretmeye çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. Gola, evrensel ve kültürel mirasa, insan yaşamına ve yerel kültürlerle duyarlılık temelinde yaklaşarak Doğu Karadeniz'de yaşayan yerleşik halkları tanımak ve tanıtmak, kültürel birikimlerini kayda geçirmek ve gelecek nesillere taşımak hedefindedir. Bu bağlamda, her yıl yurtiçinden ve yurtdışından katılımcılarla birlikte Yeşil Yayla Kültür, Sanat ve Çevre Festivali'ni düzenlemektedir. Bu sayede, sadece ekolojik ve kültürel değerlere dikkat çekmek değil, aynı zamanda yerel ekonomiyi canlandırma ve yöresel üretimi arttırma çalışmalarına da katkı sunmak istemektedir.²⁸³

Bölgenin yerel değerlerini kültür sanat faaliyetleriyle tanıtmayı amaçlayan festivalde, “Eko-Kültürel Turizme Giriş”, “Kırsal Mimari”, “Dereler”, “Taşlar”, “Şifalı Bitkiler”, “İnekler”, “Geleneksel Meyveler”, “Arılar ve Geleneksel Arıcılık”, “Geri dönüşüm ve Çöp”, “İmece” temaları işlenmiştir.

²⁸³(Çevrimiçi) <http://yaylafest.org/festivalle-tanisin/> 29 Temmuz 2016

Fotoğraf 58: Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali afişi.

Kentli ve eğitilmiş bir grup Laz olarak, kendi coğrafyalarında dünyadaki benzerlerine yakın bir sanatsal faaliyet yapma isteği, hem Laz kültürünün dünya müzik sahnesinde yer alması hem de örnek bir turizm etkinliği yapma düşüncesi ve toplumda var olan Temel/Fadime prototipine de bir şey söyleme isteği²⁸⁴ festivalin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Festival, kültür sanat faaliyetleri içerisinde yer alan, modern dünyada benzer uygulama örneklerini gören, kendi kültürünün ülke ölçeğinde gerektiği gibi yansıtılmadığına inanan, kendi kimliğine yapılan yaftalamalardan rahatsızlık duyan aynı zamanda yetiştiği coğrafyanın turizm olarak ortaya koyabileceği bir potansiyeli olduğunu düşünen bir grup gönüllünün ortaya çıkan çabası olarak şekillenmektedir.

Festivalin yapısal özelliklerinden başlangıç kalıbı, festival kortej yürüyüşü, açılış konuşmaları, açılış performansı tulum-horon icrası şeklinde görülmektedir.

²⁸⁴ Sevilay Refika Kadioğlu, GOLA Derneği Başkanı. Kadioğlu ile 08.01.2020 tarihinde yapılan görüşme notlarından.

“Arkadaşlarımızın katıldığı dünyanın çeşitli bölgelerinde yapılan coğrafyanın örselenmediği, doğanın saygı gördüğü ve izin verdiği oranda yapılan, geleneksel enstrümanların, ezgilerin ve dansların tanıtıldığı festivalleri dinleyince heyecanlanırdık. Bu aktarımlar uluslar arası alanda müzik festivallerine koordinatörlük yapan, dünya müziği tecrübesi olan arkadaşlarımın ve benim eko-kültürel turizmle ilgili bir turizmci olmamla birleşince adına "Yeşil Yayla" dediğimiz festival projesini ortaya çıkardı. Oysa Yeşil Yayla diye bir yer yok. ‘Yeşil’i ve ‘Yayla’ları sahiplenmemizin bir göstergesi olarak bu adı seçtik.”²⁸⁵

Fotoğraf 59: Festivalin “Kadın Sahnesi” etkinliğinden bir görüntü.
(Foto: <https://www.flickr.com/photos>)

Yörenin bozulmamış doğasının korunarak turizme kazandırılması gerektiği düşüncesinden hareketle festival adlandırmasının merkezinde bölgenin en önemli özelliği olarak karşımıza çıkan yeşil yaylaları yer almaktadır. Yeşil Yayla Festivali’nin “bölgenin sorunlarına dikkat çekmeye çalışan, sanatsal ağırlıklı işler

²⁸⁵ Sevilay Refika Kadioğlu, GOLA Derneği Başkanı, (Çevrimiçi) <https://m.bianet.org/bianet/cevre/123662-yesil-yayla-festivali-besinci-kez-toplaniyor> 29 Temmuz 2016.

yapan, var olanı paylaşan tematik bir proje.”²⁸⁶ yönünün de olması adlandırmada “kültür, sanat ve çevre” ile bütünleşmesini sağlamıştır.

Yeşil Yayla Festivali’nin yaylaları ve bölgeyi tanıtmak, katılımcılara yöre kültürünün güzelliklerini göstermek, eğlenceli vakit geçirmelerini sağlamak amacıyla organize edildiği görülmektedir. Festival, bir sivil toplum kuruluşu çatısı altında profesyonel bir ekip tarafından projelendirilerek gerçekleştirilmektedir. Bu yönüyle Yeşil Yayla Festivali hem içeriği hem yapılan hazırlıklar hem de festivalin icrası bakımından bölgede yapılan diğer festival organizasyonlarından ayrılmaktadır. Alışılmışın dışında farklı bir çalışma/ürün ortaya koymanın zorluklarıyla birlikte festival içeriğindeki sanatsal temaların bilinçli çalışmalar olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 60: Festival kortej yürüyüşü. (Foto: <https://www.flickr.com/photos>)

Doğu Karadeniz'e dönük, kültürel ve sanatsal çalışmalar yapan bir sivil toplum kuruluşu tarafından tüm projelerin alanında uzman kişilerle beraber sadece eğlence amaçlı değil, bölgenin doğru tanıtılmasına yönelik, "insana değen" bir turizm

²⁸⁶ Sevilay Refika Kadioğlu, a.g.g

anlayışıyla hazırlanmış, müzik, coğrafya, tarih, kültür gibi pek çok unsuru içinde barındıran “Eko-Kültürel Turizm” denilebilecek bir yaklaşıma sahip festival olarak organize edildiği dile getirilmektedir. Festivalde geleneksel yiyecek hazırlama atölyeleri, geleneksel danslar, çocuk oyunları, yöre insanına özgü söylemeler, aktarımlar yapılırken de amaçlarının güzellikleri paylaşarak bölge kültürünü tanıtmak, bölgedeki sorunlara bir nebze de olsa dikkat çekmek, farkındalık yaratmak²⁸⁷ olduğu belirtilmektedir.

Festivalin yapısal unsurlarından olan eğlence, Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali’nde yöreye ait çok çeşitli kültürel öğelerin icra edilmesiyle gerçekleşmektedir. Halk edebiyatı ürünlerinden atma türkü, destan dinletisi; geleneksel çocuk oyunları ve oyuncak atölyesi; ulusal ve uluslararası diğer enstrümanlar ile birlikte yöresel sazlardan tulum ve kemençe eşliğinde müzik; ulusal ve uluslararası halk dansları ile birlikte yörenin geleneksel halk dansı horon icrası; yöresel, ulusal ve uluslararası ses sanatçılarının performansları; uygulamalı yöresel yiyecek tanıtım atölyeleri; çocuklara yönelik çeşitli eğitici atölyeler; seminerler, paneller, sunumlar eğlencenin odağını oluşturmaktadır.

Festival, alternatif bir iş olduğu için en kalabalık zaman olan (gurbetçilerin de döndüğü, doğa takvimi için de büyük değişim ayı olan) ağustosta yapılmıştır. Organizasyon heyetinin amacı ekim ayında festival yapıp turizm sezonu kavramını ortadan kaldırmak olmasına rağmen, “yeter ki insanlar gelsin” düşüncesi tercih edilerek ağustos ayında yapılmaya karar verilmiştir. Festival takvimi oluşturulurken milli ve dini bayramlara, bölgede yapılan büyük etkinliklere dikkat edilmiştir. Festival genellikle üç gün, bazı yıllar, özellikle maddi duruma göre, 4-5 gün sürmektedir.²⁸⁸

Festival zamanını belirlemede hem yörenin kültürel geçmişinin önemli öğelerinden olan yaylacılık kültürünün hem de günümüz insanının tatil takviminin belirleyici olduğu görülmektedir. Festival süresini belirleyen yegâne unsur ise

²⁸⁷ Sevilay Refika Kadioğlu, **a.g.g.**

²⁸⁸ **A.g.**

maddiyattır. Çünkü yapılacak olan her etkinlik/faaliyet yüzlerce insanın katılımı ile büyük bir maddi külfeti beraberinde getireceğinden, proje ve sponsorlardan gelecek destekle orantılı olarak şekillenmektedir.

Fotoğraf 61: Festival etkinliklerinden “Geri Dönüşüm Atölyesi” ve çocuk ritim grubu. (Foto: <https://www.flickr.com/photos>)

Doğu Karadeniz henüz işlenmemiş bir alan olduğu için her yıl bir konu belirlenip bu konu çerçevesinde çalışılarak bir yol oluşturulmuştur. Bir önceki yıl bitmeden taslak program oluşturulup proje başvurusu yapılarak kaynak yaratılmaya çalışılmıştır. Önce seçilen konuya uygun bir köy tespit edilerek daha önce alanda çalışmış veya doğal hayat yaşayan yerli insanlar bulunup görüşülmüştür. Akademide bu alanda çalışanların olup olmadığı kontrol edilmiş ve destek alınmıştır. Tespit edilen tema ile örneğin arılarla ilgili, geleneksel arıcılık konusunda hâlâ geleneksel yöntemlerle çalışan arıcılar bulunmuş ve doğal ortamlarında onlarla birlikte

çalışılmıştır. Çalışılacak temaya göre etkinliklerin altyapısı için yılda 5-6 kez bölgeye gidilip derlemeler yapılmış, yerel yönetimlerle görüşülmüştür.²⁸⁹

Festival mekânı olarak belli sabit bir yer tayin edilmemiştir. Festivalde işlenecek konuya göre uygun köy ve mekân belirlenmektedir. Festival etkinlikleri Rize'nin Pazar, Ardeşen, Hemşin, Çamlıhemşin, Fındıklı ilçeleri ile Artvin'in Hopa, Arhavi, köy ve yaylalarında gerçekleştirilmiştir.

FESTIVAL PROGRAMI

16 Ağustos'13 Cuma Arhavi / Artvin

10.00 **Festival Aaışı**
Buluşma Yeri: Arhavi Cumhuriyet Meydanı
Aaış Performansı: Tulum & Erbane Buluşması
Aynı Gögün Çocukları Grubu
Kamilat Vadisi'ne Gidiş
Film Gösterimi: İlyas Can Belgeseli
Yönetmen: İlkay NİŞANCI
Yer: Kamilat Vadisi Mençuna Restoran & Café
12.30 **Geleneksel Yemek Yapımı**: Baldan Yapılan Yıyecekler
AÇIK HAVA SOHBETLERİ
13.30 Deneyim Paylaşımı
Prof. Dr. Sevgi Kalaylı, Characteristics of Chestnut Honey
Karakovan Bal Sağımı
14.30 **DİNLETTİ**
20.00 **GOLA Laz Halk Şarkıları Çocuk Korusu**
Yer: AGM (Arhavi Gösteri Merkezi)
KONSER
20.30 Kardeş Türküler
Yer: AGM (Arhavi Gösteri Merkezi)

17 Ağustos'13 Cumartesi Başköy (Mxigi) Hopa / Artvin

12.00 Land Art (Arazi Sanatı) Sergisi:
Havada Kalan Mesele
Küratör: Denizhan Özer
Yer: Başköy (Mağı)
14.00 Dans Atölyesi: Boğazid Gösteri Sanatları Topuluğu (BGST)
AÇIK HAVA SOHBETLERİ
16.00 Deneyim Paylaşımı
Slow Food Firtına Vadisi Ekibi Anlatıyor: Slow Food Kavramında
Karakovan Balının Yeri
Koruk: Yusuf COŞKUN
KARADENİZ KADIN SAHNESİ
17.00 BGST'li Kadın Sanatçılar
KONSER
18.30 Emre PEHLİVANLAR & Ali BARAN
Ortak Performans

18 Ağustos'13 Pazar Çenneti (Cennet) Köyü Fındıklı / Rize

AÇIK HAVA SOHBETLERİ
13.00 Deneyim Paylaşımı: Karakovan Yapımı
Deneyim Paylaşımı: Karakovan Ağaca Yerleştirme
Deneyim Paylaşımı: Anıcıkta Kullanılan Geleneksel Malzemeler
Yer: Çenneti (Cennet) Köyü
PERFORMANS
17.00 Şafak Veliöğlü ile Geri Dönüşüm Ritim Atölyesi
PERFORMANS
18.00 EBRULİ Ritim Grubu Performansı
Ordu Deniz Yıldızı Zihinsel Engelliler Derneği
DİNLETTİ
19.00 **GOLA Laz Halk Şarkıları Çocuk Korusu**
KAPANIS KONSERİ
20.00 Emre PEHLİVANLAR & Ali BARAN Ortak Performans
Aynı Gögün Çocukları Grubu, Tulum ve Erbane performansları ile festival boyunca bızlerle olacaklar.

FESTIVAL PROGRAM

Friday, August 16th Arhavi / Artvin

10.00 **Festival Opening**
Meeting Place: Arhavi Cumhuriyet Square
Opening Performance: Janil Music by Tulum & Erbane:
Children Under the Same Sky Group
Ascending the Kamilat Valley
11.00 **Documentary Film Showing: Life of İlyas Can**
12.00 **Director: İlkay NİŞANCI**
Place: Kamilat Valley, Mençuna Restaurant & Café
12.30 **Traditional Food Section: Foods Prepared with Honey**
OPEN - AIR CONVERSATIONS
13.30 **Sharing of Knowledge**
Professor Dr. Sevgi Kalaylı, Characteristics of Chestnut Honey
Drawing of Honey from Traditional Karakovan Bee Hives
14.30 **CONCERT**
20.00 **A Young Group Of People**
Place: AGM (Arhavi Gösteri Merkezi)
CONCERT
20.30 **Kardeş Türküler**
Place: AGM (Arhavi Gösteri Merkezi)

Saturday, August 17th Başköy (Mxigi) Hopa / Artvin

12.00 **Land Art Exhibit**
Suspended in the Air
Curator: Denizhan Özer
Place: Başköy (Mağı)
14.00 **Dance Workshop: Boğazid Gösteri Sanatları Topuluğu (BGST)**
OPEN - AIR CONVERSATIONS
16.00 **Sharing of Experiences:**
Slow Food Firtina Team,
Honey as Show Food
Sajuner: Yusuf COŞKUN
BLACK SEA WOMEN'S STAGE
17.00 **Women Musicians from BGST**
CONCERT
18.30 **Performances: Music by Emre PEHLİVANLAR & Ali BARAN**
Sunset

Sunday, August 18th Çenneti (Cennet) Village Fındıklı / Rize

OPEN AIR DISCUSSIONS
13.00 **Hand Building Traditional Karakovan Bee Hive**
Placement of the Karakovan Bee Hive on a Tree
Traditional Materials and Tools Used in Beekeeping
Place: Çenneti (Cennet) Village
PERFORMANCE
17.00 **Şafak Veliöğlü Leading Youth Workshop, "Rhythm with Recycled Materials"**
PERFORMANCE
18.00 **"EBRULİ Rhythm Group" of Mentally Disabled Starfish Association from Ordu**
CONCERT
19.00 **GOLA Laz Folk Songs Children's Chorus**
CLOSING CONCERT
20.00 **Emre PEHLİVANLAR & Ali BARAN**
Firat Akas and Kadir Peltek will be performing throughout the festival with Tulum & Erbane

GOLA
KÜLTÜR SANAT VE
EKOLOJİ DERNEĞİ

www.golader.org

KULÜBÜ
www.facebook.com/golader

www.facebook.com/YesilYaylaFestivali

www.twitter.com/Golader

Fotoğraf 62: Festival program akışı.

²⁸⁹ Sevilay Refika Kadioğlu, a.g.g.

Lazcanın ve Laz kültürünün sahip olduğu değerleri kayıt altına almak, sahneleyerek halkın sahip çıkmasını sağlamak, aynı zamanda bir rol model olmak, bölgeyi doğru kanaldan turizmle tanıtmak, bu vesile ile de yerli insanların göçüne engel olmaya çalışmak gibi amaçlarla yola çıkılarak yapılan festival etkinliklerinin on yılın sonunda amacına oldukça yaklaştığı düşünülmektedir. Zaten “büyük amaç tek başına festivalle hallolacak gibi de değildir.”²⁹⁰ En azından bu festival etkinlikleri ile hiç bilmeyenler için Laz coğrafyası doğru tanınmıştır. Turizm açısından ise yerel turizm aktörlerinin oluşması noktasından başarının daha büyük olduğu belirtilmektedir.

Festivallerin yapısal unsurlarından olan “gezinti/gezme” Yeşil Yayla Kültür, Sanat ve Çevre Festivali’nin önemli etkinliklerindedir. Festival süresince etkinlik bölgelerindeki göllere, şelalelere, yaylalara, tarihi köprülere, tarihi konaklara geziler düzenlenmektedir. Bu gezilerle katılımcılara hem bölge coğrafyası hem de tarihi miras tanıtılıp doğal güzellikler gösterilmektedir.

“Kapalı kalmış bir bölge Doğu Karadeniz. Her ne kadar oralı olsanız da, bir kere İstanbul'da yaşayansınız. Bölgenin sorunlarını nereden bilebilirsiniz? Ve niye yapıyorsunuz bu festivali? Türkiye'de çok kültürlü yapı yıllarca yok sayılmış, tek tip insan modeli oluşturmaya çalışılmış. Oysa farklılıklarımızla güzel bu ülke ve evren... İnsanoğlu hoşgörüyü kaybetmiş adeta. Bizler de bu sancılı politik süreçten payımıza düşeni aldık sanırım. Ve tabi ki kariyer ve rant kaygısından doğan kavgalar da festivali malzeme etmeye çalıştı. Size "şucu, bucu" diye laf atıp, derelere hidroelektrik santral inşaatlarının ihalesine girenler; "Dere" temalı bir festivale demediğini bırakmadılar. Ve aslında söyleyenler festivale hiç gelmemiş olup, bizleri ve Gola'yı hiç tanımayanlar...”²⁹¹

Festival süreci, yaşanan zorluklar, olumsuzluklar, yapmanın her zaman yıkmaktan zor olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat ne yazık ki Türkiye’de yıkma

²⁹⁰ A.g.

²⁹¹ A.g.

taraftarlarının her zaman çoğunlukta olduğu gerçeği de bir kez daha gör÷lmektedir. Karadeniz zorlu bir coğrafya ve insanı da doğasıyla uyum sağlamış bir şekilde zor tabiatlı tespitinin y÷re insanı tarafından yapılmış olması da anlamlıdır.

2006 yılında başlayan Yeşil Yayla K÷lt÷r, Sanat ve Çevre Festivali 2015 yılında 10. yılı yapılarak bitirilmıştir. Artık “b÷lgeyi aşan bir turizm faaliyeti olduğu, bir sivil toplum hareketinden uzaklaştığı”²⁹² d÷ř÷n÷lerek organizasyon komitesi tarafından ortak karar alınarak sonlandırılmıştır.

Fotoğraf 63: Festival etkinliklerinden bir sahne Apso-Zanat k÷y÷nde destan dinletisi. (Foto: <https://www.flickr.com/photos>)

GOLA K÷lt÷r, Sanat ve Ekoloji Derneği tarafından d÷zenlenen etkinlikler, merkezi San Fransisco'da bulunan TCF (The Christensen Fund) tarafından ve

²⁹² A.g.

Karadeniz kadın Sahnesi etkinlikleri için Birleşik Devletler Alman Marshall Fonu BST (BlacSeaTrust) tarafından maddi olarak desteklenmiştir.

Özellikle bölge dışından gelenler katılımcılar açısından festival, Karadeniz'in doğal güzellikleri ve kültürünü tanımak, dostluklar edinmek;²⁹³ tulum, horon ve konserlerle yeni sesler tanımak, varlıklarından bile haberdar olmadığı müziklerle tanışmak;²⁹⁴ her yerde her koşulda gülebilmek, bütün sıkıntılara inat dimdik durabilmek, kardeşlik için birleşen ellerden korkanlara inat, öğretisi barış olan yeni bir felsefeyle tanışmak;²⁹⁵ Karadeniz'in güzelliklerini korumak ve Karadeniz'i sanatla buluşturmak için verilen bir çaba, ayrıca ekolojiye ve kültürlerin yaşamasına hizmet etmek;²⁹⁶ eğlenmek;²⁹⁷ coşkulu horonlara eşlik eden tulumun melodisinde, sahip olunan fakat pek çoğunun farkında bile olmadığı binlerce yıllık kimlik ve kültüre sahip çıkmanın ne kadar önemli olduğunu kavramak;²⁹⁸ anlatmakla bitmeyecek mutlaka yaşanması gereken, misafir olarak katılanların bile gönüllüye dönüştüğü²⁹⁹ çok farklı bir tecrübe ifade etmektedir.

Yeşil Yayla Kültür, Sanat ve Çevre Festivali içeriği, yapısı, icrası, katılımcı profili göz önüne alındığında bölgede yapılan diğer festivallerden ayrılmaktadır. Dünyanın farklı ülkelerinde yapılan kültür sanat festivallerini iyi bilen ve kendi kültürlerini tanıtmak isteyen eğitilmiş, kültür, sanat ve çevre bilincine sahip bir grubun organizasyonu olması yönüyle farklılığını ortaya koymaktadır. Festival boyunca icra edilen etkinliklerin, atölyelerin, müzik, dans vb. tüm icraların profesyonel, alanında uzman kişilerce hazırlanmış olması etkinlikleri daha etkili ve dikkate değer kılmaktadır.

²⁹³ (Çevrimiçi) Selen Kahyaoğlu, İstanbul, <http://yaylafest.org/dedi-ki-selen-kahyaoglu/> 29 Temmuz 2016.

²⁹⁴ (Çevrimiçi) Ayşegül Ergenç Karabacak, Ankara, <http://yaylafest.org/dedi-ki-aysegul-ergenc/> 29 Temmuz 2016.

²⁹⁵ (Çevrimiçi) Özlem Durmaz/Ardeşen, İstanbul, <http://yaylafest.org/dedi-ki-ozlem-durmaz/> 29 Temmuz 2016

²⁹⁶ (Çevrimiçi) Civan Roj Oruç-Öğretmen, Diyarbakır, <http://yaylafest.org/dedi-ki-civan-roj-oruc/> 29 Temmuz 2016.

²⁹⁷ (Çevrimiçi) Tolga Tomaç, Trabzon, <http://yaylafest.org/dediler-ki-tolga-tomac/> 29 Temmuz 2016.

²⁹⁸ (Çevrimiçi) Cengiz Kibaroglu, Multimedia Uzmanı, <http://yaylafest.org/dedi-ki-cengiz-kibaroglu/> 29 Temmuz 2016.

²⁹⁹ (Çevrimiçi) Elif Üzer, İstanbul, <http://yaylafest.org/dedi-ki-elif-uzer/>, 29 Temmuz 2016.

3.2.18. Çamlıhemşin Ayder Kar Festivali (Ayder Kardan Adam Şenliği)

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Ayder Kar Festivali (Ayder Kardan Adam Şenliği)	2007	Ocak ayının son haftası	Ayder	Kar, kış eğlencesi
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Kar etkinliği, yarışma, konser	Çamlıhemşin Ayder Çevre ve Turizm Derneği	50 bin	3 gün	350 bin TL

Tablo 23: Ayder Kar Festivali genel bilgi tablosu.

Çamlıhemşin ilçesi Ayder Yaylası'nda ilk olarak 2007 yılında Çamlıhemşin Doğa Sporları Kulübü (ÇADOSK) tarafından “Ayder Kardan Adam Şenliği” adıyla organize edilmeye başlanan şenliği 2007–2015 yılları arasında Çamlıhemşin Doğa Sporları Kulübü üyeleri organize etmiştir. 2016 yılında organizasyon komitesinde Çamlıhemşin Kaymakamlığı, Çamlıhemşin Belediyesi, Çamlıhemşin Spor Kulübü ve Çamlıhemşin Doğa Sporları Kulübü (ÇADOSK) yer almıştır. Etkinlik 2017 yılından itibaren Ayder Kar Festivali adıyla Çamlıhemşin Ayder Çevre ve Turizm Derneği tarafından düzenlenmeye başlanmıştır. 2007 yılında gerçekleştirilmeye başlanılan etkinlikler Trabzon Zigana'da çığ felaketinde vefat eden dağcılara saygı amacıyla yalnızca 2009 yılında gerçekleştirilmemiştir. 2016 yılında, ülkede yaşanan terör olaylarından dolayı; 2019 yılında ise Elazığ'da yaşanan deprem felaketinden dolayı festivalin konser etkinlikleri iptal edilmiştir.

Kulüp üyelerinden 5-6 kişinin mahalle kahvesinde dernek olarak yaptıkları faaliyetlere artı bir şeyler daha yapmaları gerektiği tartışmasından hareketle hem Çamlıhemşin'i tanıtmaya hem kış turizmine hareketlilik kazandırma hem de derneğe katkı sağlama fikrinden festival düşüncesi doğmuştur. İlk yıl arkadaş çevresinden 30-40 kişilik grubun katıldığı bir eğlence etkinliği yapılmış, ateş yakılmış, mangal kurulup eğlenilmiştir. İkinci yıl da herhangi bir hazırlık yapılmadan kırılan ağaçları alıp ateş yakmak için Orman İdaresi'nden izin alınmış, kar üstünde kayılmış, yiyip eğlenilmiştir. İkinci etkinlik için Çamlıhemşin'in girişinde bir petrol istasyonu sahibi "gençler yesin, içsin, eğlensin" diyerek bir miktar para vermiştir böylece festival için ilk destek de bulunmuştur. İkinci etkinlikte biraz daha değişiklik yapma adına bir kamyonun kasası sahne haline getirilmiş ve kamyon kasasının üstünde Pazar Müzikseverler Derneği'nden bir müzisyen saz çalmış, Çamlıhemşin Belediye görevlilerinden bir arkadaş da şarkı-türkü söyleyerek insanları eğlendirmiştir. Eğlenceyle birlikte kayak, kardan adam yapma, halat çekme gibi yarışmalarla iğlolar yapılmıştır.

Fotoğraf 64: Ayder Kar Festivali afişi.

Üçüncü etkinlikte Türkiye’deki dağcılık dernekleri ve çeşitli spor kulüpleri davet edilmiş, etkinliğe katılan kulüplerle birlikte iglolar yapılmış, değişik sanatçılar, heykeltıraşlar ve bir üniversitenin güzel sanatlar fakültesi hocası kardan, buzdan şekiller yapmıştır. Trabzon’dan paintball ekibi getirilerek paintball müsabakaları yapılmış, yöre sanatçılarından Fatih Yaşar sahneye çıkarak konser vermiştir. Dördüncü yıldan itibaren yerel bir televizyon kanalı festival alanından canlı yayın yapmıştır. Festival her geçen yıl bir önceki yıla göre hem nitelik hem de nicelik olarak gelişerek devam etmiştir. Bundan dolayı 2016 yılına gelindiğinde herkesin festivali sahiplenmeye çalışması dikkat çekicidir.³⁰⁰

Ayder Kardan Adam Şenliği ve daha sonra değişen adıyla Ayder Kar Festivali, etkinliğin gerçekleştiği mekân olan Ayder Yaylası ve bir kış organizasyonu olması dolayısıyla etkinliğin merkezinde yer alan “kardan adam” ve “kar” çerçevesinde adlandırma yapılmıştır.

Etkinlik bir kış festivali olduğu için ocak ayı ve özellikle katılımcılara cazip olabilmesi için okulların tatil olduğu hafta sonu festival zamanı olarak belirlenmiştir. Organizasyon ilk başladığında bir gün olarak yapılmış, daha sonra iki güne çıkarılmıştır. Günümüzde ise cuma gününün de dâhil edilmesiyle etkinlikler üç gün olarak gerçekleştirilmektedir. Festival süresinin bir gün olarak başlatılıp yıllar geçtikçe üç güne çıkartılmasının arka planında amatör, arkadaş arasında yapılan bir eğlenceden yörenin kış turizmi potansiyelini ortaya çıkarma, bölgedeki otellerin kışın da faaliyette olmasını sağlama, yörede 4-5 ay süren turizm sezonunu yıla yayma vb. düşüncelerin olduğu görülmektedir.

Etkinlik mekânı Ayder Yaylası’dır. Yayla içerisinde de Ayder düzü olarak adlandırılan ve hem sahne kurularak konser, eğlence ve horonun icra edildiği hem de

³⁰⁰ Tahsin Altay, Çamlıhemşin-Rize, Erkek, Lise, ÇADOSK Başkanı, Tahsin Altay ile 21.01.2016 tarihinde Çamlıhemşin’de Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

katılımcıların şambrel, naylon, poşet vb malzemelerle kaydığı kısmen düz kısmen eğimli bir alandır.

Fotoğraf 65: Festivalde kardan Atatürk figürü yapan katılımcılar.
(Foto: <https://twitter.com/>)

2016 yılında yapılan 9. organizasyona Çamlıhemşin Kaymakamlığı ve Çamlıhemşin Belediyesi dâhil olmuştur. 8 kez ÇADOSK yönetimi tarafından hazırlanan etkinliklerin geniş bir katılımcı kitlesine ulaştığı görülmektedir. Dolayısıyla daha kurumsal bir yapı altında hazırlanma gereği oluşmuştur. Çamlıhemşin Belediyesi, spor kulüpleri ve yerel işletmelerle geniş katılımlı toplantılar düzenleyerek, ulaşım, güvenlik ve festival altyapısı ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Bu kapsamda şenlik organizasyon komiteleri oluşturulmuş her birimde ilgili görevlendirmeler yapılmış, şenlik maliyetleri belirlenerek sponsorluk arayışları başlamış, şenlik öncesinde festival alanını düzenleme çalışmaları yapılmış, gerekli malzeme ve ekipmanlar temin edilmiştir.³⁰¹

³⁰¹ Sema Akçam, Çamlıhemşin-Rize, Kadın, Üniversite, 2016 Kardan Adam Festivali Organizasyon Komitesi Başkanı Sema Akçam ile yapılan e-posta yazışma notlarından. Yazışmanın kaydı Yasın Kırılmış Arşivi'ndedir.

Festival başlangıçtan itibaren her geçen yıl büyük gelişme gösterdiği, katılımcı sayısı katlanarak arttığı, organizasyon için geniş katılımlı bir yapıya ihtiyaç duyulduğu için Kaymakamlık, Belediye ve diğer kurumların devreye girdiği belirtilmektedir.

30 Ocak 2016 Cumartesi günü sabah saatlerinde halkın festival alanına toplanmasıyla müzik ve horonla birlikte festival başlamıştır. Saat 10.00 sularında protokol konuşmalarıyla festivalin resmi açılışı yapılmıştır. Resmi açılışta terör saldırıları yüzünden şehit düşen güvenlik güçleri anısına saygı duruşunda bulunulup İstiklal Marşı okunmuştur. Sonra Çamlıhemşin Belediye Başkanı Osman Haşımoğlu açılış ve hoş geldiniz konuşması yapmıştır. Ardından Çamlıhemşin Kaymakamı Aziz Gölbaşı, ÇAYKUR Genel Müdürü İmdat Sütöğlu ve Rize Valisi Ersin Yazıcı konuşma yapmıştır. Protokol konuşmalarının ardından yöre halk oyunu ekipleri ve Gürcistan'dan davet edilen bir halk oyunu ekibi gösteriler yapmıştır. Sonra bir tarafta halka oluşturulup horon oynanırken diğer tarafta insanlar şambrellerle ve naylon poşetlerle gün boyu kayıp eğlenmiştir.

Festivale Rize ve çevre illerden gelen katılımcılarla birlikte Samsun, Ankara, İstanbul, Antalya, İzmir gibi uzak illerden de hem tatil yapmak hem de festivale katılmak için gelenlerin olduğu görülmüştür.

Etkinlikler festival eğlencelerinin yapısal unsurlarından olan başlangıç kalıbıyla başlamıştır. İstiklal Marşı okunması, protokol konuşmaları, halk dansı gösterileri açılışın ritüelistik özelliklerini taşımaktadır.

Türkiye Kayak Federasyonu tarafından düzenlenen Biathlon³⁰² Türkiye Şampiyonası 2016 yılında ilk kez festival etkinlikleri kapsamına dâhil edilmiştir. Festival alanının bir bölümünde gerçekleştirilen ve 9 ilden 46 sporcunun yarıştığı Biathlon Türkiye Şampiyonası'nda dereceye girenlere madalyaları takdim edilmiştir.

³⁰² Biathlon: Türkçe karşılık olarak, atışlı kayak kros olarak adlandırabileceğimiz Biathlon olimpik kış sporudur. Kayaklı koşuda olduğu gibi parkurun çıkış-varış bölgesine gelen yarışçı, atış poligonu bölgesine gelerek kendi hedefine atışını yapar. Geçersiz her atış için ceza turu atar. Bunu takiben sonraki tura geçer. Ayrıntılı bilgi için bk.: (Çevrimiçi) www.tkf.org.tr/brans/biathlon, 02 Nisan 2016.

Daha sonraki yıllarda da Biathlon Türkiye Şampiyonası etkinlik kapsamında yapılmaya devam etmiştir.

Ayrıca iki gün boyunca Sinan Yılmaz, İmera, Lazona, Murat Sarı, Erkan Okutan, Salih Yılmaz, Zeynep Başkan, Mavi Göç, Bahar Bakoğlu gibi Rize'nin yerel sanatçıları sahnede yöre türkülerini seslendirmiştir.

Fotoğraf 66: Biathlon Türkiye Şampiyonası Ayder Kar Festivali etkinlikleri ile eş zamanlı Ayder’de gerçekleştirilmektedir. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Yöresel sanatçı konserleri festival eğlencesinin her yıl tekrarlanan önemli bir unsurudur. Konserlerde sahneye çıkan sanatçılar yöre türkülerini seslendirmektedir. Eğlencenin bir başka unsurunu yörenin geleneksel nefesli sazı olan tulum eşliğinde oynanan yöresel halk dansı horon oluşturmaktadır.

30 Ocak Cumartesi akşamını havai fişek gösterileri, fener alayı yürüyüşü ile değerlendiren katılımcılar, 31 Ocak Pazar günü aynı coşku ve heyecanla gün boyu müzik, horon ve kayakla eğlenmişlerdir. Şambrel, naylon poşet ve brandayla kayan festivalcilerin bazısının düştüğü, bazısının takla attığı, bazısının kontrolü kaybedip seyircilerin içine daldığı gözlemlenmiştir. Festival sırasında olası durumlara müdahale için bekletilen sağlık ekipleri, dikkatsizlik ve tedbirsizliklerden ötürü ciddi şekilde yaralananlara ilk müdahalede bulunmuştur. 2’si ağır 22 kişinin yaralandığı

etkinliklerde kazaların artması üzerine jandarma şambrelleri toplayarak kaymayı yasaklamıştır. Festivalde şambrel ve naylonla kayak yapmanın yanı sıra iglo ve kardan adam yapma yarışması gibi çeşitli etkinlikler de yapılmıştır. Kupa ve madalya törenlerinin ardından pazar akşamı yenen protokol yemeğiyle 2016 Ayder Kardan Adam Şenliği sona ermiştir.

Bu organizasyona Çamlıhemşin’de yaşayan herkes elinden geldiği kadar destek olmaktadır. Bu yıl (2016) 100-150 bin lira gibi bir maliyet oluşmuştur dolayısıyla böyle büyük bir organizasyonun az sayıda açık olan otele yüklenmesi durumunda, birçoğu iki gün açık olacak olan otellerin de zarar edeceği açıktır. Karadeniz Kalkınma Ajansı, İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Valilik gibi kurumların buna katkı sağlaması gerekmektedir. Bu işlerin maddiyatının iyi yürütülebilmesi için muhakkak bir siyasi yönünün olması gerektiği belirtilmektedir fakat kulüp üyeleri böyle bir olaya tamamen karşı çıkmaktadır.³⁰³

Fotoğraf 67: Festival alanından bir görüntü. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

³⁰³ Osman Zeki İsmailoğlu, Çamlıhemşin-Rize, Erkek, Lise, Çamlıhemşin Belediye Meclis Üyesi, Osman Zeki İsmailoğlu ile 21.01.2016 tarihinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

Ayder'deki bazı işletme sahipleri iki günlük organizasyonu gereksiz görmektedir. Çünkü bölge sezonluk, yaz döneminde 4-5 ay, çalışmaktadır. Geri kalan 7-8 ayda kapalı durumdadır. İşletmeler, oteller yüz kişilik restorani açtığı zaman 20 tane eleman alması gerekmektedir. Elemanlarını, işçilerini sezonluk alan bu müesseseler iki günlük festivalde üç beş kuruş para kazanmak için personel ve o personelin konaklayacağı yeri ayarlamak zorunda kalmaktadır. Bunlarla birlikte aylardır kullanılmadığı için soğuktan donan altyapı ve ısıtma sistemlerini tekrar çalışır vaziyete getirmek de büyük bir problem teşkil etmektedir. Tüm bunlar bir arada değerlendirildiğinde sürekli açık olan işletmeler dışındakilerin olaya çok da sıcak bakmadığı görülmektedir.

“Biz bu festivali yapıyoruz ama acaba amacına uygun yapabiliyor muyuz? Üretime dayalı bir şeyler yapabiliyor muyuz? İnsanları buraya getiriyoruz ama getirdiğimiz zaman kendi ürünlerimizden bir şeyler satabiliyor muyuz? Kış geldi, kar festivali yapıyoruz. Buradaki misafire ayağı üşüdüğü zaman bir kıl çorap satabiliyor muyuz? Yoksa Denizli'den veya yurtdışından gelen havlu çorap mı satılıyor?”³⁰⁴

Sorularını dile getiren Çamlıhemşinliler, festivalin insanları eğlendirip bölgenin tanıtımını yapmasının yanında ekonomik açıdan da bölgeye katkı yapması gerektiğini ifade etmektedir. Bunun gerçekleşmemesi durumunda festival yapmanın da çok bir anlam ifade etmeyeceğini, bölgeye tam anlamıyla bir katkısının olmayacağını, festival düzenlerken olayın tüm yönleriyle ele alınması gerektiğini dile getirmektedirler.

Çamlıhemşin ilçe yöneticileri ve Ayder'deki işletme sahipleri bölgenin kış turizminde iyi yerlere gelmesi gerektiği belirterek bölgenin yazın olduğu gibi kışın da cazibe merkezi haline getirilmesini hedeflenmektedir. Fakat özellikle yöredeki

³⁰⁴ Osman İsmailoğlu, a.g.g.

işletmelerin festival zamanı uyguladıkları fahiş fiyat politikaları ile bu hedeflerin yakalanmayacağı belirtilmelidir. Çünkü özellikle sosyal medyada Ayder'deki fiyatların aşırı pahalılığından çok şikâyet edilmektedir.³⁰⁵ Fiyat politikasındaki bu problemli durumun yalnızca Ayder'e özgü olmadığı Rize'deki esnafın genel problemi olduğu da belirtilmektedir.

Fotoğraf 68: şambrelle kayan festival katılımcıları. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Ayder Kardan Adam Festivali, çıkış noktası itibariyle birkaç arkadaşın eğlenmek amacıyla organize ettiği bir eğlence aktivitesidir. Günümüzde ise Ayder Kar Festivali olarak sürdürölen etkinliğin bu amacı aştığı ve yörenin kış turizmi potansiyelini geliştirmeye yönelik ulusal bir etkinlik haline geldiğı görölmektedir. Ayder'de yazın aktif bulunan 1950 yatak kapasiteli 64 işletmenin kışın yalnızca 15'i faaliyet göstermektedir. Kar Festivali ile yörede “ölü” geöen kış sezonunu canlandırıp aktif hale getirmek amaçlanmaktadır. Bölgede konaklama ve etkinlik

³⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için bk.: www.ardesen.com/mobil/haber/28973/ayderde-senlik-bahane-soygun-sahane.html

imkânlarının sınırlı olması ve kış turizmi için bir tesisin olmaması sebebiyle yapılan faaliyetlerle tam anlamıyla hedeflenen başarının yakalanamadığı gözlemlenmektedir.

3.2.19. Fırtına Rafting Şenliği

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Fırtına Rafting Şenliği	2007	Ağustos ayının ilk haftası	Ardeşen –Fırtına Deresi	rafting
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Rafting halk inışı, kulüp müsabakaları, yarışmalar, konser, çadır kampı	Doğu Karadeniz Doğa Sporları Turizm İhtisas Kulübü	1.000 kişi?	3 gün	??

Tablo 24: Rafting Şenliği genel bilgi tablosu.

Rafting,³⁰⁶ yaz-kış doğa turizmine elverişli olduğu kadar pek çok aktivite ile birlikte çeşitli doğa sporlarına da imkân tanıyan Rize coğrafyasının 2 binli yıllara kadar pek bilinmeyen sporudur

[?] Rafting etkinliklerine katılım 1000 kişi civarında olurken konserlere katılım 10 bin civarındadır.

^{??} Etkinlik bütçesi ile ilgili bilgi edinilememiştir.

³⁰⁶ Rafting, raft adı verilen botlarla (sallarla), debisi yüksek nehirlerde yapılan bir nehir sporudur. Raftingde asıl olan içinde bulunduğunuz raftı devirmeden, kürekle yönlendirerek kayalar ve engeller arasından geçirmektir. Rafting, 4 ile 6 kişilik takımlar halinde yapılır ve başarılı olabilmek tek vücut gibi hareket eden bir takım olabilmekten geçer. Takım bireylerinin bot dizilişi sağ-sol ve ön-arka oturuş pozisyonlarını barındırmakta olup ve her bireyin geçilecek engel sırasında uygulayacağı teknik performans birbirinden farklı ama aynı sonuca bağlı hareketler bütünü temsil eder. Bu sporda akarsular zorluk seviyesine göre altı dereceye ayrılır. 6. derecedeki akarsulara girilmesi halinde ölümcül sonuçlar doğura oldukça tehlikeli en zor parkurlardan oluşur, 1. derece akarsu ise her yaşta insanın gerekli güvenlik ekipmanlarını kuşanarak rahatlıkla rafting yapabileceği kolay seviyede parkurlardır. (Çevrimiçi) <https://tr.wikipedia.org/wiki/Rafting>, 01 Temmuz 2015.

1998 yılında kurulan Doğu Karadeniz Doğa Sporları Turizm İhtisas Kulübü (DOKADAK) tüzüğünde yer alan “Doğa sporları içinde yer alan raftingi bölgede yaygın hale getirmek için bir koordinasyon ekibini oluşturmak ve Fırtına Vadisi’nin rafting merkezine dönüştürülmesini sağlayacak çalışmalar yapmak.” maddesi gereğince o yıllarda bölgede henüz bilinmeyen raftingi tanıtip yaygınlaştırmak ve halka sevdirmek için şenlik düzenleme kararı almıştır.

Bölgede rafting kültürü çok eskiye dayanmaktadır. Eskiden yapılan işin adı rafting değildi fakat 50 sene 100 sene önce insanlar kütükleri kereste yapmak amacıyla çarşıya indirmek için Fırtına Deresi’ne atarlar ve belli bölgelerde de üstüne binerek su yoluyla getirirlerdi. Dolayısıyla bu şekilde Fırtına Deresi’nde belki de zor koşullarda farkına varmadan en ilkel rafting yapılmaktaydı.³⁰⁷

Rafting olarak adlandırılmayacak bu uygulamalar belki de raftingin ilkel atası olarak değerlendirilebilir. Fakat Fırtına Deresi şartları göz önünde bulundurulduğunda böyle bir uygulamanın da çok zor olacağı görülmektedir.

2007 yılında ilki gerçekleştirilen rafting şenliğinde DOKADAK’ın öncelikli hedefinin gelişen ekoturizm anlayışında Fırtına Vadisi ve Kaçkar Dağları’nın da yeterince yer almasını sağlamak olduğu dile getirilmiştir. Etkinlikle yörenin adını duyurmak ve Rize’de akarsu sporları ve özellikle de rafting için ciddi bir potansiyel olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Etkinlikte 18 yaşından büyük ve yüzmeye bilen herkesin ücretsiz rafting heyecanı yaşaması sağlanarak toplamda bine yakın insan bu etkinliğe katılarak rafting yapmıştır.³⁰⁸

Şenlik adlandırması, etkinliğin merkez ögesi olan rafting sporu etrafında oluşturulmuştur. Şenliğin tam olarak belirlenmiş bir tarihi yoktur. Önemli gün ve geceler göz önüne alınarak bir gün tayin edilmektedir. Cuma akşamı başlayan etkinlik cumartesi ve pazar günleri devam ederek pazar akşamı son bulmaktadır.

³⁰⁷ Cumali Dalbastı, Ardeşen-Rize, Erkek, Üniversite, Gelişim TV Yönetim Kurulu Başkanı, Cumali Dalbastı ile 02.07.2015 tarihinde Ardeşen ilçesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

³⁰⁸ DOKADAK Başkanı Hasan Önder’in açılış konuşması. (çevrimiçi) m.Pazar53.com/bir-baskadir-firtinada-rafting-3281h.htm, 20.08.2016.

Şenlik zamanı; yörenin iklim şartları, Fırtına Deresi'nin yükseltisi dikkate alınarak temmuz ayının sonu ile ağustos ayının ilk günleri arasında planlanmaktadır. Şenlik mekânı; kamp, konser programı ve yöresel yarışmalar için Ardeşen ilçesinde hazırlanan şenlik alanı ile rafting inişleri için Fırtına Deresi'nde belirlenen alanlardan oluşmaktadır.

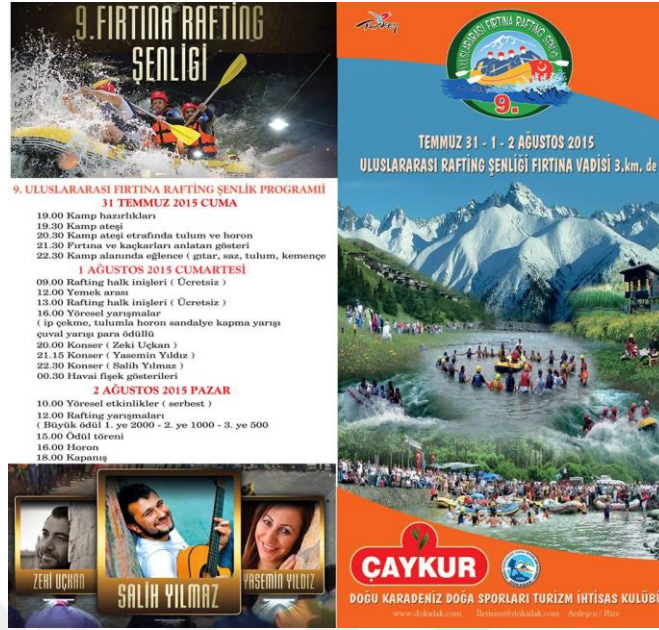
Fotoğraf 69: Rafting Şenliği ücretsiz halk inişleri etkinliğinden bir sahne.
(Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

İlk başladığımızda bugünkü gibi bir tabloyu hiç beklemiyorduk. 2015 yılı itibariyle Fırtına Vadisi'nde şirket, kulüp, dernek adı altında rafting bir ticari faaliyet olarak devam ettiren 8-10 işletme bulunmaktadır. Şenlik ilk başladığında ise bölgede rafting bilinmiyordu. Bunu duyurmak, tanıtmak, geliştirmek, sevdirmek aynı zamanda Fırtına Deresi'ni Türkiye'de tanıtmak amacıyla bu şenlik gerçekleştirilmiştir. İlk sene çok etkili olamadı, şenliğin sesi duyurulamadı. Şenliğin ilk akşamı yönetim kurulu üyeleri ve arkadaşlarla birlikte yaklaşık 40 kişiyle şenlik ateşi yakılıp tulum eşliğinde eğlencildi. İkinci sene reklamlarla, yöresel-bölgesel

gazete ve televizyon yayınlarıyla, afişlerle, belediyenin anonslarıyla duyuru yapıldı, çok uğraşıldı ve bu günlere gelindi. 2010 yılı Türkiye Rafting Şampiyonası'nın İkizdere'de yapılması planlanıyordu, zamanın Federasyon Başkanı incelemelerde bulunmak üzere bir heyetle birlikte İkizdere'ye gelmişti ve “çok güzel, çok harika” sözleriyle gördüğü manzara karşısında memnuniyetini dile getiriyordu. Kendilerine ısrarla “Sayın Başkan bir de Fırtına Deresi'ni görelim.” teklifinde bulunduk ve heyet Fırtına Deresi'ni gördüklerinde doğası bozulmamış, tahrip olmamış vadi karşısında şaşkınlıklarını ve hayranlıklarını dile getirerek “Türkiye Rafting Şampiyonası kesinlikle burada olacak” dediler ve şampiyonayı Fırtına Deresi'nde yaptık. Gelineen noktada başlangıçtaki amaçlar gerçekleştirilmiş raftingde bölge, bir marka haline getirilmiştir.³⁰⁹

Şenlikler raftingi halka tanıtmaya, duyurma ve sevdirmeye ile birlikte katılımcılara sosyalleşme, hoşça vakit geçirme, onları eğlendirme işlevleriyle de ön plandadır. Yapılan şenlikler, bölgenin rafting potansiyelini ortaya çıkararak hem yörenin tanıtılmasına hem de yöre ekonomisine katkılar sağlamasıyla pek çok alanda gelişme yarattığı söylenebilir.

³⁰⁹ Dursun Ali Demiroğlu, Ardeşen-Rize, Yaş 58, Erkek, Lise, Doğu Karadeniz Doğa Sporları Turizm İhtisas Kulübü Başkanı, Dursun Ali Demiroğlu ile 02.07.2015 tarihinde Ardeşen ilçesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

Fotoğraf 70: Şenlik broşürü ve program akışı.

DSİ Bölge Müdürlüğü'nden izin alarak Fırtına Deresi'nde bir şenlik alanı oluşturulmuştur. Her yıl şenlik günleri cuma akşamı kamp alanına 100 civarında çadır kurulmaktadır. Burada yöre ile ilgili fotoğraf sunumu yapılmakta ve akabinde kamp ateşi yakılarak çadırlarda kalanlar geç saatlere kadar yörenin geleneksel sazı tulum eşliğinde, yörenin geleneksel halk dansı horon ederek ve Karadeniz türkülerini söyleyerek gönüllerince eğlenmektedirler. Cumartesi günü sabah saat 10.00'dan öğleden sonra saat 16.00'ya kadar üç bot, her bota 6 kişi binecek şekilde, rehberler eşliğinde kısa parkurda halk inişleri gerçekleştirilmektedir. Böylece ücretsiz rafting yaptırılarak hem rafting sevdendirilmekte hem tanıtılmakta hem de rafting şenliğinde insanlara böyle bir hizmet verilmektedir. Cumartesi 16.00 ile 20.00 saatleri arasında tulum eşliğinde sandalye kapma yarışması, çuval yarışması, ip çekme yarışması gibi yöresel eğlenceli yarışlar yapılmaktadır. Cumartesi akşamı saat 20.00'den sonra yöresel sanatçıların konseri başlayıp gece yarısına kadar devam etmektedir. Pazar günü hem halk inişleri hem de kulüpler arasında ödüllü rafting inişi yapılmaktadır. Pazar günü öğleden sonra saat 15.00-16.00 sularında gerçekleştirilen ödül töreniyle şenlik sona ermektedir.³¹⁰

³¹⁰ Dursun Ali Demiroğlu, a.g.g.

İlçe Kaymakamlığı ve Belediyesinin destekleriyle tüm hazırlıkları DOKADAK tarafından yürütülen şenlikte ulusal ve uluslararası sporcularla birlikte halktan da önemli oranda katılımcı yer almaktadır. Şenlik, açılış konuşması ve rafting açılış inişiyle başlatılmaktadır. Şenlikte rafting inişleri ile birlikte yörenin geleneksel oyunları bir yarışma eğlencesi içerisinde oynanmaktadır. Böylelikle teknolojik gelişmelerle birlikte unutulmaya başlayan oyunlar bir kültürel değer olarak yaşatılmakta ve bölge dışından gelen katılımcılara da tanıtılmaktadır. Şenlikte yörenin kültürel değerleriyle ilgili yer alan bir başka öge müzik ve dandır. Hem gün içerisinde rafting inişleri arasında hem de akşam yöresel sanatçı konserlerinde yöresel nefesli sazlardan tulum öne çıkmaktadır. Tulum eşliğinde icra edilen yörenin geleneksel halk dansı horon, şenlikteki coşkuyu artıran ve insanların kendinden geçercesine eğlenceye kapılmasını sağlayan önemli bir etkidir.

Fotoğraf 71: Yöresel sanatçıların seslendirdiği türkülerle geleneksel halk dansı horon eden katılımcılar. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Ücretsiz olarak halka rafting yaptırmak ve bölgenin geleneksel oyunları ile tulum, horon gibi kültürel değerlerini tanıtmak amacıyla yapılan bu şenlikler Rize Valiliği, İl Özel İdaresi, Ardeşen Kaymakamlığı, Ardeşen Belediyesi ve ÇAYKUR

gibi önemli kurumların sponsorluğuyla gerçekleştirilmektedir. Destek kesildiğinde bu faaliyetlerin devam etmesi mümkün değildir.³¹¹

Yerel festivallerin devamlılığını sağlayan en önemli unsur ekonomidir. Organizasyon ekibinin bir plan program çerçevesinde işe profesyonelce yaklaşması kadar sponsor desteği sağlanması da festivallerin gelenekselleşerek uzun soluklu olmasının en önemli şartlarından. Öyle görülüyor ki “Fırtına Rafting Şenliği” yeteri kadar destek bulamadığı için uzun yıllardır gerçekleştirilmemektedir.

Halka bedava rafting yaptırıp hiç rafting yapmayan insanlara bu zevki tattırdığımız için, şenlik akşamında binlerce insana yöresel müzik ziyafeti sunup onları eğlendirdiğimiz için, binlerce insanın bir süreliğine de olsa tüm dertlerinden kurtulup eğlenmelerine ortam hazırladığımız ve bunu hiçbir maddi çıkar talep etmeden yaptığımız için büyük bir haz duyuyoruz ve böyle bir işte kendi emeğimizin olmasından gurur duyuyoruz, başka bir beklentimiz de yok.³¹²

Rafting Şenlikleri’nde ortalama bin kişi ücretsiz rafting yapmaktadır. İnişler yaklaşık 500 ile 750 metre arası kısa parkurda yapıldığı için genellikle ilk defa rafting yapanlar bu etkinliğe katılmaktadır. Çünkü 500-750 metrede o adrenalini yaşayanlar mesafe kısa olduğu için o heyecanı daha çok yaşamak ve tekrar rafting yapmak için daha uzun bir parkuru tercih etmektedir. Rafting Şenliği bu anlamda rafting işletmelerine kapı açmış olmaktadır. Böylelikle festival hem eğlence hem kültür hem de ekonomik işlevleriyle ön plana çıkmaktadır.

³¹¹ Dursun Ali Demiroğlu, **a.g.g.**

³¹² Dursun Ali Demiroğlu, **a.g.g.**

3.2.20. Homeze Yayla Şenliği

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Homeze Yayla Şenliği	2007	17 -20 Ağustos	Homeze Yaylası	Yayla şenliği
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Mevlit merasimi, geleneksel oyunlar, yarışmalar, eğlenceler	Demirkapı Köyü Muhtarlığı	500 kişi	2 gün	?

Tablo 25: Homeze Yayla Şenliği genel bilgi tablosu.

Demirkapı köyünün kullanımında bulunan 2368 m yükseklikteki Homeze Yaylası İkizdere ilçe merkezine 19 km mesafededir. Cimil ve İkizdere vadilerini gören bir sırtta ilerleyen yayla yolu, kimi zaman bulutların üzerinden geçerek yolcularına eşsiz görüntüler sunmaktadır.³¹³

Homeze Yayla Şenliği, Demirkapı köylülerin kendi arasında ve şehir dışından gelen misafirleriyle birlikte eğlenmek maksadıyla genellikle yaylanın en kalabalık olduğu dönem olan 17-20 Ağustos tarihleri arasında düzenledikleri bir etkinliktir. Dışarıya kapalı olması dolayısıyla geniş katılımlı olmayan, yaklaşık 500 kişinin katıldığı bir etkinliktir. Şenlikler 2007 yılından beri yapılmaktadır.³¹⁴

[?] Şenlik bütçesi hakkında bilgi edinilememiştir.

³¹³ Ersin Demirel, **a.g.e.**, s. 86.

³¹⁴ Nevzat Kara, Demirkapı Köyü Muhtarı. Nevzat Kara ile 18.12.2019 tarihinde yapılan görüşme notlarından. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

Fotoğraf 72: Homeze Yaylası genel görüntüsü.
(Foto: <http://www.visitrize.com/Homeze-Yaylasi>)

Şenlik “adlandırması” etkinliğin merkez unsuru olan “Homeze Yaylası” etrafında şekillenmiştir. Geleneksel yaylacılık faaliyetlerini çağrıştırmasından dolayı festival yerine şenlik adlandırması yapıldığı görülmektedir. Şenlik “zamanı”, yaylacılık faaliyetleri bağlamında halk takvimine göre belirlenen eğlence zamanı olan ağustos ayı içerisinde yer almaktadır. Şenlik, köy halkı ile yakın akrabaların dâhil olduğu sınırlı katılımcılı ve hemen herkesin aktif katılım gösterdiği bir etkinliktir.

Yayla Şenliği çerçevesinde bir gün yemekli mevlit töreni yapılmakta ve hocalar tarafından Kuran-ı Kerim okunarak dua edilmektedir. İkinci gün gençler kendi aralarında eğlenerek çeşitli oyunlar özellikle yöreye özgü çelik değnek oyunu ve çeşitli top oyunları oynamaktadır. Bunların yanında tulum veya kemençe eşliğinde horon edilmektedir.³¹⁵

³¹⁵ A. g.

Homeze Yayla Şenlikleri'nde Kuran-ı Kerim okuma ve dua etme gibi bir takım dinsel uygulamalar diğer festivallerde rastlamadığımız ritüeller olarak dikkat çekmektedir. Yalnızca Ovit Yayla Şenlikleri'nde 15 Temmuz 2016'dan itibaren her yıl tüm şehitler için Kuran-ı Kerim okutulmaktadır. Şenliklerde eğlence unsuru geleneksel oyunlarla ve yöresel sazlardan tulum ve kemençe eşliğinde horon oynanması ile gerçekleşmektedir.

Şenlikler eğlenceyle birlikte tanışma, kaynaşma, birlikte hoşça vakit geçirme amacı taşımaktadır. Ayrıca büyük şehirlere göç eden, oralara yerleşen ve yıllar içinde köylerini, dede-baba toprağını unutup yakınlarını bile tanıyamaz hale gelen köy halkı, köy dernekleri tarafından organize edilen bu şenlikler sayesinde doğduğu büyüdüğü yerleri tekrar hatırlamakta, akraba çocukları birbiriyle tanışıp kaynaşmaktadır. Yayla şenlikleri eğlence, hoşça vakit geçirme işlevinin yanı sıra tanışma, kaynaşma, birlikte vakit geçirme, hatıraları canlandırma yani bir bakıma kültür aktarımı işlevlerini de sağlamaktadır.

3.2.21. Petranboard Şenlikleri

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Petranboard Şenlikleri	2007	Şubat ayının ilk hafta sonu	Petran - Meşeköy Köyü	Kayak, eğlence
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Kayak, yarışma, yemek, eğlence	Petran (Meşeköy) Köyü Muhtarlığı	2000 kişi	1 gün	75 bin TL

Tablo 26: Petranboard Şenlikleri genel bilgi tablosu.

Rize'nin İkizdere ilçesine bağlı, 1871 rakımlı, Lazca düz yer anlamına gelen Petran (Meşeköy Köyü), İkizdere'ye 28 km, Rize'ye 80 km uzaklıktadır. Köye ilk yerleşimin yaklaşık 200 sene önce “Havuz”lar sülalesi tarafından olduğu belirtilmektedir.

Fotoğraf 73: Petranboard Şenliklerinin farklı yıllara ait afişleri.

Petranboard ya da Lazboard adıyla meşhur olan kayak köylüleri tarafından üzme tahta olarak adlandırılmaktadır. Köyde yüzme fiili, üzme şeklinde söylenmektedir. Bu işi de kayak yapmak, kaymak değil de karda (y)üzme olarak adlandırdıkları için tahtanın adına “üzme tahta” denilmektedir. Bugün spor, eğlence

aracı olarak kullanılan üzme tahtanın (Petranboard) ihtiyaçtan doğan bir alet olduğu ve köyde yaklaşık 200 senedir kullanıldığı aktarılmaktadır.³¹⁶

“Bu Petranboard dediğimiz tahtayı daha önce ihtiyaç olarak kullanıyorduk. Köyümüzde araba yolu yoktu, aşağıdaki dereye kadar (y)üzerek iniyorduk. İkizdere’den alış verişimizi yapıyorduk, dönüşte de sırtımıza koyuyorduk onu çıkartıyorduk köye.”³¹⁷

Üzme tahtasına şov amaçlı Petranboard denilmektedir ve bu Petran’da çok eskiye dayanan bir gelenektir. Üzme tahtası bir ulaşım aracı olarak, ihtiyacı karşılaması için yapılmıştır daha sonra da eğlence haline getirilmiştir. Son 20 yılda köyden büyük şehirlere göç edilince bu gelenek, ulaşım ve eğlence aracı unutulmuştur.³¹⁸

Üzme tahtası (Petranboard), yükseklerde yetişen bir tür çam ve gürgen ağacından yapılmaktadır. Tahta yapımı için budaksız ağaçlar seçilmektedir. Tahtanın yerden yüksekliği ise yaklaşık 1 cm'dir. Tahtanın boyu kullanacak kişinin boy ve kilosuna göre değişmekle birlikte eni 30 - 35, boyu 150 – 160 cm'yi bulmaktadır. Kurutulan tahtanın üzerine dört kalın kol, iki de pervaz çakılmaktadır. Tahtanın batmasını önleyen ve hızını ayarlayan ip ise ön kola bağlanmaktadır. Üzme tahta yapılmadan önce sobanın üzerinde ısıtılan tahtanın baştan 30 cm kadarına eğim verilip altı verniklenerek iç yağı sürülmektedir. Bu sürülen iç yağı tahtanın hızını artırmaktadır. Üzme tahta ile birlikte bir de sopa kullanılmaktadır. Kayakçıların sağa-sola dönüşlerine yardımcı olan ve tahtaya yön veren sopa fındık ağacından yapılmaktadır. Bu sopanın boyu kişinin boyuna göre belirlenirken genelde tercih edilen uzunluk 90 cm'dir. Yöredeki birkaç marangozun yanı sıra yıllardır kayak

³¹⁶ Ahmet Tıgıcı, İkizdere-Rize, Erkek, Petran Köyü Muhtarı, Ahmet Tıgıcı ile 25.02.2016 tarihinde Rize’de Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

³¹⁷ Ahmet Tıgıcı, **a.g.g.**

³¹⁸ Hızır Havuz, Yaş 45, İkizdere-Rize, Erkek, İlkokul, Esnaf, Hızır Havuz ile 06.02.2016 tarihinde Petran Köyünde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

yapanlar da kendi üzme tahtalarını hazırlayabilmektedir. Petranboard kayakçıları üzme tahta kolay kırılabilirdi snowboard kadar dayanıklı olmadığı için yedekte birkaç üzme tahtası bulundurmaktadır.

Ulaşım için yolların yapılmasıyla gündemden düşen ve özellikle son yıllarda köyün dışarıya çok fazla göç vermesiyle unutilan üzme tahta, birkaç gönüllünün ve kayak sever köylülerin yoğun çabalarıyla gündeme getirilmiştir. Meşeköy’de çok eski bir gelenek olan üzme tahtasına ilgi çekmesi amacıyla Petranboard denilmektedir.

“İlk çıktığımda tek kişi çıktım yola, şimdi dokuzuncusu yapılıyor bu şenliğin, bir hayli kalabalık oldu. İlk defa benim başında olduğum ekip yaptı. Yani tamamen kaybolmuştu. Bu şekilde bir etkinlikle kültürümüzü ayakta tuttuğum için çok mutluyum. Etkinliğin çıkış noktası ve yapılma amacı bu kültür unutulmasın, tamamen bu.”³¹⁹

Fotoğraf 74: Yarışma için başlangıç çizgisinde toplanan katılımcılar.
(Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

³¹⁹ Hızır Havuz, a.g.g.

2007 yılında heliski³²⁰ için Kaçkarlara gelen ve kısa bir belgesel çeken Jeremy Jones³²¹ sayesinde snowboard tutkunları ve Türkiye’deki yöneticiler üzme tahtasından haberdar olmuşlardır. 2008 yılında yine heliski sporu için Kaçkarlara gelen dünyaca ünlü snowboardcu Ueli Kestenholz:

“Her şeyden uzakta küçük bir köyde snowboardun bir türünü yapan insanlar olduğunu ve bunu yüzyıldan fazla bir süredir yaptıklarını bana anlattılar. Ben de bu imkânsız dedim, çünkü snowboard Kaliforniyalılar tarafından yaklaşık 40 yıl önce, sörf tahtalarını karın üzerinde denemeleri sonucu keşfedildi. Eğer Türklere ilişkin bu hikâye doğru ise, o zaman snowboardun tarihinin tekrar yazılması gerekir.”³²²

Petranboard ya da yöredeki adıyla (y)üzme tahtasının bir tarihin değişmesine, snowboard tarihinin yeniden yazılmasına kapı araladığı görülmektedir. Fakat 2020 yılına gelindiğinde yani uluslararası sporcuların açıklamalarının üzerinden uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen snowboard tarihi ya da üzme tahtasının snowboard tarihiyle ilişkisi noktasında Köy Muhtarlığı’nın, İlçe ve İl Spor Müdürlüğü’nün veya başka ilgili kurumların bilimsel ve uluslararası kurumlarla koordineli bir çalışma yapmadığını görmekteyiz. Bu konuda (y)üzme tahtasını tarihleme ile ilgili Petran Derneği Başkanı³²³ çalışma başlatma düşüncesi içerisinde olduklarını ifade etmektedir.

Üzme tahta, bu sporcuların ve medyanın da gündeme getirmesiyle lazboard olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Bir kısım insanlar ve medya bu durumdan memnun olsa da Petran köylülerinin ve İkizderelilerin memnun olmadığı görülmektedir. “Bu çevrede Laz yok ki lazboard olsun, bunun adı atalarımızdan beri

³²⁰ Heliski: Helikopterli kayak sporu olarak tanımlanan bu sporda kayakçılar helikopter ile kayak pistlerinin olmadığı yüksek tepelere bırakılarak oradan aşağı kaymaları sağlanır. Türkiye’de ilk kez 2005 yılında Rize Kaçkar Dağlarında yapılmıştır.

³²¹ Jeremy Jones’un çektiği ve youtube vasıtasıyla paylaştığı Petran ve Kaçkarlar görüntüleri için bk.: (Çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=nX2a0ZO5muc>, 02 Şubat 2016.

³²² (Çevrimiçi) www.byegm.gov.tr/tukce/haber/lazboard-yuzlerce-yillik-snowboard/57643, 02 Şubat 2016

³²³ Niyazi Horoz, Petran Derneği Başkanı. Niyazi Horoz ile 17.06.2020 tarihinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

üzme tahta, illa ki bir isim verilecekse bu lazboard değil petranboard olur.” denilmektedir.

İlki 2007 yılında Muhtar İsmet Kahraman zamanında yapılan şenliğe genelde köyün gençleri ve bu işe hevesli olanlar katılmıştır. 2008 yılındaki etkinliklere dönemin Rize Valisi Kasım Esen’in çabalarıyla bir enerji içeceği olan Red Bull sponsor olmuştur. Red Bull tarafından düzenlenen organizasyonda profesyonel snowboardcular ile Meşeköylü petranboardcular arasında yarışlar düzenlenmiş ve petranboardun snowboardun atası olduğuna dikkat çekilmiştir.

Fotoğraf 75: Üzme tahtasıyla şenliklere katılan petranlı kayakçı.
(Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

"Lazboard, yüzme veya üzme tahtası adı altında yaklaşık 150 yıldır özellikle Rize'de İkizdere Petran (Meşeköy) köyünde yapılan bir kış sporudur. Bölge yılın 7 ayı kar altında olduğu için ilk başta ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla ortaya çıksa da günümüzde ulaşım yanında spor ve eğlence amaçlı da kullanılmaktadır. Lazboardun boyu, genişliği ve yapısı snowboard ile aynıdır. Bu nedenle lazboard sporunun snowboard sporunun atası olduğu kabul edilir. Snowboard ilk olarak 1920 yılında ortaya çıkmıştır. Hâlbuki lazboard 1800'lü yıllardan beri yapılmaktadır. Biz, lazboarda sahip çıkarak yarışmayı uluslararası ve geleneksel hale getirmek istiyoruz"³²⁴

2008 yılında Red Bull sponsorluğunda yapılan etkinlikte profesyonel 5 snowboardcu ile Meşeköy'den 5 petranboardcu, üç tur üzerinden yarışmıştır. Yarışları Hızır Havuz'un kaptanlığını yaptığı petranboardcular 11 - 4 gibi açık farkla kazanmıştır. Bunun üzerine "üzme tahtasının snowboardun atası olduğu ispatlandı" şeklinde yorumlar yapılmıştır.³²⁵ Bu güne kadar kendi aralarında üzme yarışmaları düzenleyen Petranlılar Avrupalı profesyonel snowboardcularla yaptıkları bu mücadeleyle ve güçlü sponsor desteğiyle ulusal ve uluslararası alanda adını duyurmuştur. Sonrasında her yıl yapılan etkinliklerle hem Petran köyü hem de üzme tahta/ petranboard daha çok dikkat çekmeye başlamıştır.

Hazırlık aşamalarını ve etkinlikleri gözlemlediğimiz 2016 yılı 9. Petranboard şenliğinin çalışmaları bir hafta öncesinden başlamıştır. Bu hazırlık çalışmaları kardan kapanan köy yolunun açılması, şenlik için gelen katılımcılara öğle yemeği ikramının hazırlanması, konser için yöresel sanatçıların ayarlanması, şenliğe katılacak protokol üyeleri için oturma yerlerinin hazırlanması, sahnenin hazırlanması, horon için alan oluşturulması, üzme tahtalarının hazırlanması, yarışlarda dereceye girenlerin ödüllерinin hazırlanması, katılımcıların ihtiyaçlarını karşılayacak seyyar tuvaletlerin yapılması ve tüm harcamalar için sponsorların bulunması şeklinde sıralanmaktadır.

Kar yağdığı için kapanan köy yolları İl Özel İdaresi ve İkizdere Belediyesi'nin çalışmalarıyla açılmaktadır. İl Özel İdaresinin karla mücadele

³²⁴ (Çevrimiçi) <http://www.snowturkey.com/haber.php?id=65>, 28 Ocak 2016.

³²⁵ Hızır Havuz, **a.g.g.**

araçlarını şenlik boyunca köyde hazır tutarak olası bir durumda müdahale için beklediği gözlemlenmiştir.

Köyde, gelen misafirlerin yeme-içme ihtiyaçlarını karşılayacak herhangi bir yer olmadığından şenlik katılımcılarının öğle yemeği ihtiyacının karşılanması gerekmektedir. Daha önce birkaç kez dışarıdan hazır yemek getirilmiş fakat bunun iyi bir çözüm olmadığı görülmüştür. Köyde hayvan kesip etinden kavurma yapmanın hem daha ucuz hem de doğal olacağı düşünülerek katılımcıların yemek ihtiyaçları bu şekilde karşılanmıştır. Katılımcı sayısının 2000-3000 kişiye çıktığı durumlarda bu uygulamanın da zor olabileceği ve o zaman da yemeğin cüzi bir ücret mukabilinde verilerek yükün altından kalkılabileceği belirtilmektedir.³²⁶

Fotoğraf 76: Petran köyde üzme tahta ile kayak yapan köylüler.
(Foto: <https://karadenizgazete.com.tr/>)

³²⁶ Ahmet Tıgıcı, a.g.g.

Festival organizasyonlarının sürekliliğinde etkinlik ortamının ve mekânın katılımcılara sağladığı rahatlık önemlidir. Her türlü maddi manevi ihtiyacını kolayca karşılayabileceğini bilmek katılımcıların etkinlik motivasyonunu artıracaktır. Bu bağlamda Petranboard şenliğinin uzun soluklu ve geniş katılımlı bir etkinlik olarak devam etmesi için öncelikle alt yapı eksikliklerinin giderilmesi gerektiği aşikârdır. Ayrıca şenlik organizasyon komitesinin dünyadaki benzer örneklerinden hareketle geleneklerine bağlı kalarak etkinliği geliştirmeleri gerektiği görülmektedir.

“Başkalarının yaptığı gibi bir tabak yemeğe 30-40 lira almam, maliyeti 10 lira ise 10 liraya veririm, ayranı, baklavayı da ikram ederim. Çaydan para almam. Ama gelen misafire kavurmayı da maliyeti ne ise o fiyattan veririm. Kar amaçlı olarak değil. Hem milletin ihtiyacını görürüm hem ben zarar etmem. Sponsor bulunca da bir değil iki tane keserim.”³²⁷

Festival ortamlarında satılan ürünlerin aşırı pahalı olması Türkiye’de etkinlik katılımcılarının çoğu zaman karşılaştıkları bir problemdir. Rize festival etkinliklerinin bazılarında karşılaşılan ve katılımcıların şikâyet ettiği bu durumun Petran’da katılımcılara yaşatılmayacağı belirtilmektedir. Önemli olan bir günlük etkinlikte fahiş fiyattan ürün satıp kısa vadede çok kazanarak etkinliğe bir kez katılanların bir daha tercih etmeyeceği bir imaj oluşturmak yerine katılımcıları etkinlik dışı zamanlarda da yöreye çekebilecek adımları atabilmek, bu bilinci sağlamaktır. Daha sonrası için ise yörede kalıcı turizm mevsimi oluşturarak sürekli kazanç oluşturacak adımları atmaktır.

2016 yılına kadar bütçe elvermediği için şenliğe sanatçı getirilememiştir. İkizdere Belediyesi’nden ses sistemi ayarlanmış bir mahalli sanatçı ve kemençeci getirilmiştir. Yörenin geleneksel sazlarından kemençe eşliğinde yörenin geleneksel halk dansı horon oynanmıştır. 9. Petranboard’da ise şehrin önemli bir kuruluşuna başvurularak 15 bin lira destek talebi iletilmiş ancak 5 bin lira alınabilmiştir. Fakat kurumdan “Bu sene yapılan etkinliği gözlemleyeceğiz eğer belli bir seviye aşılsa

³²⁷ Ahmet Tıgıcı, a.g.g.

seneye daha iyi yardım yapacağız.” sözü alınmıştır. 2016 yılında sanatçılar için 6 bin lira ödenmiş bunun 5 bin lirası sponsorlardan temin edilmiş bin lirası ise muhtarlık tarafından karşılanmıştır.³²⁸

Muhtar ve ekibinin yaptığı son hazırlıklar ise şenlikte yemeğin verileceği, protokol üyelerinin oturacağı ve sahnenin kurulacağı alanların hazırlanmasıdır. Festivalden bir gün önce tüm hazırlıkların tamamlandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca köyde üzme hazırlayan bir usta, şenliğe gelen katılımcıların kullanımı için üzme tahtası hazırlamıştır.

Şenlik başlangıç kalıbı, köy muhtarının hoşgeldiniz ve protokol konuşmalarıyla yapılmıştır. Daha sonra Rize’deki hemen her festivalde olduğu gibi müzik eşliğinde geleneksel horon oyunu ve yöresel sanatçıların konseri başlamıştır. Yörenin meşhur atma türkü ustalarından Ahmet Çakar, Ali Horoz ve Şenol Kuy türkü atmıştır. Zaman zaman İkizdere Kaymakamı Halil İbrahim Kazar da atama türküçülere eşlik etmiştir. Öğle yemeğinde katılımcılara kavurma ikram edilmiştir. Tulum, kemençe ve horon, Rize eğlencelerinin en önemli ögesidir. Festivaller horonla başlamakta, horonla bitmektedir.

Öğle yemeğinden sonra kayak yarışması yapılmıştır. Gruplar halinde planlanan yarışmalar organizasyon sıkıntısı sebebiyle toplu olarak yapılmıştır. Başlangıç noktasında sıralanan yarışmacılar verilen işaretle birlikte –Bu işaret Rize’de genellikle silahla olmaktadır.- eğimli arazide aşağı doğru kaymaya başlamıştır. Bitiş çizgisini ilk geçen kazandığı yarışlarda dereceye girenlere çeşitli ödüller verilmiştir.³²⁹

³²⁸ A.g.

³²⁹ A.g.

Fotoğraf 77: Yarışmada dereceye girenlere ödülleri verilmektedir.
(Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Sabah saat 10.00 sularında müzik, horon ve ardından açılış konuşmaları ile başlayan şenlik, öğleden sonra 15.00 sularında yapılan kayak yarışmaları ve kazananlara ödülleri verilmesiyle şenlik tamamlanmıştır.

Petranboard şenliğinde dikkat çeken hususlardan birisi de üzme tahtasının ve yarışların Petranboard olarak tescilletilmesidir. Önceki yıllarda yakın köylerden birinde yapılan benzer bir etkinliğe müdahale edilerek isminin değiştirilmesi istenmiştir.

“Orada böyle bir şey yoktu, onu bizden örnek almışlar. Ben köy muhtarını çağırdım kenara, muhtarım kavurma şenliği de, yayla şenliği de, dağ şenliği de, şenliğin adını değiştir dedim. Petranboard dediğimiz şey Petran’a aittir. Üzmek, Petran’a aittir. Petran’dan başka bir yerde böyle bir şey yoktur. Tamam dedi muhtar, bu sene de yapmadı onu. Daha önce yaptıklarında da orada birinci ikinci olanlar bizim Petran’dan gidip yarışanlardı. Çünkü oradakiler öyle bir şey bilmiyorlar.”³³⁰

Üzme tahtasının ve üzme yarışlarının çıkış noktasının Petran köyü olduğu, diğer yerlerde yapılanların kendilerinin taklidi olduğu ve buna müsaade edilmeyeceği, yasal olarak da önlemlerin alınacağı belirtilmektedir.

2020 yılında yapılması planlanan şenlikler son günlerde yaşanan üzücü olaylar nedeniyle ertelenmiştir. 9 Şubat Pazar günü yapılması planlanan Petranboard Kayak Şenliği'nin önce ileri bir tarihe ertelendiği daha sonra ise iptal edildiği belirtilmiştir.³³¹ Şenliklerin adlandırmasından mekânına, tarih belirlemeden süresine ve pek çok yapısal özelliklerine varıncaya kadar toplumsal olaylardan etkilendiği, toplumu etkileyen olaylara göre şekillendiği görülmektedir.

Fotoğraf 78: Petranboard Şenliğinde atma türkü söyleyen ustalar ve onları yakından dinleyen protokol üyeleri. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Şenliğin bölgede ve ülke genelinde çok bilinmemesine rağmen yurt dışından, Amerika'dan snowboardcuların gelmesi dikkat çeken bir noktadır. Etkinlikleri internet üzerinden takip eden 6 yabancı uyruklu kişi 2016 yılında etkinliklere katılmak için Petran köyde bulunmaktadır. Yurt dışından gelen katılımcılar birkaç gün köyde kalmak istemiş fakat köyde kalmak için uygun tesis olmamasından gelenlere köyde kalma konusunda yardımcı olunamamıştır. O altı kişi de köyde bir

³³¹ (Çevrimiçi) <https://www.gunebakis.com.tr/genel/rizede-yapilacak-13-petranboard-kayak-senligi-ertelendi-h42425.html>, 20 Nisan 2020.

vatandaşın evinde misafir edilmiştir. Eski okul binasının gelecek yıl otel olarak restore edilerek kullanması ve orada köylünün ürettiği doğal ürünlerin satışa sunulması planlanmaktadır.³³²

Köye ait bir değerin gelişen teknoloji ve imkânlarla birlikte yok olmasını engellemek için petranboard şenlikleri düzenlenmiştir. Böylelikle köylülerin uzun yıllar ulaşım amaçlı kullandıkları bir alet, işlev değiştirip güncellenerek bir eğlence aracı haline getirilmiştir. Petranboard şenliğinin en büyük eksikliklerinden birisinin şenlik mekânı olduğu görülmektedir. Rize'nin batı bölgelerinde yöresel saz olarak kemençenin kullanımı daha yaygındır. İkizdere müzik kültüründe önemli bir yere sahip olan ve şenliklerde yöresel sanatçıların seslendirdiği türkülerle birlikte icra edilen kemençe ve horon şenliğinin başlangıcından sonuna kadar her an eğlencenin devamlılığını sağlamaktadır. Şenlikler hem eğlence hem kültürün devamlılığı hem de ekonomik işlevleriyle öne çıkmaktadır. Yapılan etkinliklerle Petran köyü ve çevresinin kış turizmi potansiyeli ortaya konularak ilgililerin dikkat çekilmiştir. Şenliğin sürekliliğin sağlanması ve etki gücünün artırılması için ekonomik yönden desteklenmesi ve daha organize bir şekilde icra edilmesi gerektiği görülmektedir.

3.2.22. İyidere Hamsi Beraberliği (İyidere Hamsi Şöleni)

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
İyidere Hamsi Şöleni	2008	Aralık ayı	İyidere	yemek, eğlence
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Hamsi yeme, geleneksel yemek yarışması, konser	İyidere Belediyesi	3 bin kişi	1 gün	50 bin lira

³³² Ahmet Tıgıcı, a.g.g.

Tablo 27: İyidere Hamsi Şöleni genel bilgi tablosu.

İyidere, Rize ilinin batısında, il merkezine 14 km mesafede, yaklaşık 25 km² yüzölçümü olan bir ilçedir. Doğusunda Rize ilinin Der pazarı ilçesi, Batısında Trabzon ilinin Of ilçesi, Güneyinde Rize ilinin Kalkandere ilçesi, Kuzeyinde ise Karadeniz sahili yer almaktadır.³³³

İyidere Belediyesi tarafından 2008 yılından itibaren organize edilmeye başlanan İyidere Hamsi Şöleni “Her belediyenin teknik hizmet yanında kültürel hizmet sunması da gerekiyor.”³³⁴ düşüncesinden hareketle başlatılan bir etkinliktir. Etkinliğin "Hamsi Şöleni" olan adı 2017 yılında “Geleneksel Hamsi Birlik ve Beraberlik Festivali” olarak değiştirilmiştir.³³⁵

Fotoğraf 79: Rize Valisi (ortada) ve İyidere Belediye Başkanı (solda) festival için mangalda hamsi pişirirken. (Foto:<https://www.facebook.com/Iyidere-Belediyesi>)

³³³ (Çevrimiçi) <https://rize.ktb.gov.tr/TR-55301/iyidere.html>, 02 Ocak 2020.

³³⁴ Muammer Mete, İyidere Belediye Başkan Yardımcısı, Muammer Mete ile 02.01.2020 tarihinde yapılan görüşme notlarından. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

³³⁵ Belediye Başkanı Ahmet Mete'nin açılış konuşmasından (Çevrimiçi) <http://www.olay53.com/haber/iyidere-uc-ton-hamsi-bir-saatte-tukendi-549070.htm>, 02 Ocak 2020

Festival adlandırmasının merkezinde yiyecek ürünü olan “hamsi” yer almaktadır. Etkinlik yapılmaya başlandığında adı “Hamsi Şöleni” olarak belirlenmiş ve 2017 yılına kadar adlandırma bu şekilde devam etmiştir. 2017 yılında “şölen” adı “Geleneksel Hamsi Birlik ve Beraberlik Festivali” olarak değiştirilirken sonraki yıllarda “Geleneksel Hamsi Beraberliği” olarak adlandırmaya gidilmiştir. Adlandırmanın bu şekilde değişmesinde 2016 yılında Türkiye’de yaşanan darbe kalkışmasının etkili olduğu görülmektedir. Bu değişiklikte toplumun genelini etkileyen olayların festival adlandırmalarında belirleyici etkiye sahip olduğu da görülmektedir.

Festival günü, hava şartlarına ve hamsi miktarına göre belirlenmektedir. Etkinlikler genellikle cuma günü yapılmaktadır. Etkinlik için sabah erken saatlerde alanda hazırlıklar başlamaktadır. Saat 11.00 sularında başlayan etkinlik 15.00 sularında sona ermektedir.³³⁶

Festival “zamanı” etkinliğin merkezinde yer alan ana öge hamsiye göre belirlenmektedir. Hamsinin en bol olduğu dönem genellikle aralık ayı olduğu için festival tarihi de aralık ayı içerisinde olmaktadır. Festival bir günlük zaman dilimi içerisinde 4-5 saatlik bir organizasyonla gerçekleştirilmektedir.

Hem daire amirleri, müdürler, devlet görevlileri ve halkın bir araya gelmesi tanışıp kaynaşması hem hamsi yerken birlik beraberlik olsun bunu bir şölen-şenlik şeklinde yapma düşüncesiyle hareket edilmiştir. İyidere Mesleki ve Teknik Lisesi yetkililerinin görüşleri alınarak, okulun ilgili bölüm öğrencileri de işin içine katılarak bir etkinlik yapılması planlanmıştır.³³⁷ Belediyenin teknik hizmet yanında kültürel hizmet de sunması gerektiği düşüncesinden hareketle ve bir anlamda devlet ile halkı bir araya getirmek, buluşturup kaynaştırmak amacıyla Karadeniz Bölgesi’nde o yıllarda hiç yapılmayan -günümüzde birçok kurum ve kuruluş tarafından

³³⁶ Muammer Mete, **a.g.g.**

³³⁷ **A.g.**

yapılmaktadır- ve halkın çok sevdiği hamsi balığı etrafında şekillenecek bir etkinlik yapma düşüncesi gelişmiştir.

Festival için önceleri belediyenin önünde sahilde bulunan park, daha sonra da orada yapılan otelin bahçesi ve hava durumuna göre bazen kapalı salonu kullanılmaktadır.³³⁸ Festival mekânı ilçe merkezinde, katılımcılar için ulaşım da herhangi bir problem oluşturmayacak noktada bulunmaktadır. Festival hava şartlarına göre kapalı veya açık alanda gerçekleştirilmektedir.

Tedarik edilen 4-5 ton hamsi, ilçedeki gönüllü bayanlar tarafından temizlendikten sonra soslanarak hazırlanmaktadır. Görevliler tarafından turşu, soğan, helva, içecekler vb. tüm malzemelerle masalar yemek için hazırlanmaktadır. Mesleki ve Teknik Lisesi Yiyecek ve İçecek Hizmetleri Alanı'ndan 40-50 öğrenci hazırlık, pişirme ve dağıtım sürecine destek vermektedir. Ortalama 3000 - 3500 kişinin katılacağı planlanarak mangallar, ızgaralar ve diğer malzemelerle masalar hazırlanmaktadır.³³⁹

Fotoğraf 80: Rize Valisi 11. Hamsi Beraberliğinde açılış konuşması yaparken.

³³⁸ A.g.

³³⁹ A.g.

(Foto:<https://www.facebook.com/Iyidere-Belediyesi>)

Festival hazırlıkları belediyede oluşturulan bir komite tarafından gerçekleştirilmektedir. Hazırlıklar görevliler tarafından yapılırken hamsilerin hazırlanmasında ilçenin kadınları gönüllü olarak yer aldığı görülmektedir. Pişirme ve servis aşamasında ise Mesleki ve Teknik Lisesi Yiyecek ve İçecek Hizmetleri Alanı öğrencilerinin görev alması bir anlamda öğrencilerin kendi alanlarında tecrübe kazanmalarına, bu tip organizasyonlarla kendilerini geliştirmelerine imkân hazırlama olarak da değerlendirilebilir.

Mangalda hazırlanan hamsilerin ikram edildiği etkinlikte çeşitli üniversitelerden davet edilen gastronomi uzmanlarının görüşleri çerçevesinde hamsikoli, hamsili pilav, kulimika, kiremitte hamsi, hamsi tava gibi hamsiyle ilgili farklı kategorilerde yemek yarışmaları düzenlenmektedir. Ayrıca festival etkinlikleri çerçevesinde en hızlı hamsi yeme yarışması da yapılarak dereceye girenlere çeşitli hediyeler verilmektedir. Yöresel sanatçıların konserler verdiği etkinliklerde 2017 yılında yörenin atma türkü şairlerinden Osman Efendioğlu ile Ahmet Çakar karşılıklı atma türkü söylemiştir. Etkinlik boyunca Karadeniz'in geleneksel sazları tulum ve kemeçe eşliğinde yöresel horon oyunu oynanmaktadır.³⁴⁰

Festival, merkezinde hamsi yeme aktivitesi olmasının yanında yarışma ve eğlence unsuruyla da içerik olarak çeşitlendirilmektedir. Yarışmalardan ilki alanında uzman jüri tarafından değerlendirilen yöresel yemek yarışmasıdır. Diğer bir yarışma ise mangalda kızartılmış bir miktar hamsiyi en kısa süre yiyenin belirlendiği yarışmadır. Yarışmalarda dereceye girenlere çeşitli ödüller verilmektedir. Festivalin yapısal özelliklerinden olan yarışma ve ödül, eğlence unsurunu arttıran temel öğelerdendir. Rize halk edebiyatı verimlerinden “atma türkü” söyleme geleneği festivalde halkın ilgi ile takip ettiği etkinliklerindendir. Rize festivalleri atma türkü geleneğinin icra edildiği önemli bir alan olarak dikkati çekmektedir. Festivallerin

³⁴⁰ A.g.

yapısal unsurlarından olan müzik, yörenin geleneksel nefesli sazlarından tulum ve geleneksel yaylı sazlarından olan kemençe ile icra edilmektedir. Tulum ve kemençe ile söylenen yöresel türkülerle horon eğlencesindeki coşkuyu artırmaktadır.

Ayrıca yöreye özgü tarım ürünleri, hayvansal ürünler, pekmez ve ilçede dokunan Rize bezi vatandaşlar tarafından kurulan stantlarda, gelen misafirler için satışa sunulmaktadır. Etkinliklere çeşitli alanlarda iş adamları davet edilerek yörenin turizm potansiyelini geliştirme adına istişareler de yapılmaktadır.³⁴¹

Fotoğraf 81: Hamsi Şöleninde yapılan yöresel yemek yarışması duyurusu.

³⁴¹ A.g.

Festival; eğlenme, bir araya gelme, kaynaşma vesilesi olmasının yanında ekonomik işleviyle de ön plana çıkmaktadır. Etkinlikte oluşturulan stantlarda halk, hem ürünlerini tanıtma hem de ilk elden pazarlama imkânı bulmaktadır. Şehir dışından, özellikle Ankara ve İstanbul gibi büyükşehirlerden gelen iş insanlarıyla ilçenin turizm potansiyelini geliştirme adına yapılan fikir alışverişleri yerel yöneticilere yeni bakış açıları geliştirme noktasında önemli katkılar sağladığı düşünülmektedir.

2015-2017 yıllarında Türkiye'de yaşanan terör olayları ve darbe kalkışması nedeniyle şöenin kaldırıldığı, şöen ve eğlence yapılmayacağı duyurulmuştur. “Küçücük hamsiyle tüm dünyaya Türk milletinin birlik ve beraberliğini göstermek.”³⁴² amacıyla bir araya gelineceği belirtilmiştir. Festivallerin eğlence, hoşça vakit geçirme, sosyal işlevi ile birlikte toplumsal, siyasal işlevler yüklenerek şekillendirildiği de görülmektedir.

Organizasyonun tamamen belediyeye ait olduğu etkinlik, Kültür Bakanlığı tarafından maddi olarak desteklenmektedir. Tanıtım, süsleme, sahne, görevli kıyafetleri, yöresel sanatçılar, hamsi vs. tüm hazırlıklarla etkinliğin maliyeti yaklaşık 50 bin lirayı bulmaktadır. Bunun 20-25 bin liralık kısmı Kültür Bakanlığı tarafından desteklenmektedir. Geri kalanı ise belediye tarafından karşılanmaktadır. Belediye olarak bütçe ayıramadığı için tamamen maddi sebeplerden dolayı 2019 yılında bu etkinlik gerçekleştirilmemiştir.³⁴³

³⁴² Belediye Başkanı Ahmet Mete'nin açılış konuşmasından (Çevrimiçi) <http://www.olay53.com/haber/iyiderede-uc-ton-hamsi-bir-saatte-tukendi-549070.htm>, 02 Ocak 2020.

³⁴³ A.g.

3.2.23. Laz Ralli Tahta Araba Yarışları

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Laz Ralli Tahta Araba Yarışları	2008	Ramazan Bayramı	Dikkaya Köyü	Araba yarışları
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Araba yarışları, geleneksel oyunlar, müzik	MEKADER (Mekaleskirit Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği)	500 kişi	1 gün	20 bin TL

Tablo 28: Laz Ralli Tahta Araba Yarışları genel bilgi tablosu.

Rize'nin Çamlıhemşin ilçesine bağlı bir köy olan Dikkaya (Mekaleskirit) köyünün eski adı Mek'aleskiriti "Mek'al etmek" kelimesinden gelmektedir. Buna göre "mek'ali sk'iri", "mekali: yerdeki bir şeyleri bulunduğu yerden kaldırıp götürmek", "sk'iri: erkek evlat, delikanlı" anlamlarına gelmektedir. Diğer bir görüşe göre "mek'al etmek: yer kapmak" anlamına gelmektedir. Mek'aleskiriti isminin çok zayıf olsa da Lazcadaki "melenk'ale: karşı taraf" kelimesinden türediği de rivayet edilmektedir.³⁴⁴ Yerleşim olarak dik bir yerde kurulduğu için eski adı 1958 yılında Dikkaya Köyü olarak değiştirilmiştir. Dikkaya köyü'ne bağlı 7 mahalleden Güllü ve Behice, Dikkaya'dan ayrılıp muhtarlık oluştururken bugün köye bağlı Kinya, Hojiva, Yıldız (Golazeni), Çay (Nahra) ve Mezarlık (Tudeni Çoyi) mahalleleri bulunmaktadır. 40 hane olarak yerleşilmeye başlanan köy, önceleri Pazar (Atina)

³⁴⁴ (Çevrimiçi) http://www.mekaleskirit.net/index_dosyalar/Page423.htm, 15 Temmuz 2016

ilçesine bağlı iken, 1958 yılında Çamlıhemşin'in ilçe olmasıyla bu ilçeye bağlanmıştır. Köy 1200 civarında nüfusa sahiptir.³⁴⁵

Laz nüfusu Rize'de Pazar, Ardeşen, Fındıklı ilçeleri ile Çamlıhemşin'in bir kısım köylerinde yaşamaktadır. Lazların yaşadığı bir köy olan Dikkaya'da, köy derneği MEKADER'in gerçekleştirdiği faaliyetler dikkat çekmektedir. Türkiye'nin pek çok bölgesinde eski dönemlerde çocuklar tarafından oynan tahta araba, Dikkaya köyü çocukları için de uzun bir dönem eğlenceli bir oyun aracı olduğu bilinmektedir. Özellikle köy yollarının çok eğimli/dik olması arabaların hareket ve sürat kabiliyetini artırması çocukların da bu arabalara yönelmesindeki bir başka etken olarak görülmektedir.

Fotoğraf 82: Laz Tahta Araba Yarışları afişleri.

Dernek yönetimi çocukluklarında sürekli oynadıkları bu arabaların şimdi yavaş yavaş unutulmaya başladığını fark edince bunu yaşatabilmek için neler

³⁴⁵(Çevrimiçi) <http://www.lazca.org/yazarlar/ramazan-kosanoglu-klemurihsi-klemurisi/190-mekaleskirit-koyu-dikkaya-koyu-camlihemsin-rize.html#ixzz4ETi6ic49>, 15.07.2016.

yapılabileceği, geleceğe nasıl taşınabileceği üzerine değerlendirmeler yapıp tartışarak yarışma formatını geliştirmiştir.³⁴⁶ Unutulmaya yüz tutan değerlerin, toplumda kültürel duyarlılığı olan kişilerce fark edilmesiyle yeni anlamlar kazanabileceği görülmektedir. Burada önemli olan gerek kamu kurum ve kuruluşları gerekse sivil toplum kuruluşları ile insanlarda bir farkındalık oluşturulabilmesidir.

Eski dönemlerde köydeki çocuklar kendi testere, çekiç ve çivileriyle ağaçlarını da kendileri keserek, kimseden yardım almadan arabalarını kendileri yapıyordu. Bir tahta bulunur o tahtayla oturacak yer yapılır, tekerleri ağaçtan yuvarlak olarak çıkartılır, demir bir çubuk sobada ısıtılarak tekerleklere delik açılır, onları birbirine bağlayan akslar yapılır, tüm işler bittikten sonra değişik süsler yapılarak arabanın güzel görünmesi sağlanırdı. Tüm bunlar çocuklar için hem bir zevk ve eğlence hem de hayata hazırlayan bir tecrübe idi. Artık hiçbir şey eskisi gibi değil, şimdi teknolojinin de gelişmesiyle çocuklar bunlardan habersiz ve mahrum büyümektedir. Bu unutulmuşluk görüldüğü için önce küçük çapta bunu canlandırma düşüncesiyle bir etkinlik yapılmıştır. Yarışmak ve eğlenmek için belirlenen gün sosyal medya üzerinden duyurularak etkinlik başlatılmıştır. İlk etkinlikte büyük bir canlılık olunca bir dahaki sene bunun köyler arasında yapılması kararlaştırılmıştır. Böylece hem arabamızı tanıtmış oluruz, hem de insanlar birbiriyle kaynaşmış olur, düşüncesiyle yarışlar başlatılmıştır.³⁴⁷

Yarışların unutilan, kaybolan bir değeri topluma hatırlatıp toplumda yaşatma ve insanların birbiriyle olan diyaloglarını artırarak insanları bir araya getirme düşüncesinden hareketle ortaya çıktığı görülmektedir. Kaynakların ifadeleri köylerde de insanların televizyon, bilgisayar, cep telefonu, internet, sosyal medya vb. etkenlerle birbirinden uzaklaştığını, kendi kabuğuna çekildiğini göstermektedir. Eskisi gibi insanların birbiriyle diyalog kurmadığından şikâyet edilirken buna çareler

³⁴⁶ Halil Kosanoğlu, Çamlıhemşin-Rize, Erkek, Üniversite, MEKADER Başkanı, Halil Kosanoğlu ile 24.06.2016 tarihinde Dikkaya Köyünde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

³⁴⁷ A.g.

de arandığı görülmektedir. Bu bağlamda araba yarışlarının insanların sosyalleşmesine aracı olduğu da görülmektedir.

Fotoğraf 83: MEKADER tarafından hazırlanan yarışma davetiyesi örneği.

Yarışların ilki 2008 yılında aile arasında yapıldıktan sonra diğer yıl herkesin yarışması için köyler arasında yapmaya karar verilmiş ve mahalleler arasında duyurularak genişletilmiştir. Yarış parkuru köyün en merkezi noktası ve en risksiz alanı tespit edilerek oluşturulmuştur. Alan üçe ayrılarak çocuklar için 250 metrelik, yaşlılar için 500 metrelik ve gençler için 1000 metrelik parkurlar oluşturulmuştur.³⁴⁸

“Yarış saati geldi. Etrafta kimse yok. Allah’ım rezil olacağız kimse yok, kimse gelmeyecek, diyoruz. Gitsek mi gitmesek mi diye bile düşünmeye başladık. Bir saat kaldı. Etrafta kimse yok. 10 - 15 dakika kala herkes arabalarla, filmlerde olduğu gibi, bir sağdan bir soldan gelmeye başladı. Bir kalabalık... İnanılmaz bir mutluluk. Sanki o yarış değil de insanların gelmesi bizi çok mutlu etti. Rezil olacağız derken inanılmaz bir çıkış oldu.”³⁴⁹

³⁴⁸ A.g.

³⁴⁹ A.g.

Daha sonra biraz daha genişletilerek köyler arasında yapılmaya başlanan yarışma, üçüncü seneden sonra “Daha resmi hale getirelim. Daha iyi yerlere getirelim.”³⁵⁰ düşüncesiyle MEKADER tarafından organize edilmeye başlanmıştır. Duyuru afişlerinin hazırlanması, yarış arabalarının yapılması, sponsorların bulunması vb. hazırlıklar dernek tarafından yürütülmektedir.

Yarışlar başlangıçtan itibaren Ramazan Bayramı’nda yapılmaktadır. Amaç bayramları insanların kaynaşmasını sağlayacak zamanlar haline getirmektir. Köyde zamanla bazı şeylerin değişmeye başladığı gözlemlenmektedir. Hatta şehir dışında yaşayan bazı insanlar “Şu festivali yapın biz de gelelim, biz de o ortamı görelim.” demektedir. Yarışlarla birlikte bayramlarda insanlar bir araya gelmeye, birbirleriyle daha çok vakit geçirmeye, bayramlar daha canlı ve iyi geçmeye başlamıştır. Çamlıhemşin Belediye Başkanı daha geniş kapsamlı olması için bu yarışları Ayder’de yapma teklifinde bulunmuş, fakat dernek yönetimi köyde bayramlardaki kaynaşmayı kaybetmek istemedikleri için, bayramlarının daha renkli ve eğlenceli geçmesi için bu teklifi kabul etmemiştir.³⁵¹

Tahta Araba Yarışları köylüyü bir araya getirme, birlikte zaman geçirme, kaynaşmayı sağlama adına katılımın fazla olacağı düşünülen Ramazan Bayramı’nın etkinlik zamanı olarak belirlendiği görülmektedir. Etkinlikler sabahtan akşama bir günlük zaman diliminde gerçekleştirilmektedir.

Dernek; yarışlarla ilgili tanıtım, afiş, duyuru, sponsor bulma, yarış arabalarını ve alanı hazırlama, yarışları geliştirme gibi pek çok çalışmayı farklı gruplar oluşturarak yürütülmektedir.³⁵² Tahta araba yarışlarının organizasyonu MEKADER tarafından üstlenildikten sonra çalışmaların daha sistemli yürütüldüğü görülmektedir.

³⁵⁰ A.g.

³⁵¹ A.g.

³⁵² A.g.

Fotoğraf 84: Başlangıç noktasında bekleyen kadın yarışmacılar.
(Foto: <https://www.facebook.com>)

Köyde yapılan diğer turnuvalar gibi tahta araba yarışlarında da maddi olarak bir kazanç elde edilmektedir. “Turnuvalarda alınan katılım ücretleri burs olarak üniversite öğrencilerine verilmektedir. Katılanlar da bunu bildikleri için daha da gönüllü olmaktadır.”³⁵³ Köyde yapılan etkinliklerle gençlerin hoşça vakit geçirmelerini sağlamakta, okumaya istekli fakat okuma imkânı olmayan köy gençlerine destek olunmakta, köylüler bu faaliyetlere dâhil edilerek birlik, beraberlik ve yardımlaşma duygusunun pekiştirilmesi sağlanmaktadır.

Yarışlar, çocuklar (8-12 yaş), yaşlılar (40 yaş üzeri), gençler (15-40 yaş arası) ve kadınlar olmak üzere dört kategoride yapılmaktadır. Kadınların katıldığı yarışlar daha çok destek almaktadır. Kadınlar hem seyirci hem yarışmacı potansiyelini artırmakta hatta ikiye katlamaktadır. Bayan yarışlarına basının ilgisi de daha fazla olmaktadır. Haberler hep bayanlar üzerinden yapılmaktadır. Yarışma için çocuklar da

³⁵³ A.g.

çok önemlidir. Çocuklar baştan beri yarışlarda hep yer almıştır. Çocuklar köyün geleceği olarak görüldüğünden onları kazanmak için yarışlara ilk olarak çocuklarla başlanmaktadır.³⁵⁴

Katılımcı gözlemci olarak yer aldığımız etkinliklerde yarışmalar için müracaatların birkaç gün öncesinden yapıldığı gibi gün içerisinde yarışlar başlayınca kadar da kabul edildiği gözlemlenmiştir. Kayıtlar devam ederken saha görevlileri, başlama-bitiş görevlileri, güvenlik görevlileri belirlenmekte, aynı zamanda son düzenlemeler yapılarak yarış komitesi ve ambulans da yerini almaktadır. Yarışma parkurunun kapasitesi dört kişi olduğundan bir yarışta en fazla 4 kişi yarıştırılmaktadır. Yarışlara müracaat edenler arasından kura çekilerek 4'erli gruplar oluşturulmakta ve her grupta ilk ikiye girenler bir üst tura çıkacak şekilde karşılaşmalar yapılmaktadır. Son dörde kalanlar finalde yarışarak dereceye girenler sıralanmaktadır. Yarışmalar genellikle saat 11.00 sularında çocuklar kategorisiyle başlatılmakta büyük yarış ise 13.00 sularında başlatılarak 15.00 sularında tamamlanmaktadır. Tüm kategorilerde dereceye girenlere madalya verilmektedir. Ayrıca çocukların hepsine çeşitli hediyeler, oyuncaklar ve madalya verilerek çocuklar sevindirilmektedir. Yaşlılar için saman balyası, yöresel kazan gibi esprili hediyeler hazırlandığı görülmektedir. Etkinlikte yarış aralarında geleneksel çocuk oyunları oynanması gibi eğlenceli kültürel aktiviteler ve yarış sonrası ise yöresel sanatçıların konserleri yer almaktadır. Yörenin geleneksel nefesli sazı tulum eşliğinde icra edilen geleneksel halk dansı horon; eğlencenin, birlik beraberlik içerisinde hareket etmenin simgesi olarak ortaya çıkmaktadır.

³⁵⁴ Halil Kosanoğlu, a.g.g.

Fotoğraf 85: Çocuklar kategorisi yarışlarından bir görüntü.
(Foto: <https://www.facebook.com>)

Sponsorluk çalışmaları 5 kişilik bir ekip tarafından yürütülmektedir. Ardeşen, Pazar gibi yakın ilçelerden başlayarak büyükşehirlerdeki köyün esnaflarıyla irtibata geçilerek hem tanıtım yapılmakta hem de sponsor bulunmaktadır.³⁵⁵

Laz Ralli Tahta Araba Yarışları'nın dikkat çeken yönlerinden birisi de etkinlik esnasında “yarış ağası”nın seçilmesidir. Yarışlar başladıktan bir iki tur sonra anonslarla ağa seçimi yapılacağı duyurulmakta ve başvuruların komiteye yapılması gerektiği ilan edilmektedir. Başvuru sahipleri belirlediği miktarı belirlenen süre içerisinde yazılı olarak komiteye ulaştırmaktadır. Süre bittiği zaman en yüksek miktarı veren köy ağası seçilmektedir. Gençler kategorisi başlayana kadar ağa seçimi

yapılmakta ve ağa kendisi için hazırlanan ahşap balkonda büyük yarış seyretmektedir. 2015 yılında, okula kullanılmak şartıyla 20 bin lira bağış yapan kişi yarış ağası seçilmiştir.

Eskiden bayram namazı çıkışlarında köy camisinde bayramlaşıldıktan sonra insanlar birbirini görmüyordu, bazıları Ayder'e çıkardı bazıları da dışarıda bayram geçirirdi, insanlar şimdi köyde bayram geçirebilecekleri bir ortam bulunduğunu ve bir kaynaşma olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca şehir dışında yaşayan bazı aileler işlerini yarışların tarihine göre planlayarak tahta araba yarışlarını görmek, o havayı yaşamak için gelmekte, geldiği zaman da bütün aileyi bir arada görebilmektedir. İnsanlar "Ben ayarlasam herkesi bir arada göremeyeceğim ama siz ayarlıyorsunuz bütün ailemi bir araya getiriyorsunuz." diyerek memnuniyetini belirtmektedir.³⁵⁶

Burada yarışların köyde doğup büyümüş fakat başka şehirlerde yaşantısını devam ettiren insanların aileleriyle buluşma, bir araya gelme ve aynı zamanda birlikte tatil yapma için fırsat oluşturduğu da görülmektedir.

2015 yılındaki etkinliklere İstanbul'dan, Karadeniz kültürüne yabancı, 15 kişilik üç aile katılmıştır. Gelenler etkinliği televizyondaki haberlerden görmüş, irtibat numarasından yetkililere ulaşmış hem yarışlara katılmak hem de tatillerini Rize'de geçirmek istediklerini belirterek gelmiştir.³⁵⁷ Katılımcı olarak daha çok köy halkının yer aldığı etkinliklere zaman zaman şehir dışından katılımların olduğu da görülmektedir. Bu bakımdan etkinliğin henüz tam olarak dışa açılarak geniş katılımlı bir etkinlik olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.

³⁵⁶ A.g.

³⁵⁷ A.g.

Fotoğraf 86: Büyükler kategorisi yarışlarından bir görüntü.
(Foto: <https://www.facebook.com>)

Tahta Araba Yarışları'nın köydeki insanların daha coşkulu bayram yaşamalarını sağladığı gibi köyde doğup başka şehirlerde yaşayanların aileleriyle buluşmalarına zemin hazırladığı, yöre dışından insanların bölge kültürünü tanınmasına basamak teşkil ettiği ve kültür turizmi açısından önemli bir nokta oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca yazılı ve görsel medyada çıkan yarış haberleriyle Dikkaya köyünün tanıtımı yapılmakta ve köyün bilinirliği artmaktadır. Yarışlar dolayısıyla dışarıdan sponsorlar vasıtasıyla para geldiği için yarışların köye maddi bir katkısının olduğu görülmektedir. Dernek, yarışlar kapsamında bazı gençleri çalıştırdığı için onlara bir ücret ödemekte ve gelen para küçük de olsa köy halkına doğrudan katkı sağlamaktadır. Dikkaya köyü, Ayder Turizm Bölgesi güzergâhında olduğundan Ayder'e günübirlik turlarla gelen turistlerin bir kısmı yarışları izlemek için köye uğramakta ve bu gelenler köydeki harcamalarıyla kısmî de olsa köye ekonomik olarak katkı sağlamaktadırlar. Hepsinden önemlisi bu yarışlarla, unutulmaya yüz tutan bir kültür ögesinin format değiştirilerek, güncellenerek tekrardan yaşama alanı bulunduğu görülmektedir.

3.2.24. Formulaz Tahta Araba Şenlikleri

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Formulaz Tahta Araba Şenliği	2009	Ağustos	Ardeşen –Tunca Beldesi	Araba yarışı
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Tahta araba yarışları, el yapımı tahta araba tasarım yarışması, konser	Formulaz Derneği	5.000 kişi?	1 gün	-??

Tablo 29: Formulaz Tahta Araba Şenlikleri genel bilgi tablosu.

Tahta arabalar, Türkiye’de hemen hemen her bölgede bilinen, çocukların büyük bir heyecanla yaptığı ve zevkle vakit geçirdiği oyun araçlarıdır. Her yörede kendine özgü farklılıkları olsa da esas yapı ve yapılma mantığı itibariyle birbirine çok yakındır. Herhangi bir maddi külfeti olmaması, yapımının basit ve pratik olması da çocuklar arasında tercih sebeplerindendir. Tahta arabalar şekilleri ve süslemeleri itibariyle de çocukların hayal dünyasının zenginliklerini taşımaktadır. Bu arabalar, özellikle oyun/oyuncak sektörünün çok gelişmediği 1990’lı yıllara kadar çocukların önemli oyun araçları olmuştur.

Tahta arabalar, çocukluk döneminin zevkli ve eğlenceli araçlarına özlem duyan gençlerin çabası ve mahalle halkı ve Tunca Belediyesi’nin katkısıyla bir şenliğin ana ögesi olmuştur. Arabaların ciddi bir spor organizasyonu şeklinde, kurallara bağlı bir programla ve belli bir takvim çerçevesinde yarıştırılması ilk defa

[?] Rafting etkinliklerine katılım 1000 kişi civarında olurken konserlere katılım 10 bin civarındadır.

^{??} Etkinlik bütçesi ile ilgili bilgi edinilememiştir.

Rize'nin Ardeşen İlçesi, Tunca Beldesi, Esentepe Mahallesinde bir grup arkadaş tarafından gerçekleştirilmiştir. “Formulaz Tahta Araba Yarışları” Tunca beldesi Esentepe Mahallesi gençlerinin 2009 yılında bayramda kendi aralarında eğlenmek amacıyla başlattıkları bir etkinliktir. Mahallenin gençleri araba yarışına başlayınca bu, diğer mahallelerde duyulmuş ve o mahallelerden gençlerin de katılımıyla yarışma formatına dönüştürülmüştür.

Fotoğraf 87: Solda Formulaz afişi, sağda ise elindeki xaşattule ile yarışların başlangıcını işaret eden görevli. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

“Biz yarışa başlayınca bu diğer mahallelerde duyuldu. Aynı gün civar mahallelerden 30 kişiye yakın bir ekip geldi. Ondan sonra arkadaşlar haber verdiler, biz de gittik hemen bir ekip çalışması yaptık. Yarış formatını arkadaşlarla o anda, orada oluşturduk. Nasıl yapılacak ne olacak her sene üstüne

kata kata buraya geldi. Arkadaşlar arası bir eğlence yapalım fikrinden yarış çıktı.”³⁵⁸

Tahta araba yarışları, ilk yıl bir grup mahalle arkadaşları tarafından organize edildikten sonra ikinci sene “Kişisel olmasın, birkaç kişiye mâl olmasın, belediyeyle beraber yapılınsın çünkü belediye herkesin,”³⁵⁹ düşüncesiyle Belediye ile birlikte yapılma fikri ortaya atılmıştır. Organizasyon ekibi, “Gelecek yıllarda Belediye biraz da maddi olarak destek olur.”³⁶⁰ düşüncesi taşımaktadır.

Katılımcıların "Gün olur devran döner, biz yine tahta arabalara kalırız" şeklinde duygularını dile getirdiği “Tahtaralli” adı verilen “Tahta Araba Şenliği”nin ilki 25 yarışmacının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Tunca Belde Belediye Başkanı Ahmet Topal, ilkini düzenledikleri şenliğin bundan böyle gelenekselleşmesi için çalışacaklarını, “Tahtaralli” adını verdikleri “tahta araba yarışıyla” geçmişî canlandırdıklarını, böylece belde halkına birlik, beraberlik ve kardeşlik mesajı verdiklerini dile getirmiştir.³⁶¹ Yörede "Formulaz" olarak adlandırılan “2. Tahta Araba Şenliği” beldenin Selamet Tepesi mevkinde 53 yarışmacının katılımıyla 2010 yılında gerçekleştirilmiştir. Yarış öncesi tahta arabalar, araç muayenesi ve bakım onarım istasyonlarından geçirilmiştir.³⁶² Tunca beldesinde 3 yıldır düzenlenen ‘Tahta Araba Şenliği’ 2011 yılında enerji içeceği Red Bull’un sponsorluğunda, “Formulaz Tahta Araba Şenliği” adıyla yapılmıştır. Formula-1 yarışlarının Türkiye’de bu yıl yapılmayacak olmasına atıfta bulunularak, “Formula giderse

³⁵⁸ Niyazi Gül, Tunca-Rize, Erkek, Üniversite, Organizasyon Komitesi Başkanı Niyazi Gül ile 23.06.2015 tarihinde Ardeşen İlçe Halk Kütüphanesi’nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

³⁵⁹ A.g.

³⁶⁰ A.g.

³⁶¹ (Çevrimiçi) <https://web.archive.org/web/20131029194820/http://www.gazetevince.net/Haber/3880.html/>, 20 Haziran 2016.

³⁶² (Çevrimiçi) <https://web.archive.org/web/20131030231016/http://www.gazetevince.net/news/5575.html>, 20 Haziran 2016

Formulaz gelir” sloganı ile düzenlenen Tahta Araba Şenliği’ne, yarışçılar 81 tahta araba ile katılmıştır.³⁶³

Fotoğraf 88: Yöresel kıl çorap ve kara lastik giymiş yarışmacılar. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Şenlik adlandırması etkinliğin ana ögesi “tahta araba” etrafında şekillendirilmektedir. Etkinlik adı ilk yıl “Tahtaralli”, sonraki yıl “Tahta Araba Şenliği”, üçüncü yıldan itibaren de “Formulaz Tahta Araba Şenliği” olarak adlandırılmıştır.

İlk sene bayramda yapılan bu organizasyonun görüntüleri gençler tarafından sosyal medyada paylaşıldıktan sonra, Karadeniz’deki bu görüntüler internette en çok izlenen video olunca alternatif sporlara desteğiyle bilinen Red Bull’un dikkatini

³⁶³ (Çevrimiçi) <https://web.archive.org/web/20131030231045/http://www.gazetevince.net/Spor/7162.html>, 20 Haziran 2016.

çekmiştir. Daha sonra Red Bull yetkilileri bu gençlerle yarışlar hakkında görüşüp sponsor olma isteklerini iletmiştir.³⁶⁴

Şenlik zamanı olarak ilk yıllarda Ramazan Bayramı günleri belirlenirken daha sonraki yıllarda ağustos ayı üçüncü haftasında günün sabitlendiği görülmektedir. Şenlik mekânı, Tunca beldesi Esentepe Mahallesi Selamet Tepesi'dir.

“İki üç kere geldiler. Bizi Sümela'ya götürmek istediler. ‘Medya, turist orada yarışları orada yapalım’ dediler. Biz istemedik. Biz tahta arabanın, bu bölgenin kültürü olduğunu söyledik. ‘Trabzon’a gitsek, bunu kimse anlamaz. Belki araba vardır ama bizim formatımızda, bizim ölçülerimizde olmaz.’ dedik, izin vermedik. Oraya götürmek için çok uğraştılar. ‘Gelecekseniz buraya gelin.’ dedik. Geldiler, ‘deneyelim’ dediler. Medyada patlama olunca Red Bull bundan sonra her sene geliyor. Ağustosta yarış biter, eylül ekimde hemen öbür senenin sözleşmesini yaparlar. Onlar da reklamını yapıyor, çok tıklanıyor.”³⁶⁵

Bu şekilde maddi problemleri çözüme kavuşturan organizasyon ekibi yarışları profesyonel bir destekle daha sistemli bir şekilde yürütmektedir. İlk günden itibaren yarışmayı belirli kurallar çerçevesinde yapan ekip, her yıl ilavelerle yarışları daha da olgunlaştırmaktadır.

Formulaz Şeref Kürsüsü³⁶⁶

Yıl	Şampiyon	Yarış 2.si	Yarış 3.sü	Özel Tasarım Ödülü	Ana Sponsor
2009	Tanju (Vayit) Çakır	Recep Çakır	Murat Çakır	Verilmedi	Tunca Belediyesi

³⁶⁴ Niyazi Gül, a.g.g.

³⁶⁵ A.g.

³⁶⁶ (Çevrimiçi) <https://tr.wikipedia.org/wiki/Formulaz>, 29 Nisan 2020.

2010	Recep Çakır	Muhammed Çakırusta	Murat Çakır	Hasan Terzioğlu	Tunca Belediyesi
2011	H. Emrah Gül	Ahmet Gül	Musa Köse	İsmail Bayrak	Red Bull
2012	Hasan Büyüksofuoğlu	Serhat Kurkut	Recep Çakır	İsmail Bayrak	Red Bull
2013	Erkan Kurkut	Serhat Kurkut	Bilal Erkan	İsmail Bayrak	Red Bull
2014	Ahmet Gül	Hasan Büyüksofuoğlu	Fatih Çukur	Şener Kurkut (Laztang)	Red Bull
2015	Ahmet Gül	Maksut Çakır	Recep Çakır	Mehmet Gül (Lazbulans)	Red Bull
2016	Serhat Kurkut	Murat Gül	Fatih Çukur	Recep Çakır	Red Bull
2017	Ahmet Gül	Recep Çakır	Serhat Kurkut	İsmail Bayrak	Red Bull
2018	M. Ali Çivil	Levent Gül	M. Yılmaz Çakır	Halim Tüfekçi	Red Bull
2019	Kenan Sofuoğlu	Fatih Çukur	M.Kuyumcu, A.Büyüksofuoğlu, Levent Gül	İsmail Bayrak	Red Bull

Tablo 30: Yıllara göre Formulaz yarışlarında dereceye giren ve ödül alan yarışmacılar.

“Bu tür organizasyonların öncüsü, aynı zamanda özgünlüğü tescillenmiş tek organizasyon”³⁶⁷ olması Formulaz’ın kendine has belli başlı kurallarının oluşmasını da sağlamıştır. Bu kurallar:

Fotoğraf 89: Solda Karadeniz insanının mizah anlayışını yansıtan bir tabela, sağda tahta arabaya binen şenlik katılımcısı iki kardeş Ali ve Zeynep Selma.
(Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

“Formulaz aracı tümüyle el yapımı olmalıdır. Tümüyle ahşap malzemeden oluşturulmalıdır. Montaj sırasında kullanılacak çivi dışında metal aksam yasaktır. Araca içinden veya dışından herhangi bir enerji desteği verilmesi, motor aksamı veya itici güce sahip cihazların kullanılması yasaktır. Araca boya, vernik, arma, siyasi simge vs. yapılması yasaktır. Aracı yönlendirecek bir direksiyon, yavaşlamasını sağlayacak fren sistemi ve en az 4 tekerleği

³⁶⁷ Niyazi Gül, **a.g.g.**

bulunmalıdır. Aracın azami uzunluğu 170 cm olmalıdır. Aracın azami genişliği 70 cm olmalıdır. Aracın yerden yüksekliği azami 25 cm olmalıdır. Yarışmaya 18 yaşını dolduran erkekler katılabilir. Formulaz pilotlarının kıl çorap, lastik ayakkabı giymeleri ve başlarına kask takmaları zorunludur.”³⁶⁸

Şenlik hazırlıkları mahalle gençleri arasında organize edilirken Belediye ve mahalle halkı da destek vermektedir. Üçüncü yılında Red Bull sponsorluğuyla hem maddi olarak güçlenen organizasyon hem de dünya çapında organizasyon tecrübesine sahip profesyonel bir ekibin desteğini sağlamıştır.

Bir günlük bir aktivite olan Formulaz Tahta Araba Yarışları sabah saat 08.00’de yarışmacıların kayıtlarıyla başlamaktadır. Saat 10.00’a kadar kayıtlar ve araba muayeneleri yapılmaktadır. Ayrıca saat 10.00’a kadar protokol üyeleri de alana gelmekte ve protokol konuşmaları yapılmaktadır. Saat 10.00’da yarışmalar başlamaktadır. Yarışlar dörderli beşerli gruplar halinde eleme usulüne göre yapılmaktadır. Bitiş çizgisini ilk geçenin birinci olduğu yarışta ilk ikiye girenler üst tura çıkmaktadır. Daha sonra üst tura geçenler arasında bir kura daha çekilmekte, beşer altışar kişiden oluşan bir grup daha yapılmaktadır.

Ve bu şekilde finalde yarışacak beş-altı kişi kalmaktadır. Yarışmanın birincisi finalde yarışan son beş-altı kişilik yarışmacı içerisinde belirlenmektedir. Saat 10.00’da başlayan yarışmalar yaklaşık 17.00’ye kadar devam etmektedir. Yarışların sonunda dereceye girenlere ödülleri verilmektedir. Yarışların başladığı yıllarda bayanlar yarışmacı olarak kabul edilmezken 2017 yılından itibaren yarışmaya bayanların olduğu bir kategori de eklenmiştir. Ayrıca en güzel araba tasarımı yarışması yapılarak bu alanda birinci olan araba sahibine de sponsor firma tarafından çeşitli ödüller verilmektedir. Akşam yarışmaya katılanlar ve izleyicilerin eğlenmesi için yöresel sanatçılar konser vermektedir.

³⁶⁸ Niyazi Gül, **a.g.g.**

Fotoğraf 90: Formulaz Tahta Araba Yarışları'nda derece alan yarışmacılara ödülleri protokol üyeleri tarafından verilmiştir. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Şenlik başlangıç kalıbı, protokol konuşmaları ile uygulanırken etkinlik aralarında ve sonunda yörenin geleneksel nefesli sazı tulum eşliğinde yörenin geleneksel halk dansı horon icra edilmektedir. Çocukların oyun aracı olarak kültürel bir değer ifade eden tahta araba, zamana uygun bir şekilde güncellenerek bir yarış formatında yaşatılmaktadır. Tahta araba ile tulum ve horon yarışma içerisinde birlikte bir başka kültürel değer olarak yer almaktadır. Bölgeyle ilgili değerleri ön plana çıkarmak, yörenin kültürünü tanıtmak için yapılan tahta araba yarışlarında yöreye ait pek çok unsur da kullanılmaktadır. Formulaz pilotlarının giydiği kıl çorap ve kara lastik, pistin etrafına sıralanan saman balyaları, yarışların başlangıcını işaret eden xaşattule,³⁶⁹ yörenin geleneksel müzik kültürünü yansıtan tulum ve horon oyunu bunların belli başlılarındandır.

³⁶⁹ Xaşattule: Eskiden tarlalardan yabani hayvanları uzaklaştırmak için kullanılan kamçı gibi bir alet. Haşattule, Lazca ismi. Sallandığı zaman silah sesi gibi bir patlama sesi çıkaran alet.

3.2.25. Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali	2010	Temmuz Ağustos	Rize Artvin ve ilçeler	Müzik, halk dansı, eğlence
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Halk dansı, müzik, yarışma	Erdoğan Cineviz Hakan Güven	Günlük 15-20 bin	5-7 gün	-?

Tablo 31: Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali genel bilgi tablosu.

Tulum sazının Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ve özellikle Rize ile Artvin arasındaki coğrafyada daha yaygın olarak icra edildiği görülmektedir.

Tulum hem Artvin hem de Rize'nin ortak kültürel değeri olduğu için proje Artvin ve Rize olmak üzere iki ayaklı olarak geliştirilmiştir. Bir sene açılış Rize şehir merkezinde, kapanış Artvin'de; diğer sene açılış Artvin şehir merkezinde, kapanış ise Rize'de yapılmaktadır. Her yıl Artvin'den ve Rize'den iki ilçede kültürel etkinlikler gerçekleştirilmektedir. "Merkezde insanlar bir şekilde o kültürü yaşıyor ama kırsalda daha farklı durum. O etkinliklerle insanlar böyle uluslararası bir organizasyon görmüş oluyor, farklı kültürden insanlar, büyük bir etki uyandırıyor."³⁷⁰ Düşüncesi ilçelerde bu tür festivaller yaparak kırsal bölgelere de bu tür etkinliklerin yayılmasının zeminini oluşturmaktadır. Festival organizasyonunun gerçekleştirildiği

[?] Festival bütçesi ile ilgili bilgi edinilememiştir.

³⁷⁰ Erdoğan Cineviz, Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali organizatörü. Erdoğan Cineviz ile 31.12.2019 tarihinde yapılan görüşme notlarından.

açık ya da kapalı her türlü fiziki ortamı ifade eden mekân, Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali'nde, tulum icrasının en yaygın olduğu iki il olan Rize ve Artvin olarak belirlenmiştir. Mekânın il merkezleriyle sınırlı olmayıp ilçelere de yayılması mezkûr sebeplerle izah edilmiştir.

Fotoğraf 91: Farklı yıllarda hazırlanan Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali afişleri.

Festival organizatörleri daha önce Artvin bölgesinde boğa festivalleri ile ilgili organizasyonlar düzenlemişlerdir. Fakat bunun yöresel ve amatör kaldığı, etkinliğe uluslararası anlamda bir vizyon kazandırılmadığı düşüncesiyle uluslararası bir enstrüman olan tulum ile ilgili “Tulum ve Müzik Festivali” yapmaya karar verilmiştir. “Oyunlar, türküler, maniler, yollar, yaylalar... Gülerken de ağlarken de tulum çalıyor bizim milletimiz. Cenazede bile tulum çalıyor. Bundan etkilenerek hem ülke tanıtımı açısından hem enstrümanlarımızı tanıtmaya açısından hayallerimiz vardı. Hem de ülkemize turizm açısından bir katkımız olsun ve farklı kültürler bir

araya gelsin, tanışsın aynı zamanda insanlar eğensin diye düşündük bu projeyi tasarladık.”³⁷¹

Türk eğlence kültürü yapısal unsurlarından olan “adlandırma” tulum ve müzik festivalinde etkinliğin/eğlencenin merkez unsurunu oluşturan tulum sazı ile yapılmıştır. Festivale ilk yıldan itibaren yabancı ülkelerden katılımın olması sebebiyle festival “uluslararası” olarak nitelendirilmiştir.

Festival tarihleri belirlenirken Karadeniz’in fındık, çay ve yayla sezonlarına, bayram tarihlerine dikkat edilmektedir. Festival tarihleri özellikle temmuz ve ağustos aylarına denk getirilerek yurtdışından gelen bin civarındaki katılımcının konaklaması ile ilgili sıkıntı yaşanmaması amaçlanmıştır.³⁷² Halk eğlencelerinin yapısal unsurlarından olan “zaman ve süre” Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali’nde yöre insanların faaliyetlerine ve katılımcıların konaklama durumuna göre şekillendirilmiştir.

İlk kez 2010 yılında Başbakanlık tanıtım fonu katkılarıyla yapılan Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali Rize ve Artvin il merkezleri ile ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. İlk yıl Romanya, Bulgaristan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Ukrayna, Gürcistan ve Azerbaycan’dan folklor ekiplerinin katılımıyla gerçekleştirilen festival etkinlikleri kortej yürüyüşü ile başlamıştır. Belediye önünden başlayan kortej yürüyüşü ilçe kaymakamı, belediye başkanı, ilçenin diğer bürokratları ve halkın geniş katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Kortej yürüyüşünde halk dansçılarının kendi ülkelerine özgü dans, çalgı ve motiflerle sergilediği gösteriler dikkatle izlenmiştir.³⁷³ Daha sonraki yıllarda festival açılışının ve ilçe etkinliklerinin kortej yürüyüşüyle başlatılması ve akabinde açılış törenleri gerçekleştirilmesi geleneksel olarak devam ettirilmiştir. Açılış törenlerinin yapıldığı şehrin yöneticileri tarafından hoş geldiniz konuşmaları yapılması ve halka hitap edilmesi de festival ritüelleri arasında yer edinmiştir.

³⁷¹ A.g.

³⁷² A.g.

³⁷³ A.g.

Fotoğraf 92:Katılımcı ülkelerin yöresel müzik ve kıyafetleriyle gerçekleştirdiği festival kortej yürüyüşü.

(Foto: <https://www.facebook.com/groups/tulumvemuzikfestivali>)

İkincisi 5 Temmuz 2011 tarihinde Rize'nin Pazar İlçesi'nde başlayan festivalde Bulgaristan, Gürcistan, Hırvatistan, Sırbistan, Polonya, Romanya, Slovakya, Macaristan ve Bosna Hersek'ten 380 halk dansçısı 6 gün süren etkinlikler gerçekleştirmiştir. 2011 yılında Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali'ne katılan 9 ülke temsilcileri arasında en hızlı çay içme yarışması düzenlenmiştir. 3 dakikada 5 bardak çayı içen Romanya temsilcisinin birinci geldiği yarışmada, Hırvatistan ikinci, Slovakya ise üçüncü olmuştur.³⁷⁴ Çay içme yarışması bundan sonraki yıllarda da festivaller içerisinde önemli bir eğlence ve yarışma unsuru olarak devam ettirilmiştir.

3. Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali'nin Artvin etabında Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali kraliçesi seçilmiştir. Festivale katılan ülkelerin halk dansçıları arasında müzik, kareografi ve performans dallarındaki gösterilerinden

³⁷⁴ (Çevrimiçi) <http://www.olay53.com/haber/rizde-hizli-cay-icme-yarisi-35639.htm>, 20 Aralık 2019.

(Foto: <https://www.facebook.com/groups/tulumvemuzikfestivali>)

³⁷⁵ (Çevrimiçi) <http://www.iha.com.tr/artvin-haberleri/3-uluslararasi-tulum-ve-muzik-festivali-nde-ulkeler-yaristi-173546/>, 20 Aralık 2019.

362

temsilen İstanbul, Edirne, Artvin'den çeşitli halk oyunları ekipleri olmak üzere 500 kişi katılmıştır. Festivale yakın tarihlerde İsrail'in Gazze'ye düzenlediği saldırılar ve yaşanan can kayıpları nedeniyle festivale katılan ülkeler dans gösterileri öncesi sahneye Türkçe ve İngilizce “Çocuklar Ölmesin” yazılı pankartla çıkmıştır.³⁷⁷

Festival düzenleyicileri farklı kültürlerdeki insanların bir araya gelip tanışması, kaynaşması ve eğlenmesini sağladığı gibi çeşitli sebeplerle dünyanın yeteri kadar tepki gösteremediği İsrail'in uyguladığı devlet terörünü, özellikle Filistinli çocuklara yapılan zulmü gündeme getirerek yaşananlara dikkat çekmiştir.

6. Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali'nin eğlence ve konser etkinlikleri Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşanan terör olaylarından dolayı iptal edilmiştir. Etkinliklerde Azerbaycan, Gürcistan, Almanya, Osetya ve Türkiye'den katılan gruplar ülkelere ait enstrümanlar eşliğinde yöresel danslarını icra etmiştir.³⁷⁸

Katılımcı gözlemci olarak yer aldığımız ve 2 Ağustos'ta Fındıklı'da başlayan 7. Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali'ne Ankara, Bursa ve Edirne'den halk dans toplulukları ile Almanya, Gürcistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Moldova, Kıbrıs ve Ukrayna'dan ekipler katılmıştır. Etkinlikler 3 Ağustos'ta Artvin/Murgul, 5 Ağustos'ta Artvin/Hopa, 7 Ağustos'ta Artvin merkezde yapılmıştır. Fındıklı Merkez Camii önünden başlayan kortej yürüyüşü, 15 Temmuz'da yaşanan darbe girişimine tepki amacıyla demokrasi yürüyüşü olarak adlandırılarak Türk bayraklarıyla gerçekleştirilmiştir. Yürüyüşe, Rize Valisi, siyasi partilerin ve sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, yurt içi ve yurt dışından gelen halk oyunları ekipleri ve halk katılmıştır. 15 Temmuz'da tatbikat emriyle sokağa çıkan ve darbe girişimini alışveriş yapmak için girdiği dükkânda öğrenen Fındıklılı asker Resul Nişancı da festivale katılarak sahneden vatandaşları selamlamıştır. Festival etkinlikleri içerisinde yapılması planlanan konserlerin darbe girişimi dolayısıyla iptal edildiği bildirilmiştir. Festivalin önemli bir eğlence unsuru olan ve ülkelerin sergilediği yöresel halk dansları

³⁷⁷ (Çevrimiçi) <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/rize/tulum-festivalinin-guzeli-secildi-10327024>, 21 Aralık 2019.

³⁷⁸ (Çevrimiçi) <https://ajans53.com/kultur-sanat/4360-tulum-ve-muzik-festivali-findiklida-basladi.html>, 22 Aralık 2019.

etkinlikleri sonunda gerçekleştirilen konserler 2015 ve 2016 yıllarında Türkiye’de yaşanan terör olayları ve darbe girişimi nedeniyle iptal edilmiştir.

Fotoğraf 94: 10. Uluslararası Tulum ve Müzik festivali afişi.

9. Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali kapsamında çeşitli ülkelerden Türkiye'ye gelen 400 kişi Fındıklı Yeşil Yayla Festivali'ne katılmıştır. Rize, Ankara ve İstanbul'dan gelen halk dansları topluluklarının yanı sıra Rusya, Ukrayna, İran, Azerbaycan, Gürcistan, Osetya ve Çeçenistan'dan gelen yaklaşık 400 dansçı, burada tulum ve gayda ezgileriyle ülkelerine özgü halk danslarını sergilemiştir. 11 farklı ülkeden 550 müzisyen ve dansçının katıldığı 10. Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali'nde Rize, Ankara, Bursa ve Gümüşhane halk dansları ekiplerinin yanı sıra Azerbaycan, Bulgaristan, İran, Gürcistan, Rusya ve Dağıstan'dan gelen dansçılar yer almıştır.³⁷⁹

³⁷⁹ (Çevrimiçi) <http://www.olay53.com/Uluslararası%C4%B1-Tulum-ve-M%C3%BCzik-Festivali-haberleri.htm>, 25 Aralık 2019.

Tulum ve Müzik Festivali yarışmalar, görsel sunumlar ve çeşitli aktivitelerle zengin içerikli bir eğlence etkinliğidir. Festivalin merkezini çeşitli ülkelerden gelen yöresel kıyafetleri, müziği ve danslarıyla izleyicilerin eğlenceli vakitler geçirmesini sağlayan yerli ve yabancı katılımcılar oluşturmaktadır. “Festival boyunca ortalama katılım 100 bin kişi civarındadır. İlçelerdeki etkinlikleri ise 15-20 bin seyirci takip etmektedir.”³⁸⁰ Aktif katılımcılar yaptıkları görsel şovlar ve yöresel danslarla ilgi ve heyecanla takip edilmektedir. Festivalin aktif katılımcıları (halk dansları toplulukları) organizasyon yetkilileri tarafından resmi olarak davet edilmekte, diğer (pasif) katılımcılar ise genel davetle (ilan, afiş, broşür, sosyal medya üzerinden davet/duyuru şeklinde) etkinlikten haberdar edilerek katılımları sağlanmaktadır.

Festivale katılan halk dansları gruplarının Türk kültürünü, Türk insanı ve yöreyi tanıma aynı zamanda katılımcıların eğlenme, hoşça vakit geçirme, birbirleriyle tanışıp kaynaşmasını sağlama adına Rize sahilinde bir gemi turu düzenlenmiştir. Festival katılımcılarına yönelik Rize ve Artvin yaylalarında piknik etkinlikleri de yapılan eğlence etkinliklerindendir. Patika, Leta ve Koliva gibi yörenin müzik grupları ve sanatçılarının yer aldığı halk konserleri de eğlencenin önemli unsurlarını oluşturmaktadır.

Bütçeye bağlı olarak 15 ülkeden binden fazla aktif festival katılımcısı getirilmektedir. Organizatörler Rize ve Artvin’de festivale olan ilgiyi “İlgi çok güzel. Katılım muazzam. Sokaklar kilitleniyor. Trafik kilitleniyor, hayat duruyor oralarda. Emniyet tam anlamıyla tüm tedbirlerini alıyor. Tüm ilçe bizimle birlikte coşkuyu yaşıyor.”³⁸¹ sözleriyle paylaşmaktadır.

Festivalin önemli yapısal öğelerinden olan “yemek” unsuru Tulum ve Müzik Festivali’nde organizatörler, etkinliğin gerçekleştiği şehrin protokol üyeleri ve festivalin aktif katılımcıları olan uluslararası ve yerel halk dansları üyelerinin dâhil olduğu topluluğun birlikte yediği açılış ve kapanış yemeği olarak karşımıza çıkmaktadır.

³⁸⁰ Erdoğan Cineviz, **a.g.g.**

³⁸¹ **A.g.**

Yurtdışından katılan misafirler ikramların, misafirperverliğin her şeyin çok güzel olduğunu belirterek Türkiye’de bulunmaktan memnuniyetlerini ve dünya barışı adına önemli bir kültürel çalışma olduğunu dile getirmişlerdir. “Bu etkinliklerle sahneden dünyaya bir seslenişte bulunmaktadır. Kùltürlerin birleşmesiyle dünyada savaşların sonlanabileceği, çocukların ölmeyeceği, barış mesajlarının güçlü sesi dile getirilmektedir.”³⁸²

Fotoğraf 95: Sahnede performanslarını sergileyen bir halk dansı grubu.
(Foto: <https://www.facebook.com/groups/tulumvemuzikfestivali>)

11.si 22-28 Temmuz 2020 tarihlerinde gerçekleştirilecek olan Uluslararası Tulum ve Müzik Festival’i kortej yürüyüşü, açılış seremonisi, yöresel müzik ve halk dansları gösterileri, yarışmaları, gezi, piknik, halk konseri vb. eğlence etkinlikleriyle geleneksel Türk eğlence kültürünün birçok yapısal özelliğini bünyesinde bulundurmaktadır. Festival, eğlencenin yanı sıra farklı coğrafya ve kültürlerden insanların bir araya gelerek kaynaştığı; kültürel değerlerin aktarılması yoluyla

³⁸² A.g.

kültürleşmenin yaşandığı; dünyaya dostluk, barış ve kardeşlik mesajlarının verildiği bir etkinlik olarak dikkat çekmektedir.

3.2.26. Çağrankaya Kar Yürüyüşü

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Çağrankaya Kar Yürüyüşü	2012	Şubat ayının son hafta sonu	İkizdere	Kar yürüyüşü
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Kar yürüyüşü, yaylada konaklama, horon, yemek,	Çağrankaya Kar Yürüyüşü Dağcılık ve Doğa Sporları Derneği	600 kişi?	3 gün	-??

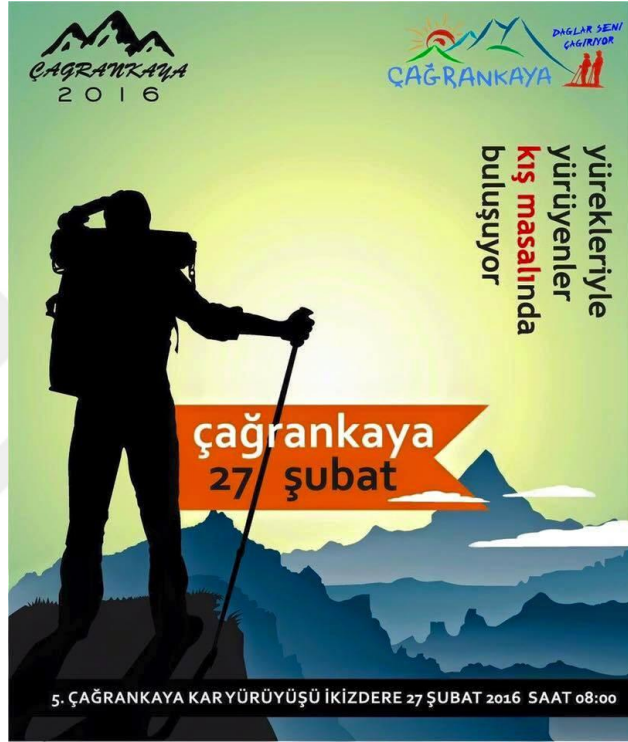
Tablo 32: Çağrankaya Kar Yürüyüşü genel bilgi tablosu.

2020 yılında 9.su gerçekleştirilen Çağrankaya Kar Yürüyüşü, Hakan Karagöz tarafından başlatılan bir aktivitedir. Kar yürüyüşü fikrinin temelini, yazın çıkılan, belli bir süre kalınan yaylaları kışın da görmek isteği oluşturmaktadır. Karagöz, çevresindeki tanıdıklarına kışın yaylaya çıkmayı teklif ettiğini, fakat “çıkamayız” diyerek hiç kimsenin bu teklifi kabul etmediğini belirtmektedir. Bir müddet devam eden ısrarları sonucu 7 - 8 kişilik bir grupla zorlanarak da olsa yaylaya çıkılmış daha sonra ise kar motoru ile bu çıkışlar defalarca tekrarlamıştır. Yaylaya çıkışlarda çekilen fotoğraflar ve görüntülerin internet ortamında paylaşılmasıyla insanların ilgisini çekmiş ve insanlarda merak uyandırmıştır. Bu yaylaya çıkışlarda çok büyük

[?] Katılımcı sayısı yıllara göre farklılık göstermekle birlikte ilk yıl 35 kişi, ikinci yıl 120 kişi, üçüncü yıl 220 kişi, dördüncü yıl sadece yaylada konaklayan 300 kişi, 5.sinde 600 kişi, 6.sında 500 kişi, 7.sinde 600 kişi, 8.sinde 600 kişi ve 9.sunda 500 kişi civarında olmuştur.

^{??} Etkinlik bütçesi ile ilgili bilgi edinilememiştir.

kazalar atlatılmış ölüm tehlikesi geçirilmiştir. Bu durum yerel ve bazı ulusal medyada manşet habere³⁸³ konu olmuştur. Sosyal medya yaygınlaştıktan sonra kışın çekilen yayla görüntüleri sosyal medyada paylaşılmaya başlayınca insanların ilgisi daha da artmıştır.³⁸⁴

Fotoğraf 96: Çağrankaya Kar Yürüyüşü afişi.

Çağrankaya Kar Yürüyüşü, bir kişinin çocukluğunu geçirdiği topraklara, yaylalara sevgisi ya da macera tutkusu olarak adlandırılabilir bir faaliyetin katlanarak büyümesi ve sosyo-kültürel bir aktivite dönüşmesini ifade etmektedir. Yola çıkarken hiç planlanmayan, düşünülmeyen bireysel bir istek ve çabanın,

³⁸³ Hakan Karagöz ile Dursun Ali Karagöz'ün iki gün karda mahsur kalmaları yerel haber siteleriyle birlikte ulusal basından Hürriyet gazetesinin 06.03.2006 tarihli internet sayfasında "Soğuk Cehennemde 2 Gece" başlığıyla; Mynet haber sitesinde 05.03.2006 tarihinde "Rize'de Çığ Düşmesi" başlığıyla haber olarak yer almıştır.

³⁸⁴ Hakan Karagöz, İkizdere-Rize, Erkek, Lise, Organizasyon Komitesi Üyesi, Hakan Karagöz ile 28.02.2016 tarihinde İkizdere ilçesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

kolektif bir harekete dönüşmesinde sosyal medyanın çok büyük etkiye sahip olduğu görülmektedir.

“Sadece gidiyoruz ve paylaşıyoruz, bu kadar. Seviyoruz bu işi. Ondan sonra Ali Rıza’nın kardeşine aldım bileti ‘hadi gidiyoruz’ dedim, giydirdim benim kıyafetleri, çıktık dağa. Tabi fotoğrafları paylaştıkça insanların ilgisini çekiyor. Ali Rıza ‘Ben de geleceğim’ dedi. ‘Olur’ dedim. ‘Arkadaşlarım da var’ dedi. ‘Tamam’ dedim. Cemal Gülas, Erdoğan Muradoğlu’na falan mesaj attım ‘Buyurun gelin’ diye. İlk yürüyüşümüzü onlarla beraber yaptık. Sonra Ali Rıza işin içine girdi. ‘Hakan bunu çoğaltalım, insanlar gelmek istiyorlar’ dedi. ‘Sorun değil,’ dedim.”³⁸⁵

Tamamen şahsi zevk için başlanılan bir etkinlik insanların ilgi ve istekleriyle gelişerek bireysellikten çıkıp yerelliği de aşarak ulusal boyuta ulaşmıştır. Merkezinde kar yürüyüşü bulunan etkinlik, yürüyüşü organize eden kişilerin yaylası ve konaklamanın yapıldığı mekân olan Çağrankaya Yaylası ismiyle birleşerek “Çağrankaya Kar Yürüyüşü” olarak adlandırılmaktadır.

Yöre insanının kışın imkânsızlıklardan, hava şartlarının elvermemesinden ötürü yaylalara çıkamamaktadır. Biz yaylaların güzelliklerini gördük ve bu güzellikleri insanlara da gösterebilmenin gayreti içerisindeyiz. Bu gün itibarıyla de yüzlerce insanla bu güzellikleri paylaşmanın mutluluğunu yaşıyoruz.³⁸⁶ Çevresinde “Dağların delisi, dağların sevdalısı” olarak tanımlanan Hakan Karagöz yaylalara yıllarca yanına emanet birilerini alarak tek başına çıkmış, bu işler için büyük paralar harcamış ve bu işlere çok büyük emekler vermiştir. Daha sonra bir yaz günü yaylada bu konu konuşulduğunda “Ben de katılayım, beraber yapalım bu işi, ben de geleyim, göreyim. Ben de kışın bu dağların karlı halini görmek istiyorum.” teklifime Hakan Karagöz’ün olumlu cevap vermesiyle etkinliğin temeli atılmış olur. “Dışarıya

³⁸⁵ Hakan Karagöz, **a.g.g.**

³⁸⁶ Ali Rıza Coşkun, İkizdere-Rize, 1964, Erkek, Üniversite, Organizasyon Komitesi Üyesi, Ali Rıza Coşkun ile 27.02.2016 tarihinde İkizdere ilçesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

açtığımız, çapını büyüttüğümüz ve benim de katıldığım ilk yıl 35 kişilik bir grup olduk. Burada Rize dağlarının sevdalısı denilebilecek elit bir grupla ve onların bize anlattıklarıyla daha çok sevdalandık. Kaymakam, Belediye Başkanı o dönemde bize destek verdi. Yürüyüş yaptık, yaylada bir gece kaldık. Fotoğrafları yayınladık müthiş güzel tepkiler aldık. Pek çok kişi katılmak isteyince bu iş her yıl katlanarak büyüdü.³⁸⁷

Fotoğraf 97: Çağrankaya Kar Yürüyüşü etkinliğinin organizasyon ekibi. Soldan sağa: Ali Rıza Coşkun, Hakan Karagöz ve Hasan Kuy.
(Foto: <https://www.facebook.com/groups/cagrankayakaryuruyusu>)

Yaylaya çıkanların gördüğü manzara karşısında etkilenmeleri, gördükleri güzellikleri başkalarıyla paylaşma ve onların da görmelerini istemesi etkinliğin kısa sürede yayılmasını tetikleyen etkenlerden olarak görülmektedir. İnsanlar yazın yaylaların durumunu bilmektedir fakat o zamana kadar kışın nasıl bir görüntü

³⁸⁷ Hasan Kuy, İkizdere-Rize, Erkek, Lise, Organizasyon Komitesi Üyesi, Hasan Kuy ile 25.02.2016 tarihinde İkizdere ilçesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

olduğuna dair bilgi yoktur. Bilinmezlikler, olağanüstü bir tecrübe yaşanmış olması etkinliğin cazibesini oluşturmaktadır.

Yürüyüş tarihi şubat ayının son hafta sonu olarak sabitlenmiştir. Başlangıçta herkesin iş durumu konuşularak planlama yapılmıştır. Ayrıca, bu dönem uçak fiyatlarının düşük olmasının da tarih belirlemede etkili olduğunun altını çizilmektedir. Tarih belirlemede yörede daha önceki haftalarda gerçekleştirilen Kabahor Kayak şenliği ve Petranboard şenliği'nin tarihleri de göz önünde bulundurulmaktadır. İkizdere'de yıl içinde peş peşe dört tane organizasyon, Kabahor, Petran, Çağrankaya Kar Yürüyüşü ve Ovit Kar şenlikleri yapılarak bu aylarda İkizdere'ye bir hareketlilik getirildiği vurgulanmaktadır. Amaç yürüyüş zamanının sabit bir tarihte belirlenerek bu tarihi İkizdere'de festival havası haline getirmek olduğu dile getirilmektedir.³⁸⁸

Fotoğraf 98: Çağrankaya Kar Yürüyüşü katılımcıları yaylaya girmektedir.
(Foto: <https://www.facebook.com/groups/cagrankayakaryuruyusu>)

Şehir dışından gelenler cuma, cumartesi ve pazar olmak üzere üç gün, şehir içinden ve yakın bölgeden gelenler ise cumartesi ve pazar olmak üzere iki gün katılmaktadır.

Dışarıya açılan, başkalarının da davet edildiği ilk yıl 35 kişi, ikinci yıl 120 kişi, üçüncü yıl 220 kişi, dördüncü yıl sadece yaylada konaklayan 300 kişi,³⁸⁹ diğer yıllarda etkinliğe katılım bin civarında olurken yaylada geceleyen katılımcı sayısı ise ortalama 500 kişidir.³⁹⁰ Ülkenin her tarafından etkinliğe katılım olmaktadır.

Yürüyüşe katılanların pek çoğunun yaylada evi olduğu için ilk üç yürüyüşte dışarıdan gelen misafirleri kendi evlerinde misafir etmişlerdir. Dördüncü yürüyüşte Homeze (Demirkapı) Yaylası sakinleri yürüyüşe katılanları kendi yaylalarında ağırlamak istediklerini için yürüyüş rotası Homeze Yaylası olarak belirlenmiştir. Beşinci yıl ise katılımcıların artması ve herkesin kendi yaylasında kalmak istemesi üzerine Çağrankaya Yaylası içerisindeki üç yaylaya dağılma kararı alınmıştır. Böylece yürüyüş ve gece konaklama programı, Aşağı Yayla, Kurtlar Yaylası ve Büyük Yayla'da olacak şekilde yapılmıştır.

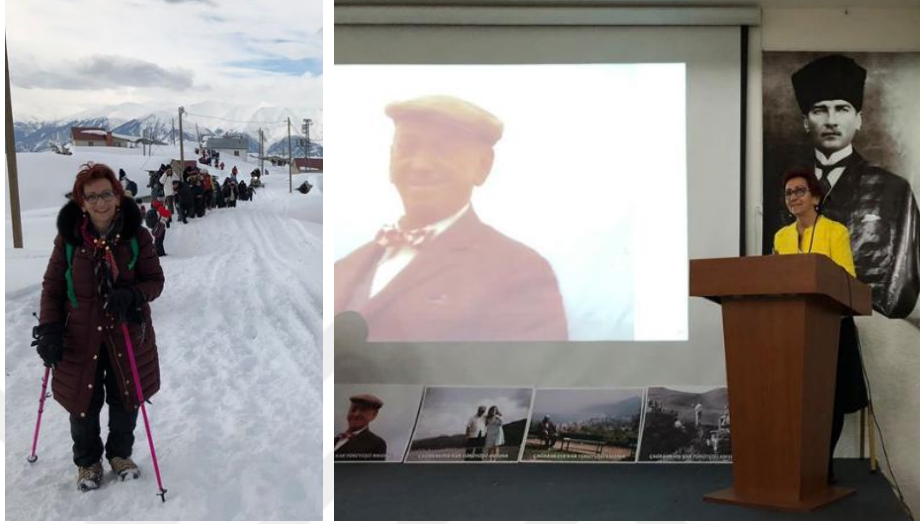
Etkinlik İkizdere merkezde başlatıp yayla yürüyüşü ve gece yaylada konaklama, ertesi gün sabah yayladan İkizdere'ye hareket ve konaklanan mekânda veda yemeği ile eğlence şeklinde gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla etkinlik mekânı olarak belirli bir yer yoktur. Etkinliğin birden fazla, aynı zamanda hem açık hem kapalı mekânlarda gerçekleştirildiği görülmektedir.

“Bizim üçümüzün ismi ön planda ama bunun yanında isimlerini saymadığımız bir yığın kahraman var. Kadem Ekşi, Recep Coşkun, Hızır Coşkun bunlar bize çok büyük destekler. Ayrıca buradaki yerel yönetim var. Çünkü buraya 500-600 kişi gelecek tek başınıza hiçbir iş yapamazsınız. İşin güvenlik boyutu var Kaymakamlığın ve Emniyetin yapması gerekenler var. Biz onlara programımız hakkında bilgiler veriyoruz. Onlar da kendi hazırlıklarını yapıyorlar. Bu şekilde bütün İkizdere'yi bu işin içine katarak bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Sonuçta bizim yapacağımız çok fazla bir şey yok burada bir şeylerin olması lazım. Gelen

³⁸⁹ A.g.

³⁹⁰ (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/groups/cagrankayakaryuruyusu/>, 01 Mayıs 2020.

misafirlere burada yaşayan halkın güler yüzle hoş geldin demesi çok farklı bir şey.”³⁹¹

Fotoğraf 99: Rize eski Belediye Başkanı Ekrem Orhon adına düzenlenen 9. Çağrankaya Kar Yürüyüşü’nde Ekrem Orhon’un kızı Cayhan Orhon Dervişoğlu da yürüyüşe katılmış ve Ekrem Orhon’u anlatan bir sunum yapmıştır. (Foto: <https://www.facebook.com/groups/cagrankayakaryuruyusu>)

Organizasyonun merkezinde Hakan Karagöz, Ali Rıza Coşkun ve Hasan Kuy yer almaktadır. Fakat birkaç kişinin böyle büyük bir organizasyonun üstesinden gelmesi çok mümkün olamayacağı için yerel yöneticilerle birlikte yöre halkının da desteklemesi etkinliğin devam etmesinde büyük önem taşımaktadır.

Programın hazırlıkları altı ay öncesinden yaz döneminden başlamaktadır. Bölgede kış şartları çok ağır olduğu için rota belirlenirken heyelan tehlikesi, çığ tehlikesi gibi riskler de göz önünde bulundurulmaktadır. Bu yürüyüşe katılan herkes profesyonel olmadığı için dolayısıyla bir yığın zayıf halka olacağı düşünülerek herkesin yürüyebileceği, keyif alacağı ve etkinliğin yapılabileceği bir rota belirlenmesi için çalışılmaktadır. Yaz döneminde, kışın gezilecek yerler fotoğraflanmakta, yürünecek mesafe, mola verilecek noktalar, riskli bölgeler ve en

³⁹¹ A.g.

uygun rota çizilerek Belediye Başkanına sunulmakta onun da uygun görmesiyle rota belirlenmektedir. Aynı zamanda yörenin güngörmüş, yaşlılarından belirlenen rotalarla ilgili bilgi alınıp onların da fikirleri sorularak güzergâh kesinleştirilmektedir.³⁹²

Yürüyüş rotası belirlendikten sonra internet üzerinden duyuru yapılmaktadır. Önceki yıllarda organizasyon komitesinde yer alan kişiler kendi sosyal medya hesapları üzerinden duyuruları yaparken 2016 yılından itibaren “Çağrankaya Kar Yürüyüşü Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü” adlı bir grup sayfası oluşturularak yapılacak yürüyüşlerle ilgili tüm bilgilendirmeler ve geçmiş yıllara ait yürüyüş görüntüleri buradan paylaşılmaktadır. Fakat belli bir sayının üzerine çıkıldığında talepler karşılanamayacağı endişesiyle grup kapalı tutulmakta, gelen taleplere göre yaylada konaklanacak evler hazırlanmaktadır.

“Tamamen şahsi gayretlerimizle, köylümüzün bize güvenerek evlerinin anahtarlarını vermeleriyle... Çünkü biz yazdan diyoruz ki kışın bizim böyle bir programımız var. O anahtarını verecek kişiler, evlerine birkaç şişe su koyuyorlar. Odunlarını yığıyorlar. Sobalarını hazır tutuyorlar. Biz gidiyoruz, evleri açıyoruz.”³⁹³

Yaylada evleri olan vatandaşlar yıllarca ücretsiz bir şekilde evlerini katılımcılara açmıştır. 2019 yılından itibaren ev sahiplerine, evlerini hazırlamalarının ve katılımcılara sıcak içecek sunmalarının karşılığı olarak bir ücret ödenmiştir. İkizdere’de, yereldeki işlerin takibi, yaylanın belli bir yerine kadar yolların açılması ve özellikle bürokratik problemleri Belediye Başkanı takip etmektedir.

“Başkanımız bizim önümüzü açıyor, Kaymakamlıkla ve diğer bütün bürokratik işlerimizi başkanımız hallediyor. Bizim dışarıdan bunu halletmemiz mümkün

³⁹² A.g.

³⁹³ A.g.

değil. Takıldığımız en ufak noktayı yine başkanımız çözüyor. Sonuçta şehremini, o olmadan bizim bir şeyler yapmamız mümkün değil.”³⁹⁴

Fotoğraf 100: Çağrankaya Kar Yürüyüşü etkinliğinde gece konaklanan yaylaların görünüşü. (Foto: <https://www.facebook.com/groups/cagrankayakaryuruyusu>)

Yerelde Belediye Başkanının desteğiyle işler yürütülmektedir. Hakan Karagöz de, Belediye Başkanı Hasan Kösoğlu’nun elinden geldiğince belediyenin imkânlarıyla bu etkinliğe destek olduğunu belirtmektedir.³⁹⁵ Memleketinde bulunan idari eksiklikleri görüp eleştiren tavrını yönetime talip olmak şeklinde netleştirerek 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde Belediye Başkanı seçilen Hakan Karagöz etkinliğin sorunsuz gerçekleştirilmesi adına yerelde yürütülmesi gereken işleri daha yakından takip etmekte ve hızlı yürütülmesini sağlamaktadır.

³⁹⁴ A.g.

³⁹⁵ Hakan Karagöz, a.g.g.

“Belediye olarak bizim maddi imkânlarımız çok kısıtlı fakat bu tip etkinliklere dolaylı da olsa katkıda bulunuyoruz. Bizim, sivil toplum örgütlerinin yapacağı her türlü etkinliğe, böyle amatörce başlayıp yapılan etkinliklere gönlümüz, kapımız her zaman açık. Elimizden gelen her türlü yardımı yapıyoruz. Neler yapıyoruz. Özellikle yayla yollarının açılmasında - çünkü oralarda iki metre kar var- o konuda Kaymakamlıkla beraber Belediye olarak o tür imkânlarımızı kullanarak yolları açmaya çalışıyoruz. Öyle kahvaltı vs. ufak tefek şeyler de söylenmez. Bizi çok memnun ediyorlar. Keşke imkânımız olsa da gelen arkadaşları çok daha iyi ağırlasak.”³⁹⁶

Bu hazırlıklarla birlikte organizasyon komitesi sosyal medya üzerinden etkinliğe katılacaklara sürekli olarak bilgilendirmelerde bulunmaktadır. Yürüyüş rotası, katılımcıların sağlık durumları ile ilgili bilgiler, yürüyüş programı, uçak, karşılama, araç kiralama, otel konaklama vs. tüm bilgiler bu sayfadan ve organizasyon komitesi üyelerinin şahsi sosyal medya hesaplarından duyurulmaktadır. Organizasyon komitesi üyeleri yaptıkları bu bilgilendirme paylaşımlarıyla katılımcıları sürekli olarak etkinliklerden haberdar ettiği gibi programa olan ilgiyi de canlı tutmaktadır.

Bizzat katılarak gözlem ve görüşme yöntemlerini uyguladığımız 2016 yılı 5. Çağrankaya Kar Yürüyüşü, katılımcıların sabah İkizdere’de alış veriş yapıp toplanmalarıyla 08.30 sularında başlamıştır. Bu yıl ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü şartlar gereği diğer yıllardan farklı olarak kortej yürüyüşü Türk bayrağı ve terörü lanetliyoruz pankartıyla sessiz bir tepki yürüyüşü şeklinde gerçekleştirilmiştir. İkizdere ilçe girişinden belediye binasına kadar yürüyen korteje Belediye Başkanı Hasan Kösoğlu kısa bir hoş geldiniz konuşması yaparak terörün ve planlayıcılarının hedeflerine ulaşamayacaklarını vurgulamıştır. Belediye Başkanı’nın konuşmasının ardından Türk bayrağı etrafında fotoğraf çektiren katılımcılar tarafından terörden beslenen mihraklara mesaj verilmiştir. Yürüyüşe devam eden aktivistler, ilçe merkezinde yörenin geleneksel nefesli sazı tulum eşliğinde yine yörenin halk dansı horonu oynadıktan sonra belirlenen araçlara binerek ilk yaylaya doğru yola çıkmıştır.

³⁹⁶ Hasan Kösoğlu, a.g.g.

Yol açma çalışmalarının son noktasında Belediye Başkanı tarafından verilen kahvaltıdan sonra yolun kalan kısmı yürünerek birinci yaylaya ulaşılmıştır. Yürümek istemeyip ücretlerini ödeyenler için helikopter kiralanmıştır. Birinci yaylada etkinlikler yapıldıktan sonra o yaylada konaklayacaklar kalacakları evlere yerleştirilmiştir. Diğer yaylalarda konaklayacaklar da kalacakları yaylalara yürüyüşe devam etmiştir. Katılımcılar konakladığı yaylada meşaleler yakıp havai fişekler atarak, tulum ve kemeçlerle horanlar oynayıp türküler söyleyerek, ilerleyen saatlerde evlerde sohbetler yaparak gece geçirilmiştir. Aktivistler gruplar halinde evlere çekildiğinde daha çok, gündemde olan “yeşil yol” etrafında sohbetler yapılmıştır. Pazar sabahı diğer yaylalarda kalan gruplarla aşağı yaylada buluşmuş ve hep beraber batı rotası takip edilerek aşağı İkizdere merkeze inilmiştir. Akşam yemeğinden sonra, aktivistlerin de en çok sorduğu konu olan “Yeşil Yol” ile ilgili bir sunum yapılmıştır.

Sunumun ardından veda gecesi eğlencesi düzenlenmiştir. Eğlence öncesinde İkizdere Belediye Başkanı’nın himayesiyle İkizdere Noteri tarafından sahipsiz sokak hayvanları için yaptırılan barınağa destek amacıyla yardım toplanmıştır. Ardından organizasyon komitesi tarafından etkinliğe desteklerinden ötürü İkizdere Kaymakamı Halil İbrahim Kazar ve İkizdere Belediye Başkanı Hasan Kösoğlu’na plaket takdim edilmiştir. Programa katılanlara birer çekiliş numarasının verildiği gecede, yurt içi ve dışında sergiler açan tanınmış ressamlardan Zeynep Dalkılıç’ın yürüyüş boyunca, yürüyüşle ilgili yaptığı tablolar, çekilişle katılımcılara hediye edilmiştir. Ayrıca tüm katılımcılara, yürüyüş hatırası olarak magnet, katılım sertifikası, Rize’yi tanıtıcı broşür ve kitapçıklar hediye edilmiştir. Tulum ve kemeçe eşliğinde türkülerin söylendiği, horonların oynandığı eğlence, gecenin ilerleyen saatlerine kadar devam etmiştir.

Fotoğraf 101: Çağrankaya Yaylası’nda katılımcılar gece horon, meşale ve havai fişek gösterileriyle eğlenmektedir. (Foto: <https://www.facebook.com/groups/cagrankayakaryuruyusu>)

Çağrankaya Kar Yürüyüşü’nün 5 sene gibi kısa kabul edilebilecek bir sürede birkaç kişiden 500-600 katılımcı sayısına ulaşmasında çeşitli faktörlerle birlikte organizasyon ekibinin tamamen gönüllülük esasına göre İkizdere sevdasıyla çalışmaları öne çıkmaktadır.³⁹⁷ Gözlem ve katılımcılarla yapılan görüşmelerden³⁹⁸ bu coğrafyada doğan fakat çeşitli sebeplerle gurbete çıkmak zorunda kalan yöre insanının “doğduğu topraklara büyük bir özlem duyduğu” ve toprağıyla bağıını koparmadan, Karadeniz kültürüyle hayatlarını devam ettirdiği gözlemlenmiştir. Bu organizasyon da onların memleketlerine gelmelerine güzel bir vesile olmaktadır.³⁹⁹ Ayrıca katılımcıların büyük bir kısmının doğa sporlarıyla uğraşıyor olması,

³⁹⁷ Organizasyon heyeti, baştan beri yürüyüşlerde katılımcılardan hiçbir şey talep etmediklerini, herkesin kendi konaklama ve ulaşım ücretini, yeme içme masrafını karşıladığını bunun dışında yaylaya çıktıklarında ise köylülerin evlerini açıp gelenleri misafir ettiğini dolayısıyla yaylada konaklamadan para almadıklarını belirtmektedir.

³⁹⁸ Dursun Bayraklı, İkizdere-Rize, 1960, Erkek, Üniversite, Özel Şirket, Dursun Bayraklı ile 28.02.2016 tarihinde İkizdere RİDOS Otel’de Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

³⁹⁹ A.g.

organizasyon komitesinde arkadaşlarının bulunması, arkadaşlar çevrelerinin teşviki, coğrafyanın ve yürüyüş rotasının güzelliği gibi sebepler de katılımcı sayısının artırmasında etkili olmaktadır.

Çağrankaya Kar Yürüyüşü salt anlamda bir dağ ve kar yürüyüşü olsa da içerisinde barındırdığı figürlerin arka planına bakıldığında pek çok kültürel kodu barındırdığı görülmektedir. Bu noktadan hareketle sporun ötesinde anlamlar taşıdığını söylemek pekâlâ mümkündür. “Çağrankaya Kar Yürüyüşü”ne katılanların ilçe merkezinde toplanıp halk ve esnaf tarafından uğurlanışı, yaylacıların yayla zamanı köyden hep beraber uğurlanışını; insanların bireysel olarak veya küçük gruplar halinde değil de topluluk halinde, herkesin birlikte yürümesi, yaylacılığın yapıldığı dönemlerde köylünün hep birlikte yaylaya çıkışını; başlangıcından itibaren yürüyüşün tulum eşliğinde yapılması, yaylacıların yaylaya çıkışında mutlaka tulumla, yol havaları eşliğinde çıkışını; yürüyüş esnasında müsait yerlerde mola verilip tulum eşliğinde horonlar oynanması, yaylacıların yaylaya çıkışta su başlarında dinlenip tulum eşliğinde horon oynayıp; yürüyüşçülerin yaylada mutlaka bir gece konaklaması, yaylacıların yayla yollarında ve yaylada konaklayışlarını çağrıştırmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde yürüyüşün katılımcıların pek çoğunun çocukluğunda yaşadığı/bildiği yayla göçlerine özlemi dile getirdiği ifade edilebilir. Tek farkla ki yaylacılık bahar mevsiminde yapılırken Çağrankaya Kar Yürüyüşü bir kış etkinliğidir.

Bir başka noktadan bakıldığında ise geleneksel anlamdaki yayla göçü yürüyüşlerinin güncellenerek kar yürüyüşüne, bir spor aktivitesine dönüştüğünü söylemek de mümkündür. Öyle ki eskiden örme ve dokuma yün kıyafetlerle, ayaklarında hediklerle, ellerinde findıktan yapılmış çubuklarla, ihtiyaçları karşılamak ve geçim temini için yapılan yürüyüşler bugün termal giysilerle, karda batmayan ve su geçirmeyen kar ayakkabılarıyla, modern kıyafet ve aletlerle, spor maksadıyla gerçekleştirilmektedir.

Çağrankaya Kar Yürüyüşü katılımcıların bir kısmı yıllar önce ekmek parasını kazanmak, ailesini geçindirmek için memleketinden ayrılmış ve bir gün yeniden bu topraklara dönmenin hayalini kuran dolayısıyla bu coğrafyayı çok iyi bilen ve

memleketlerine hasret duyan kişilerden oluşmaktadır. Bunlar çocuklarının da buralardan uzak kalmasını istemeyen ve yürüyüşe gelirken çocuklarını, yeğenlerini kısacası geleneği bilmeyen yeni nesli, beraberinde getiren kişilerdir. Bir diğer katılımcı profilini ise bu coğrafyanın çok uzağında, fakat gerek iletişim organları gerekse arkadaş çevresinin etkisiyle yöreden haberdar olan grup oluşturmaktadır. Bu gruptaki bireyler yürüyüşteki samimi ortamla birlikte dağların ve coğrafyanın da etkisiyle her yıl sayılarını artırarak katılmayı bir ayrıcalık olarak görmektedir. 2016 yılı katılımcıları içerisinde Adana, Bursa, Ankara, Tunceli, İzmir, Manisa, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Elazığ, Tokat, Zonguldak, Diyarbakır'dan kişiler bulunmaktadır. Ayrıca Almanya ve Fransa'dan da bir grup gurbetçi yer almaktadır. Şimdilik yabancıların katılmadığı bilgisini veren organizasyon komitesi üyeleri fakat yakın bir gelecekte uluslararası boyuta taşınmasının kaçınılmaz bir durum olduğunu dile getirmektedir. Katılımcı profiline baktığımızda iş adamları, üst düzey bürokratlar, ağır ceza hâkimleri, avukatlar, Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinden öğretim üyeleri, üniversite öğrencileri gibi pek çok alandan insanlar görülmektedir. Bu hem programı nitelikli hale getirirken hem de yörenin çeşitli platformlarda reklamı ve tanıtımı için önemli bir unsur olarak dikkat çekmektedir.

2016 yılında gerçekleştirilen etkinliğin kortej yürüyüşünde “Terörü Lanetliyoruz” pankartı ve Türk bayraklarıyla, sessiz bir protesto yürüyüşü gerçekleştirilmiş ve akabinde İkizdere Belediye Başkanı Hasan Kösoğlu terörü lanetleyen bir konuşma yapmıştır. Bu tepki, etkinliğin sadece kar ve doğa yürüyüşü olmadığını aynı zamanda ülke insanının birlik ve beraberlik içerisinde yaşamasına katkı sağlamayı amaçladığını göstermektedir. Nitekim görüşmelerimizde katılımcılar, etkinliğe katılma amacı olarak özellikle “Ülkem adına buraya gelmekle bir yerlere bir mesaj gittiyse ne mutlu bana. Bizim insanımızın ülkesini, bayrağını, toprağını, insanını ne kadar çok sevdiğinin mesajını”⁴⁰⁰ vermiş, terörün ve ülkede oluşturulmak istenilen kaos ortamının kesinlikle kabul edilmediği, birlik ve beraberlik tesis edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

⁴⁰⁰ Ayhan Yılmaz ile 28.02.2016 tarihinde İkizdere RİDOS Otelde yaptığımız görüşme notlarından.

Fotoğraf 102: Ülkede yaşanan terör olaylarına karşı katılımcıların terörü lanetleyen protesto yürüyüşü. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Ayrıca bu etkinlik bölgenin kış turizmi potansiyelini ortaya koyarak otel ve konaklama imkânlarıyla daha fazla kapasiteye sahip turizm tesislerinin faaliyete geçirilmesi için yerel yöneticilere ve iş adamlarına mesaj vermektedir.

“Biz buralarda nerede ne olur, neler yapılabilir diye işin uzmanlarına bir fizibilite çalışması yaptırдық. Turizm Bakanlığıyla da sürekli yazışma içerisindeyiz ama bürokraside maalesef, işler çok ağır ilerliyor. Özellikle İkizdere’li yatırımcılara sesleniyorum burada bir otelle, termal tesisle turizm olmaz. En azında üç dört tane daha termal tesis yapılabilir. Dağ otelleri yapılabilir. Tabii, Ovit yolunun açılışı, bu yolun transit bir yol oluşu, ileride İkizdere’nin de büyük bir artışı olacaktır. Cimil, Anzer, Ovit, Petran, Meles Vadilerinin gelecekte ülkenin parlayan yıldızı olacağına eminim. Gecikmemizde evet üzüntü duyduk ama bir taraftan da önümüzde Uzungöl ve Ayder örneği var. Onlar gibi böyle on kişilik yere yüz kişiyi yığarsan bir giden pişman bir de gitmeyen pişman. O handikapa düşmeyelim. Bâkir yerler, tahrip etmeden iyi bir planla kazandırılır.”⁴⁰¹

⁴⁰¹ Hasan Kösoğlu, a.g.g.

Düşüncesi tesisleşme noktasında ağır işleyen bürokrasiden dolayı geri kalmışlığın Uzungöl ve Ayder örneklerindeki olumsuzlukları görmek ve aynı yanlışlara düşmemek adına olumlu bir yansımasını dile getirmektedir. Önemli olan doğayı tahrip etmeden kazanmak olduğuna dikkatleri çekmektedir.

“Esnaflar bir kibrit satsa kârdır. Çünkü o kibrit, yazı bekleyecek satılmak için. Kışın hiçbir hareket yok burada.”⁴⁰²

İkizdere ilçesi özellikle kışın, yaz nüfusunun bir hayli altına düşerek terk edilmiş bir şehir haline gelmektedir. Hiçbir hareketliliğin olmadığı ilçe, özellikle bu tarz gerçekleştirilen etkinliklerle kısmen de olsa bir hareketliliğe kavuşmaktadır. Bu etkinlik yöre esnafı için çok yararlı olmuştur, insanların yürüyüşe başlamadan önce, yolda ve yaylada ihtiyacı olan malzemeleri ilçeden yaptığı alışverişle temin etmesi ilçe esnafı için çok büyük önem ifade etmektedir.

Çağrankaya etkinlikleri yerelden ulusala bir yürüyüşü başlatmıştır. 5 - 10 kişilik arkadaş muhabbetinden çıkan bir aktivite bugün çığ gibi büyüyerek büyük bir etkinliğe dönüşmüştür. Bu yürüyüş, girişimci bir ruhun bölgeye kazandırabileceği çok şey olduğunun işareti aynı zamanda. Bu etkinlik bundan sonra İkizderelinin işini, aşını kazanacağı güzel bir noktaya taşınması gerekmektedir. Bu yükün iki üç kişinin omuzlarından alınıp sürdürülebilir bir noktaya getirilmesi gerekmekte, bu da ancak yerel yönetim desteğiyle ve profesyonel bir ekiple mümkün olabilir.⁴⁰³

Etkinliğe katılan gençler ise bu etkinlikle, kendi başlarına bir şeyleri yapabilmenin mutluluğunu yaşamış, yaylada (su, elektrik yok, tuvalet imkânları kısıtlı vb.) bu kadar imkânsızlıklar içerisinde bile problemlerle baş edip mutlu olabilmeyi başarabilmiş, şikâyet etmeden yaşamayı öğrenmiş⁴⁰⁴ ve yürüyüşe katılan

⁴⁰² A. g.

⁴⁰³ Kadem Ekşi, a.g.g.

⁴⁰⁴ Elif Ece Keskin, Yaş 15, Bayan, Lise, Elif Ece Keskin ile e-posta yazışma notlarından.

gençlerin iki gün boyunca yaşadıkları, önemli bir hayat tecrübesi olarak kaydedilmiştir.

Çağrankaya Kar Yürüyüşü, doğa ve spor amaçlı bir etkinlik olmakla birlikte yapısal özellikleri, katılımcıları, hazırlıklar, içerisinde barındırdığı kültürel öğeler ve işlevleriyle değerlendirildiğinde bir halk eğlencesi özelliği taşıdığı görülmektedir. Etkinliklerin geleneğin güncellenmesi, kültürel, ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak hem katılımcılar hem organizasyon ekibi hem de yöre açısından önemli işlevler taşıdığı görülmektedir.

3.2.27. Kabahor (Gölyayla) Kayak Şenliği

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Kabahor (Gölyayla) Kayak Şenliği	2014	Ocak-Şubat ayları	Kabahor Yaylası	Kayak
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Kayak yarışması, yemek, konser	Gölyayla Köy Derneği, Gölyayla Köy Muhtarlığı	3 bin kişi	1 gün	100 bin lira

Tablo 33: Kabahor (Gölyayla) Kayak Şenliği genel bilgi tablosu.

Kabahor Yaylası İkizdere ilçesine 27 kilometre uzaklıkta, Palavit Dağı'nın eteklerinde bulunmaktadır. Gölyayla köyüne 10 kilometre mesafedeki yayla 2420 metre yüksekliktedir. Yaylaya ulaşım İkizdere-İspir yolunun Dereköy mevkiindeki

Anzer ayrımından sağa dönülerek sağlanmaktadır. Yapılaşmadan dolayı yaylanın doğal görünümü bozulmuştur.⁴⁰⁵

Şenliğe, etkinliğin yapıldığı mekân olan yayla ve bağlı bulunduğu köy ile şenliğin gerçekleştirilmesine kaynaklık eden ana olay etrafında şekillenen “adlandırma” ile Kabahor (Gölyayla) Kayak Şenliği adı verilmiştir.

Gölyayla Köyü Derneği’nin maddi destek sağladığı şenlikler köy muhtarı ve ekibinin çalışmalarıyla gerçekleştirilmektedir. Şenlik alanına ulaştıran yolların açılması, şenlik duyurusu, afiş, ilanları ve protokol için davetiyelerin hazırlanması, kayak için geleneksel kayak tahtalarının hazırlanması, şenlik için gelen misafirlere ikram edilmek üzere kavurma hazırlanması, protokol konuşmaları ve müzik için sahne hazırlanması, ödüllerin hazırlanması,⁴⁰⁶ vb. alt başlıklardan oluşan çalışmalar şenlik hazırlıkları olarak görülmektedir.

Fotoğraf 103: Şenliğe katılan protokol üyeleri ve vatandaşlar geleneksel üzme tahtası ile. (Foto: <https://www.facebook.com/ikizdere.net>)

⁴⁰⁵ Ersin Demirel, **Yaylalar Kenti Rize (I)**, Kaçkar Turizm Birliği, 2013, s.89.

⁴⁰⁶ Dursun Ali Kan, Gölyayla Köyü Muhtarı. Dursun Ali Kan ile 19.12.2019 tarihinde yapılan görüşme notlarından.

Köy muhtarı ve ekibinin organize ettiği kayak şenliklerinin ilki 16 Şubat 2014, ikincisi 24 Ocak 2015 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 2016 yılı Şubat ayında yapılması planlanan üçüncü şenlikler ise Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşanan terör olayları ve şehit haberlerinden dolayı iptal edilmiştir. Şenliklerin iptal gerekçesi tertip komitesi tarafından “şehit acısını paylaşmak, bu acıyı yüreğimizde yaşatmak için yapmayı planladığımız 3. kar şenliğini iptal ettik. Türkiye'nin her yanında şehit acısı yaşanırken bizim Gölyayla-Kabahor olarak şenlik yapmamız doğru olamazdı. Tertip komitesi olarak köylülerimizle görüşerek bu karara vardık.”⁴⁰⁷ duyurusuyla paylaşılmıştır. Şenliklerin yapısal özelliklerinden olan “zaman ve süre”nin belirlenmesinde kayak için elverişli şartların oluşması ve etkinliğe katılımın gerçekleşmesi için uygun zamanın tespit edilmesi gerekmektedir. Şenlik takvimi belirlenirken aynı zamanda İkizdere ilçesinin diğer köy ve yaylalarında yapılan kış etkinliklerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Şenlikler kış mevsiminde ocak ayı sonu ile şubat ayı içerisinde ve bir gün olarak planlanmıştır. Olağanüstü durumlar olmadıkça değişmeyen ve iptal edilmeyen festival ve şenlikler çok istisnai durumlarda yapılmamaktadır. Her yıl belirlenen takvimde yapılması planlanan Kabahor (Gölyayla) kayak şenlikleri üçüncü yılında ülke genelinde derin bir üzüntüye sebep olan şehit cenazeleri dolayısıyla yapılamamıştır.

Şenlik mekânı olarak yayla merkezi belirlenmiştir. Bu bağlamda yayla hem kayak yapmak için hazır bir doğal alan hem eğlence alanı hem de tanıtımı yapılacak, kış sporları ve kış turizmi için yatırım çekilmesi planlanan bölgedir.

Rize il merkezi ve İkizdere ile yakın ilçe ve köylerden yaklaşık 3 bin civarında “katılımcı”nın bulunduğu şenlikler yayla merkezinde yakılan büyük bir şenlik ateşi etrafında kemeçe ve tulum eşliğinde oynanan geleneksel horonla başlamıştır. Horon oyununa vatandaşlarla birlikte Rize Vali Nurullah Çakır ve protokol üyeleri de eşlik etmiştir. Şenliklerin yapısal unsurlarından olan “başlangıç

⁴⁰⁷ (Çevrimiçi) <http://www.ikizdere.net/kabahor-kar-senlikleri-iptal-edildi/>, 19 Aralık 2019.

kalıbı” Kabahor Kayak Şenliği’nde açılış horonu ve protokol konuşmalarıyla şekillenmiştir.

Fotoğraf 104: Şenliğe katılan protokol üyeleri üzme tahta ile kayak yaparken.
(Foto: <https://www.facebook.com/ikizdere.net>)

Şenliklerin yapısal özelliklerinden olan “yeme-içme” Kabahor Kayak Şenlikleri’nde muhtarlık tarafından hazırlanan kavurma, pilav, ayran ve baklavanın şenliklere gelen katılımcılara ikram edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Kabahor (Gölyayla Köyü) Kayak Şenliği’nde horon eşliğinde üzme tahtasıyla 4 kilometrelik doğal parkurda, üç ayrı kategoride yarışmalar yapılmaktadır. Yarışmada dereceye girenlere çeşitli para ödülleri verilmektedir. Şenlikte üzme tahta ile kayamayan katılımcıların naylon poşet ve şambrel ile kaymış, bazı vatandaşların yayla meydanında yakılan ateşin etrafında horon oynayarak vakit geçirmişlerdir.⁴⁰⁸

Kayak şenliğinde “oyun” ve “eğlence”nin ana eksenini kayak yapma aktivitesi oluşturmaktadır. Buna imkân ve cesaret bulamayan vatandaşların

⁴⁰⁸ Dursun Ali Kan, a.g.g.

kendilerine naylon poşet ve şambrelle kayma gibi çeşitli eğlence seçenekleri oluşturduğu görülmektedir. Şenliklerin bir başka eğlence unsurunu geleneksel nefesli sazlardan tulum ve geleneksel yaylı sazlardan kemençe eşliğinde oynanan yöresel halk dansı horon oluşturmaktadır. Rize’de gerçekleştirilen hemen her eğlencenin vazgeçilmezi tulum/kemençe eşliğinde gerçekleşen horondur. Horon halkasında insanlar adeta kendilerinden geçercesine eğlencenin akışına kapılmaktadırlar. Özellikle İkizdere vadisinde kemençe eşliğinde oynanan horonların daha hareketli ve kıvrak figürlerden oluştuğu görülmektedir.

Fotoğraf 105: Geleneksel (yüzme tahtası ile kayak yapan vatandaşlar.
(Foto: <https://www.facebook.com/ikizdere.net>)

Gölyayla köyü ve Kabahor Yaylası’nın tanıtımı için başlatılan ve 2014-2015 yıllarında gerçekleştirilen şenlikler, maddi sıkıntıların aşılammaması, sponsor bulmakta problem yaşanması gibi sebeplerle devam ettirilememiştir. Fakat iyi bir çalışmayla, yeni bir planlamayla şenlikler tekrardan başlatılmak istenmektedir.⁴⁰⁹

⁴⁰⁹ A.g.

Köylerde kış turizmini canlandırma adına düzenlenen bu tip etkinlikler, planlı ve programlı bir organizasyona bürünemediğinden sürdürülebilirlik özelliği taşımamaktadır. Gerekli donanıma, yeterli maddi-manevi desteğe sahip olmadan girişilen organizasyonların çok kısa ömürlü etkinlikler olarak kaldığı görülmektedir.

3.2.28. Çayeli Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Çayeli Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği Festivali	2015	Ağustos	Çayeli	Dağcılık
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Dağ yürüyüşü, tırmanış, kamp,	ÇAYDOSK Çayeli Doğa Sporları Kulübü	100 kişi	5 gün	-?

Tablo 34: Çayeli Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği Festivali genel bilgi tablosu.

“Amacımız gençlerimize doğayı ve doğa sporlarını sevdirmek ve yaşadığımız çevreyi korumaktır.” idealiyle yola çıkan Çayeli Doğa Sporları Kulübü (ÇAYDOSK), eğitimden kültüre, dağcılıktan sağlığa, sosyal sorumluluk projesinden sinemaya pek çok alanda çalışmalar yapmaktadır.

ÇAYDOSK, 13 yıl İstanbul’da çalıştıktan sonra memleketi Çayeli’ne dönen ve burada sosyal hayat adına hiçbir şey bulamayan, Âdem Köse’nin girişimleriyle kurulmuştur. Kulüpte sosyal projeler, tiyatro oyunları, müzik kursu, seminer,

[?] Etkinlik bütçesi ile ilgili bilgi edinilememiştir.

çalıştay, gezi gibi pek çok etkinlik gerçekleştirilmektedir. Bundan dolayı kulüp yöneticileri “Dağcılığın dışında iş yapıyorsunuz.” eleştirilerine muhatap olmaktadır. Kulüp yöneticileri ise “İmkân varsa topluma faydalı olmak adına pek çok şey yapılabilir.” düşüncesini taşımaktadır. Rize’de KDRK “Dağcılık Şenliği” yapıyor, “Yapmadığımız bir tek o vardı. Biz de yapalım.”, düşüncesiyle yola çıkılarak dağcılık şenliği yapılmıştır.⁴¹⁰

Fotoğraf 106: 2016 ve 2019 yıllarına ait iki farklı adlandırmanın olduğu iki afiş.

İklimin, coğrafyanın insan üzerindeki etkilerinden olsa gerek Rize’de bir şeyler yapmanın, yeni bir şeyler ortaya koymanın her zaman zor olduğu çeşitli platformlarda dile getirilmektedir. Çayeli’nde zor da olsa bir başlangıç yapıldığı görülmektedir.

2015 yılında ilki gerçekleştirilen etkinliğin adlandırmasının ilçe ve yapılan faaliyet merkezli olarak Çayeli Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği olarak belirlendiği görülmektedir. Organizasyon ekibinin üçüncü yıldan itibaren etkinlik adlandırmasında şenlik ve festival kavramlarını birlikte kullanarak Çayeli Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği Festivali olarak adlandırdığı görülmektedir. Festival zamanı; dağlarda, yaylalarda kamp kurmak, vakit geçirmek için en uygun dönem

⁴¹⁰ Âdem Köse, Çayeli-Rize, Yaş 36, Üniversite, Erkek, ÇAYDOSK Başkanı, Âdem Köse ile 26.07.2016 tarihinde Çayeli’nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

olan ağustos olarak belirlenmiştir. Etkinliklerin ortalama 5 gün sürdüğü görülmektedir.

Şenlik yapma kararı alındıktan sonra tarih belirlenmiş daha sonra Belediye, Kaymakamlık, Valilik, Turizm Bakanlığı gibi kurumlarla yazışılarak sponsorluk görüşmeleri yapılmıştır. Şenlik ekibiyle birlikte 5 gün dağa çıkmak isteyen bir kişinin ortalama 150-200 lira yiyecek masrafı olmaktadır. Sponsorlardan gelen destekle etkinliğin tanıtımı yapılmakta, genç, hevesli fakat imkânı olmayan sporcuların dağdaki yiyecek ihtiyaçları karşılanmakta, araçları sağlanmakta, çadır, tulum vb. malzeme problemi yaşayanların sıkıntıları çözülmektedir.⁴¹¹

Fotoğraf 107: Kamp alanında toplu fotoğraf çektiren katılımcılar.
(Foto: <https://www.facebook.com/groups/caydosk>)

2015 yılı dağcılık şenliği, sabah saat 10.00'da açılış töreni ve protokol konuşmalarıyla başlatılmaktadır. Saat 12.00'de şenliğe katılan ekiple öğle yemeği yenildikten sonra yaylaya doğru araçlarla hareket başlamıştır. Saat 16.00 sularında kamp yapılacak alana varılıp çadırlar kurulduktan sonra doğa ve gidilecek rota

⁴¹¹ Âdem Köse, a.g.g.

hakkında bilgi verilerek kurallar anlatılmıştır. Akşam kamp kurulan alanda konaklandıktan sonra sabah 08.00 sularında kamp toplanarak yeni kamp mevkiine hareket edilmiştir. 2. kamp Kapılı Göl mevkiinde kurularak Verçenik zirveye tırmanış bu noktadan gerçekleştirilmiştir. İlk şenlikte 74 katılımcıdan 8 kişi zirve yapmıştır. Zirveye katılmayanlar çevre gezileri, göllere girmek vb. aktiviteler yaparak günü geçirmişlerdir. Doğu Karadeniz'in geleneksel nefesli sazı olan tulum eşliğinde Karadeniz türküleri, şarkıları söylenerek ve yöresel halk dansı horon oynanarak kampta akşam geçirilmiştir. Ertesi gün Tatos Gölü'ne yürünerek göl kenarında kamp kurulmuş, cuma günü Çiçekli Yaylası'na hareket edilip gelen araçlara eşyalar yüklenerek Çayeli'ne dönmüştür. Ofiste katılımcılara sertifikaları ve katılım belgeleri dağıtıldıktan sonra şehir dışından gelen katılımcıların yolcu edilip uğurlanmasıyla etkinlik tamamlanmıştır.

2016 yılında ikincisi gerçekleştirilen Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği Türkiye'nin içinde bulunduğu olağanüstü hal durumundan dolayı planlandığı gibi 5 gün olarak değil, cumadan başlanarak pazar günü sona erecek şekilde 12-14 Ağustos tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

12 Ağustos 2016 Cuma günü saat 09.30 da Çayeli İlçe merkezinde toplanılarak saat 11.00 de Çayeli'nden hareketle Çamlıhemşin ilçesi ve Ayder Yaylası'ndan geçilerek Yukarı Kavrın Yaylası'na varılmıştır. Yukarı Kavrın Yaylası'ndan Mezovit'e (öküz yatağı) yürünerek kamp kurulmuştur. Cumartesi bir grup, Kaçkar zirve tırmanışı gerçekleştirirken diğer katılımcılar Buzul Göllere çevre gezisi düzenlemiştir. Pazar günü Mezovit'den Büyük Deniz Gölü'ne hareket edilmiş ve burada mola verildikten sonra Kavrın Yaylası'nda bekleyen araçlara yürünmüş ardından araçlarla Çayeli'ne doğru hareket edilmiştir. Çayeli'nde katılımcılara sertifikaları dağıtılarak etkinlik sona ermiştir.

05-08 Ağustos 2019 tarihleri arasında 5.si gerçekleştirilen Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği'nde Çayeli ilçesinde toplanan 42 farklı ilden 82 katılımcı ile birlikte öğle yemeği yenmiştir. Yemekten sonra 3 saatlik minibüs yolculuğunun ardından ulaşılan Arhavi Sırtıyla çukur mevkiinde kamp kurulmuştur. İkinci gün 2,5 saatlik yürüyüş ile Marsis Gölü çevresinde kamp

kurulmuştur. Üçüncü gün 38 katılımcıyla Marsis zirve etkinliği tamamlanmıştır. Daha sonra kampta gerçekleştirilen çeşitli etkinliklerin ardından program tamamlanıp 1,5 saatlik yürüyüş ile araçlara ulaşarak Çayeli'ne doğru hareket edilmiştir. Katılımcılara sertifikalarının verilmesiyle şenlik sona ermiştir.

Dağcılık şenliği hazırlıkları ÇADOSK ekibi tarafından yürütülmektedir. Dağcılık etkinliğinde katılımcıların uyması gereken kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar katılımcılara etkinlik öncesi kulübün sosyal medya sayfalarından duyurulmakla birlikte etkinlik günü katılımcılar toplandığında da hatırlatılmaktadır. Etkinlik başlangıç kalıbı, sabah tüm katılımcıların toplanmasıyla birlikte açılış ve protokol konuşmalarıyla yapılmaktadır. Etkinlik yemeği olarak tüm katılımcıların toplandığı ilk gün öğle yemeği yenilmektedir. “Dağcının eğlencesi zirvedir.” düşüncesi bu şenlikte de görülmektedir. Etkinlik bitişi ise dağdan/yayladan dönüşte katılımcılara sertifika verilmesiyle yapılmaktadır.

Fotoğraf 108: Etkinlik katılımcılarının zirve fotoğrafı.
(Foto: <https://www.facebook.com/groups/caydosk>)

Etkinlikten sosyal medya üzerinden gelen davetle haberdar olduğunu ve yazın Karadeniz dağlarının güzelliğini görmek için geldiğini belirten katılımcılar, dostluk

kurmak, doğada paylaşımı öğrenmek ve insan sağlığına faydalı bir ortam yaratmış olmak düşüncesiyle bu tür etkinliklere katıldığını dile getirmektedir.⁴¹² Karadeniz halkının ve etkinlikteki görevlilerin misafirperverliğini vurgulayan kimi katılımcılar, etkinlikten memnun kalacaklarını umarak geldiklerini, özellikle doğa sporlarında doğayla kavga olmayacağını, vücudu çok zorlamadan bu tip etkinliklerin tamamlanması gerektiğini ifade etmektedir.⁴¹³

Fotoğraf 109: Etkinlik açılışında katılımcıların toplu fotoğrafı.
(Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği, dağcılığı ve doğayı insanlara sevdirecek, kötü alışkanlıkların pençesine düşmüş gençlere el uzatmak, onları topluma kazandırmanın daha kolay başarılacağı düşünülmüş ve gerçekleştirilmektedir.⁴¹⁴ Etkinliklerin işlevleri organizasyon heyeti ve katılımcılar açısından farklılık

⁴¹² Mehmet Şerif Kököz, Merkez-Manisa, 1953, Ortaokul, Erkek, Emekli, Manisa Niobe Dağcılık Kurucu Başkanı Mehmet Şerif Kököz ile 12.08.2016 tarihinde Çayeli merkezde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

⁴¹³ İbrahim Halil Erdoğan, 1951, Kilis, Emekli, İbrahim Halil Erdoğan ile 12.08.2016 tarihinde Çayeli merkezde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

⁴¹⁴ Âdem Köse, a.g.g.

oluşturabilir. Etkinlikler her katılımcının amacı kadar farklı sayıda işlev yüklenebilir. Bu bağlamda katılımcıların etkinliklere Karadeniz yaylalarını, dağlarını görmek, insanlarla paylaşım sağlamak, dostluklar kurmak, sağlıklı bir hayat yaşamak, doğa sporu yapmak gibi anlamlar yüklediği görülmektedir.

Dağ, yayla ve doğa merkezli çevre etkinlikleri katılımcı sayısı bakımından diğer etkinliklere göre az sayıda katılımcıyla gerçekleştiği için bireyler arasında daha samimi bir atmosfer oluştuğu görülmektedir. Etkinlikler, 4-5 gün doğada kısıtlı imkânlarla birlikte vakit geçiren bireyler arasında kalıcı dostluklar oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Doğa ile ilgili gerçekleştirilen etkinliklerin katılımcılarının doğaya ve doğal hayata karşı hassasiyet taşıdığı görülmektedir. Etkinliğin ayrıca yörenin doğal ve kültürel yaşamı ile ilgili önemli bir tanıtma işlevi taşıdığı da görülmektedir.

3.2.29. Koçdüzü Yayla Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Koçdüzü Yayla Festivali	2015	Kurban Bayramı son iki günü	Koçdüzü Yaylası	Yayla eğlencesi
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Yarışmalar, konser, yemek, spor müsabakaları	MEKADER (Mekaleskirit Köyleri Eğitim, Kültür, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği)	500 kişi	2 gün	?

Tablo 35: Koçdüzü Yayla Festivali genel bilgi tablosu.

² Festival bütçesi hakkında bilgi edinilememiştir.

Çamlıhemşin ilçesinin Dikkaya ve Çayırüzü köyleri ile Ardeşen ilçesinin Armağan köyü tarafından kullanılan Koçüzü Yaylası, Çamlıhemşin'e 31 kilometre mesafede 2392 metre yükseklikte bulunmaktadır. Yaylaya, Topluca köyü çıkışından sonra, önce İsina Boğazı, ardından Limposina ve Pimpilona mezraları geçilerek ulaşılmaktadır. Meço, Daslavi ve Samayile tepelerinin çevrelediği geniş bir düzlükte yer alan yayla, içerisinde bulunan Büyük Göl ile farklı bir görüntü oluşturmaktadır.⁴¹⁵

Fotoğraf 110: Koçüzü Yayla Şenliği'nde horon oynayan katılımcılar.
(Foto: <https://www.facebook.com/Mekader>)

Koçüzü Yaylası'nda MEKADER (Mekaleskirit Köyleri Eğitim, Kültür, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği) tarafından Koçüzü Yayla Festivali adıyla festival düzenlenmektedir. Festival adlandırmasında mekânın ve yaylacılık geleneğinin öne çıktığı görülmektedir.

⁴¹⁵ Ersin Demirel, a.g.e., s. 33.

Kurban Bayramı'nın son iki gününde gerçekleştirilen festivalde “zaman” ve “süre”nin belirlenmesinde, bayramda festival için yetecek kadar tatil günlerinin olması ve şehir dışından gelebilecek olanların da katılımlarının sağlanması göz önünde bulundurulmaktadır.⁴¹⁶

Koçdüzü Yayla Festivali'nde Mekaleskirit köylüleri ile yakın köylerden katılımcılar yer alırken zaman zaman ilçe protokol üyelerinin de festivale iştirak ettiği görülmektedir.

Festival etkinlikleri çerçevesinde futbol müsabakaları, halat çekme, uzuneşek oynama, sandalye kapma, atma türkü ve tulum yarışması gibi geleneksel oyunlar, yarışmalar ve eğlenceler düzenlenmektedir.⁴¹⁷ Festivalin merkezinde eğlence unsuru yer almaktadır. Festivalin dinlenmek, eğlenmek ve birlikte hoşça vakit geçirmek amacıyla gerçekleştirildiği görülmektedir

Fotoğraf 111: Farklı yıllara ait Koçdüzü Yayla Festivali afişleri.

⁴¹⁶ Adem Kurkut, Dikkaya Köyü muhtarı. 11.12.2019 tarihinde Adem Kurkut ile yapılan görüşme notlarından.

⁴¹⁷ A.g.

Festivalde eğlence unsuru gündüz yarışmalar, oyunlar ve horonla; akşam bölümünde ise yöresel sanatçılar tarafından verilen konserlerle ve gece geç saatlere kadar yörenin geleneksel sazı tulum eşliğinde oynanan yöresel halk dansı horonla devam ettirilmektedir.

Halk eğlencelerinin yapısal özelliklerinden olan “yiyecek-içecek” ögesi Koçdüzü Yayla Festivali’nde açık ateşte pişirilen mısır ve yöresel yemeklerden kavurmalı pilav ile yayla ayranının festivale iştirak eden tüm katılımcılara ikram edilmesi şeklinde görülmektedir.

Koçdüzü Yayla Festivali köyde var olan birlik beraberliğin yaz döneminde yaylada devamını sağlayan bir etkinliktir. Festivalin arka planına bakıldığında geleneksel yaylacılık kültüründe var olan ve yörede “Vartevor” denilen yayla şenliklerinin olduğu görülmektedir. Günümüzde değişen hayat şartları ve teknolojinin getirisiyle eskiden yaşanan “Vartevor”ların günümüzde güncellenerek modern hayatın şartlarıyla uyumlu hale getirilerek yaşatıldığı söylenebilir.

3.2.30. Uluslararası Pastacılar Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Uluslararası Pastacılar Festivali	2015	20 – 24 Mayıs	Çamlıhemşin	Pastacılık
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Pastacılık ile ilgili toplantı, panel, söyleşi	Çamlıhemşin Eğitim ve Kültür Derneği	2.000 kişi	2-4 gün	-?

[?] Etkinlik bütçesi ile ilgili bilgi edinilememiştir.

Tablo 36: Pastacılar Festivali genel bilgi tablosu.

Çamlıhemşin Eğitim ve Kültür Derneği'nin ilçe Kaymakamlığı ve ilçe Belediyesinin katkılarıyla hazırladığı “Uluslararası Pastacılar Festivali”nin ilki 20-24 Mayıs 2015 tarihlerinde, ikincisi ise 20-22 Mayıs 2016 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

Çamlıhemşin, iş imkânlarının az olması, arazilerin elverişsiz olması gibi pek çok sebepten yıllardır gurbetçiliğin yoğun olarak yaşandığı bir bölgedir. 1800’lü yıllardan beri bu bölge hep gurbetçi göndermiştir. 19. yüzyılın başlarında Batum üzerinden Rusya ve daha sonra Polonya’ya giden Çamlıhemşinliler buralarda fırıncılık ve pastacılık mesleğini öğrenmişlerdir. Hemşinliler, bugün Çamlıhemşin’de bulunan 40 civarındaki büyük konağın Rusya’da pastacılıktan kazanılan paralarla yaptırıldığını anlatmaktadır. Yıllarca kazanılan, çuvalarla yurda getirilen o paraların 1917 Rus ihtilali sonrasında bir anda geçersiz olduğu, Rusya’daki gurbetçilerin bir kısmının yurda dönmek zorunda kaldığı, bazılarının da Polonya’ya, İran’a giderek oralarda çalıştığı anlatılmaktadır. Yıllarca gurbetçilik yapan bu insanların daha sonra yurda dönüp Türkiye içerisine dağılarak pastacılık mesleğini yurdun dört bir tarafına götürdükleri belirtilmektedir.

Fotoğraf 112: II. Uluslararası Pastacılar Festivali kortej yürüyüşünden bir görüntü. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Türkiye ve dünyanın çeşitli ülkelerinde öne çıkan markaların birçoğu bu topraklarda doğmuş, büyümüş ve gurbete çıkmış -özellikle Rusya ve Polonya’da pastacılık mesleğini öğrenmiş- isimler tarafından kurulmuştur. Şimdi her biri birer çınar olmuş bu isimlerin aynı zamanda önemli sayıda kişinin bu meslekle tanışmasına da vesile olduğu bilinmelidir. Bugün onların yetiştirdiği pastacılar Türkiye ve dünya genelinde büyük başarılarla imza atmaktadır. Mesleğin bugün geldiği noktada bu sanatı hak ettiği değere kavuşturmak, doğduğu topraklarla buluşturmak amacıyla ve Çamlıhemşin-Fırtına Vadisi’ne yakışacağı düşüncesiyle Uluslararası Pastacılar Festivali gerçekleştirilmektedir. Amacımız pastacılığa emek vermiş insanları bir araya getirmek ve dünya pastacılarıyla ortak bir platformda buluşturup uluslararası vitrine taşımaktır. Bu bağlamda 20 Mayıs tarihi dünya pastacıları için önemlidir. Dünyada “Kek ve Pasta Günü” olarak kutlanan fakat Türkiye’de kutlanmayan böyle bir günü Çamlıhemşin’de kutlamanın bu vadiye yakışacağını düşünmekteyiz.⁴¹⁸

Festival adlandırması, etkinliğin odağında yer alan pasta ve pastacılık mesleği etrafında “Pastacılar Festivali” şeklinde oluşturulmuştur. Festival zamanının dünya pastacılığı için önemli olan “Dünya Kek ve Pasta Günü” olarak belirlenmesiyle gün daha da anlamlandırılmıştır. Festival mekânı Türkiye’de pastacılığın merkezi ve pek çok pasta ustası yetiştiren Çamlıhemşin’dir. Çamlıhemşin gerçek anlamda herhangi bir ustanın yetiştiği ya da pastacılığın icra edildiği bir merkez olmasa da Türkiye’de pastacılığın gelişmesinde Çamlıhemşinli pasta ustalarının çok önemli rolleri olduğu için etkinlik mekânı olarak Çamlıhemşin belirlendiği görülmektedir.

Festivale katılan diğer Çamlıhemşinli pasta ustalarının⁴¹⁹ düşüncelerinden, Çamlıhemşin’i Türkiye’nin pasta ve pastacılık merkez üssü yapma istek ve planları

⁴¹⁸ Metin Gültan, Çamlıhemşin-Rize, Yaş 57, Erkek, Ön lisans, Emekli, Metin Gültan ile 19.05.2016 tarihinde Rize’nin Çamlıhemşin ilçesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

⁴¹⁹ Festivalle ilgili görüşlerini aldığımız ustalardan bazıları: Zeki Açıkgoz, Mengen-Bolu, Yaş 50, Erkek, ilkokul, TAFED Başkanı.; Duray Okumuşoğlu, Çamlıhemşin- Rize, 1948, Erkek, İlkokul, Emekli Pasta Ustası.; Mahmut Şahin, Çamlıhemşin-Rize, Yaş 52, Erkek, İlkokul, Soyyiğit Grup

görülmektedir. Genel kanı “Bolu-Mengen aşçılık alanında yetiştirdiği ustalarla Türkiye’de hatta Dünya’da isim yapmışsa Çamlıhemşin de pasta ve pastacılıkta aynı şekilde isim yapabilir” şeklindedir. Festival boyunca görüşme ve gözlemlerimiz, yüzlerce pasta ustası yetiştiren ve pastane açan Çamlıhemşinlilerin bu düşüncelerini hayata geçirmek için istekli ve gayretli oldukları yönündedir.

Festivalin halk, pastacılar ve pastacılar hizmet veren sektörler olmak üzere üç sacayağı bulunmaktadır. Halk festivale akın akın gelmektedir. Halkı toplamada herhangi bir problem yaşanmamaktadır, organizasyonu asıl ilgilendiren kısım pastacılar ve pastacılar hizmet veren sektörlerdir, o noktalarda “neler yapabiliriz, nasıl yapabiliriz” düşüncesiyle hareket edilip katılım en yüksek seviyede tutulmaya çalışılmaktadır. Festival düşüncesinin arka planında pastacıları senenin iki üç günü de olsa bir araya getirerek bir sinerji oluşturmak, birbirlerinden faydalanmalarını sağlamak, meslekle ilgili sohbetler yapmak, çalışmalarını paylaşmak, ustaların kendi şovlarını yapmalarına zemin hazırlayarak tam bir şenlik yapmak olduğunu vurgulanmaktadır.

“İnsanların özel günlerde gelip eğlendiği gibi pastacılar da bu özel günde gelsin beraber eğlenelim, beraber sinerjimizi paylaşalım, halka beraber ikramlarımızı yapalım. Bir nevi biz onlara şükranlarımızı sunalım, onlar da halka yeteneklerini göstersin.”⁴²⁰

Böylece festival, yüzlerce usta yetiştiren pastacılığın duayenlerinin onurlandırıldığı, Çamlıhemşin halkının kendilerini yetiştiren ve besleyen meslek ustalarına şükranlarını sunduğu, aynı zamanda pastacıların birlikte hem eğlendiği hem de birikimlerini paylaştığı güzel bir eğlence ortamı oluşturmaktadır.

Danışman Şefi.; Yaşar Sadıkoğlu, Çamlıhemşin-Rize, Yaş 60, Erkek, İlkokul, Yıldız Holding Pastacılık Yağları Ürün Geliştirme ve Pastacılık Sorumlusu. Adı geçen ustalarla 21.05.2016 tarihinde Rize’nin Çamlıhemşin ilçesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşmelerin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

⁴²⁰ Metin Gültan, **a.g.g.**

Fotoğraf 113: Festival kortej yürüyüşünden sonra açılışı yapılan pastane şükran kütüğü. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

20 Mayıs'ta Çamlıhemşin Eğitim ve Kültür Derneği Başkanı Metin Gültan, Çamlıhemşin Kaymakamı Aziz Gölbaşı, Çamlıhemşin Belediye Başkanı Osman Haşımoğlu, Türkiye Aşçıları Federasyonu (TAFED) Yönetim Kurulu Üyesi Sabahattin Okumuşoğlu ve Türkiye Pastacılar ve Lokantacılar Federasyonu Genel Başkanı Aykut Yenice bir basın toplantısı gerçekleştirerek festivalin çıkış noktası, amaçları ve programı hakkında basın mensuplarına açıklamalarda bulunmuşlardır.

21 Mayıs'ta Çamlıhemşin Kaymakamlığı önünden başlayan kortej yürüyüşüne Rize Valisi Ersin Yazıcı, Rize Milletvekilleri Hayati Yazıcı, Hasan Karal ve Nusret Bayraktar, Çamlıhemşin Kaymakamı Aziz Gölbaşı, Çamlıhemşin Belediye Başkanı Osman Haşımoğlu ve vatandaşlar katılmıştır. Tulum eşliğinde horon oyunları ile Çamlıhemşin çıkışına kadar yapılan kortej yürüyüşü sonunda "Pastaneler Şükran Kütüğü"nin açılışı yapılmış ve Çamlıhemşinli pasta ustaları tarafından 80 kilogram malzeme kullanılarak 2 günde tamamlanan ve bölgenin sembollerinden

olan "Fırtına Deresi üzerinde kemer köprü" figürlü pasta kesilerek davetlilere ikram edilmiştir.

Protokol üyelerinin açılış konuşmaları ardından Çamlıhemşinli pasta ustaları tarafından görsel şovlar eşliğinde hazırlanan pasta ve şekerlemeler misafirlere ikram edilmiştir. Sponsorlar festival alanında açtıkları stantlarda ürünlerini tanıtmış ve pastacılık hakkında bilgiler vermişlerdir. Ayrıca Festival kapsamında “Pastacılığın Dünü, Bugünü ve Yarını” adıyla, pastacılığın duayen ustalarından Yunus Tarakçı, Duray Okumuşoğlu, Abdullah Topçuoğlu ve Yaşar Sadıkoğlu’nun katılımıyla gerçekleştirilen panelde pasta ustaları tecrübelerini aktarmışlardır. “Dünya Perspektifinden Türkiye’de Pastacılık” konulu Yaşar Sadıkoğlu’nun yönettiği ikinci panelde AAK Unipro Turkey Pasta Şefi Niyazi Çapraz, Chocolate Akademi Türkiye Müdürü Marc Pauquet, Batum Sheraton Hotel Pastane Şefi Avtandil Lortkipanidze, Batum Hilton Hotel Pastane Şefi Svetlana Gogitidze ve Arolez Gıda Pasta Ustası Fuat Saymaz yer almıştır. Festivalde ayrıca Uğur Biryol’un “Gurbet Pastası” adlı kitabının belgesel filmi gösterilmiştir. Ayşe Funda Aras’ın yönettiği 57 dakikalık belgesel 1800’lerin sonunda Çamlıhemşin’den Rusya’ya gidip orada pastacılığı öğrenerek meslek edinen gurbetçilerin hikâyelerini anlatmaktadır. İzleyenlerin birçoğunun gözyaşlarına hâkim olamadığı belgesel sonunda kitabın yazarı Uğur Biryol ile bir söyleşi gerçekleştirilmiştir. Yine aynı etkinlikler çerçevesinde Zil Kale’de Turkey Symphony Orchestra tarafından “Zil Kale’den Yükselen Senfonik Türküler” adıyla Şef Tayfun Bozok yönetiminde bir konser gerçekleştirmiştir. Etkinliklerin son bölümünde kapanış pastası kesilmiş ve protokolda hazır bulunan siyasetçilerin, mülki amirlerin ve halkın katıldığı pasta savaşları adlı bir etkinlik yer almıştır. Festivalde ayrıca küçük çocukların katıldığı yöresel kıyafet yarışması, en güzel yöresel çorap yarışması ve Rize’de yer alan meslek okulları arasında düzenlenen en iyi pasta yarışmasının finali yapılmıştır.

Fotoğraf 114: Tarihi kemerli taş köprü üzerinde tarihi köprü figürlü pasta kesimiyle festival açılışı gerçekleştirilmiştir. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

2016 yılında ikincisi gerçekleştirilen festival 20 Mayıs'ta ilçe kaymakamlığı önünden başlayan kortej yürüyüşü ile açılmıştır. Yürüyüşe katılanlara usta önlükleri ve kepleri dağıtılarak herkesin pasta ustası kostümüyle yürümesi sağlanmıştır. Yürüyüş yöreye özgü müzik aleti olan tulum eşliğinde ve şehir merkezinde horon oynanarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yaklaşık üç metre boyunda, üç katlı, devasa bir pasta kortej önünden yürütülmüştür. Yürüyüş pastane şükran kütüğü kurdelesinin açılışı ve tarihi köprüde kemer köprü şeklindeki pasta kesimiyle tamamlanmıştır. Kortej yürüyüşü ardından festival alanında açılış konuşmaları yapılmıştır. Daha sonra festival alanına kurulan uygulama mutfağı ve stantlardan katılımcılara çeşitli görsel şovlar ve ikramlar sunulmuştur. Günün sonuna doğru pasta savaşlarının yapıldığı festival alanında akşam yöresel sanatçıların konseri olmuştur. 21 Mayıs günü yine çeşitli ikramlarla başlanılan etkinliğe, okullar arası pasta yapma yarışması, pastacılık ile ilgili panel ve söyleşilerle devam edilmiştir. Günün sonunda ise pastacılarla ilgili belgesel film gösterilmiştir.

Çamlıhemşin pek çok konuda imkânlar noktasında şark özellikleri taşımaktadır. Öğrencilerin festivalde pastacılık alanında deneyim sahibi pek çok ustayla tanışma fırsatı bulması, öğrencilerle ustaların birlikte uygulama yapmaları, ustaların öğrencilerle deneyimlerini paylaşmaları sayesinde festival öğrenciler için bulunmaz bir fırsat olmuştur.⁴²¹

“Çünkü ben bu topraklardan gitmiş, ataları pastacı olan bir neslin çocuğuyum. Festival benim için çok şey ifade etmektedir.”⁴²² Davetli olduğu bir festival için Amerika’ya gitmek üzere hazırlık yaptığını ifade eden bir başka pasta ustası, içinde memleket sevdası olduğu için buraya geldiğini belirtmektedir.⁴²³ Pastacılığın doğup büyüdüğü yer, anavatanı olduğu için burada bulunmaktayım, festivale bir katkı sağlamak ve buradan bir şeyler öğrenebilmek adına festivale katılmaktayım.⁴²⁴ Bu etkinlik için biraz gecikilmiş olduğu düşünülebilir ama önemli olan gönül koyup birliktelik sağlanıp yola çıkılmaktır, zor kısmı gönüllü olarak bu işe başlamak. “Pastacılık denilince herkesin kabul ettiği Rize’dir. Anavatanı Rize’dir. Çamlıhemşin bunu hak ediyor.”⁴²⁵

Pastacılığın hem ustalığında hem ticaretinde çok iyi olan Laz ustaların festivalde olmaması bir eksikliklerdir. Organizasyon komitesinin Çamlıhemşin’in yerlisi pastacıları, emek verenleri bastonla da olsa getirmeleri gerekirdi. Festivaldeki pek çok kişinin ustasının burada olması festivale ayrı bir güzellik katacaktır.⁴²⁶ Festival yeni olduğundan dolayı şu aşamada yöre kültürüne pek fazla katkısı yok.

⁴²¹ Volkan Kibaroglu, Ardeşen- Rize, 1982, Erkek, Üniversite, Çamlıhemşin ÇPL Müdürü, Volkan Kibaroglu ile 21.05.2016 tarihinde Rize’nin Çamlıhemşin ilçesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

⁴²² Yaşar Sadıkoğlu, **a.g.g.**

⁴²³ Mahmut Şahin, **a.g.g.**

⁴²⁴ Behçet Yiğit, Samsun, Yaş 39, Erkek, Ortaokul, Samsun Karadeniz Aşçılar Federasyonu Yönetim Kurulu Üyesi, Behçet Yiğit ile 21.05.2016 tarihinde Rize’nin Çamlıhemşin ilçesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

⁴²⁵ Zeki Açıkgöz, TAFED Başkanı, **a.g.g.**

⁴²⁶ Duray Okumuşoğlu, **a.g.g.**

Köylülerden pasta ustalarının da pasta yapıp sergilediği stantların olması hem katılımı arttıracak hem de daha güzel bir ortam oluşturabilecektir.⁴²⁷

Fotoğraf 115: Festival sonunda gerçekleştirilen ve herkesin katılabildiği pasta savaşları. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Pastacılar Festivali kendine mahsus bir takım ritüeller taşımaktadır. Kortej yürüyüşü esnasında korteje katılanlara pasta ustası önlük ve kepleri dağıtılarak bunları takmaları sağlanmaktadır. Böylece etkinliğe katılanlar aidiyet duygusu ile seyirci-izleyici konumundan aktif uygulayıcı konumuna geçmektedir. Burada Bahktin'in⁴²⁸ öne sürdüğü karnavalın izlenmeyeceği hatta icra bile edilmeyip ancak katılımcıları tarafından yaşanabileceği, karnaval boyunca karnavalesk bir yaşam sürüleceği görüşü kendini göstermektedir. Yürüyüşün yöreye özgü geleneksel nefesli

⁴²⁷ Volkan Kıbaroğlu, **a.g.g.**

⁴²⁸ Mikhail Bahktin, **Karnavaldan Romana**, 2.bs., çev.: Cem Soydemir, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014, s. 238.

saz olan tulum ve yine yörenin geleneksel halk dansı horon eşliğinde yapılmasıyla görünüşte modern bir izlenim oluşturan pasta gibi bir unsura geleneksel çizgiler katılmış olunmaktadır. Kortej sonunda pastane şükran kütüğünün açılarak pastacılık zanaatını başlatan bunu bir gelenek halinde günümüze taşıyan ustaların ve pastanelerin unutulmayacağı, bir anlamda kültüre bağlılık dile getirilmektedir. Bu ritüel festivalin ifade edilmeyen amaçları içerisinde “atalara tapma” ya da “grup mirasının ifade edilmesi aracılığıyla grup kimliğinin dışa vurumu”⁴²⁹ olarak zikredilen hususun farklı bir şekilde karşımıza çıkması olarak dikkati çekmektedir. Yörenin geleneksel mimarisini yansıtan tarihi kemer köprü şeklindeki açılış pastasının kesilmesi ile modernite karşısında değerini ve işlevini kaybeden geleneksel taş köprü mimarisine dikkat çekilmektedir. Festivalin bir başka ritüeli olan, pasta savaşları ile katılımcıların kendinden geçercesine eğlenmelerine ortam hazırlanarak katılımcılara kısa bir zaman için de olsa tüm kalıplardan, unvanlardan, sınırlamalardan kurtulma imkânı sağlanmaktadır.

Pastacılar Festivali, Çamlıhemşin ve Çamlıhemşinliler için büyük önem taşımaktadır. Çünkü yukarıda pek çok kez ifade edildiği gibi Çamlıhemşin, pastacılık mesleğinin Türkiye’deki “ana vatani”dir. Dolayısıyla böyle bir festivalin burada yapılması hem pastacılığın doğduğu topraklarda hak ettiği itibarını kazanması bakımından hem de Çamlıhemşin pasta ustalarına bir saygının gereği olarak önem taşımaktadır. Festivalle ilgili dikkat çekilmesi gereken bir başka önemli nokta ise festivalin gerçekleşmesinde öne çıkan iki unsurdan pastacılar ve pastacılar hizmet veren sektörlerin buluşmasıdır. Bu buluşma aynı zamanda sektör temsilcilerinin işleri ile ilgili değerlendirme yapma, görüş alış verişinde bulunma, bir sinerji oluşturma adına da önem taşımaktadır.

Görkemli bir açılış merasimi ile başlayan festival, pastacılığın çeşitli yönlerinin sergilendiği bir dizi etkinlik, yarışmalar, oyunlar, yöresel müzik ve halk dansları ile çeşitlendirilip renklendirilirken gayet sönük bir kapanışla sonlandırılmaktadır. Pasta ve pastacılık uygulamalarının merkezde yer aldığı, meslek

⁴²⁹ Beverly J. Stoeltje, , “Festival”, çev.: Petek Ersoy, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3**, yay haz.: Öcal Oğuz vd., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2009, s. 334.

erbaplarının buluştuğu, fikir alışverişlerinin yapıldığı festivalin; birlik beraberliği sağlama, paylaşımda bulunma, ustaları onore etme, yöre kültürünü tanıtmaya gibi misyonlar üslendiği görülmektedir.

3.2.31. Hamsi Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Hamsi Festivali	2015	Aralık ayı içerisinde	Rize merkez	Kültür, eğlence
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Hamsi ikramı, yarışma, müzik eğlence	Rize Belediyesi RİKADER,	10 bin	1 gün	-?

Tablo 37: Hamsi Festivali genel bilgi tablosu.

Rize Belediyesi, Rize Kadınlar Eğitim Kültür Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (RİKADER), Rize Belediyesi Gençlik Merkezi ve Bilgi Evi'nin işbirliği ile "Martı Çıgırlarındaki Gri Lezzet" sloganıyla ilki düzenlenen Hamsi Festivali 20 Aralık 2015 Pazar günü gerçekleştirilmiştir.

Rize'de Hamsi Festivali yapma fikri RİKADER başkanı tarafından gündeme getirilmiştir.

² Etkinlik bütçesi hakkında bilgi alınamamıştır.

“Üniversitede ve İyidere’de yapılıyor, biz de yaparsak olmaz. Bir il içerisinde üç yer Hamsi Festivali mi yapar? Sanki biz onlara nispet olarak yapacağız gibi algılandı herhalde. Ben dernek olarak biraz daha güçlendiğimde bazı faaliyetleri yaparak kendimize de güvenimiz geldiğinde, kadın gücümüz de artınca bayanlar olarak karar verdik. ‘Biz bunu isteyeceğiz, Rize’ye getireceğiz.’ dedik. Başkana bir sunum yaparak, ‘Üniversitenin yaptığına halk gelmez, İyidere’nin yaptığına da Pazarlı, Ardeşenli gelmez. Onun için bunu merkezde yapmamız lazım.’ dedim. Başkan, ‘Haklısın Selda Hanım.’ dedi. Başkan’a bir de ‘Rize dışarıda tanıtılıyor, Rize günleri yapılıyor vs. tamam ama bunun Rize’ye bir faydası yok, tanıtımdan başka. Zaten bizim horonumuzu, müziğimizi, fıkralarımızı, Temel’imizi, Fadime’mizi bütün dünya biliyor ve seviyor. Ama bunun bize bir faydası yok. Bizim insanları buraya çekecek, burada ağırlayacak bir organizasyona ihtiyacımız var, buranın kazanabilmesi için.’ dediğimde ‘Doğru diyorsunuz Selda Hanım. Hemen hazırlıklara başla. Biz de belediye olarak arkanızdayız.’ dedi.”⁴³⁰

RİKADER Başkanı bu sözlerle festival düşüncesinin hayata geçiriliş sürecini anlatmaktadır. Rize’de yaşayan insanların, şehir merkezinde ailesiyle veya arkadaşlarıyla hoşça vakit geçirip eğlenebileceği, çeşitli kültürel aktivitelerle sosyalleşeceği imkânları sınırlıdır. Sosyal ve kültürel yaşantısı olmayan Rizelilerin pek fark etmediği bu sıkıntıyı özellikle başka şehirlerden gelen memurlar, çalışanlar, öğrenciler fazlasıyla hissetmektedir. Dışarıdan gelenlerin bu düşünceleriyle birlikte, Rizeli olup hareketli ve canlı bir sosyal çevresi olan, gezmeyi, eğlenmeyi seven, insanlar da bu sıkıntıları yaşadığı görülmektedir.

⁴³⁰ Selda Albayrak, Rize, 1978, Kadın, Üniversite, RİKADER Başkanı, Selda Albayrak ile 03.03.2016 tarihinde Rize, RİKADER dernek binasında, Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

Fotoğraf 116: 1.Hamsi Festivali afişi.

“Rize’de eskiden çok güzel festivaller, aktiviteler olurdu. Bunların yavaş yavaş kaybolduğunu gördüm. Eskiden Çay Festivalimiz vardı. Bir hafta on gün sürerdi. Böyle, bir gün de değil. Geçit töreni olurdu. Kamyonların kasasında berberler tıraş ederdi. Balıkçılar ağ atardı. Bir sürü insan geçerdi her kamyonunda arka arkaya görsel bir şölen olurdu. Gaziler önde giderdi, silahlar atılırdı. Çocuklar arasında güzellik yarışmaları yapılırdı. Bu böyle epey bir zaman devam etti. Son 7-8 senedir her şey kaldırıldı. Ben şuna inanıyorum. Rize’ye yeni bir şeyler yapmaya gerek yok. Eskileri tekrardan gündeme getirebilsek Rize tekrardan sosyalleşir ve canlanır. Dernekteki bayan arkadaşlarımla Rize’de sosyal aktivitelerin eksikliğini gözlemledik. Rize’nin, her ilçesi kendi içerisinde ayrı bir kültür ayrı bir zenginlik ve her ilçenin ayrı ayrı festivali olmalı düşüncesinden hareketle biz Hamsi Festivali ile başladık.”⁴³¹

Festival adlandırması etkinliğin merkezinde yer alan “hamsi” esas alınarak yapılmıştır. Hamsi Rizeli için balıktan öte bir değer ifade etmektedir. Rize’nin yemek, müzik ve dans kültürü adeta hamsiyle şekillenmiştir. Rize’de çorbasından ana yemeğine, tatlısından turşusuna içerisinde hamsinin olduğu onlarca çeşit yemek ve ekmek yapılmaktadır. Rize’nin geleneksel halk dansı horonun kıvrak figürlerini, hamsinin kıvrak hareketlerinden aldığı bilinmektedir. Dolayısıyla hamsi Rize için bir kültürü ifade etmektedir. Festival bu bağlamda değerlendirildiğinde Rizeli için çok daha farklı ve özel anlamlar ifade ettiği görülmektedir.

⁴³¹ Selda Albayrak, **a.g.g.**

Her yerde Hamsi Festivali'nin yapıldığı halde “Hamsinin memleketinde şuanda bir festival yapılmıyor, biz neden yapmıyoruz” diyerek yola çıkıldı. “Hamsi çıktı. Bunu bir şenlikle duyurmak, hamsinin ilk çıkışını bir festivalle kutlamaktı aslında mantık.”⁴³²sözleri eskiden beri pek çok yörede yapılagelen ürün hasadı şenliklerine işaret etmektedir.

Hamsinin en önemli öge olarak yer aldığı ve tonlarca hamsinin pişirilerek katılımcılara ikram edildiği bir etkinlikte zaman belirlenirken en önemli unsur elbette ki etkinliğin odağında yer alan ürünün olup olmamasıdır. Bundan dolayı festival zamanı hamsinin en çok çıktığı dönem olan aralık ayı olarak belirlenmiştir. Hamsi pişirilmesi ve ikramı, yarışmalar, konser ve eğlence programlarından oluşan festival etkinlikleri öğleden akşama kadar geçen sürede bir gün içerisinde tamamlanmaktadır.

Festival mekânı olarak açık eğlence mekânı kullanılmaktadır. Rize sahil dolgu alanında bu tür etkinlikler için katılımcıların da kolay bir şekilde ulaşabileceği, diğer zamanlarda otopark olarak kullanılan, festival zamanı etkinlik alanına dönüştürülen bir mekândır. Rize’de geniş katılımlı programlar ve aktiviteler için alan problemi yaşanmaktadır. Şehir merkezinde bu tür aktiviteler için kullanılabilecek bir alan bulunmakla birlikte trafiği aksatması ve cami cemaatinin ibadet yaparken gürültüden rahatsız olması gibi sebeplerden bu alan kullanılamamaktadır. Burasının dışında sahil dolgu şeridinde ve şehir merkezine yakın olan bir yer, festival alanı olarak belirlenerek festival hazırlıkları yapılmaktadır.

⁴³² Mustafa Baltacı, Rize, 1983, Erkek, Üniversite, Belediye Plan ve Proje Müdürü, Mustafa Baltacı ile 15.01.2016 tarihinde Rize Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü’nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

Fotoğraf 117: Festival açılış protokol üyelerinin sahneden ağ atışıyla gerçekleştirilmektedir. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Hamsi Festivali'nin yapılmasına karar verildikten sonra tüm hazırlıklar yirmi gün gibi kısa bir sürede tamamlanmıştır. Festival için yapılan hazırlıkların başında, etkinlikte ikram edilecek yaklaşık 3 ton hamsinin balık halinden temin edilip edilemeyeceğinin kontrol edilmesi gelmektedir. İstenilen tarihte hamsinin olmama ihtimaline karşı balıkçılarla konuşularak tarih belirlenmiştir. Daha sonra festivalde sergilenmek üzere Rize kültürünü yansıtabilecek yöresel ürünler hazırlanmış, dışarıda yapılan hamsi festivalleri incelenmiş ve festivale katılanlara hamsinin nasıl ikram edileceğine karar verilmiştir. Hamsi pişirmek için büyük ızgaralar hazırlanmış Rize'de eskiden beri var olan balıkla beraber helva yeme âdetini devam ettirmek adına helva ikram edilmesi için sponsorlar bulunmuştur. Festivalin olmazsa olmazlarından müzik konusunda Türkiye'nin içinde bulunduğu sıkıntılardan, her gün gelen şehit haberlerinden dolayı bir karar verilememesi üzerine, "Müziksiz Karadeniz olmaz. Gerekirse biz cenazemize de müzikle ağlarız yani. O ağıt olayı bizim kültürümüzde var. Bizde yola giden balıkçı ağıtlarla uğurlanır, geldiğini de gördüklerinde horonla karşılanır. Sonuçta bir de eziyetli geliyor, yorgunlukla geliyor kolay değil ama yine de bizim o mutluluğu göstermemiz lazım. Tamam, şehidimiz bizim şehidimiz, ağlayacağız ama gerektiğinde horonumuzu da oynarız, ağıtımızı da

yakarız.”⁴³³ Düşüncesi ve müziğin yöre insanı üzerindeki etkisinden hareketle festivalin müziksiz olmaması gerektiğine karar verilmiştir. Tamamen yerel saz ekibi ve sanatçılardan oluşan Rizeli 23 sanatçısının sahneye çıktığı, dışarıdan yalnız bir iki desteğin olduğu, bir ekiple konser icra edilmiştir.

Köylerden toplanan eski eşyalarla bir şark köşesi oluşturulması, festival alanına bir balıkçı kayığının getirilmesi, etrafına ağlar atılması, unutulmaya yüz tutmuş gündelik kullanım eşyalarıyla bir görsel şölen oluşturulma çalışmaları ise festivalin diğer dikkat çeken maddi kültür unsurlarını oluşturmaktadır.

Festivalin organizasyon ekibi ve görevleri aktif katılımcıları oluştururken izleyici konumundaki halk, pasif katılımcılar grubundadır. Festival ortamının geçişkenliği sayesinde hamsi pişirme işlemini kendilerinin yapması ve eğlencede horon halkasına herkesin dâhil olması gibi vb. durumlardan pasif katılımcıların da aktif olabildiği görülmektedir.

Fotoğraf 118: Festival alanında yörenin maddi kültür unsurlarından oluşturulmuş kültür köşesi. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

⁴³³ Selda Albayrak, **a.g.g.**

Eğlencenin yapısal unsurlarından olan sohbet, festival ortamının vazgeçilmez unsurlarındandır. Festival ortamları ilk kez bir araya gelen insanların tanışmasına, yeni sosyal çevreler edinmesine ya da tanıdıklarla hasbihal etmesine imkân tanıyarak bireylerin sosyalleşmesine olanak sunmaktadır.

Ekmek arası hamsi ve müzikle birlikte aslında bir kültür yaşatılmaya çalışılmaktadır. Teknolojinin hızla geliştiği günümüzde geçmişten gelen kültürü gelecek kuşaklara aktaran bir köprü görevinin üzerlerine bir vazife, bir yük olduğunu bilinciyle hareket eden RİKADER başkanı, aksi takdirde sonraki nesillerin “geçmişinden habersiz, kültüründen kopuk, teknoloji nesli olacağı” endişesi taşıdığını ifade etmektedir. Telefona, teknolojiye kendini kaptıran gençlerle büyük bir neslin kaybolduğuna dikkat çekerek bu sorumluluk bilinciyle Hamsi Festivali’ni eğlenceli hale getirip Rize’ye kazandırmaya çalıştıklarına işaret etmektedir. Gençleri konserle, müzikle, eğlencelerle, festival, panayır havasına sokarak bunun içine çekebileceklerini düşündüklerini belirtmektedir. Hamsi Festivali’ni bir kültür festivali haline getirmek amacıyla, hamsinin sadece yemek olmadığı aynı zamanda bir kültür olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla o kültürü yansıtacak unsurları da beraber sunmak adına festival görevlilerine günümüzde artık giyilmeyen yöresel kıyafetler giydirilmiş, protokol üyeleri için masa yerine yer sofraları, siniler konulmuş ve protokol üyeleri iskemlelerde oturtulmuştur. Etkinlik açılışı protokole ağ attırarak gerçekleştirilmiştir.⁴³⁴

Festival hazırlıklarının bir başka boyutunu alanın hazırlanması oluşturmaktadır. Alanda hamsi pişirilecek ızgaraların hazırlanması, sahnenin hazırlanıp stantların yerleştirilmesi, protokol üyeleri için oturma yerlerinin belirlenmesi, pişirilecek hamsilerin hazırlanması yapılan diğer çalışmalardandır.

⁴³⁴ A.g.

Fotoğraf 119: Festival katılımcılarına ikram edilmek için görevliler tarafından hazırlanan hamsiler ve hamsi almak için sıraya girmiş katılımcılar. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

2015 yılında gerçekleşen ve katılımcı gözlemci olarak yer aldığımız festival gününde hareketliliğin erken saatlerde başladığı, mangalların yakıldığı, balıkların pişirilmeye başlandığı, aynı zamanda müzikle birlikte Rize Belediyesine ait halk oyunu ekibinin gösterilere başladığı, saat 11.00 sularında alana gelen protokol üyelerinin halkı selamlayarak kendileri için hazırlanan yere geçtiği gözlemlenmiştir. Rize Milletvekili, Valisi, Belediye Başkanı ve diğer protokol üyesinin yerlerini almasıyla festival başlamıştır. Protokol üyelerinden Belediye Başkanı, Rize Milletvekili, Vali'nin konuşmalarının ardından protokol üyelerinin sahneden, temsili balıkçı ağı atmasıyla festival başlatılmıştır. Festival alanına girişte yarışmalar için kayıt alınmıştır. Protokol konuşmaları ve ağ atma töreninden sonra balık kesme ve ekmek arası balık yeme yarışmaları yapılmıştır. Hamsi kesme yarışması için yarışmacılara kesip temizlemeleri için ikişer kilo balık verilmiştir. Yarışmada en hızlı keserek birinci olan ödüllendirilmiştir. Daha sonra tam ekmek arasına konulan hamsileri en hızlı bitirme yarışması yapılmıştır. Burada 7 dakikada tam ekmek arası hamsiyi bitirerek birinci olan kişi de ödüllendirilmiştir. Alanın bir tarafında yarışmalar yapılırken diğer tarafında pişirilen hamsiler halka dağıtılmıştır. 2.5 ton

hamsi birkaç saat içerisinde pişirilmiş ve halka dağıtılmıştır. Sahneye çıkan yöresel sanatçıların söylediği türkülerle halk eğlenmiş, horonlar oynamıştır. Karadeniz Bölgesinde atma türkü icrası önemli bir gelenektir. Yörenin atma türkü ustası Osman Efendioğlu ve Ahmet Çakar sahnede atma türkü söylemiştir. Gün boyu devam eden etkinlikler havanın kararmasıyla son bulmuştur. Rize’de ilki gerçekleştirilen Hamsi Festivali’ne halkın büyük ilgi gösterdiği gözlemlenmiştir.

Fotoğraf 120: Alana getirilen hamsi maskotu küçükler kadar büyüklerin de ilgi odağıydı. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Festivalin odak noktası olan hamsi pişirme ve hamsi yeme faaliyetinin dışında festivaldeki en önemli öge olarak eğlence görülmektedir. Rize eğlence kültürünün en önemli ögesi ise hiç şüphesiz kemeçe, tulum ve horondur. Festival alanında etkinliğin ilk anlarından itibaren kemeçe ve tulum seslerinin yükselmesi, katılımcıların hemen bir horon halkası oluşturması, izleyicilerin horon halkası etrafında şekillenmesi, müzik ve horonun artan temposuyla insanların günlük hayatın

sınırlarından uzaklaşıp vecd halinde horonun coşkunluğunu yaşamaları, festival dünyasının özgürlüğüne adım atmaları festivalin kurmaca evreni sayesinde gerçekleşmektedir. Bu evren festival boyunca yarışmalar, oyunlar, atma türküler ve konserlerle devam etmektedir.

Festivalin şehre katkısıyla ilgili öncelik, şehir halkının dikkatini çekmektir. Dışarıdan Rize'ye gelenler Rize'nin çok güzel bir şehir olduğunu belirtip insanın biraz zor karakterli olduğundan da dert yanmaktadır. Amacımız şehirde kalıp zor şartlarla mücadele eden, ezilen, takdir bekleyen, küçük bir olayda sinirlenen, eleştiren ve yüzü çok gülmeyen insanlarına ellerindeki bu güzelliğin kıymetini fark ettirmektir. Festival günü gençlerden çok, yaşlılar mutlu olup eğlendi ve orada sergilenen aletleri görerek anılarını tazeledi. Asık suratla gelen insanların yüzü gülmeye başladı. Biz burada kendi toplumumuzu da bir defa kendine getirmek istiyoruz. Buradaki insan gülerse dışarıdaki insan geldiğinde, yüzü gülerek gidecektir. Biz kendi insanımızı biraz uyandırmak istiyoruz. O kadar geçim derdine düşüp gözünün önündekini fark etmemeye başladılar ki bu arada nesil de kayboluyor. Kendi elindekinin kıymetini bilmediği için çocuğuna da vermiyor bunu. Bizim amacımız insanları evinden çıkartarak onlara elindekinin kıymetini göstermekti. Bunun da Rize'ye çok faydası olacağını düşünüyorum. Hamsiyi adam her gün alıp evine götürüyor ama burada, festivaldeki hamsi çok değerli oldu. Buraya hamsi kostümlü bir adam geldi, insanlar onunla kırk defa resim çekti. İnsanlar hamsi almak, hamsi yemek için sıraya girdi. Evinde pişirilse kalkıp gelmez ama burada kıymetli oldu. İnsan elindekinin değerini öyle anlıyor. Amacımız birazcık insanları uyandırmak.⁴³⁵

Hamsi Festivali adı altında amaç, eşin-dostun, Rize'de ikamet edenlerin bir araya gelmesi, orada kaynaşması ve bunun yanında da müzikal etkinlikler yapılarak insanların eğlenmesidir.⁴³⁶ Bu cümleden hareketle festivallerin yapılma amaçlarından

⁴³⁵ A.g.

⁴³⁶ Hüseyin Nalkıran, Rize, 1966, Erkek, Üniversite, Belediye Kültür ve Sosyal İşler Müdürü, Hüseyin Nalkıran ile 18.12.2015 tarihinde Rize Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

birinin de halkı kaynaştırıp şehir kültürünün oluşmasına zemin hazırlamak olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Rize festivallerinde yerelden ulusala, ulusaldan uluslararasına taşınan bir amacın olduğu söylenebilir. Festivalde öncelikli düşüncenin Rize insanına sahip olduğu kıymetleri fark ettirmek olduğu görülmektedir. Rize'nin böyle bir festival etrafında birlik beraberlik sağladığı, yapılmak istenilen bu etkinliğin halktan da karşılık bulduğu görülmektedir.

Fotoğraf 121: Rize’de atma türkü söyleme geleneğinin önemli iki ustası Osman Efendioğlu ve çırağı Ahmet Çakar sahnede atma türkü icrasında. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Festivalin görkemli ve dikkat çekici bir açılış etkinliği ile başladığı görülmektedir. Izgaralarda hamsinin bitmesiyle yeme-içme faslı, konserin sona ermesiyle de herhangi bir özel bitişe ihtiyaç duyulmadan festival faslı tamamlanmaktadır.

Hamsi Festivali, yeme-içme ve eğlenme ile birlikte unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş pek çok özelliğiyle genelde yöre kültürünü, özelde ise hamsi kültürünü yaşatma adına ortaya çıkmış bir festivaldir. Av için balıkçıların aileleri tarafından horonlarla uğurlanması, heyecanla dönüşlerinin beklenmesi, hamsinin tutulması, eve getirilmesi, temizlenmesi, çeşitli şekillerde pişirilmesi –hatta bir

rivayete göre 400’den fazla çeşit yemeğinin yapılması- gibi pek çok özellikleriyle hamsi Karadenizliler için balıktan öte bir şeydir. Bu sebeple o, bir balık değil, kendine mahsus özellikleriyle hamsidir. Yıllardır büyüklerinden görüp yaşadıkları/yaşattıkları bu kültürün teknolojik gelişmeler ve modern dünyanın etkisiyle gelecek kuşaklarca yeteri kadar sahiplenilmediğini düşünen ve bu konuda kendilerini sorumlu gören kişilerce gündeme getirilmiş ve bir festival adı altında yöreye has diğer unsurlarla birlikte etkinlik olarak icra edilmeye başlanmıştır.

3.2.32. Didingola / Eğrisu Yayla Şenliği

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Didingola-Eğrisu Yayla Şenliği	2017	Kurban Bayramı son günü	Didingola Yaylası	Yayla Şenliği
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Yayla göçü, geleneksel oyunlar, yarışmalar	Topluca Köyü Kalkındırma ve Kültür Derneği ile Köy Muhtarlığı	2 bin kişi	2 gün	?

Tablo 38: Didingola-Eğrisu Yayla Şenliği genel bilgi tablosu.

Çamlıhemşin’e bağlı 911 nüfuslu Topluca köyü etnik köken olarak Lazlardan oluşmaktadır. Köyün başlıca yaylaları: Komati, Eğrisu, Limbosona, Nozona ve Didingola’dır. Bu yaylalardaki evler geleneksel mimari yapılarını muhafaza etmesiyle dikkat çekmektedir. Topluca köyü yaylalarında yeni yapılaşmaya müsaade

[?] Şenlik bütçesi hakkında bilgi edinilememiştir.

edilmemiş, restore edilen yayla evlerinde ise geleneksel mimariye sadık kalınarak ahşap ve taş dışından malzeme kullanılmamıştır. Bu yönüyle yaylanın otantik yapısı korunmuş, doğal görünümü bozulmamıştır. Topluca köyü sakinleri, Karadeniz yaylalarında yeşil yol adıyla yapılan yol çalışmalarına yaylalarının doğal yapısının, temiz havasının bozulacağı ve yaylada gürültü kirliliği oluşturacağı gerekçesiyle karşı çıkmışlardır. Bu karşı duruşları, Yeşil yolun yaylalarının içinden geçmesine mani olmalarıyla ulusal basında⁴³⁷ yer almışlardır.

İlki 2017 yılında gerçekleştirilen Didingola–Eğrisu Yayla Şenlikleri’nin zihinsel arka planı eski dönemlerde yapılan geleneksel yaylacılık faaliyetlerine dayanmaktadır. Yazılı olarak bir kuralı olmasa da yayla göçü zamanlarında, yaylaya ilk gidildiğinde bu tür şenliklerin, eğlencelerin fiili olarak yapıldığı bilinmektedir. Eski dönemlerde doğal seyrinde yapılan ve “Vartevor/Vartivor/Vaktivor” olarak adlandırılan bu yayla şenlikleri, formatı değiştirilip güncellenerek günümüzde yayla festivalleri olarak devam ettirilmektedir. Yaylacılık faaliyetleri, ekonomik şartların değişmesi, köyden kente göç olgusu, teknolojik gelişmeler, tüketim kültürüne dayalı bir yaşam modelinin ortaya çıkması vb. pek çok ekonomik ve sosyal sebeplerden son zamanlarda gerileyip eski önemini yitirmiştir.

“Tarım, hayvancılık ve yaylacılık faaliyetlerinin devam ettiği, doğal olarak hala yayla göçlerinin yapıldığı kalabalık ve dinamik bir köy olan Topluca’da son zamanlarda kaybolmaya yüz tutmuş bir takım aslî kültür unsurları yeniden canlandırmak için unutulmaya yüz tutmuş doneleri bir araya getirerek yayla şenlikleri organize edilmiştir. Üç senedir şenlik şeklinde kutlanmaya başlanmıştır. Aslında bunlar doğal seyrinde zaten var olan etkinliklerdir. Sadece

⁴³⁷ (Çevrimiçi) <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/363611/yesilyol-calismasinda-olaylar-cikti-1i-asker-4-yarali.html>, 17 Ocak 2020.; (Çevrimiçi) <https://www.haberler.com/rize-deki-yayla-kavgasina-sorusturma-acildi-koy-7688478-haberi/>, 17 Ocak 2020.; (Çevrimiçi) <https://www.birgun.net/haber/koyluler-doganin-bozulmamasi-icin-yaylaya-yol-yapilmasina-izin-vermedi-225376>, 17 Ocak 2020.; (Çevrimiçi) <http://karadenizisyandadir.net/koyluler-doga-yaylaya-yol-izin-vermedi/>, 17 Ocak 2020.

biraz daha organize edilmiş, biraz daha kurallar getirilmiş, düzene oturtulmuştur. Zaten Hemşin vadisinde olan şeylerdir.”⁴³⁸

Fotoğraf 122: Didingola Yayla Şenliği davetiyesi

Şenlik adlandırmasının dayanağını geleneksel yaylacılık kültürü oluşturmaktadır. Şenliğin merkezinde yayla ve yaylacılık faaliyetleri yer almaktadır.

Organizasyon tarihi hava şartlarına bağlı olarak değişiklik göstermekle birlikte her yıl Kurban Bayramı’nı takip eden günler olarak tespit edilmiştir. Şenlik etkinlikleri iki gün boyunca gerçekleştirilmektedir.⁴³⁹ Şenliğin belirli bir organizasyon olarak düzenli bir şekilde yapılmaya başlandığı birkaç yıllık geçmişinde etkinlik tarihi olarak Kurban Bayramı’nı takip eden günler belirlenmiş olsa da ilerleyen dönemde Hicri takvimden dolayı bayram günlerinin bahar ve kış aylarına gelmesiyle yaylada bu tür etkinliklerin yapılma imkânı olmayacağından takvimin değiştirilmesi muhtemel görünmektedir. Geleneklerin yaşatılması adına

⁴³⁸ Engin Albardak, Çamlıhemşin İlçe Gençlik ve Spor Müdürü, Topluca Köyü Kalkındırma ve Kültür Derneği Yönetim Kurulu Üyesi. Engin Albardak ile 04.01.2020 tarihinde yaptığımız görüşme notlarından. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

⁴³⁹ Engin Albardak, a.g.g.

düzenlendiği ifade edilen şenliğin, geleneksel yaylacılık kültüründe şenlik zamanı olan ağustos ayında değil de dini bir kutlama olan Kurban Bayramı sonrasında yapılması, şenlik takvimini geleneklerden ziyade dini referansların belirlediğini göstermektedir.

2019 yılında üçüncüsü yapılan Didingola-Eğrisu Yayla Şenlikleri, Kültür Bakanlığı desteğiyle Topluca Köyü Kalkındırma ve Kültür Derneği ile Köy Muhtarlığı tarafından organize edilmektedir. Dernek tarafından şenlik için etkinlik, iletişim, organizasyon, temsil, ağırlama vb. başlıklarla kurullar oluşturularak görev paylaşımı yapılmaktadır. Bu kurullar kendi içerisinde yaptığı toplantılarla işleyişin nasıl yapılacağını kararlaştırmaktadır. Şenliklerin maddi boyutunun bir kısmı Kültür Bakanlığı tarafından bir kısmı da bulunan sponsorlar tarafından karşılanmaktadır. Çok büyük miktarlara ihtiyaç duyulmayan, büyük bütçe gerektirmeyen etkinlikler yapılmaktadır.⁴⁴⁰ Şenliklerin temelini oluşturan hazırlıklar Köy Muhtarlığı ve dernek eliyle yürütülmektedir. Topluca köyü çevrede kendi içerisinde birlik ve beraberliği öne çıkarması, topluca yapılan faaliyetlerde bir bütünlük sergilemesi yönüyle bilinmektedir.

Üç yıldır aynı formatta gerçekleştirilen şenlikler aslî amacına hizmet etmesi düşüncesiyle, köy dışından ve protokolden kimse davet edilmeden, basına kapalı olarak yapılmaktadır. Şenlik için bir kez İlçe Kaymakamı resmi sıfatla ve davetiyeyle değil misafir olarak katılmıştır.⁴⁴¹ Şenlik dışarıdan gelecek katılımcılara kapalı olarak yalnızca Topluca köyü halkı arasında gerçekleştirilmektedir. Bu yönüyle sınırlı katılımcılı bir şenlik olarak değerlendirilmektedir.

İki gün süren yayla şenliğinin açılışı ilk gün temsili yayla göçü yürüyüşü ve köy muhtarı, dernek başkanı vb. konuşmalar ile başlatılmaktadır. Yayla göçleri yaklaşık bir kilometrelik bir mesafede, eski dönemlerde yaylacılık faaliyetleri için yapılan göçlerde olduğu şekliyle, yörenin geleneksel sazı olan tulum eşliğinde, yöresel yol havası türküler ve özellikle atma türküler söylenerek

⁴⁴⁰ A.g.

⁴⁴¹ A.g.

canlandırılmaktadır.⁴⁴² Şenlik açılışındaki konuşmalar ve geleneksel yayla göçü canlandırması ile gösterişli, canlı, yüksek katılımlı ve katılımcıların aktif olduğu bir “başlangıç kalıbı” uygulaması görülmektedir.

Fotoğraf 123: Geleneksel tören kıyafeti “Kupni” ile şenliğe katılan köylü kadınları. (Foto: <https://www.facebook.com/YavuzGunayMedya/photos>)

Bu yürüyüşe kadınlar yüz yıllardır özel günlerde giyilen ve “Kupni”⁴⁴³ adı verilen geleneksel tören kıyafeti ile katılmaktadır.⁴⁴⁴ Sadece dış etkilerden korunmak amacı taşımayan kıyafetler aynı zamanda sosyal ve kültürel anlamda taşıdıkları manalarla da bir değer ifade etmektedir. İnsanların çevresine, içinde bulunduğu

⁴⁴² A.g.

⁴⁴³ **Kupni:** Topluca köyü kadınlarının giydiği 7-8 parçadan oluşan, düğün, bayram vb. önemli günlerde ve merasimlerde giyilen bir özel kıyafettir. Kupni renklerinde kıyafeti giyenlerin evli mi, bekâr mı vb. durumlarını ifade eden anlam derinlikleri vardır.

⁴⁴⁴ Engin Albardak, **a.g.g.**

topluma/topluluğa verdiği önem, kattığı değer öncelikle kıyafetiyle ölçülmektedir. Yayla şenliklerinde köylü kadınların giydiği geleneksel kıyafetler, onların şenliğe bakış açılarını verdikleri önemi göstermektedir.

Etkinlikler için bir gün öncesinden yaylaya gidenler akşam tulum eşliğinde “çardak oyunu” oynamaktadırlar. Ertesi gün başlayan şenliklerde hedefe silah atma, halat çekme, penaltı atışları, horon yarışması, yöresel “kire”⁴⁴⁵ oyunu, atma türkü ve geleneksel nefesli halk sazı tulum eşliğinde yöresel halk dansı olan horon oyunları oynanmaktadır. Oyun-yarışma bölümüne önümüzdeki yıllarda yörenin geleneksel çorap örme yarışmalarının eklenmesi de planlanmaktadır.⁴⁴⁶

Çardak horonu, geleneksel yayla kültüründe yaylaya girilen ilk akşam oynanan bir horon oyunudur. Yayla şenliklerinde de bir gün öncesinden yaylaya çıkanlar geleneği sembolik de olsa yaşatma adına çardak horonu oynamaktadırlar. Şenlik eğlencelerinin merkezinde yarışmalar, müzik, horon ve atma türküler yer almaktadır. Oyun ve yarışmalar hem eğlence hem geleneğin yaşatılması hem de kültür aktarımı gibi birçok işlev ifade etmektedir.

Topluca köyü geleneklerine bağlı, muhafazakâr yapısını koruyan bir köydür. Kadın erkek ilişkilerinde haremlik-selamlık uygulamaları devam ettiren köyde kadınlarla erkekler ayrı ayrı mekânlarda eğlenmektedir. Şenlikler, toplumda son zamanlarda kaybolmaya başlamış bir takım kültürel ve sosyal dokuları gün ışığına çıkarma amacıyla her yıl biraz daha geliştirerek devam ettirilmektedir. Haremlik-selamlığın eskiden daha katı bir şekilde uygulandığı köyde kadınların evlerin kapalı alanlarında horon oynadığı, son zamanlarda bu durumun biraz esnetildiği fakat yine

⁴⁴⁵ **Kire:** 5-6 kişilik takımlardan oluşan iki gurubun karşılıklı oynadığı bir oyundur. Orta büyüklükteki bir taşın üstüne ondan daha küçük başka bir taş konularak yirmi otuz metre mesafeden el ile daha küçük bir taş atarak üstteki taşı devirme şeklinde oynanan bir oyundur. Vuramayanın kazanan grubu sırtında oyun sahasında karşıdan karşıya taşıdığı bir oyundur.

⁴⁴⁶ Engin Albardak, **a.g.g.**

de erkeklerle kadınların ayrı ayrı yerlerde oynamalarına dikkat edildiği⁴⁴⁷ belirtilmektedir.

Fotoğraf 124: 3. Didingola-Eğrisu Yayla Şenlikleri’nde geleneksel “Kire” oyunu oynayan bir grup. (Foto: <https://www.facebook.com/YavuzGunayMedya/photos>)

“Çok farklı daha önce atalarımızın yapmadığı şeyi yapıp kirletme derdinde de değiliz. İnsanların eğlenme kültürlerini yüzyıllardır olduğu gibi devam ettirerek, çok fazla çalgı çengi işine döndürmek istemiyoruz. Bizim amacımız sadece insanları eğlendirmek de değil aslında, geleneksel bir takım değerleri yeni nesle aktarma peşindeyiz. Misyonlarımızın içerisinde sadece iki günlük eğlence yok. Bu tür planları yaparken her sene biraz daha gelişerek devam etmek istiyoruz. İlk yaptığımız şenlikte bizim gençlerimizin de böyle sahne olsun, yöresel sanatçı olsun, çalgı çengi gibi bir takım istekleri oldu. Gençlerimiz biraz direnç gösterdiler ama biz en başından itibaren Vaktivor dediğimiz yayla şenliklerimizde ne yapılıyorsa onu yapacağız diye direttik. O direnci kırdık. Ama derdimizi doğru anlattığımızı düşünüyoruz.”⁴⁴⁸

⁴⁴⁷ A.g.

⁴⁴⁸ A.g.

Kültürel anlamda geleneksel hayatın izlerinin belirgin olarak yaşandığı köy, yayla şenliklerini de geleneksel kalıplarıyla gerçekleştirmektedir. Pratikte ortaya konulan ve engellenen uygulamalarla eğlenceye salt manası ile değil de bir kültürel değer olarak yaklaşıldığı görülmektedir. Eğlence öncesi hazırlıklar, başlangıç kalıbı, eğlence içeriğindeki oyunlar-yarışmalar, sohbet, yiyecek-içecek, müzik, dans, giyim-kuşam ve süslenme, hediye ve ödülleriyle Didingola Yayla Şenliği, geleneksel halk eğlence kültürünün öğelerini yansıtan geleneksel eğlence formuna bağlı kalınarak gerçekleşmektedir.

3.2.33. Hemşin Kültür Sanat ve Tulum Festivali / Su Sporları Şenliği

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Hemşin Kültür Sanat ve Tulum Festivali/ Su Sporları Şenliği	2017	Haziran-Temmuz	Hemşin	Spor kültür sanat
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Yarışmalar, konserler, spor müsabakaları	Hemşin Belediyesi, Hemşin Kaymakamlığı, Hemşin Spor Kulübü	5 bin kişi	2 gün	120 - 130 bin lira

Tablo 39: Hemşin Kültür Sanat ve Tulum Festivali/ Su Sporları Şenliği genel bilgi tablosu.

Hemşin, denizden 19 km içeride, il merkezine 57 km mesafede, yaklaşık olarak 120 km² yüz ölçüme sahip, kuzeyinde Pazar ilçesi, batısında Çayeli ve

Kaptanpaşa, güneyinde ve doğusunda Çamlıhemşin ile komşu Rize'nin bir ilçesidir.⁴⁴⁹

Fotoğraf 125: Hemşin Kültür Sanat ve Tulum Festivali tanıtım afişleri.

Hemşin merkezde dere üzerine yapay bir gölet yapılmıştır. Festival, göleti değerlendirme fikriyle oluşmuştur. Öncelikli olarak yüzme yarışları düşünülmüştür. Festival ilk olarak sahipleri Hemşinli olan İstanbullu bir firmanın desteğiyle yapılmıştır, sonra çeşitli sebeplerden ara verilmiştir. Bir müddet sonra Hemşin Spor Kulübü, Hemşin Belediyesi ve Hemşin Kaymakamlığı ortak çalışmasıyla İçişleri Bakanlığı'nın sportif projelere destek çağrısına bir projeyle başvurulmuştur. Aynı dönemde Kültür Bakanlığı'na da kültür sanat etkinlikleri adıyla bir proje sunulmuştur. Proje içeriği cumartesi günü su sporları, pazar günü de kültürel etkinlikler olacak şeklinde detaylandırılmıştır. Projelerin kabul edilmesiyle iki proje

⁴⁴⁹ (Çevrimiçi) <https://tr.wikipedia.org/wiki/Hemşin>, 19 Aralık 2019.

birbirine destek olacak şekilde bir gün su sporları, bir gün kültür sanat etkinlikleri planlanarak “Hemşin Kültür Sanat ve Tulum Festivali/ Su Sporları Şenliği” adıyla haziran-temmuz aylarında iki günde gerçekleştirilmektedir.⁴⁵⁰

Festivalin yapısal öğelerinden “adlandırma” yapılırken yörenin ismi, bakanlıklara sunulan projelerden dolayı kültür sanat ve tulum ibaresi ile spor etkinliklerini kapsayan su sporları ibaresinin tümünü içine alan bir ad olan “Hemşin Kültür, Sanat ve Tulum Festivali /Su Sporları Şenliği” kullanılmıştır. Hem festival hem şenlik ifadesinin birlikte kullanılması, kültür sanat ve tulumla festival, su sporlarıyla birlikte şenlik ifadelerinin kullanılması dikkat çekmektedir. Festival adlandırmasının yapılmasında kültür ve sanatı ifade eden etkinliklerin festival olarak yarışma ve eğlence ifadelerinin de şenlik olarak algılandığı görülmektedir.

Festival zamanı belirlenirken bütün sınav tarihleri, bayramlar, il merkezi ve ilçelerde yapılan diğer etkinliklerin tarihleri, cumhurbaşkanının Rize’ye gelişi vb. pek çok husus dikkate alınmaktadır. Çünkü Hemşin küçük bir yer olduğundan il merkezi ve diğer ilçeler Hemşin’in yapacağı etkinlikleri dikkate almayabilir fakat Hemşin bunlara dikkat etmek zorundadır. Bürokratların katılımı gibi hususları dikkate almak durumundadır. Festivalin bazı terör saldırılarından ve cumhurbaşkanının Rize’ye gelişinden dolayı yapılamadığı olmuştur. Çünkü Cumhurbaşkanı Rize’ye geldiğinde bütün güvenlik birimleri, il-ilçe yöneticileri programını Cumhurbaşkanı’nın programına göre ayarlamak zorunda böyle olunca yapılan bütün programlar altüst olmaktadır.⁴⁵¹

Festivalin merkezinde su sporları olduğu için bu sporlar için en uygun olan zaman ve yörede yapılan diğer etkinlikler festival “zaman”ı için belirleyici unsur olabilmektedir. Festivalin iptal edilmesi ancak olağanüstü durumlarda gerçekleşirken Hemşin’de siyasi bir olay olan cumhurbaşkanının Rize’ye gelmesi de festivalin iptal edilmesine sebep olmaktadır. Festival ağustos ayı içerisinde ve iki gün şeklinde gerçekleştirilmektedir.

⁴⁵⁰ Şefik İnce, Festival Organizasyon komitesi üyesi. Şefik İnce ile 19.12.2019 tarihinde yapılan görüşme notlarından.

⁴⁵¹ A.g.

Hemşin ilçe merkezi ve yeni oluşturulan gölet festival mekânı olarak belirlenmiştir. Festivalin odak noktası olan etkinliklerin ve su sporlarının gerçekleştirildiği gölet ile gölet etrafındaki alan hem yarışmaların hem eğlencenin mekânı olarak belirlenmiştir.

Fotoğraf 126: Festivalde yer alan etkinliklerden yöresel halk dansı horon icrası.
(Foto: <https://www.facebook.com/HemşinBelediyeBaskanligi/>)

Festival etkinlikleri İlçe Kaymakamlığı, Belediye Başkanlığı ve Hemşin Spor Kulübü ortak çalışmasıyla gerçekleştirilmektedir. Festivalle ilgili tüm çalışmaları oluşturulan festival komitesi takip etmektedir. Komite tarafından görev paylaşımı yapılarak ilgili birimlerle organize bir şekilde hazırlıklar yürütülmektedir.⁴⁵²

Cumartesi günü yapılan yüzme yarışları Rize İl Gençlik Spor Müdürlüğü yüzme öğrencileri ile vatandaşlardan oluşan Hemşin gençleri, 18-25 yaş, 25-38 yaş ve veteran gruplar adı altında çeşitli kategorilerde yapılmaktadır. Sabahtan akşama

⁴⁵² A.g.

kadar belirli sürelerle yapılan yarışlar arasında yörenin geleneksel nefesli sazı olan tulum eşliğinde yine yöresel halk danslarından olan horon oynanmaktadır. Etkinlikler akşam 17.00'ye kadar devam ederken 17.00'de ödül töreni yapılmaktadır. Saat 18.00'den sonra spor faaliyetleri bitirilip kültür sanat etkinlikleri başlatılmaktadır. Sahneye önce yöresel saz olan tulum, yerel sanatçılar, usta tulumcular ve halk dansı sanatçıları gelerek sanatlarını icra etmekte, son olarak yörenin meşhur sanatçılarından birisi sahneye çıkmaktadır. Pazar günü Rize'den gelen kanocular, raftingciler kendi çalışma programlarına göre bir yarışma yapmaktadırlar. Gelen yelkenliler etkinliğe görsellik katmak amacıyla gösteri yapmaktadırlar. Çeşitli yüzme kulüpleri ve Rafting Federasyonu sporcuları gelerek etkinliği renklendirmektedir. Yine etkinlik aralarında yörenin vazgeçilmez iki unsuru tulum ve horon icra edilmektedir. Bu şekilde ikinci gün de tamamlanmakta ve yine ödül töreniyle kültür sanat etkinliklerine geçilmektedir. Akşam olduğunda ise geleneksel Hemşin çorabı örme yarışları ve tulum çalma yarışmaları yapılmakta, atma türkü söyleme geleneği ve yöresel sanatçı konserleri gerçekleştirilmektedir.

Fotoğraf 127: Festivalde kano yarışları öncesi horon eden yarışçılar.
(Foto: <https://www.facebook.com/HemsinBelediyeBaskanligi/>)

“Yarışma etaplarının aralarındaki tulum ve horonları önemsiyoruz.”⁴⁵³ Festivalin eğlencesinin yapısal unsurlarından müziğin merkezini oluşturan tulum, yörenin geleneksel nefesli sazlarındandır. Eğlencenin bir başka yapı unsurlarından olan dans, geleneksel horon oyunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tulum ve horon hemen her eğlencede icrasıyla yöre kültürünün yaşayan en önemli öğelerinden olarak görülmektedir.

İl dışında Hemşin denildiğinde Çamlıhemşin’in algılandığı, bilindiği dolayısıyla bu etkinliklerle Hemşin’in ayrı bir yer olarak var olduğu, Hemşin denildiğinde Çamlıhemşin’le karıştırılmasını önleyerek yereldeki bilinirliğin ulusal düzeyde de sağlanmak istendiği görülmektedir. Aynı zamanda üst düzey devlet adamlarının katılımı ile ulusal basında haber değeri olmasıyla Hemşin’in reklamının yapılması da sağlanmaktadır. Diğer taraftan sorunsuz bir eğlence yapılması, böylelikle insanların gönüllerince eğlenebilmesi, yarışmalar neticesinde katılımcılara küçük çaplı ödüller verilmesi neticesinde herkesin mutlu edilmesi, dışarıdan gelen misafirlerin ilçeyi gezip görme ve tanıma fırsatı bulması festivalle hedeflenen amaçlar olarak dile getirilmektedir.⁴⁵⁴

2019 yılında üçüncüsü gerçekleştirilen etkinliklere bütün dallarda 230 sporcu katılmıştır. Genel festival katılımcısının ise yaklaşık 5 bin kişi olduğu⁴⁵⁵ belirtilmektedir. Festivallerde aktif olarak yer alan katılımcılar etkinlik içerisinde yarışmalara, horon oyununa katılanlardan oluşurken, etkinliklere katılmayan yalnızca izleyici durumunda olan kişiler ise kimi zaman horon halkasına dâhil olarak izleyici durumundan katılımcı durumuna geçebilmektedir.

Hemşin Kültür, Sanat ve Tulum Festivali / Su Sporları Şenliği’nde, başlangıç kalıbı yöresel saz olan tulum eşliğinde oynanan geleneksel horon oyunu ve sonrasında protokol üyelerinin açılış konuşmalarından oluşmaktadır.

⁴⁵³ A.g.

⁴⁵⁴ A.g.

⁴⁵⁵ A.g.

Her yıl daha iyisi yapılmaya odaklanılan etkinliklerde amacın Hemşinlileri bir araya getirmek, birlik beraberlik içinde spor ve kültürle buluşturmak olduğu belirtilmiştir.⁴⁵⁶ Festivalin yalnızca eğlenme, hoşça vakit geçirme işlevi taşımadığı aynı zamanda birlik beraberlik duygusu içerisinde bir araya gelme, sportif ve kültürel faaliyet gerçekleştirerek sosyalleşme işlevlerinin olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 128: Tulum ustası Remzi Bekâr'a festivalde gerçekleştirdiği icra sonrası plaket takdim edilirken. (Foto: <https://www.facebook.com/HemsinBelediyeBaskanligi/>)

Organizasyonun 120 - 130 bin lira civarında bir maliyeti olduğu belirtilmiştir. Proje kapsamında 50 bin liralık ödeneklerinin onaylandığı ve harcamaların bu çerçevede sınırlandırıldığı, gelen sanatçıların birçoğunun en asgari düzeyde ücret aldığı, pek çok çalışanın gönüllülük esasına göre iş yaptığı vurgulanmaktadır.

⁴⁵⁶ Belediye Başkanı HalimKazım Bekâr'ın açılış konuşmasından (Çevrimiçi) <http://www.hemsin.bel.tr/Haber/HEMSINDE-FESTIVAL-COSKUSU-15.html>, 20.12.2019.

Amaçlarının Hemşin için güzel bir organizasyon gerçekleştirmek olduğu bu bağlamda görevlilerin maddi bir beklentiye girmediği belirtilmektedir.⁴⁵⁷

Hemşin Kültür, Sanat ve Tulum Festivali/Su Sporları Şenliği'nin her geçen gün artan katılımcı sayısı ile hem yöre kültürüne ait motifleri sergileyen hem de spor aktiviteleriyle ilçeye dinamizm kazandıran bir festival haline geldiği görülmektedir. Festival yöre insanına bir eğlence ve hoşça vakit geçirme imkânı sağlarken aynı zamanda ilçenin tanıtımına, gençlerin spora yönlendirilmesine imkân sağlamaktadır.

3.2.34. Derepazarı Pide ve Turizm Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Derepazarı Pide ve Turizm Festivali	2017	Kurban Bayramı son günü	Derepazarı	Pide, tanıtım
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Pide ikramı, konser, çocuklar için oyun ve eğlenceler	Derepazarı Belediyesi	5 bin kişi	2 gün	100 bin lira

Tablo 40: Derepazarı Pide ve Turizm Festivali genel bilgi tablosu.

1949 yılında bucak ve 1954 yılında belediye olan Derepazarı, 1991 yılında fiilen ilçe olarak faaliyete geçmiştir. İlçenin nüfusu 7 bin 508, yüzölçümü 29 km²'dir. Doğu ve güneyinde Rize, batısında İyidere, kuzeyinde Karadeniz ile çevrilmiştir. İlçe, Rize merkezinden 7 km uzaklıkta sahilde kurulmuş bir yerleşim birimidir.⁴⁵⁸

⁴⁵⁷ Şefik İnce, a.g.g.

⁴⁵⁸ Çevrimiçi: <https://www.derepazari.bel.tr/pages/derepazari-tarihcesi.html>, 07 Ocak 2020.

Derepazarı'nın peynirli ve kıymalı pidesi meşhurdur. 2017 yılında Türk Patent ve Marka Kurumu'na coğrafi işaret başvuruları yapılmıştır. 2018 yılında kurum tarafından 324 tescil numarası ve Derepazarı Pidesi coğrafi adıyla mahreç işareti⁴⁵⁹ verilmiştir. Belediye tarafından hem bunu pekiştirmek hem ilçenin reklamını-tanıtımını yapmak hem de insanları kaynaştırmak düşüncesiyle bir festival etkinliği planlanmıştır.⁴⁶⁰

*Belediyemiz tarafından 3'üncüsü
düzenlenen Pide ve Turizm Festivalini
onurlandırmanızı diler,
saygılar sunarız.*

*Selim METİN
Derepazarı Belediye Başkanı*

*Selçuk KÖKSAL
Derepazarı Kaymakamı*

Tarih: 13-14 Ağustos 2019 Yer: Derepazarı Stadyumu

Fotoğraf 129: Derepazarı Pide ve Turizm Festivali davetiyesi.

Festivalin yapısal unsurlarından olan adlandırmanın merkezinde yörenin meşhur pidesinin yer aldığı, ilçe adıyla birlikte ürün adı ve festivalin gerçekleştirilme amacının adlandırmada belirleyici olduğu görülmektedir. Yöreyle ürünün özdeşleştirilerek zihinlerde yer etmesi böylelikle ürünün ve ilçenin bilinirliğini artırmak amaçlanmaktadır.

2020 yılında 53 metre uzunluğunda ve 53 çeşit içerikli pide yaparak Guinness Rekorlar Kitabı'na girmek istedikleri böylelikle Derepazarı'nın ismini tüm dünyaya

⁴⁵⁹Çevrimiçi: <https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/geographicalRegisteredList/>, 07 Ocak 2020.

⁴⁶⁰ İsmail Denizeri, Derepazarı-Rize, 1968, Erkek, Lise, Derepazarı Belediye Meclis Üyesi, 20.12.2019 tarihinde İsmail Denizeri ile yapılan görüşme kayıtları Yasin Kırılmış arşivindedir.

duyurmayı hedefledikleri ifade edilmiştir. Trabzon'un köftesiyle ünlü Akçaabat'ı gibi Rize'nin de artık bir Derepazarı olduğu ve Derepazarı'nın yemek kenti, pide kenti olacağı⁴⁶¹ vurgulanarak festivalin ilçenin tanıtımı ile ilgili önemli bir argüman olduğu dile getirmiştir.

Festival etkinlikleri bayramın son günü ve takip eden gün olmak üzere iki günde yapılmaktadır. 2016 yılında çalışmalar yapılarak festival girişiminde bulunulmuş fakat ülkede yaşanan terör saldırıları sebebiyle festivalden vazgeçilerek konser ve etkinlikler iptal edilmiştir.⁴⁶² Festival zamanının herhangi bir olay veya takvime bağlı olmadan, organize edenlerin öngörü ve inisiyatifiyle, katılımcı durumu gözetilerek belirlendiği görülmektedir. Zamanı, Kurban Bayramı; süresi ise iki gün olarak belirlenen ve Kurban Bayramı'nın son günü ile takip eden günde gerçekleştirilen festivalin ilk günü çocuklara, ikinci günü ise tüm katılımcılara yönelik etkinlikler yapılmaktadır. Festivalin planlandığı ilk yıl ülkede yaşanan terör olayları sebebiyle iptal edildiği daha sonraki yıllarda gerçekleştirilen etkinliklerin 2019 yılında üçüncüsü yapıldığı görülmektedir.

Festival hazırlıklarının tümü belediyede oluşturulan bir ekip tarafından yürütülmektedir. Etkinlik öncesinde tanıtım, duyuru ve davet amaçlı, doğum yeri Derepazarı olan ve şuan şehir dışında yaşayan iş adamı, bürokrat ve tüm vatandaşlara Belediye Başkanı ve Kaymakam adına davetiye gönderilmektedir. Yaklaşık bir ay öncesinden basın mensuplarına kahvaltı verilip festivalin içeriği hakkında bilgilendirme toplantısı yapılmaktadır. Böylelikle festivalin medyada haber olması sağlanmaktadır. Rize il merkezinde ve Derepazarı'nda uygun yerlere afişler, billboardlar ve bayraklar asılarak duyurular yapılmaktadır. Kıymalı ve peynirli pide kostümlü iki adam Rize sokaklarında dolaştırılarak davetiyeler dağıtılmaktadır. İlçe spor sahasında sahne hazırlanmakta, sahne ile etkinlik alanı balonlar ve bayraklarla süslenmektedir. Alanda görsellik oluşturması içi bir pide fırını da yer almaktadır.⁴⁶³

⁴⁶¹ Çevrimiçi: <http://www.oly53.com/haber/3-derepazarı-pide-ve-turizm-festivali-yapildi-706816.htm> 24 Aralık 2019.

⁴⁶² İsmail Denizeri, **a.g.g.**

⁴⁶³ **A.g.**

Festivallerin önemli yapısal öğelerinden olan hazırlık etkinliğin istenilen düzeyde gerçekleşmesinde, beklenen etkiyi göstermesinde önemli yere sahiptir. Hazırlıklar fikrî planda başlayıp, tanıtım, ilan/duyuru/davet, organizasyon, sahne, etkinlikler ve eğlence içerikleri ile devam ederek festival boyunca süren çalışmalardan oluşmaktadır. “Derepaşarı Pide ve Turizm Festivali” ilçe belediyesi tarafından gerçekleştirilen bir etkinlik olduğu için görevlendirmeler ve hazırlıklar belediye tarafından, resmi yazı/görevlendirmelerle yapılmaktadır.

Fotoğraf 130: Derepaşarı Pide ve Turizm Festivali afişleri.

Festivalin ikinci günü “başlangıç kalıbı” ritüellerinden protokol ve hoş geldiniz konuşmalarıyla festival başlatılmaktadır. Ardından festival alanında hazırlanan fırında protokol üyeleri tarafından üçer metrelik sembolik festival pidesi pişirilerek festival açılışı yapılmaktadır.

Kurban Bayramının son günü olan festivalin ilk günü, çocuk animasyon gösterileri yapılmaktadır. Çocukların eğlenebileceği oyun alanları, şişme balonlar, kaydıraklar ve yarışmalar düzenlenip çocuklara ödülleri dağıtılmaktadır. Festivalin ikinci günü belediyenin organizasyonu ile ilçedeki pide ustaları tarafından 5 bin pide pişirilmektedir. Hazırlanan pide ve içecekler görevliler tarafından festival alanına girişte vatandaşlara ikram edilmektedir. Akşam saatlerinde yöresel sanatçı konserleri, geleneksel saz tulum eşliğinde yöresel halk dansı horon oynanmakta ve havai fişek gösterileri yapılmaktadır.⁴⁶⁴

Fotoğraf 131: Der pazarı Pide ve Turizm Festivali protokol üyelerinin pide kesim merasimi. (Foto: <https://www.facebook.com/derepazaribel>)

Festivallerin yapısal unsurlarından olan yiyecek-içecek, oyun, müzik, dans, hediye ve ödülleri “Der pazarı Pide ve Turizm Festivali”nde eğlence etkinliklerinin merkez ögesi olarak görülmektedir. Festivalin ana unsuru pide etrafında şekillenen

etkinlikte çocuklar için oluşturulan oyun alanı ve aktiviteler Rize festivalleri içerisinde çocuklara yönelik yapılan en kapsamlı eğlence aktivitesi olarak dikkat çekmektedir. Festival eğlencelerinin bir günü çocuklar için yapılan aktivitelere ayrılarak çocukların da eğlenerek hoşça vakit geçirmesi sağlanmaktadır. Der pazarı ve Rize gibi çocuklara yönelik aktivitelerin, eğlence faaliyetlerinin çok kısıtlı olduğu yerlerde bu tür bir organizasyonun olması aileleri ve çocukları bu etkinliklere katılmaya ekstra teşvik edici olmaktadır. Çocuklara yönelik başlı başına bir etkinliğin olması katılımcı kitlenin de çeşitlenmesine, sayının artmasına sebep olmaktadır. Rize festivallerinde eğlencenin vazgeçilmez unsurlarından olan yöresel nefesli saz tulum ve geleneksel halk dansı horon “Der pazarı Pide ve Turizm Festivali”nde de halk eğlencelerinin ana ögesi konumundadır. Horon haklısına dâhil olan her birey müziğin ritmiyle günlük hayatın sınırlarından, kalıplarından bir an olsun kurtularak festivalin özgürlüğünde kendinden geçmektedir.

Özellikle ilçe dışında yaşayan yöre insanlarının bayram dolayısıyla memleketlerinde bayramlaşıp baba topraklarını, mezarlarını ziyaret etmelerini sağlamak, hem eğlenip güzel vakit geçirecekleri bir zaman oluşturmak düşüncesiyle bayramın son gününde başlatılan etkinlikler iki günde yapılmaktadır.

“Hem şehir dışından gelen misafirlerin gelmesine vesile oluyoruz hem de güzel bir eğlence oluyor. İnsanların ilçemize gelmeleri için bir sebep oluyor. Bayramda genelde iş yoğunluğu olan insanların tatil süresi uzun olduğu için bayrama koyuyoruz. Tatil olmasa belki insanlar bu kadar gelemeyebilir.”⁴⁶⁵

Festival eğlence, hoşça vakit geçirme işlevlerinin ötesinde akraba ve dostlarla bir araya gelme, hasret giderme, sohbet etme imkânı oluşturma, şehir dışında yaşayanlar için memleket, ata mezarlarını ziyaret gibi pek çok anlamlar taşımakta ve sosyal hareketliliğe kapı aralamaktadır.

⁴⁶⁵ A.g.

Tamamen belediye tarafından organize edilen festival ortalama 100 bin liraya mal olmaktadır. Bu miktarın yaklaşık yarısı sponsorlar tarafından karşılanmaktadır.⁴⁶⁶ Festival organizasyonu ile ilçede ekonomik anlamda da bir hareketlilik oluşmaktadır. Festival günlerinde doğrudan gerçekleşen ekonomik hareketliliğin dışında, pide tanıtımı ve reklamıyla ürüne yönelik talepler, festivalin dolaylı olarak ilçe ekonomisine olumlu yansımaları olarak gözlemlenmektedir.

3.2.35. Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali

Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu
Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali	2018	Eylül Ekim	Rize merkez ve ilçeler	Film
Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
Film izleme, kısa film atölyesi, söyleşi, yarışma, imza günü, sergi, kültür gezisi	Rize Valiliği İl Sosyal Etüt ve Proje Müdürlüğü	2 bin - 2500 kişi	4 gün	150 bin lira

Tablo 41: Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali genel bilgi tablosu.

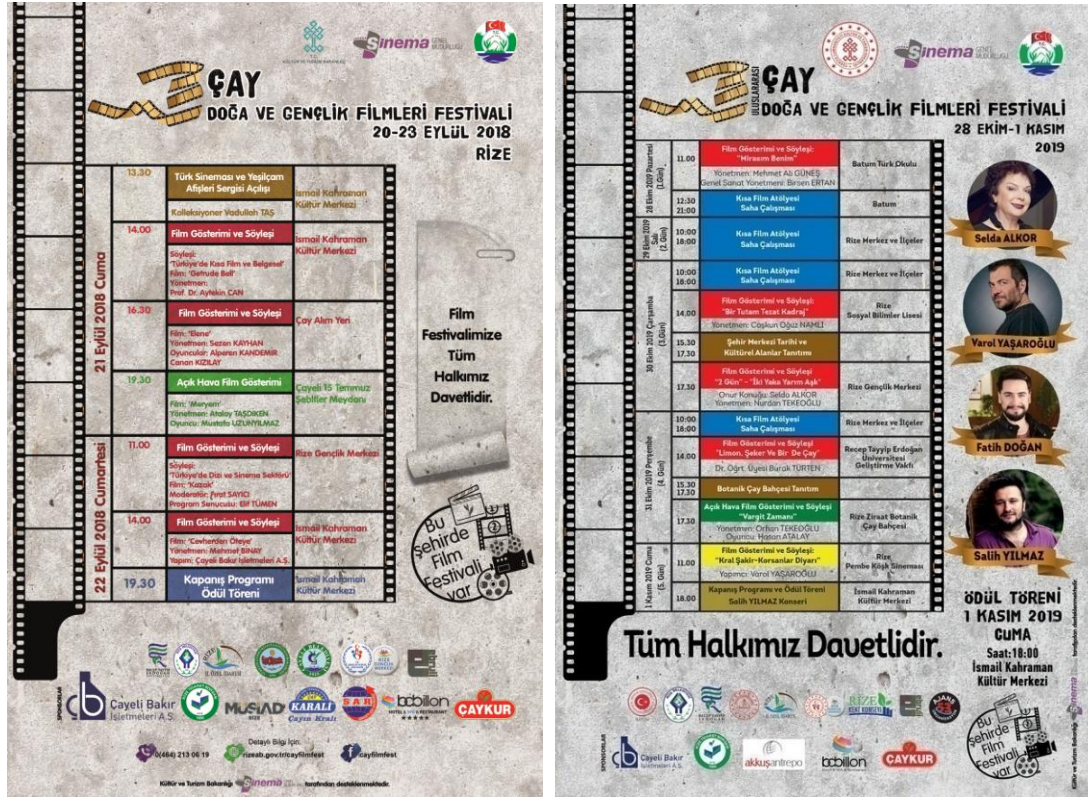
İlk olarak 2018 yılında düzenlenen “Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali,” Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü desteği ile Rize Valiliği İl Sosyal Etüt ve Proje Müdürlüğü tarafından Rize’deki kamu kurum/kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve gönüllülerinin katkılarıyla gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

⁴⁶⁶ A.g.

Festival amaçları, Rize ile birlikte bölgenin doğal, yöresel, kültürel ve tarihi değerlerinin tanıtılmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında, özellikle gençleri, bu alanda yeni filmlerin (Sinema filmi, kısa film, belgesel film) çekilmesine teşvik etmek. “Çay” ve “Doğa” konulu filmleri halka tanıtmak. Rize’nin ve bölgenin doğal, yöresel, kültürel ve tarihi değerlerini özgün fikirler geliştirerek, genç grupların farklı bakış açılarıyla, sinema sanatıyla buluşturmak. Rize yöresinin kültürel ve doğa güzelliklerinin filmleştirilmesini ve filmlerin seyirciyle buluşmasını sağlamak. Sinema ile ilgilenenleri, alanın akademisyenlerini ve sinema alanında üretim yapan profesyonelleri ulusal bir platformda bir araya getirerek düşünce ve birikimlerin paylaşılabileceği üretken bir ortam hazırlamak. Rize’nin en önemli değeri olan “çay”a vurgu yapmak. Festival süresince lise ve üniversite öğrencilerine görev vererek gençlerin sorumluluk bilinci, organizasyon becerileri, iletişim becerileri ve sosyal gelişimlerine katkı sağlamak. Gençlere teknolojik araçları kullanarak ortaya ürün çıkarabileceklerini göstermek ve zamanlarını etkin kullanabilecekleri alternatif faaliyetleri tecrübe ettirmek. Genç yönetmenleri üretmeye ve ürettiklerini paylaşmaya teşvik etmek. Gençlerin ürettiği filmlerin görünürlüğünü artırmak, sinemayı gençlerin kendilerini ifade edebilecekleri bir araç olarak da kullanmalarını sağlamak. Misafirleri, Rize’yi ve bölgeyi tanıyarak yeni projelerinde bölgeye yer vermeleri için teşvik etmek. Çeşitli illerden gelecek filmlerle Türkiye’deki gençliğin farklı kültürlerdeki gençlerle tanışmasını sağlamak ve iletişim olanaklarını artırmak. Doğa filmi yapımını özendirmek, bu alandaki gelişime katkıda bulunmak ve doğa filmleri hafızasını oluşturabilmek.⁴⁶⁷

Festival komitesince oluşturulan amaçlarda Rize’nin, doğası, tarihi ve kültürel değerleriyle tanıtılması, Rize çayı ve gençlerin sinema etrafında bir araya getirilmesi vurgulanmaktadır. Karadeniz merkezli film ve dizilerin sinema ve televizyonlarda büyük bir yekûn oluşturması belirlenen amaçların kısmen gerçekleşmiş olduğunu göstermektedir.

⁴⁶⁷(Çevrimiçi) <http://rizeab.gov.tr/cayfilmfest>, 29 Şubat 2020.

Fotoğraf 132: 2018 ve 2019 yılı Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali afişleri

Çay, Doğa ve Gençlik, festival adında yer alan üç temel kavramdır. Rize ile özdeşleşen bir şey olduğu için ve “Altın Portakal” gibi ileride markalaşıp bir “Altın Çay” ödülleri verilebilir düşüncesiyle Çay, etkinliği en iyi ifade edecek başlık olarak kabul edilmiştir. Festivalin kısaltılmış ismi “Çay Film Fest” fakat Rize doğa açısından da çok zengin bir coğrafya, dolayısıyla doğaya dikkat çekmek için ayrıca genç odaklı bir festival olma hedefi ve gençliği teşvik edip şehirdeki gençlerin de katılımını sağlama düşüncesiyle “Gençlik” kavramı festival adında yer almıştır.⁴⁶⁸

Festival adlandırmasında yereldeki önemli bir ürün, şehrin ayırt edici özelliklerinden doğa ve hedef kitlenin etkinliğin odak noktası olan filmle birlikte belirleyici olduğu görülmektedir.

⁴⁶⁸ Esra Alemdaroğlu, Rize Valiliği İl Sosyal Etüt ve Proje Müdürü. Esra Alemdaroğlu ile 02.03.2020 tarihinde yaptığımız görüşme notlarından.

Hedeflenen kitlenin gençlerden oluşması ve öğrencilerin de olduğu bir dönem olması dolayısıyla festival ilk yıl, eylül ayının son haftalarında yapılmıştır. İkinci yıl valilikteki programlardan dolayı gecikmeli olarak ekim sonuna sarkmıştır. İlk yıl festivale gelenlerle çay fabrikaları gezilerek çayın aşamaları çok daha net ifade edilmiştir fakat ekim sonu yapılan festivalde o dönemde çay hasadı geçtiği ve fabrikalar çalışmadığı için gelenlere o ortam gösterilememiştir. Festival tarihini eylül ayı içerisine ya da eylül ekim arasında sabitleme düşüncesi vardır. Festivale gelenlere hem çay bahçelerini hem çayın işlenme sürecini daha ayrıntılı gösterebilmek istenmektedir. Bu vesileyle festivale gelen misafirlere çayın toplama aşamasından yani yapraktan bardağa geçişine kadar her aşaması hissettirmek istenmektedir. Bundan sonraki dönemlerde festival takviminin Eylül'ün 20'si ile ekimin ilk haftası arasında, dört gün olarak sabitlenmesi düşünülmektedir. Festival takvimi belirlenirken danışmanlık yapan akademisyenlerin yer aldığı diğer film festivalleri, valilik olarak planlama yapıldığı için ildeki diğer etkinliklerin tarihi de dikkate alınmaktadır.⁴⁶⁹

Festivalin adlandırmasında çay yer aldığı ve şehrin en önemli marka değeri çay olduğu için festival komitesinin festival tarihini çay merkezli şekillendirdiği görülmektedir. Adlandırmada yer alan ürünün festival takviminde de belirleyici olduğu görülmektedir.

Festival, merkez Rize olmak üzere tüm ilçelerde yapılmaktadır. Açık hava film gösterimi, film çekilen alanlar, söyleşiler vb. bütün ilçelere yayılmaktadır.⁴⁷⁰ Festival, sinema izleme, sergi, söyleşi vb. etkinlikler olarak kapalı mekân faaliyetlerinden oluşmaktadır. Festivalin bazı açık hava sineması aktiviteleri ve çevre gezileri ile açık mekânlarda da şekillendiği görülmektedir. Rize şehir merkeziyle sınırlandırılmayan festival, diğer ilçelerde de bir takım etkinliklerle canlılık ve sosyal hareketlilik oluşturmaktadır.

⁴⁶⁹ A.g.

⁴⁷⁰ A.g.

Özellikle hedef kitle gençler olduğu için onlardan ilginin olması motive edici. Festivalin halka duyurusu yapılmış fakat sadece duyuru ile yetinilmeyip açık hava gösterimleri, ilçe ve okullardaki gösterimlerle ulaşılabilir olması da sağlanmıştır. Katılımcı sayısı her geçen yıl daha da artmaktadır. İkinci yıl 2 bin-2500 civarında katılım gerçekleşmiştir⁴⁷¹

Festival katılımcı açısından gençleri hedefleyen bir etkinlik olarak ifade edilse de her kesimden ve yaş grubundan katılımcının yer alabileceği bir etkinliktir.

Fotoğraf 133: Festival etkinlikleri kapsamında gerçekleştirilen açık hava film gösterimi. (Foto: <https://www.facebook.com/cayfilmfest>)

Etkinlik desteği onayladıktan sonra ilgili kurum ve kuruluşlar bir araya gelip bir komisyon oluşturularak görev dağılımı yapılmaktadır. Her kurumla yapacağı çalışmayla ilgili bir protokol imzalanmaktadır. Sonra her kurum yapması gereken hazırlığı yapmaktadır. Festivalde gönüllü olarak yer alan gençler için de görev dağılımı yapılmaktadır. İlanlar, afişler, tasarımlar, davetiyeler, hediyeler, jürilerin belirlenmesi vs. hazırlıklar yapılmaktadır. Basın, festivalin hem il içinde hem de ulusal ölçekte duyurulmasında en büyük destekçilerdendir. Valiliğin basın açıklaması yapması da bu işi çok daha güçlendirmektedir.⁴⁷²

⁴⁷¹ A.g.

⁴⁷² A.g.

Festival hazırlıkları Valilik bünyesinde yer alan Sosyal Etüt ve Proje Müdürlüğü merkezli yürütüldüğü görülmektedir.

Festival etkinliğine Valilik, Belediye, Üniversite, İl Özel İdaresi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Gençlik Merkezi, STK'ler, ilçelerde Kaymakamlık ve sponsorluk veren firmalar ve kurumların festival etkinliğine destek verdiği görülmektedir. Bu bağlamda bakıldığında festivalin devlet eliyle organize elden bir etkinlik olduğu görülmektedir.

İlk sene festival gala programı yapılmıştır. Belirlenen çay konulu bir film, açılış filmi olarak izletilerek festival programı tanıtılmıştır. Atma türkülerin söylendiği, yöresel yemeklerin yer aldığı, yöresel saz tulum eşliğinde yöresel halk dansı horonun oynandığı bir tanıtım etkinliği gerçekleştirilmiştir. Bu gala programında jüri üyeleri, yönetmenler, oyuncular ve izleyiciler yer almıştır. 2019 yılında festival açılışı Batum'da yapılmıştır. T.C. Batum Başkonsolosluğu işbirliği ile düzenlenen ilk günde Batum Türk Okulu'nda 2018 yılında festivalin kısa film yarışmasında jüri özel ödülü kazanan "Miras" adlı kısa film öğrenci ve öğretmenlerle birlikte izlenmiş, film gösteriminin ardından söyleşi gerçekleştirilmiştir.⁴⁷³

Festivallerin yapısal unsurlarından başlangıç kalıbı film festivalinde film izleme etkinliği olarak gerçekleşmektedir. Rize Çay, Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali'nde film izlemeyle birlikte şehrin kültürel öğelerinin tanıtıldığı bir başlangıç kalıbı sergilenmiştir. Özellikle yöreye yabancı olanlar için tulum ve horon çok farklı bir enstrüman olarak algılanmakta ve dikkat çekmektedir.

Festivalin bir günü il dışından gelen katılımcılar için Rize'nin tarihi ve kültürel mekânlarını kapsayan şehir gezisi yapılmaktadır. Bu gezinin organizasyon komitesi tarafından festivale gelen misafir yönetmen, senarist, alanın uzmanı akademisyenlerin kendi çalışmalarında Rize kültürüne yer vermelerinde teşvik edici olacağı düşüncesiyle önemsendiği⁴⁷⁴ belirtilmektedir. Festivalin yapısal formlarından

⁴⁷³ A.g.

⁴⁷⁴ A.g.

olan gezi, festivalde yörenin tanıtılması amacıyla dışarıdan gelen katılımcılarla sınırlı olacak şekilde gerçekleştirilmektedir.

Fotoğraf 134: Festival ödül töreni ve kapanış programı.
(Foto: <https://www.facebook.com/cayfilmfest>)

Ulusal Çay, Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali kapsamında 2018 yılında yönetmen, aktör ve çeşitli üniversitelerden akademisyenlerin konuşmacı olarak katıldığı söyleşiler, yönetmen Aytekin Can'ın "Oxfordlu Ziyaretçi Getrude Bell" film gösterimi, yönetmen Sezen Kayhan'ın Rize'de çektiği 'Elene' isimli kısa film gösterimi, yönetmen Atalay Taşdiken'in 'Meryem' filminin halka açık gösterimi, Mehmet Binay'ın yönettiği "Cevherden Öteye" adlı belgeselin ise ilk gösterimi yapılmıştır.⁴⁷⁵

2019 yılında festival için yarışması düzenlenmemiş davet edilen üniversitelerin sinema bölümü akademisyen ve hocalarına kısa film atölyesi çalışmaları yaptırılmıştır. Festivalde Adnan Menderes Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo TV Sinema Bölümü akademisyen ve öğrencilerinin hazırladığı "Dönüş", Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo TV Sinema Bölümü öğrencilerinin

⁴⁷⁵ (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/cayfilmfest/>, 01 Mart 2020.

hazırladığı "İçimdeki Deniz", Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo TV Sinema Bölümü akademisyen ve öğrencilerinin hazırladığı "Ayder", Necmettin Erbakan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema TV Bölümü akademisyen ve öğrencilerinin hazırladığı "Hemşin'in İlmekleri", Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo TV Sinema Bölümü akademisyen ve öğrencilerinin hazırladığı "Guda" adlı kısa filmler izleyiciyle buluşturulmuştur.⁴⁷⁶

İlk yıl yarışma formatında gerçekleştirilen film festivali, ikinci yıl davetli üniversitelerin çalışmaları ve bu çalışmaların izlenmesi ile şekillendirilmiştir.

Ayrıca, Kral Şakir karakterini yaratan Varol Yaşaroğlu festival kapsamında düzenlenen etkinlikte çocuklar ve aileleriyle birlikte “Kral Şakir Korsanlar Diyarı” adlı animasyon filmini izlemiş, film sonrasında çocuklarla sohbet etmiş ve kitaplarını imzalamıştır. Festivalin 2019 yılı onur konuğu olarak Türk sinemasının duayenlerinden Selda Alkor davet edilmiştir. Yönetmenliğini Nurdan Tekeoğlu'nun yaptığı, Selda Alkor'un oynadığı "2 Gün" ve "İki Yaka Yarım Aşk" filmlerinin gösterimi yapılmış ve ardından katılımcılarla söyleşi düzenlenmiştir. Festival kapsamında açık hava film gösterimi etkinliği Rize Ziraat Çay Bahçesi'nde yönetmenliğini Orhan Tekeoğlu'nun "Vargit Zamanı" filmi izlenerek gerçekleştirilmiş ve söyleşi bölümünde katılımcılarla film üzerine sohbet edilmiştir. Etkinlikler çerçevesinde Rize Botanik Çay Bahçesi gezilerek il dışından gelen katılımcılara çay bitkisi ve çayın işlenme aşamaları tanıtılmıştır.⁴⁷⁷

Festival etkinlikleri kapsamında eğlence unsuru film izleme, söyleşi, çocukların/gençlerin sevdiği isimlerle imza günü, gezi vb. faaliyetlerle sağlanmaktadır.

⁴⁷⁶ (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/cayfilmfest/>, 01 Mart 2020.

⁴⁷⁷ (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/cayfilmfest/>, 01 Mart 2020.

Fotoğraf 135: Festival kapsamında gerçekleşen film izleme, söyleşi ve imza günü etkinliği. (Foto: <https://www.facebook.com/cayfilmfest>)

Ödül töreni ve yerel bir sanatçı konseri ile festival kapanışı gerçekleştirilmektedir. Festivale her yıl onur konuğu olarak Türk sinemasının önemli bir ismi davet edilmektedir. Yönetmen Osman Sınav ve aktör Mustafa Uzunyılmaz'ın onur konuğu olarak katıldığı 2018 yılı kapanış programı, Çay Film Festivali kısa film yarışmasında dereceye giren filmlerin yönetmenleri ödüllendirilmiştir. Törende senarist, şair, yazar Ömer Lütfi Mete anısına özel ödül, Osman Sınav'a, Çay Film Festivali Onur Ödülü ise aktör Mustafa Uzunyılmaz'a verilmiştir. Kısa film yarışması jüri değerlendirmesi sonucunda belgesel dalında iki birincilik ödülü Orhan Tekeoğlu'nun "Sıra Dışı İnsanlar" ve Gökhan Öcal'ın "Süheyla" isimli belgesel filmlerine; kurmaca dalında iki jüri özel ödülü Sezen Kayhan'ın "Elene" ve Mehmet Ali Güneş'in "Miras" adlı kısa filmlerine; Çay Film

Festivali Kısa Film Yarışması özel ödülleri Emirhan Pehlivan'ın “Beni Tanı” ve Mehmet Binay'ın “Cevherden Öteye” belgesel çalışmasına verilmiştir.⁴⁷⁸

Festivallerin görkemli açılış törenlerinin aksine kapanışlarının çok sönük olduğu hatta kimsenin dikkatini çekmediği, etkinliğin bitmesiyle katılımcıların dağıldığı görülmektedir. Fakat Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali'nin kapanışı ödül töreni şekliyle gerçekleştirildiğinden açılış törenleri kadar ilgi çekici olmaktadır.

Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali Rize'de bu anlamda gerçekleştirilen ilk festival olması yönüyle dikkat çekicidir. Festival amaçlarında ortaya konulan hususlar Rize'de bir film festivali gerçekleştirmek için yeterli donelerin olduğunu ortaya koymaktadır. Bir de siyasi ve bürokratik olarak desteğin her zamandan çok olarak gerçekleşeceği göz önüne alındığında festivalin başarılı çalışmalar ortaya koyacağı düşünülmektedir.

⁴⁷⁸ (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/cayfilmfest/>, 01 Mart 2020.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RİZE FESTİVALLERİNİN İŞLEVSEL ANALİZİ

Toplumsal ve kültürel olguların toplumsal-kültürel sistem içerisinde yerine getirdiği işlevlerin çözümlenmesi anlamına gelen işlevselcilikte toplum, hiçbir kısmının bütünden ayrı olarak anlaşılamayacağı ve birbirleri ile ilişkili yapılardan oluşan bir sistemdir. Bu görüşe göre herhangi bir kısımdaki değişim, sistemin diğer kısımlarında bir miktar dengesizliğe ve bir ölçüde de bir bütün olarak sistemin yeniden düzenlenmesine yol açmaktadır. Biyolojideki organik sistem modeline dayalı olarak geliştirilen işlevselciliğin en önemli önermelerinden biri, daima yeniden düzenleme ve dengeyi yeniden sağlama eğiliminin olacağıdır.¹ İşlevselci öğretiyi ilk itici gücü Darwinist evrim teorisinin yaptığı² dile getirilmekle birlikte sosyolojik gelişim çizgisinde bu yaklaşım **Auguste Comte, Herbert Spencer, Emile Durkheim**'e³ dayandırılmaktadır. Daha sonra bu isimlerden etkilenecek **Talcott Parsons** ve öğrencisi **Robert K.Merton**⁴ işlevselliği geliştirmiştir. Modern işlevselciliğin kurucuları özellikle Durkheim'dan çok fazla etkilenmişlerdir.⁵ 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında neredeyse her sosyal bilim kendisini işlevselci olarak tanımlayan bir ekol üretmiştir.⁶

Sosyoloji disiplininde önemli bir yeri olduğu görülen işlevsel doktrinin antropoloji, psikoloji, siyaset bilimi, halkbilimi gibi sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde de bir çalışma alanı oluşturduğu görülmektedir.

¹ Ruth A. Wallace, Alison Wolf, **Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleneğin Genişletilmesi**, çev.: M. Rami Ayas, Leyla Elburuz, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2012, s. 25-26.

² Alan Barnard, Jonathan Spencer, **Encyclopedia Of Social And Cultural Anthropology**, London & New York, Routledge, 2002, s. 313.; Martin Slattery, **Sosyolojide Temel Fikirler**, 6. bs., yay. haz.: Ümit Tatlıcan, Gülhan Demiriz, İstanbul, Sentez Yayıncılık, 2014, s.376.

³ Margaret M. Poloma, **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, çev.: Hayriye Erbaş, İstanbul, Gündoğdu Yayınları, 1996, s. 30 - 34.

⁴ Halil İbrahim Bahar, **Sosyoloji Temel Kavramlar ve Yaklaşımlar**, Ankara, USAK Yayınları, 2009, s. 13.; Margaret M. Poloma, **a.g.e.**, s. 48.

⁵ Ramesh Mishra, "The Functionalist View", **Society and Social Policy**, London, Palgrave, 1981, s. 51. (Çevrimiçi) https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-16596-4_4, 06 Mayıs 2020.

⁶ Alan Barnard, Jonathan Spencer, **a.g.e.**, s. 377-378.

İşlevsellik, bir görüngünün varlığını ya da bir eylemin yapılmasını, sonuçlarına göre ortaya koymaktadır. Modern işlevselcilikte **Robert K. Merton**, açık işlevler olarak tanımlanan maksatlı ya da bir sürece katılanların farkında olduğu sonuçlar ile gizil işlevleri yani sürece katılanların farkında olmadığı maksat dışı sonuçları birbirinden ayırmıştır.⁷ **Merton**, sistem içerisindeki herhangi bir ögenin olumlu olduğu gibi olumsuz veya bozuk işlevinin de olabileceğini, dolayısıyla bir toplumda tam kapsamlı işlevsel birliktelik iddiasının gerçeğe aykırı olacağını, bir grup için işlevsel olanın başka bir grup için işlevsel olmayabileceğini açıklamaktadır.⁸

Yapısal işlevci yaklaşıma göre her yapı, bir fonksiyon icra ettiği için gelişmekte, aksine yapılar var olduğu için belli fonksiyonlar ortaya çıkmamaktadır. Dolayısıyla yapılar işlevleri değil, işlevler yapıları doğurmaktadır.⁹ İşlev var oldukça yapı kendini korumaktadır.¹⁰ Bu noktadan hareketle işlevsellikte her toplumsal birimin toplumsal sistem için hayati öneme sahip olduğu, bir ihtiyacı karşılama ve öteki parçalarla ahenkli bütünleşmeyi sağlama anlamları ifade ettiği görülmektedir.

Durkheim'in işlevselliğini antropolojide **Alfred Radcliffe-Brown** ve **Bronislaw Malinowski** geliştirip kuramsallaştırmıştır.¹¹ **Radcliffe-Brown**'un işlevselcilik anlayışında kültür her bir unsuru özgül bir işleve sahip, birbirleriyle etkileşim içinde bir bütün olarak ele alınmaktadır. **Malinowski** ise toplumu, bireylerin toplamı olarak ele aldığı için geleneklerin işlevini toplumdan ziyade birey için taşıdığı anlam yönüyle değerlendirmektedir.¹² **Malinowski**, insanların evrensel biyolojik ihtiyaçlar kümesine sahip olduğundan hareketle bu ihtiyaçların

⁷ Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, çev.: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2005, s. 364 - 366.

⁸ Margaret M. Poloma, **a.g.e.**, s. 38 - 47.

⁹ Emre Kongar, **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, 22. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2019, s. 153.

¹⁰ Mehmet Ali Yolcu, Mehmet Aça, "Yapısal İşlevselcilik Açısından Folklorunda Değişme ve İşlevsel Zorunluluklar Modeli", **Folklor/edebiyat**, C 23, S 92, 2017/4, s. 15.

¹¹ S. N. Eisenstadt, "Functional Analysis in Anthropology and Sociology: An Interpretative Essay" Annual Review of Anthropology, Vol. 19, 1990, s. 243. <https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.an.19.100190.001331>

¹² Sibel Özbudun, vd., **Antropoloji; Kuramlar, Kuramcılar**, 2. bs., İstanbul, Dipnot Yayınları, 2007, s. 116-117.

karşlanması için geleneklerin geliştiği düşüncesi yönüyle işlevselliği öne çıkarmaktadır. **Malinowski**'nin işlevsellik düşüncesi insanların temel gereksinimleri ile kültürel yanıtlarından oluşan beslenme, üreme, bedensel rahatlıklar, güvenlik, hareket, büyüme ve sağlık gibi belli başlı yedi ihtiyaç üzerine kurulmuştur.¹³ Katılımcı gözlemi bir plan çerçevesinde kültür anlayışı merkezli kullanarak saha çalışmasında ilk uygulayıcı kabul edilen **Malinowski**, toplumun bireysel ihtiyaçları karşılama işlevi gördüğünü belirterek fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçları içeren bir ihtiyaçlar setine odaklanmaktadır. Fakat **Malinowski** ve diğer işlevselciler çalışmalarında, toplumun ihtiyaçların karşılanması için bir araç olarak mı, yoksa ihtiyaçların topluma bir cevap olarak mı yaratıldığı sorusunu açıkça ele almadıkları, toplumda insanların ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olan kurumların nasıl, ne zaman ve neden ortaya çıktığını sormadıkları, bu kurumları yalnızca insanların ihtiyaçlarını karşılamının bir yolu olarak kabul ettikleri¹⁴ noktasından eleştirilmektedirler.

Her toplumun, sosyal yaşamın ayakta kalması ve gelişmesi için gerçekleştirilmesi gereken belirli ihtiyaçları vardır. İnsanların hayatta kalabilmesi için mal ve hizmetler üretilip dağıtılmalı, adalet olmalı, politik bir sistem mevcut olmalı, aile yapısı, nüfusu yeniden üretme ve sosyal yaşamı sürdürme yolunu sağlayacak şekilde çalışmalıdır. Yapısal işlevsel modelde, bireyler bu görevlerin her birini toplumun yapıları ve normlarıyla tutarlı olan çeşitli kurum ve rollerde yerine getirmektedir.¹⁵

Daha çok uzlaşma perspektifi teorisi olarak adlandırılan ve çatışma konusunu ele almayan işlevselcilik, toplumsal düzen ve istikrarın toplumda hüküm sürmesi için temel ihtiyaç ve isteklerle ilgilidir. Canlıların çeşitli organlarının sağlıklı bir bütünü korumak için birlikte çalışması gibi toplumdaki çeşitli kurumlar da sosyal düzen üretmek için birlikte çalışmaktadır.¹⁶ İşlevselcilikte her şeyden önce, grupların ve

¹³ Bronislaw Malinowski, **İnsan ve Kültür**, çev.: M. Fatih Gümüş, Ankara, V Yayınları, 1990, s. 86.

¹⁴ (Çevrimiçi) <http://anthrotheory.pbworks.com/w/page/29531810/Functionalism>, 10 Mayıs 2020.

¹⁵ (Çevrimiçi) <http://uregina.ca/~gingrich/n2202.htm>, 10 Mayıs 2020.

¹⁶ (Çevrimiçi) <http://sociologyindex.com/functionalism.htm>, 10 Mayıs 2020.

toplumların tüm sosyal etkileşim kalıplarının parçaları veya yönleri arasında yakın bir ilişki olduğu ve bu tür ilişkilerin sosyal etkileşim ve organizasyonun sistemik doğası açısından anlaşılması gerektiği¹⁷ düşüncesini içeren iki temel ilke yer almaktadır.

Psikolojide bir düşünce, arzu, acı veya başka bir zihinsel durumu oluşturan şeyin yalnızca içyapısına değil, bir parçası olduğu bilişsel sistemdeki işlevi ya da oynadığı rolüne bağlı olan bir öğreti,¹⁸ olarak tanımlanmaktadır. İşlevselcilik bir başka tanımlamada organizmanın çevresine uyması ve çevresini değiştirmesi sırasında zihinsel süreçlere, yerine getirdiği işlevler ya da işlemler olarak bakılması gerektiğini ve bu uyumun, bütünüyle biyolojik olduğunu ileri süren doktrin¹⁹ olarak ifade edilmektedir. İşlevselciler, kendilerinden önceki yaklaşımlardan farklı olarak zihin ne yapar veya zihin nasıl çalışır sorusu üzerine yoğunlaşmış, zihnin fonksiyonlarına veya organizmanın yaşadığı çevreye uyum sağlamasına odaklanmışlardır.²⁰ İşlevselcilerin amacı algılama, düşünme, duygulanma gibi içsel eylemlerin, hayatta karşılaşılan çeşitli problemlerin çözülmesine nasıl yardım ettiğini açıklamaktır.²¹ Psikolojide **William James** ve **John Dewey**'in kuramsallaştırdığı bu yaklaşıma göre, çevreye uyumda zihinsel içerikten ziyade, zihinsel faaliyetler üzerinde durulmalı, bilinçle birlikte, ihtiyaçları daha iyi karşılayacak uyum davranışları takip edilmelidir.²²

Özü itibarıyla belli sayıda bağlama dayanarak oluşan özel bir sonuç ve ele alınan bir folklor türünün kullanımı veya amacı hakkında bir araştırmacının ne düşündüğü²³ anlamı taşıyan işlev, en basitten en kutsal eyleme kadar her zaman bir ihtiyacın karşılanmasını ifade etmektedir.²⁴ Halkbilimi ürünlerinin metinlerindeki

¹⁷ S. N. Eisenstadt, **a.g.m.**, s.243.

¹⁸ (çevrimiçi) <https://plato.stanford.edu/entries/functionalism/>, 06 Mayıs 2020.

¹⁹ Rasim Bakırcıoğlu, **Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2012, s. 695.

²⁰ Sema Karakelle, Psikoloji, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, s.10.

²¹ <http://platoni.blogcu.com/psikolojide-yaklasimlar-ekoller-islevselcilik-davranscilik-biyo/2605999>

²² Rasim Bakırcıoğlu, **a.g.e.**, s. 695.

²³ Alan Dundes, “Doku, Metin ve Konteks”, çev.: Metin Ekici, **Milli Folklor**, C 5, S 38, 1998, s.109.

²⁴ Bronislaw Malinowski, **Bilimsel Bir Kültür Teorisi**, çev.: Saadet Özkal, İstanbul, Kabalıcı Yayınları, 1992, s. 28.

değişkenlik, hacim ve içerik farklılaşması gibi sorunları çözmede yardımcı olmasının yanında, ürünlerin kim tarafından nasıl, neden ve nerede yaratılıp nakledildiklerinin açıklanması, kim tarafından, neden ve nasıl dinlendiğinin incelenmesi ve yaratmaların bir sosyal ilişkinin ürünü olduğunun ortaya konulması gibi sonuçları beraberinde getirmesi bakımından da dikkate değerdir.²⁵

Eğlence, folklorun en önemli işlevlerinden olmakla birlikte bu büyük mizah olayının altında daha derin bir anlam olduğu açıktır.²⁶ Folklorun ikinci işlevi, kültürün ritüellerini ve kurumlarını onaylamada, onları gerçekleştiren ve gözlemleyenlere haklı göstermede, doğrulamada oynadığı işlevdir.²⁷ Folklorun üçüncü işlevi, özellikle okuryazar olmayan toplumlarda eğitimde oynadığı roldür.²⁸ Dördüncüsü, folklor kabul edilen davranış kalıplarına uyumu sürdürmenin önemli fakat sıklıkla gözden kaçan işlevini yerine getirmektedir.²⁹

Folklorun işlevleri ile ilgili yapılan çalışmaların çoğu iş bölümünün olmadığı ve ekonominin henüz büyük boyutlarda gelişmediği geri kalmış Afrika toplumlarında uygulanmıştır. Oysa sınıflara, etnik ve din gruplarına bölünmüş Batı'nın, Asya'nın ve Orta Doğu'nun eski toplumlarına uygulandığında bu kuramların eksik yönleri daha iyi görülecektir. Buralardan derlenen halk edebiyatı verimleri folklorun “çatışmaları büyütme, başkaldırmalara destek olmak, kurulu düzene ve değerlere direnmeleri aralamak, onları yıkmaya kalkışanlara güç vermek”³⁰ gibi beşinci işlev olarak adlandırılan protesto işlevinin daha olduğunu göstermektedir.

Ritüel ve şenliklerin işlevleri, kişileri toplum içinde yaşama hazırlamak için eğitmek, şenlikler vasıtasıyla bir araya gelen bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendirmek, kültürel miras bilinci oluşturarak geleneklerin sürmesine, inançların

²⁵ Metin Ekici, **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, 4.bs., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2011, s.124.

²⁶ William Bascom, “Four Functions of Folklore” **Journal of American Folklore**, Volume 67, No 266, 1954, s. 343. (Çevrimiçi) https://www.jstor.org/stable/536411?read-now=1&refreqid=excelsior%3A98e0f4a28f48fdb01a71c41a0cf08bb6&seq=12#page_scan_tab_contents, 14 Mart 2020

²⁷ **A.m.**, s. 344.

²⁸ **A.m.**, s. 344-345.

²⁹ **A.m.**, s. 346.

³⁰ İlhan Başgöz, “Folklorun Beşinci İşlevi”, **Folkloristik: Prof. Dr. Umay Günay Armağanı**, yay. haz.: Özkul Çobanoğlu, Metin Özarslan, Ankara Feryal Matbaacılık, 1996, s. 1-4.

tazelenmesine, törelerin kökleşmesine yardım ederek toplumu ayakta tutmak, bunalım halindeki kişilere coşku ve duygularını hep birlikte ifade etme imkânı sunarak kişilere toplumun bir üyesi olma mutluluğu vermek³¹ olarak ifade edildiğinde hem birey olarak kişilerin kendi benliğinin oluşmasında hem de toplumsal yapının oluşmasındaki rolü belirtilmiş olmaktadır.

Kaynaklarda Osmanlı şenliklerinin ruhsal, dini, siyasi ve ekonomik³² olmak üzere dört işlevi ile öne çıktığı belirtilmektedir. Yayla şenlikleri ile ilgili yapılan çalışmada şenliklerin toplumsal, sosyo-psikolojik, kültürel, tarihsel, ekonomik, siyasal işlevler³³ taşıdığı belirtilmiştir. Türk eğlence kültürünün Cumhuriyet dönemi ile ilgili yapılan çalışmada halk eğlencelerinin ekonomik, siyasal, sosyal ve psikolojik, kültürel işlevler³⁴ taşıdığı değerlendirilmiştir. Festivaller ise turizm, eğlence, eğitim, sosyal etkileşim, iş, ticaret ve ilham kaynağı olma gibi işlevlerle³⁵ yöreye gelen ziyaretçi sayılarını arttırmakta, yöreye ekonomik getiri sağlamakta, yöre imajını geliştirmekte ve yerel halkı gururlandırmaktadır.³⁶ Diğer taraftan festivallerin toplumdaki kültürel farklılıkların, kimliklerin, sosyal bağların ve aidiyetlerin gelişmesini teşvik ettiği, toplumun yeniden biçimlenmesine katkı sağladığı³⁷ görülmektedir.

³¹ Emile Durkheim'in ritüel ve şenlikteki işlevler ile ilgili sınıflandırması için bk.: Metin And, **Kırk Gün Kırk Gece**, İstanbul, Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd. Şti., 2000, s. 19.

³² Metin And, **a.g.e.**, s. 26-27.

³³ Mehmet Özdemir, **Türk Eğlence Kültüründe Giresun Yayla Şenliklerinin Yeri “Yapısal ve İşlevsel Bir Çözümleme”**, İstanbul, Hiper Yayın, 2019, s. 320-342.

³⁴ Nebi Özdemir, **Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü**, İstanbul, Akçağ Yayınları, 2005, s. 308-344.

³⁵ Meg Houghton, “The Propensity of Wine Festivals to Encourage Subsequent Winery Visitation”, **International Journal of Wine Marketing**, Volume 13, Issue 3, 2001, s. 39.

³⁶ Stephen Litvin ve Elizabeth Fetter, “Can a Festival be too Successful? A Review of Spoleto, USA”, **International Journal of Contemporary Hospitality Management**, Volume 18, Issue 1, 2006, s. 44. (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/235267057_Can_a_festival_be_too_successful_A_review_of_Spoleto_USA, 14 Mart 2020.

³⁷ Michelle Duffy, “Performing Identity Within a Multicultural Framework,” **Social and Cultural Geography**, Volume 6, Issue 5, 2005, s. 680. (Çevrimiçi) <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14649360500258153>, 14 Mart 2020.

İşlevsel kuram sözlü edebi ürünlere uygulandığı gibi maddi kültür unsurlarına da uygulanabilmektedir.³⁸ Bir toplumsal yapının çözümlenmesinde toplumdaki geleneklerin, o toplumu meydana getiren fertlerin hayatındaki işlevlerini³⁹ anlamak önemli bir yer tutmaktadır. Bir folklor unsuru birden fazla işleve sahip olabileceği gibi icra edildiği bağlama bağlı olarak farklı işlevlere bürünebilmektedir.⁴⁰

Bu bağlamda toplumsal bir eylem olan kimi festivallerin eğlenceden başka dinsel, siyasal, ekonomik ya da ticari hiçbir amacının olmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra festivallerin çoğunluğunun birden fazla işleve sahip olduğu da görülmektedir. Bu bağlamda Rize’de gerçekleştirilen festivallerin açık ve gizil/örtük pek çok işlevinin bulunduğu görülmektedir. Değerlendirilen festivallerin en temel olarak eğlence, eğlenme veya eğlendirme işlevine sahip olduğunu bununla birlikte katılımcıların taşıdığı düşünce kadar da gizil işlev ifade ettiğini söylemek mümkündür.

Festivallerin işlevsel yönüyle değerlendirildiği çalışmalarda üzerinde fikir birliğine varılan bir sınıflandırma olmadığı görülmektedir. Biz festivaller ile ilgili yaptığımız kaynak taramaları ve Rize festivalleri ile ilgili sahadan derlediğimiz malzemelerin çıktılarından hareketle festivalleri işlevleri bakımından “ekonomik, siyasal, toplumsal, psikolojik ve kültürel” olmak üzere beş başlıkta değerlendirmiş bulunmaktayız.

4.1. Ekonomik İşlevler

Başlangıçtan bu yana festival organizasyonlarının temelinde ekonomi unsurunun var olduğu, etkinliklerin bu çerçevede şekillendiği görülmektedir. Tarım toplumlarında görülen bereket kutlaması ve onların devamı mahiyetinde olup çeşitli değişim ve dönüşümlerden geçerek gelenekselleşen karnaval, festival, şenlik vb.

³⁸ Richard M. Dorson, **Günümüz Folklor Kuramları**, 2. bs., çev.: Selcan Gürçayır, Yeliz Özay, Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2011, s.39.

³⁹ Ruth Benedict, **Kültür Örüntüleri**, çev.: Mustafa Topal, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011, s. 32.

⁴⁰ Özkul Çobanoğlu, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, 3.bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 2005, s. 235.

bütün kutlamalar ürün hasadı, birikimi, sergilenmesi, tüketilmesi yönüyle başlangıçtan itibaren ekonomik işlev ve boyutlarıyla var olan organizasyonlardır. Festivaller doğrudan ekonomik getiri sağlayan etkinlikler olduğu gibi kimi durumlarda organizasyonun gerçekleştirildiği yöreye doğrudan bir ekonomik katkısının olmadığı görülmektedir. Bu durumda bile festivallerin dolaylı olarak yöre ekonomisine katkılarını yadsımak olanaksızdır.

Türk kültür ve medeniyet tarihinde destanlarda ve Dede Korkut metinlerinde⁴¹ toy, şölen, bayram, şenlik, kurultay, kutlama vb. çeşitli adlarla gerçekleştirilen pek çok etkinlikte harcamaların abartı boyutlara ve savurganlık sınırına ulaştığı görülmektedir. Özellikle Potlaç veya Han-ı yağma⁴² geleneği eski Türklerden Osmanlıya kadar hakanların, sultanların bütün varını halka yağmalattığı olağanüstü ziyafetler olarak dikkat çekmektedir.

Kutlamalar; aile, din, etnik yapı, politika, ekonomi vb. hayatın pek çok yönünü birleştirerek insan yaşamında önemli bir yer edinmektedir.⁴³ Bütün toplum için büyük bir enerji harcaması olan festivaller olumlu ve olumsuz işlevleriyle toplumsal yapıda yer almaktadır. Noel’de, insanların hediye alabilmek için yıl boyu para biriktirmeleri festivallerin paranın yeniden dağıtımını için bir vesile olabileceğine; yine bir takım iş sahiplerinin çalışmalarının ve işlerinin devamlılığının Noel satışlarına bağlı olması⁴⁴ ve yılbaşının yaklaşmasıyla birlikte toplumda başlayan ekonomik canlılık⁴⁵ festivallerin ekonomik işlevlerine olumlu birer örnek olarak gösterilmektedir. Özellikle günümüzün tüketim odaklı yaşantısında sadece Noel’in

⁴¹ Ayrıntılı bilgi için çalışmamızın ilgili bölümüne bk.: 2.2. Türk Kültüründe Bayram, Toy, Tören, ve Şenlik Kavramı.

⁴² Potlaç / Han-ı yağma ile ilgili ayrıntılı bilgi için çalışmamızın ilgili bölümüne bk.: 2.2. Türk Kültüründe Bayram, Toy, Tören ve Şenlik Kavramı

⁴³ Jack Santino, **All Around The Year Holidays and Celebrations in American Life**, University of Illinois Press, Urbana and Chicago, 1994, s. 1.

⁴⁴ Robert J. Smith, Robert Jerome Smith, “Festival ve Kutlamalar”, çev.: Sibel Keskin, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3**, yay. haz.: Öcal Oğuz vd., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2009, s. 346.

⁴⁵ Aysun İmirci, “Festivaller: Ankara’da T.C. ve ABD Uyraklıkların Yeni Yıl Kutlamalarının Halk Bilimi Açısından İncelenmesi” Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halk Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003, s. 35.

değil tüm festivallerin ekonomik işlevleri bakımından daha belirgin bir şekil aldığını göstermektedir.

Bir ulusun ekonomik düzen ve faaliyetleri ile bir devletin kültür ve ekonomi politikalarıyla da yakından ilgili sözlü kültür ortamları olma nedeniyle festivaller, ortak amaç/işlev izlenerek sürdürülen yoğun katılımlı gösterimler olduğu kadar; çağın gerekleri göz önünde bulundurularak öngörülen ekonomi politikaları doğrultusunda uygulanan ekonomik kalkınma programlarının, halk kültürüne yansımaları olarak da ele alınabilir.⁴⁶ Günümüzde özellikle serbest piyasa ekonomisinin etkisi, üretim, pazarlama ve satış noktalarındaki gelişmeler, tüketim kültürünün yaygınlaşması, küreselleşmenin etkileri, iletişim araçlarının ve kitle kültürünün etki alanının yaygınlaşması sonucunda festivaller tamamen ekonomik ve siyasal etkinlikler bileşkesine dönüşmüş durumdadır.⁴⁷

Bu bağlamda Rize festivallerinin arka planını oluşturan geleneksel yayla kültürünün ekonomik temeller üzerine bina edildiği, yaylacılığın doğrudan halk ekonomisinin ana eksenini oluşturduğu görülmektedir. Halkın yaylaya çıkışı ve yaylada bulunduğu süre hayvancılık faaliyetleriyle şekillenmekte, bu süre zarfında elde edilen ürünlerin bir kısmı aileler tarafından kışın kullanılmak üzere ayrılmakta bir kısmı da gerek yaylada gerekse yayla sonrasında satılarak elde edilen girdi, kışlık diğer ihtiyaçların karşılanmasında kullanılmaktadır.

Geleneksel yayla kültürünün önemli bir parçası ve yaylacılık faaliyetleri içerisinde gerçekleştirilen eğlencelerden olan Vartevor şenliklerinde açık işlev olarak eğlence öne çıkmaktadır. Bununla birlikte eğlence ekonomik ögeler de taşımaktadır. Her şeyden önce şenlik tertip komitesi tarafından eğlence için bir bütçe oluşturulmakta ve şenlikle ilgili tüm harcamalar o bütçeden yapılmaktadır. Dolayısıyla sadece eğlence merkezli bir ekonomik hareketliliğin olduğu görülmektedir.

⁴⁶ Bahar Akarpınar, “Tarım Toplumundan Sanayi Toplumuna Geçişte Panayır-Sergi-Fuar-Festivalin Durumu ve Türkiye Örneği,” **Milli Folklor**, Yıl 16, Sayı 64, 2004, s. 32-34

⁴⁷ Nebi Özdemir, **a.g.e.**, s. 313.

Yapılacak etkinlikler için önce bir tulumcu ve tulumcuya verilecek para belirlenir. Horonun oynanacağı çardak⁴⁸ belirlenir. Çardağa ne kadar verilecek, ziyafet için kesilecek hayvan ve ona ödenecek para belirlenir. Bu yörede içki kültürü olduğu için kaç şişe içki alınacağı da belirlenir. Eski zamanlarda geceli gündüzlü eğlence olduğu için lüks lambası ve gaz yağı alınırdı. Giderler hesaplanır. Tüm bunlar için bir bütçe oluşturulur. Ortaya çıkan meblağ imece - buradaki söyleyişle meci- usulü yaylaya katılan kaç tane delikanlı varsa onlara bölüştürülerek toplanır. Sonra eğlence başlar.”⁴⁹

Yaylacılık hayatının başlangıcından 1990’lı yıllara kadar olan dönemde gerçekleşen Vartevor şenlikleri ve günümüzde yapılan yayla şenliklerinin temel ögesi eğlence olduğu için şenlikte başka açık işlev/amaç görülmemektedir. Dolayısıyla burada oluşan ekonomik unsur da eğlence merkezli yapılan organizasyon harcamalarından oluşmaktadır. Şenliğe katılan hemen herkes aktif katılımcı olduğu için eğlenceye dâhil olan gençlerden toplanan miktar yine eğlencenin çeşitli kalemleri için harcanmak üzere imece usulü toplanmaktadır.

Günümüzde yapılan yayla şenliklerinde ekonomik hareketliliğin organizasyon heyetleri/komiteleri, katılımcılar ve yörede, yaylada bulunan esnaf temelinde şekillendiği görülmektedir. Festival komitelerinin belirlediği ekonomik hareketlilik festival bütçesi ile sınırlı olarak gerçekleştirilmektedir. Yayla şenliklerinin⁵⁰ bütçesi genel olarak muhtarlık ve köy derneklerinin katkıları ile küçük

⁴⁸ Çardak: Rize köy ve yayla evlerinin mimari yapısı horon oynamak gözetilerek yapılmıştır. Köydeki ahşap evlerin odaları arasında hayat denilen horon oynanan, düğün yapılan, hayatın devam ettiği geniş bir yer bulunmaktadır. Yayladaki birçok evde, evin hemen bina ana kapısına girişte görülen, evin uzunluğunda, insanların oturduğu balkon gibi bir yere de çardak denilmektedir. Horon orada oynanır. Yaylalarda horon açık alanda değil, kesinlikle tahtanın üzerinde oynanmaktadır. Çünkü bu yörede enstrüman olarak sadece tulum vardır. Fakat halk oyununda ya da oyunlarda ritim gerekmektedir. Oyunlarda insanların tahta üzerinde çıkan ayak sesleri doğal bir ritim oluşturmaktadır. Bülent Bekâr, Çamlıhemşin-Rize, 1978, Erkek, Lise, Bülent Bekâr ile 17.06.2015 tarihinde Çamlıhemşin’de Bülent Bekâr’ın atölyesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

⁴⁹ Bülent Bekâr, **a.g.g.**

⁵⁰ Çağrankaya Yayla Şenliği, Kabahor (Gölyayla) Kayak Şenliği, Koçdüzü Yayla Festivali, Movri Yayla Festivali, Tozköy Likapa Festivali, Didingola / Eğrisu Yayla Şenliği, Homeze Yayla Şenliği, Anzer Bal ve Turizm Festivali vb.

çaplı sponsorluk gelirlerinden ve kamu kurumlardan (Belediye, Kaymakamlık, Valilik, Bakanlıklar) alınan desteklerden oluşmaktadır. Festival komitesi tarafından oluşturulan bütçe, etkinliklerde sahneye çıkan sanatçılara, yapılan yarışmalarda dereceye girenlere verilen ödüllere, şenlik katılımcıları için hazırlanan ikramlara ve şenliğin diğer harcamalarına kullanılmaktadır. Festival harcamalarının büyük bir kısmını sanatçı harcamaları oluşturduğu görülmektedir.

Ovit Yayla Şenlikleri hariç diğer yayla şenlikleri amatör organizasyonlar olarak küçük bütçelerle, dar bir çevrede daha çok eğlenmek, birlik ve beraberlik sağlamak amaçlı icra edilen etkinlikler olarak gerçekleştirilmektedir. Ovit Yayla Şenlikleri, Ekşioğlu Vakfı ve ailesi desteğiyle yöredeki diğer yayla şenliklerinden çok daha fazla bütçelerle, profesyonel ekipler tarafından gerçekleştirilmektedir.

“Şenlikler için bazı yıllar 300 bin liralık bazı yıllar da 1 milyon 250 bin liralık bütçeler oluşturulmuştur. Harcamalar etkinliğin içeriğine göre değişmektedir. Şenlik harcamaları için Ekşioğlu Vakfı bütçesinden kesinlikle para harcanmamaktadır. Çoğunluğu iş adamı olan aile üyeleri kendi aralarında para toplayıp kaynağı oluşturmaktadır. Ekşioğlu şenliklerinde kaynak sıkıntısı, bütçe sıkıntısı söz konusu değildir.”⁵¹

Ovit Yayla Şenliklerini diğer yayla şenliklerinden farklı kılan ekonomik unsurlardan bir diğeri de şenliklerde alış-veriş ögesinin yer almasıdır. Şenliklerde katılımcılara/izleyicilere yaylada yeme-içme imkânı sağlayan seyyar lokanta ile köfte ekmek, döner vb. yemek stantları; meyve-sebze, kıyafet, yiyecek-içecek, tabure, hasır vb. satışların yapıldığı çok çeşitli alış veriş tezgâhları yer almaktadır. Bu tezgâhlarla şenlik mekânı adeta bir pazar yeri görünümü kazanmaktadır. Organizasyon yetkililerinin verdiği bilgilere göre yayla şenliği münasebetiyle etkinlik alanında tezgâh açan esnaf çok iyi kazanç elde etmektedir. Özellikle meşhur

⁵¹ Necati Selvitop, Ekşioğlu Vakfı Basın Danışmanı ve Ovit Yayla Şenlikleri Organizatörü. Necati Selvitop ile 21.03.2020 tarihinde yaptığımız görüşme notlarından. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

sanatçıların yer aldığı ve katılımcı sayısının yüz bin ile ifade edildiği etkinlikler, alanda stant açan esnaf için üç-beş ayda kazanacağı paraların kazanıldığı bir süreci ifade etmektedir.

2008 yılında yapılan şenlikler sonrasında vakfın uzman kişilere yaptırdığı hesaplamalarla temmuz ve ağustos aylarını kapsayan dönemde İkizdere ilçesinde 4 milyon liralık bir sirkülasyonun yapıldığı; ayrıca iki günlük yayla şenliklerinde dönercinin 45 bin lira, köftecinin 30 bin lira, kavurmacının 50 bin lira ciro yaptığı, kamyonlar dolusu plastik taburenin satıldığı, ürünlerini şenlik alanına taşımayan ilçe esnafının da şenlik öncesinde yapılan alış-verişlerden büyük ölçüde yararlandığı⁵² aktarılmıştır.

Fotoğraf 136: Ovit Yayla Şenliklerinde kurulan tezgâhlardan görüntüler.
(Foto: Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi)

Etkinlikler boyunca çevre il ve ilçelerden gelen katılımcılar -özellikle aile bireyleri- tatil maksadıyla bölgede kaldıkları süreyi uzatarak hem İkizdere ilçesinde hem de Rize’de ekonomik hareketlilik oluşturmaktadır.

Ekşioğlu Vakfı tarafından bir aile geleneği olarak ve aile bireylerinin bir araya gelip kaynaşması amacıyla başlatılan şenliklerin ekonomik anlamda uzak

⁵² Yazan yok, “Şenlik Alanı Adeta Bir Panayır Gibiydi” **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 15, S 39, 2010, s. 30.

işlevlerinden birisi de yörenin ve yaylaların hem ulusal hem de uluslararası alanda tanıtılarak yayla-doğa turizmine kazandırılmasıdır. Bu bağlamda bölge 2008 yılında kış turizm merkezi ilan edilerek bir adım atılmıştır. Özellikle popüler isimlerin katılımıyla yapılan etkinlikler bölgenin turizme açılması ve geniş kitlelere ulaşma çabası olarak görülmektedir. Bölge turizm odaklı değerlendirildiğinde Ovit Tüneli'nin açılmasıyla iç bölgelerin Karadeniz'e ulaşmasında büyük bir rahatlığın sağlandığı fakat konaklama, tesisleşme vb. açılardan turizm altyapısının çok yetersiz olduğu ifade edilmelidir.

Şenliklerin ekonomik değerlerini ifade etmede “Formulaz Tahta Araba Şenliği” Rize festivalleri içerisinde farklı bir yer işgal etmektedir. Etkinlik mahallede birkaç arkadaşın birlikte eğlenme düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Araba yarışları görüntülerinin kaydedilip internet ortamında paylaşılması ve kısa sürede çok fazla izleyici tarafından “tık”lanması ile dikkatleri çekmiştir. Görüntülerin “viral” olmasıyla Red Bull yetkililerinin de dikkatini çeken yarışlar, ikinci yılından itibaren Red Bull sponsorluğunda yapılmaya başlanmıştır. Red Bull gibi uluslararası bir markanın desteği organizasyonun hem daha profesyonel yapılmasını sağlamış hem de tanınırlığını artırmıştır. Rize festivallerinde uluslararası bilinen bir markanın destek verdiği tek organizasyon “Formulaz Tahta Araba Şenliği”dir. Red Bull ile birlikte ÇAYKUR ve yerel pek çok firma etkinliklere destek vermektedir.

Red Bull yetkilileri organizasyonu medya ve turist açısından uluslararası alanlarda daha bilinir olduğu için Sümela'ya taşımak istemiş, fakat talep organizasyon komitesi tarafından “Tahta arabanın Tunca kültürünün bir parçası olduğu, Trabzon'da aynı formatlarda bir araba kültürü olmadığı” gerekçesiyle kabul edilmemiştir. Organizasyonun Tunca beldesinde yapılması şartıyla Red Bull'un sponsorluğu kabul edilmiştir. “Gelip deneyince ve medyada patlama olunca, Red Bull her sene gelmektedir ve ağustos ayında yarış bittiğinde eylül ekim gibi bir sonraki senenin sözleşmesi yapılmaktadır.”⁵³ Bu şekilde Tunca beldesi gençleri

⁵³ Niyazi Gül, Tunca-Rize, Erkek, Üniversite, Organizasyon Komitesi Başkanı Niyazi Gül ile 23.06.2015 tarihinde Ardeşen İlçe Halk Kütüphanesi'nde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi'ndedir.

kendi yarattıkları bir değerin ulusal ve uluslararası çeşitli platformlarda yer almasının hazzını yaşarken Red Bull da kendi reklamını yapmaktadır.

Ayrıca etkinlik alanında oluşturulan küçük stantlarla katılımcılara/izleyicilere yiyecek ihtiyaçlarını karşılamaları için imkân sunulmakta bu da belde esnafı için ekonomik girdi sağlamaktadır.

Fotoğraf 137: Tahta araba yarışlarının ana sponsoru Red Bull yarış alanının hemen her yerinde reklamlarıyla yer almaktadır. (Foto: Yasin Kırılmış Arşivi)

Literatürde bağılılık ya da deneyimsel pazarlama olarak yer alan etkinlik pazarlaması, kitlelerin ürünlerle birebir etkileşimde bulunduğu spor karşılaşmaları, fuarlar, festivaller ve konserler gibi etkinlikleri kapsamaktadır. Canlı icraların sergilendiği bir etkinlikte yer alanların %85'i deneyimlerini çevrelerine aktardıklarını, %82'sinin deneyimsel pazarlamanın diğer pazarlama türlerine göre daha önemli olduğuna dikkat çektiklerini ortaya koymaktadır. Bu nedenle katılımcı sayısı yüksek olan festival vb. organizasyonların sponsorluk bütçeleri, büyük

firmalar açısından her geçen gün artan bir önem kazanmaktadır.⁵⁴ Bu bağlamda katılımcılarına benzersiz deneyimler yaşatan Rize festivallerinin ekonomik destek bulmada, sponsorluk bağlantılarını güçlendirmede her geçen gün daha başarılı olduğu görülmektedir.

Dikkaya Köyü'nde MEKADER tarafından düzenlenen “Laz Ralli Tahta Araba Yarışları” Rize festival etkinlikleri içerisinde organizasyon bütçesinin oluşması ve bu bütçeyi değerlendirme şekliyle diğer festivallerden farklılık oluşturmaktadır. Yarışlar öncesi her festivalde görüldüğü gibi çeşitli sponsor ve kurumların desteğiyle bir harcama bütçesi oluşturulmaktadır. Etkinlikler başladığında Rize festivallerinde yalnızca “Laz Ralli Tahta Araba Yarışları”nda görülen bir ağılık seçimleri yapılmaktadır.

Yarışlar başladıktan bir-iki tur sonra anonslarla ağa seçimi yapılacağı duyurulmakta ve başvuruların komiteye yapılması gerektiği ilan edilmektedir. Başvuru sahipleri belirlediği miktarı istenilen süre içerisinde yazılı olarak komiteye ulaştırmaktadır. Süre bittiğinde en yüksek miktarı veren kişi “yarış ağası” seçilmektedir. Gençler kategorisi başlayana kadar ağa seçimi yapılmakta ve ağa kendisi için hazırlanan ahşap balkonda büyük yarış seyretmektedir. 2015 yılında, okula kullanılmak şartıyla 20 bin lira bağış yapan Mustafa Karaman ağa seçilmiştir. Ağa seçilen kişiye kendisi için bir ağaç üzerine hazırlanan ahşap balkonda çeşitli ikramlar eşliğinde yarışları izleme imkânı sunulmaktadır. Sponsorlardan toplanan gelirler; yarışma harcamaları, dereceye girenlere verilecek ödülleri ve okul çağındaki öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılmaktadır.

Rize festivalleri vakıf, dernek, kamu kurum ve kuruluşları veya gönüllü kişilerin organize ettiği etkinlikler olarak şekillenmektedir. Dünyadaki çeşitli festival örneklerinin profesyonel ekipler tarafından, gelir elde etmek amacıyla organize edildiği bilinmektedir. Fakat Rize’de organize edilen etkinliklerin herhangi bir

⁵⁴ Richard K. Miller and K. Washington, “Event and Experiential Marketing”, Consumer Marketing, Market Research Report, 9. bs., Richard K. Miller & Associates, USA, 2013. (Aktaran) Dilek Penpece “Festivallerin Pazarlanması: Türkiye’deki Uluslararası Festivaller Üzerinde Bir Araştırma” **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C 23, S 1, 2014, s. 193.

ekonomik kazanç sağlama düşüncesi taşımadığı görülmektedir. Festival çalışmaları çoğunlukla gönüllülük kısmen de kamu kurum ve kuruluşlarının görevlendirmesi esasına göre gerçekleştirilmektedir. Katılımcılarından herhangi bir ücret toplanmayan etkinliklerin temel gelir kaynağını sunulan projeler dolayısıyla Bakanlıklardan ve sponsorlardan gelen desteklerle vakıf ve derneklerin katkıları oluşturmaktadır. Etkinliklerde çalışmalar da gönüllülük esasına göre gerçekleştirildiğinden harcamaların büyük bir kısmı eğlence için gelen sanatçılara ayrılmaktadır.

“Yeşil Yayla Kültür, Sanat ve Çevre Festivali” etkinlikler için başka ülkelerdeki çeşitli vakıflardan destek alan Rize’deki tek festival olarak dikkat çekmektedir. Özellikle bir kısım çevreler tarafından çok sert eleştirilere sebep olan bu durum, festivalin sonlandırılmasının sebepleri arasında da gösterilmektedir. Yeşil Yayla Kültür, Sanat ve Çevre Festivali büyük çoğunluğunu yöre dışından gelenlerin oluşturduğu katılımcılarıyla etkinlikler boyunca konaklama, yeme-içme, alış-veriş vb. faaliyetler için festival bölgelerinde önemli ekonomik sirkülasyon oluşturmaktadır.

Rize il merkezinde organize edilen Çay ve Yaz Sporları Festivali ile Hamsi Festivali, etkinlikler kapsamında gerçekleştirilen konserlerle geniş bir katılımcı/izleyici kitlesine hitap etmektedir. Festival sebebiyle şehirde toplanan kalabalık yaptığı harcamalarla esnaf için ekstra bir gelir oluşturmaktadır.

Bir festivalin ekonomik etkisi, etkinlik sonunda ekonomide meydana gelen net değişim olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik etkiler, makro planda değerlendirildiğinde, ziyaretçilerin yükselmekte olan harcama eğilimleri sonucunda, yapılan harcamaların ekonomiye katılmasıyla gelirlerin artması şeklinde gerçekleşmektedir.⁵⁵

⁵⁵ P.T. Long, R. Perdue, “The Economic Impact of Rural Festivals and Special Events: Assessing the Spatial Distribution of Expenditures”, **Journal of Travel Research**, Volume 28, Issue 4, 1990, s. 10-14. (Aktaran) Ayşe Nevin Sert, “Festivallerin Yerel Halk Üzerindeki Sosyal Etkileri: Beypazarı Örneği”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 38, 2017, s. 190.

Kış sezonunda Ayder’de üç gün boyunca yapılan Kar Festivali özellikle “ölü” bir sezon geçiren yöre esnafının “canlanmasına” ve kış turizmi için bölgenin tanıtımına odaklanmaktadır. Festival, Çamlıhemşin Kaymakamlığı ve Çamlıhemşin Belediyesi’nin katkıları ile Çamlıhemşin Ayder Çevre ve Turizm Derneği organizasyonunda yöre esnafının destekleriyle yürütülmektedir. Festival, 50 bini bulan toplam katılımcıları ve orijinal kar/kayak etkinlikleriyle hem yerel hem ulusal basında haber olmaktadır. Etkinlik günlerinde yöre esnafı ve oteller yoğun bir hareketlilik yaşamaktadır. Festival dolayısıyla yöredeki otellerin yoğunluğu ve alana kurulan stantlarda sunulan yiyecek-içecek ve yöresel ürünlerin satışı esnaf için büyük bir girdi oluşturmaktadır. Festival etkinliği için günü birlik satılan ve kiralanan kayak malzemeleri de esnafa büyük kazanç sağlamaktadır. Bu durum bir yandan yörenin ekonomik hareketliliğine ve bölgenin tanıtımına olumlu katkılar sağlarken bir yandan da yetersiz altyapı sıkıntıları, esnafın uyguladığı fahiş fiyat politikaları vb. sebeplerle katılımcıların olumsuz eleştirilerine yol açmaktadır.

Yazın yakaladığı turist grafiğini kış sezonunda da bulmayı amaçlayan Ayder ve Çamlıhemşin coğrafyası gerçekleştirdiği etkinliklerle yörenin kış turizm potansiyelini ortaya koymaktadır. Fakat kış turizmi için en önemli öğelerden olan kayak merkezi ve tesislerinin olmayışı bölge için en büyük engel olarak görülmektedir.

Rize’de kış festivallerinin bir başka merkezi İkizdere ilçesinin köy ve yaylalarıdır. Bu bağlamda İkizdere Ovit Yaylası’nda “Ovit Kar Festivali”, Meşe köyde “Petranboard Şenliği”, Gölyayla köyünde “Kabahor (Gölyayla) Kayak Şenliği”, Çağrankaya Yaylası’nda “Çağrankaya Kar Yürüyüşü” gerçekleştirilmektedir.

Ovit Kar Festivali, Ekşioğlu Vakfı tarafından Ovit Yaylası’nın kış turizmi için bir cazibe merkezi olabileceğini göstermek, yerli ve yabancı yatırımcıları bölgeye çekmek açık işleviyle gerçekleştirilen bir festivaldir. Bu bağlamda yaylada, şöhretli/popüler sanatçı konserleri, kayak etkinlikleri, tulum/kemençe eşliğinde yöresel halk dansı horon icrası gibi bir takım etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Karla kaplı yolların açılıp ulaşımın güvenli bir şekilde sağlanması vb. hususlarda kamu

kuruluşlarının desteği ile gerçekleştirilen festivalin yüz binlerle ifade edilen harcama bütçesi Ekşioğlu ailesi tarafından oluşturulmakta ve karşılanmaktadır.

Kabahor (Gölyayla) Kayak Şenliği köy muhtarının çabaları ve köy derneğinin maddi desteğiyle iki yıl yürütülen ve çeşitli sebeplerle gerçekleştirilemeyen bir etkinlik olarak görülmektedir. Şenliğin devam ettirilememesinin önemli bir sebebi olarak maddi imkânsızlıklar, etkinliğin yeteri kadar maddi destek bulamaması⁵⁶ gösterilmektedir.

Petranboard Şenliği, köy muhtarının yoğun çabalarıyla gerçekleştirilen ve basında haber olmasıyla da sponsor desteği sağlayan bir etkinlik olarak dikkati çekmektedir. Etkinlikler yörenin kış turizmi potansiyelini ortaya koymak ve yöreyi kış etkinlikleri için çekim merkezi haline getirebilmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Şenlikler çerçevesinde yapılan faaliyetlerden, katılımcılara ikram edilen yiyeceklerden herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde organizasyon kısa vadede yörenin tanıtımından öte bir ekonomik girdi sağlama potansiyeli ortaya koymamaktadır.

Üç gün süren Çağrankaya Kar Yürüyüşü, cuma cumartesi ve pazar günlerini kapsamaktadır. İlçenin en hareketsiz, nüfus yoğunluğunun en az olduğu dönemde gerçekleştirilen ve İkizdere’de yapılan diğer gününbirlik kış etkinliklerine göre uzun süren etkinlik ilçe esnafı için önemli bir ekonomik katkı sağlamaktadır. Binden fazla katılımcının iştirak ettiği etkinlikler boyunca, konaklama için otel, pansiyon, öğretmenevi; katılımcıların yaylada geçirecekleri sürede ihtiyaçları için ilçe esnafı; etkinlikten sonra katılımcıların bir kısmının Rize’nin tarihi ve turistik yerlerini gezme maksadıyla programlarına Rize’yi de ilave etmeleriyle yöre, ekonomik olarak gözle görülür bir hareketlilik yaşamaktadır.

⁵⁶ Dursun Ali Kan, Gölyayla Köyü Muhtarı. Dursun Ali Kan ile 19.12.2019 tarihinde yapılan görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

“Esnaf bir kibrit satsa kârdır. Çünkü o kibrit, yazı bekleyecek satılmak için, kışın hiçbir hareket yok burada.”⁵⁷ ifadesi etkinliğin ilçeye ekonomik anlamda nasıl bir katkı sağladığını çok iyi belirtmektedir. Bu sebeple organizasyon komitesi duyurularında sık sık katılımcılara dağda yeme içme adına ihtiyaç duyacakları her şeyi İkizdere’den temin edebileceklerini hatırlatmaktadır. Katılımcıların ilçede konaklaması, alışverişlerini ilçedeki esnaftan yapması, yemeklerinin bir öğününü ilçede yemesi, dağ yürüyüşünün bir bölümünün ilçeden temin edilen ve ücretlerinin katılımcılar tarafından karşılandığı toplu taşıma araçları ile yapılması, etkinliğin ilçe halkına doğrudan ekonomik katkı sağlamasına, dolayısıyla halkın etkinlikleri daha çabuk benimsemesine ve etkinliklere destek olmasına zemin hazırladığı gözlemlenmiştir.

Çağrankaya Kar Yürüyüşü ve Ayder Kar Festivali uzun vadede bölge tanıtımı ve turizmine katkı sağlamasının yanı sıra yörede ekonomik hareketliliğin olmadığı kış döneminde, ekonomik çıktıların doğrudan halka yansması noktasında gerçekleştirilen etkinlikler olarak önem ifade etmektedir.

Gelişen ekoturizm anlayışında Fırtına Vadisi ve Kaçkar Dağları’nın yeterince yer almasını sağlamak, yörenin adını duyurmak ve Rize’de akarsu sporları, özellikle de rafting için ciddi bir potansiyel olduğunu ortaya koymak amacıyla⁵⁸ 2007 yılında yörede ilk kez Rafting şenliği gerçekleştirilmiştir. Şenlik yapıldığında bölgede rafting sporu henüz bilinmemektedir. Dolayısıyla 2015 yılı itibarıyla Fırtına Vadisi’nde şirket, kulüp, dernek adı altında rafting bir ticari faaliyet olarak devam ettiren 8-10 işletmenin varlığı gözüne alındığında gelinen noktada başlangıçtaki amaçların gerçekleştirildiği, raftingde bölgenin bir marka yapıldığı⁵⁹ görülmektedir. Şenlik günü ve akşamında gerçekleştirilen faaliyetlerle yöre ekonomisinde bir

⁵⁷ Hakan Karagöz, İkizdere-Rize, Erkek, Lise, Organizasyon Komitesi Üyesi, Hakan Karagöz ile 28.02.2016 tarihinde İkizdere ilçesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

⁵⁸ (Çevrimiçi) m.Pazar53.com/bir-baskadir-firtinada-rafting-3281h.htm, 20 Ağustos 2016.

⁵⁹ Dursun Ali Demiroğlu, Ardeşen-Rize, Yaş 58, Erkek, Lise, Doğu Karadeniz Doğa Sporları Turizm İhtisas Kulübü Başkanı, Dursun Ali Demiroğlu ile 02.07.2015 tarihinde Ardeşen ilçesinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

hareketlenme meydana getiren organizasyon, bölgede asıl kalıcı etkiyi açılmasına dolaylı olarak katkı sağladığı rafting tesisleriyle yapmıştır denilebilir.

Derepazarı ilçesinde gerçekleştirilen Pide Festivali ise odak ürün olan pideyi ön plana çıkaran ve ürün tanıtımı maksadıyla gerçekleştirilen bir etkinliktir. Günlük ve daha çok yerinde tüketilen bir yiyecek olan pidenin Derepazarı'yla özdeşleşen bir marka olması düşüncesiyle organize edilen festival Derepazarı pidesinin yörede bilinirliğini artırmıştır. Bu bağlamda festivalin açık işlevi olan eğlence ile birlikte ekonomik işlevinin de öne çıktığı görülmektedir.

Yöredeki tüm festivallerde, etkinlikler için bir harcama bütçesinin oluşturulduğu görülmektedir. Bu bağlamda festival bütçeleri kamu kurum/kuruluşlarının ve sponsorların desteğine göre oluşturulurken etkinlik içerikleri, etkinliğe davet edilecek sanatçılar, etkinliğin süresi vb. organizasyonun tamamı bu bütçeye göre şekillendirilmektedir. Dolayısıyla festivallerin doğrudan yöre için ekonomik bir girdi oluşturmadığı durumlarda bile dolaylı olarak yörede ekonomik sirkülasyonun olduğu görülmektedir.

Kentin en önemli kuruluşlarından olan ÇAYKUR'un Rize'de gerçekleştirilen hemen her etkinlikte alanda yer alan araçları ile tadım, tattırım faaliyetlerinde bulunduğu ayrıca pek çok etkinliğe sponsorluk sağladığı görülmektedir. ÇAYKUR, bu etkinliklere sağladığı maddi desteğin yıllara ve etkinliklere göre dağılımını içeren bilgileri resmi başvurularımıza rağmen "kurum içi paylaşılmayan bilgi statüsü"⁶⁰ gerekçesiyle cevapsız bırakmıştır. Ülkenin diğer pek çok kurumunda olduğu gibi ÇAYKUR'da da en basit haliyle bilimsel bir çalışmada yer alacak bilgilerin paylaşılmasından imtina edilmesi şeffaf toplum olma anlayışı ve açıklık gibi demokratik toplumların en temel ilkeleriyle çelişmektedir.

⁶⁰Bilgi edinme kanunu çerçevesinde ÇAYKUR'a yapmış olduğumuz başvuruya kurumun resmi hesabından verilen cevap şu şekildedir. "Sayın Yasin KIRILMIŞ; Teşekkürümüz Rize ve çevre illerde düzenlenen fuar, festival ve şenlik gibi etkinliklerde tadım ve tattırım çalışmaları düzenlenmektedir. Katıldığımız etkinliklerin detayları, kurum içi bilgi statüsü olup paylaşılmamaktadır. Bilgilerinize rica ederiz."

Kültürel aktivitelerin önemi gün geçtikçe ulusal ve evrensel ölçekte artış gösterirken, yaratıcı endüstrilerin iktisadi kalkınma üzerinde belirleyici bir faktör olarak rol oynadığı ve pek çok gelişmiş ülkede, kültür ekonomisinin iktisadi büyüme ve istihdam üzerinde öncü bir role sahip olduğu görülmektedir.⁶¹ Ekonominin kültürel mal ve hizmet üretimiyle ilgili kısmını temsil eden kültür ekonomisinin;⁶² reklam, mimari, görsel sanatlar, performans sanatları, televizyon, radyo, müzik, kitap, oyun, film ve dergi/gazeteden oluşan 11 sektörü kapsadığı kabul edilmektedir.⁶³ Bu bağlamda kültür yatırımcılığı, sponsorluk, kültürel tasarım, küresel-ulusal kültür endüstrileri, kültür endüstrisi çalışanları ve yöneticileri, kâr amacı gütmeyen kültürel etkinlikler, kültürel-coğrafi tescil ve telif hakları, sanal kültür ekonomisi, kent kültürü ekonomisi, kültür turizmi, ulusal-yöresel-kentsel kültür destinasyonları, kültürel coğrafya haritacılığı ve rehber yayıncılığı, kültürel ekonomik havzalar, ulusal ve kentsel imge üretimi ve kültür endüstrisi kapsamında ürüne dönüştürülmesi, kültürel ürün reklamcılığı, kültürel taklit piyasası, kamusal kültür harcamaları, kamuda kültür projelerinin verimlilik analizi, eğlence sektörü, festivallerin ve şenliklerin mali boyutu, sokak gösterileri vb. kültür ekonomisinin akla ilk gelen faaliyet alanlarını oluşturmaktadır.⁶⁴

Birleşmiş Milletler'in 2008 yılındaki raporuna göre yaratıcı ve kültürel ekonominin, dünya ekonomisinin en dinamik sektörlerinden biri olduğu ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde hızlı büyüme fırsatları sağladığı ortaya konulmuştur. Kültürel ve yaratıcı ekonomiye yönelik hazırlanan BM ve CISAC (International Confederation of Societies of Authors and Composers) 2015 ortak raporuna göre 2 trilyon 250 milyar dolara ulaşan hacmi ve 30 milyonun üzerindeki istihdamı ile endüstri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinin esas unsuru olarak tespit

⁶¹ Mehmet Cahit Güran, İbrahim Erdem Seçilmiş, "Ankara Kültür Ekonomisi: Kapsam ve Ölçüm Tartışmaları Çerçevesinde Sektörel Büyüklüklerin Değerlendirilmesi" **Ankara Kültür Mirası ve Kültür Ekonomisi Envanteri Projesi Kültür Ekonomisi Çalışma Grubu Raporu**, 2012, s. 3.

⁶² A. C. Pratt, "Cultural Economy", **International Encyclopedia of Human Geography**, Vol 2, Elsevier, 2009, s. 409. (Aktaran) Mehmet Cahit Güran, İbrahim Erdem Seçilmiş, **a.g.ç.**, s. 7.

⁶³ Ed. Huzeyfe Torun, **III. Milli Kültür Şûrası Kültür Ekonomisi Komisyon Raporu**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017, s. 6.

⁶⁴ Nebi Özdemir, "Tüketim- Kültür İlişkisi ve Kültür Ekonomisi", **Tüketici Yazıları 1**, H.Ü. TÜPADEM, 2007, s. 223- 240.

edilmiştir.⁶⁵ Türkiye, dünyanın bu kültürel ve yaratıcı ekonomi pastasından iç-dış toplam harcamalarla birlikte yaklaşık 22 milyar dolar (%1) pay almaktadır. Dünya genelinde kültürel-yaratıcı ekonomi kesiminde 29,5 milyon insan yer alırken Türkiye’de bu rakam 575 bin civarındadır. Dünyada kişi başı yaratıcı değer üretimi ortalaması 76 bin 271 dolar iken Türkiye’de bu rakam ihracat rakamları dâhil edildiğinde yaklaşık 38 bin dolar, ihracat hariç tutulduğunda yaklaşık 22 bin dolar civarındadır. Şayet karşılaştırma G20, AB veya OECD ortalamalarıyla yapılırsa uçurumun daha da arttığı görülecektir.⁶⁶

Türkiye’nin kültür harcamaları ve milli gelir içindeki payı konusunda yapılan çalışmalarda⁶⁷ 2015 yılı verilerine göre gerek ailelerin kendilerinin yaptığı gerekse yönetimlerce yapılan kamu harcamalarının payının milli gelirin yüzde 6,4’ü gibi önemli bir orana ve 48 milyar dolara yaklaştığını göstermektedir. Kültür harcamalarının miktarının büyüklüğü kadar niteliğinin de önemli olduğu gerçeğinden hareketle özel kaynaklardan ve devlet kaynaklarından kültür için ayrılan yüksek oranlara nispetle üretilen ve kullanılan kültür ürünlerinin niteliğinin istenilen özellikte olup olmadığı sorgulanmalıdır. Ülke ekonomisinin kalkınması adına istatistiksel verilerin dünya standartlarına ulaştırılması gerekliliği ortadayken özellikle çalışmalarımızda da görülmüştür ki kültür (kreatif) sektörüne bağlı istatistiksel veriler genel anlamda yok denecek kadar az ya da çok sınırlıdır. Bu bağlamda sektöre ilişkin ekonomik verilerin şeffaflaştırılması ve ulaşılabilir olması adına çalışmaların başlatılması gerektiğini de belirtmeliyiz.

Tarihi arka planlarına bakıldığında festivallerin başlangıçta maddi kazanç sağlama amacıyla ortaya çıkmadığı görülmektedir. Fakat günümüzde festival icracılarının büyük çoğunluk itibariyle bölge için kazanç sağlama üzerine odaklandığı, bazı Avrupa kentlerinin ekonomik gelişimlerinde, mekân pazarlama stratejilerinde festivallerin önemli bir yer tuttuğu, bazı ülkelerde festivallerin ülke

⁶⁵Ed. Huzeyfe Torun, **III. Milli Kültür Şûrası Kültür Ekonomisi Komisyon Raporu**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017, s. 4.

⁶⁶ Ed. Huzeyfe Torun, **a.g.ç.**, s. 15.

⁶⁷ Faruk Şen, **Türkiye’de Kültür (Kreatif) Ekonomisinin Boyutları**, Türkiye Avrupa Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı TAVAK Kültür (Kreatif) Sektör Araştırması, İstanbul, 2017, s. 197-200.

ekonomisinin lokomotifleri olarak görüldüğü, festivalleri ile ünlü kent yönetimlerinin festivallerin kent ekonomisine yaptığı katkıların farkında olduğu görülmektedir. Festival turizminin kentin ekonomik ve turizm kalkınma planlamalarında her geçen gün öneminin arttığı gözlemlenmektedir. Yerel yönetimlerin kültür-sanat festivallerini teşvik etmesinin sebeplerinden birisinin kentin ekonomik yönden gelişimine katkı sağlamak olduğu belirtilmektedir.⁶⁸

Araştırmalar festivallerin doğru bir şekilde düzenlendiğinde ekonomik olarak ülke için gelir kaynağı yaratma, yeni iş oluşumlarını teşvik etme, merkezlerden uzak yerleşimlerdeki ekonomik aktiviteleri canlandırma, mevcut yerel işleri/işletmeleri destekleme⁶⁹ gibi fayda sağlama eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır.

Kültür endüstrisi, ekonominin yaratıcı sektörlerinin bir parçasıdır, şehir ve bölgelerin gelecekteki gelişimleri için önemli mekânsal ve ekonomik sonuçlar doğurur. Ekonomik yapı, satışa sunulmak üzere bir eylem ya da işlem sonucu elde edilen ürünü çağrıştırmaktadır. Festivaller ilk planda kültürün üreticileri olan sanatçılar, yöneticiler ve idareciler ile tüketicileri olan seyirci/izleyicileri arasındaki etkileşimi ifade etmektedir. Dolayısıyla festivallerde asıl maksat kültürel meta üretmek ve bunun karşılıklı tüketilmesini sağlamaktır. Böylelikle tüketicilerin her zaman için daha fazlasını talep etmeleri yoluyla tüketim kültürü güçlendirilmiş olmaktadır. Festivallerin büyük çoğunluğu içerik seçimini sırf sanatsal nedenlere dayandırmak ya da kendilerini diğer festivallerden farklı kılmak yerine, maddi destek verenlerin önceliklerine göre programlarını ayarlayarak kaynak sağlama yönünden potansiyeli olan kurumlara daha cazip görünmek için yapmaktadır.⁷⁰

Ulusal ve uluslararası birçok festivalin temel sorunu olan bu sıradanlık, sadece “halk bunu istiyor” klişesiyle diğerlerinin kopyası etkinlikler ortaya koyma anlayışı organizasyon ekiplerinin hazırcı ve yorulmadan iş yapma anlayışlarının

⁶⁸ Fahri Yıldırım, “Festival ve Karnavalların Turizm Açısından Önemi ve Türkiye’deki Festivallerin Turizm İçerisindeki Yeri”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 2010, s. 37.

⁶⁹ Fahri Yıldırım, **a.g.ç.**, s. 39-40.

⁷⁰ Stella Kladou, “Kültür Festivalleri: Genel Bir Bakış”, drl.: Serhan Ada, **İstanbul’un Festivalleri** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 33-38

neticesi olarak görülebilir. Bu bağlamda Rize festivallerinin genel anlamda var olan doğal ve kültürel değerlerin satışı, pazarlanması yoluyla bir ekonomik yapı oluşturduğu görülmektedir. Oysa alanında yetkin bir tasarım ekibinin çalışmasıyla yörenin kültürel değerleri ile örgülenmiş, yöreye özgü, sanatsal değeri yüksek ve tüketiciler için cazip ürünler ortaya konulabilir.

Kültür endüstrisinin ürünleri, bir sosyal gerçeğe uyacak şekilde, bu gerçeği yansıtacak şekilde kalıplaştırılır. Kültür endüstrisinin açıkça haklı çıkarmaya veya desteklemeye ihtiyacı yoktur, çünkü bu endüstrinin ürünlerinin tüketme süreci kişileri süregelen sosyal kurallarla kendilerini özdeşleştirmeye, bağdaştırmaya ve neyseler o şekilde olmaya devam etmeye sevk eder. Kişiler düzenin ürettiği “şeyler” için duydukları arzu ve bu “şey”leri tüketmeden aldıkları zevk yoluyla varolan düzene uydurulur ve ayarlanırlar.⁷¹

DOKAP bölgesi kültür envanteri projesi kapsamında Rize’de resmi kayıtları bulunan/bulunmayan kültür varlıklarının saptanarak envanterinin çıkarılması ve bunlara ilişkin dokümanların hazırlanması çok önemli işlevler görürken envantere ek olarak kültürel ve yaratıcı endüstrinin uluslararası standartlara uygun kültür istatistiklerinin derlenmesi, ekonomik boyutunun ortaya konulması sektörün ekonomik katkısının belirlenmesi ve yatırım aracı olarak kullanılabilmesi de büyük önem arz etmektedir. Rize festival etkinlikleri çerçevesinde şehrin kültür ekonomisi değerleri bakımından her hangi bir istatistiğinin tutulmadığı, bu bağlamda en azından tespit edilmiş resmi veya akademik hiçbir çalışmanın olmadığı ilgili kurum ve kuruluşlarla yaptığımız yazışmalar neticesinde ortaya çıkmıştır.

Rize festival organizasyonları etkinliğin yapıldığı yörede bir ekonomik değer oluşturarak yörenin ekonomik hayatına doğrudan ya da dolaylı olarak canlılık kazandırmaktadır. Çeşitli desteklerle oluşan maddi gücün festival etkinlikleri çerçevesinde dağıtılması konusunda çeşitli yerel paydaşların varlığı söz konusudur. Festival ekonomisi etkinlik öncesinde duyuru, ilan, reklam ve organizasyonla ilgili

⁷¹ Korkmaz Alemdar, İrfan Erdoğan, **Popüler Kültür ve İletişim**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1994, s.203.

olarak tasarımcılarla, matbaalarla, reklam ve organizasyon şirketleriyle; konukların yeme-içme ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanması noktasında cafe, restoran ve otellerle; festivalin eğlence kısmının oluşturulması için organizasyon şirketleri ve sanatçılarla paylaşılmaktadır. Yayıda gerçekleştirilen festival organizasyonlarında kesilen hayvanlar için hayvan sahiplerine; içki vb. içecekler için büfe, market ve dükkânlarla; etkinlik boyunca oynanan horon için tulumcuya yapılan ödemeler festival ekonomisinin unsurlarındandır. Festival etkinliklerinde kurulan yeme içme ve alışveriş stantları yöre esnafına katkı sağlayan işlevleriyle ekonomik unsurların başında gelmektedir. Festival etkinliklerinin doğrudan ekonomik işlevlerinin yanı sıra pek çoğunda yörenin tanıtımı, turizme bağlı yatırımların artması, turist hareketliliği oluşturma gibi dolaylı ekonomik işlevler de görülmektedir.

4.2. Siyasal İşlevler

Sümerlerde Innana/Dumuzi, Babil’de Ishtar/Tammuz, Yunan’da Aphrodite/Adonis, Friglerde Kybele/Attis, Mısır’da İsis/Osiris, Kenanî’de Shapash/Baal, Hitit’te Hannahannas/Telipinu vb. anlatılar yılın belli zamanlarında önce yok oluşun, ölümün, bereketin kesilmesinin, kısırlığın ve daha sonrasında dirilişin, bereketin, bitkilerin canlanışının, doğurganlığın⁷² sembolize edildiği ayin/törelere insanlık tarihine eş yansımalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hitit, Sümer, Asur gibi devletlerdeki ideolojik meşrulaştırma sürecinin somutlandığı, pratikte kendini sergilediği, eyleme döküldüğü süreç olan tören uygulamalarının, kralların konumunun ve toplumsal hiyerarşinin yeniden kurgulanıp onaylandığı, meşruluk kazandığı bir alan işlevi taşıdığı görülmektedir.⁷³ Bu yansıtma ve meşrulaştırma işlevinin pratikteki bir başka sonucu, iktidar rolünün tikel bir bireyin mülkü olmaktan çıkıp anonimleşmesi, aktarılabilir hale gelmesidir.⁷⁴ Siyasi otoritenin toplum üzerindeki meşruluğunun göstergelerinden olan ayinler, törenler

⁷² Sibel Özbudun, **Ayinden Törene**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1997, s. 108.

⁷³ Sibel Özbudun, **a.g.e.**, s. 113.

⁷⁴ Davit Kertzer, **Ritual, Politics and Power**, New Haven & London, Yale University Press, 1988, s. 51. (Aktaran) Sibel Özbudun, **a.g.e.**, s. 118.

toplumsal tarihin sürekliliğini sağlamanın yanı sıra siyasal iktidarların desteklenmesinde ve yöneticilerinin mitoslar sayesinde kutsallaştırılması ve ayinlerin merkezinde yer alması ile iktidarlarını bütün toplum nezdinde doğal ve meşru kılmaktadır.⁷⁵

Türk kültür tarihinde destanlardan Dede Korkut hikâyelerine kadar pek çok metinde çeşitli şekillerde ve işlevlerle gerçekleştirilen toy, tören, şenlik ve kutlamalar simgesel bir anlam derinliğe sahiptir. Bu çok katmanlı anlam yumağının en önemlilerinden birisi cihan hâkimiyeti ülküsü ve bu hâkimiyet gerçekleşirse paylaşımın nasıl ve ne oranda yapılacağıyla ilgili ipuçları içermesidir. Mitolojik anlatılar vasıtasıyla topluma telkin ve tavsiye edilen törelerin uygulama alanları olan törenlerde töreyi temsil eden Han, toylar aracılığıyla topluma ahlaki, idari birçok mesajlar vermektedir.⁷⁶

Osmanlı saray merasimleri Fâtih Sultan Mehmed tarafından kanunlaştırılarak belli usul ve kurallara bağlanmıştır.⁷⁷ Bayramlarda padişahın, Hırka-i Saâdet Dairesi'nde, bayram tebriğine katılacak olanların ise Ayasofya Camii'nde sabah namazını kılarak merasim alanında yerlerini almaları âdettendir. Padişahın bayramını tebrik edecek olanların adları önceden tespit edilmekte ve bu kişiler belli kurallar çerçevesinde huzura alınarak tören icra edilmektedir. Katılımcıların tören esnasında duracakları yerler de kurallar çerçevesinde belirlenmektedir. Yüksek makam sahipleri tören alanına sağ taraftan gelerek etek öpmektedir. Padişah bu bayramlaşmada bazı kişilerde ayağa kalkmakta, bazılarına etek, bazılarına el, bazılarının da eşik öptürmektedir. Tebrik merasimi bittikten sonra teşrifatçı efendinin merasimin sona erdiğini padişaha arz etmesiyle tören bitirilmektedir.⁷⁸ Osmanlı teşrifat kuralları gereği hangi merasime kimlerin katılacağından törende nerede

⁷⁵ Sibel Özbudun, **a.g.e.**, s. 61-62

⁷⁶ Ali Duymaz, Oğuz Kağan Destanı'ndan Dede Korkut'a Toy Geleneğinin Simgesel Anlamı ve Türk Paylaşım Modeli, **Karadeniz Araştırmaları**, S 5, Bahar 2005, s. 38-39

⁷⁷ Filiz Karaca, "Teşrifat", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 40, İstanbul, TDV Yayınları, 2011, s. 571.

⁷⁸ Özdemir Nutku, "Bayram" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 5, İstanbul, TDV Yayınları, 1992, s. 263.

duracağına, padişahı nerede ve nasıl selamlayacağına varıncaya kadar her şey belirlenmiş olduğu görülmektedir.

Bütün Osmanlı şenliklerinde seyirciler yarım ay düzeninde oturmakta, padişahın otağı da bu yarım ayın tam merkezinde yer almaktadır. Diğer görevlilerin konumları padişaha göre şekillendirilmektedir. Bayramlarda öğleden önce bayramlaşma, ikramların dağıtılması ve yemekle geçerken öğleden sonra da çeşitli hüner gösterileri ve oyunlar yer almakta, geceleri de kandiller, mahyalar ve fişeklerle donanma düzenlenmektedir.⁷⁹ Osmanlı padişahının cülusları yeni padişah adına hutbe okutmak suretiyle, uzak vilayetlere ve komşu devletlere ulaklar gönderilerek resmi yazılarla bildirilmektedir. Ayrıca cüluslar ve viladetlerinin top atışı yapılarak halka duyurulması da âdettendir.⁸⁰

Bayram törenlerinde devlet görevlilerinin derecelerine göre ve belli bir sıra içerisinde padişahın huzuruna çıkıp el-etek öpmesi, padişahın bahşişler dağıtması, padişah adına para bastırılması, hutbe okunması törenlerin tüm devlet görevlilerine ve halka padişah otoritesini kabul ettirme amacı taşıdığı görülmektedir.

Merasimler, iktidar ve tebaanın bir araya gelmesine vesile olan, iktidarın kendisini tanımlamada ve meşrulaştırmada kullandıkları önemli birer araçtır. İktidar belirli aralıklarla tekrarlanan bu törenlerle, halkın itaatini sağlarken kendi otoritesini meşrulaştırmış, mevcut meşruiyetini korumuş ve daha da güçlendirmiş olmaktadır. Merasimlerin etki alanı sadece törende hazır bulunan topluluk ile sınırlı değildir. Osmanlılarda olduğu gibi İstanbul'daki önemli devlet merasimleri ülkenin her köşesine duyurularak halkın aynı ülkenin padişahı ya da aynı dinin halifesi ile ilgili aynı duyguları paylaşması sağlanmakta, görkemli şenliklerde düzenlenen tüm gösteriler, dağıtılan yemekler, geçici bir süre için dahi olsa sağlanan serbestlik, padişahın ululuğunu pekiştirmek için birer araç olarak kullanılmaktadır. Osmanlı şenlikleri, hanedanın yenilenmesini ve kalıcılığını sergileme; padişah ile halk arasında bağların kurulmasını veya var olan bağların kuvvetlenmesini sağlama;

⁷⁹ A. e., s. 265.

⁸⁰ Zeynep Tarım Ertuğ, "Osmanlı Devletinde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek", Ed. Güler Eren, **Osmanlı**, C IX, Ankara, 1999, s. 138.

padişahın kendi halkı ile birlikte tüm dünyaya gücünü, zenginliğini, hâkimiyetini ve otoritesini gösterme için birer araç işlevi de görmektedir.⁸¹

Ayinler ve törenler Ön Asya toplumlarından itibaren siyasal iktidarların şekillenmesi ve kurumsallaşması sürecinde, asıl unsurlarını korurken iktidarın meşruluğunu sağlayacak bir ideolojiye dönüşmüştür. Törenler, 18. yüzyılda Avrupa’da görülmeye başlanan milliyetçilik akımıyla birlikte dinsel bağlamından koparılıp aslı biçimlerine uygun dindışı/ulusal bir içerik kazanmıştır. 20. yüzyıl başlarında kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde de devletin resmî törenlerine biçim ve içeriğini veren, onun laik, ulusalcı, hiyerarşik, biçimci ve seçkinci özelliğidir.⁸²

Türkiye Cumhuriyeti’nin resmî törenleri en ince ayrıntılarına kadar kurallarla belirlenmiş (devlet görevlilerin tören alanına giriş sırası, oturacakları yerler, tebrikleşme hiyerarşisi, törene katılacakların kılık kıyafetleri, geçitlerdeki sıralama, bayrağın özellikleri, göndere çekiliş şekli vb.), denetimli, düzen ve disiplini ön plana çıkaran, toplumsal sınıfları vurgulayan gösteriler olmaları yönüyle bir bakıma rejim ile “ideal toplumu” arasındaki dengelerin ortaya konulduğu bir gösteridir. Törenlerin katılımcısı ve ana unsuru, protokol sırasına göre yer alan idari yöneticiler ve askerler ile geçit törenlerine katılan ve bir bakıma töreni sunan öğrencilerdir. Halkın bu törenlerde ancak izleyici olarak bulunmasına izin verilmektedir. Devlet törenleri, yöneticilerin Atatürk’ün manevi huzurunda bağlılıklarını ifade etmesi, halkın da edilgen izleyiciler olarak bu simgesel güç gösteriminde otoriteyi kabullenmesi anlamına gelmektedir.⁸³

Hristiyan aleminde de politikacılar Noel’i, tebrik kartları göndererek, konuşma yaparak seçmenlerini kazanmak için bir amaç olarak kullanmaktadır.⁸⁴ Ayrıca ülkelerin kurucuları ya da hükümdarlarının doğum günleri yüzyıllardan beri

⁸¹ Hakan T. Karateke, **Padişahım Çok Yaşa – Osmanlı Devleti’nin Son Yüzyılında Merasimler**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2004. (Aktaran) Derya Ocak, “XVI. Yüzyıl Osmanlı Şenliklerinin Siyasal Boyutları ve Gündelik Hayata Etkileri”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 94-95.

⁸² Sibel Özbudun, **A.g.e.**, s.161.

⁸³ **A.e.**, s.153-156.

⁸⁴ Jack Santino, **a.g.e.**, s. 1,

dünya çapında pek çok ülkede kutlanarak vatanseverliği teşvik etmek ve benimsedikleri siyasi yaşam tarzına bağlılık oluşturmak için kullanılmaktadır.⁸⁵ Yerel ve ulusal bazdaki festivaller; siyaset adamlarının halka hitap ettiği, seçim dönemlerinde oy istediği kitlelere daha hızlı ulaştığı, kendisini ve temsil ettiği siyasi partiyi anlatmak adına bulunmaz bir fırsat olarak görülmektedir.

Resmi tören ve kutlamaların siyasal işlevlerinin ön planda olmasının yanı sıra sivil eğlence, şenlik ve festivallerde de siyasiler, organizatörler, katılımcılar tarafından farklı anlamlar yüklenen siyasi işlevler görülmektedir.

Rize festivalleri içerisinde katılımın en yoğun olduğu ve etki gücü en çok olan şenlik olarak öne çıkan Ovit Yayla Şenliği başlangıcından itibaren siyasilerin boy gösterdiği bir organizasyon olarak dikkat çekmektedir. Ekşioğlu Vakfı tarafından 1996 yılında bir organizasyon şeklinde ilk kez gerçekleştirilen yayla şenliklerinde Rize Milletvekilleri Ahmet Kabil ve Avni Kabaoğlu, Rize Valisi Erdal Ata, Rize Belediye Başkanı Hızır Hop, Rize ANAP İl Başkanı Yusuf Bayraktar, İzmit ANAP İl Başkanı Sefer Ekşi, İstanbul ANAP İl Başkan Yardımcısı Mahmut Ekşi, İkizdere Kaymakamı M. Emin Bilmez, Der pazarı Kaymakamı Ali Candan, Güneysu Kaymakamı Bilal Çelik, Beyoğlu Belediye Başkanı Nusret Bayraktar, İkizdere Belediye Başkanı Ayhan Biber, Ardeşen Belediye Başkanı İmdat Sütüoğlu, Kendirli Belediye Başkanı Eşref Uzun, Gündoğdu Belediye Başkanı Mehmet Aslankaya, Kadıköy İlçe Emniyet Müdürü Enver Ahmetoğlu, İkizdere Savcısı Şadan Sakınan, İkizdere Hâkimleri İlhami Dal, İsmail Hakkı Kunt, İkizdere Jandarma Komutanı Muhammet Sevinç protokol üyeleri olarak yer almıştır. Sonraki yıllarda da Ovit Yayla Şenlikleri bakan, milletvekili, vali, kaymakam, belediye başkanı, siyasi parti temsilcisi düzeyinde siyasilerin ve devlet adamlarının katıldığı etkinlik olma özelliğini devam ettirmiştir. Bakan düzeyinde katılımın nadir olduğu şenliklere her yıl mutlaka Rize Milletvekillerinin katıldığı görülmektedir.

⁸⁵ Robert J. Smith, **a.g.m.**, s. 346.

Fotoğraf 138: Dönemin Maliye Bakanı Mehmet Şimşek 7 Ağustos 2010 tarihinde 15. Ovit Yayla Şenlikleri'nde vatandaşlara hitap ederken.
(Foto: Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi)

Türk kültüründe düğün, merasim, davet vb. etkinliklerde organizasyon sahiplerinin, misafirlerin çokluğu ve etkili, yetkili kişilerin katılımı ile övüldüğü bilinmektedir. Üst düzey siyasetçilerin ve protokol üyelerinin yoğun katılım gösterdiği Ovit Yayla Şenlikleri de organizasyon sahibi aile için gurur vesilesi olmaktadır. Şenliğe katılan siyasiler, yöneticiler açısından bakıldığında ise şenlikler, her zaman desteğine ihtiyaç duyduğu, kendisini ve bağlı bulunduğu partisinin yaptığı icraatları anlatacağı insanların bir arada hazır bulunduğu, onlarla birebir temas kurma imkânlarının değerlendirildiği ortamlar olmaktadır. Şenlikler aynı zamanda katılımcılar tarafından her türlü siyasi sohbetlerin/tartışmaların yapıldığı, özellikle yaklaşan seçim dönemlerinde ise tartışmaların daha da şiddetlendiği, ortamlar olarak görülmektedir.

Üst düzey siyasilerin, yöneticilerin ve protokol üyelerinin en çok katılım gösterdiği diğer festivaller Rize Belediyesi tarafından organize edilen Hamsi Festivali ile Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali'dir. İl merkezinde düzenlenmesinin, katılımcı sayısının yörede yapılan diğer festivallere göre fazla olmasının, siyasilerin yoğun katılımında etkili olduğu düşünülmektedir. Belediye tarafından il merkezinde gerçekleştirilen bu etkinlikler Belediye Başkanı'nın da bağlı

bulunduğu siyasi parti milletvekillerinin propaganda ve şov yaptığı bir alana dönüşmektedir.

Ayder Kar şenlikleri, Formulaz Tahta Araba Yarışları, Petranboard Kayak şenliği sosyal medyada ve haberlerde içeriğindeki ilginç etkinliklerle gündeme gelmeleriyle vatandaşların olduğu kadar basın ve siyasilerin de ilgisini çekmektedir.

Özellikle köylerde düzenlenen festivallerde protokol üyeleri ve siyasileri ağırlamak çok daha farklı anlamlar taşımaktadır. Milletvekili, vali, kaymakam, belediye başkanı gibi bir “devlet büyüğü”nün köyü teşrif etmiş olması muhtar ve köylü için çok büyük bir gurur kaynağıdır. Kimi köy muhtarları⁸⁶ festival dolayısıyla köylerine gelen devlet yetkililerinden köy için bazı taleplerinin olduğunu ve yetkililerin bu vesileyle taleplerini geri çevirmediğini de aktarmaktadır. Ayrıca festival, köylü halk için normal şartlarda kendilerine ulaşmanın, herhangi bir problemi aktarmanın mümkün olmadığı devlet büyüklerine ulaşmanın en kısa yolunu da ifade etmektedir.

Yeniyol (Oce) köyü daha çok farklı bir siyasi kimlikle, Deniz Gezmiş’in en yakın arkadaşlarından Cihan Alptekin ismiyle, öne çıktığı için Oce şenlikleri de dönemin siyasilerinin ve devlet erkânının katılmadığı, katılmaktan uzak durduğu etkinlikler olarak dikkat çekmektedir.

Resmi tören ve kutlamaların siyasal işlevlerinin ön planda olmasının yanı sıra sivil eğlence, şenlik ve festivallerin de siyasal işlevler taşıdığı görölmektedir. Bu bağlamda Rize festivalleri bakanların, milletvekillerinin, bürokratların, siyasi parti temsilcilerinin kendilerini gösterdiği, çalışmalarını anlattığı, parti propagandası yaptığı, hedef kitlesine doğrudan ulaştığı ortamlar olarak öne çıkmaktadır. Aynı şekilde yerel yönetimleri oluşturan vali, kaymakam, belediye başkanları da festival ortamlarında kendi çalışmalarını halka anlatmakta, doğrudan bilgiler vermekte ve

⁸⁶ Akdere Tahta Dönme Dolap şenliği, Petranboard şenlikleri vb. örneklerinde olduğu gibi. Ayrıntılı bilgi için çalışmamızın ilgili bölümünde bk.: 3.2.3. Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap şenliği ve 3.2.21. Petranboard şenlikleri.

belediye başkanları siyasi propagandalarını yapmaktadır. Festivaller üst düzey siyaset adamları olan bakan ve milletvekillerine ulaşmakta zorluk çeken belediye başkanları ve muhtarların bu muhataplarıyla kolay iletişim kurabildiği, söz konusu kişilere meramını anlattığı; aynı şekilde halkın da siyasilere ve yerel yöneticilere kolay bir şekilde ulaştığı ve derdini anlattığı ortamlar olarak görülmektedir.

Festivaller katılımcıları ve özellikle ulusal medya, festivale katılan sanatçılara ve üst düzey siyaset adamlarına daha fazla ilgi göstermektedir. Festivaller ulusal medyada katılımcıları içerisinde bakan, milletvekili, siyasi parti lideri olduğunda daha fazla yer bulabilmektedir. Ayrıca festival organizasyon heyetleri; siyaset adamı, bürokrat, yönetici vb. üst düzey insanları festival alanına getirmekle halkın gözünde önemli bir yer edinmekte, kendilerince gurur duyulan bir iş başarmış olmaktadır.

Katılımcıların kendi aralarında ifade ettiği anlamlar açısından değerlendirildiğinde ise festivaller, günlük siyaset konularının konuşulup değerlendirildiği, siyasi konular merkezli sohbetlerin edildiği ortamlar olarak görülmektedir. Festivaller, özellikle yaklaşan seçim dönemlerinde siyasi parti taraftarları için kendi siyasi görüşlerinin propagandasının yapıldığı, rakip siyasi parti veya aday ile ilgili dezenformasyon yapıldığı mecralar olarak dikkat çekmektedir. Festivallerin siyasiler, organizasyon komiteleri ve halk açısından bu şekilde farklı anlamlar yüklenen bir takım siyasal işlevler taşıdığı görülmektedir.

4.3. Toplumsal / Sosyal İşlevler

Festival etkinlikleri bireysel temelli rahatlama sağlamanın ötesinde birlikte eğlenme, eğitim, kültürün gelecek nesillere aktarımı, sosyal ve toplumsal faydalar, çevresel etkiler vb. pek çok yönden toplumu ilgilendiren işlevler taşımaktadır.

Festivallerin ayinsel-törensel işlevlerinden daha önemli bir işlevi “insanları bir araya gelmesi, anlayış ve yaşama sevincinin oluşturduğu atmosfere katılması için fırsat yaratması”dır. Festivallerde bir araya gelen topluluklar bu etkileşimden mutluluk duyduğu için tekrar etmekte ve katılanlar arasında güven duygusu oluşturarak meydana gelen arkadaşlıklardan keyif alınmaktadır. Ayrıca festivaller

bireyleri toplulukla bütünleştirmekte ve grubun devamı için gerekli olan olumlu etkileşim için olanak sağlamaktadır.⁸⁷ Festivallerin kızgınlıkları, öfke ve kini dindiren, toplumdaki gerginliği düşüren kolektif psikodrama gibi bir işlevi de söz konusudur.⁸⁸ Bu bağlamda festivaller hem bireysel hem toplumsal rahatlama yanı sıra toplumda birlik beraberlik oluşturma, ortak amaç etrafında bütünleşme işlevleri de görmektedir.

Kimi toplumlarda eğlencelerle toplumu yönlendirmek, toplulukların birlikte hareket etmelerini sağlamak vb. amaçlanırken rejimlerin eğlenceler vasıtasıyla halkları uyuşturduğuna inanılmaktadır.⁸⁹ Festivaller özellikle yasakların, baskıların çok fazla olduğu toplumlarda kendilerine dayatılan tek düzelikten bir nebze de olsa kurtulup soluk alınan bir güvenlik supabı işlevi görmektedir. Ayrıca her sınıftan, inançtan, topluluktan bireylerin bir araya gelerek yüreklerin bir atması gibi birlik ve beraberliğin sağlandığı etkinlikler olarak dikkat çekmektedir.⁹⁰

Rize festivallerinin hemen tamamında görülen eğlence unsuru tulum, kemeçe ve horon ile insanların günlük rutinin dışına çıkarak dertlerinden, sıkıntılarından, endişelerinden belli bir süreliğine de olsa uzaklaştığı, rahatladığı görülmektedir. Rize’de gerçekleştirilen her festival, içeriği ve işlevi ne olursa olsun mutlaka içerisinde yer alan kemeçe, tulum ve horon ile insanların kendinden geçercesine eğlendiği, adeta transa geçerek bir vecd halini yaşadığı ortamlar oluşturmaktadır. Horon halkasında aynı ritme, aynı tempoyu tutturarak birlik ve beraberliğin sağlanmasına da katkı sunmaktadır.

Rize festivallerinde en iyi tulum çalma, en iyi çorap örme, en hızlı hamsi yeme, en güzel çocuk, en hızlı kayak yapma, en hızlı tahta araba kullanma, en güzel/orijinal tahta araba yapma, en güzel muhlama yapma, en güzel yöresel yemek

⁸⁷ Robert J. Smith, **a.g.m.**, s. 346.

⁸⁸ Jean Bernard Chapelier, “Les Psychothérapie de Groupe”, Serban Ionescu ve Alian Blanchet, “Psychologie Clinique, Psychopathologie et Psychothérapie” (Aktaran) Yılmaz Irmak, Ertuğrul Taş, **a.g.m.**, s.105.

⁸⁹ Nilgün Türkmen, “Türkiye’de Festivaller ve Şenlikler”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas, 2017, s.339

⁹⁰ Metin And, **Kırk Gün Kırk Gece**, İstanbul, Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd. Şti., 2000, s. 26-27.

yapma, çeşitli spor dallarında en başarılı olma vb. “en”lerin tespit edildiği çeşitli yarışmalar yapılmaktadır. Bu yarışmalar bireylere topluma kendilerini kabul ettirme imkânı sunarak festivallerde bireylere yeni sosyal roller ve konumlar kazandırmaktadır.

Rize festivallerinin eğlence, yörenin tanıtımı vb. unsurları taşımakla birlikte toplumsal birlik ve beraberliği temin etme, insanların bir araya gelip kaynaşmalarını sağlama gibi belirgin işleve de sahip olduğu görülmektedir. Aile bireylerinin bir araya gelmesi, birbirinden uzakta yetişen grup üyelerinin tanışması, kaynaşması, birlikte aynı ortamı paylaşarak yakınlıkları pekiştirme vb. amaçlarla gerçekleştirilen Ovit Yayla Şenlikleri; köylülerin ve köy dışında yaşayan akraba, komşu ve yakınların bir araya gelmesini, kaynaşmasını sağlamak amacıyla gerçekleştirilen Yenyol (Oce) Kültür Şenliği, Çağrankaya Yayla Şenliği, Koçdüzü Yayla Şenliği, Movri Yayla Şenliği, Homeze Yayla Şenliği, Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali, Didingola/Eğrisu Yayla Şenliği, Akdere köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği; ilçede yaşayan halkı bir araya getirip kaynaştırmak, halk ile yöneticileri buluşturmak maksadıyla gerçekleştirilen İyidere Hamsi Şöleni; şehir insanlarını bir araya getirip birlik beraberlik içerisinde bir şeyler yapmak, eğlenmek maksadı da taşıyan Rize Hamsi Festivali bu bağlamda değerlendirilebilir.

İletişim olanaklarının günümüzdeki kadar gelişmediği, insanların özellikle de karşı cins gençlerin bir araya gelme, birbirlerini tanıma imkânının olmadığı dönemlerde yayla şenliklerinin –Vartevor– gençlerin tanıştığı, “sevdalukların” başladığı, aile kurma adına ilk adımların atıldığı ortamlar olarak önemli işlevler taşıdığı görülmektedir.

Vartevor şenliklerindeki horon halkalarına, gezilere genç kızlar ve delikanlılar en güzel elbiselerini giyerek katılmaktadırlar. Genç kızların delikanlıların

birbirlerine sevdalarını horon esnasında söyledikleri atma türkülerle dile getirmeleri “Sevdaluklar Vartivor’da başlar, Vartivorda büyür.”⁹¹ sözleriyle anlatılmaktadır.

Festivaller ülkeyi/toplumu etkileyen olaylar karşısında birlik ve beraberliğin dile getirildiği organizasyonlar olarak da dikkat çekmektedir. Festivallerde, özellikle Türkiye’de yaşanan ve güvenlik güçlerinin şehit edildiği terör saldırılarına, 2016 yılında yaşanan darbe kalkışmasına karşı milli duyarlılığın ön plana çıkarıldığı bir kısım etkinliklerle tepkiler ortaya konulmuştur. 2015 yılında terör saldırılarında çok fazla şehit verilmesi üzerine kimi festival organizasyonları “ülke yas içindeyken eğlence düzenlemenin uygun olmayacağı” belirtilerek iptal edilmiştir.

2015 yılında gerçekleştirilen Rize Hamsi Festivali’nde Türkiye’nin içinde bulunduğu sıkıntılardan, her gün gelen şehit haberlerinden dolayı müzik ve eğlence konusunda bir karar verilemediği durumda, cenazeye müzikle ağlayan, yola giden balıkçıyı ağıtlarla uğurlayan, geldiğini gördüklerinde de horonla karşılayan Karadeniz’in müziksiz olmayacağı vurgulanarak “Tamam, şehidimiz bizim şehidimiz, ağlayacağız ama gerektiğinde horonumuzu da oynarız, ağıtımızı da yakarız.”⁹² düşüncesi dile getirilmiştir.

22 Temmuz 2002 tarihinde Rize ilinin Çayeli ve Güneysu ilçelerinde meydana gelen sel felaketinde 36 kişinin ölümünden dolayı Ovit Yayla Şenlikleri, komşular acı içindeyken eğlence düzenlemek yakışır durumlar değil,⁹³ düşüncesiyle iptal edilmiştir. 2015 yılında ise ülkede yaşanan terör olayları ve şehit düşen güvenlik güçlerine saygı amacıyla şenlikler iptal edilmiştir. 13-14 Ağustos 2016 tarihlerinde yapılan ve katılımcı gözlemci olarak yer aldığımız şenliklerde, Ovit Dağı’nda

⁹¹ Bülent Bekâr, **a.g.g.**; Dursun Ali Akpınar, Hemşin-Rize, 1965, Erkek, Üniversite, Hemşin İlçe Tarım Müdürü, Dursun Ali Akpınar ile 25.06.2015 tarihinde Hemşin’de Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.; Zafer Pehlivan, Hemşin-Rize, Erkek, Üniversite, Hemşin Belediyesi Yazı İşleri Müdürü, Zafer Pehlivan ile 25.06.2015 tarihinde Hemşin Belediye binasında Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

⁹² Selda Albayrak, Selda Albayrak, Rize, 1978, Kadın, Üniversite, RİKADER Başkanı, Selda Albayrak ile 03.03.2016 tarihinde Rize, RİKADER dernek binasında, Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

⁹³ İsmail Hakkı Ekşi, “Yayla Şenliklerinin Ardından”, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 9, S 20, Kasım 2003, s. 5.

demokrasi nöbeti tutularak, ülkede hain odaklarca gerçekleştirilen darbe girişimine karşı birlik ve beraberlik mesajı verilmiştir.

2016 yılında gerçekleştirilen “Çağrankaya Kar Yürüyüşü” etkinliği kortej yürüyüşünde “Terörü Lanetliyoruz” pankartı açılmış, Türk bayraklarıyla, sessiz bir protesto yürüyüşü gerçekleştirilmiş ve akabinde İkizdere Belediye Başkanı Hasan Kösoğlu terörü lanetleyen bir konuşma yapmıştır. Belediye Başkanı Kösoğlu’nun konuşmasının ardından Türk bayrağı etrafında fotoğraf çektiren katılımcılar tarafından terörden beslenen mihraklara birlik beraberlik mesajı verilmiştir. Katılımcılar ülkeleri adına buraya gelmekle bir yerlere bir mesaj verdiklerini, ülkelerine, bayrağına, toprağına, insanına olan sevgilerini gösterdiklerini, terörü ve ülkede oluşturulmak istenilen kaos ortamını kesinlikle kabul etmediklerini, birlik beraberlik ve kardeşliği tesis etmenin gerektiği mesajını verdiklerini dile getirmişlerdir.⁹⁴

2015 yılında bütün hazırlıkları yapılan Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali ülkedeki terör olayları, şehit cenazeleri vb. durumlardan güvenlik gerekçesiyle kaymakamlık müsaade etmediği için iptal edilmiştir. 2015 yılında 6.sı düzenlenen Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali’nin eğlence ve konser etkinlikleri Türkiye’nin çeşitli illerinde yaşanan terör olaylarından dolayı iptal edilmiştir.⁹⁵ 2016 yılında hazırlıkları yapılan Derepazarı Pide ve Turizm Festivali ülkede yaşanan terör saldırıları sebebiyle iptal edilmiştir.⁹⁶ 2016 yılı Şubat ayında üçüncüsünün yapılması planlanan Gölyayla-Kabahor Kayak Şenliği Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşanan terör olayları ve şehit haberlerinden dolayı iptal edilmiştir. Şenliklerin iptali tertip komitesi tarafından Türkiye’nin her yanında şehit acısı yaşanırken şenlik yapmanın doğru olamayacağı gerekçesiyle⁹⁷ duyurulmuştur.

⁹⁴ Ayhan Yılmaz ile 28.02.2016 tarihinde İkizdere RİDOS otelde yaptığımız görüşme notlarından. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

⁹⁵ (Çevrimiçi) <https://ajans53.com/kultur-sanat/4360-tulum-ve-muzik-festivali-findiklida-basladi.html>, 22 Aralık 2019.

⁹⁶ İsmail Denizeri, Derepazarı-Rize, 1968, Erkek, Lise, Derepazarı Belediye Meclis Üyesi, 20.12.2019 tarihinde İsmail Denizeri ile yapılan görüşme kayıtları Yasin Kırılmış arşivindedir.

⁹⁷ (Çevrimiçi) <http://www.ikizdere.net/kabahor-kar-senlikleri-iptal-edildi/>, 19 Aralık 2019.

İyidere Belediyesi tarafından organize edilen İyidere Hamsi Şöleni'nin adı yaşanan darbe kalkışmasından sonra 2017 yılında “Geleneksel Hamsi Birlik ve Beraberlik Festivali” olarak değiştirilmiştir.⁹⁸

Ülkede yaşanan olayların festival takviminde, programlarında, adlandırmasında değişikliğe varan boyutlarda etkili olduğu, toplumda birlik ve beraberlik duygusunun pekişmesine, insanların milli ve manevi duygular etrafında kenetlenmesine vesile olduğu görülmektedir.

Rize dereleri üzerine yapılması planlanan ve çevreye büyük zararlar vereceği, ekosistemi yok edeceği aşıkâr olan hidroelektrik santrali projeleri uzun süre Rizelilerin gündemini meşgul etmiştir. Santrallerin yapılması durumunda çevrede yaşanacak olumsuzluklar Rize’de çeşitli protesto gösterileri ile dile getirilmeye çalışılmıştır. Folklorun protesto işlevi olarak da değerlendirilen aynı zamanda toplumsal bir işlev yüklenebilecek anlamlar da taşıyan eylem ve gösteriler Ovit Yayla Şenlikleri, Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali, Çağrankaya Kar Yürüyüşü, Yenyol (Oce) Şenliği gibi festivallerde etkinlikler çerçevesinde görülmüştür.

Fotoğraf 139: Yenyol (Oce) Şenliği güncel toplumsal konulara gönderme yapan pankartlarla dikkat çekmektedir. (Foto: <https://www.facebook.com/ocelymustyeren>)

⁹⁸ (Çevrimiçi) <http://www.olay53.com/haber/iyiderede-uc-ton-hamsi-bir-saatte-tukendi-549070.htm>, 02 Ocak 2020

Çağrankaya Kar Yürüyüşü etkinliğinde Karadeniz yaylalarını birleştirme adına yürütülen ve hem yaylaları kullanan halk hem de doğaseverler tarafından doğayı ve yaban hayatını tehlikeye atacağı, yok edeceği dile getirilerek karşı çıkılan “yeşil yol” projesi ile ilgili sunum yapılmıştır. Sunumla bölge dışından gelen katılımcılara en çok merak ettikleri Karadeniz’de “yeşil yol” projesinin olası zararları açıklanırken katılımcıların soruları da cevaplanmış, Karadeniz insanının haklı mücadelesi anlatılmıştır. Etkinliğin kapanış yemeğinde İkizdere Belediye Başkanı Hasan Kösoğlu’nun desteği ile İkizdere Noteri Berran Altuntecim tarafından sahipsiz sokak hayvanları için yaptırılan barınak için yardım toplanmıştır. Böylelikle festivallerin sosyal ve toplumsal konularda çeşitli hassasiyetlerin dile getirildiği, itirazların yapıldığı, toplumun harekete geçmesini sağlayan birer platform işlevi gördüğü de söylenebilir.

Ovit Yayla Şenliği, Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali, Hamsi Festivali gibi organizasyonlarda toplum yararı gözetilen etkinliklerden birisi de festival alanında uygun ortam oluşturularak kan bağışı kampanyalarının düzenlenmesidir. Binlerce insanın bir araya geldiği ve eğlenceli vakit geçirdiği bu etkinlikler Kızılay’a kan toplamak için uygun ortamlar oluşturmaktadır.

Rize festivalleri aynı aileye ait bireylerin, aynı köyün sakinlerinin, aynı ilçe ve şehir halkının bir araya gelip sosyalleştiği etkinlikler olmasının yanı sıra yakın ve uzak şehirlerden katılımcıları bir araya getiren ve kaynaştıran etkinlikler olarak da dikkat çekmektedir. Bu bağlamda günübirlik eğlencelerin ve aktivitelerin yaşandığı festivaller insanlara sosyalleşme imkânı sağlarken özellikle Çağrankaya Kar Yürüyüşü, KDRK Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği, Çayeli Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği gibi yaylalarda birkaç gün ve gecenin birlikte geçirildiği ortamlar oluşturan etkinliklerle Ayder Kar Festivali, Uluslararası Pastacılar Festivali, Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali, Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali ülkenin değişik şehirlerinden ve yurt dışından gelen katılımcıların ilk defa karşılaştıkları insanlarla tanıştığı, kaynaştığı, yemeğini, sofrasını paylaştığı, dostlukların temellerinin atıldığı ortamlar oluşturmaktadır. Bu festivaller

katılımcıların yeni yerler tanınmasına, yeni insanlarla tanışmasına kendilerine uzak gördükleri kültür, topluluk ve anlayışlarla kaynaşıp bir araya gelmelerine zemin hazırlamaktadır.

Çeşitli ülkelerden binden fazla katılımcıyı bir hafta boyunca Rize ve Artvin’de ağırlayan Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali farklı kültürlerin insanların aynı ortamda ve eğlence etrafında toplayarak hem insanların hem kültürlerin tanışıp kaynaşmasına ortam hazırlamakta ve dünya barışı adına katkılar sunmaktadır. Festivalde sahneye çıkarak ülkelerinin müziğini ve danslarını sergileyen icracılar bireysel olarak da yabancı bir ülkede kendi milletlerini/kültürlerini temsil etmenin gururunu yaşamaktadırlar.

Rize festival etkinliklerinin hazırlık aşamaları pek çok insanın bir araya gelerek birlikte bir iş başardığı aynı zamanda sosyalleştiği ortamlardır. Ayrıca Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali, Pastacılar Festivali, Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali, Dağ Horozu Şenliği, Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali gibi bazı festivallerin çeşitli alanlardan uzman kişilerin gelenek, meslek bilgisi ve tecrübelerinin aktarımına imkân sağlayan etkinlikler düzenlediği, bazı festivallerin de etkinlikleriyle yerel üretimler için bir insan kaynağı oluşturduğu görülmektedir. Rize festivallerinin bireylere toplumda kabul görme, bir başka ülkede kendi milletini/ülkesi temsil etme duygusunu yaşama imkânı sunduğu görülmektedir. Ayrıca festivaller bireylere sosyalleşme; bir topluluk içerisinde, yaşadığı yöre ve toplum için çeşitli sosyal faaliyetlerde bulunma; birlik ve beraberliğin oluşmasına zemin hazırlama ve katkı sağlama gibi toplumsal işlevler yüklendiği görülmektedir.

4.4. Sosyo-Psikolojik İşlevler

Festivaller halkın günlük iş yoğunluğundan, koşuşturmacasından bir süreliğine de olsa ayrılıp uzaklaştığı, stres attığı, halk ifadesiyle “deşarj” olduğu etkinlikler arasında yer almaktadır. Etkinliklerin bireysel temelli rahatlama sağlamanın ötesinde eğlenme, eğitim, kişisel tatmin vb. pek çok yönden bireyi ilgilendiren işlevleri bulunmaktadır.

Festivaller toplumdaki bireylerin sağlıklı ruh hallerini koruyabilmeleri için zaman zaman çılgınlıklar yapmaya, “kopmaya” ihtiyaç duydukları ortamlar olarak da ifade edilmektedir.⁹⁹ Rize festivallerinin hemen tamamında görülen eğlence unsuru tulum, kemeçe ve horon ile insanların günlük rutinin dışına çıkarak dertlerinden, sıkıntılarından, endişelerinden belli bir süreliğine de olsa uzaklaştığı, rahatladığı görülmektedir. Rize’de gerçekleştirilen her festival içeriği/işlevi ne olursa olsun mutlaka içerisinde yer alan kemeçe, tulum ve horon ile insanların kendinden geçercesine eğlendiği, adeta transa geçerek bir vecd halini yaşadığı ortamlar oluşturmaktadır.

Rize festivallerinde en iyi tulum çalma, en iyi çorap örme, en hızlı hamsi yeme, en güzel çocuk, en hızlı kayak yapma, en hızlı tahta araba kullanma, en güzel/orijinal tahta araba yapma, en güzel muhlama yapma, en güzel yöresel yemek yapma, çeşitli spor dallarında en başarılı olma vb. “en”lerin tespit edildiği çeşitli yarışmalar yapılmaktadır. Bu yarışmalar kişilerin toplum önünde kendilerini gösterme, başarılarıyla övünme, gurur duyma ve bireylere topluma kendilerini kabul ettirme imkânı sunmaktadır.

Kışın kar üzerinde gerçekleştirilen zorlu bir yolculuktan sonra, normal yaşam imkânlarının pek çoğundan mahrum bir şekilde yaylada bir gecenin geçirildiği Çağrankaya Kar Yürüyüşü ve yazın gerçekleştirilen KDRK Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği ile Çayeli Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği Festivali gibi yaylalarda birkaç gün ve gecenin geçirildiği ortamlar oluşturan etkinlikler toplu hareketlerle birlikte bireysel olarak da kişinin kendi başına zorlu doğa şartlarında teknolojik imkânlardan yoksun olarak bir iş becerebilmelerini, özellikle gençlerin büyüklerine ve akranlarına kendilerini ispatlamaları için fırsat olarak gördükleri ortamları sunmaktadır.

Festivallerin bireysel olarak katılımcılarına bakan psikolojik işlevleri yanısıra organizasyon komiteleri için de bir takım anlamlar ifade ettiğini söylemek mümkündür. Bunların en başında en az birkaç bin kişinin katıldığı etkinliği sorunsuz

⁹⁹ Nilgün Türkmen, **a.g.ç.**, s.339

bir şekilde organize edebilmenin, etkinliklere yörenin ve/veya ülkenin meşhur sanatçılarını, siyasi önemli bir figürü ya da devlet adamını getirebilmenin gururu, kişisel tatmin unsuru olarak belirtilebilir. Özellikle küçük yerleşim yerlerinde bahsedilen hususlar hem organize edenler hem katılanlar açısından büyük önem taşımaktadır.

İfade edilmesi gereken bir başka husus festivallerde sahneye çıkan veya çıkamayan yöresel bazı sanatçılar açısından etkinliğin psikolojik işlevleridir. Özellikle henüz ismini duyuramamış yöresel isimler için festivaller kendisini halka gösterme adına önemli bir fırsattır. Bu bakımdan yöresel bazı isimler organizasyon komitelerine hiçbir ücret talep etmeden ya da çok cüz'î ücretler mukabilinde festivallerde sahneye çıkma isteklerini belirtmektedir. Binlerce katılımcının yer aldığı büyük organizasyonlarda sahneye çıkmak için ise çok büyük mücadeleler edildiği aktarılmaktadır.

Rize festivallerinin bireysel anlamda kişilere rahatlama, günün stresinden, yaşam mücadelesinden kurtulma, toplumsal ve bireysel baskılardan kaçıp kurtulma, eğlenme, kendini ifade etme, bir başarı elde ederek tatmin duygusu yaşama, toplumda kabul görme, milletini/ülkesi temsil etme, gurur duyabileceği bir iş başarmış olma duygusu yaşama imkânı sunduğu görülmektedir.

4.5. Kültürel İşlevler

Latince işlemek, yetiştirmek, ekip biçmek anlamlarına gelen colere fiilinden türeyen kültür terimi ilk kez “cultura” olarak tarım faaliyetlerini belirtmek için kullanılmıştır. Bu terim Romalılar tarafından doğal ortamda kendiliğinden yetişen bitkilerden ayırmak üzere, insan emeği ve eliyle tarlada ekilerek yetiştirilen bitkileri adlandırmada kullanılmıştır. Ekmek, ekip biçmek anlamlarından hareketle Türkçede “kültür” karşılığı olan “ekin” terimi de, colere fiili esas alınarak türetilmiştir.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Doğan Özlem, **Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi**, 5.bs., Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2008, s.153-154.

Genel anlamda kültürün insanları insan yapan öğrenilmiş sembolik davranışlar bütünü ve belli bir toplumdaki insanlara kalan miras¹⁰¹ olduğunu söylemek mümkündür.

4.5.1. Kültür Tanımları

Antropolojik olarak kültürle ilgili kapsamlı ilk tanımlamayı Britanyalı antropolog **E. Burnett Tylor**'ın yaptığı kabul edilmektedir. **Tylor**'a göre kültür, “toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, sanat, ahlak, gelenekler vb. diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütün”¹⁰² olarak tanımlanmaktadır. **Bronislaw Malinowski** ise “âletlerden ve tüketim mallarından, çeşitli toplumsal gruplaşmalar için yapılan anayasal belgelerden, insana özgü düşün ve becerilerden, inanç ve törelerden oluşan bütünsel bir toplam.”¹⁰³ olarak kabul etmektedir.

Sosyal bilimlerde yapılan tanımlarda kültür, insan toplumunda toplumsal araçlarla aktarılıp iletilen her şeyi ifade etmektedir.¹⁰⁴ **Ziya Gökalp** hars olarak adlandırdığı kültürü, “Bir milletin dinî, ahlâkî, hukukî, muakalevî, bedîî, lisanî, iktisadî ve fennî hayatlarının ahenktar bir mecmuası”¹⁰⁵ şeklindeki tanımlama ile kişilerin teşebbüsü ile değil doğal bir süreç sonucu oluşan toplumsal değerleri ifade etmektedir. Türk aydınının yapmış olduğu çeşitli tanımlarda kültür, “Bir milletin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki toplum içinde mevcut her nevi bilgiyi, alakaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, umumi atitüt,¹⁰⁶ görüş ve zihniyetleriyle her nevi davranış şekilleri.”¹⁰⁷ veya “Bir topluluğun ihtiyaçlarını karşılamak üzere benimsemiş olduğu hayat tarzı, bütün maddi ve

¹⁰¹ Roger M. Keesing, “Theories of Culture”, **Annual Review of Anthropology**, Volume 3, 1974, s. 73. (Çevrimiçi) <https://www.annualreviews.org/KeesingRogerM>, 24 Haziran 2020.

¹⁰² William A.Haviland, vd., **Kültürel Antropoloji**, çev.: İnan Deniz Erguvan Sarioğlu, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2008, s. 103.

¹⁰³ Bronislaw Malinowski, **İnsan ve Kültür**, çev.: M. Fatih Gümüş, Ankara, V Yayınları, 1990, s. 39.

¹⁰⁴ Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, çev.: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim-Sanat Yayınları, Ankara, 1999, s. 442.

¹⁰⁵ Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, 7. bs., İstanbul, Varlık Yayınları, 1968, s. 27.

¹⁰⁶ atitüt: duruş, davranış, tavır, tutum. (Çevrimiçi) <http://www.fransizcasozluk.net/attitude.htm>, 10 Mayıs 2020.

¹⁰⁷ Mümtaz Turhan, **Kültür Değişmeleri**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1959, s. 40.

manevi unsurlarıyla birlikte oluşan bütünlük.”¹⁰⁸ ya da “İnsanoğlunun, ‘ne, neden, nasıl?’ gibi sorularına cevap bulmak amacıyla yaptığı keşiflerle yaşadığı çevreye hakim olabilmek için yaptığı üretimlerin bütünü.”¹⁰⁹ şeklinde tanımlanmaktadır. Toplumun karakterini oluşturan sistemler bütünü olarak ifade edilen kültür, meydana gelmesi ve muhafaza edilmesi sosyal bir süreç olduğu için “toplum mirası” olarak da adlandırılmaktadır.¹¹⁰

UNESCO Dünya Kültür Politikaları Konferansı Sonuç Bildirgesi’nde kültür, “Bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgu.”¹¹¹ olarak tanımlanmıştır.

Yapılan tanımlarda toplumların sahip olduğu, geçmişten günümüze getirdiği her şeyin ve maddi manevi değerlerin tamamının o toplumun kültürünü oluşturduğu belirtilmektedir. Farklı disiplinlerde yapılan tanımlardan hareketle kültür anlamları altı temel sınıflandırma içerisinde betimleyici, tarihsel, normatif, psikolojik, yapısal ve genetik tanımlama¹¹² olarak gruplandırılmaktadır.

4.5.2. Kültür ile İlgili Sınıflandırmalar

Kültür ile ilgili tanımlamalarda olduğu gibi sınıflandırmalarda da kesin ifadelerden kaçınmak tercih edilen bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Bazı kültürel antropologlar çeşitli düşüncelerden, kendi özel çıkarımlarından çeşitli tanım ve açıklamalardan hareketle kültür teorileri önermişlerdir. “Bir Düşünce Sistemi” yahut “Sosyo-Kültürel Sistem” olarak temelde iki açıdan ele alınan kültür

¹⁰⁸ Erol Güngör, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1996, s. 76.

¹⁰⁹ Bozkurt Güvenç, **Sosyal Kültürel Değişme**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 2000, s. 27.

¹¹⁰ Hilmi Ziya Ülken, **Sosyoloji Sözlüğü**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1969, s. 185.

¹¹¹ Esin Sultan Oğuz, “Türkiye’de Kültür Politikaları ve Kütüphaneler 1923-1980”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2010, s.19.

¹¹² Philip Smith, **Kültürel Kuram**, çev.: Selime Güzelsan, İbrahim Gündoğdu, İstanbul, Babil Yayınları, 2007, s.15-16.

ekolleri: Bilişsel, Yapısal, Karşılıklı Denklik, Sembolik, İşlevsel, Yapısal-İşlevsel, Ekolojik-Uyumcu, Tarihsel-Difüzyonist olarak adlandırılmaktadır.¹¹³

Kültürü öğrenme zamanına göre: önceden oluşan kültür, sonradan öğrenilen kültür, birlikte oluşan kültür. Yaygınlık derecesine göre: yüksek kültür, yaygın (genel) kültür, alt kültür, ulusal kültür, evrensel kültür. Kültürü oluşturan öğelere göre: maddi kültür, manevi kültür. Olması gereken ile var olan kültüre göre: ideal kültür, gerçek kültür olarak farklı sınıflandırmalar yapılmaktadır. Bazı kaynaklarda bu sınıflandırmaların dışında açık kültür-kapalı kültür, köy kültürü-şehir kültürü, köy-kent ve gecekondu kültürü, fakirlik kültürü-zenginlik kültürü, beyaz adam kültürü-zenci kültürü, hayat kültürü-ölüm kültürü, karşı kültür, arabesk kültür¹¹⁴ gibi uç ayrımlar da yapılmıştır.

“Kültür özünde araç olan bir aygıttır; insan çevresinde ve ihtiyaçların giderilmesi sürecinde karşılaştığı özel, somut problemleri onun sayesinde daha iyi çözme durumunda olur.”¹¹⁵ Bir başka şekliyle ifade edildiğinde, insanların maddi manevi bütün ihtiyaçlarını karşılama biçimleri, ihtiyaçlarını “nasıl” karşıladıklarının cevabı, onların kültürünü oluşturmaktadır. “Nasıl” sorusu ile kültüre yaklaşıldığında kültürün bireysel mi, toplumsal mı, ulusal mı, uluslararası mı, olduğu ile ilgili tartışmalar da sonlandırılmış olacaktır. Yukarıda çeşitli örneklerini verdiğimiz kültür tanımlamalarının iki yüzden fazla olduğu belirtilmektedir. Bu farklılık disiplinlerin farklı yaklaşımlarından kaynaklanmaktadır. Bu da kültüre dair ölçümlerinin zorlaşmasına neden olmaktadır.¹¹⁶

Burada nasıl karşılandığı sorusunun cevaplanması, ihtiyaçların hangisinin temel ihtiyaç hangisinin arızı ihtiyaç olduğunun ortaya konulması ve bu ihtiyaçların

¹¹³ Yvan Allaire, Mihaela E. Firsirotu, “Theories of Organizational Culture”, **Organization Studies**, Volume 5, Issue 3, 1984, s.196. (Çevrimiçi) http://organisationsethnologie.de/index_html_files/Allaire_1984.pdf

¹¹⁴ M. Şerif Şimşek, vd., **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, 9. bs., Konya, Eğitim Yayınevi, 2015, s. 34-35.

¹¹⁵ Bronislaw Malinowski, **Bilimsel Bir Kültür Teorisi**, çev.: Saadet Özkal, İstanbul, Kabacı Yayınevi, 1992, s. 21.

¹¹⁶ Abdulkadir Emeksiz, **Kültür Ekonomisi**, (çevrimiçi) Bengü Türk TV <https://www.youtube.com/watch?v=mz8htwckl78>, 10 Mayıs 2020.

nasıl ortaya çıktığının tespit edilmesiyle işlevler net bir biçimde belirlenecektir. Bu noktada en önemli aksiyom:

“Her kültürün metabolizma tarafından belirlenen biyolojik ihtiyaçlar sistemini doyurmak zorunda olduğu... İkincisi her kültürel ilerleme insan anatomisinin âletlerle tamamlanışını ifade ederken dolaylı ya da dolaysız olarak bedensel bir ihtiyacın doyurulmasına hizmet eder... Gelişme tarihi düşünülürse şu ortaya çıkar: insanın kendi anatomik gerçeğini bir iple, bir taşla, ateşle ya da koruyucu bir örtüyle tamamlamaya başladığı andan itibaren böyle el ürünlerinin, alet ve araçların kullanılması yalnız bedensel bir ihtiyaca uygun olmakla kalmaz, aynı zamanda türetilen ihtiyaçlar da doğurur... Bir kültürel etkinlik başlar başlamaz yeni bir tür ihtiyaç ortaya çıkar, bu yeni ihtiyaç biyolojik ihtiyaçlara sıkı sıkıya bağlıdır ve onlara dayanır, ama kendisiyle birlikte yeni türden amaçlar da getirir.”¹¹⁷

Kültürün esas işlevi insanların asli ve sonradan oluşan ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Belli bir maksatla gerçekleştirilen ve bir bütün içinde birbirleriyle tutarlı olan unsurlardan meydana gelen kültürel öğelerin öncelikle, insanın en temel biyolojik ihtiyaçlarının doyurulmasıyla oluşturulduğu görülmektedir. Böylece asli ihtiyaçları gideren insan, yeni davranış modelleri oluşturarak yeni kültürel yapılar ortaya koymuş olacaktır.

İnsanın temel ihtiyaçları “yani ihtiyaç denilince insan organizmasındaki koşullar sistemi, organizmadan oluşan grubun hayatta kalması için gerekli ve yeterli olan kültür verileri ve her ikisinin doğal ortamla ilişkileri”¹¹⁸ ifade edilmekte ve kültürün bunlara göstermiş olduğu tepkiler bir tablo ile ortaya konulmaktadır.

(A) Temel İhtiyaç

- 1-Metabolizma
- 2-Üreme
- 3-Bedensel Rahatlık

(B) Kültürün Tepkisi

- Beslenme Sistemi
- Akrabalık
- Konut

¹¹⁷ Bronislaw Malinowski, **a.g.e.**, s. 35-36.

¹¹⁸ **A. e.**, s. 105.

4-Güvenlik	Koruma
5-Hareket	Faaliyetler
6-Büyüme	Eğitim
7-Sağlık	Hijyen

Bütün farklı katmanlarıyla birlikte kültürün kendi bütünsel çerçevesi içinde kavranması gerektiği düşüncesi; kültür araştırmacılarının toplumsal yaşamın kurallarının, toplumsal gerçekliğin kendisi olmadığı bilinciyle insanların söyledikleriyle yaptıkları ve düşündükleri arasındaki farklılıkların, gerçekliğin farklı boyutları olduğunu ayırt edebilmesinin zorunluluğu düşüncesi; ilkel insanların, çağdaş insanlar gibi aklını kullanabilen bireyler olduğu ve ihtimalleri kendi yararlarına değerlendirebildikleri düşüncesi **Malinowski**'nin işlevselci kültür anlayışının temellerini oluşturmaktadır.¹¹⁹

Maddi ve manevi kültür olarak yapılan nitelendirmelerin günümüzde UNESCO tarafından yapılan listelemelerde “somut kültürel miras” ve “somut olmayan kültürel miras” olarak adlandırıldığı görülmektedir.

Kurum tarafından oluşturulan “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi” ve çeşitli araçlarla dünya maddi kültür mirasının yenilenmesine yönelik çalışmalar insanlığın kültürel mirasının korunmasının amaçlandığını göstermektedir.¹²⁰ UNESCO ve ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) vb. uluslararası kurumların çalışmalarında kültürel miras farklı kategorilerde değerlendirilmektedir.

1- Somut Kültürel Miras:

- a) Taşınır Kültürel Miras (tablolar, heykeller, sikkeler, el yazmaları, arkeolojik eserler vb.)
- b) Taşınmaz Kültürel Miras (anıtlar, arkeolojik sitler, tarihi kent dokuları vb.).

¹¹⁹ Rasim Bakırcıoğlu, **Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2012, s. 812-814.

¹²⁰ Yerkesh Özer, “Unesco’nun 1989 Tarihli Popüler Ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı’nın Halkbilimi Çalışmalarına Etkisi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s. 2.

2- Sualtı Kültürel Mirası (batıklar, sualtı kalıntıları ve kentleri).

3- Somut Olmayan Kültürel Miras (sözlü gelenekler, gösteri sanatları, ritüeller vs.).

4- Doğal Miras¹²¹ (Kültürel boyutu olan doğal sitler, kültürel peyzajlar gibi, fiziki, biyolojik ve jeolojik biçimlenmeler vb.).

2003 yılında Paris’te imzalanan UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nde kültürel miras, somut ve somut olmayan kültürel miras olarak iki başlıkta değerlendirilmiştir. Bu sözleşmenin ikinci maddesinde “Tanımlar” başlığı altında somut olmayan kültürel miras, “toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar”¹²² olarak tanımlanmaktadır.

Somut olmayan kültürel mirasın korunması gerektiği düşüncesi 1972 yılında UNESCO tarafından kabul edilen Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi’yle hükümetler arası platforma taşınmıştır. 1973 yılındaki Bolivya Deklarasyonu, 1989 yılındaki Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması Tavsiye Kararı, 1994 yılındaki Yaşayan İnsan Hazine Programı, 1997/98 yıllarındaki İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Başyapıtları, 2003 yılında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve 2005 Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi¹²³ ile maddi kültür unsurları ile birlikte her toplumun somut olmayan kültürel değerleri için farkındalık, tanımlama, koruma, geliştirme, sonraki nesillere aktarma gibi çok farklı boyutlarla gündeme getirildiği görülmektedir.

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nde somut olmayan kültürel miras alanları şöyle sınıflandırılmaktadır:¹²⁴

¹²¹ **Kültürel Mirasın Korunması**, İSMEP, İstanbul, 2014, s.16.

¹²² M. Öcal Oğuz, **Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?**, 2. bs., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2013, s. 233.; (Çevrimiçi) <http://www.unesco.org.tr/Pages/181/177/>, 15 Mayıs 2020.

¹²³ M. Öcal Oğuz, **a.g.e.**, s. 9.

¹²⁴ M. Öcal Oğuz, **a.g.e.**, s.233-234.

- a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar (destanlar, efsaneler, halk hikâyeleri, atasözleri, masallar vb.)
- b) Gösteri sanatları (karagöz, meddah, kukla, halk tiyatrosu vb.)
- c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler (nişan, düğün, doğum, nevrüz, vb. kutlamalar)
- d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar (geleneksel yemekler, halk hekimliği, halk takvimi, halk meteorolojisi vb.)
- e) El sanatları geleneği (dokumacılık, nazar boncuğu, telkari, bakırcılık, halk mimarisi vb.).

2004 yılı UNESCO “Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Uluslararası Konferansı: Bütüncül Yaklaşımlara Doğru” başlıklı Yamato Deklarasyonu’nda somut olmayan kültürel mirasın korunmasının, somut kültür mirasını korumak kadar önemli olduğu dile getirilerek somut olmayan kültürel mirasın sürekli yeniden yaratıldığına dikkat çekilmektedir. Bildiride belli bir yere ve nesneye bağlı olmayan sayısız somut olmayan kültürel miras örneği olduğu ifade edilerek kültürel mirasın korunmasında bütüncül yaklaşımlara öncelik verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.¹²⁵

Somut olmayan kültürel miras olarak adlandırılan ögeler yüzyıllardır nesilden nesle aktarılan ve her dönemde yeniden şekillendirilerek yaşatılan değerlerin bütünüdür. UNESCO’nun Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nde “toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler” sınıflandırmasıyla değerlendirilen festivaller; konuşulan dil, çeşitli zanaatlar, yeme-içme ve giyim-kuşama ait ögeler, yöresel müzik ve dans unsurları, halk edebiyatı verimleri ve hayatın çeşitli ünitelerine ait pek çok öge barındırmasıyla somut olmayan kültüre ait önemli veriler sunmaktadır.

¹²⁵ Ezgi Metin Basat, “Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Birlikte Koruyabilmek”, **Mİllî Folklor**, Yıl 25, S 100, 2013, s. 64.

4.5.3. Kültürel İşlevler ve Rize Festivalleri

İşlevsel teoriye göre kültür, kişilerin aslî olarak adlandırılan biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması esnasında meydana gelen problemleri çözmek için bir araç durumundadır. Bu yüzden kültürü meydana getiren unsurların insanların yaşam ile ilgili aslî ihtiyaçlarını karşılayan araçlar olduğu kabul edilmektedir. “Toplumsal sistemin işleyişine yarar sağladığı ölçüde herhangi bir yapı ya da şey, işlevsel hale gelmektedir.”¹²⁶ Sosyal kurumların tamamının toplumsal sistem içinde belirli fonksiyonları olduğu düşüncesinden hareketle çalışmamızda kültür, işlevsel düşünce sistemine göre ele alınmıştır.

Festivaller halk yaşamında belirli bir kültür ve topluma bağlılık hissi yaratarak yerel geleneklere geri dönüşü sağladığı gibi ulusal ve özellikle uluslararası bir etkinlik icrasında halkta önemli bir milli gurur oluşturmaya ve bölgenin kültürel geleneklerinin paylaşılmasıyla da dikkat çekmektedir.¹²⁷

Temel ihtiyaçlar ve kültürün bunlara gösterdiği tepkiler¹²⁸ sistematikinden hareketle Rize’de insanların ihtiyaçları ve bunların “nasıl” karşılandığının cevapları yerelde Rize kültürünü oluşturmaktadır. Temel ihtiyaçlar tablosunda metabolizma ile ifade edilmek istenilen beslenme, besinlerin sindirilmesi, sindirim evresindeki salgılama, vücuda yararlı maddelerin özümseme ve yararlı maddelerin ayıklanması ve vücuttan atılması işlemlerinin çevresel etkilere bağlı olarak organizmanın dış dünya ile bağının kültür temelli bir birlikteliğe dayanmasıdır. Bedensel rahatlık ihtiyacının tepkisini oluşturan konut, yerleşik olan hayat örgütünün bir parçası olarak meydana gelmektedir. Temel ihtiyaç olarak beliren hareketin kültürel tepkisi spor, oyun, dans, şenlik vb. faaliyetler olarak ortaya çıkmaktadır.

¹²⁶ Mehmet Aça, M. Ali Yolcu, “Folklorda Örtük ve Bozuk İşlev” **Folklor Edebiyat**, Cilt 23, S 90, 2017/2, s.51.

¹²⁷ A. Hertanu, A.B. Boitor, S.T.E.P. Analysis on Event Tourism, **Bulletin of the Transilvania University of Braşov**, Series V: Economic Sciences, Volume 5 (54), No 2, 2012, s. 26. (çevrimiçi) <https://pdfs.semanticscholar.org/8337/061e88c0016d2b559ee5872e5121aab1304e.pdf>, 11 Nisan 2020.

¹²⁸ Bronislaw Malinowski, **a.g.e.**, s. 105.

Bu bağlamda Rize insanı biyolojik, temel ihtiyaçlarını karşılamak ve ailesinin geçimini temin için hayvan yetiştirmiş, hayvancılığa yönelmiş bunun neticesinde yörenin coğrafi yapısı ve iklim özellikleriyle birlikte yaylacılık faaliyetleri gelişmiştir. Yaylada yeme içme ihtiyacının nasıl karşılandığı sorusunun cevabını hayvanlardan elde edilen ürünler ve kavurma yemeği oluşturmuştur. Vartevor Şenliği, Hodoç Şenliği, Ovit Yayla Şenlikleri, Movri Yayla Festivali, Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği, Ardeşen –Yeniyol (Oce) Kültür Şenliği, Petranboard Şenlikleri, Koçdüzü Yayla Festivali, Didingola/Eğrisu Yayla Şenliği bu bağlamda yörenin yemek kültürünün uygulandığı etkinlikler olarak dikkat çekmektedir.

Temel ihtiyaç olan “hareket”e tepkinin organizma kadar kültür için de hayati öneme sahip bir konu olduğu ifade edilmektedir. Çeşitli uğraşlar sonucu dinlenme ve rahatlama gerekliliği duyan insanın tabiatı gereği belli bir süre sonra da hareket etme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. İnsanın bu ihtiyacı karşılaması sinir sisteminin çalışması ve çeşitli kas hareketleri şeklinde görülen bir takım faaliyetler olarak görülmektedir.

“Bu nedenle, toplumsal ve politik örgütlenmeye bağlı olan bütün bedensel faaliyet gösterme biçimleri, çevrenin keşfedilmesi, diğer topluluklarla ilişki kurma, hepsi, tek bireyin kas gerilimini ve sinirsel enerji fazlasını gösterir. Öte yandan bunların hepsi araçtır, yani başka ihtiyaçların doyurulmasına yönelmiştir... Spor, oyun, dans ve şenlikler gibi, kurallaştırılmış ve kararlaştırılmış kas ve sinir etkinliğinin bizzat amaç olduğu özel olarak bunun için düzenlenip örgütlenmiş faaliyetler de vardır, bunlar biyolojik, psikolojik ve kültürel açıdan toplu incelemeler için geniş bir alan oluşturuyor.”¹²⁹

Eğlence, yaylada kendisi için gerekli olan temel ihtiyaçları yani metabolizmanın temel ihtiyaçlarını karşılayan insanların hareket ihtiyacına kültürün tepkisi olarak ortaya çıkmaktadır. Yayla insanının eğlenme anlayışını, eğlence kültürünü anlama adına, “yaylacı nasıl eğlenmektedir” sorusu sorulduğunda alınan cevap onların eğlence kültürünü yansıtmaktadır. Çalışma neticesinde yorulan ve

¹²⁹ A. e., s. 116-117.

dinlenme ihtiyacını karşılamak isteyen insanlar bu ihtiyaçlarını kendi aralarından seçtikleri bir başkan yönetiminde oluşturdukları yapıyla yönetmişlerdir. Eğlence, tutulan tulumcunun icra ettiği yörenin geleneksel nefesli sazı olan tulum eşliğinde “çardak”ta oynanan yöresel halk dansı horon merkezli gerçekleşmektedir. Ayrıca çevreye yapılan gününbirlik geziler de bu etkinliğin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu etkinlikler yörenin eğlence kültürü olan genel adlandırmayla yayla şenlikleri olarak ifade edilen eğlenceleri meydana getirmektedir.

Vartevor Şenliği, Hodoç Şenliği, Uluslararası Ovit Yayla Şenlikleri, Movri Yayla Festivali, Koçdüzü Yayla Festivali, Didingola/Eğrisu Yayla Şenliği, Çağrankaya Yayla Şenliği, Anzer Bal ve Turizm Festivali, Homeze Yayla Şenliği bu bağlamda özel anlamda yörenin yemek, dans, müzik kültürüne ait genel anlamda ise eğlence kültürüne ait somut örnekler sunan yayla şenliklerindendir.

Akdere köyünde eğlence ihtiyacı köyde imece usulü ile yapılan bir tahta dönme dolap etrafında şekillenmektedir. Köyde imece usulü ile toplanan ve pişirilen kavurmaların yendiği, yöresel müzik eşliğinde oynanan horon ile gelişen eğlence, Tahta Dönme Dolap Şenliği adıyla somutlanmaktadır. Bu haliyle Tahta Dönme Dolap Şenliği yörenin yemek, müzik, eğlence ve imece kültürünün uygulama alanı olarak görülmektedir.

Pertanboard Şenliklerinin merkezinde yer alan öge (y)üzme tahtadır. (Y)Üzme tahta ulaşım imkânlarının günümüzdeki kadar gelişmediği dönemlerde Petranlıların köyden aşağı “Kamanın Dibi” mevkiine inmek için kullandıkları bir ulaşım aracıdır. Bu anlamda (y)üzme tahta kendine has özellikleriyle Petranlıların ulaşım kültürünü oluşturmaktadır. Teknolojinin ve imkânların gelişmesiyle bu işlevini yitiren ve bir müddet sonra unutilan (y)üzme tahta, 2 binli yılların başlarında güncellenip işlev değiştirerek bir eğlencenin odak unsuru olarak ortaya çıkmıştır.

Laz Ralli Tahta Araba Yarışları ve Formulaz Tahta Araba Şenlikleri, bir dönem yörenin oyun/oyuncak kültürünü oluşturan ve çocuklar arasında bir oyun aracı olarak kullanılan tahta arabaların belli bir dönem sonra bu işlevini yitirmesiyle bir şenlik merkezinde tekrardan ortaya çıkmış şeklidir. Tahta arabalar, hareket

ihtiyacına kültürün faaliyetler olarak verdiği tepkinin uygulama şeklini oluşturmaktadır. Formulaz pilotlarının giydiği kıl çorap ve kara lastik yörede çorap ve ayakkabı ihtiyacının nasıl karşılandığına dair bilgi vermektedir. Pistin etrafına sıralanan saman balyaları, yarışların başlangıcını işaret eden xaşattule,¹³⁰ yörenin geleneksel müzik kültürünü yansıtan tulum ve yöresel halk dansı olan horon, araba yarışları ile birlikte yörenin belli başlı kültürel değerleri olarak sunulmaktadır. Formulaz ve Laz Ralli Tahta Araba Yarışları'nda geçen kültür unsurları kıl çorap, kara lastik, saman balyaları, xaşattule, tulum, horon kendi kültür ortamlarından çıkartılarak yarışma bağlamında yeniden anlam kazanan öğeler olarak görülmektedir.

Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali çerçevesinde köy meydanında büyük kazanlarda mısır haşlama, köy kadınları tarafından termon pişirme, en iyi Laz böreği yapma yarışması gibi yörenin yemek kültürünü yansıtan etkinlikler; el hızlarıyla odun kesme yarışması gibi yöre kültürünün bir parçası olan ağaç işçiliği; yüzük oyunu gibi geleneksel yarışmalarla, yöre kültürünün bir kısmı unutulmuş bir kısmı özelliğini yitiren unsurları halkla buluşturulmaktadır. Ayrıca yörenin önemli bir kültürel değeri olan imece festival etkinlikleri çerçevesinde fındık imecesi¹³¹ uygulamasıyla canlandırılmaktadır. İmcede 5'er kişilik gruplardan oluşan iki ekip büyükçe bir sini etrafında fındık ayıklayıp aynı zamanda karşılıklı doğaçlama atma türkü söylemektedir. İmce etkinliğinden sonra gecenin ilerleyen saatlerine kadar geleneksel nefesli sazlardan tulum eşliğinde yöre kültürüne ait halk dansı olan horon oynanmaktadır. Yörenin yemek kültürü, birlikte iş yapma kültürü olan imce ve eğlence kültürü, Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali'nde uygulama alanı bulmaktadır.

Türkiye'nin farklı şehirlerinden ve çeşitli ülkelerden katılımcıların geleneksel danslarını sergilediği Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali, ülkelerin geleneksel giyim-kuşam, müzik ve dans kültürü ile ilgili bilgiler vermektedir. Festivale katılan

¹³⁰ Xaşattule: Eskiden tarlalardan yabani hayvanları uzaklaştırmak için kullanılan kamçı gibi bir alet. Xaşattule, Lazca ismi. Sallandığı zaman silah sesi gibi bir patlama sesi çıkaran alet.

¹³¹ Fındık imecesinin nasıl yapıldığı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Yücel Yıldırımkaş vd., **Fındıklı**, İstanbul, Umur Basım ve Kırtasiye San. ve Tic. A.Ş.,t.y., s. 25.

Ülkelerin giyim ihtiyaçlarının nasıl karşılandığı geleneksel giyim tarzlarının nasıl olduğu, dinlenme ve eğlenme ihtiyaçlarının nasıl, hangi müzik ve dans türleriyle karşılandığı görülmektedir. Festival etkinlikleri içerisinde yabancı katılımcılar için gerçekleştirilen yayla gezileri ve piknik organizasyonu, Türk kültürüne has bir etkinlik olarak eğlence ihtiyaının nasıl karşılandığının cevaplarından birisini vermektedir.

Genel anlamda Rize festival etkinlikleri değerlendirildiğinde temel ihtiyaçlar hiyerarşisinde “hareket”e kültürün “faaliyetler” olarak ortaya koyduğu tepki içerisinde ifade edebilecek eğlencenin “atma türkü, tulum, kemeçe ve horon” ile şekillendiği belirtilebilir. Yörenin geleneksel halk dansı horon, Rize il merkezinin doğusunda geleneksel nefesli saz tulum eşliğinde, batısında ise yaylı saz kemeçe ile icra edilmektedir. Bu bağlamda şehrin iki tarafında farklı uygulamalar olduğu görülmektedir. Hareket ihtiyaına kültürün faaliyetler olarak ortaya koyduğu tepkiler içerisinde atma türkü, karşı beri türkü, çatma türkü gibi adlarla icra edilen türkü söyleme geleneği önemli bir yer tutmaktadır. Değişik icra ortamları olan atma türküler, festivallerde sahneye çıkan aşıkların karşılıklı atışmaları şeklinde icra edilmekte ve katılımcıların ilgisini çekmektedir.

Rize festivalleri, yöreden çeşitli sebeplerle uzaklaşıp büyük şehirlere taşınmış fakat gelenekle ve kültürle bağlarını koparmamış bireylerin kendi çocuklarına gelenekleri, kültürü aktarma fırsatı oluşturan ortamlar sunmaktadır. Bu bağlamda özellikle yayla festivalleri, geleneksel yaylacılık, beslenme, yemek, eğlence, barınma, giyim, müzik, dans vb. kültür aktarımı için önemli bir öğe durumundadır.

Rize festivalleri hazırlık çalışmalarından, davetiyelerin dağıtılması, açılış-başlangıç kalıbı, yeme-içme, giyim-kuşam, eğlence, halk edebiyatı unsurları, müzik, dans ve kapanışa varıncaya kadar içeriğindeki tüm yapılarda geleneksel, kültürel öğeler taşımaktadır. Özellikle yayla şenlikleri; adlandırma, yapı, katılımcılar, şenlik takvimi, icra ve işlev noktalarından değerlendirildiğinde geleneksel pek çok öğeyi barındırdığı görülmektedir.

Rize festivalleri ile ilgili hazırlanan broşür, ilan, davetiye, billboard, afiş vb. materyallerde festival ile ilgili görsellerin yanı sıra yöre kültürünü ve coğrafyasını

yansıtan ögelere de yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda festival broşürlerde yöre kültürü ve coğrafyasına ait Fırtına Vadisi, Kaçkar Dağları, yaylalar, yayla evleri, çay bahçeleri ve çay toplayan yöre insanı; yörenin somut kültür miras ögeleri nayla, konak, kale, köprü gibi tarihi yapılar; yörenin yemek kültürünü yansıtan pide, hamsi ve hamsi ile yapılan yöresel yemekler; yörenin müzik kültürünün önemli ögeleri tulum, kemeçe, horon ve yöresel sanatçılar; yörenin geleneksel tatlısı termon; yaylacılık kültürünün önemli ögesi boğaların görsel olarak bu kültürel değerleri tanıtmak maksadıyla kullanıldığı görülmektedir.

Gelenek; eskiden beri devam edegelen, gayri resmi yol ve yöntemlerle kazanılan, kuşaktan kuşağa aktarılan, zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel yaratıcılığa, değişmeye ve gelişmeye izin veren bilgi, hareket, materyal üretme ve kullanma tarzı olarak ifade edilmektedir. Gelenek kavramı içinde özellikle “yaratıcılık” ve “değişme”, ifade ettiği anlamlar bakımından dikkat edilmesi ve üzerinde durulması gereken kavramlardır. Burada toplumlar tarafından yaratılıp benimsenen ve daha önceki kültürel değerlerle ters düşmeyecek şekilde meydana gelen değişimler “olumlu değişme” veya “gelişme”; toplumun var olan değerleriyle uyuşmayan değişimler ise “bozulma” veya “dejenerasyon” olarak ifade edilmektedir.¹³²

Teknolojinin gelişmesiyle yayla ve yaylacılık faaliyetleri bağlamında geleneğe uygun yayla evleri oluşturma, teknoloji destekli hayvancılık, doğaya zarar vermeyecek şekilde yolların yapımı ve ulaşım araçlarından faydalanma vb. insan hayatını kolaylaştıran ve toplumsal değerlere ters düşmeyen gelişmeler “olumlu değişme” olarak ele alınabilir. Festivaller kapsamında değerlendirildiğinde ise yaylalarda kültürel ögeleri yansıtan Vartevor Şenliği benzeri yayla şenliklerinin yaygınlaşması, hayvanların yaylaya çıkmadan önce kendi aralarında düzlüklerde yaptığı boğa güreşlerinin bir festival etkinliğine dönüştürülerek yaygınlaştırılması, yazın çıkılan yaylalara modern ekipmanlar kullanılarak bir festival etkinliği çerçevesinde kışın da çıkılması, bir dönem ihtiyaç dolayısıyla kullanılan (y)üzme

¹³² Metin Ekici, **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, 4. bs., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2011, s. 20.

tahta, tahta araba gibi aletlerin zamanla güncellenerek eğlence unsuru olarak festival etkinliğine dönüşmesi olumlu değişme olarak ele alınabilecek hususlardır.

Öte yandan yine festivallerde teknolojinin gelişmesiyle yaylaların merkezine kurulan sahne-ses sistemleri ve festival akşamlarında yaylalarda atılan havai fişeklerle yaban hayatında geri dönüşü olmayan tahribatların oluşturulması, çevrede oluşturulan kirlilik, teknolojiyle birlikte sıradanlaşan ve birbirini tekrar eden etkinliklere dönüşen festivaller, kimi festival alanlarında kurulan gelenekle bağdaşmayan fast food stantları “bozulma, dejenerasyon” olarak adlandırılabilir durumları oluşturmaktadır.

Bir kısım araştırmacılar¹³³ temeli bilinmeyen dönemlerden beri süregelen uygulamaları “gelenek”, ilk kez nerede ve nasıl ortaya çıktığı bilinen ve eskilere benzetilerek yapılanları “icat edilmiş gelenek” terimleriyle karşılamayı tercih etmektedir. Bazı araştırmacılar ise her geleneğin belli kişiler tarafından belli bir yer ve zamanda icat edildiğini, bazılarının ne şekilde ortaya çıktığı bilinmediği için “gelenek”, bazılarının tarihleri bilindiği için “icat edilmiş gelenek” olarak adlandırmanın doğru olamayacağını “İcat edilmemiş gelenek var mıdır?”¹³⁴ sorusuyla dile getirmektedirler. “İcat edilmiş gelenek” ifadesine karşı kimi halkbilimciler “fakelore” (sahtebilgi) veya “sözde bilgi” ifadesinde olduğu gibi olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşmışlardır.¹³⁵

Kültürel değerlerin popüler olması, kapitalist ifadeyle “çok satması” ya da toplumsal, siyasal, ekonomik bazı durumlar neticesinde icad edilmiş geleneklerin oluşturulması hemen her dönemde ve toplumda mümkündür.

Yeniden şekillendirilen hafıza yardımı ile toplumda ortak hareket etme ve millet olma şuuru uyandırma düşüncesiyle Balkan Savaşları’nın (1912-1913) hemen

¹³³ Eric Hobsbawm, Terence Ranger, **Geleneğin İcadı**, çev.: Mehmet Murat Şahin, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2006, s. 1-5.

¹³⁴ Metin Ekici, “Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme”, **Millî Folklor**, Yıl 20, S 80, 2008, s. 35.

¹³⁵ Özkul Çobanoğlu, “Halkbilimi Açısından Gelenek, Turizm ve İcad Edilmiş Gelenek Bağlamında Ayvalık Şeytan Sofrası Örneği”, **Millî Folklor**, Yıl 11, S 43, Güz 1999, s. 9.

sonrasında “Osmanlı Devleti’nin kuruluşu” ve “İstanbul’un Fethi” ile ilgili kutlamaların icat edilmiş gelenekler olarak kurgulandığı görülmektedir. İstanbul’un fethinin tarihi öneminin yanında özellikle şehrin Balkan Savaşı ile yakından ilgili olması dolayısıyla Balkan Savaşı’nın ortaya çıkardığı yıkımı aşmak, toplumda devlete sahip çıkma bilinci oluşturmak amacıyla kutlanmaya başlandığı görülmektedir.¹³⁶

Günümüzde yayla şenlikleri, geleneksel icranın olduğu yaylacılık dönemlerinden kalma, kültürel devamlılığın bir ürünü olarak varlığını sürdürmektedir. Geleneksel olarak yaylacılığın yapıldığı dönemlerde şenlikler, yayla insanı için yayla işlerinin tamamlandığı yani yaylaya çıkış amacının gerçekleştirildiği dönemde, dinlenme ve eğlence anlamları taşıırken köy ve şehirlerde yaşayanlar için ise şehir hayatının yoğunluğundan uzaklaşma, izin günlerini değerlendirme, evine-ailesine kavuşma, kısa süreliğine de olsa gurbetten sılıya dönüş anlamları taşımaktadır. Bu bağlamda “Vartevor”ların bir bayram havasında icra edildiği görülmektedir. Halk takvimine göre belirlenen tarihlerde, yöreye özgü geleneksel kıyafetlerin giyildiği, geleneksel nefesli sazlardan tulum eşliğinde yörenin geleneksel halk danslarından horonun icra edildiği, yaylaların geleneksel yemeği kavurmanın yendiği “Vartevor”¹³⁷ olarak adlandırılan yayla şenlikleri bugün güncellenerek devam ettirilmektedir.

Eski dönemlerde şenlikler için günlerce yol gidilirken günümüzde şenlikler için modern ulaşım araçları sayesinde birkaç saatte yaylalara ulaşılmaktadır. Eskiden yaylalara yapılan bu yolculuklar; bütün köy halkının birlikte hareket ettiği, mola yerlerinde ve su başlarında hep birlikte horon ettiği, yollarda karşılıklı türküler attığı, yaylaya birlikte girdiği ve eğlencenin günlerce devam ettiği coşkulu, hep birlikte yaşanılan bir süreci ifade etmekteydi. Günümüzde ise “yaylaya çıkım”lar bireysel olarak ve daha çok birkaç günlük veya günübirlik olarak gerçekleştirilmektedir. Eskiden yaylalar bir ihtiyacı karşılamak, aile bütçesine katkı sağlamak için

¹³⁶ Ali Şükrü Çoruk, “Bir Gelenek İcadı Olarak II. Meşrutiyet Döneminde Gerçekleştirilen İstanbul’un Fethi Törenleri”, **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, S 7, Yıl 2016, s. 83.

¹³⁷ Ayrıntılı bilgi için çalışmamızın ilgili bölümüne bk.: 3.2.1.Vartavar/Vartevor/Vartivor Şenliği

hayvancılık amacıyla kullanılırken günümüzde dinlenmek, eğlenmek ve daha çok tatil amaçlı kullanılan birer turizm beldesi görünümündedir. Bu haliyle yaylaların yaşadığı değişim ve dönüşümün yayla şenlikleri için de söz konusu olduğunu söylemek mümkündür.

Geleneğin güncellemesi ile herhangi bir halk kültürü ürününün içinde bulunan zamana, mekâna ve var olan sosyo-ekonomik duruma uygun hâle getirilmesi kastedilmektedir.¹³⁸ Modernleşme ile başlayan ve folklor ürünlerini kendi doğal bağlamlarının dışında bir pazarlanabilirliğe iten turizm hareketine “folklorizm” (folklorism) veya “folklorismus” adı verilmektedir. Turizmde aranan “orijinallik ve el değmemişlik” folklor ürünlerinin kendi doğal bağlamlarında olduklarından daha da fazla pazarlanabilir olması için yörenin doğal bağlamından farklı olarak folklor ürünlerini turizme yönelik üretenlerin hedefi olan yerelliğe veya turistlerce kabul edilen imaj, figür ve kompozisyonla donatma üzerine yoğunlaşmaktadır. Üstelik bu tarz durumlar yalnızca maddi kültür ürünleriyle sınırlı kalmayıp modernleşmeyle birlikte müzik, halk oyunları, masallar ve efsanelere kadar sözlü kültür ürünlerini de içine alan tüm folklor ürünlerini pazarlanabilir bir eşya haline getirmektedir. Turizmle birlikte bu çeşit sosyal ve kültürel değişimlere uğramış bir yöre halkı adeta turistlerin orada görmek istediği hayatı normal yaşantısının yanı sıra yaşatmakta ve gerektiğinde turistlere karşı da sergilemektedir.¹³⁹

Ovit Yayla Şenlikleri, Didingola/Eğrisu Yayla Şenlikleri, Çağrankaya Yayla Şenlikleri, Homeze Yayla Şenliği Movri Yayla Festivali, Koçdüzü Yayla Festivali, gibi yaylada yapılan festivallerin temelinde Rize köylüsünün temel ihtiyaçlarını karşılanması adına gerçekleştirdiği yaylacılık faaliyetleri yer almaktadır. İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılama adına gerçekleştirdikleri hayvancılık ve bunun paralelinde iklim ve coğrafyaya bağlı olarak gelişen yaylacılık faaliyetleri ekonomi, mimari, giyim kuşam, yeme içme, eğlence vb. pek çok ihtiyaçlar noktasından kültür şekillenmiştir. Geçmişten günümüze gelen çizgide yayla şenlikleri geleneğin güncellenerek yaşatıldığı etkinlikler olarak dikkat çekmektedir. Sahada yaptığımız

¹³⁸ Metin Ekici, **a.g.e.**, s. 33-38.

¹³⁹ Özkul Çobanoğlu, **a.g.e.**, s. 9-11.

görüşmelerimizde organizasyon heyetleri, komiteleri genel olarak icra edilen etkinlikleri kültürü yaşatmak, gelecek kuşaklara aktarmak, geçmiş dönemlerde kendilerinin yaşadığı güzellikleri gençlerin de yaşamasını ve görmesini sağlamak adına bu etkinlikleri gerçekleştirdiklerini dile getirmişlerdir.

Kış etkinlikleri içerisinde organizasyon, katılımcı profili, etkinlikler noktasından çok farklı bir yerde konumlanan “Çağrankaya Kar Yürüyüşü” hayvanların otlatılması, kışlık ihtiyaçların karşılanması için yazın gerçekleştirilen yayla göçlerinin kültürel ve sportif bir faaliyet olarak kış döneminde icrası olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Çağrankaya Kar Yürüyüşü’ne kadar kış döneminde yörede yaylalara ulaşım ve bu tarzda bir faaliyet görülmemektedir. Çağrankaya Kar Yürüyüşü, bölgenin kış turizmi potansiyelini ortaya koymanın ve yöreye ekonomik açıdan bir katkı sağlamanın yanında geleneğin güncellenmesi noktasında da önem taşımaktadır. Geçmiş dönemde ihtiyaçları karşılama amaçlı çıkılan yaylalar bu etkinlikle eğlenme ve kar yürüyüşü maksadıyla gerçekleştirilen sosyal-sportif bir eğlence durumundadır. Çağrankaya Kar Yürüyüşü yörenin geleneksel sazı tulum ve kemençe ile geleneksel dansı horonun icra edildiği ayrıca katılımcıların yayla evlerinde ağırlandığıyla misafirperverlik örneklerinin sergilendiği önemli bir kültürel etkinlik olarak işlev kazanmaktadır.

Yeniyol (Oce) köyü, şenlik adlandırmasında kültür ögesini vurgulayan; yörede farklı kültürel yapısıyla dikkat çeken; gerçekleştirilen etkinliklerde yöre kültürünü genç kuşaklara ve köy dışında –büyükşehirlerde- yaşayan yeni nesle aktarmayı hedefleyen bir yapıya sahiptir. “Oce Kültür Şenlikleri”nde yörenin yemek kültüründe önemli bir yeri olan kavurma ikramı, yöre kültürünün önemli bir unsuru olan atma türkü söyleme, horon oynama, silah talimi/atışları yapma, yüzük oyunu, yoğurt içerisinde para bulma oyunu, yumurta yarışı, çuval yarışı vb. geleneksel oyunlar, yarışmalar yapılmakta, günümüzde unutilan yaylacılık kültürü etkinliklerde yaylaya çıkış-yayladan dönüş şekliyle canlandırılmaktadır. Bu haliyle etkinlikler, bir anlamda kültürel değerlerin uygulama alanını oluşturmaktadır.

Didingola/Eğrisu Yayla Şenliği’nde yayla göçleri, geleneksel olarak icra edilen göçlerde olduğu şekliyle, yörenin geleneksel sazı olan tulum eşliğinde, yol

havası türküler ve atma türküler söylenerek canlandırılmaktadır.¹⁴⁰ Kadınlar bu yürüyüşe yüz yıllardır özel günlerde giyilen ve “Kupni”¹⁴¹ adı verilen geleneksel tören kıyafeti ile katılmaktadır.¹⁴² Bu kıyafet bize geleneksel yaşamda Topluca köyü kadınlarının giyim ihtiyaçlarını nasıl karşıladıklarını, yörenin kadın giyim kültürünün nasıl oluştuğunu vermektedir. Kıyafetler sadece dış etkilerden korunmak amacıyla değil sosyal ve kültürel olarak taşıdıkları anlamlarla da bir değer ifade etmektedir. Yayla şenliklerinde köylü kadınların giydiği geleneksel kıyafetler, onların şenliğe bakışlarını, şenliğe verdikleri önemi göstermektedir.

Etkinlikler için bir gün öncesinden yaylaya gidenler akşam tulum eşliğinde “çardak oyunu” oynamaktadırlar. Çardak oyunu/horonu geleneksel olarak yaylacılığın yapıldığı dönemlerde yaylaya girilen ilk akşam oynanan bir horondur. Bu bağlamda oynanan çardak oyunu ile gelenek yaşatılmaktadır. Ertesi gün başlayan şenliklerde hedefe silah atma, halat çekme, penaltı atışları, horon yarışması, yöresel “kire”¹⁴³ oyunu, atma türkü söyleme gibi pek çok etkinlikle birlikte geleneksel nefesli halk sazı tulum eşliğinde yöresel halk dansı olan horon oynanmaktadır. Oyun ve yarışmalar; eğlence, geleneğin yaşatılması, kültür aktarımı vb. birçok işlevler taşımaktadır.

Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali, Lazcanın ve Laz kültürünün sahip olduğu değerleri kayıt altına almak, sahneleyerek halkın sahip çıkmasını sağlamak, aynı zamanda bir rol model olmak, bölgeyi doğru kanaldan turizmle tanıştırmak, bu vesileyle yerli insanların göçüne engel olmaya çalışmak gibi amaçlarla yola çıkılarak yapılmıştır. Festival etkinlikleri yöreye ait çok çeşitli kültürel öğelerin icrasından meydana gelmektedir. Halk edebiyatı ürünlerinden atma

¹⁴⁰ Engin Albardak, Çamlıhemşin İlçe Gençlik ve Spor Müdürü, Topluca Köyü Kalkındırma ve Kültür Derneği Yönetim Kurulu Üyesi. Engin Albardak ile 04.01.2020 tarihinde yaptığımız görüşme notlarından.

¹⁴¹ **Kupni:** Topluca köyü kadınlarının giydiği 7-8 parçadan oluşan, düğün, bayram vb. önemli günlerde ve merasimlerde giyilen bir özel kıyafettir. Kupni renklerinde kıyafeti giyenlerin evli mi, bekâr mı vb. durumlarını ifade eden anlam derinlikleri vardır.

¹⁴² Engin Albardak, **a.g.g.**

¹⁴³ **Kire:** 5-6 kişilik takımlardan oluşan iki gurubun karşılıklı oynadığı bir oyundur. Orta büyüklükteki bir taşın üstüne ondan daha küçük başka bir taş konularak yirmi otuz metre mesafeden el ile daha küçük bir taş atarak üstteki taşı devirme şeklinde oynanan bir oyundur. Vuramayanın kazanan grubu sırtında oyun sahasında karşıdan karşıya taşıdığı bir oyundur.

türkü; geleneksel çocuk oyunları ve oyuncak atölyesi; ulusal ve uluslararası enstrümanlar ile birlikte yöresel sazlardan tulum, kemençe eşliğinde müzik; ulusal ve uluslararası halk dansları ile birlikte yörenin geleneksel halk dansı horon icrası; yöresel, ulusal ve uluslararası ses sanatçılarının performansları; uygulamalı yöresel yiyecek atölyeleri; çocuklara yönelik çeşitli atölyeler; seminerler, paneller, sunumlar etkinliklerin odağını oluşturmaktadır. Bu bağlamda tüm etkinliklerin dışarıdan gelen katılımcılara yöre kültürünü doğru kanaldan tanıtmaya, yöre insanına da kendi potansiyelini gösterme amacıyla şekillendirildiğini söylemek mümkündür.

Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali; dil-konuşma, yeme-içme, kıyafet, oyun-oyuncak, edebiyat, müzik, dans vb. etkinlikler ile Laz kültürünün uygulamalarını ortaya koymaktadır.

Rize Hamsi Festivali metabolizmanın temel ihtiyacının beslenme sistemi çerçevesinde nasıl şekillendiğini göstermesi, beslenme kültürünün oluşması bakımından önemlidir. Hamsi, Rizeliler için balıktan öte anlamlar ifade etmektedir. O bir balık değil kendine mahsus özellikleriyle “hamsi”dir. Festivalde görevlilerin giydiği yöresel kıyafetler bölge insanının geleneksel hayatta giyim ihtiyacını nasıl karşıladığını göstermektedir. Yörenin kıyafet kültürünün önemli bir parçasını oluşturan bu unsurlar festival mekânında görsellik katma, otantik bir görünüm oluşturma amacıyla kullanılmıştır. Protokol üyeleri için masa yerine yer sofraları, siniler konulmuş, protokol üyeleri iskemlelerde oturtulmuştur. Yer sofraları ve iskemleler Rizelilerin geleneksel yaşamda yemek ihtiyaçlarının nasıl ve hangi ortamda karşılandığını göstermesi bakımından önemlidir. Protokol üyeleri festival açılışını sahneden temsili ağ atarak gerçekleştirmiştir. Ayrıca festival alanında köylerden toplanan eski eşyalarla bir şark köşesi oluşturulması, festival alanına bir balıkçı kayığının konulması, kayığın etrafına ağlar atılması, unutulmaya yüz tutmuş eşyalarla bir görsel şölen oluşturulmaya çalışılması festivalin kültürel boyutunun sembolleri olarak dikkat çekmektedir. Sahneye çıkan yöresel sanatçıların söylediği türküler eşliğinde geleneksel halk dansı olan horon oynanması, atma türkü icrası vb. hususlar kültürel unsurların başka bir boyutunu oluşturmaktadır.

İyidere Hamsi Beraberliği'nde mangalda pişirilen hamsinin ikram edilmesi etkinliğin merkezinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra yörenin yemek kültüründe önemli bir yeri olan hamsi ile ilgili hamsikoli, hamsili pilav, kulimika, kiremitte hamsi, hamsi tava gibi farklı kategorilerde yöresel yemek yarışmaları düzenlenmektedir. Rizelinin yemek ihtiyacını nasıl karşıladığı ile ilgili oluşan yemek kültürü festivalde yöresel yemek yarışması uygulaması ile yer bulmaktadır. Yerel sanatçıların yöresel türküleri seslendirdiği etkinliklerde yöre kültürünün önemli halk edebiyatı verimlerinden “atma türkü” söyleme geleneği atma türkü ustaları tarafından icra edilmektedir. Etkinlik boyunca yörenin geleneksel sazları tulum ve kemençe eşliğinde yöresel halk dansı olan horon oynanmaktadır. Bu uygulamalar eğlence kültürünün festivale yansıyan görünümleridir. Ayrıca yöreye özgü tarım ürünleri, hayvansal ürünler, pekmez ve ilçede dokunan Rize bezi vatandaşlar tarafından kurulan stantlarda, gelen misafirler için satışa sunulmaktadır. Bu ürünler yörenin yiyecek, beslenme kültürünü yansıtmaları bakımından önemlidir.

Dolayısıyla İyidere Hamsi Beraberliği ile yörenin yemek kültürü, müzik kültürü, dokumacılık kültürü, tarım ve hayvan ürünleri ile halk edebiyatı verimlerinin sergilendiği, tanıtıldığı kültürel bir alan oluşturulmaktadır.

Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali'nde kültürel değerlerin yaşatılmasına yönelik yöresel kültür tanıtım stantları, geleneksel yaşam müzesi, yayla göçü canlandırmaları, atma türkü söyleme, atmaca güzellik yarışması, yağlı direk yarışı, LazTaka savaşları adıyla yöre kültürünü yansıtan deniz etkinlikleri, aile ve çocuklara yönelik geleneksel sanatlarla ilgili atölyeler, Karadeniz yerel dillerinden şarkı ve dans atölyesi, masal anlatıcılığı atölyesi gibi uygulama ve etkinlikler düzenlenmektedir.

KDRK Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği ile Çayeli Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği “Dağcının şenliği zirvedir. Şenlik, horondan eğlenmekten

ziyade dağcılığı yaşamaktır.”¹⁴⁴ düşüncesinden hareketle oynamak, eğlenmekten ziyade dağcılık kültürü üzerine bina edilmektedir. Bunun yanı sıra dışarıdan gelen katılımcılar için kamp kurulan alanlarda zaman zaman yörenin geleneksel sazı olan tulum eşliğinde horon oynanmaktadır. Dolayısıyla dağcılık merkezli şenliklerde yöre kültürü ait öğelerden ziyade dağcılık kültürü unsurlarının etkinlik merkezinde yer aldığı görülmektedir.

Rize festivalleri içerisinde kültürel işlevler başlığında değerlendirilebileceğini düşündüğümüz bir başka husus festival/festival katılımcıları ve çevre ilişkisidir. Festival/festival katılımcıları ve çevre ilişkileri bağlamında genel anlamda ülke olarak iyi bir görüntü verilmediği bilinmektedir. Yazılı, görsel ve sosyal medya ortamlarında festival sonrası etkinlik alanından yansıyan görüntülerin, temizliği imanının yarısıyla eşdeğer gören bir toplulukla tezat oluşturduğu ortadadır. Rize festivalleri özelinde yaşanmış kötü örneklerle 2019 yılı etkinlikleri hariç tutularak “Ovit Yayla Şenlikleri” verilebilir. 2019 yılına kadar gerçekleştirilen hemen tüm etkinliklerden sonra Ovit Yaylası’nda çöp dağlarının oluştuğundan bahsedilmekte idi. 2019 yılı etkinliklerinde düzenlenen ödüllü çöp toplama yarışmasıyla şenlik katılımcılarında çevre bilinci oluşturma adına güzel bir adım atılmıştır. Bu bağlamda dağcılık/yayla merkezli organize edilen KDRK Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği, Çayeli Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği, Çağrankaya Kar Yürüyüşü ile Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali çevreye duyarlılıkları ile öne çıkan etkinlikler olarak dikkat çekmektedir. “Doğadan sadece fotoğraf al ve doğaya sadece ayak izini bırak.” mottosuyla hareket eden bu etkinlikler katılımcılarında da çevre bilincini pekiştirmektedir. Bir anlamda folklor ürünlerinin kültürün gelecek kuşaklara aktarılması eğitilmesi işlevini icra ettiği belirtilebilir.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, maddi olarak destek vereceği festivallerde organizasyon komitesinden etkinlikler için yapılan harcamaları belirten faturaları talep ederek ibraz edilen faturalarla birlikte ödemeleri hesaba yatırmaktadır. Destek

¹⁴⁴ Erdoğan Muradoğlu, Rize, Erkek, Üniversite, 2015-2017 KDRK Başkanı, Erdoğan Muradoğlu ile 15.07.2016 tarihinde KDRK merkezinde Yasin Kırılmış tarafından yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre metin Yasin Kırılmış Arşivi’ndedir.

talep eden festival tüzüğünde “kültürel etkinlik” ibaresi yer almayan organizasyonlar Bakanlık tarafından maddi olarak desteklenmemektedir.¹⁴⁵ Rize’de gerçekleştirilen festivallerin büyük çoğunluğu dernek, kulüp, Belediye, Kaymakamlık, Valilik ile birlikte gerçekleştirilerek Kültür ve Turizm Bakanlığına proje olarak sunulan ve belirli oranda destek alınan etkinliklerdir. Bu bağlamda etkinliklerin yöre kültürüne katkı sağlamak, kültürel değerleri yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmak misyonuyla gerçekleştirildiği ifade edilebilir.

Rize festivalleri temel ihtiyaçlar sistematığı içerisinde değerlendirildiğinde “hareket” ve kültürün vermiş olduğu “faaliyetler” tepkisi içerisinde şekillenmektedir. Bu bağlamda yeme-içme, oyun, eğlence, müzik, dans, birlikte iş yapma kültürünün şekillenmesi ve uygulama alanı oluşturması bakımından festivaller önem kazanmaktadır. Ayrıca kültürün belli unsurlarının güncellenerek festival ortamlarında yeniden oluştuğu, bu bağlamda festivallerin kültür unsurlarının yaratımı ve aktarımı konusunda fonksiyonlar yüklendiği ifade edilmesi gereken bir başka husus olarak görülmektedir.

¹⁴⁵ Nilgün Türkmen, **a.g.ç.**, s.350.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kendine özgü coğrafi yapısı ve buna bağlı iklimiyle Karadeniz Bölgesi içerisinde farklı özellikler gösteren Rize'nin demografik ve etnik yapısı, gelenek ve göreneklerindeki çeşitlilikle pek çok kültürel değeri içinde barındırmasının altında bölgede Rumlardan Yunanlara, Gürcülerden Lazlara, Cenevizlilerden Türklere çok farklı kültürlerin yaşamasının yattığı anlaşılmaktadır.

Ayin, karnaval, festival, şenlik, panayır, bayram, tören, şölen, toy, ziyafet, fuar vb. çok çeşitli adlandırmalara sahip olan kutlamaların her biri kendine mahsus özellikler taşımakla birlikte şenlik ve festival arasında belirgin bir fark olmadığı görülmektedir. Uygulamalardan hareketle festival adlandırmasının Batı'yı, şenlik adlandırmasının ise Doğu'yu çağrıştırdığı ifade edilebilir.

Biçimsel olarak çok karmaşık ve değişken özelliklere sahip olan festivallerde bedensel zevkler çağrıştıran sembolik bir dil kullanıldığı, genel itibariyle herkesin etkin bir katılım gösterdiği, katılımcıların festival ortamı içinde festival kurallarına göre yaşadığı, festival ortamında gündelik yaşamın düzenini belirleyen sosyo-hiyerarşik kural ve kısıtlamaların uygulanmadığı, insanlar arasında samimi, teklifsiz, sıcak bir temasın yaşandığı tespit edilmiştir.

En eski kavimlerinden günümüze devam eden festivallerin bugün reklam, tanıtım, ekonomik, siyasi ve kültürel pek çok unsurun dâhil olmasıyla çok katmanlı bir boyut kazandığı, amaç ve formatlarının farklılaştığı görülmektedir. Kimi zaman geleneksel kalıpları devam ettirilerek kimi zaman da modern temeller üzerine inşa edilerek gerçekleştirilen festivallerle pek çok kültürel ögenin muhafaza edilerek geleceğe taşınmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Festivaller üzerine çalışma yapan kimi uzmanlar kendi çalışmalarının neticesinde topladıkları malzemeleri göz önünde bulundurarak çeşitli sınıflandırma denemelerinde bulunmuşlardır. Bu sınıflandırmalarda düzenlendiği ya da ortaya çıktığı yer ve mekâna göre; hitap ettiği, katılımcı kitleye göre; kökenine göre; düzenleyen/destekleyen kurum, kuruluş ve kişilere göre; düzenleme zamanına göre;

düzenlenmesine sebep olan, etkinliğin merkezinde yer alan olay, olgu, objelere göre; yapılış amaçlarına göre festivallerin değerlendirildiği görülmektedir.

Rize festivallerini etkinliğin merkezinde yer alan ana olay göz önünde bulundurularak sınıflandırdığımızda aşağıdaki gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Yer ve mekân ile ilgili 9 festival (Vartevor, Hodoç, Yeniyol Oca Kültür Şenliği, Uluslararası Ovit Yayla Şenliği, Çağrankaya Yayla Şenliği, Koçdüzü Yayla Festivali, Movri Yayla Festivali, Homeze Yayla Şenliği, Didingola/Eğrisu Yayla Şenliği). Tarımsal ürünlerle ilgili 3 festival (Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali, Tozköy Likapa Festivali, Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali). Hayvansal ürünlerle ilgili 1 festival (Anzer Bal ve Turizm Festivali). Hayvanlarla ilgili 1 festival (İkizdere Dağ Horozu Şenliği). Karma unsurlardan oluşan 1 festival (Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali). Deniz ürünleri ile ilgili 2 festival (Hamsi Festivali, İyidere Hamsi Beraberliği). Tabiat ile ilgili 2 festival (Uluslararası Ovit Kar Şenliği, Ayder Kar Festivali). Doğa sporları ile ilgili 6 festival (KDRK Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği, Çayeli Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği Festivali, Fırtına Rafting Şenliği, Petranboard Şenlikleri, Kabahor/Gölyayla Kayak Şenliği, Çağrankaya Kar Yürüyüşü). Motorsuz araçlar ile ilgili 2 festival (Formulaz Tahta Araba Şenliği, Laz Ralli Tahta Araba Yarışları). Kültür sanat ve spor unsurlarının bir arada olduğu 3 festival (Hemşin Kültür Sanat ve Tulum Festivali/Su Sporları Şenliği, Fındıklı Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali, Rize Çay ve Yaz Sporları Festivali). Hayvan güreşleri ile ilgili 1 festival (Çamlıhemşin Ayder Kültür Sanat ve Doğa Festivali). Sinema ile ilgili 1 festival (Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali). Birden fazla sanat dalını öne çıkaran 1 festival (Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali). Ticari meta ve amaçları öne çıkaran 2 festival (Uluslararası Pastacılar Festivali, Der pazarı Pide ve Turizm Festivali). Bir nesneyi öne çıkaran 1 festival (Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği) olduğu görülmektedir.

Festival zamanının; yaylacılık faaliyetleri, çay tarımı ve yörenin iklim özellikleri göz önünde bulundurularak belirlendi anlaşılmaktadır. Yıl içerisinde festival dağılımında yoğunluğun ağustos ayında olduğu görülmektedir. Ocak-şubat aylarında 3, mayıs-haziran aylarında 4, temmuz ayında 5, ağustos ayında 14, eylül-

ekim aylarında 2, aralık ayında 2, Kurban Bayramı günlerinde 4, Ramazan Bayramı günlerinde 1 festival yapıldığı tespit edilmiştir.

Rize festivallerinin süre olarak 1 günden 20 güne varan bir zaman aralığında dağıldığı görülmektedir. Bir gün süren 8, iki gün süren 12, üç gün süren 3, dört gün süren 5, iki ile dört gün aralığında süren 3, beş gün süren 1, beş ile yedi gün aralığında süren 1, on beş gün olarak başlayıp zamanla yedi güne kadar indirilen 2, yirmi gün süren 1 festival etkinliği görülmektedir.

Festivalin katılımcılarının sayısal dağılımı ele alındığında yaklaşık 100 kişilik katılımcıya sahip 2 etkinlik, 500 ile 1000 arası katılımcıya sahip 9 etkinlik, 2 bin ile 5 bin arası katılımcıya sahip 15 etkinlik, 5 bin ile 10 bin arası katılımcıya sahip 3 etkinlik, 10 bin ile 30 bin arası katılımcıya sahip 4 etkinlik, 50 bini aşan katılımcıya sahip 2 etkinliğin bulunduğu tespit edilmiştir. İlgi, ihtiyaç, beklenti, eğlence ortamı, tanıtım ve propaganda gücü, medyatik olma, etkinliğe katılacak sanatçı, etkinliğin alışılmadık bir deneyim sunması, sosyal çevre etkisi vb. hususların katılımı etkilediği görülmektedir.

Festival etkinliklerinde Ovit Yayla Şenlikleri ve Ayder Kar Festivali katılımcı sayıları bakımından diğer etkinliklerden öne çıkmaktadır. Ovit Yayla Şenliği'nde popüler sanatçıların sahne aldığı yıllarda etkinliğe katılımın yüz bine yaklaştığı görülmektedir. Ayder Kar Festivali ise katılımcılarına sunduğu alışılmadık deneyimlerle dikkat çektiği ve bu şekilde katılımcı sayısını artırdığı anlaşılmaktadır. Diğer festivallerde etkinlikler ve konserler noktasından iki farklı katılımcı profilinin oluştuğu görülmektedir. Genel itibariyle etkinliklerde katılımcı sayısı birkaç bin ile ifade edilmekte iken özellikle akşam yapılan halk konserlerinde gündüz bölümündeki katılımcı sayısının birkaç katına ulaşılabilirdiği görülmektedir. Şöhretli sanatçıların yer aldığı Ovit Yayla Şenlikleri, Guinness rekor denemesinin yapıldığı Ovit Kar Festivali, katılımcılarına alışılmadık deneyimler sunan Formulaz Tahta Araba Şenlikleri, Laz Ralli Araba Yarışları ve Ayder Kar Festivali'nin diğer festivallere nazaran ana akım medyada daha fazla yer aldığı görülmektedir.

Festivallerin gücünün, etkisinin, sürekliliğinin ekonomik yapısıyla doğru orantılı olarak şekillendiği görülmektedir. Bu bağlamda Rize festivalleri içerisinde dikkat çekici etkinlikler üreten, ulusal basında haber değeri oluşturan, medyanın ilgisini çeken popüler sanatçıları sahneye çıkaran etkinliklerin, ekonomik yönden güçlü olan festivaller olduğu tespit edilmiştir. Festival komiteleri ile yaptığımız görüşmelerde heyetlerin genel itibariyle bütçe konusunda bilgi vermekten kaçındığı gözlemlenmiştir. Komitelerin yaklaşık % 40'ı bütçeleri hakkında net bilgiler paylaşmıştır. Özellikle çeşitli projeler sunarak devlet kurumlarından ve çeşitli özel kurum veya kuruluşlardan destek alan belediye, muhtarlık veya derneklerin bütçelerini şeffaf bir şekilde paylaşmaması çeşitli soru işaretlerini de beraberinde getirmektedir. Rize'de yapılan pek çok etkinlikte doğrudan ve dolaylı olarak destek sağlayan ÇAYKUR'un sponsorlukları ile ilgili bilgi paylaşmaktan kaçınması vatandaşların vergileriyle oluşturulan ve şeffaf olması gereken bir devlet kurumu ile ilgili her türlü spekülasyona açık bir durum oluşturmaktadır.

Sponsorluk destekleri ve harcamaları hakkında bilgi paylaşımında bulunan festivallerin bütçe dağılımı şu şekildedir: 20 bin ile 70 bin TL arasında bütçeye sahip 5 festival, 100 bin ile 200 bin TL arasında bütçeye sahip 5 festival, 300 bin ve daha fazla bütçeye sahip 3 festival olduğu görülmektedir. Rize festivalleri içerisinde Ekşioğlu ailesi tarafından organize edilen Ovit Yayla Şenlikleri ve Ovit Kar Festivali'nin bütçe konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamayan, etkinliklere göre milyon lirayı bulan bütçeler oluşturabilen festivaller olduğu tespit edilmiştir.

Yöredeki tüm festivallerde, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşların sponsorluğuna göre etkinlikler için bir harcama bütçesinin oluşturulduğu görülmektedir. Etkinlik içerikleri, etkinliğe davet edilecek sanatçılar, etkinliğin süresi vb. organizasyonun tamamının bu bütçeye göre şekillendirildiği anlaşılmaktadır. Festivallerin organizasyon komitelerinin etkinlik amaçlı ve katılımcıların şahsi harcamaları ile yörede doğrudan bir ekonomik hareketliliğin oluşmasına katkı sağladığı, doğrudan yöre için ekonomik girdi oluşturmadığı durumlarda ise tanıtım, turizm vb. yollarla dolaylı olarak yörede ekonomik sirkülasyon oluşturduğu görülmektedir.

Türkiye'nin kültür harcamaları gerek ailelerin kendilerinin yaptığı gerekse yönetimlerce yapılan kamu harcamalarının her geçen gün arttığı görülmektedir. Ülke ekonomisinin kalkınması adına istatistiksel verilerin dünya standartlarına ulaştırılması gerekliliği ortadayken özellikle çalışmalarımızda da kültür (kreatif) sektörüne bağlı istatistiksel verilerin genel anlamda yok denecek kadar az olduğu ve var olanların da çok sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda yerelde de sektöre ilişkin ekonomik verilerin şeffaflaştırılması ve ulaşılabilir olması adına çalışmaların başlatılması gerektiği görülmektedir. DOKAP bölgesi kültür envanteri projesi kapsamında Rize'de resmi kayıtları bulunan/bulunmayan kültür varlıklarının saptanarak envanterinin çıkarılması ve bunlara ilişkin dokümanların hazırlanması çok önemli işlevler görürken envantere ek olarak kültürel ve yaratıcı endüstrinin uluslararası standartlara uygun kültür istatistiklerinin derlenmesi, ekonomik boyutunun ortaya konulması, sektörün ekonomik katkısının belirlenmesi ve yatırım aracı olarak kullanılabilmesi de büyük önem arz etmektedir. Rize festival etkinlikleri çerçevesinde şehrin kültür ekonomisi değerleri bakımından herhangi bir istatistiğinin tutulmadığı, bu bağlamda en azından tespit edilmiş resmi/akademik herhangi bir çalışmanın olmadığı araştırmalarımız neticesinde ortaya çıkmıştır.

Festivallerin yapısal özelliklerinden olan eğlence unsurunun Rize festivallerinde hazırlık, kurallar, katılımcılar, başlangıç kalıbı, sohbet, halk edebiyatı ürünleri, yiyecek-içecekler, oyunlar, müzik, dans, giyim-kuşam ve süslenme, gezinti, inançlar, hediye, ödüller ve bitiş kalıbından oluştuğu görülmektedir. Çalışmamızda eğlencenin yapısal özelliklerinden olan türkü ve destan dışındaki masal, halk hikâyesi, fıkra, bilmece, tekerleme vb. halk edebiyatı verimlerine ve erotik öğelere rastlanmamıştır.

Geleneksel yaşantıda coğrafyaya bağlı olarak hayvancılık merkezli bir hayat süren köylülerin bahar geldiğinde hayvanlarıyla birlikte köyden yaylalara çıktığı yaylaya çıkma amacına ulaştığında ve işlerini tamamladığında da rahatlayıp dinlenme, köyde ve gurbette olan aile bireylerinin bir araya gelme, hep birlikte eğlenme amacı ve herkesin katılımıyla Vartevor ve ot biçme dönemlerinde Hodoç adıyla bir eğlence tertip edildiği görülmektedir. Günümüzde yaz döneminde yaylalarda gerçekleştirilen Uluslararası Ovit Yayla Şenliği, Çağrankaya Yayla

Şenliği, Homeze Yayla Şenliği, Didingola/Eğrisu Yayla Şenliği, Koçdüzü Yayla Festivali, Movri Yayla Festivali'nin tarihsel arka planında yaylacılık kültürü olduğu tespit edilmiştir. Bu etkinlikler, içerisinde eski yayla göçlerinin canlandırıldığı, geleneksel yemeklerin yendiği, yöresel kıyafetlerle festivalin yaşandığı, yörenin geleneksel nefesli sazı tulum eşliğinde yöresel halk dansı horonun icra edildiği, yörenin önemli halk edebiyatı verimlerinden atma türkünün icra edildiği, geleneksel oyunların oynandığı, yarışmaların yapıldığı günümüz yayla festivallerindendir.

Kültürün onaylanması, değerlere ve törelere destek verme, kabul edilen davranış örüntülerini sürdürme, toplumsal baskılardan kaçıp kurtulma, eğitim, protesto, psikolojik, dini, siyasi, ekonomik, turizm, eğlence, sosyal etkileşim, ticaret ve ilham kaynağı olma gibi her zaman bir ihtiyacın karşılanmasını ifade eden işlevleriyle festivallerin, yöreye gelen ziyaretçi sayılarının artmasında, yörenin ekonomik olarak kalkınmasında, yöre imajının, toplumdaki kültürel farklılıkların, sosyal bağların ve aidiyetlerin gelişmesinde, toplumun yeniden biçimlenmesinde rol oynadığı ve yöre halkının gururlanmasına katkı sağladığı görülmektedir. Bu bağlamda Rize'de gerçekleştirilen festivallerin açık ve örtük pek çok işlev taşıdığı değerlendirilen festivallerin temelde eğlence ve eğlendirme işlevine sahip olmakla birlikte katılımcıların taşıdığı düşünce kadar da örtük işleve sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışmamızda festivallerin genel hatlarıyla ekonomik, siyasal, sosyal, psikolojik ve kültürel işlevler taşıdığı değerlendirilmiştir.

Geçmişten bugüne resmi tören ve kutlamaların siyasal işlevleriyle ön plana çıktığı bilinmektedir. Bununla birlikte sivil halk tarafından organize edilen eğlence ve festivallerin de bir takım siyasal işlevler taşıdığı görülmektedir. Bu bağlamda Rize festivalleri bakanların, milletvekillerinin, bürokratların, siyasi parti temsilcilerinin kendilerini gösterdiği, çalışmalarını anlattığı, parti propagandası yaptığı, hedef kitlesine doğrudan ulaştığı ortamlar olarak görülmektedir. Festivaller üst düzey siyaset adamları olan bakan ve milletvekillerine ulaşmakta zorluk çeken belediye başkanları ve muhtarların bu muhataplarıyla kolay iletişim kurabildiği, meramını anlattığı; aynı şekilde halkın da siyasalere ve yerel yöneticilere kolay bir şekilde ulaştığı ve derdini anlattığı bir ortam olarak görülmektedir. Festival organizasyon heyetlerinin siyaset adamı, bürokrat, yönetici vb. üst düzey insanları festival alanına

getirmekle halkın gözünde önemli bir yer edindiği, kendilerince önemli bir iş başarmanın gururunu yaşadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların kendi aralarında ifade ettiği anlamlar açısından değerlendirildiğinde ise festivallerin günlük siyaset konularının konuşulup değerlendirildiği, siyasi konular merkezli sohbetlerin edildiği ortamlar olarak siyasi işlevler taşıdığı görülmektedir. Bu bağlamda festivallerin siyasiler, organizatörler ve halk açısından farklı anlamlar yüklenen siyasal işlevler taşıdığı anlaşılmaktadır.

Festivallerin halkın bir süreliğine de olsa günlük iş yoğunluğundan ve koşuşturmacasından ayrılıp uzaklaştığı, stres attığı etkinlikler içerisinde yer aldığı görülmektedir. Rize festivallerinin hemen tamamında görülen eğlence unsuru tulum, kemeçe ve horon ile insanların günlük rutinin dışına çıkarak dertlerinden, sıkıntılarından, endişelerinden belli bir süreliğine de olsa uzaklaştığı, rahatladığı, kendinden geçmesine eğlendiği, adeta transa geçerek bir vecd halini yaşadığı görülmektedir. Rize festivallerinde en iyi tulum çalma, en iyi çorap örme, en hızlı hamsi yeme, en güzel çocuk, en hızlı kayak yapma, en hızlı tahta araba kullanma, en güzel/orijinal tahta araba yapma, en güzel muhlama yapma, en güzel yöresel yemek yapma, çeşitli spor dallarında en başarılı olma vb. “en”lerin tespit edildiği çeşitli yarışmaların kişilerin toplum önünde kendilerini gösterme, başarılarıyla övünme, gurur duyma ve topluma kendilerini kabul ettirme imkânı sunduğu, ayrıca bireylere yeni sosyal roller ve konumlar kazandırarak tatmin duygusu oluşturduğu görülmektedir.

İletişim olanaklarının günümüzdeki kadar gelişmediği, insanların özellikle de karşı cins gençlerin bir araya gelme, birbirlerini tanıma imkânının olmadığı dönemlerde yayla şenliklerinin gençlerin tanıştığı, “sevdalukların” başladığı, aile kurma adına ilk adımların atıldığı ortamlar olarak önemli işlevler taşıdığı tespit edilmiştir.

Bununla birlikte festivallerin bireysel temelli rahatlama sağlamanın ötesinde eğlenme, eğitim, kültürün gelecek nesillere aktarımı, sosyal/toplumsal faydalar, çevresel etkiler vb. pek çok yönden toplumu ilgilendiren işlevleri bulunduğu anlaşılmaktadır. Rize festivallerinin eğlence, yörenin tanıtımı vb. unsurları taşımakla

birlikte toplumsal birlik ve beraberliği temin etme, insanların bir araya gelip kaynaşmalarını sağlama gibi belirgin işleve de sahip olduğu görölmektedir. Aile bireylerinin bir araya gelmesi, birbirinden uzakta yetişen grup üyelerinin tanışması, kaynaşması, birlikte aynı ortamı paylaşarak yakınlıkları pekiştirme amaçlarıyla gerçekleştirilen, köylülerin ve köy dışında yaşayan akraba, komşu ve yakınların bir araya gelmesini, kaynaşmasını sağlamak amacıyla gerçekleştirilen, ilçe ve şehirde yaşayan halkı bir araya getirip kaynaştırmak, halk ile yöneticileri buluşturmak maksadıyla gerçekleştirilen festivallerin bu bağlamda toplumsal işlevleriyle öne çıktığı görölmektedir.

2015 yılında yaşanan terör olayları ve 2016 yılında yaşanan darbe girişimi gibi milli birlik ve bütünlüğe kasteden olayların festival takviminde, programlarında, adlandırmasında değişikliğe varan boyutlarda etkili olduğu, toplumda birlik ve beraberlik duygusunun pekişmesine, insanların milli ve manevi duygular etrafında kenetlenmesine vesile olduğu anlaşılmaktadır. Festivallerde bu olaylara hep birlikte tepki gösterilmesi festivallerin protesto işlevi taşıdığına da göstermektedir.

Çeşitli ölkelerden katılımcıların yer aldığı festivaller farklı kültürlerin insanların aynı ortamda ve eğlence etrafında toplayarak insanların dolayısıyla kültürlerin tanışıp kaynaşmasına ortam hazırladığı ve dünya barışı adına katkılar sunduğu, festivalde sahneye çıkarak ölkelerinin müzik ve danslarını sergileyen icracıların bireysel olarak da yabancı bir ölkede kendi milletlerini/kültürlerini temsil etmenin gururunu yaşadığı tespit edilmiştir.

Rize festivallerinin hazırlık çalışmalarından, davetiyelerin dağıtılması, başlangıç kalıbı, yeme-içme, giyim-kuşam, eğlence, halk edebiyatı unsurları, müzik, dans ve kapanışa varıncaya kadar tüm yapılarında geleneksel/kültürel ögeler taşıdığı tespit edilmiştir. Rize festivalleri ile ilgili hazırlanan broşür, ilan, davetiye, afiş vb. materyallerde festival ile ilgili görsellerin yanı sıra yöre kültürünü ve coğrafyasını yansıtan dağlar, yaylalar, yayla evleri, namlalar, tarihi konak ve köprüler, yöresel kıyafetler, yemekler, sazlar, halk dansı ve dansçılarına yer verilerek kültürel figürlerle bir görsellik oluşturulduğu görölmektedir.

Geçmiş dönemlerde hayvancılık faaliyetlerinin yapıldığı yaylaların günümüzde daha çok tatil yapmak ve dinlenmek maksadıyla çıkılan birer sayfiye görünümü kazandığı, yaylada yapılan festivallerin de geleneğin güncellenerek yaşatıldığı ve gelecek kuşaklara aktarıldığı etkinlikler olduğu görülmektedir. Günümüzde yaylada gerçekleştirilen festivallerle yaylaların, yörenin el değmemiş alanlarının turizm destinasyonu olarak tanıtılmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Petranboard Şenliği'nde köylüler, geçmişte atalarının (y)üzme tahta adını verdiği ve ulaşım aracı olarak kullandığı tahtayı günümüzde şenliğin merkezine alarak kayak etkinliği düzenlemektedir. Bu bağlamda ulaşım ihtiyacını karşılama amaçlı kullanılan geleneksel (y)üzme tahtanın güncellenerek şenlik eğlencesinin ana unsurunu oluşturduğu görülmektedir. Formulaz Tahta Araba Şenliği ve Laz Ralli Tahta Araba Yarışları'nda yöre çocuklarının oyun ihtiyacını karşıladıkları tahta araba bir yarışma ögesi haline getirilmiştir. Çocuk oyunlarında kültürel bir değer olan tahta araba, oyun aracı işlevinden büyüklerin yarışma ve eğlencesi şeklinde etkinliğin merkez ögesi haline getirilmiştir. Bölgeyle ilgili değerleri öne çıkarmak ve yörenin kültürünü tanıtmak için yapılan tahta araba yarışlarında yöreye ait pek çok kültürel değer de kullanılmaktadır. Yarış pilotlarının giydiği kıl çorap ve kara lastik, pistin etrafına sıralanan saman balyaları, yarışların başlangıcını işaret eden xaşattule, yarışma aralarında yörenin unutulmaya yüz tutmuş çocuk oyunlarının oynanması, yörenin geleneksel müzik kültürünü yansıtan tulum ve yöresel halk dansı olan horon, araba yarışları ile birlikte yörenin belli başlı kültürel değerleri olarak sunulmaktadır. Adı geçen kültür unsurları kıl çorap, kara lastik, saman balyaları, xaşattule, tulum, horon kendi kültür ortamlarından çıkartılarak yarışlar bağlamında yeniden anlam kazanan öğeler olarak görülmektedir.

Rize festivalleri genel anlamda Rize'nin eğlence kültürünün “nasıl” şekillendiğini göstermektedir. Tüm festivallerde eğlencenin ana ögesi olarak oyunlar, yarışmalar, türkü, müzik ve dans unsurlarının yörenin kültürel dokusunun anlaşılmasına katkı sağlayacak ortak unsurlar olarak öne çıktığı tespit edilmiştir. Yöresel Rize müziğinin şehrin doğusunda geleneksel nefesli çalgı tulum, batısında geleneksel yaylı saz kemençe ile şekillendiği görülmektedir. Müzik ögesinin geleneksel halk dansı horon için önemli bir ritim unsuru olduğu tespit edilmiştir.

Şehir halkının doğumdan ölüme hemen her duygusunu tulum-kemençe eşliğinde şekillenen müzik ve horon ile ifade ettiği görülmektedir. Teknolojinin gelişmesine paralel unutulmaya yüz tutan geleneksel oyunların festivallerde kısmen uygulama alanı bulduğu fakat işlevsel olmadığı görülmektedir.

Rize'nin yemek kültürünün önemli bir parçası olan kavurma, Vartevor Şenliği, Hodoç Şenliği, Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği, Ovıt Yayla Şenliği, Homeze Yayla Şenliği, Petranboard Şenlikleri, Kabahor Kayak Şenliği, Movri Yayla Festivali'nde; hamsi, Hamsi Festivali ve İyidere Hamsi Şöleni'nde; yörede önemli bir yere sahip termon tatlısının ise Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali'nde uygulama alanı bulduğu görülmektedir. Bu festivallerde gerçekleştirilen geleneksel yemek ve tatlı yapma yarışmalarının da yörenin yemek kültürü adına önemli işlevler taşıdığı tespit edilmiştir.

Organizasyonların resmi, sivil ya da yarı resmi oluşları noktasından değerlendirildiğinde festivallerin çeşitlilik gösterdiği tespit edilmiştir. Vartevor ve Hodoç Şenlikleri yaylada seçilen bir heyet tarafından organize edilmektedir. Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali, Fındıklı Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali, İkizdere Dağ Horozu Şenliği, İyidere Hamsi Şöleni, Hemşin Kültür Sanat ve Tulum Festivali/Su Sporları Şenliği, Der pazarı Pide ve Turzim Festivali, Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali il, ilçe Belediyeleri ya da Valilik desteğiyle başlatılan ve sürdürülen etkinliklerdir. Çamlıhemşin Ayder Kültür Sanat ve Doğa Festivali, Uluslararası Ovıt Kar Festivali belediyelerin başlatıp sonradan vakıf ya da dernek eliyle sürdürülen etkinliklerdendir. Akdere Köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği, Çağrankaya Yayla Şenliği, Anzer Bal ve Turizm Festivali, Movri Yayla Festivali, Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali, Tozköy Likapa Festivali, Homeze Yayla Şenliği, Petranboard Şenlikleri, Laz Ralli Tahta Araba Yarışları, Kabahor (Gölyayla) Kayak Şenliği, Koçdüzü Yayla Festivali, Didingola/ Eğrisu Yayla Şenliği Köy Muhtarları ve Dernekleri'nin birlikte organize ettiği etkinliklerdir. Yenyol (Oce) Kültür Şenliği köyden görev almak isteyen herkesin katılabildiği bir heyet tarafından organize edilen etkinliktir. Formulaz Tahta Araba Şenlikleri birkaç kişinin kişisel çabasıyla başlayıp dernek ve belediye eliyle kurumsal çerçevede yürütülen bir çalışmaya dönüşmüştür. Hamsi Festivali dernek ve belediyenin birlikte organize

ettiği bir festivaldir. Ovit Yayla Şenlikleri başlangıçtan itibaren Ekşioğlu ailesi tarafından organize edilmektedir. Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali dernek tarafından; Fırtına Rafting Şenliği, Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği, Çayeli Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği Festivali ise spor kulüpleri tarafından organize edilmektedir. Çağrankaya Kar Yürüyüşü bireysel başlatılan daha sonra dernek olarak devam ettirilen bir etkinliktir. Bu açıdan değerlendirildiğinde etkinliklerin genel itibariyle belediyeler, köy muhtarları ve dernekler eliyle organize edildiği, etkinliklerin devlet desteği alabilmek için dernekleşerek resmi kurum ve kuruluşlarla ortaklaşa proje hazırladığı görülmektedir.

Uluslararası Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali, Çamlıhemşin Ayder Kültür Sanat ve Doğa Festivali, Ovit Kar Festivali, Çamlıhemşin Ayder Kar Festivali, Petranboard Şenlikleri, Hemşin Kültür Sanat ve Tulum Festivali/ Su Sporları Şenliği, İkizdere Dağ Horozu Şenliği; temelinde farklı unsurlar yer alsa da yöreyi tanıtmaya amacı ile öne çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda Ovit ve Ayder festivallerinin ana akım medyada yer bulması, turlar ve turizm organizasyonları tarafından tur rotalarına dâhil edilmesi yönüyle diğer festivallere nazaran daha bilinir durumda olduğu görülmektedir. Rize’de gerçekleştirilen festivallerin daha etkili olabilmesi için organizatörler tarafından turistik bir ürün olarak değerlendirilmesi, katılımcılarına farklı deneyimler sunarak diğer etkinliklerden farklılıklarını ortaya koyabilmesi, sıradanlaşan etkinlikler içerisinde özgün değerlerini öne çıkarabilmesi, yerel işletmeler ve halka doğrudan ekonomik katkı sunabilmesinin önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Uluslararası snowboard sporcularının (y)üzme tahta ile ilgili “Türlere ilişkin bu hikâye doğru ise, o zaman snowboard tarihinin tekrar yazılması gerekir” şeklindeki ifadelerinin aradan onca yıl geçmesine rağmen köy, ilçe ve il yetkililerince ulusal ve uluslararası spor mercilerinde takibinin yapılmaması, tescil işlemleri için gerekli adımların atılmaması, (y)üzme tahtasının tarihi öneminin yerelde anlaşılmadığını göstermektedir. Bu yönü eksik olsa da Petranboard Şenlikleri’nin orijinal etkinlik içeriğiyle katılımcılarına farklı deneyimler sunduğu, ulusal ve uluslararası meraklılarının ilgisini çektiği görülmektedir.

Özellikle köy ve yaylalarda gerçekleştirilen festivallerin yurt içi ve yurt dışından katılımcı çekmeleri etkinlikler kadar konaklama, yeme-içme vb. alt yapı hizmetlerinin yeterli seviyede sunulmasıyla doğru orantılı olarak gelişmektedir. Bu bağlamda yayla şenlikleri, Petranboard Şenlikleri, Ovit Kar Festivali ve Ayder Kar Festivali gibi potansiyeli olan festivallerin organizasyon komiteleri, dünyadaki benzer örnekleri inceleyerek, etkinlik kalitesini yükseltme adına yapılabilecekleri araştırarak, üniversite ve STK'lar ile ortak çalışmalar yaparak, başarılı örnekler oluşturan organizatörlerin katkısını alarak festivalleri üst seviyelere taşıyabilir.

Festival organizasyonları sıradanlaştıkça, orijinallik kaygısından uzaklaştıkça birbirinin tekrarı olan etkinlikler haline gelmektedir. Özellikle organizatör firmalara sipariş usulü yaptırılan etkinlikler birbirinin kopyası durumundadır. Bu kopya etkinliklerin genel karakterini alana kurulan sahneler ve yüksek sesle yapılan müzik yayınları oluşturmaktadır. Özellikle yaylalarda kurulan sahne ve müzik sistemleri buralardaki yaban hayatı için tehlike oluşturmaktadır. Bu festival organizasyon komitelerinin büyük çoğunluk itibarıyla dikkat etmediği bir durumdur. Ayrıca festival alanında katılımcılar tarafından oluşturulan atıkların etrafa yayılması ve çevreye verdiği zararlar üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu bağlamda Anzer Bal ve Turizm Festivali'nin katılımcıların doğa ve yaylalara gerekli hassasiyeti göstermediği, kültürel değerleri yozlaştırdığı, yöreye verdiği zararların festivalin getirisinden daha fazla olduğunun fark edilmesiyle iptal edildiği anlaşılmaktadır. Yıllarca Ovit Yaylası, şenliklerden sonra bir çöp dağı haline gelmesiyle çevre duyarlılığı olan insanların dikkatini ve tepkisini çekmekte idi. 2019 yılında etkinliklerin son bölümünde ödüllü çöp toplama yarışması yapılması ve bu çağdışı görüntülere son verilmesi basit adımların atılmasıyla insanlarda farkındalık oluşturulabileceğini de göstermiş olmaktadır.

Festival konusunun tarih, coğrafya, ekonomi, iktisat, işletme, uluslararası ilişkiler, müzik, sosyoloji, psikoloji, etnoloji, turizm ve otelcilik, gastronomi, antropoloji, arkeoloji, dil bilimi, din bilimi, eğitim bilimleri vb. alanlarda uzmanlar tarafından çok çeşitli çalışmaların ortaya konmasına elverişli bir konu olduğu görülmektedir. Çalışmamız Rize ilinde şenlik, festival adıyla gerçekleştirilen halk

eğlencelerini bilimsel bir bakış açısıyla ele alan ilk çalışma olması ve bu etkinliklerin yapısal-işlevsel özelliklerinin analiz edilmesi yönüyle öne çıkmaktadır. Türkiye’de halkbilimi uzmanlarının henüz yeni yeni çalışmalar yaptığı bir konu olan festival ile ilgili doktora çalışmasına başladığımızda henüz doktora seviyesinde bir çalışma ortaya konulmamıştı. 2017 yılında “Türkiye’de Festivaller ve Şenlikler” adıyla bir çalışma tamamlanmıştır. Türkiye’de festival ve şenliklerin ele alındığı çalışma önemli bir boşluğu doldurmakla birlikte bire bir yerinde veri toplanamadığı, bilgilerin bir kısmının internet üzerinden elde edildiği için güncellemeye muhtaç ve kısmen de eksik bilgiler ihtiva ettiği görülmektedir.

Türkiye genelinde yapısal ve işlevsel özellikleriyle festival kategorisinde değerlendirilebilecek yaklaşık 5 bin etkinliğin 40 kadarının Rize’de gerçekleştirildiği görülmektedir. Türkiye genelinde bölge, il, ilçe ve köy bazında tespit edilen bu 5 bin etkinliğin yapısal-işlevsel özellikleri ve kültür ekonomisi ile ilgili yönleriyle ele alınıp değerlendirilmesinin alan çalışmalarında önemli bir boşluğu dolduracağı kanaatindeyiz. Haddizatında böyle kapsamlı bir çalışmanın bir kişinin altından kalkacağı bir iş olmadığı görülmektedir. Özellikle tez çalışması gibi sınırlı bir süreyi kapsayan çalışma için bu kadar yekûn teşkil eden malzemenin tespiti, elde edilmesi ve işlenmesi oldukça zor gözükmektedir. Fakat bir ekip çalışması yapılanmasıyla ülke genelini kapsayacak şekilde bölgeler, şehirler, ilçeler ve köyler özeline kadar ayrıntılı bir festival kataloğu hazırlanmasının hem bilimsel açıdan hem kültür ve ülke turizmi açısından önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Yapılacak olan çalışma; festivallerin tarihleri, yapıldığı yerler, festival içeriği, önemli ve dikkat çeken yönlerinin tanıtıldığı yazılı ve görsel malzemelerle birlikte matbu olarak hazırlandığı gibi interaktif olarak da hazırlanabilir. Güncel verilerle, bütüncül bir yaklaşımla fakat ayrıntıları da yansıtabilen ve internet üzerinden erişime açık internet sayfası veya katalog şeklinde bir “Türkiye Festival Haritası” bu bakımdan önemli bir boşluğu dolduracaktır.

KAYNAKÇA

- Abbey, Cherie D.: **Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary**, 4th edition, Detroit, Omnigraphics, 2009.
- Acar, Nimet: **Etkinlik Pazarlamasında Etkinlik Sponsorluğunun Ağızdan Ağıza Pazarlamaya Etkisi: Marka İmajının Aracı Rolü**, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2014.
- Acar, Salih, vd. : **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması Sege-2017**, Ankara, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Yayını, 2019.
- Acıpayamlı, Orhan: **Halkbilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1978.
- Aça, Mehmet; Yolcu, M. Ali: “Folklorda Örtük ve Bozuk İşlev” **Folklor Edebiyat**, Cilt 23, S 90, 2017/2, ss.49-60.
- Ak, Orhan Naci: “Rize’nin Yönetim Tarihi”, **1. Rize Sempozyumu**, Rize Valiliği Yayını, 2006.
- Ak, Orhan Naci: **Rize Karşı beri Atma Türkü Yarışmaları**, Trabzon, Rize Halk Eğitim Müdürlüğü Yayınları 1, 2004.
- Ak, Orhan Naci: **Rize Tarihi**, Rize, Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü Yayınları, 2000.
- Akarpınar, Bahar: “Tarım Toplumundan Sanayi Toplumuna Geçişte Panayır-Sergi-Fuar-Festivalin Durumu ve Türkiye Örneği,” **Milli Folklor**, Yıl 16, Sayı 64, 2004, ss. 25-36.
- Akman, Ayşe: **Mevsimlik Bayramlarımız**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2005.
- Aksoy, Fatih: **Osmanlı Öncesi Dönemde Trabzon Şehri**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2009.

- Aksoy, Ö. A., Dilçin D.: **Tarama Sözlüğü**, C V, 3.bs., Ankara, TDK Yayınları, 2009.
- Aksoy, Ö. A., vd.: **Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü**, C V, 3. bs., Ankara, TDK Yayınları, 2009.
- Aksu, Reyhan: **Rize’de Atma Türkü Geleneği**, İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Temel Bilimler Bölümü Bitirme Çalışması, İstanbul, 2007.
- Alemdar, K.; Erdoğan, İ.: **Popüler Kültür ve İletişim**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1994.
- Allaire, Y.; Firsirotu, M. E.: “Theories of Organizational Culture”, **Organization Studies**, Volume 5, Issue 3, 1984, ss.193-226.
- Alşan, Songül: “Rize’de Ziraat, Balıkçılık ve Hayvancılık (1923-1950)”, **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, S 27, Güz 2019, ss. 185-204.
- And, Metin: **Dionisos ve Anadolu Köylüsü**, İstanbul, Elif Yayınları, 1962.
- And, Metin: **Kırk Gün Kırk Gece**, İstanbul, Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd. Şti., 2000.
- And, Metin: **Kırk Gün Kırk Gece**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000.
- And, Metin: **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982.
- Aras, Enver: “Türklerde Hidrellez Geleneği”, **Milli Folklor**, C 7, Yıl 14, S 54, Yaz 2002, ss. 39-54.
- Arayancan, Ayşe Atıcı: “Karakoyunlu ve Akkoyunlularda Toy, Şenlik ve Eğlence Kültürüne Genel Bir Bakış,” **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C 6, S 27, Yaz 2013, ss. 119-126.

- Arer, Rahmi: **Türkiye’de Çaycılık ve Turistik Sosyal Kültürel Ekonomik Rize**, İstanbul, Çoker Matbaacılık, 1969.
- Arıcı, Muzaffer: **Rize Prof. Dr. Karl Koch’un 1843-44 yıllarındaki Seyahatnamesinin Rize Bölümü**, İstanbul, Odak Ofset, 1991.
- Arıcı, Sebahattin: **Dambur Tarihi Hemşen Purim Etimolojik Sözlüğü**, İstanbul, Kızkulesi Yayıncılık, 2008.
- Arslan, Mehmet: “Osmanlı Saray Düğünlerinde Yağma Geleneği”, **Milli Folklor**, S. 10, Yaz 1991, ss. 54-57.
- Arslan, Mehmet: “Osmanlı Saray Şenliklerinde Yağma Geleneği”, **Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri**, İstanbul, Kitabevi, 2000.
- Arslan, Mehmet: “Osmanlı’da Bir Muhteşem Şenlik: Şehzade Sultan Mehmet’in (III. Mehmet) Sünnet Düğünü”, **Türkler Ansiklopedisi**, C 11, Ed. Hasan Celal Güzel, vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Arslan, Murat: **Arrianus’un Karadeniz Seyahati (Arriani Periplus Ponti Euxini)**, İstanbul, Odin Yayıncılık, 2005.
- Artun, Erman: “Tekirdağ’da Hıdırellez Geleneği”, **Türk Halk Kültüründen Derlemeler “Hıdırellez Özel Sayısı”**, Ankara, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, 1990, ss. 1-23.
- Artun, Erman: “Türk Halk Kültüründe Hıdırellez”, (Çevrimiçi) http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBİLİM/erman_artun_turk_halk_kulturunde_hidrellez.pdf, 25 Kasım 2015.
- Artun, Erman: “Türk Halk Kültüründe Nevruz”, (Çevrimiçi) www.turkoloji.cu.edu.tr/HALKBİLİM/erman_artun_turk_halk_kulturunde_nevruz.pdf, 26 Kasım 2015.

- Aslan, Ferhat: “Halk Bilimsel Bir Terim Olarak ‘Efsane’ Üzerine Bazı Dikkatler” **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C 5, S 23, Güz 2012, ss. 81-90.
- Aslan, Ferhat: “İstanbul’da Hıdırellez Geleneğinin Geçmişi, Bugünü ve Yarını: Ahırkapı Örneği”, **Folklor/Edebiyat**, C 18, S 71, 2012/3, ss. 201-234.
- Atak, Onur: **Türk Turizminin Tanıtımında Festivallerin Yeri ve Önemi: Antalya Örneği**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.
- Atalay, İ.; Mortan, K.: **Türkiye Bölgesel Coğrafyası**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 4.bs., 1995.
- Aynur, Hatice: “Surnâme” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 37, İstanbul, TDV Yayınları, 2009.
- Azizova, Elnure: “Ukâz” **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C 42, İstanbul, TDV Yayınları, 2012.
- Bahar, Halil İbrahim: **Sosyoloji Temel Kavramlar ve Yaklaşımlar**, Ankara, USAK Yayınları, 2009.
- Bahktin, Mikhail: **Karnaaldan Romana**, 2.bs., çev.; Cem Soydemir, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Bahktin, Mikhail: **Rabelais ve Dünyası**, çev.: Çiçek Öztekin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005.
- Bakırcıoğlu, Rasim: **Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2012.
- Balıkçı, Gülsen: “Kavran’da Yaylacılığın Dünü Bugünü ve Vartivor Şenlikleri”, **Tarım ve Köy Dergisi**, S 127. (Çevrimiçi) yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10147/kavrandavartivor.html, 13.02.2016.
- Barışta, H. Örcün: “Rize El Sanatları”, **Rize**, Ed. Seyfi Başkan, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.

- Barnard, A. and Spencer, J.: **Encyclopedia Of Social And Cultural Anthropology**, London & New York, Routledge, 2002.
- Basat, Ezgi Metin: “Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Birlikte Koruyabilmek”, **Millî Folklor**, Yıl 25, S 100, 2013, ss. 61-71.
- Bascom, William: “Four Functions of Folklore” **Journal of American Folklore**, Volume 67, No 266, 1954, ss. 333-349.
- Başaran, Sinan: “Cumhuriyet Dönemi Rize İdare Tarihi”, **Türkiye İdare Dergisi**, S 486, ss. 49-75.
- Başaran, Sinan: “Rize’de Kurulan Belediye Teşkilatlarının Tarihçesine Genel Bir Bakış”, **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S 15, 2018, ss. 209-231.
- Başgöz, İlhan: “Folklorun Beşinci İşlevi”, **Folkloristik: Prof. Dr. Umay Günay Armağanı**, yay. haz.: Özkul Çobanoğlu, Metin Özarslan, Ankara Feryal Matbaacılık, 1996.
- Başkan, Seyfi: “Geleneksel Doğu Karadeniz Evleri”, **Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi**, S 52, 2008, ss. 41-90.
- Başkaya, Ebru: **Dağ Horozu (Tetrao Mlokosiewiczzi)’nun Posof Yöresindeki Üreme Biyolojisi ve Yaşam Alanı Kullanımı**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2007.
- Bayat, Fuzuli: “Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Bağlamda Yengi Kün (Nevruz): Mitolojik Olgudan Mitolojik Kurguya”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2008, 7 (1), ss. 139-148.
- Baykara, Tuncer: “Türklerde Şenlikler, Kutlamalar, Toylar ve Eğlenceler”, **Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi**, C 12, S 36, Mayıs 2000, ss. 867-898.

- Benedict, Ruth: **Kültür Örüntüleri**, çev.: Mustafa Topal, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.
- Baştan, Ahmet: **Türk Göçebeliği ve Trabzon Yaylacılığı**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.
- Baykal, Ebru: **Osmanlılarda Törenler**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2008.
- Berridge, Graham: **Event Design and Experience**, Oxford, Butterworth Heihemann, 2007.
- Bıjışkyan, P. Minas: **Karadeniz Kıyıları Tarihi ve Coğrafyası**, çev.: Hrand D. Andreasyan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1969.
- Bilge Umar: **Karadeniz Kappadokia'sı (Pontus)**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2.bs., 2000.
- Bilgin, Mehmet: **Doğu Karadeniz Tarih-Kültür-İnsan**, 3. bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2010.
- Bilgin, Mehmet: **Post Modern Pontuşçuluk**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2007.
- Bilgin, Mehmet: **Sürmene Tarihi**, İstanbul, Damla Ofset, 1990.
- Bonnefoy, Yves: **Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü**, C I, çev.: Levent Yılmaz, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2000.
- Boratav, Pertev Naili: **100 Soruda Türk Folkloru**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1984.
- Bostan, İdris: **“Rize,” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 35, İstanbul, TDV Yayınları, 2008.
- Bostan, İdris: **XV. ve XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002.

- Can, Şefik: **Klasik Yunan Mitolojisi**, 11.bs., İstanbul, Ötüken Yayınları, 2011.
- Cansız, Abdullah: “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Yaklaşımı Bağlamında Geleneksel El sanatları Kültür ve Turizm Bakanlığı (Halk Kültürü Bilgi Yönetimi Dairesi Başkanlığı) Çalışmaları”, **9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi**, C 3, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2019.
- Cansız, İsmail: “Dede Korkut Hikâyelerine Göre Türklerde Tören Geleneği ve Tören Çeşitleri”, **Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi-II**, 1999 Güz, ss. 55-66.
- Cingöz, M. E.; Santur, A.: “Türkiye’de Hıdırellez’de Uygulanan Bazı İnanç ve Âdetlerle İlgili Bir Atlas Denemesi”, **Türk Halk Kültürü Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, 1993.
- Comte, Fernand: **Mitoloji Sözlüğü**, çev.: Mukadder Arslan, İstanbul, Zed Yayınları, 2000.
- Cömert, Eray: “Tulum” **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C 41, Ankara, TDV Yayınları, 2012.
- Çapa, Mesut: “Rize’nin Yakın Tarihine Bir Bakış (1923-1950)” **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, S 20, 2016, ss. 293-308.
- Çay, Abdulhalûk: **Hıdırellez Kültür-Bahar Bayramı**, 2.bs., Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Çay, M. A.; Durmuş, İ.: “İskitler” **Türkler Ansiklopedisi**, C 1, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 861-903.
- Çay, M. Abdulhalûk: **Türk Ergenekon Bayramı Nevruz**, 9.bs., İstanbul, İleri Yayınları, 2012.

- Çelebi, İlyas: “Hızır”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C17, İstanbul, TDV Yayınları, 1998.
- Çelik, Ali: “Yaşayan Âşıklık Geleneği İçinde Atma Türkü ve Atma Türkücülerin Yeri”, **Somut Olmayan Kültürel Miras Yaşayan Âşık Sanatı Sempozyum Bildirileri**, Ankara, 29-30 Kasım 2007.
- Çelik, Züriye: “Anadolu Halkının Tahta Çıkacak Türkiye Selçuklu Hükümdarlarını Karşılama Törenleri (İbn Bîbî Evreninde)”, **History Studies**, Volume 3/3, 2011, ss. 85-95.
- Çetin, Cengiz: “Anadolu’da Bereket Kültü ve Anadolu Türk Köylüsü Seyirlik Oyunlarına Yansımaları,” **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 46, 1 (2006), ss. 189-210.
- Çetin, İsmet: “Türk Mitinde Kut İyesi Kıdır ve Medeniyet Değişikliğinde Kıdır’dan Hızır’a Geçiş”, **Milli Folklor**, Yıl 14, S 54, Yaz 2002, ss. 30-34.
- Çiçekoğlu, Nihan: **Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcıları: Rize El Sanatı Ustaları Üzerine Bir İnceleme**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.
- Çobanoğlu, Özkul: “Halkbilimi Açısından Gelenek, Turizm ve İcad Edilmiş Gelenek Bağlamında Ayvalık Şeytan Sofrası Örneği”, **Millî Folklor**, Yıl 11, S 43, 1999, ss. 7-12.
- Çobanoğlu, Özkul: “Türk Dünyası Sosyo-Kültürel Bağlamında Nevruz Bayramının Yapısal ve İşlevsel Bakımlardan Halk Bilimsel Çözümlemesi”, **Uluslararası Nevruz Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000, s. 33-38.
- Çobanoğlu, Özkul: **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, 3.bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 2005.

Çobanoğlu, Özkul:

“Bayram” **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedisi Sözlüğü**, C 5, Ankara, AKMB Yayınları, 2006.

Çokişler, Nazım:

Türk Halk Kültürü Ürünlerinin Turizmde Kullanımı: Doğu Karadeniz Örneği, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir, 2013.

Çokişler, N. ve Türker, A.:

“Mutfak Kültürünün Turizm Ürünü Olarak Kullanım Etkinliğinin İncelenmesi: Ayder Turizm Merkezi Örneği”, **Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiri Kitabı**, Ed. Uğur Akdu, İsmail Çalık, Gümüşhane, 2015.

Çoruk, Ali Şükrü:

“Bir Gelenek İcadı Olarak II. Meşrutiyet Döneminde Gerçekleştirilen İstanbul’un Fethi Törenleri”, **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, S 7, Yıl 2016, ss. 79-98.

Çulha, Osman:

“Kültür Turizmi Kapsamında Destekleyici Turistik Ürün Olarak Deve Güreşi Festivalleri Üzerine Bir Alan Çalışması”, **Journal of Yasar University**, Cilt 3, S 12, 2008, ss. 1827-1852.

Degh, Linda:

“Günümüz Bağlamında Efsane Üzerine Teorik Bir Düşünme ve Efsanenin Tanımı”, çev.: Selcan Gürçayır, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2**, 2.bs., yay. haz. M. Öcal Oğuz ve Selcan Gürçayır, Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2010.

Demirel, Ersin:

Köprüler Şehri: Rize, Kaçkar Turizm Birliği, 2013.

Demirel, Ersin:

Yaylalar Kenti Rize (I), Kaçkar Turizm Birliği, 2013.

- Demirkıran, Öznur: **Çayırüzü Köyü Monografisi (Çamlıhemşim – Rize)**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2019.
- Dorson, Richard M.: **Günümüz Folklor Kuramları**, 2. bs., çev.: Selcan Gürçayır, Yeliz Özay, Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2011.
- Duffy, Michelle: “Performing Identity Within a Multicultural Framework,” **Social and Cultural Geography**, Volume 6, Issue 5, 2005, ss. 677-692.
- Duman, M.: “Türk Halk Kültüründe Çay”, **Kıyı Kültür ve Sanat Dergisi**, S 67, Trabzon, 1991, ss. 13-20.
- Duman, Mustafa: **Bahçeden İncebel Bardağa Türk Çayı**, İstanbul, YKY, 2011.
- Durmuş, İlhami: “İskitlerin Kimliği”, **Türkler Ansiklopedisi**, C 1, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 940-955.
- Durmuş, İlhami: **İskitler (Sakalar)**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1993.
- Dundes, Alan: “Doku, Metin ve Konteks”, çev.: Metin Ekici, **Milli Folklor**, C 5, S 38, 1998, ss. 106-119.
- Duymaz, Ali: “Oğuz Kağan Destanı’ndan Dede Korkut’a Türk Toy Geleneğinin Simgesel Anlamı ve Türk Paylaşım Modeli”, **Karadeniz Araştırmaları**, S 5, Bahar 2005, ss. 37-60.
- Dürüşken, Çiğdem: **Romanın Gizem Dinleri**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000.
- Ebülğazi Bahadır Han: **Şecere-i Terakime Türklerin Soy Kütüğü**, haz.: Muharrem Ergin, Tercüman 1001 Temel Eser. ty.
- Efendioğlu, Osman: **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 3, S 15, Ocak 2000, s.62.
- Eisenstadt, S. N.: “Functional Analysis in Anthropology and Sociology: An Interpretative Essay” **Annual Review of Anthropology**, Vol. 19, 1990,

ss.243-260. <https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.an.19.100190.001331>

Ekici, Metin: “Bergama Yöresi Hıdırellez Şenliklerinde Toplum ve Çevre Bilinci”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, Cilt V, S 1, İzmir, 2005, ss. 47-52.

Ekici, Metin: “Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme”, **Millî Folklor**, Yıl 20, S 80, 2008, ss. 33-38.

Ekici, Metin: **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, 4.bs., Ankara Geleneksel Yayıncılık, 2011.

Ekin, Yakın: **Etkinlik Turizmi Kapsamında Festivaller ve Antalya Altın Portakal Film Festivalinin Yerel Halk Üzerindeki Sosyal Etkileri Konulu Bir Araştırma**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Antalya, 2011.

Ekşi, Ali: “Yayla Şenlikleri ve İkizdere” **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 13, S 31, Kasım 2007, s. 3.

Ekşi, Gönül: “Bir Yayla Şenliğinin Ardından”, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 11, S 25, Ekim 2005, s.8.

Ekşi, Hasan: “Ovit Nice Bayramlara”, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 2, S 17, Eylül 2000, ss. 22-23.

Ekşi, Hasan: “Toplumun Temeli Ailedir”, **Ekşioğlu Vakfı Aylık Aile Dergisi**, S 4, Ağu –Eyl – Eki, 1996, s.1.

Ekşioğlu, İbrahim: “Vakıftan”, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 2, S 17, Eylül 2000, s.5.

Ekşioğlu, İmdat: “Ovit Yaylaları’nda Tarihi Buluşma”, **Ekşioğlu Vakfı Aylık Aile Dergisi**, S 2, Haziran 1996, s. 17.

- Ekşi, İsmail Hakkı: “Yayla Şenliklerinin Ardından”, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Kasım 2003, Yıl 9, S 20, s. 5.
- Ekşi, Rasim: “Aile Tarihi Yazı Dizisi No:1, Karadeniz’in Türkleşmesi”, **Ekşioğlu Vakfı Aylık Aile Dergisi**, S 10, Ocak 1998, ss. 24-33.
- Eliade, Mircea: **Dinler Tarihine Giriş**, çev.: Lale Arslan, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2003.
- Eliade, Mircea: **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, C 1, çev.: Ali Berktaş, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2003.
- Eliade, Mircea: **Ebedi Dönüş Mitosu**, çev.: Ümit Altuğ, İstanbul, İmge Kitabevi, 1994.
- Eliade, Mircea: **Mitlerin Özellikleri**, 2. bs., çev.: Sema Rifat, İstanbul, Om Yayınevi, 2001.
- Emeksiz, Abdulkadir: **İstanbul Manileri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2003.
- Emeksiz, Abdulkadir: **İstanbul’un Mânileri Mânilerin İstanbul’u**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Emiroğlu, Mecdi: **Bolu’da Yaylalar ve Yaylacılık**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No. 272, s.
- Erdoğan, Esra Kaya: “Hizmet, Girişim, Kültür Ekseninde İstanbul’da İlçe Festivalleri”, **İstanbul’un Festivalleri**, drl.: Serhan Ada, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Ergin, Muharrem: **Dede Korkut Kitabı-1**, 8. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- Erim, Deniz: **Türkiye Selçuklu Devletinde Spor ve Eğlence Hayatı**, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 2007.
- Erhat, Azra: **Mitoloji Sözlüğü**, 6.bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1996.

- Eröz, Mehmet: **Yörükler**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1991.
- Ersan, Mehmet: “Türkiye Selçuklularında Devlet Erkânının Eğlence Hayatı”, **Tarih incelemeleri Dergisi**, C XXI, S 1, Temmuz 2006, ss. 73-106.
- Ersan, Mehmet: “Türkiye Selçuklularında Halkın Eğlence Hayatı”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C XXI, S 2, Aralık 2006, ss. 77-92.
- Ersoy, Erhan Gürsel: **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Hemşin’de Yaylacılık**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 1994.
- Ertuğ, Zeynep Tarım: “Osmanlı Devletinde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek”, **Osmanlı**, C IX, Ed. Güler Eren, Ankara, 1999.
- Eruzun, Cengiz: “Ahşabın Kimlik Bulduğu Rize Geleneksel Mimarisi”, **Rize**, Ed. Seyfi Başkan, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Esin, Emel: **İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslâma Giriş**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1978.
- Fidan, Ridade: **Etkili İletişim ve Şenlik Örnekleri**, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005.
- Frazer, James G.: **Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökenleri 1**, 2.bs., çev. Mehmet H. Doğan, İstanbul, Payel Yayınları, 2004.
- Gedik, Özgüç: **Karadeniz Kemeçesi Üzerine Bir Araştırma**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019.
- Geoffrey Stephen Kirk: “Mitleri Tanımlamak Üzerine” çev. Kadriye Türkan, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2**, 2. bs., yay. haz. M. Öcal Oğuz vd., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2010.

- Getz, D.; Page, S. J.: **Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events**, Londra, Routledge, 2007.
- Gökalp, Ziya: **Türk Uygarlığı Tarihi**, 2.bs., haz.: Yusuf Çotuksöken, İstanbul, İnkılâp Yayınevi, 2008.
- Gökalp, Ziya: **Türkçülüğün Esasları**, 7. bs., İstanbul, Varlık Yayınları, 1968.
- Gökyay, Orhan Şaik: **Dedem Korkudun Kitabı**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000.
- Grousset, Rene: **Bozkır İmparatorluğu**, çev. M. Reşat Uzmen, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 3.bs., 2000.
- Güçlü, Mehmet: “Trabzon Yöresi Düğün Törenlerinde Horon”, **Milli Folklor**, Y 16, S 64, 2004, ss.123-136.
- Gülay, Şafak: **Türkiye’nin Turizm ve Tanıtımında Çamlıhemşin**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994.
- Güler, Ali: **Yakın Tarihimizde Pontus Meselesi ve Rum Terör Örgütleri**, Rizeliler Kültür Dayanışma Derneği Yayını, 1995.
- Günay, Turgut: **Rize İli Ağzları: İnceleme-Metinler-Sözlük**, 2. bs., Ankara, TDK Yayınları, 2003.
- Günay, Umay: “Ritüeller ve Hıdrellez”, **Millî Folklor**, C 4, Yıl 7, S 26, Yaz 1995, ss. 2-3.
- Gündüz, Şinasi: “Kadim Ortadoğu’dan Orta Asya’ya Nevruz”, **Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, S 12, 2000, ss.1-15.
- Güngör, Erol: **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1996.
- Güngördü, Ersin: **Türkiye’nin Coğrafyası**, Ankara, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 2.bs., 2006, s. 392.
- Güran, M. C.; Seçilmiş, İ. E.: “Ankara Kültür Ekonomisi: Kapsam ve Ölçüm Tartışmaları Çerçevesinde Sektörel Büyüklüklerin Değerlendirilmesi” **Ankara**

- Kültür Mirası ve Kültür Ekonomisi Envanteri Projesi Kültür Ekonomisi Çalışma Grubu Raporu**, 2012.
- Gürkan, Salime Leyla: "Nazar", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 32, İstanbul, TDV Yayınları, 2006.
- Güven, Ö.; Hergüner, G.: "Türk Kültüründe Avcılığın Temel Dayanakları" **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, S 5, 1999, ss. 32-49.
- Güvenç, Bozkurt: **Sosyal Kültürel Değişme**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 2000.
- Güzel, Öznur: **Dionysos Şenliklerinin Rönesans ve Barok Resim Sanatına Yansımaları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- Haberal, Hikmet: **Turizmde Kültürel Miras Rize**, Ankara, Kalkan Matbaacılık, 2015.
- Haberal, Hikmet: **Yaylacılık Kültürünün Yayla Turizmi İçindeki Önemi: Rize Yaylaları Örneği**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.
- Harlan, Lindsey: "Divali", **Encyclopedia of Religious Rites, Rituals, and Festivals**, Ed. Frank A. Salamone, New York, Routledge, 2004.
- Harman, Ömer Faruk: "İlyas", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C22, İstanbul, TDV Yayınları, 2000.
- Hatipoğlu, Vecihe: "Anadolu'nun Kuzeyindeki Gaslar", **Cumhuriyet Gazetesi**, İstanbul, 10 Mart 1984.
- Hatipoğlu, Vecihe: "Türk Tarihinin Başlangıcı" **Türkoloji Dergisi VIII**, 1979, ss. 29-52.
- Haviland, William A., vd.: **Kültürel Antropoloji**, çev.: İnan Deniz Erguvan Sarioğlu, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2008.

- Hertanu, A. and Boitor, A.B.: "S.T.E.P. Analysis on Event Tourism", **Bulletin of the Transilvania University of Braşov**, Series V: Economic Sciences, Volume 5 (54), No 2, 2012, ss. 25-30.
- Hobsbawm, E.; Ranger, T.: **Gelenegin İcadı**, çev.: Mehmet Murat Şahin, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2006.
- Honko, Lauri: "Miti Tanımlama Problemi", çev.: Nezir Temür, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2**, 2. bs., yay. haz.: M. Öcal Oğuz vd., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2010.
- Hooke, Samuel Henry: **Ortadoğu Mitolojisi; Mezopotamya, Mısır, Filistin, Hitit, Musevi, Hristiyan Mitosları**, çev.: Alâeddin Şenel, Ankara, İmge Yayınları, 2002.
- Houghton, Meg: "The Propensity of Wine Festivals to Encourage Subsequent Winery Visitation", **International Journal of Wine Marketing**, Volume 13, Issue 3, 2001, ss. 32-41.
- Irmak, Y. ve Taş, E.: "Belçika'daki Faymonville Türk Köyü ve Karnavalı", **Millî Folklor**, 2015, Yıl 27, S 106, ss. 101-111.
- Işık, Âdem: **Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.
- Işık, Mehmet: **Siyaset ve Şenlik 1836 Sûr-ı Hümayunu**, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.
- İbn Bibi: **El Evamirü'l-Alaiyye Fi'l-Umuri'l Alaiyye (Selçuk Name), I-II**, haz.: Mürsel Öztürk, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.
- İbn Bîbî: **Selçuknâme**, çev.: Mükrimin Halil Yinanç, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2007.
- İmirgi, Aysun: **Festivaller: Ankara'da T.C. ve ABD Uyrukluların Yeni Yıl Kutlamalarının Halk Bilimi Açısından İncelenmesi**, Ankara

- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003.
- İmirgi, Aysun: “Festival Kavramı Üzerine Düşünceler”, **Milli Folklor**, Yıl 17, S 65, 2005, ss. 29-36.
- İnan, Abdulkadir: **Makaleler ve İncelemeler**, C1, 3. bs., Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998.
- İnan, Abdulkadir: **Eski Türk Dini Tarihi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1976.
- İnan, Abdulkadir: **Makaleler ve İncelemeler**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1968.
- İnan, Abdulkadir: **Manas Destanı**, İstanbul, MEB Yayınları, 1992.
- İnan, Abdulkadir: **Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. bs., 1986.
- İslah, İbrahim: **Türklerde Bayram**, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2012.
- İSMEP: **Kültürel Mirasın Korunması**, İSMEP, İstanbul, 2014.
- İzgi, Özkan: “Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar’da Geleneksel Festival ve Eğlenceler” **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, S 31, Mart 1977, ss. 29-36.
- Janiskee, R.: “Rural Festivals in South Carolina”, **Journal of Cultural Geography**, Vol. 11, Issue 2, 1991, ss. 31-43.
- Kabak, Turgay: **Rize Halkbilim Monografisi**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon, 2105.
- Kabataş, Feyzullah: **Rize ve Çevresindeki Yaygın Halk İnanışları**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2006.

- Kafesoğlu, İbrahim: **Türk Milli Kültürü**, 35. bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2013.
- Kalafat, Yaşar: “Türk Halklarında Kurt Ağzı Bağlama İnancı” **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S 20, Yıl 2006/1, ss. 273-280.
- Kanar, Mehmet: **Farsça-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Deniz Kitabevi, 2000.
- Kanat, Cüneyt: “Memlûk Devleti’nde Askerî Bir Oyun: Kabak Oyunu,” **CIÉPO XIV. Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2004.
- Kanat, Cüneyt: “Memluk Devletinde Eğlence Kültürü”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C XXII, S1, Temmuz 2007, ss. 53-62.
- Karaalioğlu, Seyit Kemal: **Türk Edebiyatı Tarihi 1 Başlangıçtan Tanzimata**, 2.bs., İstanbul, İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1980.
- Karaca, Filiz: “Teşrifat”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 40, İstanbul, TDV Yayınları, 2011.
- Karakaya, Fikret: “Kemençe” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 25, Ankara, TDV Yayınları, 2002.
- Karakelle, Sema: **Psikoloji**, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, ty.
- Karaman, Ramazan: “Türkiye’de Nevruz Kutlamaları”, **Milli Folklor**, C 6, Yıl 11, S 42, Yaz 1999, ss. 39-52.
- Karateke, Hakan T.: **Padişahım Çok Yaşa – Osmanlı Devleti’nin Son Yüzyılında Merasimler**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2004.
- Karpuz, Haşim: **Rize**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.
- Kasapoğlu, Köksal: **Doğu Karadeniz Bölgesinde Çay Tarımının Yapısı, Başlıca Ürünlerle Mukayesesi**,

- Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 1998.
- Kaya, Azat: “İşlevsel Açıdan Nevruz”, **Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi**, Ed. Öcal Oğuz, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004.
- Kaya, Emrah: **Doğu Karadeniz Müzik Kültürü İçerisinde Nefesli Sazların Yeri**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2007.
- Kaya, Esen: **Eski Çağlarda Karia Bölgesinde Festivaller**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.
- Kazmaz, Süleyman: **Rize Yemekleri ve Yemek Kültürü**, Ankara, Odak Ofset Matbaacılık, 1992.
- Kazmaz, Süleyman: “Atmaca ve Atmacacılık”, **Türk Kültürü**, S 372, Nisan 1994, ss. 210-232.
- Kazmaz, Süleyman: **Rize-Çayeli Halk Kültürü Araştırmaları II**, Ankara, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, 2001.
- Keesing, Roger M.: “Theories of Culture”, **Annual Review of Anthropology**, Volume 3, 1974, ss. 73-97.
- Kertzner, Davit: **Ritual, Politics and Power**, New Haven & London, Yale University Press, 1988.
- Kırzioğlu, Fahrettin: “Lazlar/Çanarlar”, VII. **Türk Tarih Kongresi**, C 1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1972.
- Kırzioğlu, Fahrettin: **Kars Tarihi**, C 1, İstanbul, Işıl Matbaası, 1953.
- Kırzioğlu, Fahrettin: “Horasan-Hemedan Yoluyla Doğu Anadolu’ya Gelen: Eski-Oğuz (Arsaklı-Part) Kalıntısı Hemşinliler”, **Türk Folklor Araştırmaları**, S 203, 1966.

- Kırzioğlu, Fahrettin: **Rize ve Dolaylarında Bilinmeyen Tarih Gerçekleri**, Ankara, Rize Hoytur Derneği Yayını, S 2, Emel Matbaacılık, 1992.
- Kırzioğlu, Fahrettin: **Yukarı-Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar**, Ankara, AKDTYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.
- Kızılırmak, İsmail: "Türkiye'de Düzenlenen Yerel Etkinliklerin Turistik Çekicilik Olarak Kullanılmasına Yönelik Bir İnceleme", **Sosyal Bilimler Dergisi**, S 15, 2006, ss. 181-196.
- Kim, Samuel S., vd.: "The Role of Family Decision Makers in Festival Tourism", **International Journal of Hospitality Management**, 27 October 2009, Seul: Sejong University, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/228436037_The_role_of_family_decision_makers_in_festival_tourism, 18 Kasım 2019.
- Kladou, Stella: "Kültür Festivalleri: Genel Bir Bakış", çev.: Murat Gültekin, **İstanbul'un Festivalleri**, drl. Serhan Ada, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Koca, Salim: "Eski Türklerde Bayram ve Festivaller", **Türkler Ansiklopedisi**, C 3, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Koday, Z.; Erhan, K.: "Rize İlinin İdari Coğrafya Analizi", **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S 50, 2013, ss. 39-54.
- Koday, Zeki; Kaymaz, Ç. K.: "Doğu Karadeniz Bölümü'nde Atmaca Avcılığı ve Atmaca Kültürü", **14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı**, Ed. Ahmet Vecdi Can, vd., İstanbul Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2016.
- Komisyon: **Anabritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, C 20, Ana Yayıncılık, s. 264.

- Komisyon: **İslam Ansiklopedisi**, C 13, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1986.
- Kongar, Emre: **Toplumsal Değişme Kuramlar ve Türkiye Gerçeği**, 22. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2019.
- Korgavuş, Bengi: “Rize Merkez İlçesi Kültürel Peyzaj Alanlarında Zamansal Değişimin Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Belirlenmesi”, **Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, C 15, S 2, 2014, ss.96-113.
- Korkmaz, Gülsüm Ezgi: **Sûrnâmelerde 1582 Şenliği**, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.
- Korkmaz, Mehmet Akif: **Türkü Türü ve Doğu Karadeniz Türkü Kültürü**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.
- Koyuncu, Recep; Usta, Recep: **Geçmişten Günümüze Rize Belediye Başkanları (1923 – 2019)**, Rize Belediyesi Kültür Yayını, 2019.
- Kökten, Kılıç: “Kuzey-Doğu Anadolu Prehistoryasında Bayburt Çevresinin Yeri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C 3, S 5, 1945, ss.487-505.
- Köprülü, M. Fuad: **Edebiyat Araştırmaları 1**, 4. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 2004.
- Köse, Bayram Arif: “Ortaçağda Rize ve Çevresinin Tarihi Coğrafyası Hakkında Bir Değerlendirme”, **History Studies**, Volume 6, Issue 4, July 2014, ss. 71-86.
- Köseoğlu, M. Egemen: **Çamlıhemşin Yöresinde Sosyo-Kültürel Değişim Bağlamında Yayla Göçü, Yayla Şenlikleri, Düğün ve Horon**, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

- Kösoğlu, Nevzat: **Türk Dünyası ve Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, 2.bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2002.
- Kurdoğlu, O.; Magnin, G.: **Doğu Karadeniz’de Atmacacılık: Güncel Durum Değerlendirmesi 2015**, İstanbul, WWF-Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı), 2017.
- Küçükyıldız, Damlanur: **Rize’de Atma Türkü Geleneği**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2016.
- Kültür Bakanlığı: **Özel Günler Albümü**, Ankara, Milli Kütüphane Basımevi, 1997.
- Leach, Maria: **Dictionary Of Folklore Mythology and Legend**, New York, Funk And Wagnalls Company, 1949, s. 197.
- Litvin, S. and Fetter, E.: “Can a Festival be too Successful? A Review of Spoleto, USA”, **International Journal of Contemporary Hospitality Management**, Volume 18, Issue 1, 2006, ss. 41-49.
- Long, P.T and Perdue, R.: “The Economic Impact of Rural Festivals and Special Events: Assessing the Spatial Distribution of Expenditures”, **Journal of Travel Research**, Volume 28, Issue 4, 1990, ss.10-14.
- Mahmûd, Kaşgarlı: **Divan-ı Lügati-t Türk**, C I-II-III, (Birleştirilmiş baskı) çev.: Besim Atalay, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.
- Malinowski, Bronislaw: **Bilimsel Bir Kültür Teorisi**, çev.: Saadet Özkal, İstanbul, Kabacı Yayınevi, 1992.
- Malinowski, Bronislaw: **İnsan ve Kültür**, çev.: M. Fatih Gümüş, Ankara, V Yayınları, 1990.
- Mandaloğlu, Mehmet: “İslamiyetten Önce Türklerde Toplantı ve Törenler”, **TSA**, Yıl 16, S 2, Ağustos 2012, ss. 211-232.

- Marshall, Gordon: **Sosyoloji Sözlüğü**, çev.: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2005.
- Memiş, Ekrem: **İskitlerin Tarihi**, Ankara, Altınpost Yayınları, 2000.
- Miller, R. K.; Washington, K.: “Event and Experiential Marketing”, **Consumer Marketing, Market Research Report**, 9. bs., Richard K. Miller & Associates, USA, 2013.
- Mirzaoğlu, F. Gülay: “Yapısal ve İşlevsel Açından Atma Türkü İcra Geleneği”, **Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih – Dil – Edebiyat Sempozyumu**, C II, 3-5 Mayıs 2001, yay. haz.: M. K. Aslan, Trabzon İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Trabzon, 2002, s. 103-120.
- Mishra, Ramesh: “The Functionalist View”, **Society and Social Policy**, London, Palgrave, 1981, (Çevrimiçi) https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-16596-4_4, 06 Mayıs 2020.
- Morehead, John W.: “Burning Man Festival In Alternative Interpretive Analysis”, **Sacred Tribes Journal**, Volume 4, No. 1, 2009, ss. 19-41, (Çevrimiçi) <https://www.academia.edu/366960/>, 11 Şubat 2020.
- Mutlu, Kubilay: **Hemşin Kültürel Kimliğinin Müziksel Dinamikleri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009.
- Narayanan, Vasuda: “The Hindu Tradition”, **World Religions: Eastern Traditions**, Ed. Willard G. Oxtoby, 2.bs., Oxford University Press, 2002.
- Nerimanoğlu, Kâmil Veli: “Nevruz ve Mitoloji”, **Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi**, Ed. Öcal Oğuz, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004.
- Nietzsche, Friedrich: **Tragedyanın Doğuşu**, çev.: İsmet Zeki Eyüboğlu, İstanbul, Say Yayınları, 1999.

- Nişanyan, Sevan: **Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Kökenbilim Sözlüğü**, 5. bs., İstanbul, Everest Yayınları, 2009.
- Nutku, Özdemir: “Türk Şenliklerinin Güç ve Bolluk Simgesi: Nahıl,” **Sanat Olayı**, S 1, ss. 25-28.
- Nutku, Özdemir, “Bayram” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 5, İstanbul, TDV Yayınları, 1992.
- Nutku, Özdemir, **Dünya Tiyatrosu Tarihi 1**, İstanbul, Mitos Boyut Yayınları, 2000.
- Ocak, Ahmet Yaşar: **İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü**, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2000.
- Ocak, Derya: **XVI. Yüzyıl Osmanlı Şenliklerinin Siyasal Boyutları ve Gündelik Hayata Etkileri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Oğuz, Esin Sultan: **Türkiye’de Kültür Politikaları ve Kütüphaneler 1923-1980**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2010.
- Oğuz, M. Öcal: **Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?**, 2. bs., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2013.
- Ong, Walter J.: **Sözlü ve Yazılı Kültür Sözlük Teknolojileşmesi**, 6. bs., İstanbul, Metis Yayınları, 2012.
- Oxtoby, Willard G.: “The Sikh Tradition” **World Religions: Eastern Traditions**, Ed. Willard G. Oxtoby, 2.bs., Oxford University Press, 2002.
- Ögel, Bahaeddin: **Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1988.
- Ögel, Bahaeddin: **Türk Kültür Tarihine Giriş 1**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.

- Ögel, Bahaeddin: **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, 3. bs., İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı,1988.
- Ögel, Bahaeddin: **Türk Mitolojisi 1**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- Ögel, Bahaeddin: **Türk Kültür Tarihine Giriş IV Türklerde Yemek Kültürü**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978.
- Öksüz, Muharrem: “Çaya Gönül Verenler”, **ÇAYKUR Dergisi**, S 7, Rize, 1986.
- Özalp, İbrahim Erhan: **Marmaris Uluslararası Denizcilik Festivalinin Denizciliğin ve Deniz Kuvvetlerinin Tanıtımına Katkısı**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- Özarslan, Metin: “Dede Korkut Boylarında Toy, Şölen, Eğlence Kavramları Üzerine”, **Halk Kültüründe Eğlence Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, Ed. Işıl Altun, Taha Tuna Kaya, İstanbul, Motif Vakfı Yayınları, 2011.
- Özbudun, Sibel: **Ayinden Törene**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1997.
- Özbudun, Sibel, vd.: **Antropoloji; Kuramlar, Kuramcılar**, 2. bs., İstanbul, Dipnot Yayınları, 2007.
- Özdemir, Hacı Ahmet: “Rize’nin Tarihi”, **1. Rize Sempozyumu**, Rize Valiliği Yayınları, 2006.
- Özdemir, Mehmet: **Türk Eğlence Kültüründe Giresun Yayla Şenliklerinin Yeri “Yapısal ve İşlevsel Bir Çözümleme”**, İstanbul, Hiper Yayın, 2019.
- Özdemir, Nebi: “Eğlence Kavramı ve Hıdırellez Kutlamaları”, **Milli Folklor**, Yıl 11, S 42, Yaz 1999, ss.31-38.
- Özdemir, Nebi: “Tüketim- Kültür İlişkisi ve Kültür Ekonomisi”, **Tüketici Yazıları 1**, H.Ü. TÜPADEM,

- Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi, 2007.
- Özdemir, Nebi: **Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2005.
- Özdoğan, İsmail: **Rize (Merkez İlçe) Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yapısı (1923 – 1960)**, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2004.
- Özer, Yerkesh: **Unesco’nun 1989 Tarihli Popüler Ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı’nın Halkbilimi Çalışmalarına Etkisi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.
- Özkan, S. ve Çakır, M.: “Rize’de Bulunmuş Olan Tunç Baltalar”, **Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, S 15, 2000, ss. 87-91.
- Özlem, Doğan: **Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi**, 5.bs., Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2008.
- Özsoy, Bekir Sami: “Karadenizde Atma Türküler ve Atma Türkü Geleneği”, **Karadeniz Araştırmaları**, S 3, Güz 2004, ss. 113-118.
- Öztürk Özhan: **Antikçağdan Günümüze Karadeniz’in Etnik ve Siyasi Tarihi Pontus**, 2. bs., Ankara, Genesis Kitap, 2012.
- Öztürk Özhan: **Karadeniz Ansiklopedik Sözlük**, C 2, İstanbul, Heyamola Yayınları, 2005.
- Penpece, Dilek: “Festivallerin Pazarlanması: Türkiye’deki Uluslararası Festivaller Üzerinde Bir Araştırma” **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C 23, S 1, 2014, ss. 193-210.
- Pirverdioğlu, Ahmet: “Türklerde Yılbaşı ve Bahar Geleneği”, **Türkler Ansiklopedisi**, C 3, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

- Polat, Pınar; Sunkar, M.: “Rize’nin İklim Özellikleri ve Rize Çevresinde Uzun Dönem Sıcaklık ve Yağış Verilerinin Trend Analizleri”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C 27, S 1, 2017, ss.1-23.
- Poloma, Margaret M.: **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, çev.: Hayriye Erbaş, İstanbul, Gündoğdu Yayınları, 1996.
- Pratt, A. C.: “Cultural Economy”, **International Encyclopedia of Human Geography**, Vol 2, Elsevier, 2009.
- P’yankov, Igor Vasilyeviç: “Sakalar”, **Türkler Ansiklopedisi**, C 1, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Raglan, Lord: “Mit ve Ritüel”, çev. Evrim Ölçer Özünel, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2**, 2. bs., yay. haz.: M. Öcal Oğuz vd., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2010.
- Rasonyi, Laszlo: **Tarihte Türklük**, Ankara, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988.
- Roy, Christian: **Traditional Festivals a Multicultural Encyclopedia**, vol. 1, California, ABC-CLİO, 2005.
- Saatçi, Yonca: **Hemşin Horonlarında Atma Türküler**, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.
- Sakaoğlu, Saim: **Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu**, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1980.
- Salman, Fikri: “Günümüzde Rize ve Civarında Görülen Geleneksel Giysiler”, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, S 19, 2007, ss. 177-202.
- Santino, Jack: **All Around The Year Holidays and Celebrations in American Life**, University of Illinois Press, Urbana and Chicago, 1994.

- Sarıkaya, Makbule: **Milli Mücadele Döneminde Rize**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2004.
- Sepetçioğlu, Mustafa Necati: **Karşılaştırmalı Türk Destanları**, 6. bs., İstanbul, İrfan Yayınevi, 1998.
- Sert, Ayşe Nevin: **Kırsal Turizm Bölgelerinde Festivallerin Yerel Halk Üzerindeki Sosyal Etkileri: Beypazarı Festivaline Yönelik Bir Araştırma**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2013.
- Sert, Ayşe Nevin: “Festivallerin Yerel Halk Üzerindeki Sosyal Etkileri: Beypazarı Örneği”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 38, 2017, ss. 187-199.
- Sevinçli, Efdal: “Şenliklerimiz ve Surnamelerimiz: 1675 ve 1724 Şenliklerine İlişkin İki Surname”, **Journal Of Yasar University**, 1(4), 2006, ss. 377- 416.
- Seyfeli, Canan: “Hıristiyanlık Öncesine Dayanan Bazı Ermeni Halk İnançları”, **Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C 30, S 30, Oca 2010, ss. 149-164.
- Sinoğlu, Sümeyra: **Rize İlinde Geleneksel Halk Hekimliği Uygulamaları**, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Rize, 2017.
- Slatery, Martin: **Sosyolojide Temel Fikirler**, 6. bs., yay. haz.: Ümit Tatlıcan, Gülhan Demiriz, İstanbul, Sentez Yayıncılık, 2014.
- Smith, Philip: **Kültürel Kuram**, çev.: Selime Güzelsan, İbrahim Gündoğdu, İstanbul, Babil Yayınları, 2007.
- Smith, Robert Jerome: “Festival ve Kutlamalar”, çev.: Sibel Keskin, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3**, yay. haz. Öcal Oğuz vd., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2009.

- Spicer, Dorothy Gladys: **Festivals Of Western Europe**, New York, The H. W. Wilson Company, 1958.
- Stoeltje, Beverly J.: “Festival”, çev.: Petek Ersoy, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3**, yay haz.: Öcal Oğuz vd., Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2009.
- Sümer, Faruk: **Yabanlu Pazarı**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, 1985.
- Sümer, Gülizar Çakır: “Rize’de Kentleşme Süreci”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C 10, Yıl 10, S 1, 2014, ss. 163-183.
- Şahin, Murat: **Türk Spor Kültüründe Aba Güreşi**, Ankara, Nobel Basımevi, 2003.
- Şen, Faruk: **Türkiye’de Kültür (Kreatif) Ekonomisinin Boyutları, Türkiye Avrupa Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı TAVAK Kültür (Kreatif) Sektör Araştırması**, İstanbul, 2017.
- Şener, Sevdâ: **Oyundan Düşünceye**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1993.
- Şevket, Şâkir: **Trabzon Tarihi**, haz. İsmail Hacıfettahoğlu, İstanbul, Kurtuba Kitap, 2013.
- Şimşek, M. Şerif, vd.: **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, 9. bs., Konya, Eğitim Yayınevi, 2015.
- Tan, Nail: **Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler**, İstanbul, Halk Kültürü Yayınları, 1985.
- Tandoğan, Alaeddin: “Çayeli ve Pazar İlçelerinde Yerleşme-Mesken Tipleri ve Nüfus”, **AÜ Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, CXXVIII, (1977), S 3-4, ss. 99-155.
- Tarcan, Haluk: “Tarihte İlk Oğuz Göçü”, **Cumhuriyet Gazetesi**, İstanbul, 21 Şubat 1984.
- Tarhan, M. Taner: “Ön Asya Dünyasında İlk Türkler: Kimmerler ve İskitler”, **Türkler Ansiklopedisi**, C 1, Ed.

- Hasan Celal Güzel vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 904-921.
- Taşpınar, Ali: **Rize Tarihi**, İstanbul, Şan Matbaacılık, 2004.
- Taymas, Abdullah: **Yeşil Rize ve İli**, Ankara, Doğu Matbaası, 1950.
- Tellioğlu, İbrahim: **Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz’de Türkler**, Trabzon, Serander Yayınları, 2007.
- Tellioğlu, İbrahim: **Tarih Boyunca Karadeniz**, Trabzon, Serander Yayınları, 2015.
- Teraman, Özel: **Roma Dönemi Tiyatro-Tapınak Kompleksleri ve Anadolu’daki İzdüşümleri**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2007.
- Tercan, Betül: **Hititlerde Purulli(Ya) Bayramı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.
- Tezcan, Mehmet: **Klasik ve Ortaçağ Dönemlerinde Karadeniz ve Kafkasya**, Trabzon, Serander Yayınları, 2012.
- Thomson, George: **Aiskhylos ve Atina**, çev.: Mehmet H. Doğan, Payel Yayınları, İstanbul, 1990.
- Togan, Zeki Velidi: **Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili**, 2. bs. İstanbul, Enderun Kitabevi, 1982.
- Togan, Zeki Velidi: **Umumî Türk Tarihine Giriş I**, 3.bs., İstanbul, Enderun Kitabevi, 1981.
- Topaloğlu, İhsan: **Rize’de Eski Köy Düğünleri**, Rize, Eser Ofset Matbaacılık, 2006.
- Topaloğlu, İhsan: **Rus İşgalinde Rize**, Trabzon, 1997.
- Torun, Huzeyfe: **III. Milli Kültür Şûrası Kültür Ekonomisi Komisyon Raporu**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017.

- Tuna, Osman Nedim: **Sümer ve Türk Dillerinin Târihî İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1990.
- Tunçdilek, Necdet: “Türkiye’de Yaylalar ve yaylacılık”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, S 14, C 7, 1964, ss. 15-28.
- Turan, Osman: **Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi**, 23. bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2014.
- Turhan, Mümtaz: **Kültür Değişmeleri**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1959.
- Uludağ, Süleyman: “Hızır”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C17, İstanbul, TDV Yayınları, 1998.
- Umar, Bilge: **Türkiye’deki Tarihsel Adlar**, 2.bs., İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1993.
- Ural, Najat: **Türkiye’de Çay Tarımı ve Tüketimi**, Ankara, ÇAYKUR Genel Müdürlüğü Yayınları, 1985.
- Uyumaz, Emine: “Türkiye Selçuklu Devleti’nde Resmî Eğlence / Bezm Meclisleri”, ss.37-52. (Çevrimiçi) <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutarih/article/download/1023016839/1023016019>, 27 Kasım 2015.
- Ülken, Hilmi Ziya: **Sosyoloji Sözlüğü**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1969.
- Vural, Timur: “Türkiye Selçukluları Nevbet Geleneği”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research**, C 5, S 23, Güz 2012, ss. 445-454.
- Wallace, R. A.; Wolf, A.: **Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleneğin Genişletilmesi**, çev.: M. Rami Ayas, Leyla Elburuz, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2012.

- Wilson, Jeo; Udall, Lee: **Folk Festivals: A Handbook for Organization and Management**, Knoxville, Universtiy of Tennessee Press, 1982.
- Yalçınalp, Emrah: **Trabzon’da Bazı Turizm Merkezleri Ölçeğinde Yayla Turizminin Ekoturizm Kapsamında İncelenmesi**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2005.
- Yazar Yok: **Türkiye Belirli Günler Takvimi**, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1973.
- Yazar Yok: **Zümrüt Rize Gazetesi**, Yıl 29, Sayı 10521, s.1, 9 Haziran 1978.
- Yazar Yok: **Yurt Ansiklopedisi**, C 9, İstanbul, Anadolu Yayıncılık, 1983.
- Yazar Yok: **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, İstanbul, Türkiye Gazetesi Yayınları, 1994.
- Yazar Yok: “Ailenin Kalbi Ovit’te Attı” **Ekşioğlu Vakfı Aylık Aile Dergisi**, Ağu – Eyl – Eki, 1996, S 4, ss. 30 – 43.
- Yazar Yok: **Rize**, Cumhuriyetimizin 75. Yılında Rize, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1998.
- Yazar Yok: **Rize Kültür Derlemeleri**, Rize Halk Eğitim Müdürlüğü Yayınları 7, Trabzon, Erhan Ofset, 1999.
- Yazar Yok: **Turizm Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1999.
- Yazar Yok: “2003 Ovit Yayla Şenlikleri”, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Kasım 2003, Yıl 9, S 20, ss. 12-25.
- Yazar Yok: **Yiyeceklerimizin Doğal ve Kültürel Çevresi Işığında Rize Mutfağı**, Rize, Rize Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü Yayınları, 2.bs., 2004.
- Yazar Yok: **Rize El Sanatları**, 2.bs., Rize, Halk Eğitim Merkez Müdürlüğü Yayınları-3, 2004.

- Yazar Yok “Ovit Yaylası Sallandı” **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 13, S 31, Kasım 2007, ss. 16-27.
- Yazar Yok “Ovit Yaylası Kış Turizmine ‘Merhaba’ Dedi” **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 13, S 33, Temmuz 2008, ss. 32-42.
- Yazar Yok “Etkinliklerimiz” **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 14, S 37, Kasım 2009, ss. 16-39.
- Yazar Yok “Ovit Yaylası Şenlikleri” **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, Yıl 15, S 39, Kasım 2010, ss. 20-22.
- Yazar Yok: **Rize İl Raporu**, T.C. Kalkınma Bakanlığı Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Giresun, 2013.
- Yazar Yok “5. Geleneksel Ovit Yaylası Kar Şenlikleri”, **Ekşioğlu Vakfı Aile Dergisi**, S 47, Kış 2016, ss.26-30.
- Yazar Yok **Rize Gündem Günlük Bağımsız Siyasi Gazete**, Yıl 5, S 1366, 20 Ağustos 2019, ss. 4-5.
- Yazar Yok **Zümrüt Rize Günlük Vasıflı Siyasi Halk Gazetesi**, Yıl 70, S 23336, 20 Ağustos 2019, s. 3.
- Yıldıran, İbrahim: “Türk Kültüründe Atlı Hedef Okçuluğu Olarak Kabak Oyunu ve Osmanlılardaki Görünümü,” **Türkler Ansiklopedisi**, C 10, Ed. Hasan Celal Güzel, vd., Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Yıldırım, Dursun: **Türk Bitiği Araştırma İnceleme Yazıları**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1998.
- Yıldırım, Fahri: **Festival ve Karnavalların Turizm Açısından Önemi ve Türkiye’deki Festivallerin Turizm İçerisindeki Yeri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2010.
- Yıldırımkaya, Yücel, vd.: **Fındıklı**, İstanbul, Umur Basım ve Kırtasiye San. ve Tic. A.Ş.,ty.

- Yılmaz, Fatma: **Osmanlı Öncesi Dönemde Rize ve Çevresinde Türklük İzleri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2010.
- Yılmaz, Oğuz: **Rize Çamlıhemşin Bölgesinde Görülen Tulum Çalgısının Yapısal ve İcrasal Özellikleri**, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 2017.
- Yılmaz, Onur: “Doğu Karadeniz Kemençecilik Geleneğinde Yöresel Ekoller”, **Motif Akademi Halkbilimi Dergisi**, C 11, S 24, 2018, ss.124-136.
- Yiğit, İsmail: “Memlükler”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 29, İstanbul, TDV Yayınları, 2004.
- Yolcu, M. Ali; Aça, Mehmet: “Yapısal İşlevselcilik Açısından Folklorda Değişme ve İşlevsel Zorunluluklar Modeli”, **Folklor/edebiyat**, C 23, S 92, 2017/4, ss. 13-28.
- Yurdakul, Selin: **Bir Ürün ve Toplumsal Bütünleşme Aracı Olarak Modern Kent Karnavalları ve Türkiye’deki Örneklerde Görülen Uygulama Farklılıkları**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- Yüce, Nuri: “Hıdırellez Bayramıyla ilgili Bazı Notlar”, **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C 44, S 44 (2011), ss. 249-256.
- Yücel, Ayşe: “Türk Dünyasında Hıdırellez Kutlamaları ve İşlevleri”, **Milli Folklor**, C 7, Yıl 14, S 54, Yaz 2002, ss. 35-38.
- Yücel, Çağatay: “Dionysos Bayramları ve Şenlikleri,” Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S 3, ss. 1-16. (Çevrimiçi) http://www.academia.edu/4526239/Dionysos_Bayramlar%C4%B1_%C5%9Eenlikleri, 08 Ağustos 2015.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Boettiger, Louis A., “Armenian Legends and Festivals”, Research Publications of the University of Minnesota, Published by the University of Minnesota Minneapolis, January, 1920. (Çevrimiçi) <http://www.gutenberg.org/ebooks/38129>, 25 Kasım 2019.

Cengiz Kibaroglu, Multimedia Uzmanı, <http://yaylafest.org/dedi-ki-cengiz-kibaroglu/> 29 Temmuz 2016.

Civan Roj Oruç-Öğretmen, Diyarbakır, <http://yaylafest.org/dedi-ki-civan-roj-oruc/> 29 Temmuz 2016.

Çelik, Hüseyin, Maviyemiş Yetiştiriciliği El Kitabı, Artvin, 2008. (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/283665751_Blueberry_Growing_-_Hand_Manuel_Maviyemis_Yetistiriciligi, 26 Şubat 2020.

Demir, Necati, “Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Pileki / Bileki” http://www.necatidemir.net/images/demir/bkosem/bileki_pileki.pdf

Demir, Necati, “Trabzon ve Yöresinde Horan” www.necatidemir.net/images/demir/bkosem/horon.pdf,

Emeksiz, Abdülkadir, Kültür Ekonomisi, (çevrimiçi) Bengü Türk TV <https://www.youtube.com/watch?v=mz8htwckl78>, 10 Mayıs 2020.

Falassi, Alessandro, “Festival: Definition and Morphology”, (Çevrimiçi) https://www.brown.edu/Departments/Joukowsky_Institute/courses/cityand_festival09/files/9722047.PDF, 18 Kasım 2019.

Frazer, James G., The Golden Bough A Study in Magic and Religion, Vol 6, Third edition, New York, Mac Millan and Co., 1911., çevrimiçi) <http://www.gutenberg.org/ebooks/41923> 8 Şubat 2020.

Frazer, James G., The Golden Bough A study in Magic and Religion, Vol. 7, New York, Mac-Millan and Co., 1912. (çevrimiçi) <http://www.gutenberg.org/ebooks/42067> 11 Şubat 2020.

Gauthier, François, “The enchantments of consumer capitalism: Beyond belief at the burning man festival”, Religion in Consumer Society: Brands, Consumers and Markets, ed. François Gauthier, Tuomas Martikainen, NewYork, Routledge, 2013. (Çevrimiçi) <https://books.google.com.tr/books>, 11 Şubat 2020.

http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rize_ilinin_yaylaları 22.01.2016.

http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rize_ilinin_yaylaları 22.01.2016.

[http:// www. gezenbilir.com/konu/turkiyedeki-festivaller.6683](http://www.gezenbilir.com/konu/turkiyedeki-festivaller.6683), 15 Kasım 2015.

[http:// www. rize.gov.tr /default_b0.aspx?content=122](http://www.rize.gov.tr/default_b0.aspx?content=122), 28 Mart 2015.

[http:// www.shetland.org/things/events/culture-heritage/up-helly-aa](http://www.shetland.org/things/events/culture-heritage/up-helly-aa), 08 Eylül 2015.

[http:// www.sinoturkish.com/ckm/index.php?option=com_content&task=view&id = 59& Itemid=41](http://www.sinoturkish.com/ckm/index.php?option=com_content&task=view&id=59&Itemid=41), 07 Eylül 2015

<http://anthrotheory.pbworks.com/w/page/29531810/Functionalism>, 10 Mayıs 2020.

<http://carnivalpatras.gr/en/>, 10 Eylül 2015.

<http://english.ahram.org.eg/NewsContent/32/99/79879/Folk/Special-Files/The-Nile-Flood-Festival-.aspx>, 10 Haziran 2020.

<http://family.portugalconfidential.com/fiesa-2015-sand-sculpture-festival-algarve/>, 09 Eylül 2015.

<http://festivallerbirliigi.org/festivallerimiz> 18 Ocak 2016.

<http://ikizdere.org/haber/102/cagrankaya-festivali-ve-vicvanak-salincak-turu.html>, 11 Kasım 2019

<http://ikizdere.org/haber/114/cagrankaya-yayla-festivalinde-katilimcilar-horona-doydu.html>, 11 Kasım 2019.

<https://tr.irancultura.it/>, 10 Haziran 2020.

<http://karadenizisyandadir.net/koyluler-doga-yaylaya-yol-izin-vermedi/>, 17 Ocak 2020.

<http://platoni.blogcu.com/psikolojide-yaklasimlar-ekoller-islevselcilik-davranscilik-biyo/205999>

<http://riadzany.blogspot.com.tr/2010/06/cherry-festival-in-sefrou-morocco.html>, 09 Eylül 2015.

<http://rizeab.gov.tr/cayfilmfest>, 29 Şubat 2020.

<http://rizeninmutfakkulturu.blogspot.com/2011/08/r-i-zenin-mutfak-kulturu-engin-algul.html> 25 Ocak 2020.

<http://sociologyindex.com/functionalism.htm>, 10 Mayıs 2020.

<http://stiklestad.no/english/history/09> Eylül 2015.

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas&kategori1=derlay&kelime1=pileki, 30 Mart 2015.

<http://tr.thecircumference.org/hong-kong-dragon-boat-festival>, 07 Eylül 2015.

<http://uregina.ca/~gingrich/n2202.htm>, 10 Mayıs 2020.

<http://www.olavsfestdagene.no/en/festival/history/>, 09 Eylül 2015.

<http://www.radikal.com.tr/rize-haber/ardesende-162-tahta-donme-dolap-senligi-2450393/>, 10 Ekim 2019.

<http://www.unesco.org/culture/ich/en/RL/00033>, 10 Eylül 2015.

<http://www.akderekeyu.com/2014/08/mevlut-salihoglu-n-kaleminden-akdere.html>, 21 Ağustos 2016.

<http://www.biriz.biz/cay/turkcay.htm>, 28 Mart 2015.

<http://www.boryeongmudfestival.com/>, 10 Eylül 2015.

<http://www.bugun.com.tr/norvecin-en-buyuk-kultur-festivalinde-ana-tema-istanbul-haberi/737793>, 09 Eylül 2015.

<http://www.carnavaldebinche.be/home-eng.html>, 10 Eylül 2015.

<http://www.carnaval-paris.org/>, 08 Eylül 2015.

<http://www.carnevale.venezia.it/en/>, 09 Eylül 2015.

<http://www.caytvhaber.com/haber/rize/4-uluslararası-ovit-kar-festivali---en-cok-cocukla-kardan-adam-yapma-rekoru/19243.html>, 29 Ekim 2019.

<http://www.cheese-rolling.co.uk/index1.htm>, 10 Eylül 2015.

http://www.cinkultur.com/CIN_HAKKINDA/Cin_Festivalleri_ve_Bayramlari/, 08 Eylül 2015.

<http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/363611/yesilyol-calismasinda-olaylar-cikti-1i-asker-4-yarali.html>, 17 Ocak 2020.

<http://www.doka.org.tr/TR/Bolgemiz/Rize>, 28 Mart 2015.

<http://www.donquijote.org/culture/spain/society/holidays/san-fermin>, 08 Eylül 2015.

<http://www.dw.com/tr/oktoberfest>, 09 Eylül 2015.

<http://www.edinburghfestivalcity.com/festivals/edinburghs-hogmanay>, 10 Eylül 2015.

<http://www.eksiogluvakfi.org.tr/ovit-senlikleri/>, 14 Ocak 2020.

<http://www.eukonkanto.fi/en/>, 08 Eylül 2015.

<http://www.eurofestivals.co.uk/festivals-in-holland/amsterdam-orange-festival/> 10 Eylül 2015.

<http://www.fiesa.org/evento/>, 09 Eylül 2015.

<http://www.fransizcasozluk.net/attitude.htm>, 10 Mayıs 2020.

<http://www.hemsin.bel.tr/Haber/HEMSINDE-FESTIVAL-COSKUSU-15.html>, 20.12.2019.

<http://www.hurriyet.com.tr/seyahat/11961436.asp>, 12 Ekim 2015.

<http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/rize/merkez/turkiyenin-en-buyuk-yeralti-metal-madeni-2022-41080304>, 04 Şubat 2020.

<http://www.ihha.com.tr/artvin-haberleri/3-uluslararasi-tulum-ve-muzik-festivali-nde-ulkeler-yaristi-173546/>, 20 Aralık 2019.

<http://www.ikizdere.net/kabahor-kar-senlikleri-iptal-edildi/>, 19 Aralık 2019.

<http://www.latomatina.es>, 08 Eylül 2015.

<http://www.lazca.org/yazarlar/ramazan-kosanoglu-klemurihsi-klemurisi/190-mekaleskirit-koyu-dikkaya-koyu-camlihemsin-rize.html#ixzz4ETi6ic49>, 15.07.2016.

<http://www.mardigrasneworleans.com/>, 08 Eylül 2015.

http://www.mekaleskirit.net/index_dosyalar/Page423.htm, 15 Temmuz 2016

<http://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/rize/guinness-aday-dev-kavurma-kazani-rizeye-getirildi-10217314>, 14 Ocak 2020.

<http://www.newlyswissed.com/swiss-turnip-festival/>, 09 Eylül 2015.

<http://www.olay53.com/haber/iyiderede-uc-ton-hamsi-bir-saatte-tukendi-549070.htm>, 02 Ocak 2020

<http://www.olay53.com/haber/3-derepazari-pide-ve-turizm-festivali-yapildi-706816.htm> 24 Aralık 2019.

<http://www.olay53.com/haber/en-uzun-iftar-sofrasi-36532.htm>, 14 Ocak 2020.

<http://www.olay53.com/haber/gaztede-katliam-rizede-konser-141709.htm>, 14 Ocak 2020.

<http://www.olay53.com/haber/rizede-hizli-cay-icme-yarisi-35639.htm>, 20 Aralık 2019.

<http://www.olay53.com/Uluslararası%C4%B1-Tulum-ve-M%C3%BCzik-Festivali-haberleri.htm>, 25 Aralık 2019.

http://www.radikal.com.tr/radikalist/dunyanin_en_ilginc_kulturel_miraslarina_sahip_olan_15_ulke-1238984, 07 Eylül 2015.

<http://www.rio.com/rio-carnival>, 10 Eylül 2015.

<http://www.rio-carnival.net/>, 10 Eylül 2015.

http://www.rize.gov.tr/default_b0.aspx?content=1003, 28 Mart 2015.

http://www.rize.gov.tr/default_b0.aspx?content=1004, 28 Mart 2015.

http://www.rize.gov.tr/default_b0.aspx?content=1013 28 Mart 2015.

http://www.rize.gov.tr/default_b0.aspx?content=126, 28 Mart 2015.

http://www.slate.com/blogs/atlas_obscura/2015/01/08/el_colacho_the_baby_jumping_festival_in_spain.html, 09 Eylül 2015.

<http://www.snofestivalen.com/english>, 09 Eylül 2015.

<http://www.snowturkey.com/haber.php?id=65>, 28 Ocak 2016.

<http://www.spanish-fiestas.com/festivals/baby-jumping/>, 08 Eylül 2015.

<http://www.tanitma.gov.tr/TR,120661/2015-yili-yerel-etkinlik-takvimi.html>, 13 Ekim 2015.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid = TDK.GTS.559123dd789200.21350869, 29 Haziran 2015.

<http://www.uphellyaa.org/about-up-helly-aa/jarl-squad>, 08 Eylül 2015.

<http://www.visitrize.com/Icerikler/Ciftekopru-Meles-Yaylasi-121.html>, 17.02.2016.

<http://yaylafest.org/festivalle-tanisin/> 29 Temmuz 2016

<https://ajans53.com/kultur-sanat/4360-tulum-ve-muzik-festivali-findiklida-basladi.html>, 22 Aralık 2019.

<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12929/yasayan-insan-hazinelere-ulusal-envanteri.html>, 16 Şubat 2020.

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> 19 Ocak 2020.

<https://burningman.org/timeline/1986>, 11 Şubat 2020.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Oktobertfest>, 09 Eylül 2015.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Binche>, 10 Eylül 2015.

https://en.wikipedia.org/wiki/Boryeong_Mud_Festival, 10 Eylül 2015

<https://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Holi>, 08 Şubat 2020.

<https://gezimanya.com/ipuclari/burning-man-festivalinin-prensip-edindigi-10-kural-nedir>, 09 Eylül 2015.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/tulum> 24 Ocak 2020.

<https://m.bianet.org/bianet/cevre/123662-yesil-yayla-festivali-besinci-kez-toplaniyor> 29.07.2016.

<https://news.vice.com/article/spain-held-its-annual-devil-baby-jumping-festival>, 09 Eylül 2015.

<https://onedio.com/haber/dunya-nin-en-ilginc-11-festivali-424935>, 08 Eylül 2015.

<https://plato.stanford.edu/entries/functionalist/>, 06 Mayıs 2020.

<https://rize.ktb.gov.tr/TR-55297/findikli.html>, 20 Aralık 2019.

<https://rize.tarimorman.gov.tr/Menu/13/Ekonomi>, 26 Ocak 2020.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Derbent>, 13 Ağustos 2016

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Formulaz>, 29 Nisan 2020

https://tr.wikipedia.org/wiki/Qu_Yuan, 08 Eylül 2015.

<https://web.archive.org/web/20131029194820/http://www.gazetevince.net/Haber/3880.html>, 20 Haziran 2016.

<https://web.archive.org/web/20131030231016/http://www.gazetevince.net/news/5575.html>, 20 Haziran 2016

<https://web.archive.org/web/20131030231045/http://www.gazetevince.net/Spor/7162.html>, 20 Haziran 2016.

<https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.an.19.100190.001331>

<https://www.birgun.net/haber/koyluler-doganin-bozulmamasini-icin-yaylaya-yol-yapilmasina-izin-vermedi-225376> 17 Ocak 2020.

<https://www.ci.gov.tr/cografi-isaretler/liste?il=53&tur=&urunGrubu=&adi=> 25 Ocak 2020.

<https://www.dayofthedeath.com/digital-presentations/>, 12 Şubat 2020.

<https://www.derepazari.bel.tr/pages/derepazari-tarihcesi.html>, 07 Ocak 2020.

<https://www.diwalifestival.org/regional-names-diwali.html> 11 Şubat 2020.

<https://www.facebook.com/cayfilmfest/>, 01 Mart 2020.

<https://www.facebook.com/groups/cagrancakayakaryurusu/>, 01 Mayıs 2020.

<https://www.facebook.com/groups/tulumvemuzikfestivali/>, 20 Aralık 2019.

<https://www.gazetereze.com/ikizdere/cagrancakaya-festivali-29-kez-bulusturdu-h13930646.html>, 11 Kasım 2019.

<https://www.gunebakis.com.tr/genel/rizede-yapilacak-13-petranboard-kayak-senligi-ertelendi-h42425.html>, 20 Nisan 2020.

<https://www.haberler.com/guinness-e-aday-dev-kavurma-kazani-rize-ye-6078710-haberi/>, 14 Ocak 2020.

<https://www.haberler.com/rize-deki-yayla-kavgasina-sorusturma-acildi-koy-7688478-haberi/>, 17 Ocak 2020.

<https://www.hurriyet.com.tr/rizede-koylulerin-bayram-eglencesi-ahsap-donm-409343> 01, 10 Ekim 2019.

<https://www.ikizdere.bel.tr/Haber/98/cagrancakaya-yayla-senlikleri>, 20 Kasım 2019.

<https://www.iucnredlist.org/search?redListCategory=nt&searchType=species>, 01 Mayıs 2020.

<https://www.mavirize.com/1978-rize-ilk-cay-ve-turizm-festivali/> 20 Ocak 2020.

<https://www.milliyet.com.tr/gundem/rize-de-bu-bayram-da-donme-dolap-kuruldu-2728762>, 10 Ekim 2019.

<https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/rize/tulum-festivalinin-guzeli-secildi-10327024>, 21 Aralık 2019.

https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/rize_madenler.pdf, 04 Şubat 2020.

<https://www.nufusu.com/il/rize-nufusu>, 19 Ocak 2020.

<https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2014/10/18/eksioglu-vakfi-guinnesse-girdi>, 14 Ocak 2020.

<https://www.sanfermin.com/en/party-guide/what-is-sanfermin/>, 08 Eylül 2015.

<https://www.sondakika.com/haber/haber-rize-ovit-dagi-nda-terorizme-karsi-sevgi-baris-ve-8299952/>, 29 Ekim 2019.

<https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/son-dakika-haberi/rizenin-162-yillik-bayram-eglencesi-ahsap-donme-dolap-1391402/>, 10 Ekim 2019.

<https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/rizenin-165-yillik-bayram-eglencesi-ahsap-donme-dolap-381196.html>, 10 Ekim 2019.

<https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/geographicalRegisteredList/>, 07 Ocak 2020.

https://www.youtube.com/watch?v=I_zhQIuwymA, 28 Nisan 2016.

https://www.youtube.com/watch?v=I_zhQIuwymA, 28 Nisan 2016.

<https://www.youtube.com/watch?v=nX2a0ZO5muc>, 02 Şubat 2016.

Kırzioğlu, Fahrettin, “Milli Tarihimizde Rize Bölgesi,” konferans metni, Rize, 19 Aralık 1986. (çevrimiçi) <http://biriz.biz/rize/rizetarihi.htm> 19 Ocak 2020.

Kim, Samuel S., et al, “The Role of Family Decision Makers in Festival Tourism”, International Journal of Hospitality Management, 27 October 2009, Seul: Sejong University, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/228436037_The_role_of_family_decision_makers_in_festival_tourism, 18 Kasım 2019.

m.pazar53.com/bir-baskadir-firtinada-rafting-3281h.htm, 20 Ağustos 2016.

Maviyemiş –Likapa eylem planı 2015-2019, Orman Genel Müdürlüğü, (Çevrimiçi) https://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Yayinlar/Maviyemis_Likapa_Eylem_Plani.pdf, 26 Şubat 2020.

Mishra, Ramesh, "The Functionalist View", Society and Social Policy, London, Palgrave, 1981, s. (Çevrimiçi) https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-16596-4_4, 06 Mayıs 2020.

Morehead, John W., "Burning Man Festival In Alternative Interpretive Analysis", Sacred Tribes Journal, Volume 4, No. 1, 2009, s.19-41, (Çevrimiçi) [https:// www.academia.edu/366960/](https://www.academia.edu/366960/), 11 Şubat 2020.

Oláníyi, Banwo Adétòró, "Myths in Festivals: A Comparative Analysis of the Òşun Festival of Nigeria and the Dragon Boat Festival of China" (çevrimiçi) <https://www.academia.edu/>, 08 Şubat 2020.

Swart, Kamilla ve Christensen, Cecilie Smith, "Contributing Towards a Research Culture in the Event Tourism Industry: A Public Private Sector Partnership", IIPT Africa Conference, February 2005. (Çevrimiçi) [http://www.iipt.org/conference/africaconf2005/Concurrent/Presentations/Edu.%20 Forum/Swart-Presentation-or-Educators-Forum.pdf](http://www.iipt.org/conference/africaconf2005/Concurrent/Presentations/Edu.%20Forum/Swart-Presentation-or-Educators-Forum.pdf), 18 Kasım 2019.

Tekeli, İlhan, "Bir Toplumsal Anlatım ve Katılım Biçimi Olarak Kutlama Şenlikleri" (Çevrimiçi) <https://www.academia.edu/29389236/> 10 Mart 2020.

Tolga Tomaç, Trabzon, <http://yaylafest.org/dediler-ki-tolga-tomac/> 29 Temmuz 2016.

Türkiye Geneli Yayla Envanteri, C 2, T.C. İçişleri Bakanlığı, (Çevrimiçi) <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR.pdf>, 20 Aralık 2019.

Uyumaz, Emine, "Türkiye Selçuklu Devleti'nde Resmî Eğlence / Bezm Meclisleri", (Çevrimiçi) <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutarih/article/download/1023016839/1023016019>, 27 Kasım 2015.

Üzer, Elif, <http://yaylafest.org/dedi-ki-elif-uzer/>, 29 Temmuz 2016.

www.baharfestivalleri.com, 14 Kasım 2015.

www.igdirkulturturizm.gov.tr/TR,55731/yerel-etkinlikler.html, 14 Kasım 2015.

www.tbb.gen.tr/turkce/kultur/festival/index.html, 15 Kasım 2015.

www.ardesen.com/mobil/haber/28973/ayderde-senlik-bahane-soygun-sahane.html

www.blog.milliyet.com.tr/kars-igdir-doga-festivali/Blog/?BlogNo=204936, 14 Kasım 2015.

www.byegm.gov.tr/tukce/haber/lazboard-yuzlerce-yillik-snowboard/57643, 02 Şubat 2016

www.cioff.org 18 Ocak 2016.

www.dag.gen.tr/dag-tavugu.html, 24 Haziran 2015.

www.dogruhaber.com.tr/mobil/Haber.php?id=173067, 14 Kasım 2015.

www.festivaldunyasi.net, 14 Kasım 2015.

www.gezialesmi.com/GenelKonularAyrinti.asp?ID=148&SAYFA=12, 14 Kasım 2015.

www.haberler.com/rize-de-dag-horozu-senlikleri-yapildi-6131498-haberi/ 25 Mayıs 2015.

www.holifestival.org, 09 Eylül 2105.

[www.https://m.youtube.com/watch?v=qBJgEg07Pdk](https://m.youtube.com/watch?v=qBJgEg07Pdk) 14.01.2016.

www.karadenizgezi.net/Rize_Yaylaları.html 22.01.2016.

www.malatya.gov.tr/?modul=detay&k_id=87&m_id=28, 14 Kasım 2015.

www.msafest.org/tr 14 Kasım 2015.

www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,112789/yayla-turizmi.html 22.01.2016.

www.rizenufus.gov.tr, 07 Mayıs 2016.

www.sabancimuzesimardin.gov.tr/sabanci/haberdetay.asp?id=189&kategori=Haberler, 14 Kasım 2015.

www.takvim.com/anma_kutlama_gunleri.php, 15 Ekim 2015.

www.tarimziraat.com/etkinlikler/festivaller, 14 Kasım 2015.

www.tkf.org.tr/brans/biathlon, 02 Nisan 2016.

www.trakus.org/kods_bird/uye/?fsx=2fsdl17@d&tur=Da%F0horozu, 24 Haziran 2015.

www.tulum.com.tr. 24 Ocak 2020.

Yücel, Çağatay, “Dionysos Bayramları ve Şenlikleri,” (Çevrimiçi) http://www.academia.edu/4526239/Dionysos_Bayramlar%C4%B1_%C5%9Eenlikleri, 08 Ağustos 2015.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

- Âdem Köse, Çayeli-Rize, (26.07.2016 tarihinde yapılan görüşme.)
- Âdem Kurkut, Dikkaya Köyü-Çamlıhemşin (11.12.2019 tarihinde yapılan görüşme.)
- Ahmet Tıgıcı, Petran Köyü-İkizdere, (25.02.2016 tarihinde yapılan görüşme.)
- Ali Fuat Terzioğlu, Eskiarmutluk Köyü (21.08.2016 tarihinde yapılan görüşme.)
- Ali Rıza Coşkun, İkizdere-Rize, (27.02.2016 tarihinde yapılan görüşme.)
- Ali Şen Kaya, Murgul-Artvin, (05.06.2016 tarihinde yapılan görüşme.)
- Ayhan Yılmaz İkizdere, (28.02.2016 tarihinde yapılan görüşme.)
- Ayşe Altay, Çamlıhemşin-Rize, (02.06.2016 tarihinde yapılan görüşme.)
- Ayşe Yılmaz, Hatay, (05.06.2016 tarihinde yapılan görüşme.)
- Behçet Yiğit, Samsun, (21.05.2016 tarihinde yapılan görüşme.)
- Besim Acar, Rize, (15.07.2016 tarihinde yapılan görüşme.)
- Bilal Yağcı, Çamlıhemşin-Rize, (04.06.2016 tarihinde yapılan görüşme.)
- Bülent Bekâr, Çamlıhemşin-Rize, (17.06.2015 tarihinde yapılan görüşme.)
- Coşkun Akman, Ardeşen-Rize, (02.08.2016 tarihinde yapılan görüşme.)
- Cumali Dalbastı, Ardeşen-Rize, (02.07.2015 tarihinde yapılan görüşme.)
- Duray Okumuşoğlu, Çamlıhemşin-Rize, (21.05.2016 tarihinde yapılan görüşme.)
- Dursun Ali Akpınar, Hemşin-Rize, (25.06.2015 tarihinde yapılan görüşme.)
- Dursun Ali Demiroğlu, Ardeşen-Rize, (02.07.2015 tarihinde yapılan görüşme.)
- Dursun Ali Kan, Gölyayla Köyü-İkizdere, (19.12.2019 tarihinde yapılan görüşme.)
- Dursun Bayraklı, İkizdere-Rize, (28.02.2016 tarihinde yapılan görüşme.)
- Elif Ece Keskin, (Elif Ece Keskin ile yapılan elektronik yazışma notlarından.)
- Engin Albardak, Çamlıhemşin-Rize, (04.01.2020 tarihinde yapılan görüşme.)
- Ercüment Şahin Çervatoğlu, Fındıklı-Rize, (12.12.2019 tarihinde yapılan görüşme.)

Erdoğan Cineviz, Ankara, (31.12.2019 tarihinde yapılan görüşme.)

Erdoğan Muradoğlu, Rize, (02.07.2015 tarihinde yapılan görüşme.)

Ersan Çetin, Sinop, (23.07.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Esra Alemdaroğlu, Rize, (02.03.2020 tarihinde yapılan görüşme.)

Fevzi Demirbaş, Bafra-Samsun, (07.08.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Gökmen Turna, Fındıklı-Rize, (12.12.2019 tarihinde yapılan görüşme.)

Gündüz Akman, Ankara, (07.08.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Hakan Karagöz, İkizdere-Rize, (28.02.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Halil Kosanoğlu, Çamlıhemşin-Rize, (24.06.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Hamdi Günba, Çamlıhemşin-Rize, (05.06.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Hasan Kösoğlu, İkizdere-Rize, (27.05.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Hasan Kuy, İkizdere-Rize, (25.02.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Hasan Sabri Alper, Fındıklı-Rize, (09.08.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Hızır Havuz, İkizdere-Rize, (06.02.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Hüseyin Nalkıran, Rize, (18.12.2015 tarihinde yapılan görüşme.)

İsmail Balcı, Fındıklı-Rize, (09.08.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

İsmail Denizeri, Derepaşarı-Rize, (20.12.2019 tarihinde yapılan görüşme.)

İsmail Sarı, Çamlıhemşin-Rize, (02.06.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Kadem Ekşi, İkizdere-Rize, (28.02.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Kerim Deveci, Aydın, (05.06.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Mehmet Ali Kaya, Murgul-Artvin, (05.06.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Mehmet Kurt, (23.07.2016 tarihinde Yapılan görüşme.)

Mehmet Şerif Kököz, Manisa, (12.08.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Metin Gültan, Çamlıhemşin-Rize, (19.05.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Metin Karaca, Akdere köyü- Ardeşen. (19.11.2019 tarihinde yapılan görüşme.)

Muammer Mete, İyidere-Rize, (02.01.2020 tarihinde yapılan görüşme.)

Muhammed Kesici, Çamlıhemşin-Rize, (04.06.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Mustafa Baltacı, Rize, (15.01.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Mustafa Eren Akman, Ardeşen-Rize, (07.08.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Nevzat Kara, Demirkapı Köyü-İkizdere, (18.12.2019 tarihinde yapılan görüşme.)

Niyazi Gül, Tunca-Rize, (23.06.2015 tarihinde yapılan görüşme.)

Niyazi Horoz, Petran Köyü-Rize, (17.06.2020 tarihinde yapılan görüşme)

Orhan Baş, Tozköyü-İkizdere, (17.12.2019 tarihinde yapılan görüşme.)

Osman Efendioğlu, Rize, (03.06.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Osman Haşimoğlu, Çamlıhemşin-Rize, (02.06.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Osman Zeki İsmailoğlu, Çamlıhemşin-Rize, (21.01.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Remzi Güzel, Ballıköy-İkizdere, (18.12.2019 tarihinde yapılan görüşme.)

Sadık Kaporta, Prizren-Kosova, (18.07.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Sebahattin Karaca, Ardeşen-Rize, (21.08.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Selçuk Akman, Ardeşen-Rize, (02.08.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Selda Albayrak, Rize, (03.03.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Selma Yazıcı, Trabzon, (23.07.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Sema Akçam, Çamlıhemşin-Rize, (2016 yılında yapılan e-posta yazışması.)

Serap Kızıltan, Ardeşen-Rize, (07.08.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Sevilay Refika Kadioğlu, İstanbul, (08.01.2020 tarihinde yapılan görüşme.)

Şefik İnce, Hemşin-Rize, (19.12.2019 tarihinde yapılan görüşme.)

Şenol Kocaman, Pazar-Rize, (04.06.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Tahsin Altay, Çamlıhemşin-Rize, (21.01.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Volkan Kibaroglu, Ardeşen- Rize, (21.05.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Yalçın Şahin, Çamlıhemşin-Rize, (04.06.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Yaşar Sadıkoğlu, Çamlıhemşin-Rize, (21.05.2016 tarihinde yapılan görüşme.)

Yücel Bayraktar, Rize, (03.01.2014 tarihinde yapılan görüşme.)

Zafer Pehlivan, Hemşin-Rize, (25.06.2015 tarihinde yapılan görüşme.)

EKLER

EK -1: DEREPAZARI PİDESİ MAHREÇ İŞARETİ

No: 324 – Mahreç İşareti

TESCİL ETTİREN
DEREPAZARI BELEDİYESİ

Bu coğrafi işaret, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında 26.04.2017 tarihinden itibaren korunmak üzere 30.01.2018 tarihinde tescil edilmiştir.

Tescil No	324
Tescil Tarihi	: 30.01.2018
Başvuru No	: C2017/033
Başvuru Tarihi	: 26.04.2017
Coğrafi İşaretin Adı	: Derepazarı Pidesi
Ürün / Ürün Grubu	: Pide / Yemekler ve çorbalar
Coğrafi İşaretin Türü	: Mahreç işareti
Başvuru Yapan	: Derepazarı Belediyesi
Başvuru Yapanın Adresi	: Merkez Mah. Sadettin Kaynak Bul. No:39/2 Derepazarı / RİZE
Coğrafi Sınır	: Rize ili Derepazarı ilçesi
Kullanım Biçimi	: Derepazarı Pidesi coğrafi işareti, marka ile birlikte ürün markasının kullanıldığı yerlerde (menü vb.) yer alacaktır. Markanın kullanıldığı yerlerde aşağıdaki logo da yer alır.

Ürünün Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri:

Derepazarı Pidesi; Rize ili Derepazarı ilçesinde 50 yıldan fazladır yapılmakta olup kullanılan malzemelerin doğallığı, üretim tekniği ve pide ustalarının mahareti ile günümüze ulaşmıştır. Tadının değişmemesi için kesilmeden servis edilen Derepazarı Pidesi peynirli, açık kıymalı, kapalı kıymalı, karışık, kavurmalı, sade (kuru) pide olmak üzere altı şekilde yapılır. Yapımında katkısız tereyağı ve doğal kaynak suyunun kullanılması Derepazarı Pidesine ayrı bir lezzet katmaktadır.

Peynirli Derepazarı Pidesinde kullanılan kolot peynirinin özellikleri aşağıdaki gibidir:

Kolot Peynirin Ortalama Fiziksel ve Kimyasal Değerleri:

Kuru Madde(%)	Yağ (%)	Protein (%)	Tuz (%)	Asit (%)	pH
48.63±1.68	7.41±1.97	35.68±2.78	3.07±0.93	0.83±0.17	5.54±0.30

Kolot Peynirin Mikrobiyolojik Özellikleri:

Ort. Aerobik mikroorganizma sayısı	2.99±0.67 kob/gr
Ort. Minimum laktik asit bakterisi	3.07±0.58 kob/gr
Ort. Maya Küf Sayısı	2.35±0.33 kob/gr
Maksimum Escherchia coli sayısı	1.41 kob/gr
Maksimum Stafilokok Sayısı	1.34 kob/gr

Un:

Tip: Özel Amaçlı
Buğday Unu (pidelik)
Km'de Min. Protein :
% 10,5

Rutubet : % 14,5 rutubet esasına
göre paketlenmiş İçindekiler:
Buğday unu, antioksidan
(askorbik asit)

Üretim Metodu:

Hamur için gerekli malzemeler:

- 50 kg un
- 500 gr yaş hamur mayası
- 500 gr tuz
- 40 lt su

Hamurun hazırlanışı:

Un, su, tuz ve maya yaklaşık 15 dakika yoğurulduktan sonra 45 dakika dinlenmeye bırakılır. Dinlenen hamur 250-270'er gr halinde parçalara bölünür. "pasa" adı verilen ahşap tezgâhın üzerine bir bez serilerek bölünen hamurlar üzerine dizilir. Hamurların mayalanması için üzerlerine bir bez örtülerek 30 dakika daha dinlenmeye bırakılır.

Kara fırın:

Hazırlanan pide 2,20x2,20 ebadında kara taşlardan oluşan fırında 270-300 °C'de 12-20 dakika pişirilir.

Bu da pidenin hamurumsu değil gevrek olmasını ve ağızda dağılmasını sağlar.

Kumar, gürgen, meşe veya kızılğâç odunu kullanılan karataş fırınlarda tek seferde 50 adet pide pişirilebilmektedir.

Tereyağının üretim şekli:

Taze sütler kaynatılır. Kaynatılan sütler 30°C'a kadar soğutulur. 5 kg süt için 1 yemek kaşığı yoğurt süte ilave edilerek karıştırılır. Kabin kapağı kapatılıp üzeri bir havlu yardımıyla örtülerek mayalanmaya bırakılır. 1 gün bekletilir ve daha sonra yayıkta çırpılarak tereyağı elde edilir. Tereyağı üretiminde hiçbir katkı maddesi kullanılmaz.

1. PEYNİRLİ PİDENİN HAZIRLANIŞI:

Hazırlanan pide hamuru daire şeklinde yaklaşık 25 cm çevresinde elle açılır. Hamurun kenarları parmak kalınlığında içe kıvrılır. Kolot peyniri (yayla peyniri) tuzlu suda bir gün önceden salamura edilir. Bu sayede biraz sert yapıda olan peynirin yumuşaması sağlanmış olur. Daha sonra Derapazarı Pidesi yapımında kullanılmak üzere 2 gün öncesinden normal suda bekletilen peynirler (1 pide için en az 100 gr kolot peyniri) sudan çıkarıldıktan sonra küpler halinde hamurun üzerine serilir. Peynirlerin üzerine yumurta sarısı sürülüp pişirmek üzere kara fırına verilir. Pideler fırında yaklaşık 5 dakika piştikten sonra fırından çıkarılıp üzerlerine 100 gr tereyağı ilave edilip 10 dakika daha üstü açık şekilde pişirilir. İsteğe bağlı olarak pidenin ortasına bir adet yumurta bütün olarak kırılır ve dağıtılmadan pişirilir.

Peynirli Derepazarı Pidesinde kullanılan kolot peyniri Rize yöresindeki yağlı çiğ inek veya koyun sütünden üretilmektedir. Yağı alınan süt 30 °C'ye kadar ısıtılır ve mayalanır. Maya sulandırılarak 15-20 litre süte 2 çorba kaşığı olacak şekilde ilave edilir ve 1-1,5 saat içinde pıhtılaşma tamamlanır. Daha sonra pıhtı bir bez torbaya alınarak suyun büyük bir kısmı uzaklaştırılır. Bu süre 10-12 saat sürmektedir. Yağı büyük oranda alınmış 11-14 litre süttten 1 kg kadar ham peynir elde edilir. Daha sonra elde edilen ham peynir küçük bez torbaların içine koyularak son süzme işlemi gerçekleştirilir. Peynirlere tuz serpidikten sonra 3 ay boyunca olgunlaşmaya bırakılır.

2. AÇIK KIYMALI PİDENİN HAZIRLANIŞI:

Kıyma Harcı:

Kalaylı bakır tencerede bir gün önceden hazırlanmış en az 100 gr orta yağlı dana kıyması, 1 adet orta boy ince doğranmış soğan, 2 çay kaşığı tuz ve 1 diş ezilmiş sarımsak soğan içerisinde kaybolana kadar kavrulur. Kavrulan kıyma harcı soğumaya bırakılır. Hazırlanan harca ertesi gün çeyrek domates, 1 adet çarliston biberi, çeyrek bağ maydanoz, karabiber ve pul biber ilave edilip pidelerin üzerine yerleştirilerek fırına verilir.

Hazırlanışı:

Hazırlanan pide hamuru el yardımıyla yaklaşık 60 cm boyunda ve 20 cm eninde açılır. Hamurun kenarları, parmak kalınlığında içe kıvrılır. Hamurun üzerine yumurta sürülerek daha önce hazırlanmış kıyma harcı en az 200 gr olacak şekilde hamurun içine serilir. İyice kızarıncaya kadar (yaklaşık 15 dakika) kara fırında pişirilir.

3. KAPALI KIYMALI PİDENİN HAZIRLANIŞI:

Kıyma Harcı:

Kalaylı bakır tencerede bir gün önceden hazırlanmış en az 100 gr orta yağlı dana kıyması, 1 adet orta boy ince doğranmış soğan, 2 çay kaşığı tuz ve 1 diş ezilmiş sarımsak soğan içerisinde kaybolana kadar kavrulur. Kavrulan kıyma harcı soğumaya bırakılır. Hazırlanan harca ertesi gün çeyrek domates, 1 adet çarliston biberi, çeyrek bağ maydanoz, karabiber ve pul biber ilave edilip pidelerin üzerine yerleştirilerek fırına verilir.

Hazırlanışı:

Hazırlanan pide hamuru, el yardımıyla yaklaşık 60 cm boyunda ve 20 cm eninde açılır. Hamurun üzerine yumurta sürülerek daha önce hazırlanmış kıyma harcı en az 200 gr olacak şekilde hamurun içine serilir. Hamurun kısa tarafı enlemesine diğer tarafın üzeriyle birleştirilerek ayalama usulüyle hava almayacak şekilde kapatılır. Üzerine yumurta sarısı sürülerek iyice kızarıncaya kadar (yaklaşık 15 dakika) kara fırında pişirilir.

4. KARIŞIK PİDENİN HAZIRLANIŞI:

Hazırlanan pide hamuru el yardımıyla yaklaşık 60 cm boyunda ve 15-20 cm eninde açılır. Kenarları parmak kalınlığında içe doğru ince olacak şekilde kıvrılır. Hamurun üzerine yumurta sürülerek daha önce hazırlanan en az 50 gr kıyma harcı ve 50

gr tereyağı içine serilerek fırına verilir. 5 dakika sonra geri alınarak daha önceden salamura edilmiş ve 2 gün normal suda bekletilmiş en az 50 gr kolot peyniri, 50 gr Rize kavurması içine yerleştirilir. İnce kesilmiş yeşilbiber ve yarım ay şeklinde dilimlenmiş domates ile üzeri süslenerek 10 dakika daha pişirilir. Rize kavurması; 1900 yılların başlarında Yörük olarak gelen göçebe halkın kışın tüketmek için hazırladığı bir karışımdır. Etler küp şeklinde ve etin iç yağı ince kıyım doğranır. İç yağı bakır tava veya tencereye konur ve odun ateşinde pişirilir. Ardından hazırlanmış küp etler ilave edilir. Etin suyu tamamen kaybolana kadar 2- 3 saat pişirilir. Tuz eklenerek soğumaya bırakılır. Soğuyan et hava almayacak şekilde muhafaza edilir.

5. KAVURMALI PİDENİN HAZIRLANIŞI:

Hazırlanan pide hamuru daire şekilde yaklaşık 25 cm çevresinde elle açılır. Hamurun kenarları içe kıvrılır. Üzerine yumurta sarısı sürülüp en az 100 gr Rize kavurması ilave edilerek pişirilmek üzere karataş fırına verilir. Piderler fırında yaklaşık 5 dakika piştikten sonra fırından geri çekilir. Üzerlerine en az 30 gr tereyağı ilave edilip 10 dakika daha pişirilir. İsteğe bağlı olarak pidenin ortasına bir adet yumurta bütün olarak kırılır ve dağıtılmadan pişirilir.

6. SADE (KURU) PİDE HAZIRLANIŞI:

Hazırlanan pide hamuru daire şekilde yaklaşık 25 cm çevresinde elle açılır. Üzerine yumurta sarısı sürülüp pişirilmek üzere karataş fırına verilir ve 12 dakika kadar pişirilir. Sade olmasından dolayı özellikle kahvaltılarda tercih edilmektedir.

Coğrafi Sınır İçerisinde Gerçekleşmesi Gereken Üretim, İşleme ve Diğer İşlemler:

Derepaşarı Pidesi yöre ile özdeşleşen uzun yıllardır bilinen ve yörenin kültürel birikimi ile günümüze ulaşmış bir pide türüdür.

Denetleme:

Derepaşarı Pidesinin denetimleri; Derepaşarı Belediyesi koordinasyonunda, Rize Ticaret ve Sanayi Odası'ndan 1 üye, Rize Ticaret Borsası'ndan 1 üye, Derepaşarı Gıda, Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü'nden 1 üye, Rize Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği'nden 1 üye, Fırıncılar Odası'ndan 1 üyeden oluşan, 5 kişilik denetim merci tarafından yürütülecektir. Denetimler değişik aylarda yılda 3 kez, tüketici şikâyetleri ve Derepaşarı Belediyesinin gerekli gördüğü durumlarda her zaman yapılacaktır. Denetime ilişkin raporlar Derepaşarı Belediyesi tarafından Türk Patent ve Marka Kurumuna her yıl gönderilir.

Denetimlerde; kullanılan unun özelliklerinin, Kolot peynirinin, kıyma harcının, Rize kavurmasının, tereyağının hazırlanışının yukarıda belirtilen özelliklere uygun olup olmadığı, Karataş fırında pişirilip pişirilmediği kontrol edilecektir.

Denetim merci, kamu kuruluşlarından veya özel kuruluşlardan veya bunlarda görevli uzman gerçek veya tüzel kişilerden denetimin gerçekleştirilmesi sırasında faydalanabilir veya hizmet satın alabilir. Denetim merci hakların korunmasında hukuki süreçleri yürütür.

EK-2: RİZE FESTİVALLERİ GENEL BİLGİ TABLOSU

RİZE FESTİVALLERİ GENEL BİLGİ TABLOSU										
No	Etkinlik Adı	Başlangıç Tarihi	Yapıldığı Tarih	Yapıldığı Yer	Konusu	Etkinlik içeriği	Düzenleyen/ler	Katılımcı Sayısı	Süre	Bütçe
1	Vartavar / Vartevor/ Vartivor Şenliği	Yaylacılık ile birlikte başlamıştır	Temmuz	Çamlıhemşin ve Hemşin Yaylaları	Yayla eğlencesi	Horon oyunu, geleneksel oyunlar, çevre gezileri	Organizasyon komitesi	Köy sakinleri ve çalışmak için şehre giden köylüler	15 gün	Tespit edilememiştir.
2	Hodoç Şenliği	Yaylacılık ile birlikte başlamıştır	Ağustos sonu Eylül başı	Ayder Yaylası	Yayla eğlencesi	Yeme-içme horon oyunu, gezi ve eğlence	Organizasyon komitesi	Köy sakinleri	15 gün	Tespit edilememiştir.
3	Akdere köyü Tahta Dönme Dolap Şenliği	Başlangıç tarihi tam olarak bilinmemektedir. Sözlü kaynaklar 2018 yılında 164.sünün yapıldığını bildirmektedir.	Kurban Bayramı günleri	Ardeşen Akdere Köyü	Şenlik, eğlence	Dönme dolap, yemek, eğlence	Akdere Köy Muhtarlığı	500 kişi	4 gün	Belirli bir bütçesi yoktur
4	Uluslararası Rize Çay Turizm ve Yaz Sporları Festivali	1978	Temmuz ortası ile Ağustos ilk haftası	Rize merkez	Kültür, spor eğlence	Yaz sporları, çay demleme ve sunum yarışması, konserler	Rize Belediyesi	30 bin	20 gün	Tespit edilememiştir.
5	Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali	1981	Ağustos ayı ikinci haftası	Fındıklı	Kültür Sanat eğlence	Konserler, turnuvalar, yarışmalar, çocuklar ve aileler için atölyeler, paneller	Fındıklı Belediyesi	20 bin kişi	4 gün	300-320 bin TL
6	Çamlıhemşin Ayder Kültür Sanat ve Doğa Festivali	1985	Haziran ayı içerisinde	Ayder / Galer Düzü	Kültür, sanat, eğlence	Boğa güreşi, yarışma, konser,	Çamlıhemşin Belediyesi	2-3 bin	2 gün	Tespit edilememiştir.
7	Çağrankaya Yayla Şenliği	1991	Ağustos ayı sonu	Çağrankaya Yaylası	Yayla şenliği	Konser, eğlence, geleneksel yarışmalar	İkizdere Belediyesi	3 bin kişi	2 gün	Tespit edilememiştir.
8	Uluslararası Ovit Yayla Şenlikleri	1996	Ağustos ayının ikinci hafta sonu	İkizdere Ovit Yaylası	Yayla şenliği	Konser, eğlence, yarışmalar	Ekşioğlu Vakfı	50 bin kişi	2 gün	350 – 400 bin TL
9	Yeniol (Oce) Kültür Şenliği	1997	Ağustos ilk haftası	Ardeşen –Yeniol (Oce) köyü	Kültür, eğlence	Oratorya, skeç, yarışma, çocukların sahne gösterisi, konser	Köyde oluşturulan organizasyon heyeti	1.000 kişi	2 gün	Tespit edilememiştir.
10	Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği	1998	Ağustos ayı	Kaçkar Dağları	Dağcılık	Dağ yürüyüşü, dağ tırmanışı, dağda kamp	Kaçkar Dağcılık Rafting Kayak İhtisas Spor Kulübü	100 - 200	4-5 gün	Tespit edilememiştir.
11	Anzer Bal ve Turizm Festivali	2005 – 2012	Ağustos ayı	Anzer Yaylası	Tanıtım Turizm	Konser, Kültürel etkinlikler, yarışmalar	Ballıköy Muhtarlığı	5 bin kişi	2 gün	Tespit edilememiştir.
12	İkizdere Dağ Horozu Şenliği	2005	Haziran ayı	İkizdere - Sivrikaya Köyü	Kuş gözlemi	Kuş gözlemi, doğa yürüyüşü, yayla gezisi	İkizdere Belediyesi	50 - 100 kişi	3 gün	Tespit edilememiştir.
13	Movri Yayla Festivali	2005 - 2013 (Başlangıç - Bitiş)	Temmuz ayının son haftası	Movri Yaylası	Yayla şenliği	Konser, Kültürel etkinlikler,	Eskiarmutluk köyü Muhtarlığı	600 -700 kişi	2 gün	Tespit edilememiştir.
14	Uluslararası Ovit Kar Festivali	2005	Nisan - Mayıs	İkizdere Ovit Yaylası	Kar, kış eğlencesi	Konser, eğlence, yarışmalar	Ekşioğlu Vakfı	2 bin kişi	1 gün	100 bin TL
15	Derbent Köyü Geleneksel Termon Festivali	2006	Ağustos	Derbent Köyü	Kültür, eğlence	Yarışma, yemek, eğlence, konser	Derbent Köyü Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği	3000 kişi	1 gün	40 bin TL
16	Tozköy Likapa Festivali	2006	Ağustos	Tozköy	Ürün tanıtımı	Konser, kültürel etkinlikler, ürün hasadı	Tozköy köyü Muhtarlığı	600 -700 kişi	2 gün	30 - 40 bin TL
17	Yeşil Yayla Kültür Sanat ve Çevre Festivali	2006 - 2015	Ağustos	Fındıklı, Pazar, Ardeşen, Hemşin, Çamlıhemşin, Arhavi, Hopa	Kültür sanat	Konser, kültürel etkinlikler, atölyeler, sunumlar, paneller, geziler	GOLA Kültür, Sanat ve Ekoloji Derneği	500 kişi	4-5 gün	Tespit edilememiştir.
18	Ayder Kar Festivali	2007	Ocak ayının son haftası	Ayder	Kış eğlencesi	Kar etkinliği, yarışma, konser	Çamlıhemşin Ayder Çevre ve Turizm Derneği	50 bin	3 gün	350 bin TL
19	Fırtına Rafting Şenliği	2007	Ağustos ayının ilk haftası	Ardeşen –Fırtına Deresi	Rafting	Rafting halk inışı, kulüp müsabakaları, geleneksel yarışmalar, konser, çadır kampı	Doğu Karadeniz Doğa Sporları Turizm İhtisas Kulübü	1.000 kişi	3 gün	Tespit edilememiştir.
20	Homeze Yayla Şenliği	2007	17 -20 Ağustos	Homeze Yaylası	Yayla şenliği	Mevlit merasimi, geleneksel oyunlar, yarışmalar, eğlenceler	Demirkapı Köyü Muhtarlığı	500 kişi	2 gün	Tespit edilememiştir.
21	Petranboard Şenlikleri	2007	Şubat ayının ilk hafta sonu	Petran - Meşeköy Köyü	Kayak, eğlence	Kayak, yarışma, yemek, eğlence	Petran (Meşeköy) Köyü Muhtarlığı	1000 kişi	1 gün	50 bin TL
22	İyidere Hamsi Şöleni	2008	Aralık ayı	İyidere	Yemek, eğlence	Hamsi yeme, geleneksel yemek yarışması, konser	İyidere Belediyesi	3 bin kişi	1 gün	50 bin TL
23	Laz Ralli Tahta Araba Yarışları	2008	Ramazan Bayramı	Dikkaya Köyü	Araba yarışı	Araba yarışları, geleneksel oyunlar, müzik	MEKADER (Mekaleskirit Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği)	500 kişi	1 gün	20 bin TL
24	Formulaz Tahta Araba Şenliği	2009	Ağustos	Ardeşen –Tunca Beldesi	Araba yarışı	Tahta araba yarışları, el yapımı tahta araba tasarım yarışması, konser	Formulaz Derneği	5.000 kişi	1 gün	Tespit edilememiştir.
25	Uluslararası Tulum ve Müzik Festivali	2010	Temmuz Ağustos	Rize Artvin ve ilçeler	Müzik, Halk dansı	Halk dansı, müzik, yarışma	Erdoğan Cineviz Hakan Güven	Günlük 15-20 bin	5-7 gün	Tespit edilememiştir.
26	Çağrankaya Kar Yürüyüşü	2012	Şubat ayının son hafta sonu	İkizdere	Kar yürüyüşü	Kar yürüyüşü, yaylada konaklama, horon, yemek,	Çağrankaya Kar Yürüyüşü Dağcılık ve Doğa Sporları Derneği	600 kişi	3 gün	Tespit edilememiştir.
27	Kabahor (Gölyayla) Kayak Şenliği	2014	Ocak-Şubat ayları	Kabahor Yaylası	Kayak	Kayak yarışması, yemek, konser	Gölyayla Köy Derneği, Gölyayla Köy Muhtarlığı	3 bin kişi	1 gün	100 bin lira
28	Çayeli Uluslararası Dağcılık Turizm ve Yayla Şenliği Festivali	2015	Ağustos	Çayeli	Dağcılık	Dağ yürüyüşü, tırmanış, kamp,	ÇAYDOSK Çayeli Doğa Sporları Kulübü	100 kişi	5 gün	Tespit edilememiştir.
29	Koçdüzü Yayla Festivali	2015	Kurban Bayramı son iki günü	Koçdüzü Yaylası	Yayla eğlencesi	Yarışmalar, konser, yemek, spor müsabakaları	MEKADER (Mekaleskirit Köyleri Eğitim, Kültür, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği)	500 kişi	2 gün	Tespit edilememiştir.
30	Uluslararası Pastacılar Festivali	2015	20 – 24 Mayıs	Çamlıhemşin	Pastacılık	Pastacılık ile ilgili toplantı, panel, söyleşi	Çamlıhemşin Eğitim ve Kültür Derneği	2.000 kişi	2-4 gün	Tespit edilememiştir.
31	Hamsi Festivali	2015	Aralık ayı içerisinde	Rize merkez	Yemek, eğlence	Hamsi ikramı, yarışma, müzik eğlence	Rize Belediyesi, RİKADER,	10 bin	1 gün	Tespit edilememiştir.
32	Didingola-Eğrisu Yayla Şenliği	2017	Kurban Bayramı son günü	Didingola Yaylası	Yayla şenliği	Yayla göçü, geleneksel oyunlar, yarışmalar, eğlence	Topluca Köyü Kalkındırma ve Kültür Derneği ile Köy Muhtarlığı	2 bin kişi	2 gün	Tespit edilememiştir.
33	Hemşin Kültür Sanat ve Tulum Festivali/ Su Sporları Şenliği	2017	Haziran-Temmuz	Hemşin	Spor kültür sanat	Yarışmalar, konserler, spor müsabakaları	Hemşin Belediyesi, Hemşin Kaymakamlığı, Hemşin Spor Kulübü	5 bin kişi	2 gün	120 - 130 bin lira
34	Derepazarı Pide ve Turizm Festivali	2017	Kurban Bayramı son günü	Derepazarı	Tanıtım, turizm	Pide ikramı, konser, çocuklar için oyun ve eğlenceler	Derepazarı Belediyesi	5 bin kişi	2 gün	100 bin lira
35	Çay Doğa ve Gençlik Filmleri Festivali	2018	Eylül Ekim	Rize merkez ve ilçeler	Kültür, sanat, film	Film izleme, kısa film atölyesi, söyleşi, yarışma, imza günü, sergi, kültür gezisi	Rize Valiliği İl Sosyal Etüt ve Proje Müdürlüğü	2 bin -2500 kişi	4 gün	150 bin lira

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Manisa ilinin Köprübaşı ilçesinde doğdu. İlkokulu Köprübaşı ilçesi Şehit Şenol Uçtu okulunda, ortaokul ve liseyi Salihli ilçesinde okudu. 2002 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. 2004 yılında Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta Öğretim Alan Öğretmenliği Sosyal Alanlar Eğitimi Edebiyat Öğretmenliği TezsizYüksek Lisans Programını tamamlamıştır. 2008-2011 yılları arasında Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programında “Sevinç Çokum’un Eserlerinde Folklor Unsurları”nı çalışmıştır. 2012 yılında başladığı İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı doktora programını 2020 yılında tamamlamıştır.